

Zbornik Selške doline

Železne niti

8
2011

Muzejsko društvo Železniki

Zbornik Selške doline

Železne niti

Zbornik Selške doline

Železne niti

8
2011

Muzejsko društvo Železniki

Zbornik Selške doline

Železne niti 8

8-2011

Izdalo in založilo:

Muzejsko društvo Železniki
Na plavžu 58, 4228 Železniki
E-mail: muzej.zelezniki@siol.net

Glavni in odgovorni urednik:

Primož Pegam

Uredniški odbor:

Jože Bogataj, Joža Dolenc, Jernej Hudolin,
Aleš Primožič, Rudi Rejc, Bojan Rihtaršič,
Marjeta Šketa, Tadeja Šuštar

Lektoriranje:

Valerija Trojar

Slika na naslovnici:

Ivan Grohar (Heblarji - domačija, kjer je slikar preživel otroštvo)

Naslov dela in leto izdelave sta neznana.

Izrez, zasebna last

Oblikovanje in priprava za tisk:

DECOP, d. o. o., Železniki

Za vsebino člankov odgovarjajo avtorji.

Zbornik sofinancira Občina Železniki.

Tisk:

SCHWARZ, d. o. o., Ljubljana

Naklada:

600 izvodov

ISSN 1581-9329

Kazalo

Uvod

<i>Primož Pegam</i>	Beseda urednika	7

Groharjevo leto

<i>Dr. Andrej Smrekar</i>	Grohar in slovenska kultura	13
<i>Miro Kačar</i>	Ivan Grohar pripoveduje	31
<i>Miro Kačar</i>	Pismo Ivanu Groharju	47
<i>Dr. Vida Košmelj</i>	Še o Groharju, Soričanu, slikarju impresionistu	53
<i>Primož Pegam</i>	Franc Golija, pranečak slikarja Ivana Groharja	59
<i>Jože Bogataj</i>	Kronika Male Groharjeve slikarske kolonije	73
<i>Marijan Peternelj</i>	Ob 30-letnici postavitve spomenika Ivanu Groharju v Sorici	101
<i>Andrej Demšar</i>	Kruh naš vsakdanji – sejalec je šel sejat	105
<i>Aleksander Čufar</i>	Groharjeva Sorica	111
<i>Učenci OŠ Železniki</i>	Portreti Ivana Groharja	123

Železne niti

<i>Tadeja Šuštar</i>	Grudnove Šmikle	129
<i>Marjeta Šketa</i>	Dipl. ing. Jožef Peternelj, Tonetov Jošk iz Selc	185

Zgodovina

<i>Dr. Janez Rihtaršič</i>	Obnova prvih strojev z začetka kovinarstva v Železnikih	225
<i>Anton Tavčar</i>	Staro mestno jedro Železnikov	243
<i>Vincencij Demšar</i>	Nasilna selitev družin iz zg. dela Selške doline	287
<i>Katja Mohorič Bonča</i>	60 let organizirane strelske dejavnosti v Železnikih	297
<i>Katarina Primožič</i>	40 let Naših poti	313
<i>Brane Bertoncelj,</i>		
<i>Brane Lavtar, Jana Lavtar</i>	Športno društvo Selca – 25 let	355
<i>Dr. Vida Košmelj</i>	Izvor železnikarskih poimenovanj naselij	389

Kazalo

Naravoslovje

<i>Bojan Kofler</i>	Koflerjev Jajčar	393
<i>Anica Jelenc, Jasna Jerman</i>	Zaključena je sanacija zemeljskega plazu v vasi Smoleva	397

Kultura

<i>Nikolaj Štibelj</i>	Franc Vidmar, ljudski pesnik	411
<i>Ladi Trojar</i>	Pesmi	421

Osnovna šola

<i>Člani študijskega krožka Kres</i>	Gozdna učna pot Kres	423
<i>Marija Prevc</i>	Nasmeh moje knjige	429
<i>Primož Šmid</i>	Uspehi učenk in učencev Osnovne šole Železniki v šolskem letu 2010/2011	439

Kronika

<i>Katja Mohorič Bonča</i>	Muzejsko društvo Železniki	443
<i>Katja Mohorič Bonča</i>	Pedagoške muzejske delavnice v Muzeju Železniki 2010/2011	448

Beseda urednika

Ta zbornik posvečamo rojaku slikarju Ivanu Groharju. Po pripovedovanju Železnikarjev se je slikar veliko zadrževal in delal v našem kraju, takrat še trgu. Železniki žal do danes niso premogli toliko volje in razuma, da bi velikanu slovenskega slikarstva postavili spomenik in bili ponosni na to, da je Ivan Grohar živel in ustvarjal tudi v Železnikih in tukaj ustvaril nekaj pomembnih, pa tudi manj znanih slik in portretov.

Železniki so bili v Groharjevem času že v zatonu, v času ugašanja plavžev in prenehanja ropota norcev, zato so njegove slike iz Železnikov, polne svetlobe, čeprav v Železnikih svetlobe tudi sicer ni zadosti, še poseben fenomen. Mogoče je kot umetnik čutil, kaj se bo zgodilo.

In zgodilo se je. Prišli so težki časi, še posebej za nekdanje kovače, ki so ostali brez zaslužka in naenkrat postali berači. Za njih je beda trajala skoraj pol stoletja. Res je, da nam to mora biti v opomin in nam ne sme zamegliti pogleda na celostno dogajanje. V Železnikih je v tem času živelo kar nekaj mogočnih in uspešnih družin, ki so kupovale Groharjeva dela. In preko teh slik ima današnje mesto kontakt s slikarjem.

Naslednje leto bo minilo sto let od smrti velikega Slovenca Antona Globočnika pl. Sorodolskega, rojenega v Železnikih. O spoštovanem rojaku, ki si je podeljeni plemiški naziv izbral po rodni dolini, po reki Sori, se v Železnikih skorajda ne ve nič. Kot da ni bil rojen v našem mestu. Da je Anton Globočnik izjemno pomembna oseba v slovenski zgodovini, pričajo naslednja dejstva:

"Po vzoru drugih slovenskih intelektualcev in pod vplivom Cigaleta in Kozlerja je na Dunaju tudi Globočnik začel politično delovati. V prvih dneh aprila 1848 je skupaj z M. Semrajcem, prav tako juristom, objavil poziv "Mili bratje Slovenski". V njem je jasno izražena zahteva po združenju Slovencev "pod enim vladarstvom" in razočaranje nad tem, da so predstavniki mnogih narodov na Dunaju že zahtevali nacionalne pravice, slovenskih pa ni od nikoder.

Pridružil se je društvu Slovenija (sestavljali so ga slovenski intelektualci na Dunaju), ki je zagovarjalo naravno pravo: vsak narod ima pravico, da se osvobodi. Predsednik društva je bil dr. Fran Miklošič, Anton Globočnik pa je bil njegov tajnik. Na ustanovnem sestanku 20. aprila 1848 so razglasili za Slovence v 19. stoletju najpomembnejši narodni program, imenovan Zedinjena Slovenija. Zahtevali so združitev slovenskega etničnega ozemlja, večjo vlogo slovenskega jezika v šolah in uradih in ustanovitev slovenske univerze.

Skupaj s Petrom Kozlerjem, pravnikom, ki je leta 1853 "izdelal in na svitlo dal" zemljevid slovenskega etničnega ozemlja, prvi zemljevid v slovenskem jeziku - "Zemljevid slovenske dežele in pokrajin", je na podlagi kranjskega deželnega grba določil belo-modro-rdečo trobojnico za slovenski znak. Na to podlago so leta 1941 našli peterokrako zvezdo, leta 1991 pa slovenski grb.

Skupaj s Stankom Vrazom je bil eden od štirih liberalno usmerjenih Slovencev, ki so se maja 1848 udeležili vseslovenskega kongresa v Pragi. Na njem so se zbrali predstavniki slovanskih narodov in po geslu francoske revolucije zahtevali popolno enakopravnost vseh narodov in preureditev Avstrije v zvezo enakopravnih narodov. Predstavniki posameznih narodov so predstavili svoje narodne programe, Slovenci program Zedinjena Slovenija, in vse programe so navzoči tudi potrdili.

Od leta 1863 je bil v Postojni okrajni predstojnik, od leta 1867 pa okrajni glavar. Skrbel je za pogozdovanje Krasa in izboljšanje cest, z lobiranjem na Dunaju se je zavzemal za izboljšanje razmer v šolstvu. V letih 1863–85 je upravljal Postojnsko jamo. Globočnikovska podjetnost in revolucionarni duh sta ga vodila, ko je leta 1872 vanjo uvedel prvo jamsko železnico na svetu, leta 1884, ko je evropska mesta še vedno razsvetljeval plin, pa je vanjo napeljal elektriko. Zavedajoč se pomena reklame, je – kako sodobno! – veliko svoje pozornosti namenjal tudi njenemu oglaševanju. V jami je prirejal veselice. Pred jamo je uredil park in zvezo jame in mesta z drevoredom. Tudi tukaj ga narodni duh ni zapustil. Leta 1882 je v jami poleg nemških napisov namestil še slovenske. Leta 1884 je preprečil, da bi jama prišla v zasebne roke. V Postojni je tudi pokopan, po njem se imenuje postojnska osnovna šola, od Postojnčanov je prejel tudi naziv "častnega občana"

(Valerija Trojar, *Železne niti* št. 2, str. 114–115).

Predlagam, da se v letu 2012 Antonu Globočniku pl. Sorodolskemu postavi ustrezno zgodovinsko obeležje, da se organizirajo ustrezne prireditve, ki bodo osvetlile njegovo delovanje, da se zavemo, kako pomemben rojak izhaja iz Železnikov.

Imamo še enega rojaka, ki si zasluži našo pozornost in zahvalo. Profesor Josip Boncelj je bil prvi strojni inženir v Sloveniji, profesor na Univerzi v Zagrebu in nedvoumno začetnik in ustanovitelj kovinske industrije po propadu železarstva v Železnikih. V Železnike je pripeljal za takratne čase evropski program, ga začel uspešno tržiti in nato program skupaj s kupci prodal Niku Žumru. Brez njegovih strojev, proizvodnje in prodaje risalnih žebličkov in sponk v Železnikih zagotovo ne bi bilo kovinske industrije, vsaj takšne ne, kot je danes.

"Okrog leta 1926 je Josip nabavil stroje za izdelavo risalnih žebličkov in paličnih sponk. Namestil jih je v svoji delavnici v Bonceljnovi hiši, kjer je bil nekdanj konjski hlev. Zaposlil je dve delavki, Mihaelo Luznar in Beto Čemažar, občasno pa še nekaj drugih delavcev. Stroje je vzdrževal orodni mehanik Janko Šmid.

Josip je pač mislil, da bi bil razvoj kovinarstva za Železnike primeren, saj je to star fužinarski kraj, njegovi predniki so bili stara fužinarska družina. Njegova ideja je bila, da bi tisti od treh sinov, ki bi imel težave v šoli, delal na teh strojih. Vendar je sin Joško postal univerzitetni profesor na Ekonomski fakulteti v Ljubljani, sin Marko univerzitetni profesor na Tekstilni fakulteti v Zagrebu, sin Primož, moj oče, pa je postal zdravnik kirurg. Zaradi tega in ker se je z odhodom v Zagreb odmaknil od Železnikov, je leta 1930 te stroje prodal Niku Žumru, ki je s temi stroji proizvodnjo nadaljeval. Predal mu je tudi naslove kupcev, ki jih je našel na območju Jugoslavije. Niko Žumer je najel nekaj novih delavcev, za vzdrževanje strojev pa je zaposlil Janka Šmida in Viktorja Simončiča. Ti stroji so bili tehnična osnova novoustanovljene zadruga Nove industrije kovinarjev v Železnikih, kar je odprlo pot kovinski industriji v Selški dolini" (Gregor Boncelj, *Železne niti* št. 7, str. 134).

Zgodovinsko pošteno je, da spoštovani rojak prof. Josip Boncelj stopi iz anonimnosti. Predlagam, da Muzejsko društvo Železniki na Bonceljnovi rojstni hiši postavi spominsko obeležje, Občina Železniki pa ga kot začetnika kovinske industrije v Železnikih posthumno imenuje za častnega občana.

Vsem trem eminentnim rojakom, Ivanu Groharju, Antonu Globočniku pl. Sorodolskemu in prof. Josipu Bonclju, moramo postaviti ustrežna obeležja in na ta način objektivno prikazati zgodovinska dejstva.

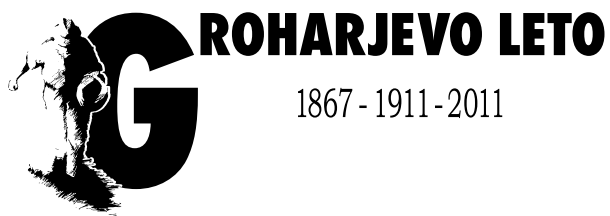
Osmo številka Železnih niti je, kar se mojega urednikovanja tiče, nastajala v izjemnih okoliščinah.

Ker nam današnja tehnologija omogoča veliko možnosti, je bilo prebiranje prispevkov glede na to, da službujem v tujini, imenitna vez z mojo dolino.

Iskreno se zahvaljujem vsem avtorjem za vaše prispevke. Projekt Železne niti poteka še naprej z veliko truda na prostovoljni osnovi. Če je soditi po kakovosti in obširnosti prispevkov, mora vaše prostovoljno delo postati spoštovano in cenjeno.

Hvala Občini Železniki za finančna sredstva, uredniškemu odboru, družbi Decop, d. o. o., za oblikovanje in Valeriji Trojar za lektoriranje.

Primož Pegam

Grohar in slovenska kultura

Dr. Andrej Smrekar

Ivan Grohar, okoli leta 1910. Foto: Ivan Kotar, arhiv NUK Ljubljana

Pomen življenja in dela Ivana Groharja so doslej ocenjevali umetnostni zgodovinarji v okviru svoje domene, to je likovne umetnosti. Njegovi monumentalni dosežki so v slovenski umetnosti postali referenčne točke za celo stoletje. Tomaž Brejc je zapisal, da so vrhovi Groharjeve umetnosti kriterij za kvaliteto v slovenskem slikarstvu, ki je obdržal svojo avtoriteto do konca 20. stoletja.¹ Četudi se je njegov Sejalca znašel na evrskem kovancu, pa se še vedno premalo zavedamo Groharjevega pomena, ki je povezan z občim razvojem zahodne civilizacije, za slovensko kulturo sploh. Obči razvoj zahodne civilizacije je bil usmerjen v vse intenzivnejšo vizualno komunikacijo in prav Groharjeve slike so bile prve, ki so nam predstavile našo nesporno identifikacijsko podobo. V njih je zajel identiteto človeka in prostora, ki je generacijam dajala energijo, voljo in moč, da smo ob koncu 20. stoletja ustvarili lastno državo. V trenutku pa, ko smo uresničili naša stoletna prizadevanja, se je že pojavil prvi simptom izčrpanosti modernistične paradigme, ki jo je uvedel Sejalca. V Moderni galeriji je Braco Dimitrijevič postavil ironično instalacijo Groharjevega Sejalca ob kupu koruze, podprtega z vilami.² Slovenska umetnost si je začela iskati novih opornih točk, da bi se ustvarjalno ugnezdila v mednarodnem prostoru. Njena nova obzorja v ničemer ne zmanjšujejo pomena Groharjevega dela, vprašanje pa je, ali je uspela nadomestiti Groharjevo veliko sliko s stvaritvijo, ki bi bila primerljivo avtoritativna. Najbrž še ne.

Groharjeva biografija se idealno prilega mitološkemu vzorcu narodno pomembnih mož. Žena med njimi skoraj nismo priznali in slednje so bile izključno iz meščanskih vrst, če pomislimo na Josipino Turnograjsko, Luizo Pesjakovo, Zofko Kvedrovo, Ivano Kobilco ali vrsto muz slovenskih impresionistov z Ano Czerny, Rozo Klein Sternen, Luizo van Raaders Jama, Tončko Gaber, ki so bile toliko zaposlene s podpiranjem treh voglov svojih hiš, da so svoje poklicno poslanstvo morale obesiti na klin. Zgodba preprostega pastirja, ki s svojim darom zavrti kolesje zgodovine, ni le slovenska posebnost, zahodna zgodovina jih je polna. Grohar je bil sin gostača, ki je šele po rojstvu obeh otrok uspel na krčevini v Heblarjih postaviti lasten dom. Župnik Jamnik, Ločan po rodu, je prepoznal fantičev dar in mu je prvi pomagal zasledovati njegove sanje, kolikor visoko je pač mogel seči.³ Jamnikov instinkt je Grohar vseskozi potrjeval, saj je številne socialne primanjkljaje kompenziral s svojo nadarjenostjo. Peljal ga je k sošolcu Karlu Strahlu v Staro Loko, da si je lahko ogledal njegovo zbirko slik. Po-

magal mu je verjetno tudi do podobarske delavnice Matija Bradaška v Kranj in nato v atelje Spiridona Milaneseja v Zagreb.⁴ Ko ga je vojaška služba potegnila v svet, se je kot vojaški begun v Benetkah prvič srečal z veliko umetnostno tradicijo in nato s pravo, čeprav samo deželno, umetnostno šolo v Gradcu – Landes-Akademie für Zeichen und Malen. Odtlej je sam vzel svojo usodo v roke in se prebijal s pičlimi podporami deželnega odbora za Kranjsko. Na dunajski akademiji naj bi ga zavrnilo, čeprav naj bi preskusne izpite odlično opravil, razlog pa naj bi bila pomanjkljiva predizobrazba.⁵ Tako je še v akademskem letu 1894/95 obiskoval graško šolo, nato pa je s podporo deželnega odbora odšel v München, kjer je kopiral slike v stari in novi pinakoteki. O tem si je dal izstaviti potrdilo, ki ga je predložil deželnemu odboru.

Groharjeva izobrazba današnjim predstavam postavlja problem, ki ga je treba nekoliko pojasniti. S stališča njegovih tedanjih teženj je bila brez dvoma pomanjkljiva. Podbevšek je prvi opozoril, da je bilo Groharjevo izobraževanje krpanka in ne sklenjena učna doba v pravem smislu. Njegova prva pot v München ga je pripeljala v pinakoteke k starim mojstrom in pred letom 1900 skoraj ni moč zaslediti neposrednega soočenja s pomembnejšimi sodobnimi umetniki, razen z ostarelim Böcklinom. V enakem študijskem načinu kot Böcklinove snovi pa najdemo tudi sladkobno bidermajersko navdahnjeno tematizacijo ljubezni. Čeprav se je že tedaj lahko srečal s Segantinijevimi delom, mu je njegova predstava o umetnosti preprečevala, da bi ga resnično "videl".⁶

Groharjevo zasledovanje znanja je bilo usmerjeno k zgodovinskemu slikarstvu v realistični maniri, s katero se je akademija druge polovice 19. stoletja kanila izvleči iz spopada z Gustavom Courbetom in nato s francoskimi impresionisti. Povsem upravičeno je ta napor v devetdesetih letih karikirala münchenska revija *Simplicissimus* s kravo v ateljeju Ludwiga Hertericha, profesorja na akademiji, ki je dejansko pripeljal pred študente v atelje govedo kot model.

Grohar je verjetno zgodaj poleti odprl v Loki atelje, ki sta ga avgusta priporočala Slovenski narod in Slovenec ter mu želela obilo naročil.⁷ Na Slovenskem tisti čas ni bilo možnosti za nastop na umetnostnem trgu, ker ga preprosto – ni bilo. Med institucionalnimi naročniki je bila še vedno vodilna Cerkev, ki je strokovno vodstvo in cerkvena naročila zaupala Društvu za krščansko umetnost. Deželne institucije so se vedle kot vsaka meščanska ustanova, ki ne zapravlja denarja za "nepotrebne" stvari. Laična naročila so bila redka, npr. alegorična stropna

Podoba je nastala po naročilu škofa Antona Bonaventure Jegliča za ljubljansko stolnico.

Ivan Grohar, *Srce Jezusovo*, 1900; olje/platno, 250 x 127 cm; last: Nadškofijski ordinariat, Ljubljana, nahajališče: Nadškofijska palača, Ljubljana. © Narodna galerija, Ljubljana (foto: Marjan Smerke)

poslikava bratov Šubic v Deželnem (danes Narodnem) muzeju, table v Filharmoničnem društvu (današnji Slovenski filharmoniji) Heinricha Wettacha, izdelava Ganglovega pročelja Deželnega gledališča (Opere SNG), kombiniranega z industrijsko plastiko, stropa, ki ga je izvedel češki slikar neznanega imena z Dunaja, in zastora praškega slikarja Adolfa Liebscherla, Narodnemu domu pa je zmanjkalo denarja za veliko kartušo v plesni dvorani in morda še kje.⁸ Investicijski razcvet po potresu leta 1895, s katerim je računal Jakopič pri snovanju umetnostnih institucij v Ljubljani, ni proporcionalno zaposlil tudi likovnih umetnikov. Za kaj več kot za ustanovniške portrete ustanove na Kranjskem niso spravile skupaj in še to že v 20. stoletju, kot npr. Slovenska matica in Mestna hranilnica. Umetnik je bil tako a priori vpet v naročniški sistem, daljni odvod absolutistične države, in se je moral vključevati v njene institucije. Grohar se je zato leta 1899 včlanil tudi v Društvo za krščansko umetnost, takoj ko je dobil njegovo prvo naročilo.⁹

Obe časopisni notici poudarjata, da je Grohar "akademski" slikar in da se je že dokazal s svojim znanjem, ničesar pa ne povesta o njegovem delu. Ali je pridevek "akademski" predpostavljajl diplomu akademije, ni povsem jasno. Zagotovo ga je ločil od podobarske tradicije, ki je svoje korenine vlekla še iz 18. stoletja. Razumeti ga moramo tudi bolj v smislu slikarskega načina in pristopa, ki ju je Grohar potrdil v času med letoma 1898 in 1901, ko je pridobil vsa najpomembnejša cerkvena naročila ljubljanske škofije. To se je zgodilo preko Društva za krščansko umetnost ali s pomočjo ljudi, ki so bili v njem povezani. Najprej je z velikim uspehom predstavil dve oltarni sliki za brezjansko romarsko cerkev, dobil naročilo za oltarno sliko za stolnico, njeno repliko za krstno cerkev škofa Antona Bonaventure Jegliča, oltarno sliko za klasično gimnazijo, za župno cerkev v Ribnici, dve sliki za oltar bratovščine sv. Uršule pri Sv. Jakobu, poslikavo stropa trnovske cerkve in morda najdemo še kaj.¹⁰ Tako je postal daleč najuspešnejši slikar na Slovenskem na prelomu 19. v 20. stoletje.

Drugih načinov vstopa v javnost umetnik na Slovenskem tedaj skorajda ni imel na izbiro. Schwentnerjeva izložba je bila mesto, na katerem so se pojavljale slike in včasih tudi odmevi nanje v časopisih in revijah. Prav tam je Jakopič leta 1898 zasledil Groharjevo sliko, ki ga je spodbudila, da je poiskal stik z njim. To je bila slika Sv. Družina, danes v Mestnem muzeju Ljubljana, ki je odmev Groharjevega študija žanrsko ubranih slik zgodnjega holandskega slikarstva in flamskega žanra 17. stoletja, kjer so ga posebej pritegovali nočni prizori. V pomembni

zapuščini iz Groharjevega zgodnjega obdobja, to je dejansko njegovo leta 1902 zaplenjeno premoženje, danes v Mestnem muzeju, je tudi nekaj krajin, ki jih prav tako lahko vidimo v tradiciji srednjeevropskega realizma druge polovice 19. stoletja, izvedenega iz bidermajerskih formul.¹¹ Nikjer v njegovem delu pred letom 1900 ne najdemo zavestnega opiranja na moderne tokove, ki sta jih posredovali obe secesiji, münchenska in dunajska. Šele v sliki za ribniško cerkev je opaziti spremembe v fakturi, ki kažejo na zavedanje moderne tradicije.

Iz navedenih dejstev lahko sklenemo, da je bila Groharjeva vizija umetnosti precej skladna z njeno institucionalno podobo v nekoliko posebnih razmerah na Kranjskem, kjer poleg umetno-obrtno šole in Deželnega muzeja ni bilo njenih razvitih institucij. Nekakšen surogat zanje sta predstavljali Društvo za krščansko umetnost s svojimi dejavnostmi in sicer celo nekoliko modernejše stanovsko združenje Slovensko umetniško društvo, v okviru katerega so Groharju priredili jour fixe 4. januarja 1900 ob brezjanskih slikah. Predstavil ju je Vatroslav Holz, hofrat, človek, ob katerega zapisih o renesančnih umetnikih v Zori leta 1875 (!) se je Grohar navduševal za umetnost.¹² Njegov bliskoviti uspeh moramo pripisati njegovi nadarjenosti, saj je po pičlih treh letih risarske šole in samostojnem kopiranju v umetnostnih muzejih obvladal obrt in jo nadgradil z ustvarjalnim duhom, kar mu je zagotovilo uspešno oblikovanje prve umetniške kariere, kajti nadaljevanje je mogoče obravnavati kot ponovljeno pot, usmerjeno k drugačnim idealom.

Groharjevo prvo profesionalno kariero je abruptno prekinila družba, v kateri se je slikar vedno počutil kot tujec. Izkušnja ruralne povezanosti in soodvisnosti, gostaške svobode in iznajdljivosti pri zagotavljanju preživetja, v kateri je Grohar zrasel, se v mestu ni obnesla. Pomanjkanje je bilo v mestu bolj usodno, odvisnost od prijateljev in znancev večja in manj zanesljiva, prosjačenje celo nesprejemljivo.¹³ Mogoče se je celo strinjati, da je bilo Groharjevo razumevanje odgovornosti funkcije društvenega blagajnika neprimerno, ko si je iz blagajne sposodil denar brez soglasja ali vsaj brez vednosti stanovskih kolegov. Vendar je tudi očitno, da društveniki niso pokazali nikakršne volje poiskati diskretno – interno – rešitev zadrege. Še več, izkoristili so jo, da so monopolista institucionalnih naročil onemogočili. Že leta 1901 so se potrudili z obrekovanjem, ki je pripeljalo do odvzema naročila v trnovski cerkvi. S prijavo Groharjevega ravnanja na magistrat kot krajo pa so ga spravili v kaznilnico, čeprav le za tri mesece.

Obsodba ga je oropala vsake možnosti, da bi kdaj lahko dobil državno službo, naklonjeni rojaki in znanci, ki so opravljali javne funkcije, pa so se ga začeli ogibati. V tiski mu je pomagal Soričan Jakob Drol, ki ga je priporočil Janku Rahnetu na Brdo pri Lukovici, kjer je dobil zatočišče po odsluženi kazni.¹⁴ Njegov odhod na Dunaj je pomenil umik, čeprav je čutil izjemno poslanstvo v pripravah na razstavo na Dunaju. Štiri leta pozneje se je s prošnjo, naslovljeno na cesarja, skušal oprati družbene stigmatizacije, vendar tudi tedaj brez uspeha.

Prelomen dogodek v Groharjevem življenju je bilo srečanje z Jakopičem. Dobro leto kasneje sta se spet srečala v Münchnu v Ažbetovem krogu in Groharjev pogled na likovno umetnost se je jel naglo spreminjati.¹⁵ Želja, da bi obiskal svetovno razstavo v Parizu leta 1900, se mu ni izpolnila, kaže pa na širino obzorja mladega slikarja. Deželni odbor za Kranjsko to pot ni hotel odvezati mošnjička. Grohar se je začel obračati h krajini, ki jo je Jakopič programsko zastavil kot žanr, v katerem se je slovenska likovna umetnost prerodila in stopila v moderno dobo. Na drugi razstavi Slovenskega umetniškega društva je Grohar poleg simbolističnega Povodnega moža in Kopalke razstavil vrsto krajin, slikanih v plenerističnem načinu. Mala slička šentjakobskega predmestja nam danes v pogledu nazaj pokaže prelomno točko od tradicionalno tanko slikanih platen k impastiranim. Segantini je bil tedaj že tri leta mrtev, izšla pa je njegova velika monografija izpod peresa Franza Servaesa, ki je bila prva svoje vrste bogato opremljena z barvnimi litografskimi reprodukcijami.¹⁶ Poslej je Segantini v Groharjevih očeh samo še rastel.

S tem obratom je vprašanje institucionalne izobrazbe postalo povsem nepomembno. Evropski avantgardni umetniki se že od impresionistične generacije dalje niso več potegovali za institucionalne diplome. Vsaj pol stoletja so se že zatekali v arhaična ruralna okolja in tam slikali daleč stran od sofisticiranih metropol. Oblikovali so lastne, individualne študijske programe, se selili iz umetnostnega središča v središče, s šole na šolo, iz ateljeja v atelje, predvsem pa so standarde postavljale razstave. Slovenski modernisti prve generacije so se oblikovali v Münchnu in na Dunaju ter se začeli zanimati za francosko slikarstvo. V letu 1903 je prišlo do ključnega obrata, ko so si nekateri med njimi v dunajski Secesiji lahko ogledali razstavo Razvoj impresionizma v slikarstvu in kiparstvu. Groharja ni bilo med njimi, vendar je tudi v njegovem delu prav v tem času prišlo do radikalnega preobrata, ko je na Brdu pri Lukovici zasnoval svojo prvo veliko moderno sliko

Sliko je Grohar leta 1905 razstavil v Secesiji na Dunaju pod naslovom "*Iz moje domovine*".

Ivan Grohar, *Pomlad* (tudi: *Pokrajina*), 1903; olje/platno, 119,5 x 139 cm; last: Muzej in galerije mesta Ljubljane, nahajališče: Narodna galerija, Ljubljana. © Narodna galerija, Ljubljana (foto: Bojan Salaj).

Pomlad.¹⁷ Tedaj se je začela druga Groharjeva slikarska kariera, tista, ki je slikarjevo ime za vselej vpisala v slovensko zgodovino.

Čeprav o razstavi v Salonu Miethke leta 1904 govorimo kot o velikem uspehu slovenskih impresionistov, je bilo na tej razstavi malo slik, ki jih danes še vedno prepoznamo. Zgodba slovenskega impresionizma se je odvila takoj za tem. Slikarji so, vključno z Groharjem, nastopili kot svobodni umetniki in v oznakah razstave po travmatični izkušnji druge razstave Slovenskega umetniškega društva leta 1902, ko so jih z negativnim sprejemom dobesedno izgnali iz Ljubljane, niso želeli nikakršne nacionalne reference. Tudi kot skupina so delovali na razstavi precej heterogeno, kar je povedal tudi Cankar. Miethke, ki je moral paziti tudi na ekonomski vidik projekta, pa je vztrajal pri podnaslovu »slovenski umetniki« in dunajska kritika jih je prepoznala predvsem kot predstavnike doslej nevidnega dela imperija. Središčna slika razstave je bila Groharjeva Pomlad, s katero je dunajsko občinstvo nagovoril v likovnem jeziku, ki je bil velemestni javnosti blizu. Vitalna podoba prerajajoče se narave s simbolno cvetočim mladim jablanovim drevesom je povezala "Jugend" (mladost), "ver sacrum" (sveto pomlad) s tehniko, ki je govorila o ustvarjalni vitalnosti. Eden od dunajskih kritikov se je izrazil, da Groharjeve slike niso naslikane, temveč z zidarsko lopatico nametane na platno.¹⁸ Liričnost je bila najbolj poudarjana lastnost razstavljenih slik in kje bi lahko bolj upravičeno govorili o liričnosti kot pri Groharju! Njegov lirizem temelji na kontradiktornem kontrastu grobega, impastiranega barvnega nanosa in mehkega, poetičnega učinka njegovih sanjavih krajin.

Ta kozmopolitska ikonografija se je leto pozneje spremenila. Grohar je prisluhnil glasu kritike. Svoj uspeh je hotel v cesarski prestolnici potrditi, in ko je poslal sliko ponovno na razstavo zgodaj leta 1905, tokrat v Secesijo, jo je naslovil Iz moje domovine. Na poti iz Sankt Peterburga jo je na Dunaju videl Ivan Prijatelj, ki jo je interpretiral povsem v idejnem smislu in skladno z novim naslovom. Zdaj slika ni bila več fragment makrokozmosa, večni tek prerajajoče se narave, temveč fragment "domovine", metonimija, tisti detajl, ki lahko učinkovito predstavlja celoto zaradi svoje tipičnosti. Vsi atributi pomladi so postali atributi domovine in naroda: mladost, vitalnost, razsvetljenost, optimistični vzpon rastočega leta. Prijatelj gre tako daleč, da za obronkom pobočja s kozolci evocira tipično slovensko vas skromnih, skupaj tiščočih se bivališč z dimom, ki se dviga iz dimnikov. Hkrati pa je poudarjeno povezal tudi slikarjev značaj in izvor kot garanta avten-

tičnosti: Grohar je kmečki fant, do ušes je zaljubljen v svojo dečlo, saj mu je slovenska природа ljubica.¹⁹

Prijateljeva kritiška izkušnja je izšla iz literature, natančneje iz literarnega realizma, še posebej blizu mu je bil ruski. Zato je tudi razumel poslanstvo slovenske umetnosti kot iskanje tipike, identitete, celo eksotičnosti, ki bi zgovorno vizualiziralo (po)krajino in ljudi v njuni povezanosti. Ta idejni svet je bil koncu stoletja blizu in ga je politika liberalne vlade celo posvojila v mapiranje geografsko-kulturnih identitet v avstro-ogrskem imperiju.²⁰ V kulturnih koncesijah se je kulturna politika ministra Haertla nadejala najti lepilo za politično utrjevanje imperija, ki je pokal po šivih. Politika je imela prav nasprotno učinke, vendar je to že neka druga zgodba. Pomembno je, da se literarni sopotniki mladih slikarjev niso strinjali s Prijateljevimi stališči, ki so bila nekoliko bolj konservativna in blizu liberalnejšim stališčem v lokalnih kulturnih prizadevanjih. Ivan Cankar je kot najpomembnejša kritiška avtoriteta poudarjal, da umetnost mora biti univerzalna, slovensko pa jo bodo napravili slovenski slikarji ne glede na to, kako slikajo in še manj kaj.²¹

S sliko Pomlad se začena vrsta Groharjevih velikih slik in naslednja v njej je Macesen, oz. v zgodnejši, neobrezani različici panoramske slike Iz gorenjske krajine. Podoba doline pod domačimi Heblarji je Grohar sprva zasnoval kot alpsko panoramo, v kateri se je z zasnovo in česano fakturo kar preočitno poklonil svojemu vzorniku Giovanniju Segantiniju. Nadaljevala naj bi niz upodobitev letnih časov, v njej pa je slikar spet aktualiziral tipično, prepoznavno slovensko krajino. Ko je okoli leta 1906 obrezal, je iz panorame nastal simbolični avtoportret – identifikacija slikarja z mogočnim gorskim drevesom.²²

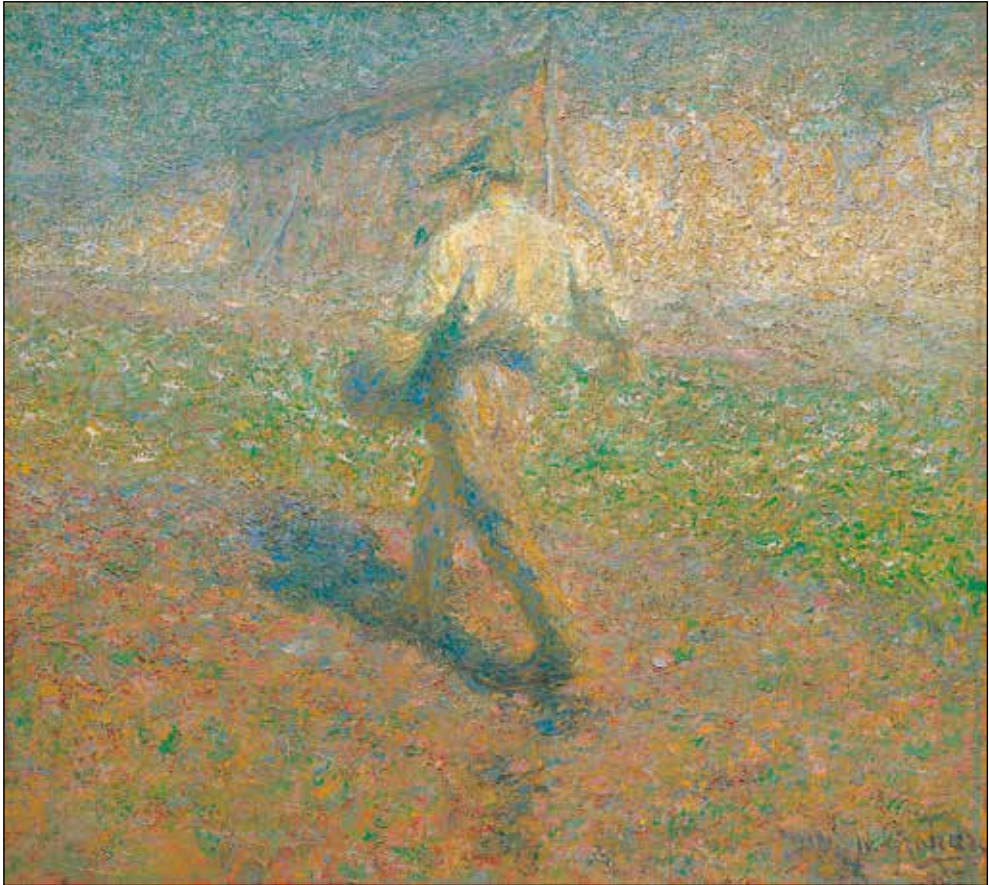
Šele po tej sliki se je Grohar pridružil škofjeloški slikarski koloniji, stopil v "slovenski Barbizon", postal predstavnik "slovenskega impresionizma" v letu, v katero je Jakopič postavil oblikovanje aparata "slovenskega impresionizma".²³ Tu se je oprijel Jakopičevega programa doživetja čiste krajine. V naslednjih nekaj letih, saj se je nova faza v dobrih treh letih že končala z Jakopičevo odselitvijo v Ljubljano, so nastajale krajinske podobe, v katerih je Grohar izdelal svojo posebno slikarsko lopatično tehniko nanašanja grudic gnetljive barve na platno. Faktura je postajala vse bolj ritmična in urejena, njegove slike pa so praviloma odstopale od siceršnje produkcije z velikimi formati, z izjemnim smislom za tektonsko in s poudarjeno monumentalno kompozicijo. Zdi se, kot bi Grohar uresničeval Jakopičev program bolje od

Jakopiča samega, saj so njegovi formati bližje javni, zgodovinski sliki od Jakopičevih malih intimnih meditacij pred spektaklom narave.

Groharja so pri Segantiniju pritegovale prav identifikacija krajine in njenih prebivalcev, posebne findesieclovske ideološke sprege topografije in etnije. Malo je sicer evidence o figuralni sliki v Groharjevem opusu do leta 1906/07, vendar nas dokumentarno gradivo prepričuje, da je bila to še vedno aktualna tema. Ko se v Jakopičevem opusu pojavijo male študije sejalcev okoli leta 1905, kaže, da se je tudi Grohar ukvarjal s tem motivom. Karel Strahl namreč poroča o nekem Groharjevem Sejalcu že istega leta, ki pa ni uspel in je verjetno končal pod neko drugo sliko ali pa je bil sploh uničen.²⁴ To sosledje navaja k sklepu, da je vstavljanje figure v krajino v novem slikarskem načinu postavljalo problem, ki ga je bilo treba odpraviti, preden bi se lahko lotil slike.

O nastajanju Sejalca je mnogo pozneje, med drugo svetovno vojno, Steletu pripovedoval Ante Gaber v družbi s Sternenom.²⁵ Zgodba je nadvse poučna, saj kaže Groharja in njegove slikarske intencije v nekoliko drugačni luči od naših posplošenih predstav. Mladostna družčina se je iz Loke povzpela k Sv. Andreju nad Zmincem, kjer je Grohar videl sejalca: "ko ga je zagledal proti nebu", se je odločil, da bo to snov njegove naslednje slike. Na poti v dolino so se dogovorili, da bo za sejalcem postavil kozolec in kulisa v ozadju naj bo Kamnitnik. Bolj kot napotki za vizualizacijo motiva je pomemben sam proces zasnove in nato izvedbe, saj razodeva programski koncept, ki nima nič opraviti z (impresionističnim) meditiranjem pred naravo. Groharjev največji problem je bila figura in po Gabrovih navedkih naj bi mu sejalca večkrat slikala Avgust Berthold in Gaber sam. Ključna podoba je bila na koncu fotografija Avgusta Bertholda v gumijevem postopku, kjer je zrnavost teksture v učinkih precej podobna slikarskemu pointiliranju.²⁶ Ta fotografija iz leta 1906 je bila pomemben pripomoček pri izvedbi slike, saj je Groharju pomagala vstaviti figuro v slikarskem načinu, ki ga je razvil v čisti krajini.

Sejalec je bil torej od vsega začetka zasnovan kot identifikacijska podoba. Kozolec v srednjem planu slike je prilastek sejalca, saj je bil že na prelomu stoletja prepoznan kot avtentična in izjemna arhitektura v slovenski ljudski ustvarjalnosti: kozolec v sliki pomeni "slovenski" (sejalec). V izvedbi motiva se je Grohar oprl na tradicijo, ki se vleče od prvih let Barbizona v času marčne revolucije do Van Gogha in njegovih simbolističnih različic.²⁷ Uspel pa mu je dati povsem samostojen

Slika je istega leta Maks Fabiani na razstavi v Trstu evidentiral za državni odkup. Grohar pri ceni dva tisoč kron ni popuščal.

Ivan Grohar, *Sejalec*, 1907; olje/platno, 108 x 120 cm; last: Moderna galerija, Ljubljana, nahajališče: Narodna galerija, Ljubljana. © Narodna galerija, Ljubljana (foto: Bojan Salaj).

značaj. Kar sliko napravi moderno, je zlitje figure s krajino s pomočjo slikarske tehnike, ki ga razumemo kot povezanost človeka in narave v kozmični harmoniji. Pa ne le človeka, upodobljenega poljskega delavca, kmeta, temveč tudi slikarja, kajti v doživljanju slike sovpadata sejalčev ritmični zamah in korak in enako ritmizirana slikarjeva gradnja slike s paletnim nožičem ("špahtlom"). Slika je tako dobila makro- in mikrokozmično resonanco.

Ko jo je Grohar še po terpentinu dišečo razstavil v tržaškem Narodnem domu oktobra leta 1907, je anonimni kritik v Slovincu zapisal: "To mora postati najpomembnejša slika slovenskega naroda."²⁸ Ni treba posebej poudarjati, da se je tako tudi resnično zgodilo. Sejalec je v Trstu univerzaliziral sprejem slovenskega impresionizma. Od tu dalje je identifikacijsko sidro slike ne motivika, iskanje tipičnega v pejzažu in ljudeh ali evokacija tradicije, kar je iskal Ivan Prijatelj, temveč slikarska tehnika. S tem trenutkom je postala slovenska impresionistična krajina identifikacijska podoba "domovine", njena lirična uglašenost in prisvojeni univerzalni lirizem duha časa sta postala del "našega" značaja.

Groharjev Sejalec je vizualiziral slovenski mit: razumevanje našega izvora, značaja, smisla, skratka, našo zavest. Povezal je občutje preteklosti in vizijo prihodnosti, ki se je tako lepo razodela v zmotnem branju slike anonimnega kritika desne nazorske provenience. Sejalca je namreč videl korakati v meglenem jutru:

*"Jutranja megla pokriva polje. V dvomljivo negotovo luč in barvo je zakrita vsa krajina, a v ospredju ti koraka s težkim korakom in širokim zamahom plastična postava sejalca. Ta slika mora zares postati ena najpomembnejša slika našega ljudstva, v njej vidiš ne le kos našega kmečkega življenja, ampak v njej se zrcali tudi naša duša, naše bitje."*²⁹

Poročevalec je v nespecifični figuri sejalca, ki ga je videti s hrbta, ne le prepoznal svoj izvor, v sliko je projiciral tudi izkušnjo negotovosti svojega časa (jutranja megla, dvomljivo negotova luč, zakrita krajina), ki jo sejalec premaguje odločno, vztrajno in neomajno (s težkim korakom in širokim zamahom). Čas terja pogumnih in močnih mož, kar smo sejalci. Slabo leto kasneje sta v demonstracijah za slovensko univerzo pod streli policije padla Lunder in Adamič, kar je bil dokončen znak, da imperij poka po sivih.

Slika je leta 1912 odkupilo Ministrstvo za bogočastje in poduk za petsto kron, na kolikor je bila ocenjena ob zasegu umetnin po smrti.

Ivan Grohar, *Sejalec*, 1908; olje/platno, 121 x 59,4 cm; Narodna galerija, Ljubljana. © Narodna galerija, Ljubljana (foto: Bojan Salaj).

V samem citiranem Slovenčevem poročilu avtor nadaljuje interpretacijo čistih krajinskih slik v podobnem smislu. V njih razbira slovenskost krajinskih motivov, ki jih moremo prepoznavati le tisti, ki jih poznamo, za občo publiko pa ostajajo "slovenski" zaradi liričnega občutja, ki si ga pripisujemo, ne da bi znali razložiti, kako se ta lirika razlikuje od npr. madžarske, gornjeavstrijske, tirolske ali pa vele-mestne, če se izognemo etničnim kategorijam. Sejalec je svoj prilastek razširil na slike, slikane v tehniki, ki so jo razvili slikarji v Loki v letih 1903–1904, saj poročevalec v opisovanju slik ni delal razlik med posameznimi slikarji. Grohar je v nadaljevanju umetnostnozgodovinskega diskurza obveljal za "najbolj slovenskega" med slovenskimi impresionisti. Groharju je pripadla čast, da je s svojo učinkovitostjo in jasnostjo odprl pot razumevanju slik preostalih svojih kolegov.

Vizija krajine v slovenskih impresionističnih slikah je urbana vizija v duhu časa na prelomu stoletij.³⁰ Ne moremo mimo dejstva, da so naši slikarji izbrali prav Loko. Gotovo je bilo tam motivov v izobilju, prav tako pa je Loka ponujala tudi vse udobje sodobne mestne civilizacije. Prva med slovenskimi kraji je imela električno javno razsvetljavo, nov vodovod, pošto in telegraf; dve kavarni z vele-mestnimi revijami in dejavnost "tujskega prometa" ali "Sommerfrische", pobega mestnih ljudi na deželo v poletnih mesecih, niso bili tedaj v Loki nič novega. Danes nas ideologija nacionalnega ne prepriča več, ostajajo pa oblikovne spremene, ki so se prvič pojavile v Groharjevih slikah, ki so nepremakljivi mejniki v razvoju slovenske umetnosti.

Groharjeve dosežke, ki so obdržali svojo umetnostno avtoriteto in širšo družbeno prepričljivost skoraj celo stoletje, lahko povzamemo v nekaj točkah. S svojim izjemnim slikarskim darom in občutljivostjo je ustvaril dve uspešni slikarski karieri. Postal je najprej uspešen slikar zgodovinskih – predvsem religioznih slik, nato pa moderen svobodni umetnik, ki je bil povsem odvisen od tržišča. Temeljni Groharjev dosežek je bil v novem pojmovanju slikarskih sredstev, ki jih je izvil realistični deskriptivni funkciji in jih uporabil kot sredstva poetizacije. Ta premik je nakazal že Hugo Haberfeld ob razstavi pri Miethkeju leta 1904, izrazil se je v Macesu in drugih slikah, v Sejalcu pa je dosegel status mojstrovine. V njem se je slikarska faktura najbolj popolno poistovetila z motivom in s slikarskim procesom. V oblikovnem smislu je tradicionalno prostorsko gradnjo prepustil barvi in zakonitostim barvnih kontrastov. Pojmovanje hierarhije slikovne površine je nadomestil z uniformnim obravnavanjem slehernega milimetra slikar-

skega platna, kar je osamosvojilo slikovno površino. Osamosvojila pa se je tudi slikarska poteza kot izraz individualnosti, neizbrisne sledi slikarjeve osebnosti.

Kar Sejalca postavlja izven vseh kategorij, pa je tudi njegova idejna prepričljivost in ideološka učinkovitost. Spomnili se bomo, da se je Grohar ob Srcu Jezusovem za škofa Jegliča že srečal s podobnim problemom – vizualizacijo "ljudstva", v kateri pa seveda koncepta ni mogel dovolj približati sodobnemu pojmovanju nacionalnega pri liberalnem meščanstvu. Realizem ni imel učinkovitih sredstev za prepričljivo posredovanje združevanja različnih realnosti. Kar Groharja dejansko ločuje od ostalih slikarjev njegovega kroga, je, da je s Sejalcem uresničil javno podobo, ki je zmogla nagovoriti gledalca k aktivni nacionalni interpelaciji. Z njim je vizualiziral mit kot kolektivno vrednoto, ki se je reaktualiziral s skoraj enako intenzivnostjo v petdesetih letih, ko je impresionizem kot diskvalificirana buržoazna umetnost dobil svoje mesto v "proletarski" državi prav zaradi vizualizacije nacionalnega.³¹ Groharjev Sejalec stoji v vrsti tistih slik, ki aktivno nagovarjajo javnost, saj se je s sodobnim načinom izvedbe uspel odzvati na pričakovanja slovenske liberalne buržoazije po prelomu stoletij.

Ta dvojnost, ki jo slika nosi v sebi, me je nekoč navedla, da sem jo označil kot zadnjo zgodovinsko sliko, na kar je Igor Zabel odgovoril, da je to prva moderna slika v slovenskem slikarstvu. Igor je imel vsekakor prav. Vendar pa jo moramo videti tudi kot specifičen fenomen zgodovinskega konteksta.³² V kategoriji javne umetnosti pomeni uspešno moderno transpozicijo zgodovinske slike, ki je hkrati civilizacijski dosežek v občem smislu. Po stoletju kulturne hegemonije literature, ki je bila v slovenskih deželah dominantni nosilec političnih emancipacijskih teženj, se je likovna umetnost uveljavila kot njen enakovredni sotrudnik. Tu ne gre samo za nobilitacijo likovne umetnosti, kar pomeni njeno statusno izenačenje z literaturo. Groharjev Sejalec je prva slika, ki je agitacijsko enako ali celo bolj učinkovita od literature. Zato oznanja nastop nove epohe – vizualni komunikaciji zavezanega 20. stoletja.

Opombe:

- ¹ Tomaž Brejc, *Realizem, impresionizem, postimpresionizem*, Ljubljana, 2006, str. 174.
- ² *Slovenske Atene*, Moderna galerija, Ljubljana, 1991, n. p. [razst. kat.].
- ³ Podbevšek, ki je zbral večino podatkov o Groharjevem šolanju, pripoveduje o nekem potujočem slikarju, ki naj bi prepoznal fantičev dar. Podrobnosti so nepomembne. Očitno je gostačevega sina usmerjal Jamnik, pri katerem je dobival tudi mohorske knjige in druge vire, iz katerih je črpal sanje o slikarskem poklicu. Podbevšku je prišel morda prav, da je lahko vpeljal v pripoved podobarje in s tem fantov vrojeni dar.
Anton Podbevšek, *Ivan Grohar: Tragedija slovenskega umetnika*, Ljubljana, 1937, str. 82.
- ⁴ Podatek o šolanju pri Milanésiju navaja Grohar sam v svojih kratih biografijah, priloženih prošnjam za deželno podporo. Čeprav slikarja poznamo samo iz navedb v Groharjevi biografiji, nam v Zagrebu še ni uspelo otipati njegove prepoznavnosti. Glej faksimile v Podbevšek, 1937, str. 83–84.
- ⁵ Kaže, da je tudi ta hipoteza Groharjeva, ki jo je položil v usta Armiču. Vendar Armič že takoj na začetku posplošeno sklepa, da je bil Grohar rojen v Hebljarjih, kar je netočno. Podbevšek povzema utemeljitve prošnje, ki jo je julija 1894 deželnemu odboru vročil z željo, da bi nadaljeval na akademiji. Utemeljitev zavrnitve ne navaja, po Armiču pa povzame, da naj bi Grohar izpite opravil z odliko.
Josip Armič, Ivan Grohar, *ZUZ*, XI/1931, str. 49.
Podbevšek, 1937, str. 87.
- ⁶ Podbevšek, op. 244.
Slovenski impresionisti so retrospektivno včasih naštevati impresionistične sodobnike, ki naj bi jih spoznavali v devetdesetih letih, čeprav v njihovih delih tega ni mogoče potrditi.
Tomaž Brejc, *Slovenski impresionizem in evropsko slikarstvo*, Ljubljana 1982, str. 66, op. 5.
Alenka Klemenc, Steletovi pogovori z Matejem Sternenom in Antejem Gabrom, *Acta Historiae Artium Slovenicae*, V/2002, str. 189–202.
- ⁷ Podbevšek, str. 88, op. 245.
- ⁸ Damjan Prelovšek, Slovensko deželno gledališče v Ljubljani, *Kronika: Časopis za krajevno zgodovino*, 1978, XXVI/3, str. 159–166.
- ⁹ Simonu Ogrinu in Matiju Bradašku še iz prejšnjega obdobja sta se po letu 1899 pridružila tudi Grohar in Celestin Mís. Včlanjenih je sicer bilo tudi več podobarjev, kamnosekov in zvonar Samassa, torej ljudje, ki so imeli neposreden interes v zadevah cerkvene opreme.
Tretje izvestje Društva za krščansko umetnost za 1899–1902, Ljubljana 1902, str. 14, 15, 26.
- ¹⁰ Oltarno sliko sv. Uršule so namreč odkrili šele pred slabim letom. Znana je tudi nekoliko zgodnejša slika v župni cerkvi v Gaberju pod Gorjanci.
Andrej Smrekar, Pozabljena slika Ivana Groharja, *Acta Historiae Artium Slovenicae*, 15/2010, str. 77–86.
- ¹¹ *Ivan Grohar (1867–1911): Bodočnost mora biti lepša*. Ur. Andrej Smrekar. Narodna galerija, Ljubljana, 1997 [razst. kat.].
- ¹² Josip Armič, *ZUZ* 1931, str. 45.
Podbevšek, 1937, str. 85.

- ¹³ Berneker je Jakopiču z Dunaja pisal, da je slovenskim umetnikom Grohar v sramoto, ko se je v stiski zatekel k prosjačenju. Korespondenca Riharda Jakopiča, Moderna galerija, ur. dr. Jože Ilc.
- ¹⁴ Andrej Smrekar, Portretna umetnost Ivana Groharja, v: *Moč pogledov*, Loški muzej, Škofja Loka, 17. maj–30. september 2011, op. 18 [razst. kat.].
- ¹⁵ Alenka Klemenc, *Acta historiae Artium Slovenicae*, 2002, str. 201.
- ¹⁶ Franz Servaes, *Giovanni Segantini*, Gerlach: Dunaj 1902.
- ¹⁷ Motiva te pomembne krajine do danes še nismo prepoznali. Viri ga postavljajo v okolico Brda in Rafolč, predlagana pa je bila tudi lokacija v okolici Škofje Loke. Slednja ni izključena, saj ne vemo, kaj je Grohar odnesel z Brda, pred odhodom na Dunaj v začetku julija pa se je ves junij lahko mudil kvečjemu v Loki.
- ¹⁸ Hugo Haberfeld, *Die Zeit*, 28. II. 1904.
O tem razpravlja tudi Janez Pirnat, ki je že v fakturi Pomladi videl dokaz, da je krajina Groharju pomenila predvsem evidenco človekovega dela.
Janez Pirnat, Slovenska oblika impresionizma v delu Ivana Groharja, *Problemi*, 14, februar 1964, str. 182–183.
- ¹⁹ Ivan Prijatelj, Dunajska Secesija, dne 26. marca 1905, *Slovenski narod*, XXXVIII/70–78, 28. III.–3.IV.1905.
- ²⁰ Jure Mikuž, O recepciji prvih nastopov slovenskih impresionistov, *MARS*, III/2,3, 1991 (izšlo 1992), str. 2–6.
- ²¹ Ivan Cankar, Naši umetniki, *Slovenski narod*, 22. 3. do 21. 4. 1910.
- ²² Andrej Smrekar, *Macesen*, Ljubljana 1996 [razst. kat.].
- ²³ Anton Podbevšek, *Rihard Jakopič*, Ljubljana 1983, str. 279.
Brejc, *Realizem, impresionizem, postimpresionizem*, 2006, str. 242.
- ²⁴ Smrekar, Ivan Grohar: *Bodočnost mora biti lepša ...*, str. 18.
- ²⁵ Alenka Klemenc, *Acta historiae Artium Slovenicae*, str. 1999.
- ²⁶ Sarival Sosič, *August Berthold*: Fotograf z začetka stoletja, Mestna galerija, Ljubljana 1997, str. 82–83, 87 [razst. kat.].
Fotografija sejalca na Nunskih njivah z Gradiščem nad Pungertom v ozadju je tudi zavedla pri interpretaciji Gabrove pripovedi, saj smo jo povezovali s p. c. sv. Andreja v Gostečem, kjer so znane gotske freske.
- ²⁷ Tomaž Brejc, Groharjev Sejalca, v: *Slovenske Atene*, Moderna galerija, Ljubljana, 1991, n. p. [razst. kat.].
- ²⁸ -tovi-, Prva slovenska umetniška razstava v Trstu, v: *Slovenec*, XXXV/246, 24. 10. 1907, str. 1.
- ²⁹ Citirano s komentarjem tudi v: Andrej Smrekar, Geneza mita, v: *Rihard Jakopič: To sem jaz, umetnik ...*, Mestni muzej Ljubljana, 1993, str. 21.
- ³⁰ Andrej Smrekar, Kamnitnik – ikona slovenskega Barbizona. V: Soklič, Boštjan (ur.), *Ivan Grohar: Loška krajina v podobah zapisana: krajinska motivika v loškem slikarstvu od Groharja do današnjih dni*, Škofja Loka: Loški muzej, 2008, str. 38–42 [razst. kat.].
- ³¹ Iztok Durjava, Slovenski impresionizem v luči polemike 1948–1949 in pogled v zgodovino. V: Barbara Borčič (ur.), Mikuž, Jure (ur.), *Pollačena umetnost: zbornik*, Ljubljana 1999, str. 78–84.
- ³² Brejc, 2006, str. 186.

Vrnitev

Ivan Grohar pripoveduje

Miro Kačar

Pred kratkim ste me prosili, naj se vrnem, vsaj za letos. Zato sem danes tu. V Heblarjih sedimo pod domačo hruško in se pogovarjamo. Pripovedoval vam bom o sebi, o svojem času, o stvareh, ki jih razumete drugače, morda sploh ne veste zanje. Celo stoletje in več je od takrat in v mnogih spominih sta ostala kvečjemu le še Sejalec in moja kitara. Kar zaigral in zapel vam bi spet tisto o hauptmanu Gašperju in lepi Urški ...

Od selitve iz rojstnega farovža v Heblarje mi je ostala v spominu le dolga, strma pot in potok, ki je peneče se hitel v svet. Pozneje sem se velikokrat ustavil ob njem, se osvežil in v mislih potoval z njim v daljine, neznane kraje. Verjel sem, da se tam dogajajo velike stvari, take, ki bi jih moral videti in spoznati. Že Sorica z belimi hišami, ki sem jo opazoval skozi drevje samotnih Heblarjev, se mi je zdela okno v svet. Ta samotni svet, kjer sva bila sama z našo kravico, ki sem jo pasel, me je že zgodaj naučil samostojnosti in odgovornosti. Za nerganje in tarnanje ni bilo prostora in tudi nikogar, ki bi me poslušal. Dolga pot v šolo in nazaj me je silila k opazovanju in razmišljanju. Narava je postala moja učiteljica in prijateljica. Zdela se mi je kot veličastna slika megličastih senc in barv, s katerimi se igrajo sončni žarki in spreminjajo trde obrise realnosti v mehke oblike letnih časov. Ti vtisi zgodnjega otroštva so vedno hodili pred menoj in me vodili v skrivnostni svet

Ivan Grohar, *Sv. Ciril in Metod*, 1906/1907; olje/platno, 162,5 x 85 cm; Narodna galerija, Ljubljana. © Narodna galerija, Ljubljana (foto: Bojan Salaj).

umetnosti. Že zelo zgodaj, pravzaprav že v otroških letih, sem se zatrdno odločil postati slikar. Tisti pravi slikar, ki dela za gospodo, cesarja in vzvišene cerkvene namene. Ker so me doma namenili za kmečko delo, župnik in učitelj pa sta podvomila o mojih sposobnostih, so me začeli odvracati od takih misli. Seveda dobronamerno, saj niso verjeli, da bi pastirček iz Heblarjev kaj podobnega zmoget, tudi zaradi stroškov, ki nastanejo ob tem. Kako malo so verjeli vame, čutil sem njihovo nezaupanje in to me je bolelo. Kljub temu mi je župnik svetoval nekaj slikarskih delavnic v bližini, kjer bi lahko pridobil osnovno podobarsko znanje. "Bi nič ne škodilo, če se malo izobrazim, kar nekaj strganih slik in križev je treba popraviti," so menili domači. "Pa ob nedeljah ne bi po gostilnah denarja zapravljaj," je dodal župnik. Ni se obneslo in začel sem služiti kruh kot hlapec pri davških kmetih. Kosil sem, drvaril, oral.

Dela je bilo od jutra do večera, poleti in pozimi. Najlepša je bila košnja. Vriskali smo, peli in se šalili z dekletimi, ki so nosile malico. Bil sem močan, dela vaje in povsod so me radi sprejeli. Tudi to, da sem jim kdaj pa kdaj prebral novico iz časopisa, je imelo svojo veljavo.

Leta so tekla, postajal sem polnoleten. Začel sem dojemati, da je moja usoda v mojih rokah, da moram sam izbrati svoja pota. Pravzaprav sem bil že dolgo odločen, čakal sem samo na trenutek. Prišel je in z rokami v praznih žepih sem odšel usodi naproti. Peš po tisti tolikokrat prehojeni poti. Drevesa so se klanjala v vetru in ptice so mi pele, ko sem odhajal iz samotnih Heblarjev. Potok je šumel glasneje kot kdaj koli prej. Podal sem mu roko, ga ponesel do žejnih ust, da si zapomnim njegovo svežino, ko bom hodil kdo ve kje.

Po šestih mesecih dela v kranjski in zagrebški delavnici sem dobil vabilo iz ljubljanske vojašnice. Pa ravno zdaj, ko sem začel uresničevati svoje življenjske načrte. Življenje vojaka mi je postajalo iz dneva v dan večje breme in ovira pri uresničevanju moje poti. Pred očmi sem imel pravljčno opisano sončno Italijo, deželo slikarjev. O tem sem večkrat bral v Mohorjevih knjigah. Zdelo se mi je, da so jih polne mestne ulice, da za vsakim vogalom stoji slikarsko stojalo. Kakšna naivnost. V mislih, da bi tam zlahka uresničil svoje želje, da je to kraj, kamor izpod Heblarjev hiti moj potoček, sem nekega dne mirno odkorakal iz vojašnice obljubljeni deželi naproti. Si predstavljate, peš do Benetk.

Najprej sem se ustavil v domači Sorici, kjer so me domači fantje in dekleta založili s hrano, nato pa proti Italiji. Ne bom opisoval poti, ker mi ne bi verjeli. Povem vam le, da so se ob prihodu v Benetke moje sa-

Ivan Grohar, *Kmečka hiša*, (1901); olje/platno, 54 x 80 cm; Muzej in galerije mesta Ljubljane.
© Muzej in galerije mesta Ljubljane (foto: Tilen Vipotnik).

nje razblinile. Nič od namišljenega raja, ne slikarjev ne zaslužka. Tujec v tuji deželi, sam brez vsega sem se po nekaj dneh javil na konzulatu kot begunec. Z vlakom so me poslali nazaj v ljubljansko kasarno in tam sem skupaj s kaznijo služil cela štiri leta in še nekaj čez. Vendar me tudi to ni strlo, tudi tokrat sem našel tisti svetli žarek, ki je napovedoval, da se bo zgodilo. Vedno bolj sem začel verjeti v lepšo prihodnost in neomajna vera vanjo je postala moja sopotnica. Ostala mi je zvesta tudi v najtežjih trenutkih, ko so me spotikali, poniževali, žalili.

Tisti svetli žarek je posvetil zadnje tri mesece služenja vojaškega roka. Dodelili so me strelskemu vodu v Gradec. Tudi slikarska šola je bila v mestu in brez predsodkov sem obiskal ravnatelja. Zadovoljen je bil z mojim risarskim znanjem, celo priporočilno pismo za denarno podporo mi je napisal. V njem kranjskemu deželnemu zboru sporoča, da bi bilo škoda zaradi denarne stiske pustiti moje slikarske sposobnosti v nemar. Dobil sem deželno podporo, deset goldinarjev mesečno, in se jeseni 1892. leta vpisal v graško slikarsko šolo.

Svet se mi je spremenil. Sonce je sijalo topleje, življenje je dobivalo pravi smisel. To ni bil rezultat mojih sanj, bil je rezultat moje trdne volje in prepričanja, da se bo zgodilo. Kajti sanje so samo sanje, izginejo, ko se zbudiš. Že v izhodišče jih postaviš kot nekaj neuresničljivega, nekaj, kar pride ali pač ne, kar tako, samoumevno, brez truda in volje. Ko tako brskam po svojih spominih, se mi zazdi, da so bila to moja najlepša leta, čeprav še daleč ne brezskrbna. Podpora, ki sem jo prejemal, nikakor ni zadoščala za vse potrebe šolnine, prehrane, stanovanja, materialnih stroškov ... Takrat ni bilo dijaških ne študentskih domov, olajšav za prehrano, vlak je bilo edino prevozno sredstvo, šolnino smo plačevali. Trda mi je predla, ampak je šlo. Znanje sem zajemal z veliko žlico in imel odlične uspehe. Večkrat sem kar peš prišel za krajši čas domov in z domačimi fantini ob večerih s kitaro prepeval po vasi. Zato so me domačini bolj poznali po vriskanju, petju in kitari kot po slikanju. Zbirali smo se tudi po hišah, kjer so dekleta ob večerih klekljala. Fantje so imeli opravka z velikim svedom, sam pa sem kar na steno veže z ogljem iz krušne peči risal obraze deklet. Dobro mi je šlo od rok, le gospodarju ni bilo do mojih slikarskih večerin.

Počasi, a vendarle je slikarstvo na vasi pridobivalo pomen. Še posebno slike z nabožnimi motivi, kar mi je šlo zelo dobro od rok. Za domače župnišče sem že v času študija napravil nekaj slik, pozneje mi je župnik dal celo prva naročila. Zadovoljen z mojim delom me je priporočil tudi drugim. Odprl sem atelje v Škofji Loki, dela je bilo ve-

Ivan Grohar: *Pod Koprivnikom* (tudi: *Počitek*), (1902); olje/platno, 90 x 149,5 cm; last: Muzej in galerije mesta Ljubljane, nahajališče: Narodna galerija, Ljubljana. © Narodna galerija, Ljubljana (foto: Bojan Salaj).

liko, užival sem. Uspela mi je nova, čisto moja štimunga v slikarstvu. Svetost nabožnih motivov sem poudarjal s svetlobo, ki je postala in ostala moja spremljevalka do konca. Kakšen preobrat. V istem okolju, med istimi ljudmi postaneš cenjen in spoštovan. Nagovarjali so me z "gospod akademični slikar". Prvič sem si zavezal samoveznicu, oblekel belo srajco in obleko, ki sem jo kupil v Gradcu. Končno so tudi doma priznali moj uspeh. Lepo.

Imel sem nekaj dekliških modelov, do katerih sem gojil posebne simpatije. Ne vem, ali so bile resnične ali namišljene, vedno je ostalo le pri tem. Nikoli mi ni uspelo obrniti stvari sebi v prid ali pa nisem hotel. Kdo bi vedel po tolikih letih?

Občasno me je pot zanesla nazaj v študijske kraje, kjer sem še vedno izpopolnjeval svoje znanje. Občudoval sem Segantinija, kako je naslikal svež gorski zrak in zorane njive sredi švicarskih Alp, občudoval nove dosežke evropskih slikarjev, posebno francoskih. Na njihovih slikah so se ljudje premikali, reke so tekle in oblaki potovali. Prvič v življenju sem podvomil o svojem slikarstvu. Vso mladost sem preživel sredi narave, zdaj pa slikam ljudi in portrete v temnih prostorih. Komaj da zaide borna svetloba skozi zastrta okna. "Ven pojdi, ven, v naravo. Saj poznaš vsak košček domače zemlje, sam si vajen kmečkega dela, le kdo bi ga poznal bolje od tebe? Postavi stojalo med polja, gozdove in slikaj, slikaj!" Še danes slišim ta notranji glas, ubogal sem ga in stopil na novo pot. Na pot slovenske krajine in kmeta. Postala je tako slovenska, da jo lahko vsakdo, z vzhoda in zahoda, s severa ali z juga, postavi kot prepoznavno v svoj kraj. Najprej je na mojih slikah posijalo sonce, zašumele so veje dreves, zrasle pomladne trave. Čez dve leti je kosec zamahnil s koso, grabljica si je obrisala potno čelo, sejalec pa še vedo hodi do roba njive in nazaj. V moji rojstni hiši v Sorici je prikazana kronologija slikarske poti, poglejte jo in se prepričajte. Prihodnjic vami napišem, kako sem obiskoval slovenska podjetja za donatorstvo pri obnovi okradene zbirke. Naj se vodilni prej zamejnajo, da ne bo komu nerodno ob dejstvu, da se je ponovila zgodovina izpred stotih let.

V gostilni na Zalem Logu sva se srečala s slikarjem Jakopičem. Govoril mi je o nekakšni novi umetnosti, ki nastaja v Ljubljani. Slikal mi je tako prepričljivo, da sem sprejel ponudbo in se preselil v Ljubljano. Stanoval sem tu in tam, še vedno pa me je nase priklepala Škofja Loka. Vedno redkeje sem zahajal više tja gor proti domači Sorici. Do Železnikov še, saj so bili zlahka dosegljivi tudi peš. Tam sem naslikal nekaj

Ivan Grohar, *Kamnitnik* (tudi: *Zasneženi Kamnitnik*), 1905; olje/platno, 87,4 x 99,5 cm; Narodna galerija, Ljubljana.
© Narodna galerija, Ljubljana (foto: Bojan Salaj).

svojih najljubših del, v katerih se motivi kopljejo v sončni svetlobi, ki se še danes s težavo prebija v sotesko. Tako mrzel je ta kraj, nobenega znamenja, ki bi spominjalo name. Veliko ljudi na Škofjeloškem ima v posesti moje slike. Danes slišim, da so bili to moji mecen, nekakšni dobrotniki. Smešno, smešno. Kot bi trdili, da ste vi dobrotniki kmetom, ker kupujete od njih mleko, da ste mecen gostincem, ker pijete njihovo vino. Dajte, povejte jim to, če si upate. Moje slike so lahko kupili, ker sem jim ponudil smešno nizko ceno, vse drugo so izmišljotine. Za časa življenja se o tem ni govorilo, nihče ni maral izdati, kako malo je bil pripravljen odšteti za sliko. V zlatu bi se kopal, če bi bilo res, kar govorijo. Tudi cerkve so za slike domačih avtorjev plačevale komaj polovično ceno, ki so jo zahtevali in tudi dobili tujci. To je resnica o naši umetnosti tistega časa.

Slikarji nove smeri smo se zbirali v Ljubljani, ustanovili smo Slovensko umetniško društvo in leta 1900 že imeli prvo skupno razstavo. Uspela je. To nam je dalo krila, naša nova umetnost je rasla in se razvijala. Tudi meni je uspelo dokončno vstopiti vanjo. Devinski grad, Pod Koprivnikom, Grabljice, Ob reki so nerodni, a odločni koraki, ki so me popeljali v sam vrh tedanjega evropskega slikarstva.

V takem vzdušju in velikem pričakovanju smo čez dve leti pripravljali drugo umetniško razstavo. Bilo je v času, ko se je do vrhunca razplamtel politični boj. Klerikalci s svojim Društvom za krščansko umetnost in liberalci s Slovenskim umetniškim društvom. Razstava je doživela polom, oblastna kritika nas je v javnosti ponižala, označila za rumenjakarji, jajčarji, kozolčarji. Preveč lepega in domačega je dihala z naših platen, preveč za narod, ki se ni niti hotel niti znal veseliti. Vajene teme jih je slepila svetloba naših slik, gledali so v tla in butali ob steno, da bi jo podrli. Ni jim uspelo, še močnejši in uspešnejši smo se vrnili na evropsko prizorišče, doma pa se za nekaj časa umaknili. Ostal sem tudi brez cerkvenih naročil in razmišljal, kako in kam. Spomin me je ponesel v Špeter Slovenov ob Nadiži, kamor sem nekoč s hlapci odhajal na košnjo. Kaj če poskusim? Poznajo me, morda bi še kaj prodal, saj cvenka ni od nikoder. Pa toliko smo stavili na to nesrečno drugo ljubljansko razstavo.

Kar sam sem si iz društvene blagajne izposodil določeno vsoto in odpotoval v prepričanju, da jo ob vrnitvi povrnem. Usoda je hotela drugače. Obsodili so me in zaprli. Tudi najboljši tovariši so me zapustili, se me izogibali. Ostal sem sam in prvič v življenju se mi je orosilo oko. Domači župan, ki ga je sodnik povprašal za mnenje, je zapisal,

Ivan Grohar, *Mož z vozom* (tudi: *Koruza, Voznik*), (1910); olje/platno, 93,5 x 131 cm; Moderna galerija, Ljubljana.
© Moderna galerija, Ljubljana (foto: Dejan Habicht).

da sicer nimam lastnega imetja, vse, kar sem dosegel, pa sem le po dobroti drugih. Kakšno ponižanje. Po dobroti drugih. Kje ste gospodje v lakastih čevljih, ki ste me za nekaj kron kupovali po gostilnah in razprodajah? Pokažite se in povejte resnico! Toda kako, saj mi še v oči ne upate pogledati, hočete, da odidem, dokončno. Zmotili ste se. Pobral se bom, silnejša in večja bo moja moč. Vi boste odšli v prah in pozabo, jaz bom ostal. Vzravnan, čeprav odlit v bron, bom še naprej kljuboval času. Da se boste lahko, tako kot letos, s političnimi igrkami vedno znova in znova, kadar zmanjka vsebine, izživljali na moj račun. Stal bom in ostal z vero v lepšo prihodnost, ki mora priti tudi za vas. Pa kaj hočete še več? Saj je že tu, treba jo je videti, dojeti. Bi bil kdo pripravljen današnji čas zamenjati z mojim?

Po odsluženi kazni so me dobri ljudje za nekaj mesecev vzeli k sebi na Brdo pri Lukovici. Ničesar niso pričakovali od mene, razen da se odpočijem po teh nesrečnih dogodkih. V deželo je prihajala pomlad, spraševal sem se, kako naprej. Naj se spet oprimem slikanja v cerkvene namene, pridobim ponovna naročila ali sledim novi umetnosti? Od te odločitve je bila odvisna moja nadaljnja usoda. Izbral sem drugo, postavil stojalo med pomladne njive in drevesa, ki so napenjala popke v cvet. Sonce me je zagrelo, težke misli so zbežale pred lepoto pomladne narave. Čutil sem, kako prihaja vame nova moč, čutil, da zmorem premagati prazno platno, ki me je vedno porogljivo izzivalo. Čopič je poplesaval kot nikoli doslej, pustil sem mu vso svobodo. Nastajal je moj prvi pravi umotvor, Pomlad. Tako smo včasih imenovali umetnino.

Potem sem spet odšel. Italija, Dunaj. Preživljal sem se v glavnem s portretiranjem, tudi gledališke kulise sem barval. Za mizerno plačilo. Prave slike niso in niso šle v prodajo, čeprav sem imel nekaj manjših razstav. Slabo se mi je godilo, nisem tožil in obupaval, saj sem verjel, vedno bolj verjel v tisti trenutek, ki bo prišel, ki mora priti. Seznanil sem se s Cankarjem. Preberite njegovo črtico o najinem srečanju, razkrila vam bo blišč in bedo slovenskih umetnikov. Vedel sem, da moramo vztrajati, se boriti. Zato sem iskal možnosti za razstavo v veliki, pravi galeriji. Na Dunaju je imel tako galerijo g. Miethke. Ustregel je mojemu prigovarjanju, slike slovenskih umetnikov so se začele zbirati. Vse delo okrog priprav in postavitve je bilo na mojih ramenih. Ni bilo težko. Čutil sem, da za slovenske slikarje prihaja veliki trenutek. Ob prihodu pomladi 1904 je bila razstava odprta, predstavili smo se kot Umetniško društvo Sava. Še vedno pod vtisi domačega poloma

Ivan Grohar: *Štemarski vrt* (tudi: *Vrt v Štemarjih*), 1907; olje/platno, 55 x 44 cm; Narodna galerija, Ljubljana. © Narodna galerija, Ljubljana (foto: Bojan Salaj).

smo z negotovostjo pričakovali otvoritev. Samo midva z Jakopičem sva verjela v uspeh, vedela sva, da razstavljamo dobre stvari.

Redko so v moje življenje prihajali trenutki uspeha, tokrat so se mu vrata na stežaj odprla. Razstava je doživela nesluten uspeh. Evropski časopisi so pisali o novem slovenskem slikarstvu, mu izražali slavo in ga dvignili visoko nad evropsko mazaštvo. Da je to razstava svetlobe in sonca, sijaj slovenske dežele, ki ga ni dosegel nihče pred nami. In moja Pomlad je bila predstavljena kot daleč najboljša, moje ime se je pojavljalo prav na vrhu časopisnih stolpcev. Tudi prodal sem nekaj in se tako rešil iz trenutne stiske. Slovenska kritika je ob vsem tem sramežljivo molčala. Naš uspeh je spodbudil tudi slikarje drugih dežel, po evropskih mestih se je vsul plaz razstav. Povsod smo bili vabljeni. Moji slikarski tovariši so se radi izgovarjali zaradi dela in pomanjkanja časa. Da imajo družine in ne morejo vandrati naokrog. Da, prav ste slišali, moje delo naj bi bilo vandranje. Morda imajo celo prav, družice je treba upoštevati, poslušati. Kaj pa jaz, še vedno sam, brez imetja, kaj šele stanovanja, celo hiše. Zato mi je bilo nekako samoumevno, da potujem namesto njih, ki se ob večerih lepo grejejo v naročju svojih najdražjih. Ko bom prodal toliko slik, da si bom lahko privoščil tudi njihov način življenja, bom to tudi storil. Prav gotovo.

Dunaj, London, Berlin, Zagreb, Beograd. Od Trsta do Sofije, od Krakova do Pariza sem spoznaval vsa evropska pomembna mesta. Kjer koli smo razstavljali savani, so o tem pisali časopisi na prvih straneh, moje ime je bilo prav na vrhu. Si predstavljate, pastirček Ivan s soriških Heblarjev v občini Železniki sredi Evrope? Vam kaj pomeni zmaga slovenske umetnosti v tujini? Ste dojeli njen zgodovinski pomen za našo, domačo, slovensko kulturo? Ne zapravite tega bisera, slovenska zemlja dolgo ne bo rodila umetnikov, da bi vam ga povrnili.

Slikal sem po najrazličnejših gorenjskih krajih, za stalno bivališče pa sem si izbral Škofjo Loko. Tam so se zbirali tudi moji stari in novi tovariši, skupaj smo veseljačili, skupaj slikali, skupaj kovali načrte. Sem in tja sem se za krajši čas mudil doma v Sorici, Železnikih, Ljubljani, Benečiji. Vsak trenutek sem izkoristil za slikanje. Macesen, Snežni metež, Ajda so potovale po evropskih razstavah. Vsaka slika je sporočala kaj novega, kaj, kar sem na prejšnji spregledal. Pridružile so se jim Sejalec, Žanjica, Pravljica. Po tolikih neuspehih in razočaranjih sem začutil novo moč. Znova je posijalo sonce in na zelenih bregovih Sore, med bogatimi njivami in polji, sem postajal pravi slikar sloven-

Ivan Grohar, *Črednik* (tudi: *Pastir*), (1910); olje/platno, 73,5 x 85,5 cm; Moderna galerija, Ljubljana.
© Moderna galerija, Ljubljana (foto: Lado Mlekuž, Matija Pavlovec).

ske zemlje. Čutil sem, da pijem iz njenega studenca v polnih požirkih. Snopi, Krompir, Hribček in Mož z vozom so navduševale kritike in žele priznanja po razstavah. Toda vedno znova in znova so se neprodane vračale v moj atelje, vedno znova in znova sem verjel, da pride tudi moj dan. Dekletu v Zemunu sem obljubil, da se vzameva, ko pride tisti dan, ko pride ta sreča. Da bi si izboljšal gmotni položaj, sem se prijavil za učitelja risanja. Zavrnilo so me, zaradi mojih starih grehov. Podvomil sem, da bo lepša prihodnost, v katero sem tako verjel, kdaj moja. In drugič v življenju se mi je orosilo oko, a nisem klonil. Dvigalo me je spoznanje, da sem to prihodnost daroval za ideale, ki so našo umetnost pripeljali tja, kamor sodi. Kaj pa če je bilo, ko sem odhajal iz Heblarjev v svet, to moje poslanstvo? Kaj bi storil, če bi mi takrat potoček razkril mojo pot, bi šel po njej? Zagotovo bi ponovno stopil nanjo in šel prebujati svoj speči narod. Ponovno bi se bojeval, da iz domačih tal zraste umetnost, ki jo bo občudoval ves svet in jo bo narod sprejel za svojo. Mi smo vse to storili, le narod, naš lastni narod tega ni razumel. Naša umetnost pa bo ostala, kljubovala duševnim in političnim viharjem, izzivom vsakega časa, z vami ali brez vas. O tem boste odločali sami, nihče ne odgovarja za vašo srečo in nesrečo. Vsak si jo kuje sam. Tudi jaz sem si jo. Ko razmišljate o mojem življenju, me pomilujete, kako tragična usoda me je spremljala. Mislite, da bi naslikal toliko sonca in svetlobe, če bi bilo to res? Kruta usoda, nad katero so se naslajali, je samo lupina mojega srca, v katerem je bil vedno in za vsakogar žarek sonca, ki sem ga vse življenje razpihoval v mogočno svetlobo. Tudi za vas, z željo, da ga ne pogasite.

Neznosno pomanjkanje zaradi neprodanih slik je načenjalo moje nekdanje krepko telo. Postajal sem utrujen, tih, zamišljen. Soba v Štemarijih je ostajala mrzla, nezakurjena. Premražen in lačen sem včasih zavil v pivnico, da se pogrejem. Prijazna točajka mi je sem in tja ponudila krožnik tople juhe. Vem, da je to naredila skrivaj, saj nisem imel s čim plačati. Kako drugače sem si predstavljal življenje še kot pastir in hlapec v Heblarjih.

Takrat vsaj lačen nisem bil in ni me zeblo. In danes? Slikar vseh pomembnih evropskih galerij s kupom neprodanih slik obsojen na počasno umiranje. Kje ste zdaj vsi, ki se imate za moje dobrotnike? Kadar sem kaj prodal, je bila gostilniška miza polna, seveda, dokler je bilo kaj cvenka. In zdaj, ko me tlačita mraz in beda, zdaj pridite, polna soba slik vas čaka. Kupite, plačajte pošteno, da opravičite svoj sloves. Ne, nikomur nisem ničesar dolžan. Čutim, kako čakate na moj konec,

da boste ponovno za nekaj grošov pobrali, kar je ostalo. Nekomu pa sem vendarle dolžan opravičilo. Materi. Za skrbi in žalost, ki sem jih jih povzročal. Bila je edina, ki je jokala in molila zame. Njej, ki sem ji zarezal globoke gube v njen mili obraz. Ob mislih nanjo se mi je tretjič v življenju orosilo oko. Oče je odšel že zgodaj, v otroških letih, tudi matere že dolgo ni več. Sestra je imela toliko dela doma, da je komaj kdaj utegnila pomisliti name. Je tudi bolje, da ni vedela za moje tegobe. Še danes imam pred očmi njen lepi obraz, ko sem jo portretiral. Bila je vesela, da mi je uspelo, čutil sem, da je ponosna name. Škoda, da so bili trenutki njene sreče tako redki.

Dolgo sem verjel, da so vse le sanje. Jutri spet posije sonce. Saj moram še v Italijo, v kraje, na katere sem čakal vse življenje. Jakopič pravi, da so mi odobrili dokaj izdatno podporo. Naročil sem mu, naj nakupi vse potrebno. Platna so mi že zdavnaj pošla, tube z barvami so prazne. Dnevi postajajo vedno mračnejši, čeprav je zunaj dan. Skozi priprto okno prihaja znani vonj, ki napoveduje skorajšnjo pomlad. Lakote in mraza ne čutim več. Pred očmi se pojavljajo znane, prijetne meglice, ki sem jih tako rad slikal. Vse je zavito v vijolične sence, sonce se spreminja v velikansko rumeno kroglo. Še zadnjič zberem svoje moči in sežem po čopiču. Roka omahuje, a me uboga. Nenadoma se pojavi tista močna svetloba, ki sem jo ustvarjal vse življenje. V njej zagledam sebe, kako slikam ČREDNIKA. Potem izgine daleč za domače planine. Počaka me, da jo dohitim, in skupaj odideva po prašni Martinovi cesti v mojo tako pričakovano lepšo in tiho prihodnost. Nič zvonov, nič pesmi, pa vendar jo slišim. Kukavico, ki je priletela iz domačih Heblarjev oznanjat, da tudi v moje hribe prihaja pomlad. Slišim šumenje potočka, ki me je tolikokrat odžejal. Še vedno neutrudno hiti naprej, samo naprej, in čaka, da spet koga zvabi v svet. Tja, kjer se dogajajo čudne, a mamljive stvari. Še zadnjič mi lahen vetrič poboža izsušeni obraz, se sprehodi po strunah moje kitare, prinaša vonj po dimu iz domače peči. Kot takrat, ko so mati zakurili krušno peč in pekli kruh. Črnega, posutega z diamanti in zlatimi zrni ljubezni.

Potem me objame domača slovenska zemlja in po dolgih letih spet mirno in brez skrbi, kaj bo jutri, zaspim v njenem toplém naročju.

Pismo Ivanu Groharju

Miro Kačar

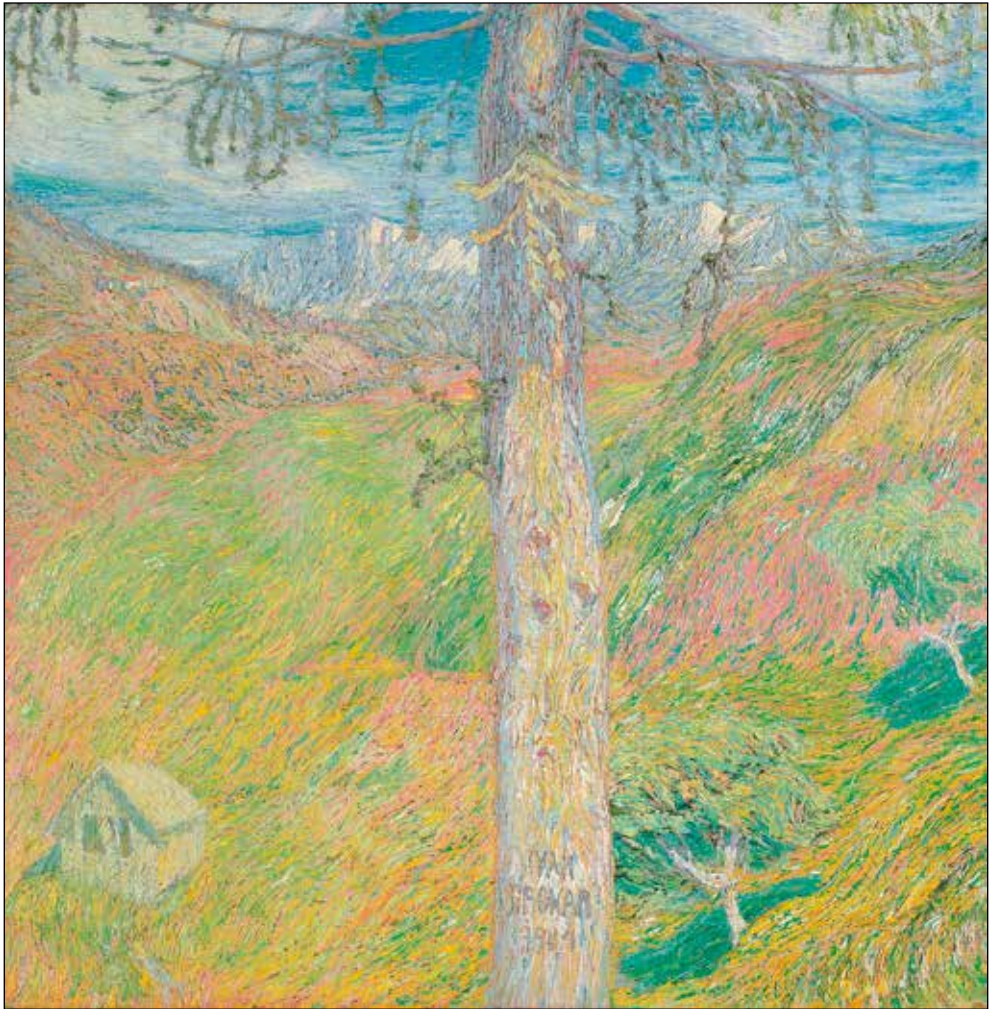
Dragi Ivan!

Dolgo se že nisva videla, pišeš bolj poredko. Tudi sam se le kdaj pa kdaj lotim tega. Sto let mineva, odkar si odšel, saj se spomniš ...? Odnegli so te po tisti prašni ljubljanski Martinovi cesti v turobnem aprilskem popoldnevu ...

Danes stojiš tam ob cesti pod soriško cerkvijo, visok, postaven, vzravnán, kot si v resnici bil. V dežju, snegu in vetru odlit v bron kljubuješ času. Z rahlo priprtimi očmi zreš v daljavo, v našo prihodnost, v tisto lepšo, v katero si tako neizmerno verjel. Nikogar ne obtožuješ. Veš, da si prehojeno pot izbral sam, veš, da si si breme, ki si ga nosil, naložil sam. Spotikali smo te, zaničevali in se obračali stran, ko si nas najbolj potreboval. Nisi klonil. Vedno znova si vstal, še večji, še močnejši, s še večjo vero v boljšo bodočnost.

Uspel si. Iz bolečin svoje duše in zmešnjav sveta si ustvaril svetlobo, jo vtikal v svoje slike, na katerih si pustil samo tisto najlepše, najsvetlejšo, najboljše, kar je ponujal motiv. Gledam tvojo POMLAD, zazdi se mi, da slišim pesem škorcev med drevjem, popki cvetoče veje v ospredju zadišijo kot mlada dekleta v pomladnem brstenju.

Veje MACESNA se zganejo v vetru, GRABLJICE brišejo potno čelo, slišim glas osle, ki drgne po skrhani kosi. SEJALEC hiti na konec njive, se obrne in vrača. Počakam ga, srečava se z očmi. Postoji za hip, samo toliko, da mu naročim pozdrave zate. Ti jih je prinesel? In ČREDNIK, ta tvoja poslednja, popolna umetnina.

Ivan Grohar, *Macesen*, 1904; olje/platno, 110 x 98 cm; Narodna galerija, Ljubljana.
© Narodna galerija, Ljubljana (foto: Bojan Salaj).

Pred njo bi moral vsakdo upogniti hrbet in koleno, jo postaviti na oltar slovenske umetnosti poleg Prešerna in Cankarja. Praznina okrog bistva slike priča, da si tudi nas umestil vanjo. Samo katero vlogo si nam namenil? Si morda mislil, da smo po toliko letih sposobni prevzeti vlogo črednika? Ne, Ivan, tokrat si se motil. Tam za njegovim hrbtom se drenjamo, v tisti rjavo sivi lisi, neprepoznavni, da nas ne bi bilo sram, ko bi se prepoznali danes v enem, jutri v drugem pa tretjem tropu, ko brezglavo bezljamo za svojimi liderji, eni in drugi, vsi, pa ne vemo kam.

Umetnost. Umetnik. Kaj je pravzaprav to? So šole za slikarje, kiparje, šole za glasbenike, fotografe, inženirje, delavce vseh smeri, so šole za vse. Le šol za umetnike ni. Umetnik postaneš ali ne. Pravijo, da je to Božji dar. Če je to res tako, potem je umetnost nekaj posvečenega, lepega, vzvišenega, čistega ... Tak je pač Božji dar. Pravijo, da je umetnost gibalo družbe. Zato mora biti tudi svetla, spodbudna, razumljiva, saj je namenjena nam ljudem, tudi preprostim. Umetnost ne potrebuje razlage. Dotakne se te s tisto skrivnostno čarovnijo, da jo še enkrat pogledaš, še enkrat prebereš, poslušáš, zapoješ ... Državne proslave bi morale pokati po šivih od vznesenosti, veselja, optimizma, lepote petja in glasbe. Pa so res take?

Ustvarili smo si čas, ko ne vidimo zelenih trav pomladi, ne vidimo vijoličastih poletnih senc, ne rdečih nageljnov na oknih, ne slišimo ptice na slemenu hiše.

Ko je greh naslikati lepo sliko, napisati lepo pesem, ko je greh reči nekemu "Rad te imam". Naše sence so črne, trave postajajo sive, pišemo krvave, raztrgane pesmi.

In kar je najhujše, začeli smo verjeti, da je res vse črno, vse raztrgano in sivo.

Zgodovina nas uči, da je to začetek nekega konca.

Zato, dragi Ivan, zadnji čas je, da se vrneš. Vsaj za letos. Prinesi nam delček svoje svetlobe, ki si je imel toliko, da še danes sije povesod, kjer si pustil svoje sledi. Prinesi nam delček svoje neomajne vere v lepšo prihodnost. Izgubili smo jo. Vrni se, da se ti opravičimo, poplačamo svoj dolg. Lačen si hodil med nami, pa smo se obračali stran. Še za tvoj grob nismo zbrali, zravnali so ti ga z zemljo. Danes je vendarle lepo urejen. Pridi, boš videl, da se trudimo. Na razstavi v Narodni galeriji so te postavili na najbolj častno mesto.

"Poglejte, Groharja, pogledjte Pomlad," smo vzklikali ob vstopu v ta sveti prostor.

Ivan Grohar, *Grabljice* (tudi: *Ob košnjji*), (1902); olje/platno, 133,5 x 107,5 cm; Muzej in galerije mesta Ljubljane. © Muzej in galerije mesta Ljubljane (foto: Marko Zaplatil).

Tvoja Pomlad sredi glavne stene je zasenčila vse. Stopi do Škofje Loke, tam si postajal pravi umetnik. Imaš svojo šolo, galerijo, celo naselje in doprsni kip so ti postavili. Loški slikarji vsako leto podeljujejo tvojo nagrado, v grajskih prostorih vise tvoje slike.

Tudi v Železnikih si pustil nekaj prijetnih spominov. Naslikal si jez, rojstno hišo Jerneja Demšarja, pa vaško cesto. Toliko sonca je v teh slikah, da bi razsijalo vse mesto. Ne vem, kje si ga vzel, saj se le s težavo kdaj pa kdaj prebije čez vrhove v sotesko.

Pa spominsko obeležje so ti želeli postaviti, vendar prezgodaj. Preveč teme je še v naših glavah. Vem, da bo prišel čas, vedno si se pobral, še močnejši, še večji.

Želimo, da se tvoje ime ponese skozi Železnike in Selško dolino na vzhod, po Baški grapi na jug do morja in čez Soriško planino na sever. London, München, Gradec, Dunaj, Ljubljana, Beograd, Zagreb ... Povsod si bil doma, čeprav si imel v Sorici, v Heblarjih, toplo gnezdece z ljubečo mamo. Usoda ti je namenila pomembnejšo nalogo in odlično si jo opravil.

Ampak malo, čisto malo pa si vendar samo naš, soriški. Samo mi vemo za tvoje otroške in fantovske vragolije, vemo, da si se spogledoval z dekleti in jih z ogljem iz peči risal po stenah vež, kjer si s fanti vasoval. Lepo si pel in igral kitaro. O tem so pripovedovali ljudje, ki so te poznali. Zato se ne mudi predolgo. Preobuj se v tiste svoje ponošene "grifarce," v katerih si prevandral pol Slovenije. Veš, pot iz Železnikov do nas je čudna, luknjasta, blatna, pravi muzejski primer. Slišali te bomo, ko boš prišel. Saj ne boš zdržal, da ne bi zavriskal ob pogledu na svojo vasico.

Smejalo se ti bo, ko boš šel mimo veličastnega spomenika in cerkvice, v kateri si se prvič seznanil z umetninami. Rojstno hišo boš težko našel, tako je drugačna, svetla. Poglej nad vrata, tam piše, da si se tu rodil. Naj te ne moti razposajenost otrok, ko boš vstopil. Veš, vsak dan prihajajo k tebi in ponesejo tvoje ime na svoje domove.

Zraven stoji obnovljen dom. Ko si bil zadnjič v Sorici, ga še ni bilo. V njem je gostišče s tvojim macesnom in lepo dvorano smo ti namenili.

Skupaj bova šla po tvoji poti v domače Heblarje. Ob potoku, kjer si se nekoč osvežil in odžejal. Danes tega ne bova mogla. Voda je kalna in umazana. V neprestanem hitenju in hlastanju za ne vem čim smo pač pozabili, da je tudi za naravo treba skrbeti.

Ko bova prišla iz gozda, v tvoj posvečeni kraj, kjer tišina šepeta, boš začutil skrbno roko, ki še pokosi, skrbno roko, ki jeseni pobere

darove narave, skrbno roko, ki postreže popotniku in skrbi za tvojo domačijo. Sedla bova pod hruško in govorila o prihodnosti, o lepšem jutri, v katerega si vedno verjel. Povabil te bom v sokolski dom. To je v Loki na Mestnem trgu, tam, kjer si s tovariši pel in vriskal do zgodnjih jutranjih ur. Prosvetno društvo Ivan Grohar ob tvoji obletnici pripravlja program, med katerim bomo podarili nekaj slik slovenskim družinam, ki se ne kopljejo v izobilju. Pa v Sorico pridi, 11. junija ob 17. uri bomo imeli pri tvojem spomeniku proslavo, na katero so povabljeni vsi Slovenci in Slovenke. Vabimo tudi vse tvoje prijatelje umetnike, tudi tiste preko meja. Sicer pa bo vse leto posvečeno tebi. Po Koroškem, Kranjskem, Štajerskem, Primorskem, Dolenjskem in Notranjskem bomo risali, slikali, peli, igrali. Tvoje ime bo doseglo še tako oddaljene in skrite kraje. Morda bo kje ostalo nekaj tvojega sonca, ki bo pregnalo temo in nam povrnilo vero v boljši jutri.

In kaj za vraga lahko storimo mi? Ivan, povej nam!

Lep pozdrav iz Sorice in oglasi se kaj!

Miro Kačar

Odgovor :

*Vasica nosi v sebi LEPOTO,
SVETLOBO jutra in TIŠINO noči.
Vasica nosi v sebi LJUBEZEN,
PESEM, VESELJE otroških oči.
Vasica nosi v sebi ZVESTOBO
do hiše domače in rodne prsti.*

Pridi, popotnik, postoj in povej ob letu obsorej:

JE TO RES?

Še o Groharju, Soričanu, slikarju impresionistu

Dr. Vida Košmelj

Letos mineva sto let od Groharjeve smrti. V spomin na velikega slikarja je leto 2011 imenovano Groharjevo leto. Velja običajno pravilo, da se pomembnih ljudi spominjamo ob obletnici rojstva. Izjema za praznovanje je samo smrtni dan pesnika Franceta Prešerna, česar je krivo zgodovinsko dogajanje. V prvi Jugoslaviji sta bila največja državna praznika Vidov dan, po gregorijanskem koledarju 28. junij (Srbi so tedaj praznovali svoj najhujši poraz v zgodovini s Turki na Kosovem polju 15. junija leta 1389.) in "ujedinjenje" - združitev treh narodov Jugoslavije 1. decembra 1918. Italijani so leta 1941 okupirali velik del Slovenije skupaj z Ljubljano. Prvotno so delali s Slovenci v rokavicah. Povsod, po časopisih, v šoli in na radiu, pa so razglašali, da nam neukim Slovencem prinašajo dvatisočletno rimsko kulturo. Povzdigovali so samo svoje velike pesnike. 1. decembra 1941 so doživeli Italijani v Ljubljani prvo veliko tiho manifestacijo s proslavo "ujedinje-

nja". Do 19. ure se je sprehajala na promenadi (na današnji Cankarjevi cesti, okoli pošte in ob tedaj še nedokončani stavbi današnje Name, ki jo je do vojne gradilo češko podjetje Bata iz Zlina, je visela jugoslovanska zastava) nepregledna množica ljudi. Italijani so nekaj sprehajalcev ujeli, zaprli in obsodili na večletno ječo. V letu 1942 se je približevala obletnica Prešernove smrti. Ob desetih dopoldne so dijaki vseh srednjih ljubljanskih šol vstali med poukom, ki so ga vodili slovenski ali italijanski profesorji, in se v tišini poklonili našemu največjemu pesniku Prešernu, ki ga Italijani niso poznali. Zvečer ob sedmih se je ponovila manjša tiha demonstracija kot 1. decembra. Italijani so bili nanjo že delno pripravljene s poostrenimi sankcijami. Proslave "ujedinjenja" ni bilo nikoli več, pač pa je ostalo proslavljanje datuma Prešernove smrti, danes celo kot državni praznik.

Ob stoletnici smrti znamenitega impresionista Soričana Ivana Groharja (15. junija 1867–19. aprila

1911) sta poleg obilice člankov v različnih revijah izšla tudi dva v Snovanjih Gorenjskega glasa, št. 31/2011, izpod peres Mihe Nagliča oziroma Igorja Kavčiča. V domači hiši sem še kot otrok večkrat slišala pripovedovanja o Groharju, katerega slike so me vedno privlačile. V mlajših letih sem prebrala veliko del, ki so pred zadnjo svetovno vojno in po njej opisovala slikarjevo življenje in njegova dela. Prav tako sem večkrat obiskala zame najlepšo slovensko vasico Sorico. Vedno sem primerjala pokrajino s stojiščem, od koder naj bi ogledoval in slikal Grohar posamezen soriški motiv.

V času Groharjevega rojstva je služboval v Sorici mlad župnik Železnikar France Boncelj (1846–1910), Boncljev gospod, ki je slikarja krstil. Kasneje je služboval v Dražgošah. Pokoj je užival doma v Železnikih, kjer je tudi pokopan. Do smrti se je zanimal za krščenca in ga je po pripovedovanju vseskozi bodril in večkrat podpiral.

Leta 1960 je izšla v Državni založbi Slovenije v zbirki Slovenski likovni umetniki krajša monografija Ivana Groharja z barvnimi slikami, bogato bibliografijo, naslovi slik in njihovimi tedanjimi lastniki, urednik je bil Zoran Kržišnik. Med bibliografijo omenja Kržišnik tudi članek o Groharju avtorja V. K. iz leta 1957, objavljen v Naših razgledih št. 8.

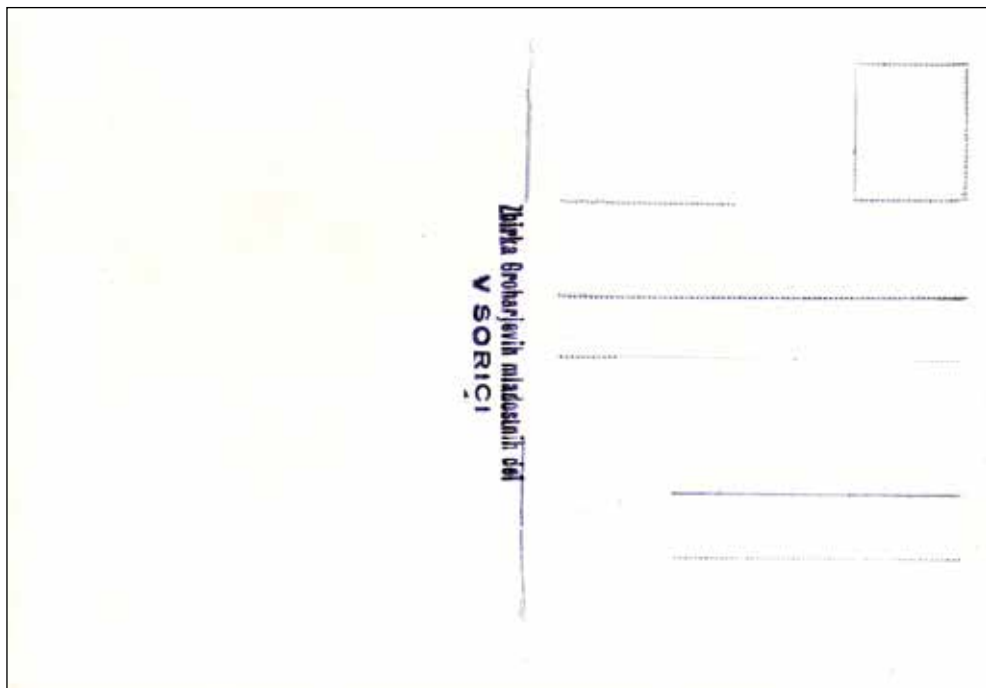
Tedaj je bilo še znano lastništvo za nekatere slike, katerih imetniki so bili Železnikarji. Največ Groharjevih slik je posedoval dr. Jernej Demšar, dermatovenerolog iz Ljubljane. Poleg ljubljanskega stanovanja je bil pred vojno tudi lastnik Ajmanovega gradu pri Sv. Duhu. Grad je med vojno delno pogorel. Slike, ki jih je imel v Ljubljani, so ostale, druge, če so visele v gradu, pa so bile verjetno uničene. V različnih opisih slike Jez v Železnikih piše, da jo je Grohar naredil po želji dr. Demšarja, ki je bil sicer res njen prvi lastnik. V Železnikih pa je veljalo, da je sliko naredil po naročilu sosedu domačina dr. Antona Dermote, advokata v Gorici. (Ta je leta 1914 zaradi tuberkuloze umrl in je bil pokopan na goriškem pokopališču, na katerem so po vojni zgradili Novo Gorico.) Slika je kasneje zamenjala več lastnikov. Nekaj slik je menda imela ga. Malči Jegličeva, ki so neznano kdaj in kako

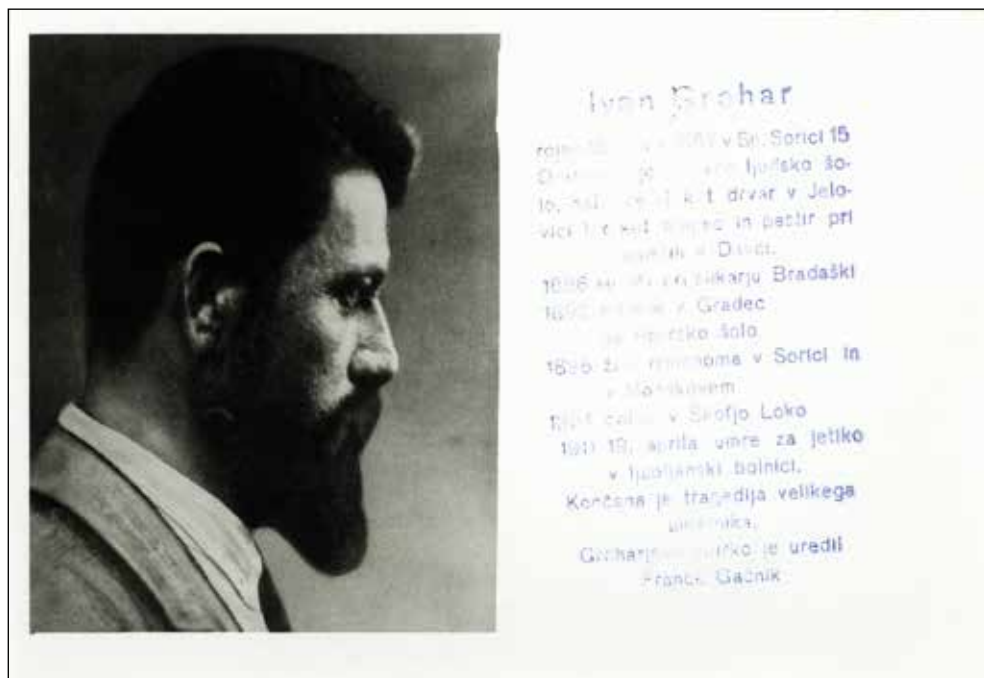
izginile. Šele kasneje sem ugotovila, da sta nekaj slik podedovala tudi ostala dva Globočnika. Oče mi je povedal, da imajo v gostilni Pr Thaler dve sliki. Dva-krat sem posredno prosila za ogled, vendar prošnja ni bila uslišana. Šele nedavno sem slišala opis obeh slik od zadnje še živeče, edine Thalerjeve potomke. Sliki sta bili oljnati, manjšega formata. Na eni je bil narisana travnik s kravami, na drugi pa kopsiše z motivom kapelice sv. Cirila in Metoda. Ta je nekoč stala ob cesti na čistini kot prvi zidani objekt v Spodnji Sorici. Od nje je bil najboljši pogled na celotno vas. V monografiji dr. Fr. Steleta sta opisani še dve oljnati sliki, naslikani na lepenko oziroma platno, v lastništvu Narodne galerije in zasebnika.

Moji najljubši oziroma za mene najboljši Groharjevi sliki sta Loka v snegu in Jaslice. Prva je pred leti nekaj časa visela na nekem beograjskem ministrstvu. Po slovenski odcepitvi od Jugoslavije so jo z vlakom poslali v Ljubljano. Med vožnjo je čudežno izginila. Ne ve se, ali so sliko našli in kdo je njen lastnik. Jaslice, s čudovito igro svetlobe, so bile nekdaj lastnina soriškega župnišča. Zadnji predvojni župnik je sliko prodal ljubljanski škofiji, kjer verjetno visi še danes.

Še kot otrok sem bila s sorodniki večkrat v Sorici. Vedno sem se najprej ustavila v gostilni Pri Pintarju, da bi pozdravila gostilničarko, rojeno Železnikarico, odlično gospodinjo in kuharico. Poleti je bila hiša polna tako imenovanih letoviščarjev, ki so prihajali večinoma iz Beograda. Gostilna je tedaj slovela po gostoljubnosti, dobri hrani in čudovitem gorskem zraku, ki je menda zdravil tuberkulozne bolnike. V veži blizu vhoda je visela podolgovata oljnata živobarvna Groharjeva slika z večjim napisom: Pozdrav iz Sorice. Prikazovala je dekle z iztegnjeno levo (?) roko, v kateri drži naslikano vas Sorico. V hiši je bil tudi poštni urad, kjer so prodajali barvne razglednice, narejene po tej sliki. Vedno sem občudovala zame tedaj zelo lepo živobarvno sliko v veži in prosila spremljevalce – običajno je bil to oče, da so mi kupili vsaj eno razglednico.

V letih 1904–1906 so zgradili železniški predor iz Bohinja v Baško grapo. Polovico predora so gradili

iz Bohinja, zahodni del pa iz Podbrda. Cel predor je zgrajen iz izklesanega trdega sivenga kamenja, ki še danes služi nekdanjemu namenu. Kamen za graparski del predora so vozili po Selški dolini iz oddaljenega loškega kamnoloma Kamnitnika. V Selški dolini so delovali tedaj trije kamnolomi: nad apnenicami v Soteski, dva v Železnikih, Pod drčo in za Bebarjevo hišo v Ovčji vasi. Kamen iz teh kamnolomov je bil menda premehak, nesoliden, kamen iz Kamnitnika pa izredno kvaliteten, trd. Vsakodnevno so vozili vozovi parizarji kamen s parom težkih konj skozi Selško dolino. Delo konj z vozniki je bilo težko, toda dobro plačano. Po očetovem pripovedovanju so imeli v rojstni hiši dva para konj. Nekoč je spremljal voz iz Loke stari oče. V Soteski so na cesti dotekli slikarja Groharja, ki je pešačil. Povabili so ga na voz in ga pripeljali domov v Železnike. Grohar je tedaj stanoval in slikal z drugimi impresionisti v Štemarjih pri Loki. Izkazalo se je, da je večkrat potoval peš v Sorico k sestri (denarja za prevoz ni imel), da ga je oprala in nasitila. V Železnikih je ostal prvič tri dni, da se je oprana obleka posušila. Bil je zelo slabo oblečen. Jedel je izredno počasi, da prisotni ne bi

opazili, kako je lačen. Oba voznika sta bila opozorjena, naj ob srečanju Groharja vedno povabita na voz. Pri potovanju v Sorico sta ga najprej peljala v Železnike, kjer je ostal dva do tri dni. Nato sta ga peljala do Podrošta, od koder je dalje pešačil do sestre v Heblarjih. Pri vračanju iz Sorice sta ga od Podrošta najprej na praznem vozu pripeljala direktno "domov" v Loko. Pri nekem takšnem obisku v Železnikih je naslednji dan izgubil. Povsod so ga iskali. Končno so ga našli v leseni šupi, ki je bila prislonjena na zidano gospodarsko poslopje. Šupa je služila za vsakodnevno porabo drv. Tam je slikar cepil drva. Na tak način se je hotel oddolžiti za gostoljubje. Bil je zelo ponosen in se je z odporom prilagajal novemu okolju. Kadar so ga kasneje zopet pripeljali v hišo, so takoj poskrili orodje – sekire in žage v šupi. Upiral se je tudi sprejemu nekaterih novih delov obleke, ki ga je čakala in jo je zelo potreboval. (To šupo je v celoti odnesla povodenj leta 2007.)

Leto ali dve pred očetovo smrtjo (umrl je leta 1962) me je oče peljal v Sorico k gostilničarju Janku Pintarju, za katerega se je vedelo, da ima nekaj Groharjevih slik. Pintar mi je pokazal dva zvitka

Ivan Grohar

roj. 18. avgusta 1857 v Sp. Sorci 15
 Opatovci je bil eden ljudsko žo-
 ni, deloval kot drvar v Jelo-
 vici ter kot likovni in pastir pri
 kmetih v Davči.

1885 se oddal pri slikarju Bradaški
 Loku, ostal je v Gradcu
 na kmetijsko šolo.

1886 št. izmenoma v Sorci in
 v Monakovem.

1904 odide v Škofjo Loko.

1911 19. aprila umre za jetiko
 v ljubljanski bolnici.

Končana je tragedija velikega
 umetnika.

Groharjevo zbirko je uredil
 France Gačnik.

Foto France Gačnik

manjših oljnatih slik na platno, razpokanih in nujno potrebnih restavracije. Na sliki, ki me je očarala, je bil odličen potret glave münchenkega Žida skoraj v naravni velikosti. Druge slike se ne spominjam več. Prosila sem Pintarja, da bi mi sliki prodal, kar je odklonil. Predlagala sem mu, naj poišče restavratorja ali vsaj odvijte zvitka in sliki raztegnjeni uokviri. Razpokani sliki je ponovno zvil in odnesel. Kaj se je nato zgodilo s slikama, tudi oče ni vedel.

Grohar je nekoč pri nas doma sam potarnal, kako drag je slikarski material, zlasti barve. Ker je kupoval najcenejše, so bile že nekdanje njegove slike potrebne popravit. Cenejše platno je nabavljal nekje v Selški dolini, kjer so predli lan.

Oče mi je nekoč pokazal, kje sta doma viseli dve manjši oljnat groharjevi sliki: prva v veži, druga v hiši. Spominjal se je samo, da je bilo na slikah veliko zelenila. Sliki sta izginili po letu 1917. V letu 1914/15 so umrli trije člani družine: sestra in starša. Najmlajšo, sedemletno sestrico so vzeli sorodniki. Nekaj časa sta gospodarili služkinji in oskrbnik jerob. Od leta 1917 dalje je bila hiša zaklenjena. Trije sinovi so bili na frontah: oficir jurist Franc v Karpatih, medicinec Tone v Galiciji in moj oče Polde na drugem najvišjem ledeniku v Alpah, na Ortlerju. Tedaj je izginilo iz hiše veliko vrednih predmetov.

V petdesetih letih preteklega stoletja sem se slučajno seznanila z mlajšim soriškim župnikom Francem Gačnikom. Po nekakšni kazni je bil poslan v Sorico, kjer po vojni ni bilo duhovnika. – Nemci so že junija 1941 selili intelektualce, zlasti učitelje in duhovnike v Srbijo.

Ni znano, kakšna je bila tedanja usoda soriškega župnika. Starejši davški se je pravočasno umaknil v Ljubljano in med vojno dalje v Ameriko, mlajši župnik s Sv. Lenarta se je skrtil in kasneje priključil partizanom; staremu zalološkemu Hrubarju so Nemci dovolili, da se je preselil v Italijo. Vrnil se je v

rojstno vas na Dolenjsko, železnikarskega Valentina Bertoncija pa so izselili v Srbijo. Izpraznjeno soriško župnišče so zasedli nemški žandarji.

Gačnik je bil samotar, široko razgledan in zbiralec ljudske umetnosti v podgorskih vaseh. Nekaj zbranih predmetov je ostalo kot osnova za bodoči soriški muzej. Znanci, njegovi nekdanji kolegi so pripovedovali, da je bil prvotno pred študijem teologije vpisan na slikarski akademiji. Brez pomoči je sam popravil razbitine župnišča, kot so ga zapustili bežeči nemški žandarji. Po zasilni ureditvi praznih sob je začel urejevati notranjost cerkve, ki je bila prav tako v klavnem stanju, na več mestih prestreljena, z razbitimi okenskimi stekli in lestenci. Glavni oltar je bil prav tako v slabem stanju, razbit s sledovi strelav. Ko je prislonil dolgo lestev do vrha oltarja, je za njim odkril veliko pritrjenih lanenih in papirnatih zvitkov. Pri odvitju so se prikazali sami moški portreti tipičnih Soričanov. (Potomci naseljenih Tirolcev so živeli stoletja v podgorski enklavi in se niso mešali z okoliškimi Slovenci.) Glava tipičnega Soričana je ožja, podolgovata, z močno izraženima ličnicama, prišiljeno rusko brado, redko poraščena in s slabimi lasmi. Še v času moje mladosti je večina Soričanov nosila brke, nekateri pa tudi brado.

Pred začudenim Gačnikom se je prikazala cela paleta Groharjevih mladostnih portretov. Slike so bile brez ozadja, na platno narisane samo s potezo napoljenega čopiča, delno razpokane. Slike na papirju so bile še slabše, narejene s kredo ali gvašem. Župnik je zaman raziskoval med starejšimi domačini, kdaj je Grohar v mladih letih vse to naslikal, kdo je slike zvil in jih shranil na tako neobičajno varno mesto. Nihče ni izvedel, kakšna je bila nadaljnja usoda teh zvitkov. Ko je bil Gačnik končno prestavljen na boljšo faro v Stranje pri Kamniku, kjer je tudi umrl, je po želji škofa Vovka vse vezi s Sorico in znanci prekinil. So portreti ostali v Sorici ali jih je odnesel s seboj?

Franc Golija, pranečak slikarja Ivana Groharja

Primož Pegam

Franc Golija, po izobrazbi diplomirani gozdni inženir, je uspešen podjetnik z izjemnim občutkom za povezovanje naravne in kulturne dediščine s podjetništvom. Posebej v zadnjem obdobju je z ljubeznijo obnovil rojstno hišo v Heblarjih, v kateri je živel slikar Ivan Grohar. Veliko energije in sredstev je vložil v turistični razvoj Sorice in Soriške planine.

V odločilnih trenutkih za osamosvojitve Slovenije in prehoda v demokracijo pa je postal tudi politik, saj je bil poslanec v prvi demokratično izvoljeni skupščini Republike Slovenije. Po političnem profilu je liberalec. Franc Golija ima izredne zasluge za osamosvojitve Slovenije.

Ko sem pred leti prvič prišel v Heblarje, sem imel občutek, da sem stopil v neki pravljичni svet. Verjetno življenje tam gori ni tako idilično? Kako se spominjate svojih prvih korakov?

Včasih razmišljam o preteklosti v svojem rojstnem kraju v Heblarjih, o vseh prijetnih pa tudi manj prijetnih doživetjih, predvsem pa o tistih, ki so se najbolj vtisnili v spomin. Teh je toliko, da se jih sploh ne da opisati na nekaj straneh. Zmeraj, ko o tem razmišljam, si poskušam priklicati v spomin najbolj oddaljen dogodek iz svojega otroštva.

Ko sem bil star dve ali tri leta, sem se v poznem jutranjem času ob jutranjem soncu zbudil v temačni izbi, kjer so sončni žarki sevali skozi opaž, in stekel po stopnicah navzdol. Bilo je sredi junija, oče je kosil travo na vrtu, mama in moje sestre so trosile travo in na sončen poletni dan po maminem naročilu zbirale kumino. V zraku je bilo čutiti blagodejne dišave rožic in dišeče trave. Do tu sega moj spomin. Od tu naprej se je življenje vpisovalo v moj spomin.

Živeli ste v hiši, ki jo je zgradil oče slikarja Ivana Groharja.

Živeli smo v majhni hiši. Zemlja in njive so bile v strmini. Vse je bilo treba obdelati ročno. Mama mi je podarila

pet sester in pet bratov, skupaj nas je bilo enajst. Sestre so še vse žive, bratje pa so vsi že umrli. Kljub trdemu delu smo živeli v zadovoljstvu in ob zimskih večerih je oče mnogokrat zapel domačo slovensko pesem.

Ste generacija, ki je doživela strahote druge svetovne vojne.

Dobro se spominjam pomladi leta 1942, ko sva z očetom na malo oddaljeno sedlo šla gledat, kako so gorele Dražgoše.

Heblarji, obilna letina sadja.

Heblarji v jeseni.

Ker smo bili na samotnem kraju, več kot eno uro oddaljeni od vasi, so med vojno ponoči prihajali partizani. Mama jih je nahranila, zmeraj so se držali kmečke peči, da so si posušili obleke, in v zgodnjih jutranjih urah odšli. Podnevi pa so prihajale nemške patrolje iz vasi Sorica. Starši so se zmeraj bali, da bo prišlo do incidenta, pa na srečo ni. Najstarejši brat Janko je delal na dravskih elektrarnah in bi leta 1941 moral v nemško vojsko, pa ni hotel. Drugega brata so starega 17 let konec leta 1943 Nemci odpeljali v nemško vojsko. Ni se vrnil, zbolel je za pljučnico in je pokopan na rusko-poljski meji. Enega od starejših bratov je pčila kača in je umrl, eden je štiri leten umrl za davico in še danes vidim tragično doživljanje moje mame, ki je izgubljala svoje sinove.

In potem konec vojne.

So bila prva povojna leta težka?

9. maja 1945, sončnega pomladanskega dne, je prišel oče iz vasi Sorica in povedal, da je vojne konec. Vsi smo sprejeli to novico z olajšanjem. Svoboda, zvenelo je olajševalno. Partizani so prišli iz gozdov. Peli smo partizanske pesmi. Za 1. maj pa so goreli kresovi po vseh hribih. Začetki po vojni so bili težki, ni bilo hrane in ne obleke. Leta 1946 in 1947 smo

bili lačni. Bili smo brez kruha in živine, saj so jo med vojno vso odpeljali partizani. Bili smo brez oblačil. Starejši brat Janko je šel zvečer čakati v vrsto, čakal je celo noč, da je potem naslednji dan dobil en meter blaga za hlače. Po dveh letih so se zadeve izboljševale.

S slikarjem Ivanom Groharjem ste zelo povezani, ne samo sorodstveno, tudi sicer. Kaj so vam starši pripovedovali o slikarju?

Oče nam je mnogokrat pripovedoval o svojem stricu Ivanu Groharju, o svoji mami, ki je bila Groharjeva sestra, o njeni mehki in dobrosrčnosti. Vedel je povedati, da je Ivan še kot mlad deček moral oditi k

Martin in Frančiška Golija, Groharjeva sestra.

Martinova družina: Martin, Frančiška, sinova Janez in Franc ter hčerki.

eno uro oddaljenemu kmetu služil za pastirja. Ivan se je zelo pogosto vračal domov v Heblarje, tu se je pri svoji sestri, moji stari mami, dobro počutil. Pri-povedoval je o svojih potovanjih, dogodivščinah in težavah. Mojemu očetu je bilo posebej všeč, da je znal lepo peti in igrati na gajge – instrument je nosil skoraj zmeraj s seboj. Povedal je tudi, kako so ga po nedolžnem obsodili in o nenaklonjenosti tedanjega časa.

Kako je nastala domačija v Heblarjih?

Oče je vedel povedati tudi, kako so Groharjevi starši začeli graditi to hišo. V Heblarjih, kjer je danes skoraj sam gozd, so bile v tem času same senožeti. Tukaj je bilo čez trideset senikov, kamor so Soričani spravljali seno. Groharjevi starši so tu imeli senože-ti. Najprej so tu zgradili seniku podobno brunarico brez oken (po takratnih zakonih je veljalo, da če si uspel objekt zgraditi in narediti streho, teh niso več podirali). Ko je bila narejena streha, so izžagali še odprtine za okna in nato hišo dograjevali, postopoma pozidali. Dokončno obliko hiše je naredil moj oče Janez, jaz pa sem tako, kot je bila, popolnoma obnovil.

Oddaljenost vaše hiše do vasi Sorice je pa kar precejšnja.

V osnovno šolo smo hodili v Sorico, dobro uro hoda, in to ob vsakem vremenu. Dopoldne v šolo,

popoldne, sobote in nedelje pa smo pasli krave. Imeli smo do pet glav goveje živine, nekaj ovac ter po dva prašiča. V Heblarje takrat ni vodila nobena cesta, samo ozki kolovozi. Vse, kar smo potrebovali, smo sem znosili.

V šolo sem rad hodil, župnik Skvarča me je imel zelo rad, govoril mi je "srček". Pri župniku Skvarči sem bil ministrant. Vsak dan sem bil v zgodnjih ju-

Idilni pogledi na poti iz Heblarjev v Sorico.

Župnik g. Skvarča in ministranti iz Sorice.

tranjih urah že v Sorici in ministriral pri prvi maši. Gospa Micka – župnikova kuharica, me je povabila v župnišče in mi dala po en ali dva piškota. Še danes se spomnim, kako so bili slastni.

Sicer ste živeli skromno, pa vendar bogato. Kmečko življenje vendar nudi človeku posebno zadovoljstvo. Česa se še posebej spominjate iz otroških let?

Poleti smo kmetovali, pozimi pa sva poleg kmečkih opravil z očetom rada lovila kune. To je bilo v visokem snegu zelo naporno. Ob vsakem ulovu kune je bilo v hiši posebno veselje, saj se je krzno kune dobro prodajalo. Otroci smo poleti nabirali arniko in gobe. Moja mama je eno leto imela 70 kilogramov suhih gob, mi otroci pa od 5 do 15 kilogramov. Gobe je oče prodal in nam jeseni kupil čevlje in obleko. Največkrat je šel peš v Železnike, in ko se je vrnil, smo bili polni pričakovanj, kaj nam je prinesel.

Kot sorodnik slikarja ste se tudi vi odločili, da vstopite v svet in pridobite izobrazbo in znanje.

Učitelj Bidovec je nagovoril mojega očeta, naj me vpiše v Škofjo Loko v gimnazijo. Tako se je tudi zgodilo. Leta 1950 sem se vpisal na nižjo gimnazijo v Škofji Loki in tako se je moja pot v svet tudi začela. Po končani gimnaziji sem najprej naredil sprejemni izpit na likovni akademiji, občina Železniki mi je obljubila štipendijo, pa so mi tik pred začetkom šolskega leta sporočili, da občina za to nima denarja. Moral sem ostati doma. Da bi čim prej služil kruh, sem se vpisal na nižjo gozdarsko šolo v Idriji, tako sem leta 1958 že dobil mesto logarja v Sorici. Med tem časom sem ob delu naredil srednjo gozdarsko tehnično šolo in se nato 1960. leta vpisal na gozdarsko fakulteto v Ljubljani in diplomiral leta 1965. Po končanem študiju na gozdarski fakulteti sem pričakoval mesto obratovodja gozdarskega obrata v dolini, pa tega nisem dobil – zasedel ga je nekdo s komaj popolno osnovnošolsko izobrazbo.

Mlad, izobražen strokovnjak, pa že razočaran nad razmerami. Odšli ste v tujino, s trebuhom za kruhom.

Kozolec sena v Heblarjih.

Tako sem leta 1965 odšel na delo v Nemčijo, kjer sem delal pri očetovem lovskem prijatelju v lesno-predelovalni industriji. Seveda je bil klic po domačem kraju, Sorici in Heblarjih, močnejši od tujine. Vrnil sem se leta 1968 in spet napisal vlogo za službo v Kranju, po pol leta čakanja ni bilo odgovora, nato sem preko prijatelja izvedel, da so vplivni ljudje rekli: Pustimo ga še malo čakati, saj je bil v Nemčiji.

Tujina je nekaj posebnega. Človeku nudi materialni obstoj, v tem smislu še veliko več kot to, pa vendar se zelo malo ljudi ne odzove klicu po vrnitvi v domovino. V teh primerih je srce velikokrat močnejše kot razum.

V sili razmer sem začel delati to, kar je bilo možno, dodelavne posle za takrat cvetoče Iskrine obrate. Naučil sem se stružiti in sem bil kooperant številnim domačim podjetjem. Obrt se je širila, zgradil sem novo delavnico, v tujini sem kupil rabljene stroje in v nekaj letih sem bil med najuspešnejšimi obrtniki v kranjski občini. Zadovoljen s svojim delom sem doživel novo presenečenje.

Doživljali ste podobno usodo kot sorodnik, slikar Ivan Grohar, samo na drugem področju. Podobnih primerov je v Sloveniji preveč.

Na mojih vratih so se pojavili državni uradniki in davkarji, ki so izvedli davčne preiskave. Komisija za neupravičeno bogatenje je preiskovala moje premoženje. Pritisk je bil tako velik, da sem se za leto in pol moral umakniti v Avstrijo. Po dveh letih preiskave niso mogli nič ugotoviti, tako sem potem svoje delo lahko nadaljeval. Pritisk države na privatni sektor nas je vse utrudil, nisem imel več novih ambicij in tudi ne poslovnih načrtov, saj je bilo v takih razmerah skoraj nemogoče poslovno dobro delovati.

Pa vendar so se konec osemdesetih let prejšnjega stoletja ponovno pojavila nova pričakovanja. V zraku je bil vonj po nečem novem, po samostojnosti Slovenije, po nekih drugačnih, svobodnih, demokratičnih časih?

Zgodi se za ta čas nekaj presenetljivega. Sluti se razpad socialističnih sistemov in v letu 1989 zaživi ideja o svobodnih volitvah, o samostojni državi. Za kaj takega bi se pa izplačalo ponovno potrditi

Zasedanje poslanske skupine Slovenske obrtniške stranke, pozneje Liberalne stranke.

- in tako sem za kratek čas zašel v politiko. Na pragu desetletja se je pojavilo novo upanje. Svobodne volitve in spremembe. Ustanovili smo Slovensko obrtniško stranko, šli skupaj z Demosom na volitve in skupaj zmagali. Dobili smo tri sedeže v družbenopolitičnem zboru in enega v zboru občin. V Peterletovi vladi smo imeli tudi dve ministrstvi. Bili smo najaktivnejši v Demosu in najbolj smo podpirali osamosvojitve Slovenije. Z mnogo volje in korajžje je projekt uspeval, četudi je tedanja levica delala po sistemu "kako bi naredil, da ne bi naredil".

Nam lahko nekaj več poveste, kako je nastala Deklaracija o samostojnosti Slovenije?

Prvo Deklaracijo o samostojnosti Slovenije smo za 1. maja 1990 napisali Franc Golija, Vitomir Gros, Ingo Paš in Peter Smuk v moji rojstni hiši v Heblarjih. Nismo je mogli takoj lansirati v parlament. Po več poskusih smo jo v parlament uspeli lansirati preko "Žakljevih socialistov". Tako smo uspeli na skupni seji treh zborov na dnevni red uvrstiti Deklaracijo o samostojnosti Slovenije. Ob uvrstitvi celo predsednik vseh treh zborov ni bil najbolj navdušen. Po sprejetju deklaracije in po glasovanju pa je predsednik vseh treh zborov (g. dr. France Bučar) naredil dober državotvorni zaključni govor. Pot v samostojno Slovenijo je bila odprta.

Vi in stranka, katere zastopnik ste bili v skupščini Slovenije, ste imeli poseben predlog privatizacije. Pa vendar, je bilo družbeno premoženje treba privatizirati?

Pomembna tema je bila takrat tudi privatizacija. Stranka SOS (Slovenska obrtniška stranka) se je medtem preimenovala v LS Slovenije (Liberalna stranka Slovenije). Predlagali smo malo privatizacijo in postopno privatizacijo. Tega predloga nam ni podprla nobena stranka. Slovenska liberalna stranka je bila edina, ki v parlamentu ni glasovala za izglasovani predlog privatizacije, in je menila, da gre za divje lastninjenje in omogoča bivšim strukturam na nepošten način priti do premoženja in ostati na oblasti. To se je potem tudi zgodilo, in še mnogo več, kot smo predvidevali.

Obisk pri nadškofu dr. Šuštarju.

Tudi pri uvedbi tolarja je bilo veliko problemov in pomislekov?

Pomembna tema je bil tudi projekt sprejetja lastnega denarja. Vse je bilo pripravljeno za slovenski denar. Takratna gospodarski in finančni minister tega nista uspela narediti in sta odstopila. Osebo sam sem se angažiral, prestavil nameravano pot v Kanado in poiskal novega gospodarskega ministra dr. Andreja Ocvirka in finančnega ministra Dušana Šešoka. Predsednik vlade Lojze Peterle je predlog sprejel. Nova ministra sta naredila najpomembnejši osamosvojitveni korak, prevzela meje in carine in se tako odtrgala od popkovine bivše Jugoslavije.

Kaj je za gospodarstvo in podjetnike dobrega storila prva osamosvojitvena slovenska vlada?

V času Peterletove vlade smo sprejeli najboljši zakon o pospeševanju malega gospodarstva. 40-odstotna olajšava pri plačilu davka za investicije je bila poštena in spodbudna, saj so olajšavo dobili tisti, ki so v gospodarstvu že uspeli.

V pomoč razvoju malega gospodarstva smo ustanovili tudi Sklad za pospeševanje malega gospodarstva (sedaj Podjetniški sklad).

Poznejše vlade so ta zakon popravljale, ga minimalizirale, na drugi strani pa so pripravljali razpise za pomoč gospodarstvu, ki so bili namenjeni samo določenim gospodarskim subjektom.

Sodelovali ste tudi pri ustanovitvi hranilnice in njenem poslovanju ter seveda doživljali njen propad.

Na našo pobudo smo ustanovili tudi hranilnico, ki bi služila malemu gospodarstvu. Zapletov pri ustanavljanju ni bilo konca. Tako sem k ustanovitvi ponudil tudi ime svojega že leta 1989 ustanovljenega podjetja. Ta hranilnica v tem času ni bila dovoljena, dopustna, in oblast je naredila vse, da bi jo uničila. Retroaktivno je predpisala 2 mio DM dokapitalizacije, postavila rok brez podaljševanja – samo za nas. Pozneje so vseh 50 HKS dokapitalizirali za 2 mio DM. Stečajni upravitelji so še naprej razprodajali od HKS zaseženo premoženje. Sodišča niso hotela izvajati izvršb premoženja, ki so ga zastavljali kreditorejmalci. Ob takih pogojih hranilnica ni mogla naprej poslovati.

Ob razpadu Demosa ste se iz politike umaknili nazaj v gospodarstvo. Veliko sposobnih podjetnikov in tudi gospodarstvenikov se v politiki ne znajde.

K razpadu Demosa bi dodal samo še to, da ni res, da Demos ne bi imel programa in idej za naprej, kot nekateri danes trdijo. Na zadnji sestanek Demosa v Dolskem smo Liberalna stranka prišli z dobro pripravljenim programom, samo nihče nas ni poslušal. Nekateri akterji, ki so že vnaprej imeli dogovorjene povezave v novih vladah, so rekli: Kaj pa hočete, saj vidite, da nismo za skupaj. Demos je imel v svojih vrstah mnogo poštenih in dobrih ljudi, ki so bili zaradi takega početja užaljeni, demoralizirani in onemogočeni. Tudi Pučnikov glas ni bil uslišan. Ker me je sprenevedanje in dvolično obnašanje politikov motilo, sem se vrnil nazaj v gospodarstvo.

Kaj mislite, ali ne potrebujemo danes novega Demosa glede na razmere v gospodarstvu in v družbi na splošno? Škoda, ki je bila povzročena Sloveniji v zadnjih letih, je neizmerljiva.

Če gledamo nazaj, kaj se je v teh 20 letih zgodilo, zlahka ugotovimo, da so se vse naše napovedi ne le uresničile, uresničili so se še mnogi še bolj črni scenariji. Ob deklarativno samostojni Sloveniji smo gospodarstvo in pravni red države spravili na kolena.

Demos in prva Peterletova vlada je svoj cilj dose-

gla, po tem pa so vse vlade delale iste napake, kot so podeljevanje spornih pokojnin, nerazumno prezigodnje upokojevanje, nerazumno bohotenje državne uprave, nepregledni in neupravičeni socialni transferji ... da o divjem lastnininjenju ne izgubljam besed.

Slovenija potrebuje novo osamosvojitve!

Povratek nazaj v podjetništvo je bil težak. Na poti vam je stalo več ovir, kot ste si predstavljali, ko ste se za ta korak odločili.

Ko sem odšel iz politike, sem se vrnil nazaj v gospodarstvo. Obrtna dejavnost mi je usahnila. V novem upanju sem kupil staro žago v Selcih in zgradil nov objekt in ponovno začel zbirati nova naročila, pa je kmalu prišlo novo razočaranje. Večina podjetij, za katera sam delal mnoga leta, zame niso imela več dela. Maščevalna politika je imela in ima svoje lovke še danes in tako so me izločili iz vseh slovenskih podjetij, celo iz domačih. V upanju, da bo čas prinesel svoje in da se bodo razmere uredile na boljše, sem delal naprej. Ostalo mi je samo še tuje tržišče, kamor sem se tudi usmeril, in tudi uspel. Delamo izključno samo za izvoz na zahodne trge. Smo tudi direktni in razvojni dobavitelj več svetovnim podjetjem.

Ko človek večkrat obiše Heblarje, razume, kaj vas vleče nazaj.

Ko sem se preselil iz Kranja v Selca, sem bil bliže svojemu rojstnemu kraju v Heblarjih in vasi Sorica.

Za obnovo rojstne hiše, Groharjeve domačije, sem moral najprej urediti dostop, tako sem zgradil cesto iz Zadnje Sore v Heblarje. Vse gospodarske objekte (hišo, hlev in kozolec) sem obnovil tako, kot je bilo prej, nič nisem spremenil, nič odzvel in nič dodal.

Vodna ujma, ki je leta 2007 prizadela celo Selško dolino, je povzročila v Heblarjih izjemno škodo.

Upal sem, da sem domačijo rešil pred propadom, a je pred tremi leti, ko so bile največje poplave v Sel-

ški dolini, dolgotrajen dež razmočil strma pobočja, odtrgala sta se dva zemeljska plazova, eden tik pod hišo, drugi, še večji, pa na zahodnem pobočju pod kozolcem, kjer je odneslo tisoč kubičnih metrov zemlje. Prvi plaz pod hišo je ogrožal stanovanjsko hišo, tako da smo ga morali takoj sanirati. Nastala škoda je bila ocenjena na preko 300.000 evrov. Sanacijo obeh zemeljskih plazov smo delno izvedli v lastni režiji, delno pa s privatnimi gradbenimi podjetji. Sanacija je uspela, danes škode ni mogoče prepoznati. Kljub velikemu trudu sem zadovoljen, da je sanacija uspela. Groharjevi domačiji smo dali zopet tisto prvinsko naravno lepoto.

Mislím, da smo lahko zadovoljni, da nam je uspelo obdržati in obnoviti Groharjevo domačijo, ki je bila dolga leta zamolčana, in jo ponuditi na ogled kulturnikom, turistom, vsem dobrim opazovalcem narave in popotnikom. Pohod vsako leto v juniju je postal tradicionalen. Seveda pa se moram zahvaliti vsem svojim domačim in ožjemu sorodstvu za pomoč pri ohranjanju te naravne in kulturne dediščine.

Zemeljski plaz pod hišo v Heblarjih.

Sanacija zemeljskega plazju na Groharjevi domačiji.

Ne samo Hebljarji, tudi Sorica je vaša vas. Že pred drugo svetovno vojno je bila turistično razvita. Vsi priznajo, da je ta vas slovenski bisser. Zakaj ne izkoristiti svojih danosti?

Vas Sorica je v letu 1900 skupaj s podgorskimi vasmi štela skupaj 1.300 prebivalcev. Obe vojni sta vas močno prizadeli. Ob koncu druge svetovne vojne je štela še okrog 650 prebivalcev. Po drugi svetovni vojni je politika silila ljudi v dolino, danes tu živi samo še okrog 300 prebivalcev.

Ko sem leta opazoval propadajočo vas, najlepšo vas v dolini in tudi daleč naokoli, sem razmišljal o tem, kako bi bilo mogoče vas oživiti. Nekih spodbudnih izhodišč ni bilo, vse alternative so bile kisle in težke. Propadajoči Zadrudni dom, usihajoča vaška gostilna.

Tako sem ponudil KS Sorica rekonstrukcijo Zadrudnega doma. Projekt prav tako ni izkazoval neke ekonomske uspešnosti. Treba ga je bilo kljub temu izpeljati. Imel sem načelno podporo krajanov, KS in občine. Zapleti okrog pridobivanja ustrezne dokumentacije so se kar vrstili, tako pri Zadrudnem domu kot na Soriški planini. Pri absolutni podpori bi lahko uspel na razpisu, pa tega ni bilo. Nikoli do

sedaj nisem uspel pridobiti neke državne pomoči, ne za Sorico ne za Soriško planino. Ravno nasprotno, država zapira cesto ravno v času zimske sezone, na rekonstrukciji ceste se ne dela, samo zavlačuje se, in to je prava državna sramota. Kljub vsemu pa smo uspeli izvesti rekonstrukcijo Zadrudnega doma, ostala je samo še izdelava sob. Lahko rečemo, da je investicija uspela največ v korist kulturnega življenja vasi in vaščanov. Gostišče Macesen opravlja svojo gostinsko, turistično in kulturno vlogo vasi, družijo ljudi in daje nove perspektive.

Omenili ste, da tudi pri razvoju Soriške planine ni ustrezne podpore. Vemo, tudi v tujini ni turizma, če ni državne podpore.

Kaj pa pri nas?

Nekdaj bleščeča Soriška planina je dobivala konkurenco in zamujen je bil razvoj v času, ko te še ni bilo. Kljub vsemu pa sem videl daleč naprej le neko možnost v povezavi Sorice in Soriške planine. Ob prevzemu smučišča dolina tega ni sprejela z navdušenjem. Projekta Soriška planina in Sorica nista nikoli izkazovala nekega ekonomskega rezultata, sta pa bila nujno potrebna za nadaljnji razvoj vasi,

Obnovljen Zadrudni dom v Sorici.

Gradnja dvosedežnice Lajnar na Soriški planini.

Postavljanje stebrov dvosedežnice.

saj je tendenca odhajanja prebivalcev v dolino še zmeraj realna.

Z velikim trudom smo Soriško planino usposobili za preživetje. Vložena sredstva se ne bodo nikoli vrnila. Podaljšali smo sedežnico Slatnik, zgradili dvosedežnico Lajnar, naredili akumulacijo in vodne instalacije za delno zasneževanje. Uredili smo gostinski obrat in tako smučišče pripravili za preživetje. Za dobro obratovanje to ni zadosti, treba je pritegniti stacionarne goste in narediti večjo ponudbo.

Turizem v Sorici in na Soriški planini bi morala biti prioriteta naloge občine.

Ste tudi lovec. Kaj vam pomeni lov?

Lovstvo je bilo v družini vselej aktualno dogajanje. Že moj oče je bil lovec od mladih nog in tudi v bivši Jugoslaviji lovski čuvaj pri premožnih najemnikih lovišč, kot so bili Veber, Kafol in drugi. Delno smo se z lovstvom tudi preživljali, saj je bil dohodek od ulovljenih kun in lisic večji kot dohodek od kmetijske dejavnosti.

Sprejem Lovske zveze Slovenije v Mednarodno organizacijo CIC še pred priznanjem Slovenije.

Proslava ob 40-letnici LD Sorica, Stanko Kejzar in Franc Golija.

Predsednik CIC Nikolas Franco podeljuje LZ Slovenije nagrado Mont Blanc za uspešno vodenje Gojitvene skupnosti Karavanke.

Član LD Sorice sem od leta 1958, imel sem tudi več funkcij v lovstvu: tri mandate sem bil predsednik LD Sorica, tri mandate predsednik Zveze lovskih družin Gorenjske in en mandat predsednik Lovske zveze Slovenije.

16 let sem predsednik Delovne skupnosti lovskih zvez jugovzhodnega alpskega področja, ki združuje lovce Slovenije, avstrijske Štajerske, avstrijske Koroške, Tirolske in Južne Tirolske ter Furlanije - Julijske krajine, Trsta, Gorice in Združenja italijanskih alpskih lovcev. Delovna skupnost združuje 230.000 lovcev in to funkcijo predsednika še opravljam.

Lov mi pomeni kontinuiran stik z naravo in kot gozdarja me to še posebej zanima.

Še kakšna misel, utrinek ali spomin?

Naj še povem, da mi rojstna hiša v Heblarjih mnogo pomeni, tu so moje korenine, tu so moja doživetja iz mladih let. Tu so očetova pripovedovanja o stricu Ivanu, tu so spomini na očeta in mamo, za katera mislim, da sta bila prava vzornika in sta ob trdem delu še zmeraj imela čas za nas otroke. Kljub skromnosti in pomanjkanju sem zmeraj čutil toplino doma in družinsko varnost. Moj stari oče, ki prihaja z domačije na Tuškovem griču (kmetija je bila ob vzpostavitvi rapalske meje v 100-metrskem pasu in so jo podrli), je poročil Groharjevo sestro Francko. Sem še živeči Groharjev pranečak. V družini nas je zmeraj spremljala glasba, slikarstvo in domača pesem.

Še posebej ste ponosni tudi na svojo družino?

Hčerka Klementina je študirala likovno umetnost v milanski Breri, ima status samostojnega umetnika in se je uspešno uveljavila. Hčerki Martina in Polona sta glasbeno nadarjeni. Martina je prevzela vodstvo podjetja Alpmetal in je zelo uspešna, Polona pa se ukvarja z glasbo, igra na violino in nadaljuje študij prava.

Smo zadovoljna družina.

Škofja Loka na risbah in slikah otrok*

ali

Kronika Male Groharjeve slikarske kolonije od njenih začetkov leta 1968 do danes

Jože Bogataj

Pogovor z ustanoviteljem in dolgoletnim predsednikom Male Groharjeve slikarske kolonije Lojzeto Malovrhom. "Drevo prijateljstva mladih", "Lepota v ustvarjanju – radost v odkrivanju", "Loviti svetlobo" – to je le nekaj gesel kolonije. Utrinek z Janezom Jocijom, kulturnim delavcem JSKD Škofja Loka in sedanjim organizatorjem Male Groharjeve kolonije. O pomenu kolonije nekoč in danes. Odlomki iz časopisnih člankov, slavnostnih nagovorov in neštetihih pozdravov mladim ustvarjalcem. In še kaj, kar se je našlo v skrbno zbrani dokumentaciji o MGSK, ki jo je uredil in jo hrani njen ustanovitelj.

*Naslov časopisnega članka I. Guzelja, 1970.

Z Lojzetom Malovrhom, v šestdesetih letih tudi ravnateljem Gimnazije Škofja Loka, kasneje vodjo enote Zavoda za šolstvo OE Kranj, podžupanom Občine Škofja Loka, predvsem pa ustanoviteljem in predsednikom Male Groharjeve slikarske kolonije od njene ustanovitve leta 1968, sva se pogovarjala o njegovem drevesu prijateljstva mladih v Mali Groharjevi slikarski koloniji, za katerega je skrbel in ga negoval kar 22 let.

Lojze Malovrh. Foto: Aleksander Čufar

Zakaj je Mala Groharjeva slikarska kolonija delovala ravno v Škofji Loki?

Leta 1956 sem prišel v Škofjo Loko, in sicer na gimnazijo za profesorja biologije in kemije, dve leti kasneje mi je ravnatelj osnovne šole ponudil mesto pomočnika ravnatelja. Ta predlog je bil zame izziv in povabilo sem sprejel. Z novim delovnim mestom se je spremenilo tudi moje delo, kajti poleg pisarniških poslov sem se v veliki meri pričel ukvarjati tudi z organizacijo izvenšolskih dejavnosti. To zame sicer ni bilo novo, ker sem se pred prihodom v Škofjo Loko s tem intenzivneje ukvarjal že na Poljanskem.

Kot predsednik Ljudske tehnike sem najprej začel razvijati tehnične dejavnosti med mladimi, in to predvsem v osnovnih šolah, kajti v šolah smo imeli tehnične delavnice in kaj kmalu smo se pričeli ukvarjati z brodarstvom in letalstvom. Ti dve dejavnosti sta med otroki hitro zaživel, ne samo na loškem področju, temveč tudi v obeh dolinah. Povsod smo imeli zaposlene učitelje tehnične vzgoje, ki smo jih na različnih tečajih izobrazili za delo modelarjev. Ker sem se spoznal na fotografijo, sem se sam ukvarjal z mladimi fotoamaterji. Vzporedno se je dejavnost razširjala tudi na Gorenjskem, kajti tudi tam se je v okviru Ljudske tehnike našlo precej navdušenih mentorjev. Tako smo leta 1961 organizirali prvi zlet Ljudske tehnike v Škofji Loki. V paradi smo predstavili vse dejavnosti: letalstvo, brodarstvo, delo fotoamaterjev in radioamaterjev in tudi kmetovalci in motoristi so se nam pridružili. Vse te dejavnosti so dobro živele, vendar sem kmalu zaznal, da je veliko mladih, ki bi radi razvijali tudi likovno dejavnost. Zato sem likovno dejavnost najprej priključil Ljudski tehniki in že leta 1968 smo imeli prvo gorenjsko srečanje v Škofji Loki. Zanimanje med mladimi je naraščalo in k projektu je pristopila tudi Zveza prijateljev mladine Slovenije.

V Škofjo Loko so vsako leto ob koncu maja oz. v začetku junija prihajali mladi pionirji iz vse Jugoslavije, po trije najboljši iz vsake šole, ter bivali v Škofji Loki kot gostje in kot mladi slikarji. Z njimi so bili tudi mentorji. Mladi so bili nastanjeni, če je bilo le mogoče, pri sovrstnikih in prav zato se je prijateljstvo med mladimi močno širilo. Drugi cilj kolonije je bil širiti likovno dejavnost med mladimi.

Leta 1974 smo ugotovili, da je organizacija takšnega srečanja prevelik zalogaj. S pobrateno občino Smederevsko Palanko smo se dogovorili, da prevzamejo del organizacije kolonije tudi nase, in tako smo kolonijo pričeli razvijati izmenično vsako leto v drugem kraju, enkrat v Loki, drugič v Palanki. Krog mladih se je tako še bolj širil, prijateljstvo se je še bolj razvijalo. Vsaka kolonija je imela tudi svoje

geslo, na primer "Ljubimo svojo domovino in njene bratske narode", "Domovina pod svobodnim soncem" in podobna gesla, ki so bila mladim blizu. Tako je kolonija potekala do leta 1987. Tega leta je bila kolonija zadnjič v Palanki. Ugotovili smo namreč, da počutje v njej ni več takšno, kot je bilo nekoč, nismo pa vedeli, zakaj. Kar naenkrat pri organizaciji ni bilo več političnih "akterjev", bili so samo še šolniki. Vedeli smo, da je nekaj narobe, in tako je kolonija v Palanki leta 1988 prenehala.

Po petih letih so se učitelji likovni pedagogi ogrevali, da bi kolonijo ponovno "zagnali", in tako je leta 1995 kolonija v Sloveniji ponovno nadaljevala svoje delo pod okriljem Zveze kulturnih organizacij Škofja Loka, in sicer pod vodstvom koordinatorja Janeza Jocifa.

Kakšni sta bili vaša naloga in vaša vloga v koloniji?

Bil sem organizator in skrbel sem, da bo lepo vsem tistim, ki bodo prišli v Loko. Namen srečanj je bil, da bi mladost čim bolje povezali med sabo, da bi bilo čim več prijateljstva med udeleženci. Kolonija sama je bila izredno pomembna tudi za promocijo Škofje Loke. Zastave so vihrale vse do Plevne in s kolonijo so živeli tudi občani. Vrhunec je kolonija doživela ob 1000-letnici Škofje Loke leta 1973. Takrat je v Loko prišlo preko 300 otrok iz Slovenije ter drugih jugoslovanskih republik, povabljeni pa so bili tudi iz tujine: iz pobratene Medicine v Italiji in avstrijske Koroške. Za mentorje, ki so prišli z učenci, smo takrat pripravili poseben program.

Kronološki pregled dela Male Groharjeve slikarske kolonije I

	Datum	Kraj	Geslo kolonije	Udeleženci
I	12.-13. 5. 1968	Škofja Loka	Škofja Loka v sliki in fotografiji	120 učencev likovnikov
II	30. 5.-1. 6. 1969	Škofja Loka	Ljubimo svojo domovino in njene bratske narode	216 učencev in 70 mentorjev
III	29.-31. 5. 1970	Škofja Loka	Svetloba izpodriva temo	270 učencev in 70 mentorjev
IV	4.-6. 6. 1971	Škofja Loka	Akcija JPI Tisoč radosti	313 učencev in 100 mentorjev
V	2.-4. 6. 1972	Škofja Loka	Akcija JPI Tisoč radosti	303 učencev in 100 mentorjev

Kdo je pokril stroške kolonije?

Glavni pokrovitelj je bila Občina Škofja Loka (danes Občina Škofja Loka, Občina Žiri, Občina Železniki, Občina Poljane-Gorenja vas), druge stroške, ki so nastali z organizacijo in izvedbo kolonije, so plačala podjetja iz občine Škofja Loka. V zameno so dobila vsaka po eno sliko. Delali smo prostovoljno, res pa je, da sem imel administrativno pomoč, ki mi je zelo olajšala organizacijsko delo.

Na občini sem v času Male Groharjeve slikarske kolonije pri županu Zdravku Krvini od leta 1968 do 1974. opravljal funkcijo podžupana. Potem sem šel službovat na Zavod za šolstvo, enota Kranj in vodil kolonijo od tam. Na zavodu smo imeli možnost natančneje načrtovati likovno dejavnost s strokovnimi aktivni in likovni pedagogi so bili zavzeti za tovrstna srečanja.

Kakšen je bil program?

Učenci so prišli risat Loko. Pripravili smo svečano otvoritev za vse učence in mentorje. Domačini (Go-

renjci) so odšli prespat domov, drugi so bili porazdeljeni po domovih. V soboto, na delovni dan, so se učenci likovniki razpršili po vsem mestu, po okolici Škofje Loke, po dolinah, tudi do Sorice. Potem so risali do štirih popoldne. Risbe so zbirali na gradu. Naslednji dan smo dopoldne imeli svečanost ob zaključku kolonije z otvoritvijo razstave v grajski galeriji. Razstava je bila običajno na ogled en mesec.

Ob 20-letnici Male Groharjeve slikarske kolonije sem skupaj z likovno svetovalko izbral sto najboljših (v grajski galeriji deponiranih) del, dal narediti steklene okvire in ob tem jubileju slike oz. risbe poklonil Loškemu muzeju. V mislih sem imel tudi, da bi te slike kdaj lahko šle v eno izmed dveh galerij v kašči na Spodnjem trgu (danes Miheličeva galerija), kjer bi bile na ogled. Na ta način bi bil prikazan tudi razvoj slikarske tehnike v teh 20 letih.

Tematika in tehnika risanja sta bili prosti, učenci so slikali Loko oz. njeno okolico. Pretežni del učencev je bil nastanjen v Loki. Stanovali so tudi v Stari Loki, med kolonijo smo jih peljali v Sorico,

na Visoko, v Žiri. Eden izmed ciljev je bil tudi spoznavati domovino in zato smo jim vedno pokazali še kaj poleg samega mesta Škofja Loka, tudi Bled in Bohinj. Spomnim se, da je bilo še posebej prisrčno v Sorici, kjer so mentorji čutili čustveno povezanost med seboj.

Dogodek, ki se vam je vtisnil v spomin.

Ko sem iskal stanovanja za mlade likovnike po Loki, sem pri neki gospodnji v Vincarjih našel lepo stanovanje za dva mentorja. Ko sem potem prišel k njej na obisk, sem ugotovil, da sta (čeprav sta mi imeni zveneli dekliški) pri njej nastanjena učitelj in učiteljica, česar pa po imenu seveda nisem mogel predhodno ločiti. "Kar pustite, bomo že," je dejala gospodinja. Danes vem, da sta se ta dva kasneje tudi poročila.

V Smederevski Palanki so s kolonijo v resnici živeli in so imeli za to velik posluh: pripravili so čudovito otvoritev, pa večerje ... Naši učenci so se v Palanki odlično počutili.

Zakaj prav Groharjeva slikarska kolonija?

Grohar mi je bil zelo blizu, ravno tako Sorica. Zamisel je bila moja in vedel sem, da je Grohar, ko je svoje prijatelje vabil v Loko na svojo slikarsko "kolonijo", počel nekaj podobnega. Velika Groharjeva kolonija se je v Loki že zgodila in zdelo se mi je zelo primerno, da se tovrstna kolonija imenuje Mala Groharjeva slikarska kolonija.

Kje je razlog, da je kolonija prenehala z delovanjem?

Politika. Leta 1988, ko smo imeli kolonijo še v Srbiji, je iz Beograda prišlo s sedeža Zveze prijateljev mladine vabilo za sodelovanje, vendar je takrat Milošević že imel drugo politiko. In tako se je vse končalo.

Lojze Malovrh, zapis ob otvoritvi 16. Male Groharjeve slikarske kolonije, odlomki, 1983

Mala Groharjeva slikarska kolonija – drevo prijateljstva ter vez bratstva in enotnosti mladih Jugoslavije

Živimo v času presenetljivih odkritij, iznajdb, izumov. Odkriti novo, spoznati njegovo vrednost, spremeniti ali dopolniti znanost – to so temeljna vodila in poglobljena potreba sodobnega človeka, ki preoblikuje stvarnost in predstave v njej. Svet postaja en sam laboratorij, delavnica, v kateri mrzlično iščemo tisto, kar bi potešilo našo neskončno radovednost in nas zadovoljilo z boljšim in lepšim.

V tem svetu živijo mladi in najmlajši. Široko odprtih oči spremljajo in doživljajo spoznanja in odkritja ustvarjalcev vseh vrst, oblikujejo svoj način mišljenja, po svoje tehtajo, presojujejo in si iščejo svoje mesto. Lepo je, kadar temu mišljenju, iskanju in svojevrstnemu beleženju doživetij lahko sledimo.

Pri tem se moramo zavedati, da v razvitem in bogatem otroštvu rastejo ustvarjalci. Da so otroci lahko veliki ustvarjalci, nenehno potrjujejo različne manifestacije. Ena izmed najpomembnejših je Mala Groharjeva slikarska kolonija.

Prvinska ustvarjalnost, ki odlikuje likovna dela pionirjev, se nam zdi nekaj naravnega in samoumevnega. Ob njej skoraj pozabimo na težave, ki smo jih morali premagati, preden so naši otroci mogli in smeli svobodno likovno ustvarjati. Premagati smo morali zaverovanost v enostransko likovno pojmovanje, ki je bilo tuje otroškemu likovnemu izrazu, odpraviti je bilo treba zastarele učne načrte šolskega predmetnega risanja in se zavzeti za spoštovanje značilnosti otroškega likovnega izražanja glede na stopnjo telesnega in duševnega razvoja, vključiti naloge s privlačnimi likovnimi motivi iz otroškega okolja ter poskrbeti, da lahko otroci pod strokovnim vodstvom ustvarjajo tudi v prostem času. Ob iskanju možnih oblik likovnega ustvarjanja pionirjev v prostem času je leta 1968 v Škofji Loki nastala Mala Groharjeva slikarska kolonija.

Prav na začetek kolonije sodi srečanje pionirjev likovnikov in fotoamaterjev v Škofji Loki s temo Škofja Loka v sliki in fotografiji. Organizatorji srečanja so bili: Društvo ljudske tehnike Škofja Loka, njegov predsednik je bil Lojze Malovrh, Loški muzej in Zavod za prosvetno pedagoško službo Kranj. Na razpis ob praznovanju Dneva mladosti se je prijavilo 120 mladih likovnikov in fotoamaterjev z gorenjskih osnovnih šol. Razpršili so se po Škofji Loki. Vseposod so našli svoje položaje: na mostu, pod njim, na stopniščih, pod starodavnimi arkadami, pred cerkvami, na trgu ... Roke so vneto mešale in pripravljale ustrezne barve, oči so primerjale razdalje. Bi bil Ivan Grohar vesel, če bi jih videl? Prav gotovo. Tako so bili 12. maja 1968 postavljeni temelji za nastanek Male Groharjeve slikarske kolonije.

Že naslednje leto je bila razpisana MGSK Jugoslavije pod geslom JPI (Jugoslovanske pionirske igre) "Ljubim domovino in njene bratske narode". Takrat so se je poleg pionirjev iz Slovenije udeležili še pionirji iz Prištine, Vršca, Subotice in Novega Sada. Pokroviteljstvo je prevzela Skupščina občine Škofja Loka.

Z namenom, da bi se kolonije lahko v večjem številu udeležili tudi pionirji iz oddaljenih krajev in se s tem še bolj zbližali s pionirji Jugoslavije, je Skupščina občine Škofja Loka predlagala pobrateni občini Smederevska Palanka (iz Srbije), da bi kolonija v prihodnje potekala izmenoma v Škofji Loki in Smederevski Palanki. Skupščina občine Smederevska Palanka je na seji 11. 4. 1974 predlog sprejela. Kolonija je od takrat prerasla v drevo prijateljstva in postala vez bratstva in enotnosti mladih – most med številnimi mesti v Jugoslaviji.

Program dela je poleg samega dela v koloniji, tj. likovnega ustvarjanja, vedno vseboval tudi številne kulturne prireditve mladih z vključitvijo folklornih skupin, pevskih zborov in instrumentalnih ansamblov, recitatorjev in gledaliških skupin. Program je vseboval tudi ogledе zgodovinskih zanimivosti v občinah Škofja Loka in Smederevska Palanka.

Pionirji likovniki iz oddaljenih krajev so bili gostje pionirjev domačinov. Presenetljivo število staršev je pionirje izredno lepo sprejelo v goste. Omogočili so jim več, kot so pričakovali. Dali so jim hrano in stanovanje, jih vodili na izlete, seznanjali z znamenitostmi posameznih krajev in njihovih običajev ter jih obdarili s spominki.

Pionirji likovniki se v Mali Groharjevi slikarski koloniji – drevesu prijateljstva združujejo s pesmijo Paleta Ivanu Groharju, ki jo je za MGSK leta 1976 napisal Borivoje Vuhmanović, učitelj na OŠ Olga Milošević v Smederevski Palanki in priznan pesnik, ter s pesmijo Rastimo srečni pod Titovo zastavo, ki jo je uglasbil Miloje Miletić.

Kronološki pregled dela Male Groharjeve slikarske kolonije II

	Datum	Kraj	Geslo kolonije	Udeleženci
VI	1.-3. 6. 1973	Škofja Loka ob 1000-letnici	Lepota v ustvarjanju – radost v odkrivanju	320 učencev in 110 mentorjev, gostje iz Medicine v Italiji
VII	31. 5.-2. 6. 1974	Smederevska Palanka	Bratstvo in enotnost mladih	193 učencev in 45 mentorjev
VIII	23.-25. 5. 1975	Škofja Loka	Naša domovina pod svobodnim soncem	319 učencev in 100 mentorjev, gostje iz Avstrije
IX	28.-31. 5. 1976	Smederevska Palanka	Naša domovina pod svobodnim soncem, nastane pesem Groharjeva paleta (avtor: Borivoje Vuhmanović)	285 učencev in 68 mentorjev
X	3.-6. 6. 1977	Škofja Loka	10-letni jubilej: Narava - zdravje - lepota	342 učencev in 110 mentorjev iz 97 mest in 103 osnovnih šol
XI	2.-4. 6. 1978	Smederevska Palanka	Narava - zdravje - lepota in Na paleti žita rasto i ponose pozdrav bratstvu; koloniji se pridruži 233 članov kuturno-umetniških društev	287 učencev pionirjev iz 70 mest, 127 mentorjev
XII	8.-10. 6. 1979	Škofja Loka	Škofja Loka - vez bratstva in enotnosti mladih	392 učencev in 105 mentorjev
XIII	30. 5.-1. 6. 1980	Smederevska Palanka	Bratstvo in enotnost mladih	237 učencev in 79 mentorjev
IVX	5.-7. 6. 1981	Škofja Loka	JPI: Rastemo pod Titovo zastavo – pionirji veselo na delo	395 učencev in 115 mentorjev
XV	11.-13. 6. 1982	Smederevska Palanka	JPI: Rastemo pod Titovo zastavo – pionirji veselo na delo	237 učencev in 49 mentorjev
XVI	10.-12. 6. 1983	Škofja Loka	JPI: Rastemo pod Titovo zastavo – pionirji veselo na delo	225 učencev in 58 mentorjev

"Leta 1972 so nekateri učenci pod vodstvom akademskega kiparja Toneta Logondra slikali v Sorici, tam, kjer se je 15. junija 1867 rodil slikar, vzornik kolonije. Menil je, da je zamisel o koloniji odlična, saj se je udeleži ob učencih tudi veliko število likovnih pedagogov."

Lojze Malovrh, Loški razgledi, 1995, str. 17

Tone Logonder.
Iz osebnega arhiva Lojzeta Malovrha.

"Pričenjamo s 6. Malo Groharjevo slikarsko kolonijo pod geslom: 1000 let Škofje Loke in Lepota v ustvarjanju – radost v odkrivanju.

Ob tej priliki mi dovolite, da v imenu odbora kolonije in v imenu odbora za praznovanje 1000-letnice Škofje Loke pozdravim vse udeležence, ki ste se odzvali našemu vabilu. Še posebej pa pozdravljam mladega likovnika iz pobratenege mesta Medicine v Italiji in pionirje likovnike iz sosednjih republik, ki so že naši večletni gostje.

Prvič pa so med nami tudi pionirji iz Smederevske Palanke. Zato tudi njim velja moj pozdrav.

Kot vsako leto doslej smo se tudi letos zbrali v slikarski koloniji z namenom, da upodobimo motive, ki so jih že pred sto in več leti uporabljali veliki slikarji domačini in tudi tisti, ki jih je pot zanesla v naše slikarsko mesto.

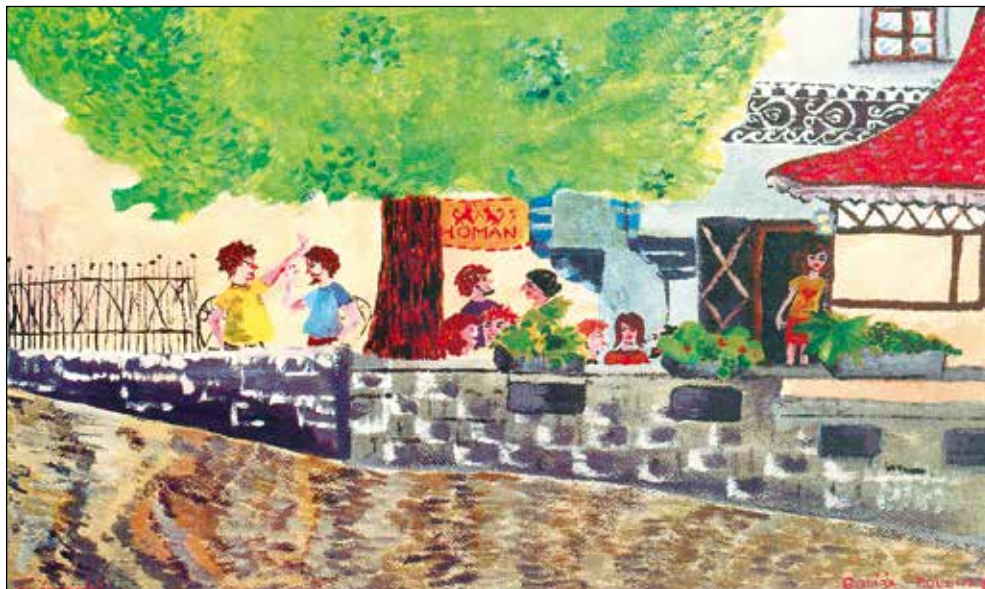
Tako, kot so nekoč Grohar, Jakopič, Jama in drugi slikarji prenašali na svoja platna motive, ki jim jih je nudila Loka in njena okolica, tako boste vi pionirji razgrnili pred seboj pole papirja, ob njih razpostavili palette in barve ter na papir prenašali motive, ki jih nudi naše tisočletno mesto.

Veseli smo, da ste se te naše tradicionalne prireditve udeležili v tako velikem številu, saj je namen kolonije, poleg tega, da poživimo likovno dejavnost in da razvijemo čut za lepoto, tudi v tem, da utrjujemo bratstvo in prijateljske stike med narodi.

Letošnje leto ima ta prireditev še globlji pomen. Vključena je med najpomembnejše prireditve praznovanja 1000-letnice Škofje Loke in okolice, ki slavi letos svoj veliki jubilej.

Želim, da bi se pri nas dobro počutili in da bi iz kolonije odnesli kar najlepše vtise."

Iz pozdravnega nagovora predsednika kolonije Lojzeta Malovrha, 1. 6. 1973, odlomek

Kdo je skrbel za organizacijo kolonije v Smederevski Palanki?

To je bila Mirjana Mitrović, akademska kiparka in likovna pedagoginja na OŠ Olga Milošević, obenem pa tudi vodja enote Zavoda za šolstvo. Mirjana Mitrović je izredna umetnica in organizatorica, bila je srce kolonije. Brez njene pomoči v Smederevski Palanki ne bi bilo kolonije. Sodelovala je tudi v kolonijah v Škofji Loki.

"Loviti svetlobo" je bilo geslo ene odmevnejših kolonij, ki je bila organizirana leta 1988 v Smederevski Palanki. Gostitelji, likovni pedagogi pod vodstvom akademske slikarke, so se, tako kot vsa leta, izredno potrudili.

"Mesto je bilo za en dan spremenjeno v atelje, v katerem so "groharčki" lovili motive in ustvarili dela, ki so jih kasneje razstavili v domu JLA. Mladi likovniki so obisk izkoristili tudi za ogled in spoznavanje tako Palanke kot drugih mest, med njimi Kragujevca in njegovega spominskega parka ustreljenim," je v začetku junija 1988 poročal slovenski časnik.

Mirjana Mitrović. Iz osebnega arhiva Lojzeta Malovrha.

Kronološki pregled dela Male Groharjeve slikarske kolonije III

	Datum	Kraj	Geslo kolonije	Udeleženci
XVII	8.-10. 6. 1984	Smederevska Palanka	40 let pod soncem svobode	100 učencev, 31 mentorjev
XVIII	7.-9. 6. 1985	Škofja Loka	Pod geslom JPI: Rastemo pod Titovo zastavo - pionirji veselo na delo Geslo: 40 let pod soncem svobode	200 likovnikov in 100 mentorjev
IXX	6.-8. junij 1986	Smederevska Palanka	Od Vardarja pa do Triglava	319 učencev in 100 mentorjev, gostje iz Avstrije
XX	2.-7. junij 1987	Škofja Loka	20-letni jubilej Male Groharjeve slikarske kolonije: Ustvarjamo v svobodni domovini pod geslom JPI: Za srečno pot v 21. stoletje	196 učencev, eden tudi iz Celovca, 100 učiteljev mentorjev likovne in tehnične vzgoje
XXI	3.-5. 6. 1988	Smederevska Palanka	Loviti svetlobo	70 učencev in 25 mentorjev
XXII	2.-4. 6. 1989	Škofja Loka	Organizacija: OŠ Ivana Groharja Škofja Loka	69 likovnikov iz 21 gorenjskih osnovnih šol

Zaključek 21. Male Groharjeve slikarske kolonije 5. junija 1988 v Smederevski Palanki

Čutili smo, da počutje v koloniji ni več tisto kot pretekla leta, vendar pravega vzroka nismo odkrili. Vezi kolonije pod geslom "Bratstvo in enotnost mladih" so se pričele rahljati ... Vsa teža kolonije je ostala le na predsedniku kolonije. To je bila zadnja MGSK v Smederevski Palanki. Bližala se je razdružitev Jugoslavije v posamezne države.

Iz kronike Lojzeta Malovrha, 3. zvezek, odlomek

Odlomek iz govora Francija Križaja, člana predsedstva Zveze prijateljev mladine Slovenije, na zaključni slovesnosti Male Groharjeve slikarske kolonije v Škofji Loki 4. junija 1989

Dvaindvajsetič zapovrstjo se srečujemo v Škofji Loki, mestu, ki je znalo skozi stoletja ohraniti svojo podobo in ki v svojem jedru predstavlja izjemno bogato arhitekturno, umetnostno in zgodovinsko zakladnico ter s tem trajno inspiracijo in navdih za iskanje motivov udeležencem Male Groharjeve slikarske kolonije, ki danes zaključuje s svojim delom ... Prav gotovo ne kaže dvomiti, da je tokratna slikarska kolonija mladih dosegla svoja temeljna namena, ki sta bila opredeljena v letošnjem razpisu. In to sta: prvič, likovno ustvarjanje in razvijanje ter utrjevanje prijateljstva mladih Jugoslavije ter drugič, vključevanje pionirjev likovnikov Jugoslavije v uresničevanje temeljnih ciljev tokratnih Jugoslovanskih pionirskih iger in srečanje učiteljev mentorjev.

Najpomembnejše pa je dejstvo, da Škofja Loka živi za to in s to kolonijo in da pomeni sestavni del naporov Škofjeločanov po nadaljnji popestritvi kulturnega ustvarjanja in ustvarjanja v občini, pa ne le v njej, temveč tudi širše.

Odbor MGSK, ki ga je vrsto let vodil prizadevni tov. prof. Lojze Malovrh, dolgoletni predstojnik OE Zavoda SRS za šolstvo v Kranju, Osnovna šola Ivana Groharja in Skupščina občine Škofja Loka kot pokrovitelj so bili garanti, da Groharjeva Loka, tako kot doslej, tudi tokrat in v bodoče ostane mesto druženja mladih likovnikov Jugoslavije.

Spomin za konec vašega vodenja Male Groharjeve slikarske kolonije.

Po petih letih predaha so učitelji likovne vzgoje in tudi nekateri Ločani izrazili željo po ponovni uvedbi slikarske kolonije. Na osnovi občinskega razpisa se je tako leta 1995 v Škofji Loki ponovno zbrala množica mladih likovnikov.

Ko je na otvoritvi razstave mlade likovnike pozdravil župan Igor Draksler, sem stal ob strani in nemo opazoval. Rad bi pristopil tudi sam in mlade nagovoril z besedami:

"Hudo mi je bilo prenehati z delom kolonije, saj je bilo to moje življenje in ne službeno delo. Zato sem tem bolj vesel, da je drevo kolonije odgnalo novo mladiko. Prepričan sem, da jo boste gojili v novo drevo prijateljstva z vedno več listi, obarvanimi z nepopisnimi motivi mojega rojstnega kraja, moje pisane Loke."

Lojze Malovrh na otvoritvi MGSK.
Iz osebne arhiva Lojzeta Malovrha

Kronološki pregled dela Male Groharjeve slikarske kolonije VI

1995–2010	Škofja Loka	Organizacija kolonije od leta 1995 dalje: ZKO Škofja Loka, Javni sklad za kulturno dejavnost, območna izpostava Škofja Loka, Občina Škofja Loka

Janez Jocif, kulturni delavec Javnega sklada za kulturno dejavnost (JSKD), območna enota Škofja Loka, ima vse zasluge, da je Groharjeva slikarska kolonija leta 1995 spet zaživela. Nekoč Zveza kulturnih organizacij Škofja Loka (ZKO) je bila dolga leta prav zaradi izrednih ljudi in njihovega odnosa do kulturne dediščine kraja in regije zibelka kulturnega delovanja in ustvarjanja. In tudi zato je Mala Groharjeva slikarska kolonija našla zatočišče prav tu.

Janez Jocif. Foto: Aleksander Čufar

Kako to, da je MGSK prešla pod okrilje Zveze kulturnih organizacij Škofja Loka?

Leta 1987 sem prišel na ZKO Škofja Loka in takrat je poslovanje Male Groharjeve slikarske kolonije urejala Zveza kulturnih organizacij. V zadnjih letih

Male Groharjeve slikarske kolonije so računi prihajali, z občine pa ni bilo denarja, zato se je kolonija končala. Očitno so bili stroški kolonije za financerja preveliki.

V osemdesetih je imela ZKO Škofja Loka močno razvejeno razstavno dejavnost. Z amaterji smo razstavljali v Knjižnici Ivana Tavčarja, kasneje pa se je začelo zelo intenzivno delati s posameznimi osnovnimi šolami, ki so razstavljele v prenovljenem predverju Žigonove hiše. Spodbujal sem likovne mentorje na šolah, da so predstavljali likovno dejavnost svojih učencev. Na osnovi takšnega sodelovanja sem se kasneje dobil z mentorji loških osnovnih šol, nato pa še z likovnimi pedagogi ostalih osnovnih šol bivše občine.

Tako smo prišli do ideje, da bi obnovili nekdanjo Groharjevo kolonijo. Vedel sem, da je to sicer precejšen finančni zalogaj, zato je bilo treba postaviti koncept v okviru možnosti, ki so bile na voljo. Reči moram, da sem imel veliko sreče, ker je bil takratni župan občine Škofja Loka Igor Draksler temu zelo naklonjen, in stroški kolonije so prišli leta 1995 v občinski proračun.

Osnovni koncept kolonije je bil, da v njej sodelujejo gorenjske osnovne šole s po tremi učenci in mentorjem in da je to enodnevni dogodek. Tako smo dobili kar reprezentativen vzorec učencev, ki so bili dobri likovni ustvarjalci. Izkazalo se je, da je na novo postavljeni koncept dober in za občino finančno sprejemljiv. Učenci so na dan kolonije dobili kosilo, kaj hitro smo uvedli majice, ki so jih tisti dan nosili, in "nova" Groharjeva kolonija se je med likovniki hitro prijela.

Ste osnovni koncept kolonije v teh 15 letih spreminjali?

V bistvu se koncept ni spreminjal. V začetku smo kolonijo organizirali v mesecu maju, vendar se je

izkazalo, da zaradi obilice dela v šoli mesec maj ni dober, in kolonijo smo prestavili na zadnji petek v septembru, tako da imamo čas za razpis, ki izide takoj v začetku septembra. Že od vsega začetka smo pripravljali kataloge Groharjeve kolonije, to je knjižice z desetimi barvnimi reprodukcijami risb. Dela smo pripravili za razstavo, ki je bila eno leto na voljo, da potuje po Sloveniji. Spominjam se, da je ena izmed razstav šla na Ptuj, kjer so jo postavili na treh oz. štirih različnih lokacijah, šla je tudi na gorenjske osnovne šole. Katalog in razstava sta bila in sta še vedno izredno zanimiva za promocijo Škofje Loke. Po nekaj letih smo iz reprodukcij, ki smo jih objavili v knjižicah, naredili razglednice. In tako je še vedno. Po deset nagrajenih del je natisnjenih na razglednicah, na hrbtni strani je ime

avtorja, leto kolonije, seznam sodelujočih šol, organizator, to je Javni sklad za kulturne dejavnosti, Območna izpostava Škofja Loka, in Občina Škofja Loka. Strokovno gledano so to zelo dobra likovna dela. Vsak izbrani mladi umetnik dobi za nagrado slikarsko stojalo in deset kompletov razglednic. Mislim, da je tako prav.

Vsako leto shranimo vsa dela, tako da je to zelo zanimiv didaktični material, oziroma imamo za vsa ta leta za likovnopedagoško stroko zelo zanimiv pregled. Vsako leto se kolonije udeleži od 30 do 40 osnovnih šol, torej se kolonije udeleži okoli 100 učencev letno.

Načelno je Mala Groharjeva kolonija vedno v Škofji Loki, vendar smo enkrat šli risat v Piran. Povedati moram, da smo na kolonijo vedno pova-

bili tudi šole tistih občin, s katerimi ima Občina Škofja Loka stike. To so: Piran, Ptuj (iz Skupnosti obzidnih mest), Freising v Nemčiji, kjer smo dvakrat že razstavljali, in Medicina v Italiji. Kdo poleg gorenjskih učencev prihaja v goste, je odvisno od občine. Te stvari ureja mag. Andreja Ravnihar Megušar z Občine Škofja Loka. Organizator zagotovi papir in podlago, na kateri likovniki ustvarjajo, ostalo prinesejo učenci s seboj. Tehnika je prosta.

Kako bo s kolonijo v prihodnje?

Nekaj časa sem imel slabo vest, da se vse skupaj ponavlja. Zaenkrat se je koncept izkazal kot dober, vsako leto se potrudimo, da je vse dobro organizirano, in mislim, da bo tudi letošnja kolonija takšna.

Izkazalo se je, da mladi likovniki tisti dan Loko doživijo na čisto poseben, bolj intenziven način. Mislim, da je to dobro, obenem pa je to dobra promocija kraja. V Loko vsako jesen prihajajo učenci iz več kot dveh tretjin gorenjskih šol. Boljšega si ne bi mogel misliti.

Še eno stvar je treba poudariti. Z udeležbo na koloniji imajo mladi likovniki možnost, da se pokažejo v javnosti, da pridejo v javnost. Učenci glasbenih šol imajo na primer letne koncerte, nastopajo na različnih proslavah, kar naprej se nekaj dogaja, pri mladih likovnih talentih pa je morda to edina možnost, da pridejo "ven iz šole". Obenem na začetku kolonije pripravimo tudi izbor najboljših del predhodne kolonije in jih razstavimo.

MALA GROHARJEVA KOLONIJA ŠKOFJA LOKA 2010

VABILO

Javni sklad RS za kulturne dejavnosti in Občina Škofja Loka Vas
vljudno vabita v Škofjo Loko na Malo Groharjevo kolonijo 2010.

PRIJAVA

Na prireditvi lahko sodelujejo vabljene šole,
ki bodo izpolnjene prijavnice do 21. septembra 2010
poslale na naš naslov:
JSKD Škofja Loka, Grajska pot 13, 4220 Škofja Loka.

Dodatne informacije: Janez Jocif, JSKD Škofja Loka

LEP POZDRAV IN NASVIDENJE V ŠKOFJI LOKI

Odlomki iz časopisnih člankov različnih avtorjev iz obdobja Male Groharjeve slikarske kolonije, opremljeni s fotografijami iz osebnega arhiva Lojzeta Malovrha

Mladinski "ex-tempore" v Škofji Loki

Včeraj se je zbralo v Škofji Loki okoli sto učencev dvajsetih osemletk iz Gorenjske, da bi se udeležili mladinskega slikarskega in fotografskega "ex-tempore" na temo Škofje Loke. Z vsake osemletke so prišli po trije navdušeni likovniki in po trije fotoamaterji, da bi v določenem času v barvah in na filmskih trakovih upodobili po lastni izbiri motive iz Škofje Loke.

Pobudo Škofjeločanov za mladinski "ex-tempore" je treba vsekakor pozdraviti, saj ima globok vzgojni in estetski pomen, ker mladim ljudem vzbuja zanimanje za likovno umetnost in estetsko dožemanje sveta, to pa je tudi ena izmed nalog šole. Žal pa v naših šolah še vse preveč pogrešamo prav omenjeni vzgojni moment, ki ga škofjeloška pobuda praktično, nazorno in koristno uresničuje.

Dušan Željeznov, 1968, časopisni članek, odlomek.

Pomlad starih zamisli

Škofja Loka v nedeljo dopoldne. Mladi slikarji in fotoamaterji so si na vseh koncih in krajih poiskali svoje "bojne" položaje ... Roke so vneto mešale in pripravljale ustrezne barve, oči so premerjale razdalje. Mimoidoči so se ustavljali in v svojem nedeljskem brezdelju prodajali zijala. Le kaj naj bi pomenila ta "mladostno-umetniška invazija"?

120 jih je prišlo risat in fotografirat škofjeloške motive. Tako enim kot drugim pa je nagajalo sonce, ki se je vse prepogosto skrivalo za oblake. Kljub temu pa so mestne ulice, hišna pročelja škofjeloška ... zaživeli na risalnih listih mladih ustvarjalcev.

Škofja Loka je že od nekdaj privabljala slikarje in risarje, da so ovekovečili njeno podobo na platnih in slikah. Najstarejša znana upodobitev tega mesta je iz leta 1649, ki jo je narisal in prenesel v bakrorez švicarski popotnik Merian. Kmalu za njim jo je upodobil Valvazorjev risar za znano Slavovo vojvodine Kranjske in za Topografijo. Leta 1698 je neznani slikar naslikal gorečo Škofjo Loko ... Leta 1873 sta jo narisala brata Janez in Jurij Šubic. Lahko bi rekli, da so bila vsa ta upodabljanja Škofje Loke naključna, neorganizirana vse do takrat, ko so jo naši impresionisti slikali v mestu in okolici. Okoli leta 1906 sta tamkaj slikala predvsem Jakopič in Grohar, sanjala o slikarski koloniji in zapustila slike Kamnitnika, Loke in njene okolice. Tej prvi napol koloniji je sledilo zatišje in Škofjo Loko so zopet upodabljali le posamični slikarji.

Pred leti so v Škofjo Loko hodili slikat študentje Akademije za likovno umetnost v Ljubljani. Slikali so ob vodi, v mestu, na

gradu ... Nekateri so že razstavljali v škofjeloškem muzeju (Dora Plestenjak, Franci Novinec, Boris Jesih ...). Medtem ko so stari mojstri palette upodabljali Škofjo Loko kot pogled na vse mesto, takrat še obdano z obzidjem, pa so si mlajši slikarji poiskali in našli še povsem neznane in skrite kotičke mesta in iz vseh teh na oko nepomembnih motivov pričarali vso skrito lepoto mesta in arhitekture.

Podobno so iskali motive tudi slikarji člani lani (op. leta 1967) ustanovljene Groharjeve slikarske kolonije (ustanovljene v počastitev 100-letnice Groharjevega rojstva). Prišli so v Loko in jo v štirinajstih dneh upodobili z vseh mogočih zornih kotov.

Koliko motivov je še ostalo skritih umetnikovim očem! Mogoče pa bomo ravno na razstavi mladih gorenjskih osemletkarjev odkrili nov košček starega in lepega.

Mala Groharjeva kolonija letos v dežju

V zadnjih majskih dneh so prišli mladi slikarji iz vse Jugoslavije v Škofjo Loko – v Malo Groharjevo slikarsko kolonijo, letos že drugič. S seboj so prinesli barve. Barve in papir so dobili tudi v Škofji Loki, saj so spet upodabljali to staro in slikovito mesto – in njegovo okolico.

V soboto zjutraj so si izbrali motive: stari grad, cerkveni zvonik z razgibanim zaporedjem starih hiš, slikovita pročelja, kamnite oboke, mostičke čez Soro, stare hiše z lesenimi nadstropji in izrezljanimi balkoni ... Komaj so se dobro lotili dela, pa je začelo rositi in potem jim je vse dopol-

dne nagajal dež. Toda mladi umetniki niso odnehali. Stisnili so se pod strehe, zlezli v veže, slikali pod drevesnimi krošnjami, nekateri pa so si celo sami pripravili zasilne strehe tako, da so svoje polivinilske plašče zatakneli za veje. Pa tudi domačini so pomagali, svojim gostom so držali dežnike, da so lahko slikali tako dolgo, dokler slika ni bila gotova.

Tako se je tudi letos škofjeloška galerija obogatila z novimi motivi, ki jih je naslikalo 200 pionirjev iz vse države. Jeseni bomo objavili barvne podobe mladih slikarjev in barvne fotografije.

Neznani avtor, maj 1969, časopisni članek, odlomek.

Mlade podobe starega mesta

Kako je mogoče naslikati sivo deževno pokrajino ali mestne zidove, iz katerih v dežju zadiši po vlagi in plesnobi? Ne le slikarji, še fotografi se zmrdujejo nad slabim vremenom, nad sivino in razpršeno svetlobo, zato puščajo slikanje v nemar. Le Ivan Grohar je nekoč slikal Škofjo Loko celo med sneženjem, toda to je bil Grohar, bolj človek čustev kot razuma. V tem so mu bili blizu otroci, ki so v deževni soboti 30. maja poslikali Škofjo Loko po dolgem in počez. Razlezli so se po starih dvoriščih in si izbirali motive sivih sten in vodnjakov, zamolkih oken in arkad, vsega, kar lahko staro mesto postavi na ogled tudi v svojih najbolj skritih kotičkih; se stiskali pod napušče in snovali, z levicami objemajoč risalne deske. Nemara je v mnogih gorelo

sonce, kajti s svojimi barvami, vodenkami, temperami in voščenkami so razlili prek slik svetlobo, neko svoje umišljeno sonce. Tudi prav.

Neznani avtor, 1970, časopisni članek, odlomek.

Likovna manifestacija

Za konec pa nam je ocenil delo kolonije še Andrej Pavlovec, ravnatelj loškega muzeja: **"Že sodelovanje v koloniji je nedvomno priznanje za mladega človeka. Zato nismo podelili nobenih nagrad žirije, temveč so vsi udeleženci dobili pismo priznanje, prav tako pa vsi udeleženci tudi razstavljajo."**

Dušan Željznov, 1970, časopisni članek, odlomek.

Škofja Loka na risbah in slikah otrok

"Vse izdelke bomo razstavili v galeriji na loškem gradu," je povedal predsednik pripravjalnega odbora prof. Lojze Malovrh. **"Najboljše med njimi – izbral jih bo sekretariat FMVJ (mednarodna organizacija pobratenih mest, op. p.) – mislimo poslati v Leningrad na svetovno razstavo otroških risb."**

I. Guzelj, 1970, časopisni članek, odlomek.

Mladi umetniki v mestu pod Lubnikom

V soboto zjutraj je Škofja Loka navsezgodaj zaživela in se kar naenkrat pomladila. 340 mladih slikarjev iz mnogih krajev Jugoslavije se je razkropilo po mestu, domači pionirji pa so preoblečeni v miličnike – prometnike le še popestrili podobo Škofje Loke. Kaj kmalu je imel vsak svoj motiv in je začel delati. Pri delu jih ni zmotila niti vroča opoldanska pripeka. ... Po končanem delu kolonije in odprtju razstave na loškem gradu sem se pogovarjal s predsednikom odbora Male Groharjeve slikarske kolonije Lojzetom Malovrhom.

"Mislim, da je kolonija letos izredno uspela, kar so potrdili številni udeleženci. Odločili smo se že, da bomo prihodnje leto kolonijo razširili na vse

večje kraje v občini in bo pestrost motivov še večja. Likovniki Jugoslavije so odbor kolonije tudi pooblastili, da posreduje pri sestavljalcih novih učnih načrtov, naj se zaradi preobremenjenosti učencev ne krči ur vzgojnih predmetov, ampak le strokovnih, ki učence res obremenjujejo. Zaradi izredne dovršenosti nekaterih del so nekateri tudi predlagali, da bi ta dela reproducirali in izdali razglednice, prihodnje leto pa posneli še film o koloniji. Še nekaj se je pokazalo. Ob promenadnem koncertu so bili dohodi za avtomobile v mesto zaprti. Predlog odbora je, naj bi čim prej uvedli parkirne prostore za avtomobile zunaj mesta, da bo Škofja Loka res zaživela turistično."

J. Govekar, 1971, časopisni članek, odlomek.

Celo dež so užugali

13-letni Celjan Darko Mak, ki sem nanj naletel pred stavbo občinske skupščine – hitel je upodabljati ostanke nekdanjega zidu in pisane dimnike, ki so štrleli izza skalnega oboka – mi je priznal, da je zelo vesel, ker sta mu šola in učitelj omogočila sodelovanje v slikarski koloniji.

"Rišem že od prvega razreda, najraje s tempero. Škofjo Loko sem si natančno ogledal. Zares je lepa. Zlasti od tule so hiše in zidovi ter grad nekaj posebnega. Šest ali sedem nenavadnih barv skrivajo v sebi. Skušal jih bom ponoviti ... Dež če me moti? Ne. Kar naj pada, saj sem na suhem."

Nedaleč stran je čepel Petar Lovre, učenec 7. razreda osnovne šole Vladimirja Nazorja iz Petrovaradina pri Novem Sadu. Ob njem so se ustavljali mnogi radovedneži, kajti namesto čopiča je v desnici stiskal – šilo. Tla so bila krog in krog posuta s koščki linoleja, ki jih je spretno izrezoval iz tanke ploščice. Stopil sem bliže.

"Grafika in likovna umetnost sta moje

edino veselje," je fant za hip prekinil delo. "Po mali maturi nameravam iti na umetniško šolo, kasneje pa na akademijo. Veste, ne ukvarjam se le z linorezjo, ampak tudi rišem, slikam in kiparim."

Potlej je dodal, da tokrat ni prvič v Sloveniji, da je že lani bil pri nas, vendar ne več, v katerem kraju.

12-letna Mira Šubic hodi v 6. razred osemletke Cvetko Golar Trata. Risanje ima že vseskozi ocenjeno s petico in pravi, da so barvice njen najboljši prijatelj. Našel sem jo na terasi Name, pod dežnikom, ki je uporno prestrezal deževne kaplje in jim preprečeval, da bi uničile gručico ošiljenih, zamolklo rdečih streh sredi prostranega akvarela.

"Letos prvič sodelujem v koloniji. Izbrala me je tovarišica Kajzerjeva. Upam, da sklepa ne bo obžalovala, da bo zadovoljna z menoj. Zelo sem namreč vesela, ker lahko pokažem, kaj znam, in hkrati vidim, kako slikajo drugi."

I. Guzelj, 1972, časopisni članek, odlomki.

Razpis Male Groharjeve slikarske kolonije za leto 1973

Odbor Male Groharjeve slikarske kolonije v Škofji Loki razpisuje

pod pokroviteljstvom predsednika skupščine občine Škofja Loka, Zveze prijateljev mladine Slovenije in Zveze likovnih pedagogov Jugoslavije Malo Groharjevo slikarsko kolonijo 1973.

Namen kolonije je vključiti pionirje – likovnike iz vse Jugoslavije v praznovanje 1000-letnice Škofje Loke in v akcijo JPI "Lepota v ustvarjanju – radost v odkrivanju".

Delo kolonije bo potekalo na področju mesta Škofje Loke in bližnje okolice od 1. do 3. junija 1973.

Izbira motiva in tehnike je svobodna. Risalne liste v velikosti 50 x 70 cm bo priskrbel organizator, ves drugi pribor pa naj udeleženci prineso s seboj.

Ob zaključku kolonije bodo dela razstavljena v galeriji na Loškem gradu.

Vsi udeleženci (pionirji, mentorji in šole) bodo prejeli jubilejne diplome.

Vodstva šole naj prijavijo po 3 najboljše pionirje – likovnike

od 5. do vključno 8. razreda osnovne šole.

Prijave sprejemamo do 12. maja 1973 na naslov:

Odbor Male Groharjeve slikarske kolonije – sedež gimnazije Škofja Loka, p. št. 64220.

Potne stroške za pionirje krijejo šole, mentorjem pa vse stroške

(prevoz in bivanje v Škofji Loki). Pionirji iz oddaljenih krajev

(izven Gorenjske in Ljubljane) bodo stanovali pri

pionirjih – gostiteljih in v dijaškem domu v Škofji Loki.

Odbor vabi k sodelovanju vodstva šol, pionirje – likovnike in njihove mentorje.

Pokrovitelj:

Predsednik skupščine občine Škofja Loka

Tone Polajnar

Predsednik kolonije:

Lojze Malovrh

Vso Loko bodo prerisali

Malo Groharjevo slikarsko kolonijo je potrebno nadaljevati

Pri Kamnitem mostu sem se zapletel v pogovor z učiteljicama likovnega pouka iz Kopra in Divače: "Tako, ko so se koprski in divaški pionirji srečali z vrstniki iz Škofje Loke, je med njimi vzniklo prijateljstvo, ki se bo najverjetneje nadaljevalo z dopisovanjem in obiski. Naše lepe občutke bomo posredovali vsem pionirjem in pedagogom Primorske."

Stane Jesenovec, 1972, časopisni članek, odlomek.

Uradna himna Male Groharjeve slikarske kolonije

Paleta Ivanu Groharju

Besedilo: Borivoje Vuhmanovič

Sloboda je slična deci
Deca suncu konak traže
Most lepote grade reci
Likovne ih bajke snaže.

Brat u bratskom domu sniva
Na paleti rastu žita
Ljubav nosi miris mliva
Da sva deca budu sita.

Osmjeh dečji cvet otvara
Leptir leti po paleti
Žudnju dobra ruka šara
Za leptirom mašta leti.

Raspuko se dan vedrine
Našaran je san slobode
Odjekuje zov planine
Neimari sunce vode.

Život bez zla da je večan
Naraštaji da se diče
Čin slobode da je svečan
Na slobodu deca liče.

Rekom bratstva ljubav jezdi
Tople strehe ozvezdava
Sloboda se dušom gnezdi
Na paleti sunce spava.

1976

Mladi likovniki v Smederevski Palanki

Od petka, 28. maja, do nedelje, 30. maja, je bila v Smederevski Palanki v SR Srbiji, občini, ki je pobratena s Škofjo Loko, tradicionalna mala Groharjeva slikarska kolonija. Udeležilo se je 350 mladih likovnikov iz vseh jugoslovanskih republik in pokrajin. Slovenijo je zastopalo 90 pionirjev in njihovih mentorjev iz 26 šol.

"Vsi udeleženci kolonije, torej pionirji likovniki, so nastanjeni pri domačih pi-

onirjih," mi je pripovedoval predsednik pripravljalnega odbora za izvedbo "Male Groharjeve slikarske kolonije" prof. Lojze Malovrh. "Za ljudi, za domačine je bil to pravi praznik. Mesto je bilo praznično okrašeno. Palančani in okoličani so govorili vse tri dni le o koloniji ter z zanimanjem spremljali delo mladih umetnikov iz vse Jugoslavije."

J. Govekar, 1976, časopisni članek, odlomek.

Gosti loških ulic

Staro gorenjsko mesto je znova gostilo svoje prijatelje, ki so dopotovali iz številnih krajev Jugoslavije, da bi lahko s čopiči ujeli na platna loške motive. Na letošnjem desetem srečanju se je zbralo okoli 350 mladih likovnih ustvarjalcev iz 103 osnovnih in drugih šol, ki so skupaj svojimi mentorji od petka do nedelje spremljali in sodelovali na prireditvah jubilejne Male Groharjeve slikarske kolonije Škofja Loka–Smederevska Palanka.

Razkropljeni po ulicah in bližnji okolici so pionirji in mladinci vnesli v Loko misel, ki jo je v petkovem večernem sprejemu za mentorje in druge goste poudaril predsednik občinske skupščine Tone Polajnar, da Mala Groharjeva slikarska kolonija ni pomembna le na področju likovnega ustvarjanja in vzgoje, temveč je njena visoka vrednost v medsebojnem spoznavanju ter utrjevanju bratstva in enotnosti mladih, kar je bil moto letošnjega desetega srečanja.

Branko Sosič, 1977, časopisni članek, odlomek.

Tristo Škofjih Lok

Med sobotnim sprehodom po škofjeloških ulicah je vsak obiskovalec občudoval, kako pod spretnimi rokami mladih navdušencev nastajajo večkrat prave male umetnine. Mladi likovniki z mentorji so prišli iz vse Slovenije pa iz Smederevske Palanke in še nekaterih drugih jugoslovanških mest v Škofjo Loko, da bi pokazali ob

bogatih motivih, ki jih ponuja mesto, svojo likovno ustvarjalnost. Pa ne samo zato – prišli so, da bi spoznali nove prijatelje, novo okolje in tako tudi živo dokazali, kaj pomenita prijateljstvo, bratstvo, ob tem pa so seveda z velikim veseljem narisali tristo različnih motivov, tristo Škofjih Lok v malem."

V. S., Pionirski list, 1983, odlomek.

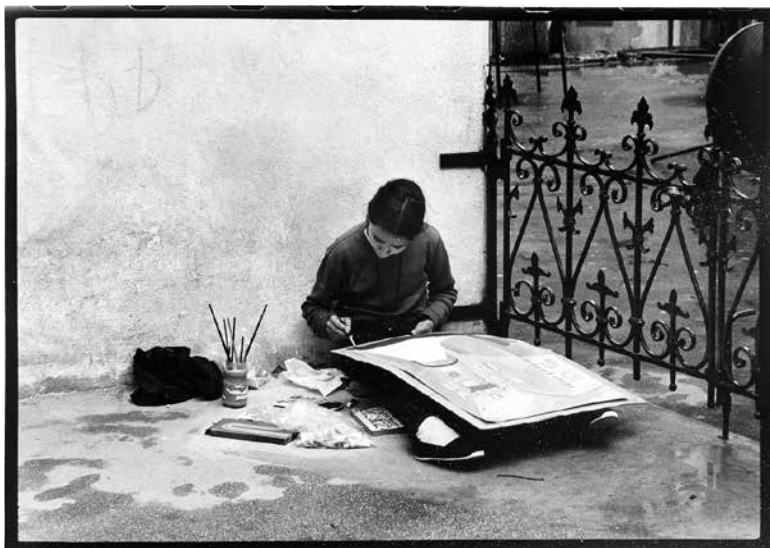
Staro v mladi domišljiji

Kot že petnajstkrat prej je v soboto tisočletna Škofja Loka s svojo zanimivo zgradbo hiš, trgov, uličic, mostov spet zaživela na otroških platnih. Kar tristo mladih likovnikov iz sedmih in osmih razredov osnovnih šol iz vse Jugoslavije, udeležencev letošnje Male Groharjeve slikarske kolonije, je v poznem deževnem jutru z dežniki, risalnimi bloki, čopiči in barvami iskalo zatočišče pod napušči, balkoni, obokanimi vhodi.

Gorica Tadić, osmošolka iz Smederevske Palanke, je na bel list ujela stičišče Mestnega trga s Poljansko cesto. Njena gostiteljica, domačinka Milena Krajnik, s katero sta takoj postali dobri prijateljici, ji je čepe pomagala mešati barve. Gorica je samo za hip odlepila pogled s papirja, in kot bi ji bila moja vsiljivost nadležna, v eni sapi povedala, da je prvič v koloniji, da ji je tako delo všeč, da ji je všeč Škofja Loka s svojo drugačnostjo in da so ljudje prijazni, gostoljubni.

H. Jelovčan, Gorenjski glas, 1983, odlomek.

Drevo prijateljstvo – negovano 18 let

Dvesto mladih likovnikov iz vse Jugoslavije v spremstvu stotnije mentorjev se je v petek zgrnilo v starodavno Škofjo Loko, da bi na papirju v vsem barvnem sijaju

ovekovečili njene portale, freske, pročelja – Mala Groharjeva slikarska kolonija letos doživlja polnoletnost.

D. Z. Žlebir, 1985, Gorenjski glas, odlomek.

Tradicija, ki postaja bogastvo

O prireditvi, ki je začela že tudi zaradi svoje tradicije segati v jugoslovanski kulturni prostor, smo se pogovarjali s predsednikom kolonije, sicer predstojnikom kranjske organizacijske enote Zavoda za šolstvo Lojzetom Malovrhom:

Osemnajst let že vodim kolonijo. V začetku smo začeli s 120 udeleženci, kasneje se je število povzpelo na 300, sedaj pa smo se v skladu s stabilizacijskimi prizadevanji omejili na 200.

Verjetno je mogoče na različne načine govoriti in poudariti vrednost takšnega srečanja mladih likovnikov.

Zagotovo. O pomembnosti kolonije končno pove že to, da se je vsa leta obdržala. S tem, da jo prirejamo menjaje se v Škofji Loki in pobrateni Smederevski Palanki, se je samo še nekako bolj zakoreninila v jugoslovanskem prostoru. Sicer pa gre tu že za takšno tradicijo, da prihajajo sedaj v kolonijo že njeni prvi udeleženci kot mentorji s svojimi učenci.

Peter Colnar, 1985, časopisni članek, odlomek.

Več kot le likovno srečanje

Letošnja prireditev ima – kot se za jubilej spodobi – tudi nekaj novosti. Mentorji likovniki so namreč že nekaj časa pogrešali strokovni del takšne prireditve. Tako se danes popoldne začelna v galeriji Loškega gradu seminar na temo prostovoljno oblikovanje za učitelje osnovnih šol od 1. do 4. razreda, v petek pa bo seminar za učitelje likovne vzgoje na predmetni stopnji.

"To pa ni edina novost letošnje slikarske kolonije," je povedal Lojze Malovrh, pred-

sednik pripravljalnega odbora kolonije in tudi njen pobudnik pred dvajsetimi leti. "Likovno ustvarjanje se ne prične in neha pri čopiču, zato bo del mladih likovnikov letos na Loškem gradu poskušal svojo ustvarjalnost tudi v lesu. Na temo slovenske lep-slovne pripovedi bodo dolbli les pod vodstvom Petra Jovanoviča in učiteljev likovne vzgoje. Letos se bodo mladi lotili loških motivov tudi s fotografskim aparatom. V leče bodo lovili življenje in delo Ločanov."

L. M., Gorenjski glas, 9. 6. 1987.

Otroško slikarsko srečanje

S svečano otvoritvijo in podelitvijo priznanj, ki jih je udeležencem izročil škofje-loški župan Igor Draksler, se je v sredo na Loškem gradu zaključila enodnevna Mala Groharjeva kolonija.

Udeležilo se je je sedemdeset likovnih ustvarjalcev iz enaindvajsetih gorenjskih osnovnih šol. Ti so si zjutraj najprej pod vodstvom turističnih vodičev ogledali mesto, nato pa so na temo Škofja Loka pod vodstvom svojih mentorjev ustvarjali

v prosti tehniki do popoldneva, ko so dela oddali v presojo komisiji.

Otroška likovna kolonija je pred leti v Škofji Loki že obstajala, vendar je malo pred razpadom Jugoslavije zamrla. Prireditve so na pobudo likovnih pedagogov Gorenjske in TJKO Škofja Loka letos ponovno oživili. Tokrat je trajala samo en dan in so se je udeležili le gorenjski učenci. Organizatorji pa načrtujejo, da bo prireditev v prihodnje postala vseslovenska in morda sčasoma tudi mednarodna.

M. A., 31. 5. 1995, Gorenjski glas, odlomek.

Avtorjev zaključek

Lojze Malovrh je med drugim leta 1987 v svoj dnevnik zapisal: "Likovno ustvarjanje mladih ter razvijanje prijateljskih vezi so bili skozi vseh 20 let cilji Male Groharjeve slikarske kolonije. Mnogo prisrčnih trenutkov ob likovnem ustvarjanju in stiskov rok prijateljstva je omogočala prav ta likovna dejavnost."

Danes, ko že tečejo priprave na letošnjo Groharjevo slikarsko kolonijo, je namen srečanja podoben: povabiti mlade ustvarjalce v Škofjo Loko in jim ponuditi množico prelepih motivov srednjeveškega mesta, ki čaka, da ga mladi upodobijo na način, kot ga znajo samo oni: barvito, igrivo, izvirno.

In ravno zato bo slikarska kolonija v Škofji Loki živela še naprej in z nazivom "Groharjeva" ohranjala spomin na našega, soriškega, loškega in slovenskega mojstra, ki je s svojimi deli krepko presegel meje takratnega časa.

Janez Jocif, snovalec Male Groharjeve kolonije, bo mogoče v prihodnje med mlade likovnike povabil tudi gorenjske gimnazijce in verjamem, da se bodo prav radi odzvali povabilu. Kolonija bo vsekakor živela naprej ne glede na starost ustvarjalcev. Pomembno je le, da imajo pred seboj isti cilj: upodobiti košček kulturne dediščine na tisoč in en način in doživeti utrip tisočletnega mesta, takšnega, kot ga poznamo vsi, ki dnevno prečkamo kamniti most čez Soro ali pa se zazremo proti grajskemu griču, na katerem kraljuje loški grad.

Zahvala

Obema sogovornikoma se zahvaljujem za pomoč pri nastajanju tega zapisa. Še posebej se zahvaljujem g. Lojzetu Malovrhu, ki mi je omogočil vpogled v skrbno zbrano dokumentacijo o Mali Groharjevi slikarski koloniji, njegovem življenjskem projektu.

Avtor tega prispevka je vse časopisno gradivo dobil v dokumentaciji g. Lojzeta Malovrha, kjer pa včasih ni mogoče razbrati ne datuma in ne naslova časnika, v katerem je novinar objavil svoj prispevek. Zato so odlomki teh člankov nepopolno citirani oz. so podani vsi možni podatki, dosegljivi v omenjeni dokumentaciji.

Za svetlobo sonca

Ob 30-letnici postavitve
spomenika Ivanu Groharju v Sorici

Marijan Peternejl

Spomenik Ivanu
Groharju v Sorici.
Foto: Andrej Bogataj

Neizpolnjena želja

Kdo ve, kdaj in komu se je v Sorici prvemu utrnila ideja, da bi svojemu rojaku slikarju Ivanu Groharju postavili spomenik. Zagotovo vem le to, da se je v mojem otroštvu o tem kar nekaj govorilo. Skoraj bi si upal trditi, da je zamisel še najbolj vneto zagovarjal pokojni Janko Pintar, takratni gostilničar v Sorici. V letih po drugi svetovni vojni, ki ne turizmu ne Sorici niso bila naklonjena, je uspešno nadaljeval tradicijo znane Lovrencove gostilne. Bila je dosti več kot navadna vaška krčma. Poleg Slovencev so jo obiskovali Beograjčani, Italijani, Nemci, Nizozemci ... Podjetni Janko je sprevidel, da bi Groharjev spomenik obisk Sorice povečal.

Nasproti gostilne je stala lesena uta, namenjena žganjekuhi. To so odstranili in z izgradnjo kamnitega zidu povečali prostor, kjer naj bi stal spomenik. Danes spomenik stoji drugje, tu pa raste veliko rož.

Zakaj že takrat ni prišlo do postavitve spomenika, ne vem. Mogoče ni bilo denarja. Župnik France Gačnik in Loški muzej pa sta v tistem času v župnišču uredila zbirko Groharjevih mladostnih del. Zbirka je v Sorico privabljala množice obiskovalcev. Želja o postavitvi Groharjevega spomenika pa je za dolgo šla v pozabo.

Pobuda je prišla iz Železnikov

Jeseni leta 1979 je bil v Sorici zbor krajanov malo drugačen kot po navadi. Udeležil se ga je predstavnik Muzejskega društva Železniki, zdaj že pokojni Niko Žumer.

"Možje," je nagovarjal domačine, "čas je, da vašemu rojaku Ivanu Groharju skupaj postavimo spomenik." Tako se je začelo. Zamisel je po zaslugi takratnega župana Viktorja Žaklja podprla Občina Škofja Loka. Imenovan je bil odbor, ki je deloval pod okriljem Prosvetnega društva Ivana Groharja Sorica. V njem so sodelovali člani od Sorice do Škofje Loke, predstavniki gospodarstva, kulture in politike.

Člani odbora so se kmalu poenotili o izbiri ustvarjalca. Delo je bilo zaupano znanemu loškemu kiparju, velikemu prijatelju Sorice in občudovalcu Groharjeve umetnosti, Tonetu Logondru. Odbor je bil deležen nekaj kritike, ker ni izvedel javnega razpisa. Branili so se z dejstvom, da denarja ni na pretek. In res je bila na začetku stiska z denarjem velika. Večina družin v Sorici je prispevala svoj delež. Precej so primaknile tovarne v Železnikih, izkazali so se mnogi obrtniki iz Selške doline, ki jih je Niko Žumer osebno nagovarjal, pa tudi sam je primaknil znatno vsoto. Prispevali so mnogi posamezniki iz Selške doline in od drugod.

Naj po 30 letih naglasim: Posebno vrednost spomenika Ivanu Groharju v Sorici predstavlja velika pripravljenost vseh naštetih podpornikov postavitve. Preseneča pa tudi velika pripravljenost in zagnanost članov gradbenega odbora. Vsak je prispeval – in to brezplačno, brez sejin in kilometrin – svoj delež.

Prepričan sem, da smo skupaj naredili nekaj lepega in pomembnega. Naše skupno delo ni ostalo neopaženo. Zaznalo ga je tudi vodstvo Kulturne skupnosti Slovenije, nekakšno takratno prosvetno ministrstvo, ki nas je na koncu izdatno finančno podprlo.

Posebno vlogo je odigral kipar Tone Logonder. Nikoli ne bom pozabil, s kakšnim navdušenjem je sprejel naročeno delo. Pogosto smo ga z Nikom Žumrom in drugimi obiskovali v ateljeju. Koliko pristnega veselja in šegavosti je premogel! Žal se je tudi pri njem potrdil stari rimski rek "Kogar ljubijo bogovi, umre mlad".

Sončen, vendar mrzel dan

Slovesno odkritje spomenika je bilo 8. novembra 1981. Dogodek ni bil zaznamovan le v Sorici, pač pa po celotnem škofjeloškem ozemlju. O tem zgovorno priča Prispevek h kroniki škofjeloške občine, objavljen v 29. številki Loških razgledov, ki ga je napisala Mira Jesenko:

"Teden dni pred odkritjem Groharjevega spomenika v Sorici so se v škofjeloški občini zvrstile številne prireditve: Od 2. do 11. novembra je bila v knjižnici Ivana Tavčarja razstava portretov Janeza Plestenjaka. Od 3. do 15. novembra so učenci OŠ Petra Kavčiča razstavljali likovna dela v delavnih organizacijah Odeja, EGP in ETH. V kapeli Puštalskega gradu so gojenci Glasbene šole izvedli koncert. Dne 5. in 6. novembra je bila v Sorici Groharjeva slikarska kolonija '81. Dne 5. novembra je bila v prostorih KS Podlubnik razstava Male Groharjeve slikarske kolonije in literarni večer z Janezom Kajzerjem, piscem biografskega romana o Groharju. Dne 6. novembra je bila v Galeriji muzeja v Železnikih otvoritev razstave del likovne skupine Iskra Železniki. Od 6. do 19. novembra je bila v galeriji na Loškem gradu razstava zgodnjih Groharjevih del iz zbirk Mestnega muzeja Ljubljana. Dne 6. novembra je bila v kulturnem domu v Selcih otvoritev razstave likovnih del Groharjeve slikarske kolonije '81 in v Sorici srečanje umetnikov iz škofjeloškega območja."

Naj dodam, da je večer pred slovesnim odkritjem Televizija Slovenija predvajala film o Ivanu Groharju. Prav tako smo na tiskovnih konferencah povabili predstavnike medijev, naj pišejo o Groharju in odkritju spomenika.

Na dan odkritja je bila odprta tudi prenovljena zbirka v Groharjevi rojstni hiši.

Tedni pred tem so bili dnevi sončni in nenavadno topli. Dan pred slovesnostjo, v soboto, 7. novembra, je malo pred poldnevom Lojze Prevc s Studena s težkim vozilom Unimog iz Zgornjega Kašlja pripeljal spomenik, ki ga je ulil livar Andrej Kamšek. Kot po naročilu je bil dan sončen in topel.

Seveda smo v Sorici najprej zavili k Mici, v gostilno. Kipar Tone Logonder je dal za štefan boljšega. Nismo ga še izpraznili, ko nas Mici presenetil: "Fantje, sneži!"

Ni le snežilo. Vihar je razsajal kot le malokrat. Ni trajalo dolgo, a ohladilo se je, mi pa smo bili bolj kot ne v poletnih oblekah. Pa kaj! Ko je bil odlitek postavljen na podstavek, sva s prijateljem Tonetom Logondrom vriskala kot še nikoli!

Naslednji dan, dan odkritja spomenika Ivanu Groharju, je bil sončen, toda strupeno mrzel. Pa vendar se je zbralo veliko ljudi. Kulturni program so oblikovali: igralec Polde Bibič, Pihalni orkester Alpina Žiri, mešani pevski zbor Iskra Železniki in otroci podružnične šole Sorica. Slavnostni govornik je bil dr. Nace Šumi. Spomenik je odkril predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti dr. Josip Vidmar. Delegacija, ki so jo sestavljali Peter Čufer, Mitja Rotovnik in Ive Šubic, je na slikarjev grob na ljubljansko Navje odnesla venec.

Za soncem

Likovni kritik prof. Andrej Pavlovec je zapisal, da je ideja za spomenik v kiparju Logondru spala 20 let.

"Takrat si je zamislil slikarja Ivana Groharja v tipični drži slikarjev, ki delajo na prostem. Predvsem impresionisti so si pri močnem soncu pri ogledovanju motiva z roko zasenčili oči, da so lahko bolje opazovali igro barv in svetlobe v ostrih sencah."

"Tone Logonder pravi, da je spomenik pravilno postavljen v Sorici, da more Groharjeva roka ob določenem času zasenčiti obraz upodobljenca."

30 let mineva, kar Logondrov Grohar stoji sredi soriških polj, se ozira za soncem in z roko brani oči. Pa vendar: koliko svetlobe je v njegovih delih, čeprav si je včasih za določen čas moral zasenčiti oči!

Viri:

Mira Jesenko, *Prispevek h kroniki škofjeloške občine (od 1. oktobra 1981 do 30. septembra 1982)*, Loški razgledi 29/1982, str. 308.
 Andrej Pavlovec, *Petdeset let kiparja Toneta Logondra*, Loški razgledi 29/1982, str. 127.

Kruh naš vsakdanji – sejalec je šel sejat

Andrej Demšar

"Daj nam danes naš vsakdanji kruh ...," molitev naših prednikov skozi dolga stoletja v naših krajih.

Ljudje današnjega časa si skoraj predstavljati ne morejo, kaj pomeni kruh. Imamo denar in v trgovinah je kruh na prodaj vsak dan. Na žalost ga najdemo celo v smetnjakih. Kaj pa je kruh pomenil v naši polpretekli zgodovini, se le še malokdo vpraša.

Ko se govori, še več pa piše o slikarju, soriškem rojaku Groharju, je zanimiva misel, zakaj je pred stoletjem naslikal prav Sejalca, sliko, ki spada med njegova najlepša dela. Sejalca je upodobil zato, ker je sejalca nosil v sebi. Grohar je že kot otrok tolikokrat videl sejati žito na soriških njivah in lazih, da bi bilo skoraj čudno, da ga kasneje kot slikar ne bi upodobil. Pridelovanje žita je bilo za naše kraje najbolj življenskega pomena. Kje vse se sledijo zdaj že z gozdom zaraščene njive, na katerih so naši predniki orali in kopali, da so vsejali žito. Kjer je bilo le kaj

prsti in je bil svet dostopen, so izsekali gozd, požgali hosto, prekopali zemljo in sejali, ječmen, rž, ajdo, proso ... To slednje je bilo največkrat delo bajtarjev in gostačev. Te male, začasne njivice so imenovali lazi. Še sedaj se mnogo krajev imenuje po imenih tistih ljudi, ki so obdelovali tako imenovane laze (iskalci kruha). Tako so še sedaj Jurjev laz, Jakobov laz, Bretačev laz ... Za zajetno knjigo bi se dalo dobiti teh imen!

Kmetje so njive orali z voli. Ko so spomladi prišli na njivo, zarezali nekaj korakov dolgo brazdo, so vole ustavili, pokropili ljudi in živali z žegnano vodo, zmolili molitev za dobro letino, v brazdo položili šibo iz velikonočne butarice in rekli: *"Bog in sveti Božji križ"*. Potem se je začelo za ljudi in živali mučno delo na strmih in kamnitih njivah. Delo, ki je zahtevalo močne moške, so opravljali tudi ženske in nedorasli otroci. Znano je, da so dninarice dela-

le tudi za dva do tri kilograme žita na dan. Zato ni čudno, da je nastal izrek *"Kruh spi!"*, saj ga ni bilo na voljo vsak dan.

Kozolci so sedaj, kar je še ohranjenih, le še, kot danes rečemo, "del kulturne dediščine". Seveda se po velikosti kozolcev vidi "moč" njihovih gospodarjev. V Groharjevem času so bili kozolci resnična potreba. Ne vem, koliko jih je starejših od 150 let. Preden so začeli graditi kozolce, ki so bili na začetku namenjeni predvsem sušenju žita (in ne sušenju sena), so žito sušili kar v snopih na njivah, na tako imenovanih ostrveh. To pa je bilo ob slabem, deževnem vremenu zelo neugodno, saj je zrno začelo kaliti in slama trhleneti.

Od žita je bilo treba oddati desetino grajskemu gospodu. To je kar vsak deseti snop, ki so ga grajski hlapci nemalokrat pobrali kar z njiv. Gruntarji so imeli tudi svoje kašče. Seveda so jih gradili toliko stran od gospodarskih poslopij, da v primeru požara na hiši ali hlevu ogenj ni dosegel še kašče. Gorje družini, če bi zgorela tudi kašča, ki je bila večinoma lesena ali pa v spodnjem delu zidana kot klet.

Žito pa je bilo pomembno tudi zaradi slame, s katero so bile krite vse male in večje stavbe: hiše, seniki, hlevi, kozolci, kašče, domala vse, kar je potrebovalo streho. Šele v 20. stoletju je slamo na strehah naših hiš zamenjal "škriľj".

Slamnata streha je zelo praktična, lepa, a obenem zelo nevarna stvar. Praktična zato, ker je bilo pozimi pod njo topleje, poleti pa je varovala pred vročino. Nevarna pa zato, ker če se je vžgalo eno poslopje, vas pa je bila strnjena, je posebno ob vetrovnem vremenu pogorela vsa vas.

Za kruh so bili kakor njive in lazi potrebni tudi mlini. Posebno zgornji del Selške doline je znan po številnih mlinih. Zrnje so od slame dobili z mlatenjem s cepci, le proso so meli z nogami. To se je delalo stoletja, vse odkar so ljudje naselili naše kraje. Mlatenje žit je bilo zelo naporno delo, če pa je žito bogato obrodilo, pa tudi pravo veselje. V starodavni pesmi Mlatiči ena od kitic pravi:

*"Belemu se kruhu smeje oče, mati in otrok,
le pritisnimo hitreje, pika poka, pika pok!"*

Za mlatenje žita je moral biti poseben, nepropusten in trden pod. Če so imeli pri hiši štiri fante, so dejali, da jih je za en "ta mlatni pod". Viža izpod cepcev mlatičev je bila najlepša, če so mlatili štirje. Viža je bila pomembna stvar, dajala je ritem delu.

Star mož, ki je bil v ujetništvu v prvi svetovni vojni v Rusiji, mi je pripovedoval, kako so se Rusi čudili, ko so slovenski ujetniki mlatili žito "v štiri", v vižo.

Niso pa mlatili žita samo moški. To težko delo so opravljale tudi ženske. Med obema vojnama je prišlo do preobrata pri mlatenju žita, ko so ljudje začeli uporabljati živalsko moč, tako imenovani "gepelj", ki sta ga gonila dva vola ali konja. Za rezanje slame na slamoreznicu je zadostovala ena žival. Bile so pa v tistem času zelo moderne mlatilnice, ki so jih ljudje gonili z rokami in obenem z veseljem, ker ni bilo treba udarjati s cepci. Za pogon mlatilnic so v tem času že začeli uporabljati bencinske, kasneje pa tudi električne motorje. Sedaj se na Selškem za mlatenje žit ne uporablja nobena energija, ne človeška, ne živalska in ne tehnična. Kdor ni strojnik in nikoli ni videl, kako s pomočjo "ge-

peljna" vol ali konj goni mlatilnico, si bo to gotovo težko predstavljal.

Kot sem že omenil, je bilo mlinov v naših krajih zelo veliko. To se še pozna po mnogih hišnih imenih "Pri Mlinarju". V mlin so ljudje večinoma nosili žito v mehovich iz ovčje ali kozje kože. Če je imel mlinar veliko za mleti, ni mogel vsakemu takoj ustreči in nastal je pregovor "*Kdor prej pride, prej melje!*"

"Merica", plačilo za mlinarja, je bila pač moka od žita, kakršnega je pač kdo prinesel, in ta je bila deset odstotkov. Seveda je to merico vzel mlinar, verjetno je bila predpisana od oblasti. Ampak mlinar je lahko imel tudi skušnjava, prekoračil to mejo in vzel več. Nekje, v neki pesmi, ki sem jo bral še kot otrok, je pisalo, da je prišla smrt po mladega mlinarja in mu očitala:

*"Preveliko mero si jemal,
zato me je Bog po te poslal!"*

Škoda, da si nisem zapomnil več, le to še vem, da je mlinar dejal smrti:

*"V hiši imam devet otrok,
le vzemi jih in pojdi z njimi ..."*

Smrt mu je dejala:

*"Bog pa le družga noče kot le tebe,
mladga mlinarja."*

Potem je mlinar ponudil smrti še ženo:

*"V hiši imam mlado ženo,
le vzemi jo in pojdi z njo ..."*

Konec tega je bil, da je mlinar zbolel in nazadnje pesnik zaključuje:

*"Mlinarja glavca zaboli,
na posteljo se dol vleži ...
Mlinar je ležal let in dan,
naposled smrti je prosil sam!"*

Jetika je bila v tistih časih pogosta in neozdravljiva bolezen. Med ljudmi je nastala domisljica, da če bi bolnik dobil klobuk poštenega mlinarja, ga skuhal in pil juho od tega kuhanega klobuka, da pa bi

še ozdravel. Pač, pošten mlinar da je taka redkost.

Jaz sem še sam nosil v mlin še pred letom 1950, pa si o teh možičkih, starih mlinarjih, tega ne bi nikoli mislil. Zdi se mi, da so raje vzeli manj kot več.

Mlini so stali pri večjih in manjših vodah, bili so ogroženi od povodnji in nekoristni v sušnih obdobjih. Leto 1947 je bilo zelo sušno leto, posebno na jesen. Nesel sem v mlin in mlinar mi je dejal: *"Podnevi ne gre, ponoči bom mlel. Voda se po strugi preveč posuši, ponoči je boljše."* Mrzla voda, ki je tekla na kolo mlina, je bila ponoči težja in mlin je obratoval le ponoči.

Mlini so bili različnih velikosti. Večji mlini so imeli po več parov kamnov, kmečki mlini pa le en par, mogoče še "stope" za obdelovanje ječmena, za ješprenj ali proso za kašo. Stope je bilo prav prijetno poslušati, posebno če je bilo stop več. Če so bile v pogonu stope in kamni za mletje žita, je bil v mlinu precejšen ropot in vsled tega je nastal izrek *"V mlinu se dvakrat pove!"*

Moka je bila dragocena, zato so nekateri večinoma kuhali "sok", ker se pri soku najbolj porabi

"sleherni prah moke", kot so rekli. Neki stari mož je pripovedoval, da so ljudje tako jedli sok, da je dejansko ušel in se iz Evrope z ladjo peljal proti Ameriki. A na morju sta se srečali dve ladji – na drugi se je peljal krompir.

Pa vpraša krompir: *"Ja, sok, kam pa ti?"*

Sok je dejal: *"Ne morem obstat tak, me vsak dan po večkrat jedo."*

Krompir je dejal: *"Pejd nazaj, pomagaj ti bom!"*

Pri nekem kmetu je razen zidu, ki je bil velik 5 x 5 metrov, strokovni cimperman naredil vse: grušt, streho, opaže, vrata, kolo, grat ... – vse lesene naprave, ki so bile potrebne za obratovanje mlina, in za delo računal eno živo kravo. Kdo bi danes naredil toliko visoko strokovnega dela za eno kravo? Pa še krave so bile dosti manjše od današnjih. Naročnik mu je pripravil le material in hrano za čas dela.

Prosa in ajde niso šteli med krušna žita, so pa prosa in ajde veliko sejali. Proso za kašo so sejali meseca maja. Pletev prosa je bilo zelo naporno in zamudno

delo. Mnogi so najeli dninarice, dekleta in tudi žene iz ubožnih družin. Žene so velikokrat nesle s seboj tudi otroke. Poleg njive so pogrnile kakšno rjuho in nanjo dale otroka, same pa pele in od časa do časa pogledale k njemu.

Ko je proso dozorelo, so ga poželi v velike snope in ga meli z nogami na mlatnem podu. Pri tem so se držali za lato, za to pritrjeno. Surovo proso so sušili na rjuhah na soncu. Na vsako rjuho so ga devali po en mernik. Od daleč se je videlo, koliko mernikov so ga pridelali. Kaša je bila iz obdelanega prosa. Mlinar je s pomočjo stop v mlinu odstranil luskine od zrnja. Bil je pregovor: *"Kaša je otročja paša!"*

Proso so sejali v lazih, na njivah in na ledinah, to je njivah, ki že več let niso bile preorane. Na ledini je bilo občutno manj plevela.

Ajda se je sejala po dolinah. Ko so poželi ozimno žito do sv. Marjete (22. julij), je morala biti ajda vsejana. Po hribih, v višinskih krajih pa jo je bilo treba vsejati vsaj mesec prej, sicer jeseni ne bi dozorela.

Pri žetvi ajde žanjice niso več dobile popoldanske malice, ker je bilo popoldne že kratko.

Cvetenje ajde je bil pravi raj za čebele. Samo na ajdovi paši so nabrale med, da so na njem preživele zimo. Sedaj take ajde ni več. Sicer cveti, a ne medu in ne diši. Prikrajšani smo za pogled na valovanje žita v vetru na njivah in za užitek ob pogledu na njivo s cvetočo, dišečo ajdo, ki jo obirajo številne čebele.

Kruh je pekla vsaka družina, če je le imela moko. Bilo je še vedno ceneje kot kruh kupovati pri peku. Cena kruha je bila enaka ceni moke.

Pek je imel za lon toliko, kolikor je bilo kruha več od teže moke, ki jo je zamesil.

Kruh so mesili v mentrgah. Kdor ni premogel mentrge, pa v tako imenovanih nečkah, predhodnicah mentrge. To je bilo korito iz izdolbljenega lesa.

Kmečko peč je treba segreti z drvmi, tako da je znotraj "bela" od vročine. Star izrek za kurjenje peči za peko kruha je tudi, da "kurijo grmado".

Od velikosti peči je tudi odvisno, koliko hlebov se je dalo speči. Ko se kruh da v peč, je treba redno moliti za duše v vicah. Preden se zadnji hleb kruha vzame iz peči, se vrže eno poleno v peč in se reče: *"Bog se usmili duš v vicah"*.

Ko bo konec naše tehnične civilizacije, se bo spet začelo vse znova. Tedaj bo spet veljal izrek: *"Če pade kruhek ti na tla, poberi ga, poljubi ga!"*

Hleb kruha je treba prekrižati, preden se ga začne rezati na kose ali "šnite", kot smo včasih rekli.

Kruh. Kako dolga in trda pot je bila v preteklosti do njega, je Grohar vedel in upodobil Sejalca.

Groharjeva Sorica

Aleksander Čufar
EFIAP gold, EPSA, MF FZS

Cesta se že kar nekaj časa strmo vzpenja, srpentina sledi srpentini, ko na grebenu vzremo kapelico sv. Cirila in Metoda, nato pa se kmalu odpre pogled na Sorico. Cerkev na grebenu, z zadnjimi žarki obsijane lipe, pod njo pa spomenik slikarju Ivanu Groharju. Zadnja svetloba sije na polja in travnike, ki žarijo, okolica pa se počasi poslavlja in odhaja k počitku. Res ne vem, kdaj sem zadnjič videl kaj tako lepega. Pogled mi drsi po pobočju, kjer stojijo kozolci, kot nemi stražarji vasi.

Pred nekaj dnevi sem vas obiskal zgodaj zjutraj, meglice in jutranja svetloba sta pričarala povsem drugačen prizor. Meglice in jutranje sonce, ki je ravno pokukalo čez hrib, so spomenik postavile v pravljčni svet zabrisanih in mehkih robov, svetlih in temnih detajlov v pokrajini. Ko sem se dvignil nad vas, ker sem želel videti to igro svetlobe še z druge perspektive, se nisem mogel nagledati lepote, spokoja in miline jutranje Sorice.

Ustavim se pred hišo, lepo okrasje pod okni me pritegne ravno tako, kot rože na okenskih policah. Kako malo je potrebno, da je nekaj lepo, da nam razveseljuje dušo in telo. Pot nadaljujem po kolovozu, ki vodi okoli griča, kolesnice mi kažejo pravo smer. V času asfaltiranih poti nekaj nepojemljivega, začutim, da čas gre počasneje, nikamor se mi ne mudi. Vprašam se, kdo lepše in bolj polno živi, ljudje v Sorici, ali mi v dolini?

Nekdaj nujno potrebni, danes nekoliko manj, so pa še vedno lepi - kozolci. Pokrajina brez njih bi bila pusta, nekaj bi manjkalo. Tako smo se jih navadili, da upam, da bodo živeli dlje kot mi. Vidimo jih sredi polja, na grebenu, pred hišo, nekateri jih še uporabljajo, drugi ne. Lepo je videti, ko se obnavlja star in ves polomljen kozolec. Pri nas je že tako, da ko se vsedeš sredi pobočja in se ozreš naokoli, moraš videti nekaj kozolcev, kapelic in še kakšno cerkev, pa je naša sreča in zadovoljstvo popolna.

Nazadnje obiščem znamenje nad vasjo, ki ga polnim še iz otroških let. Lepo obnovljen, ves svež, mi priključne mnoge spomine iz otroštva in vesel sem, da so dobri ljudje znamenje tako lepo obnovili.

Foto: Aleksander Čufar

Foto: Aleksander Čufar

Foto: Aleksander Čufar

Foto: Aleksander Čufar

Foto: Aleksander Čufar

Foto: Aleksander Čufar

Foto: Aleksander Čufar

Foto: Aleksander Čufar

Foto: Aleksander Čufar

Foto: Aleksander Čufar

Foto: Aleksander Čufar

Foto: Aleksander Čufar

Foto: Aleksander Čufar

Foto: Aleksander Čufar

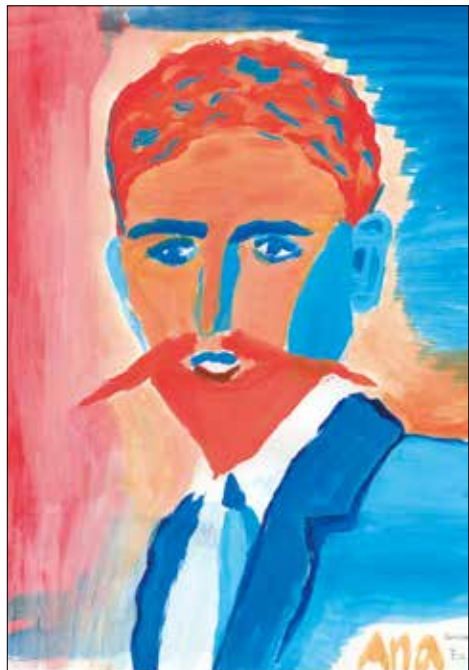
Foto: Aleksander Čufar

Portreti Ivana Groharja

Učenci OŠ Železniki
Mentor: Janez Hafner

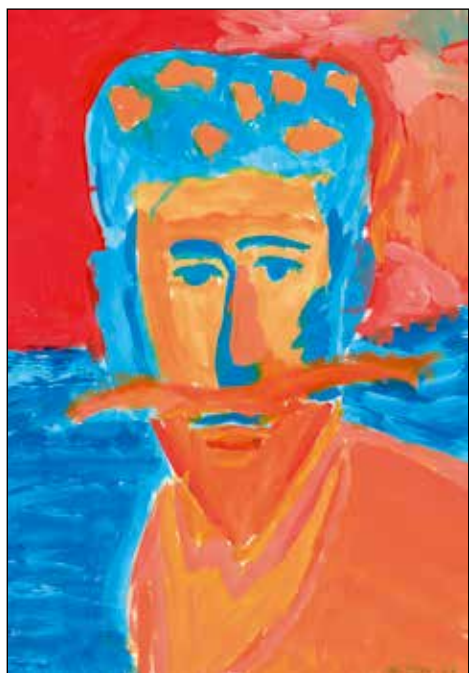
Avtorica: Vesna Marenk, 7. b, toplo-hladni kontrast.

Avtorica: Ana Demšar, 7. a, toplo-hladni kontrast.

Avtor: Gal Nadrag, 7. c, toplo-hladni kontrast.

Avtorica: Neli Eržen, 7. a, toplo-hladni kontrast.

Avtor: Mark Gladek, 7. c, toplo-hladni kontrast.

Avtorica: Lidija Pranjic, 7. b, toplo-hladni kontrast.

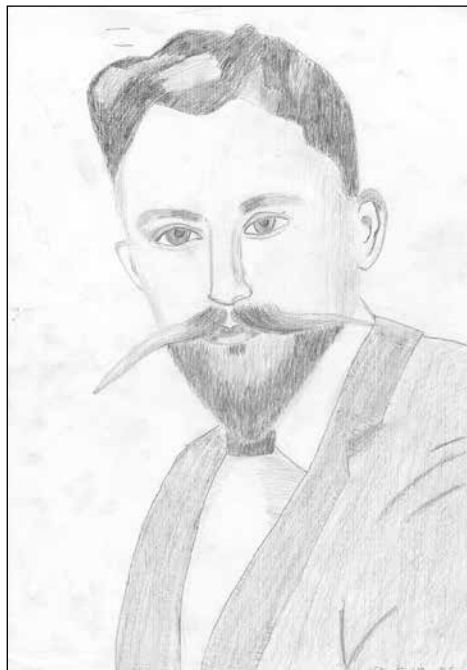
Avtorica: Lejla Habjan, 7. c, toplo-hladni kontrast.

Avtorica: Maja Kalan, 7. b, toplo-hladni kontrast.

Avtorica: Monika Berce, 7. c, toplo-hladni kontrast.

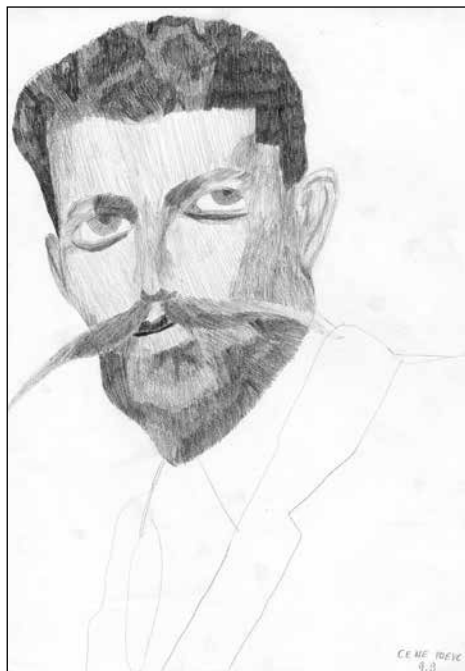
Avtorica: Lea Šturm, 9. c, risba s svinčnikom.

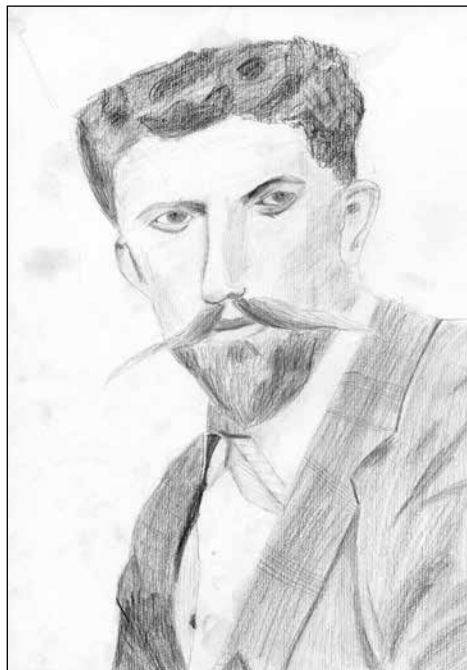
Avtorica: Urška Košir, 9. a, risba s svinčnikom.

Avtorica: Sandra Dolinar, 9. c, risba s svinčnikom.

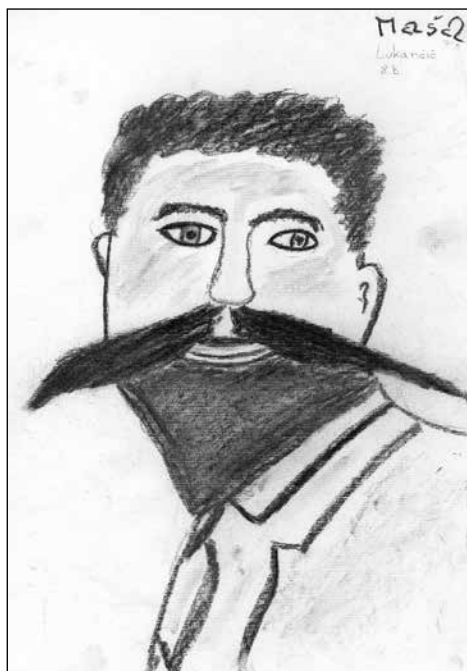
Avtor: Cene Prevc, 9. b, risba s svinčnikom.

Avtorica: Katja Trampuš, 9. a, risba s svinčnikom.

Avtor: Andraž Jelenc, 9. c, risba s svinčnikom.

Avtorica: Maša Lukančič, 8. b, risba z ogljem.

Avtorica: Andreja Koblar, 8. b, risba z ogljem.

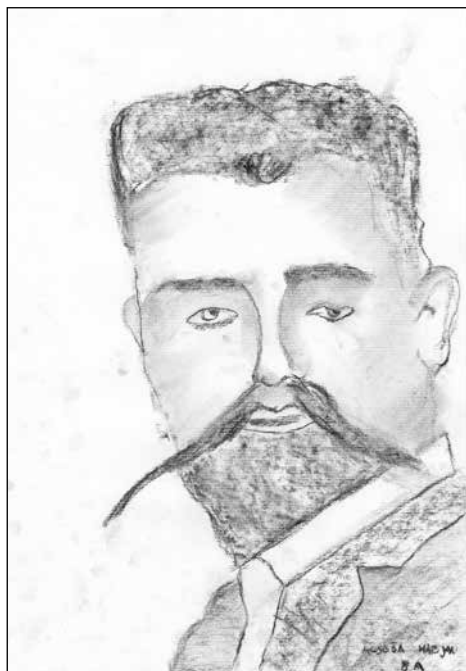
Avtorica: Nadja Kaplja, 9. a, risba s svinčnikom.

Avtorica: Maša Bernik, 9. b, risba s svinčnikom.

Avtor: Benjamin Gaser, 9. b, risba s svinčnikom.

Avtor: Aljoša Habjan, 8. a, risba z ogljem.

Grudnove Šmikle

Šmikla, ker se cenim

Tadeja Šuštar (častna Šmikla)

Zgodbe o tako svojevrstnem in svojeglavem (v najboljšem pomenu besede: da vsaka Šmikla misli s svojo glavo) ženskem zboru, za katerega je Šmikla Jana Mediževc Grudnova dejala, da so tako različne, da odlično pašejo skupaj, sploh ni enostavno pisati, o čemer smo se strinjale prav vse Šmikle, od prve do zadnje, do zborovodkinje. Članek je zastavljen tako, da so se najprej razpisale Šmikle pevke, ki pa žal v poletnih mesecih niso vse doma oziroma na dosegu elektronske pošte, in so zato njihovi raznoliki pogledi na Grudnove Šmikle omejeni na toliko vidikov, kot so jih dopust in počitnice omogočili. Vendar pestri šmiklasti sliki, ki si jo ob prebranem ustvarimo, prav zaradi njihovega načela "Vse za eno, ena za vse" ne manjka veliko, da bi bila s stališča ponazoritve vseh šmiklastih raznolikosti popolna. Prvi del zgodbe zaključijo Tilen Bajec, ki so ga Šmikle vzele za svojega spremljevalca, ter zanimivi utrinki, komentarji, ki spremljajo življenje Grudnovih Šmikel. Od Šmikel pevk zgodbo nadaljuje intervju s Šmiklo zborovodkinjo Marjeto Naglič, ki nam razkrije rešitev uganke, kako lahko tako pestra, barvita zborovska zasedba tako uglašeno poje. Skrivnost je v Marjetinem trdnem načelu, da nas raznolikost bogati in ne omejuje. Poleg tega njen način dela temelji na spoznanju, da so punce ne samo pestre in med seboj različne po značaju, interesih itd., ampak je tudi njihov glasbeni okus vsaksebi, in je zato njena naloga, da izbira zelo raznolik, raznovrsten program, da vsaka najde užitek v svoji zvrsti ali v pesmih, ki jih najlažje ponotranji. Kajti šele ponotranjene zgodbe skladb znajo Šmikle tudi izraziti, dati iz sebe, prenesti na poslušalce: iz src v srca. Šmiklasto popotovanje se v naši zgodbi zaključi z njihovimi najodmevnejšimi uspehi in reportažami, ki jih je zapisala Šmikla Katarina Prezelj Grudnova. Šmiklasto zgodbo pa fotografsko verno beleži Šmikla Jana Jocij Grudnova, ki si gotovo misli: hvala bogu, da so izumili digitalni fotoaparati, saj bi fotofilmov niti ne mogli narediti toliko, da bi Jana lahko poslikala vso pestrost šmiklastega dogajanja.

Foto: arhiv Grudnovih Šmikel

Grudnove Šmikle

(po abecednem redu z izjemo Šmikle Urške, kronistke, in dame imajo prednost)

Urška Bernik (*kronistka zbora*)

Foto: Jana Jocič

Od začetka

Prvič smo se kot skupina srečale prav 6. decembra 2002, prav na dan svetega Miklavža. Vsako leto sveti Miklavž na Zemljo prinese tudi nekaj čarobnega zvezdnega prahu s svoje poti. Ta zvezdni prah pomaga obdarjenim ljudem tako, da najlepša stvar, ki se jim zgodi tega dne, postane ena izmed njihovih najlepših stvari v življenju. In bilo je leto 2002 in bilo je 12 gimnazijk in Marjeta v glasbeni učilnici v Železnikih. In morda je bil zvezdni prah. Tako se prične zgodba o Grudnovih Šmiklah (Decembrskih Miklavžkah). Če bi človek vstopil v ta prostor, bi nas po njegovi bežni oceni proglasil za čvekasta dekleta, ki bi lahko gradila lovsko podsekcijo, družčino v garderobi, uredništvo šolskega časopisa ..., nikakor pa ne vokalne skupine.

IME: Grudnove Šmikle (imena se je spomnila Jera Habjan, moja ta mala sestrična)

Ko je Maša vprašala: "Kwa pa ime?", smo se vse zbudile, saj je bila tema veličastna, in predlogi so kar deževali. Od Marjetk pa do ... Ni imelo smisla znova odkrivati Amerike.

Hvala Bogu, da ni prišlo do predlogov, kot Vzhajajoča zvezda, Glas celovite samoupravljalvske osebnosti, Ponosni korak, Pamet v roke, Mladost, Bob ob steno ...

Sprva so bile te vaje zelo odprtega tipa: prihajale smo ali pa tudi ne. Po nekaj mesecih se je skupina izoblikovala in ostale smo še: Tina, Anja, Katarina, Urša, Maša, Sabina, Vida, Lina, Jera in Urška. Pa seveda šefe: Marjeta. Potem smo imele svoj prvi nastop v javnosti.

Prvi nastop skupaj z Janezom Škofom in njegovimi Čompami, Slovo poletju, 13. 9. 2003.

Strinjam se s Cockto: Prve ne pozabiš nikoli. Ideja za ta nastop pred javnostjo je padla, ko smo šle v Bohinj. A bila je res samo ideja ... dokler ...

Čez par dni sem iz nabiralnika vzela listek, vabilo na prireditev Slovo poletju, ki jo je organiziral Klub študentov Selške doline. Skoraj me je fršlok, ko sem prebrala: Grudnove Šmikle, sobota, 13. 9., ob 20.00 na Rovnu v Selcih. Mislila sem si: PoOOOomoOOOota.

Kmalu smo po dvomesečnem premoru spet prišle na vaje ogrevat glasilke za novo sezono. No, poleg tega ogrevanja smo se zmenile, da kljub temu, da je zadeva čez osem dni, poskusimo. Začele so se mrzlične priprave. Vaje smo imele v: petek, soboto, nedeljo, torek in sredo. Pa še v petek. Noro! In naslednji dan – D-day. Oblekle smo se imenu primerno: odštekane žabe, kiklo, pulover ... in velik :) na obrazu. Ta velik :) na obrazu je ob prihodu v šotor reagiral v rahlo kislem pH-ju. Kmalu nas to ni več motilo in začele smo delat muziko. Kljub temu, da nas ¾ občinstva ni šlivilo, smo odpele 99 % odlično – za 1 % sva krivi z Jero, ker pač ne znava Tancuj, Tancuj v tretji vrstici predzadnjega in zadnjega takta. No, in ker ne znava teh dveh, ne znava tudi cele naslednje četrte vrstice.

Sklep po koncertu: Kaj podobnega temu nastopu naslednjič odpade: me smo pele Gloria in excelsis Deo, nad nami pa je bil napis Union.

19. 1. 2009

Vse to preišljevanje o šmiklasti zgodbi me spomni na čiščenje moje pisalne mize. Med popravljanjem najdem kartico, knjigo Malega princa, svinčnik, ki mi ga je posodila moja prva ljubezen. Lepi spomini. In ker obožujem stavek, da je "vsaka sprememba za nekaj dobra", se odločim, da mizo prestavim v drug kot sobe. "Tri-štiri-zdaj," in mizo porinem na novo mesto. Nato pogledam, ali mi je med potjo padlo kaj na tla. Joj, zagledam tisto SNOV. Sivo, puhasto. Hm, navsezadnje le nisem kaj prida skrbna in čista, pomislim. Snov: delci moje kože, volne, papirja, menda celo enocelične živali. Raznolik seznam.

Neki botanik mi je povedal, da če zbereš prgišče te snovi v vrč, prliješ malo vode, pustiš stati na soncu in vanj zaseješ seme, bo seme raslo kot noro; če narediš isto, le da zmes postaviš v vlažen prostor, bodo zrasle glive. Če te glive poješ, vidiš zvezde. In če hočeš videti še več zvezd, vzameš s postelje rjuho, jo močno strešeš v temni sobi in potem prižgeš močan svetlobni žarek. Tako, zdaj vidiš. Kaj ni to ta SNOV?

Tako se mi vsakič znova poglobi spoštovanje do te SNOVI. To ni umazanija. To je zvezdni prah.

Tako rastemo. Tudi zaradi manj lepih trenutkov v življenju. Vsi, brez izjeme. Vsakdo ob svojem času.

Vse, kar moramo znati, je le odkriti in videti zvezdni prah. In tega, ki ga dobimo v dar, moramo še posebej skrbno čuvati.

25. 7. 2011

Še danes se spomnim tistega šnt Miklavža, ko smo se zbrale v OŠ Železniki. Takrat še kot gimnazijke. No, danes se v večini dekleta, matere, žene ne ukvarjajo več s problemi, ko Šmikla ugotovi sredi septembra, da bi bilo fino, če bi si kupila kak učbenik. Ne, danes se ukvarjamo z Merkator pikami, z delovnimi časi, z izpiti, s tem, kaj bo danes za kosilo, kdo danes pelje psa na sprehod. Kar naenkrat smo vse spoznale, kako je z zamujanjem v službo (da niso vsi tako tolerantni kot Šmikle) ... In podobno naprej.

Vsa leta sem kot skoraj-aktivistka beležila, včasih

tudi na papir, vse sunke med rebra, vzdihne, navdušenja, zahvale, vsesplošne krike, pohojene mezinice leve noge ...

In kot sem (sicer kot 16-letna punčka) napisala v kroniko: "Ne dajte, da bi se ta film strgal", se ni ...

Lepo je biti z glasbo, z zvezdnim prahom, se družiti, se skregati, se objeti ...

Lepo je (bilo) biti Šmikla.

Mojca Bergant

Foto: Jana Jocif

Še danes se spominjam popoldneva, ko sem se usedla v Janin avto in iz zvočnikov zaslišala zvoke belokranjske ljudske pesmi Aj, zelena. Ženski glasovi iz zvočnikov so me popolnoma očarali. "Jana, kdo to poje?" Ker sem bila takrat nekaj časa odsotna, sem bila ob odgovoru "Grudnove Šmikle" pozitivno presenečena ter hkrati radovedna: "Kdo pa so te Šmikle, ki zvenijo tako angelsko?" Vse skupaj me je začelo še bolj zanimati, ko sem izvedela, da punce prepevajo v Železnikih in da bi jim prav prišel kak nov sopran. S tem se je začela moja šmiklasta zgodba. Puncam sem se pridružila sredi sezone leta 2008. Še danes se dobro spominjam prvega koncerta, ko smo pripravile večer s skladateljem Ambrožem Čopijem, s katerim imamo Šmikle prav posebno vez, saj so nam njegove priredbe ljudskih pesmi še posebno pisane na kožo – skoraj ni koncerta brez kake njegove.

In kaj mi pravzaprav pomeni biti Šmikla? Ne znam si več predstavljati petkovega popoldneva brez vaj,

polnih smeha in dobre volje (no ja, pred kakim napornim koncertom je koncentracija malce večja, da Marjeta ne izgubi preveč živčkov z nami), šal na račun sopranskega in altovskega sindikata ter boja za prevlado med njima, borb odbora za pavzo, da si pri strogi dirigentki izbori deset minut pavze med napornimi vajami, nasmejanih vikendov z vajami in ne nazadnje koncertov, kjer te pozitivne vibracije občinstva ponesejo na krilih nad dvorano tako, da v prekrasni glasbi samo še uživaš in odplavaš daleč stran ... Del šmiklaste zgodbe so tudi prelepi spomini ... Med njimi izstopajo prvi večji uspeh na občinski reviji pevskih zborov, prvi koraki po odru Slovenske filharmonije, spomin na idilo ob Ohridskem jezeru, kjer smo bile prave ljubljenske občinstva, pa na studijsko snemanje na RTV-ju in gostovanje v oddaji Muzika je to, adrenalinski nastop na Naši pesmi v Mariboru ter številni drugi nastopi ob različnih priložnostih – od tistih ta zaresnih do sproščenih nastopov s Šmikloni, ko smo občinstvo zabavale z napevi Abbe, in tistih bolj neformalnih, kjer smo s svojim petjem marsikomu polepšale dan/večer.

Letšnjega marca sem zaradi svojega malega Šmiklončka odšla na krajši dopust, tako da sem Šmikle na njihovi poti v Talin spremljala preko mobilnega telefona in z močnim stiskanjem pesti. Uspeha sem bila tako vesela, kot bi bila tam, saj sem vedela, kakšna energija se prepleta med njimi na odru, sploh pa ob razglasitvi rezultatov. Juhuhu! Tudi doma je bilo veselo, ko so sporočile vse vesele novice z daljnega severa. Jeseni se bom vrnila nazaj v sopranske vrste, česar se že zdaj veselim, saj pri Šmiklah definitivno velja "enkrat Šmikla, vedno Šmikla!"

Martina Dolenc

Foto: Jana Jocif

Pojem najnižji glas, torej drugi alt. Prihajam iz druge doline kot večino ostalih Šmikel (iz Poljanske doline). Pri zboru sem začela peti septembra lansko leto. Zakaj sem sploh začela peti? S Šmiklo Alenko sva bili sošolki v srednji šoli in večkrat mi je omenila, da jim v zboru primanjkuje pevk najnižjega glasu. Najprej sem njene ponudbe zavrnila in ji obljubila, da pridem na vaje, ko bom imela vozniški izpit, da ne bom odvisna od drugih. Kasneje sem res šla na pevske vaje in ugotovila, da je super. Seveda mi je bilo težko uskladiti faks, študentsko delo in šmiklaste vaje, vendar mi je bilo petje in druženje z dekleti v veliko veselje. Petje je zame neprecenljivo – če se trudiš in vlagas, potem tudi veliko dobiš, pa tudi če je to le dober občutek in zadovoljstvo. Šmikle so zelo prijazne in lahko se je vključiti v njihovo družbo. Zame so Šmikle kot druga družina, z njimi mi je vedno lepo. Vsaka zase je nekaj posebnega in zato funkcioniramo tako pozitivno. Kaj veliko o prelomnicah in zgodovini Šmikel ne poznam, kot sem že omenila, moj šmiklasti status velja šele slabo leto.

Dogodek, ki mi je bil najlepši, najboljši, nepozaben ..., je zborovsko tekmovanje v Talinu. To je bilo moje prvo tekmovanje sploh, saj s tem še nisem imela izkušenj. Zelo me je presenetila netekmovalnost in sproščenost Šmikel na tekmovanju. Seveda se mi zdijo pomembni tudi vsi koncerti, izleti, vaje.

Šmikla Jera Habjan Gruden

Šmikla (2002–XXXX)

Foto: Jana Jocif

Pri Grudnovih Šmiklah pojem od vsega začetka. Ko pomislim nazaj, ugotovim, da je bila takratna Marjetina ideja o ustanovitvi dekleškega zbora odlična! V dolini je bil sicer še en dekleški oz. ženski zbor Jubilate, a nič za to. Dolini je definitivno primanjkoval še en zbor, kar smo postale me. Ko smo se prvič dobile na vajah, nas je bilo zelo malo, mislim, da osem ali devet. V začetku sem pela drugi alt, danes pojem drugi sopran. Če pomislim, koliko deklet se je v zboru zamenjalo v vseh teh letih, jih mogoče znam naštetih le polovico. Nekatere so vztrajale kratek čas, nekatere nekoliko dlje, nekatere pa smo veteranke. V dobri družbi čas hitro mine in zato sploh nimam občutka, da sem pri zboru že toliko let.

Naša prva pesem, ki smo se je učile, je bila Michelle od The Beatles. In v kakšne stile smo jadrale naprej? Že kmalu smo pele ljudske, sakralne, črnske duhovne, tuje popevke, jazzovske priredbe slovenskih popevk Imele smo zelo raznolik program. Meni se je med zgodnejšimi dogodki v spomin najbolj vtisnil koncert v kulturnem domu v Železnikih, kjer smo skupaj z jazz triom pele jazz priredbe slovenskih popevk. Koncert je res uspel. Zelo smo se potrudile tudi s sceno, saj smo za ozadje naredile veliko mavrico. Obisk je bil velik in tako tudi navdušenje.

Mogoče mi pripada zgodba o nastanku imena. Mislim, da na prvem nastopu, ki je bil v Selcih, imena še nismo imele. Tako smo enkrat na vajah začele premišljevat in dajati predloge. Med njimi

so bile Cvetke, Marjetke, Rožice in še kaj. Meni pa smo se zdele tako šmiklaste, da sem rekla: bodimo Grudnove Šmikle. Hm, zanimivi odzivi: ja, ne, to je "kr nekej". Večina jih je idejo podprla in tako smo postale Grudnove Šmikle. Slaba stran imena je ta, da smo kasneje na vseh, ampak res na vseh nastopih pri predstavitvi poslušale razlago našega imena. Pa čeprav je bila razlaga jasna, smo bile poimenovane tudi vse drugače kot Šmikle, na primer kot Šminke, Štikle, Šmukle ...

V vseh letih nas je dvakrat obiskal Miklavž. Glede na to, da mu delamo reklamo, bi nas lahko vsako leto. Prvič so nas v bistvu obiskali samo njegovi angelčki, v angele preoblečene Šmikle iz Selc, drugič pa pravi Miklavž – na Brniku pri Marjetini mami Majdi. Ona ima res veze, in tako se je zmenila, da nas je 6. decembra nevemkaterega leta na pogostitvi po koncertu na Brniku obiskal Miklavž. Nekatere, ki čez leto niso bile pridne, so se ga kar malo ustrašile in vneto molile, da so dobile svoje darilo.

Kljub močnemu prizadevanju, pridobiti moško sekcijo GŠ, nam to še ni uspelo. Nekateri posamezniki (mogoče tole berejo) se lahko še spomnijo zloglasne avdicije, kjer je zasedala stroga komisija z Mihaelo na čelu. Marjeta je bila seveda kot vedno zelo popustljiva. Te avdicije se zagotovo dobro spomnijo tudi nekatere članice, ki so se prav takrat pridružile zboru. Moških kandidatov je bilo premalo za ustanovitev sekcije. Na avdicijo sta prišla le dva.

V organizacijskem smislu smo bile nekaj časa sekcija pri Kulturnem društvu Kremant, ki je takrat deloval na Selškem, nato pa smo leta 2006 ustano-

Foto: Jana Jocif

vile svoje društvo – Kulturno umetniško društvo Grudnove Šmikle. V društvu ima pomembno vlogo matica (Katarina Prezelj), znotraj društva pa sta se nato neuradno razdelili še dve sekciji – sopranska in altovska, ki pač zagovarjata svoja stališča, kje v pesmi ima kdo vodilno melodijo in zakaj bi jo moral imeti, čeprav je nima. Tudi usklajevanje vaj večkrat poteka po sekcijah.

Seveda pa ni vse tako lepo, kot se sliši na koncertu in po velikih uspehih. Ker smo velika skupina posameznic, ki se mora uskladiti, je včasih težko. Tako glede termina dodatnih vaj kot intenzivnih vaj pa koncertov, zato je veliko nastopov izvedenih le v delni zasedbi. Potrebno je veliko usklajevanja, prilagajanja in tudi odrekanja. Pred velikimi nastopi (kot je bil na primer Talin) je bilo v treh mesecih pred tekmovanjem le malo prostih vikendov. Tako je na stalnem programu tudi teženje (moje, ker sem TP – the president) o resnosti in udeležbi na vajah. Dobro stran predsedstva sem spoznala šele pred kratkim, ko smo Šmikle gostovale v Italiji in sem skoraj vsa darila dobila jaz.

Vse te izvedbe in uspehi ne bi bili mogoči, če nas ne bi vseh skupaj oz. vsake posamezno vodila močna želja do petja, petja v tej zasedbi. To je po mojem mnenju glavni recept naše skupine. Glavna začimba pa je seveda Marjeta, ki nas s svojo sproščenostjo (no, ta malo popusti pred nastopi), odprtostjo in iskrenim odnosom povezuje.

Torej zakaj pojem pri Grudnovih Šmiklah? – Ker rada pojem! Filozofija ni potrebna. Vendar pa vsi pravijo, da je pri nas drugače. Ne bi vedela, ker ne pojem drugje. Mogoče je razlika ta, da imamo Šmikle poleg resne, stresne in delavne strani še veselo stran. Humor, ki ga nikoli ne zmanjka. Smeh je pol zdravja, druga polovica naj bo petje in naj Šmikle živimo dolgo, zdravo in uglaseno še mnogo let.

Jana Medičevc

Foto: Jana Jocić

Kaj pa je **moja** kratka interpretacija (definicija) besede Šmikle?

- Da prideš slučajno pogledat, kako je pri Šmiklah, mogoče za projekt, dva, potem pa ostaneš več let.
- Šmikla je dokaz, da ni potrebno, da imaš na vsako stvar enak pogled, da raznolikost še kako funkcionira.
- Šmikla pomeni, da te med izvajanjem kakšne skladbe popolnoma zmrazi, da se oči same od sebe zasolžijo. Kako ne bi začutil tega še kdo med občinstvom?
- Šmikla pomeni tudi, da se med nastopom kakšna skladba sesuje v prah in s tem naša samozavest.
- Šmikla pomeni, da te nihče ne gleda postrani, če prideš na vaje rahlo nejevoljen, če prineseš na vaje prtljago celega dne.
- In da je večkrat čisto preveč drugih obveznosti, da bi se bilo treba kakšni dejavnosti pač odpovedati, mogoče tudi Šmiklam, ... pa tega preprosto ne moreš narediti.
- Šmikla predvsem pomeni, da imaš rad glasbo, tukaj se pač ne da blefirati.
- Šmikla pomeni, da imaš rad našo Marjetico. Le kako je ni bi imel?!
- Šmikla pomeni tudi biti preveč samokritičen.
- Pri Šmiklah ni niti prostora niti priložnosti za pretiran ego.
- Biti Šmikla pomeni biti mušketirska druga do druge.
- In najpomembnejše: Šmikla je enako Marjetica; brez nje nas ni.

Erika Oblak

Foto: Jana Jocif

Sem sveža šmiklasta altistka iz Šentjošta. Šmiklam sem se pridružila šele letos februarja, tik pred Talinom, čeprav je bila obojestranska privlačnost prisotna že dalj časa. Kljub temu, da sem polno zaposlena in pojem še v mešanem pevskem zboru, sem se odločila postati Šmikla, ker so dekleta, z Marjeto na čelu, res fantastična družina. Ne manjka smeha, kreativnosti, intelektualnih razprav, srčnosti, domačnosti, odprtosti za nove člane ... Vse to prispeva k temu, da je energija na odru, ki jo uspešno prenašamo tudi na publiko, odlična. Mislim, da bom prav zaradi teh občutkov za zmeraj ostala Šmikla.

Katarina Pegam

Foto: Jana Jocif

Pojem prvi sopran in sem aktivna članica zbora šele pol leta. Pred Šmiklami sem pela pri Aeternumu, in ker nam je Aco ušel študirat v tujino, je zbor bolj ali manj počival. Ker sem petje zelo pogrešala in

sem si resnično želela peti, sem se odzvala na Marjetino povabilo. Ker imam dva otroka, Šmikle pa so precej aktivne, sem bila najprej malce skeptična, ali bom poleg službe uspela vse skupaj skombinirati. Zato sem najprej obljubila za Talin in rekla, da potem bom pa videla. Po Talinu ni bilo več debate. Šmikle in njihova (zdaj mogoče lahko že rečem naša) energija so me popolnoma prevzele in pomladile. Med nami velja rek "Enkrat Šmikla, vedno Šmikla" in sem čisti dokaz, da to popolnoma drži.

Šmikla Ana Pollak

Foto: Jana Jocif

Začela sem kot zamenjava prve sopranistke in sem v tem glasu tudi ostala. Sledili so krajši in daljši izleti v prvi alt, potem v drugega, seveda sem morala preveriti, kako je med drugimi soprani, zadnji čas pa sem zopet med prvimi.

Spomnim se, da sem v času pred šmiklastim obdobjem vedno malce zavidajoče gledala na prijateljice, ki so že takrat pele pri tem zboru in so od vaj prihajale na vaje župnijskega zbora.

Kot vsaka stvar se razvija tudi moj odnos do Šmikel. Najprej sem bila strašno ponosna in vesela, da sem lahko pela zraven. Mislim, da so mi dale neko pevsko samozavest in precej nasvetov. Všeč mi je, ker Marjeta ne misli, da ona edina kaj ve, in je vesela, če ji kdo kaj svetuje ... (Čeprav pa včasih pogrešam malo bolj diktatorski pristop.) Všeč mi je, da nas družijo ljubezen do petja in da se tudi med sabo kar razumemo. Všeč mi je, ker pojemo raznovrsten

program, v katerem je meni kakšna pesem res lepa.

Seveda mi kakšna stvar tudi ni všeč, ampak o tem ne bom sedaj.

Mislim, da se bom vedno spominjala, ko sem na svoj rojstni dan dobila obisk v Ljubljani. Pred vrati so začele s "Šmikla mi v goste gre ..." in s sabo prinesle torto in še kaj.

Gotovo je bil zelo zanimiv občutek na koncertu v Ponikvi, ko nam je Marjeta dala intonacijo za neko rezijansko pesem, začela dirigirati, me smo bile pa kar tiho ... Drugi poskus je bil uspešnejši!

Zelo zabavno je bilo tudi na vožnjah s katrco. Selčank nas je bilo pet in ta avto registriran za pet – imenitno! Glede na starejši letnik izdelave je bila kakovost in zabavnost vožnje temu primerna ... Ob kakšnih daljših vožnjah, na primer v Zreče in nazaj, so se stekla prekomerno rosila in smo se dogovorile za izmenično dihanje.

Tudi najbolj svež pripetljaj je povezan s prometom ... Na zadnjem gostovanju na italijanski strani smo nekateri morali prej domov. Zadnji koncert smo imele v mestu Pordenone. Do tam so se iz okolice Ogleja nastopajoči peljali z avtobusom, naš avto pa je šel po koncertu direktno proti domu, zato sem ga morala peljati do tja. S Tilnom sva se dogovorila, da bova med potjo ponavljala ali pa se učila zgodovinsko slovnico, kar za ostale sopotnice res ni bilo mamljivo, in so si za prevozno sredstvo raje izbrale avtobus. Na žalost pa ta avto ni najbolj priročen za italijanske avtoceste, ker se mu sprednje okno na voznikovi strani lahko odpre le za kakih pet centimetrov, kar je odločno premalo za plačevanje cestnine. Zato sem morala pri prevzemu cestninskega listka odpreti vrata ... To vzame malo več časa. Takoj po postaji je bil razcep in midva nisva videla, kam je avtobus (ki sva mu sicer pridno sledila) zavil ... Izteklo se je tako, da sva izbrala napačno pot. Potem je spoznavanje zgodovine slovenskega jezika šlo v zgodovino in je to dejavnost zamenjala navigacijska. V končni fazi sva zahvaljujoč zemljevidu, požrtvovalnemu "kopilotu" in telefonskim napotkom srečno prispela na kraj koncerta s približno polurno zamudo.

Katja Prevodnik

Foto: Jana Jocif

Drugi sopran (najprej drugi alt, kmalu zamenjala stol za pozicijo med prvimi alti in nato prestopila med soprane); tajnica in odbor za javne razpise, Brode (Poljanska dolina)

Mojega prvega spomina na Grudnove Šmikle ne znam uvrstiti v čas, ga pa zelo dobro umestim v prostor. Prišle so se namreč pokazati v Poljansko dolino (naključje?!). Prvič sem jih slišala na nastopu v cerkvi na Svetem Volbenku. Spomnim se, da so zelo lepo prepevale (ker sem prej pela že v gimnazijskem dekliskem zboru, mi je bila glasba za dekliski zbor blizu), po nastopu pa s pridom izkoristile obilno pogostitev. Tako je še danes (lepo petje in dober apetit), samo da to zdaj počnem z njimi tudi sama. Spomnim se tudi, da sem takrat pomislila, da se te punce očitno prav odlično zabavajo in da je res škoda, da na Poljanskem nimamo kakšnega ženskega zbora. No, usoda pa ne počiva, in ko se je (sicer kar nekaj časa kasneje) ponudila priložnost, odločitev ni bila težka. Se bomo pa vozili v Železnike na vaje. In od takrat je preteklo mnogo vode, svoje vrste pridno širimo in se vse pogosto odrekamo drugim stvarim, da lahko skupaj tičimo na vajah, pripravah, generalkah, koncertih, tekmovanjih, proslavah, porokah, izletih, potovanjih ali pa kar tako, ker se pač pogrešamo in smo rade skupaj.

Danes v zboru zastopam najboljše organizirani drugi sopran (ki seveda zaseda tudi obe najpomembnejši funkciji v društvu) in od vsega začetka inkognito apeliram k navajanju razširjenega področja izvora Šmikel. Najprej Železniki ali Selška dolina

z okolico, danes pa raje kar Železniki, Škofja Loka in drugi kraji. Moj prispevek zboru in društvu je tudi občasno kreativno nakladanje za različne birokratske spise in prijave. In to rada počnem z zavestjo, da tudi tako prispevam majhen kamenček k uresničitvam naših projektov in želja.

Zame biti Šmikla pomeni biti del posebne skupine, ki deli veliko skupno ljubezen do glasbe in vsega lepega, razviti povsem nerazumljive razsežnosti humorja, neskončne količine smeha in dobre volje, trdega dela in prijateljstva. Predvsem pa pomeni to doživljati glasbo "po roki" Marjete, ki je naš neusahljiv vir spodbude, zagnanosti za premikanje gora (in krivljenje glasbenih vilic žirijam) in zastavljanje vedno novih ciljev in izzivov.

Anja Prevc

Foto: Jana Jocif

Pri Grudnovih Šmiklah prepevam od njihovega nastanka. Za spremembo od ostalih pevk, ki so kar pogosto menjale glasove in pozicije v zboru, sama še vedno vztrajam na skrajno levem stolu, če gledamo iz zborovodkinjine perspektive. Spominjam se prvih vaj, tistega petka popoldne, ko smo se prvič zbrale v glasbeni učilnici osnovne šole; nekaj deklet in Marjeta ter prva pesem, ki smo se je začele učiti: *Somebody's knocking at your door*. In usoda Grudnovih Šmikel je bila s tem zapečatenata. Najprej nas je družilo samo veselje do prepevanja in druženja, potem pa smo ugotovile, da bi rade še kaj več, in tako smo se začele pripravljati na naš prvi koncert,

ki je bil na Rovnu v Selcih neko soboto zvečer v okviru prireditve Slovo poletju. Mislim, da takšnega koncerta, v tako zanimivem ambientu in pred tako glasno publiko, nismo nikoli več imele. No, ampak nekje je treba začeti, kajne?!

Nastopi so se začeli množiti, prav tako pa se je kar dodobra zamenjala tudi zasedba. Petkovi popoldnevi pa so bili vedno rezervirani samo za Šmikle. Ker na začetku punce še nismo imele izpita za avto, so nas na vaje vozili starši. Potem pa je prišla katrca, avto, ki bo vsem selškim Šmiklam ostal vedno v spominu! Povsod smo se peljale z njo. V njej smo prakticirale izmenično dihanje, ker so se šipe prehitro zarosile, pri semaforjih smo tekmovale z drugimi avtomobili, kdo bo prvi speljal, na avtocesti nas je zaradi "prehitre" vožnje prehitel celo tovornjak ... Ja, s Šmiklami sem doživela res veliko, veliko lepega. Vsak nastop, koncert in vsako tekmovanje je zgodba zase. Makedonija. Naše prvo tekmovanje, ko smo brez vsakršnih pričakovanj odpele pripravljeni program. Ljudje so bili navdušeni. Prav neverjeten občutek je, ko vidiš, kaj lahko sam, z zborom in s pesmijo narediš, ko vidiš, da so ljudje ganjeni in včasih celo solzni, ko poješ. Zmaga je bila nepričakovana. Vse smo bile zares navdušene, vendar smo vedele, da zmoremo narediti še bolje! Letos Talin. To tekmovanje in vse vaje so bili najbolj naporni od vseh. Tri mesece vedno isti program in vaje vsaj dvakrat tedensko. Še zdaj se sprašujem, kako smo zdržale! Zadnji koncert pred odhodom je bil res zelo slab, vsaka pesem je bila slabše odpeta. Pri zadnji smo odpele nikoli slišane nove harmonije! Razmišljala sem o tem, ali je sploh smiselno iti ... Ja, na koncu se je spet vse dobro izšlo. Ponovno smo bile neobremenjene z rezultatom, programa za v veliki finale pa v Talinu sploh nismo vadile, ker smo imele z drugim preveč dela. Po odpetem drugem koncertu smo najprej mislile iti vadit, ker pa smo bile kar vse prepričane, da ne bomo šle naprej, smo to misel opustile. Zato smo šle poslušat nastope drugih zborov. Pred razglasitvijo rezultatov nas je nekaj šlo v hostel po note, za vsak slučaj. Druge pa so šle jest. Nisem še prišla do koncertne dvorane, ko so

nekatero Šmikle tekle proti nam in klicale: "Naprej smo prišle!" Zdelo se mi je neverjetno. Vse smo bile šokirane, saj smo vedele, da programa za v grand prix nismo dobro znale. Prostor za vaje smo dobile le za 20 minut, zato smo se usedle na bližnje stopnice in vadile. Mimoidoči so nas začudeno gledali, mi pa smo z nasmehom vadile, tokrat z 200-odstotno koncentracijo.

Vedno me preseneti, kakšen vtis naredimo na ljudi. V čem se tako razlikujemo od drugih zborov, saj so drugi veliko bolj intonančno čisti kot pa me? Ne vem, mogoče jih prepriča naša energija ali pa se čuti naše iskreno veselje do petja ali pa raznobarvni šali, ki ga ima vsaka drugače zavezanega ... Ne vem. Zdi se mi pa, da smo Šmikle resnično rojene pod srečno zvezdo.

Katarina Prezelj

Pred Talinom. Foto: Jana Jocič

Grudnove Šmikle so ena izmed boljših stvari, ki so se mi zgodile zadnja štiri leta. Prav dobro se še spomnim, kako sem bila šokirana, ko me je poklicala Marjeta: "Ej, dej, posluš, a b ti pršla k Šmiklam pet? Se zdej nkjer ne poješ, dej prid k nam."

"Ja posluš, kva nej pa jest delam pr vas?"

"Poješ, recimo."

In jaz čisto zgrožena: "Pa jest sm čist prestara za Šmikle!"

No, teh pogovorov sva imeli kar nekaj in nazadnje sem ugotovila, da bo res najbolje, da pridem, ker drugače mi ne bo dala miru (šala).

Tako sem postala Grudnova Šmikla in moj prvi nastop je bil ob otvoritvi prenovljene Dermotove kapelice v Železnikih junija 2007. Tisto leto smo potem delale v glavnem sakralni program, tudi nastopale smo večinoma po slovenskih cerkvah, tako da sem bila na koncu iskreno povedano že malo znervirana in sem Marjeti večkrat utrujala, češ, a bomo delale še kaj drugega. Za kar se ji opravičujem, saj danes ugotavljam, da so prav ti koncerti nekaj posebnega, saj vzbujajo zares neverjetne občutke. (Ej, samo, ne tega okol govort, jaz tega nisem rekla!) Meni še najbolj ležijo ljudske pesmi ali pa priredbe kakšnih popevk. Teh, zadnjih, nimamo veliko na programu, se pravi, da bom morala še malo utrujat, ha ha.

Moram priznati tudi to, da kot "ta stara" rada včasih malo komandiram in delam red med "ta mladimi", pa so me hotele postaviti za predsednico. Ni govora! Glede predsedniške funkcije imam travme še iz osnovne šole. Raje sem se zagrebla za funkcijo blagajnika, ki jo opravljam zadnji dve leti. Si pa kot matica še vedno jemljem pravico, da jih včasih mal rihtam, če je treba, ha ha ha.

Naziv matica (no, tudi za to sem se zagrebla, ojoj, sram me bodi!) sem dobila na eni od vaj. Marjeta je s soprani vadila, altistke pa smo klepetale, klepetale, klepetale ..., ko je naenkrat povzdignila glas: "Pa dejte no mir! Sej ne mormo nč delat! Tak je kt v enmu čebelnaku!"

"Jest sm matica!" sem hitro dvignila roko. In pri tem je ostalo.

Če bi vprašali Šmikle o kakšni moji lastnosti,

Po Talinu. Foto: Jana Jocič

grem stavit, da bi jih polovica napisalo, da se zelo hitro zjočem. Obvezno je to na vseh razglasitvah in podelitvah priznanj. Ali pa takrat v Ohridu, ko smo pele v eni izmed cerkva. Ljudje so čisto zamaknjeni poslušali in bolj, ko sem zrla v njihove obraze, bolj se mi je tresel glas, presneto. Res je bilo zelo čustveno. No, vsaj zame. In ko smo ob bučnem aplavzu odhajale po cerkvi, so mi solze tekle "ket enmu tavelkmu". Ampak kot sem že rekla, ne tega okol govort, prav?

Večkrat si želim, da bi lahko sedela med občinstvom in nas poslušala. Ker me res zanima, ali se čuti vsa tista energija, ki se pretaka med nami na odru. Kajti ko smo na odru, so pozabljene skrbi, slaba volja in kakšen slab dan, ki ga, ne boste verjeli, tudi imamo. Takrat smo Šmikle in so nasmejani obrazi in iskrivi pogledi in so dobre misli in pozitivna energija in je neka nevidna sila, ki nas povezuje, za kar pa, se mi zdi, ima precej zaslug naša zborovodkinja Marjeta.

Imam tudi trenutke, sploh pri večjih projektih, ko si rečem: "Ne morem več. Preveč je. Samo še to speljemo do konca, potem neham."

Te prime pa te mine, a ne? In tako še vedno vztrajam. Kajti, iskreno moram povedati, da čeprav taka stvar veliko zahteva, hkrati tudi ogromno daje. Navsezadnje si niti ne predstavljam ne biti Šmikla.

Prav neverjetne so te punce. Bistre, duhovite, z ogromno sposobnostmi, zanimivimi idejami, aktivne na mnogih področjih in res si želim, da bi Grudnove Šmikle še naprej znale najti čas za to, kar počnemo, in da bi se niti prijateljstva še dolgo tkale.

Vesela sem, da sem del te zgodbe. Na stara leta bom imela kaj povedati ...

Viktorija Pučko

Foto: Jana Jocič

Jaz, Šmikla Pomočnikova,

občasno prispevam svoj drugi alt v tej izredno pozitivni združbi, organizmu samih kvalitetnih, zdravih in pozitivnih babnic, ki ga poganja srčni Marjetator z dušo, ki me je že zdavnaj prepričal, veliko naučil in tudi potolažil, ko je bilo potrebno.

Marjetino čutenje in energija ter deklško-ženski čisti glasovi, smeha, zdrave kmečke pameti in afnarij polni, ti enostavno zlezejo pod kožo, te vlečejo in zvlečejo not ...

Zakaj sem rada Šmikla Pomočnica?

Nimam občutka, da kakor koli pomagam, ker enostavno v tem, kar počnem, izredno uživam, sem pa vedno vesela, da se spomnijo in me povabijo medse ... ker takrat sem lahko pastirica ali čarovnica, ker lahko molim in občutim vero na meni najljubši način, ker sem lahko pomlad, jesen in zima ... In ko se ob vsej tej harmoniji dvigajo kocine na vratu in čutiš drget vse do možganov ..., potem je to – TO, zaradi česar napredujem, sem "živa", radostna in pomirjena sama s seboj.

Neža Rejc

Foto: Jana Jocif

Grudnove Šmikle sem prvič slišala na eni od občinskih proslav leta 2003, kjer so se mi zdele odlične. Ko sem istega leta po zaključeni osnovni šoli dobila povabilo, da se jim pridružim, sem bila seveda takoj za. Svojo šmiklasto pot sem takrat začela kot prvi sopran, po osmih letih petja pa gravitiram bolj proti drugemu sopranu.

Vsa ta leta so minila kot blisk. Nastopov in koncertov je bilo vedno več in pesmi vse bolj zahtevne. Predvsem zadnjih par let so bile vaje in koncerti vpisani v male šmiklaste koledarčke zelo pogosto. Na srečo so naše vaje vedno polne smeha. Sem in tja, ko pred kakšnim koncertom primanjkuje časa, je to že malo odveč, vendar ob šmiklastih štosih tudi takrat ne moreš dolgo ostati slabe volje.

Sprva mi je petje v zboru pomenilo nekakšen odih, sprostitev po napornem tednu. Petkov popoldan je tako postal rezerviran za Šmikle, in kadar so vaje odpadle, nisem vedela, kaj bi počela s celim popoldnevom. S stopnjevanjem zahtevnosti pa so vedno bolj pogoste vaje postale kar nekakšen trening za možgane. Posebno takrat, ko se je pesmi treba naučiti na pamet.

Biti Šmikla je super. Skupaj spoznavamo vedno nove pesmi, ki nam jih prinese Marjeta. Nad nekaterimi smo bolj navdušene kot nad drugimi, vendar po navadi bolj kot znamo neko pesem, bolj nam je všeč. Ljubezen do glasbe in petja pač premaga marsikatero oviro.

Alenka Šifrar

Foto: Jana Jocif

Oktober letos bom dopolnila tretje šmiklasto leto, čeprav se mi zdi, da sem se Šmiklam priključila ravnokar. Zdi se mi, da pri Šmiklah oz. s Šmiklami čas teče hitreje. :) Morda je tudi to posebnost in čar zbor; Šmikle ne štejemo let. Kljub temu da sem bila dve leti najmlajša članica zбора, tega nikoli nisem občutila. V zboru smo si bolj ali manj enakovredne, pomembno je le, da si Šmikla, Šmikla s srcem. Čeprav se zavedamo, da so nekatera dekleta v zboru že veliko dosegla, ne gradimo posebne "hierarhije" (razen altovskih in sopranskih sindikatov, ki so bolj šala kot pa realnost). Tudi z Marjeto se razumemo kot s Šmiklo in ne kot s profesorico ali učiteljico. Kot članica zboru podpiram tak pristop, saj lahko z mirno vestjo kadar koli pristopiš k njej s problemom, ki ga imaš, pa naj si bo glasbene ali organizacijske narave.

Kakor koli že, zbor je POSEBEN. Posebnega ga dela veliko stvari: Sprva bi pomislili, da 20 žensk na kupu ne bo nikoli funkcioniralo! Pa ni res. Smo kot prava futsal ekipa: vsi za enega, eden za vse. To se kaže tudi v poklicni raznolikosti, ki jo premoremo: smo naravoslovke, družboslovke, jezikoslovke itd. in vedno lahko z vprašanjem, ki ga na primer iz vsakdanjega življenja prineses s seboj na vaje, pristopiš do Šmikle (NN) in ta ti bo z znanjem s svojega področja skušala pomagati. Šmikle gojimo tudi posebne odnose do hrane, piva in ne nazadnje tudi do žirantov in predvsem tekmovanj, ki so prav gotovo PoSeBna zgodba zase. :))

Kot sem že omenila, k Šmiklam hodim že tretje leto. Prišla sem po Polonini zaslugi: v tistem času

so Šmikle postopoma širile svojo zasedbo. Imele so sestanek, na katerem je Marjeta omenila tudi, naj k zboru povabijo kakšno potencialno drugo altistko. Čeprav se meni takrat sploh ni sanjalo, kdo Grudnove Šmikle so, kdo jih vodi ... skratka, nisem imela pojma, sem na Polonino vprašanje, ali bi pela pri Šmiklah, brez premisleka odgovorila, da JA. Polona je le rekla, da naj v petek ob petih pridem na vajo, in tako sva bili zmenjeni. S Polono sva takrat skupaj peli pri gimnazijskem pevskem zboru. Tisti petek pred vajami sem tako imela krajšo avdicijo, na kateri je Marjeta ugotovila, da drugi alt sicer nisem, ampak naj bom kar prvi alt. No, in tako sem prvi alt še danes. :)

Mihaela Tavčar

Foto: Jana Jocif

S šmiklastim virusom sem se okužila pred osmi mi leti, pri 16-ih letih. Bila sem malce nepazljiva in sem po pomoti zatavala na pevske vaje. Danes mi ni žal in si sploh ne želim ozdraveti! ;) Biti Šmikla je res čudno. Recimo pevske vaje v petkih ob petih. To je tako kot takrat, ko te tišči na stranišče: malce ti je odveč, ko pa si tam in ko opraviš, se počutiš res fino! :D No, tale primerjava res ni prevečokusna, ampak ... Brez Šmikel pač ne gre. Ko zaradi kdo-ve-kakšnega razloga ne morem priti na vajo, je to ena redkih, če ne celo edina stvar, zaradi katere imam RES slabo vest. Ali pa na primer redki koncerti, na katerih nisem pela: bilo je, se mi zdi, lani, ko sem bila prehlajena in sem koncert spremljala le kot po-

slušalka iz dvorane. Katastrofa! Čisto sem bila na trnih, živčna, predsedala sem se po stolu, na trenutke bi se kar scmerala – tako mi je bilo hudo. :)

V dolgi eri Šmikel se je zgodilo marsikaj. Predvsem smo danes malce bolj odrasel zbor. Človek se z leti pač malo postara, a ne? Šmikle smo seveda kot vino, ne kot sir – starejše kot smo, boljše smo. He he he. Spominjam se, kako mi je bilo na začetku neprijetno, ker nisem vedela, kako naj se obnašam do Marjete – še pred kratkim sem jo klicala "tovaršica" (in na skrivaj "Naglička" ali "Koruza"), zdaj pa naj kar prešaltam na "ej, Marjeta"!? To zadrego sem po nekaj mesecih uspešno premagala. Ali pa to: Pred leti sem se pred pevskimi vajami kisala Urški v naročje, ker sem bila nesrečno zaljubljena, v zadnjem času pa so aktualne predvsem spremembe statusa iz "samska" v "poročena", povečal pa se je tudi povprečen obseg šmiklinega trebuha. Pa ne samo zato, ker nas Marjetina mama in absolutno častna Šmikla Majda neprestano razvaja z raznimi pokoncertnimi tortami in pikniki – mini Šmikle in Šmikloni bodo kmalu lahko ustanovili svoj lasten mali zborček! :)

Naš zbor je ena taka pisana mineštra. Vse sorte se najde notri, od krompirja do makaronov. Pa saj veste, kako je z babami: težko. Tečne, smotane, zamerljive, žleht, nikoli nam ni nič prav ... ;) Ampak mineštra je vseenookusna! Priznam, da ne vem, kaj je ta župa, ki drži skupaj grahe, krompirje, fižole in kolerabe. Vsaka po svoje je malo prismuknjena, vse skupaj smo ornk zmešane, ampak nam vseeno fajn lavfa! :D Nekatere od nas imajo prav posebne funkcije, na primer Jera, ki je predsednica zbora, pa Katja, ki se ukvarja z raznimi razpisi, Katarina skrbi za finance, Jana pa vse dogodke zabeleži s svojim fotoaparatom. Marjeta je dirigentka in selektorica programa in si domišlja, da je gazda. :) Moja funkcija v zboru pa je ... hmmm ... ne morem je formalno opredeliti, ampak ... po navadi sem jaz tista, ki poskrbi za to, da od zakuske po koncertu ne ostane kaj dosti. Čeprav na prvi pogled ta funkcija izgleda povsem nepotrebna, vam lahko zagotovim, da temu ni tako. Nekdo pač mora prebroditi začetno zadrego in prvi zagristi v piškot. In spodbujati obiskovalce k

tej dejavnosti. Večina bi to funkcijo težko opravljala, jaz pa v njej zelo uživam in mi je res pisana na kožo. Poleg tega imam tudi poseben dar za neumne izjave in še štorasta sem povrhu, tako da sem nekakšen dvorni norček našega zbora. Nisem čisto prepričana, ali mi je ta funkcija všeč, mi pa prav tako gre zelo dobro od rok, he he he! :)

Trenutno sem na izmenjavi in Šmikle so seveda na seznamu "pogrešanih". Komaj čakam, da se spet srečamo in užgemo en ta pravi babji cvek! In pa, da začnemo z novo sezono matranja naših glasilk ... in vaših ušes, he he he ... Ne, ne, saj se hecam! Mislim, da bojo tako glasilke kot tudi ušesa tudi letos zelo uživali. Upam, da se srečamo na kakšnem od naših nastopov, in že zdaj vam polagam na srce: piškoti po koncertu so za pojedst, ne za gledat! :)

Tilen Bajec

Foto: Jana Jocif

Bilo je nekega torka zvečer, menda septembra 2007, v Stari Loki na dobrodelnem koncertu za Železnike po katastrofalni poplavi. Sodeloval sem kot organist škofjeloškega Aeternuma, tam pa so bile tudi Grudnove Šmikle. Dotlej sem le tu in tam kaj slišal o njih, pa se mi že njihovo ime ni zdelo tako, da bi moglo kaj dosti obetati. Zato pa je bilo odkritje toliko večje. Dobro se spominjam Merkujeve priredbe ljudske pesmi Jezus in ajdovska deklica, nepovnljive barve drugih altov v nižini, lepih, smiselnih fraz, predvsem pa tega, da je bilo v njihovem petju še nekaj več; nekaj, česar pri večini zborov ni. In spomi-

njam se, kako je vsem dobro poznani Aco v navdušenju ponavljal, da boljšega ženskega zbora še ni slišal.

Naslednjič sem se s Šmiklami srečal junija 2008, na koncertu, posvečenem skladatelju Ambrožu Čopiju. Tokrat sem na klavirju spremljal baritonista Sama Ivačiča, ki je nastopil kot gost. Zadnje izmed ne ravno najlažjih spremljav so še na dan koncerta prihajale po elektronski pošti in prav počasi lezle iz tiskalnika. Za moje lene prste, ki so se v tistem času večinoma družili z orglami, klavirja pa so se bili nekako odvadili, je bil to pravi izziv! A Marjeta je bila menda zadovoljna. Prsti odtlej ostajajo v nekoliko boljši formi, pa tudi upajo si malo več kot le korepetirati učence nižjih razredov glasbene šole.

Jeseni istega leta smo nastopili v župnijski cerkvi v Selcih s takrat čisto novimi orglami. Spet se je mudilo. Počasi pa mi je začelo postajati jasno, da je način dela, ki ga - nomen est omen - razodeva že priimek zborovodkinje, pri Šmiklah nekaj običajnega in da s tem pravzaprav ni nič narobe, ko se človek enkrat privadi.

Od takrat naprej sodelujemo tako rekoč redno. Takole na hitro se spomnim koncertov v Kopru, na Krtini, več koncertov v Železnikih in Škofji Loki, nekaj porok ter vsakoletni božični koncert - od teh sem zadnjega v celoti zamudil; mislim, da so Šmikle edini zbor, ki to prenese brez posebne panike. Na enem od koncertov so me Šmikle presenetile s kravato ustreznih šmiklastih barv, ki me z njimi še tesneje povezuje.

Pri uspehih Šmikel na tekmovanjih v Ohridu in v Mariboru me žal ni bilo zraven. Skupaj pa smo se "bojevali" v Talinu. Tamkajšnja izkušnja je bila svojevrstno presenečenje. Mislim, da nam še vedno ni popolnoma jasno, kako je v množici odlično pripravljenih zborov mogoče doseči najvišje število točk s programom, ki niti ni popolnoma izdelan. Morda je sicer res, da se vesten človek pomanjkljivosti pri svojem delu sam bolj zaveda, kot pa jih opazijo drugi, pa vendar se mi zdi, da je bil tudi tokrat na delu tisti žar, kemija, tisto "nekaj več", ki očitno tudi pri najboljših ni samoumevno. Kar malce grenkega priokusa je v spoznanju, da ljubezen do lastnega početja rodi večje sadove kot vsa doslednost in natančnost!

Mogoče je tudi žirija v tistih nekaj minutah dobila vtis, ki sem ga v vsem času našega sodelovanja dobil sam: da Šmikle v prvi vrsti niso pevski zbor, ki mu je cilj doseči kar najpreznejšo izvedbo, pač pa skupinica deklet, ki ji je zborovsko petje predvsem sredstvo za izražanje kvalitetnega sobivanja ter priložnost za pot k človeškim idealom. Prav zato je sodelovati s Šmiklami čisto drugače kot z drugimi, četudi izvrstnimi zbori.

Naj se za trenutek vrnem k tistemu toroku septembra 2007. Marjeta mi je kasneje povedala, da so Šmikle tedaj nameravale zaključiti svojo pevsko pot, pa jih je ravno uspešen nastop na dobrodelnem koncertu odvrnil od tega. In če je tista strahovita povodenj, ki je pustošila po Selški dolini, pomagala ohraniti Grudnove Šmikle in jih odplavila v svet, potem le ni bila brez koristi!

Biti Grudnova Šmikla, kot je zapisala Katarina Prezelj za letni koncert 2010, pomeni:

- Biti vesela, razigrana, včasih zasanjana, pa tudi resna in predana.
- Hoditi ob petkih na triurne vaje s pavzo, ki jo izbori komite za pavze.
- Imeti sopranski in altovski sindikat.
- Imeti za en širok fascikel not.
- Pred nastopi žrtvovati vikende.
- Se prijavljati na razpise in pisati poročila o izvedenih projektih.
- Prosit za sponzorska sredstva.
- Imeti čudovit, unikaten svilen šal.
- S petjem nekemu polepšati poročni dan.
- Se uspešno udeleževati regijskih tekmovanj.
- Nastopati v slovenski filharmoniji.
- Zmagati na zborovskem festivalu v Ohridu.
- Osvojiti zlato priznanje na Naši pesmi v Mariboru.
- Snemati skladbe na radiu in oddajo o zborovski glasbi na Televiziji Slovenija.
- Imeti 12 nastopov v letu 2008, 23 v letu 2009, za 2010 pa še nismo preštele.
- Ob desetih zvečer sedeti za računalnikom in razmišljati, kaj napisati, da bi bila naša predstavitev zanimiva.
- Praznovati dan sv. Miklavža.

Saj res, še veste, od kod naše ime?

Gruden – mesec december, od tod ime Grudnova.

Šent Miklavž – sv. Miklavž, od tod ime Šmikla.

To pa zato, ker se je naša zgodba začela pisati prav na dan sv. Miklavža leta 2002.

In čisto od začetka je z nami naša draga in neutrudljiva zborovodkinja Marjeta Naglič.

To smo torej me, Grudnove Šmikle. Vesele, razigrane, polne idej in domislje, nagajive, iskrive, glasne, zadržane, ubrane, razglašene, a vedno nasmejane.

Tudi dobrodelne.

Saj, kot poje Adi Smolar: Tega ne delam zarad dnarja. To delam zaradi srca.

Grudnove Šmikle so razmišljale o svojem poslanstvu in Ana Pollak, ki jo je navdihnila Bohoričeva *Jutranja pesem*, je povzela:

Tema. Oblaki zakrivajo še tiste oddaljene zvezde, ki bi sicer svetile. V daljavi zaslišim pesem. Bliža se, močnejša in močnejša postaja. Slišim jo ob sebi, začutim jo v sebi.

Pesem je posijala v moje življenje kot sonce. Slišim pesem o ljubezni. Govori mi o ljubezni Boga do človeka, o človeškem občudovanju, slavljenju nepredstavljive veličine.

Slišim razigrane tone, iz katerih govorijo ljudje o svojem veselju, željah, občutkih. Tudi oni pojejo o ljubezni, radostih in tegobah, ki jih prinaša življenje.

Naj bo noč še tako temna, plamen glasbe jo razsvetli. Naj bo dan pust in meglen, žarek pesmi predre vsako prepreko in ga ogreje.

Naj vam Grudnove Šmikle pošljemo ta žarek. Pridite in ga ujemite – naj vas pogreje!

JUTRANJA PESEM

*Minila je uže strašna nuč, iz teme je postala luč,
veseli dan zdaj gori gre, sonce sojo luč rezprostre.*

Adam Bohorič

Mihaela Tavčar meni, da lahko v nekaj letih pričakujemo izid prenovljenega SSKJ-a, v katerem bo dodanih kar nekaj gesel, med njimi prav gotovo tudi beseda "ŠMIKLA". Da v prihodnje ne bi prišlo do napačnih razlag in nesporazumov, je tu nekaj pravil:

ŠMIKLA: samostalnik ž. spola, ki ga sklanjamo po 1. ženski sklanjatvi:

Imenovalnik: Kdo/kaj poje v zboru? Šmikla.

Rodilnik: Koga/česa se ne bojite? Šmikle. (Upam vsaj.)

Dajalnik: Komu/čemu boste prisluhnili čez nekaj trenutkov? Šmikli.

Tožilnik: Koga/kaj nadzira budno oko Marjete Naglič? Šmiklo.

(Pričakujem, da se bodo vremena Kranjcem razjasnila. Bom vsaj vidla čez Karavanke.)

Mestnik: O kom/o čem govori pravkar slišani sestavek? O Šmikli.

Orodnik: S kom/s čim lahko ure in ure klepetaš? S Šmiklo.

Omenjeno geslo se največkrat uporablja v besedni zvezi vokalna skupina GRUDNOVE ŠMIKLE, pri čemer se pridevnik Grudnove nanaša na december, v katerem zasedba praznuje svoj rojstni dan.

Izvor besede ŠMIKLA je popolnoma znan, je namreč skovanka dveh besed: Šent in Miklavž, kajti prav na ta dan smo postavile temelje svoji glasbeni avanturi.

V strokovnih izrazih se ne pojavlja pogosto, najpomembnejši frazem pa pove vse:

ŠMIKLA – KER SE CENIM!

Exkluzivno za Ločanko: **Mall Prettyrawa**

OSTRA KRITIKA GRUDNOVIM ŠMIKLAM

Splošno znano je, da je to samo trop gobec otresajočih bab, ki imajo v povprečju manj ali pa ravno toliko posluha kot ekonom lonc moje babice. Seveda pa so njihovi kriteriji glede tega precej nižji in tako same sebe, naj jih koklja brčne, imenujejo "zbor".

Vsi tudi vemo, kako so videti njihove vaje: ko po 23 minutah zamude tudi zadnja spleza skozi okno v učilnico, seveda ob glasnem aplavzu ostale črede (ovacijam ni konca, lahko se celo zgodi, da mora podvig ponavljati), se prava pevska orgija šele začne.

Že ob upevanju bi mojo babico (ne tisto z ekonom loncem, ampak uno ta gluho) začela boleti ušesa. Bolečina bi se ob nadaljevanju stopnjevala do nečloveških muk in se končala ... ne želite vedeti kako, lahko pa vprašate neko radovedno dekle na rolerjih, ki je prisluškovalo pod zloglasnim oknom. Če bo sposobno podoživeti te strašne trenutke ...

Punca seveda ni nič kriva, saj ni vedela, kaj jo bo doletelo, zbor pa v bližnji prihodnosti čaka soočenje na sodišču s starši nedolžne žrtve.

Kako se bo iztekla sodba?

O tem več v naslednji številki!

V Popponovi baziliki v Ogleju. Foto: arhiv Grudnovih Šmikel.

Intervju z Marjeto Naglič, zborovodkinjo Grudnovih Šmikel

7. julij 2011, Spodnji Brnik

Foto: Jana Jocif

Ste v pripravi na Oglej. Za kaj gre?

Še eno tekmovanje?

Ne, gre za gostovanje. Povabil nas je Matjaž Šček, zborovodja moškega pevskega zbora Claudio Monteverdi Choir s sedežem v Rudi v Furlaniji - Julijski krajini, blizu Ogleja. Zbor v juliju in septembru organizira festival, na katerega povabijo po en evropski zbor. Letos smo bile vabila deležne Grudnove Šmikle, ki bomo z njimi izvedle dva koncerta, enega v Vidmu, drugega v Pordenonu.

In kakšen program boste izvedle?

Želeli so sakralni program.

Pa je vaš program že izdelan?

Ja. V poletnem času je nemogoče izdelati nov program, tudi zasedba je v času dopustov problem. Pele bomo Gallusa, seveda. Nikakor ne smemo izpustiti Čopija in še nekaj iz sakralnega programa, ki smo ga pele v preteklosti: Palestrino, Mendelssohna, Duruffléja, Strohbacha ...

Trenutno najbolj odmeven je vaš uspeh v Talinu, kjer ste osvojile prvo nagrado v kategoriji sodobna glasba in najvišje število doseženih točk med vsemi zbori na tekmovanju ter drugo nagrado v kategoriji ženski zbori. Za kakšno tekmovanje je šlo?

V Talinu bienalno organizirajo mednarodno zborovsko tekmovanje. Nanj se lahko prijavijo amaterski zbori različnih vrst (moški, ženski, mešani, mladinski, otroški in komorne zasedbe), ki tekmujejo v različnih kategorijah. Vsaka vrsta zbora ima svojo kategorijo, poleg te pa lahko sodelujejo v dodatnih različnih kategorijah, ki so osredotočene na posamezna obdobja in stile: renesansa in barok ter sodobna glasba.

V Vidmu. Foto: arhiv Grudnovih Šmikel

Kako ste do Talina sploh prišle?

Vrata v Talin so povabila. Da zbor pošlje posnetke in ga sprejmejo na tekmovanje zgolj na podlagi posnetkov, je v Talinu nemogoče. Prednost pri izbiri na tekmovanje imajo zbori, ki jih člani organizacijskega odbora že poznajo. Šmikle smo povabilo na tekmovanje v Talin dobile na državnem tekmovanju v Mariboru, kjer je bil eden od žirantov član Estonskega zborovskega združenja. Aprila leta 2010 smo se prvič udeležile državnega tekmovanja Naša pesem (pojasni, da ima Maribor na dve leti državno tekmovanje in na dve leti vmes mednarodno tekmovanje), kjer smo estonskega žiranta prepričale z Lebičevo Zimo. Na podelitvi smo prav iz njegovih rok prejele posebno nagrado za izvedbo sodobne slovenske skladbe, ki je nastala po letu 1980. In ob izročitvi mi ni čestital s: "Congratulations!", ampak je rekel: "Zima!" (prešeren smeh). Kasneje me je ustavil na poti iz dvorane, mi izročil vizitko in me spodbudil, naj se prijavimo na tekmovanje v Talinu. Rok prijave je bil konec novembra. Torej smo imele sedem mesecev časa, da se odločimo.

Odločitev pa ni bila čisto enostavna!?

Res ne, in sicer iz dveh razlogov. Istočasno, kot je bil predviden čas tekmovanja v Talinu, je bilo predvideno mednarodno tekmovanje v Mariboru. Drug problem pa so bila finančna sredstva. Za Maribor

bi potrebovale le nekaj sto evrov, za Talin pa skoraj deset tisoč. Ker povabilo v Talin še ni zagotovilo, da bomo tja tudi sprejete, želele pa smo se udeležiti vsaj enega, smo se prijavile na obe tekmovanji. Ko smo dobile odgovor obeh organizatorjev, da smo sprejete, pa se je bilo treba odločiti. Sklicale smo krizni sestanek. Za Talin smo po naših izračunih potrebovale deset tisoč evrov. Znesek, ki ga Šmikle niti pomotoma nismo imele. Vprašanje je bilo, ali smo zmožne zbrati tako vsoto ali gremo raje kar v Maribor.

In zakaj ste se odločile za Talin?

Za odločitev smo imele mesec dni časa. Na kriznem sestanku smo ugotovile, da večina želi v Talin. Katarina, matica, je rekla: "To bomo pa že, a ne." In odločitev je padla: Talin!! Sledila je akcija "Šmikla varču-

Aarne Saluveer povabi Grudnove Šmikle v Talin. Foto: Jana Jocif

je". in začele smo z zbiranjem potrebnega denarja. Odposlale smo več sto prošenj. Sredstva, ki smo jih že imele, in sredstva, pridobljena s strani sponzorjev, so nam na koncu omogočila odhod v Talin.

Kaj pa program?

Ste program imele že kar naštudiran?

V decembru smo imele še božični koncert, v januarju še dva koncerta, tako da smo se programa za Talin zares lotile v začetku februarja. Tretjino programa smo imele že izdelanega, vsaj večina pevk, z izjemo deklet, ki so se nam pridružila za Talin. Ta so morala naštudirati celoten program. V februarju smo morale kar zagristi, ker dobra dva meseca časa za pripravo na tako tekmovanje ni veliko. Dokazale smo, da če je volja, je tudi pot. Rednim vajam smo dodale še dodatne termine in nekaj delovnih sobot. Seveda ne želim izkoriščati dejstva, da se v kratkem času lahko veliko naredi, ne želim, da to postane naš način dela, ker na tak način dodatna dejavnost, kar amaterski zbor je, postane izredno stresna. Šmikle niso edina dejavnost niti deklet niti mene. Zaveda-

mo pa se, da če želimo doseči določen cilj, moramo zanj tudi delati. Veseli me, da so priprave potekale v delovnem vzdušju, brez nejevolje, na vajah je bilo čutiti pripravljenost in predanost. Znale smo se usmeriti, osredotočiti na to, da bomo kar najbolje izvedle skladbe in se predstavile, kakor najbolje zmoremo.

Nastopile ste tudi na tekmovanju za veliko nagrado (grand prix)?

Na tekmovanju, kot ga organizirajo v Talinu, zbori tekmujejo v posameznih kategorijah. Ob zaključku tekmovanja pa se še enkrat (s popolnoma novim programom!) predstavi prvih šest po točkah najvišje uvrščenih zborov iz vseh kategorij. Šmikle smo se zavedale, da gremo na zborovsko tekmovanje visoke kakovostne ravni in tudi pomanjkljivosti, ki jih moramo v svojih izvedbah še odpraviti, zato sama uvrstitve v grand prix nisem pričakovala, česar pa ne morem trditi za ostale Šmikle (smeh!). Zavedala sem se namreč, da ima žirija pred seboj notni zapis in vsaka napaka pomeni odbitek točk. Na srečo meri-

Pred dvorano v Talinu. Foto: arhiv Grudnovih Šmikel

lo ocenjevanja nekega zbora niso samo note, ampak zbor kljub napakam lahko prepriča z zvokom, interpretacijo, s prepričljivo izvedbo. To slednje nam je na odru zares dobro uspelo, kar je prepričalo tudi žirante v Talinu, in so nas v kategoriji sodobna glasba ocenili s 94,1 točk od 100. Oba nastopa, v kategoriji ženski zbori in v kategoriji sodobna glasba, sta nam odlično uspela in odprla vrata v tekmovanje za veliko nagrado. Za odličen nastop v grand prixu pa nam je enostavno zmanjkalo časa, saj smo v grand prixu nastopile le dve uri po nastopu v kategoriji sodobna glasba.

Kako sploh poteka ocenjevanje na tekmovanjih?

Ko se odločiš za nastop na tekmovanju, se moraš zavedati meril ocenjevanja zborovskega petja. Ta so dosledno izvajanje notnega zapisa, stilu primerna izvedba skladbe (tudi zborovsko petje ima stilne značilnosti: renesansa mora zveneti drugače kot romantika), interpretacija vsebine skladbe in sam celostni nastop zbora, kar pomeni od prihoda na oder, stika s publiko do odhoda z odra. Eden od slovenskih žirantov, Stojan Kuret, mi je v pogovoru razkril, da po njegovem zbor pride na oder s stotimi točkami in vse, kar stori do odhoda, šteje, koliko mu jih ostane. Na večini kakovostnejših tekmovanjih je ocenjevalcev pet, izmed katerih je eden predsedujoči. Ocenjevanje je subjektivna stvar vsakega posameznika in pozornost, ki jo vsak nameni posameznemu merilu, je zato različna. Naloga predsednika in vseh je, da na koncu določijo oceno, s katero se lahko več ali manj vsi v žiriji strinjajo.

Pa so se merila ocenjevanja z leti spreminjala?

Menim, da sama merila ne, je pa zvok zbora tisto, kar se spreminja. V nekem obdobju je zbor namreč zvenel drugače, kot zveni danes. Kako zveni, je odvisno od načina petja, postavitve glasov in podobno. Tudi zato se na tekmovanjih pogosto določa program iz zborovsko treh zelo različnih obdobji: renesanse, romantike in sodobne glasbe (glasba napisana v 20.

stoletju do danes). S tem namreč zbor lahko pokaže vso stilno raznovrstnost, ki jo premore.

Kakšna zborovska tekmovanja obstajajo?

Predvsem obstajajo tekmovanja za amaterske in profesionalne zборе, na katerih lahko nastopajo tudi amaterski zbori, ne gre pa obratno. Potem pa so med amaterskimi zbori tekmovanja, na katerih nastopajo samo otroški in mladinski zbori, samo odrasli ... Ne nazadnje so tu še različne kakovostne ravni tekmovanj.

Kako izbiraš tekmovalni program? Po skladateljih, po abecedi, po letnih časih ... Kako iz te raznolikosti obdobji, stilov, vsebin izbereš skladbo, skladbe? Ali greš do vedeževalke z žirantsko zasedbo in pogleda v karte in svetuje?

Tisti po abecedi vedno vžge, če gre za ljudski program (smeh!). Tako se izognemo problemu "eno znamo, kero bomo". Žiranti so tako muhasti, da jih niti vedeževalke ne preberejo (še več smeha). (Nato pa resno:) Na žirante ne gledaš, ker niti ne veš, kdo bo tam. Če gre za tekmovanje, imaš veliko stvari že določenih: obdobje, obvezno skladbo, ki jo določi organizator tekmovanja, priredbo ljudske skladbe z območja, od koder zbor prihaja ... In na primer v Talinu, kjer smo tekmovali v kategoriji sodobna glasba, sem lahko izbirala samo med skladatelji, rojenimi v 20. stoletju, ki so skladbe ustvarili po letu 1950.

Tekmovanja sama, kot si rekla, do velike mere določajo program, s katerim boste tam nastopile. Vendar pa določeno izbiro zborovodja vseeno ima. Je lahko izbira skladb, programa za določeno tekmovanje, za zbor usodna v smislu uspeha oziroma neuspeha?

Uh, lahko, seveda. Pravilna izbira programa za tekmovanje je ključnega pomena.

Pa imaš kot zborovodkinja tiste instrumente, talent, intuicijo, občutek, da ne narediš usodne napake?

Sem se morala priučiti. Ne vem, morda je to neka-
terim kar dano, ne vem za druge zborovodje. Zase
vem, da sem se morala priučiti. Dobro je, če imaš
koga, ki z njim lahko enostavno debatiraš o pro-
gramu.

**Še vedno pa moraš izbrati ti. Kako to narediš?
Zakaj na primer si kot sodobnega skladatelja,
ki ste ga Šmikle izvajale, izbrala Lebiča?**

So skladatelji, ki želijo pisati sodobno – moderno
skladbo, in so skladatelji, ki enostavno napišejo to,
kar morajo, to, kar sedanji svet govori skozi njih.
Skladbe Lojzeta Lebiča meni govorijo od včeraj
skozi danes za jutri. Nagovori me. Nekatere skladbe
te enostavno najdejo ali jih kje slišiš in so ti všeč.
Potem si vsak zborovodja, ki hoče delati z zborom,
mora ustvarjati svojo notno zbirko. To pa dobi na
različnih seminarjih, sodelovanjih z različnimi
zborovodji, skladatelji in ne nazadnje je marsikaj
dostopno tudi na spletu, če ne zastoj, pa preko
založb. Zelo dobrodošlo je, če se lahko z nekom po-
govarjaš o skladbah in o vsebini skladb. Sogovor-
nico sem našla v sami zasedbi. Svoj glasbeni talent
je zelo kmalu in hitro razvijala Urška, zato sva se
o skladbah, ki smo jih pele pri Šmiklah, velikokrat
pogovarjali. Imam pa tudi srečo, da so naši sklada-
telji – kot tudi skladatelji drugod – dostopni ljudje,
pripravljene sodelovati z zborovodjo in tudi, da v
slovenskem zborovskem svetu osebno poznam iz-
jemne glasbenike: Ambroža Čopija, Stojana Kureta,
Matjaža Ščeka, Sebastjana Vrhovnika ... Strokovno
so mi zelo veliko pomagali; ker sem po izobrazbi

glasbeni pedagog in ne dirigent, sem se iz razgovo-
rov z njimi izredno veliko naučila. Osnovna pri iz-
biri je raznovrstnost, tako stilna kot kompozicijska
in vsebinska.

**Na koncu koncev se moraš zanesti predvsem
sama nase in na svoje občutke?**

Ja ... pa vendar ne samo na to. Ne morem se ozirati
samo na svoje občutke, ker bi potem izbirala samo
po svojem okusu. Fino je, da smo zasedba, ki si upa
marsikaj. Ne ustrašimo se zahtevnih in neznanih
skladb. Ker sama čutim odgovornost do slovenske
ustvarjalnosti, se vse pogosteje lotevamo skladb
slovenskih skladateljev: Ambroža Čopija, Lojzeta
Lebiča, Damijana Močnika ... Je pa problem izbire v
tem, da prav pogosto do sedaj slovenski skladatelji
niso pisali za ženske zборе. Tudi sicer je literature
za ženske zборе relativno najmanj, če jo primerjamo
z moškimi in mešanimi. To je zgodovinsko po-
gojeno, kajti do romantike so bili predvsem moški
in mešani zbori, ženski so bili redki. Dejstvo, da je
trenutno v slovenskem prostoru veliko kakovostnih
ženskih zborov, vpliva na to, da nastaja vedno več
skladb tudi za ženske zборе. Mojca Prus ima nekaj
novitet za ženske zборе kot tudi Katarina Pustinek,
Nana Forte in drugi. Ambrož Čopi, ki je tudi sam
vodil ženski zbor, je ustvaril skladbe za svoj zbor,
prav tako tudi Damijan Močnik za zbor iz Cerkelj;
Lojze Lebič je za ženske zборе začel pisati tudi zaradi
Carmine Slovenice. S takšno povečano aktivnostjo
ženskih zborov se povečuje tudi število skladateljev,
ki pišejo za ženske zборе.

Sogovornica Urška Bernik. Foto: Jana Jocif

Od leve proti desni: Marjeta Naglič, Damjan Močnik in
Andreja Martinjak, zborovodje treh gorenjskih zborov.
Foto: Jana Jocif

Torej so sodobni slovenski skladatelji pogosto pisali za čisto določen zbor, zasedbo?

Največkrat.

Pa imate tudi Šmikle svojega skladatelja?

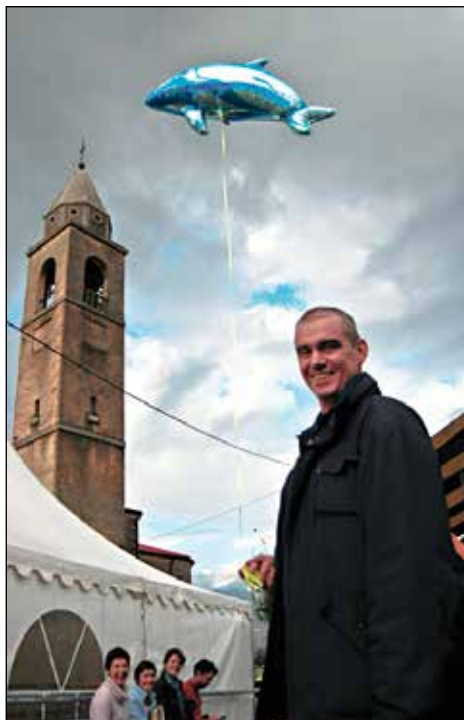
Imamo nekaj v delu pri Mojci Prusovi. Ambrož Čopi še ni pisal skladbe prav za nas, vendar so nam tako njegove priredbe kot avtorske skladbe zelo pisane na dušo in jih rade izvajamo. Ravno tako Lebič. Gotovo je prav Lebičeva Zima ena najboljših in najbolj učinkovitih skladb. Želela bi si še več takšnih skladb. Pa počakajmo.

Je pevkam za motivacijo pomemben program, ki ga študirate? Ali igrajo tukaj neko vlogo glasbeni okusi pevk? Da jim je nekaj bolj ali manj všečno in je temu primerna tudi zagnanost za delo?

To je tako relativno. Recimo, imamo "borbe", ko pri- nesem novo skladbo, ker jo nekatere "zagrabijo" ta- koj, drugim pa ni všeč, niti takrat ne, ko jo že znamo. In ko jo nekajkrat zapojemo, rečejo, da je dovolj. Skratka, ne samo da so punce med seboj različne po značaju, interesih itd., ampak je tudi njihov glasbeni okus vsaksebi. Prav zato je moja naloga, da izbiram zelo raznolik, raznovrsten program, da vsaka najde užitek v svoji zvrsti ali v pesmih, ki jih najlažje pono- tranji. In po drugi strani, ker so skladbe različne, ker gre za spekter zvrsti, ker so skladbe po kompozicij- skem stilu različne, po zgodovinskih obdobjih raz- lične, s tem odpiram oziroma vse skupaj odpiramo "širok" pogled, zbor pridobiva "odprtost" za novosti,

S Stojanom Kuretom. Foto: Jana Jocif

Matjaž Šček. Foto: Jana Jocif

S Sebastjanom Vrhovnikom. Foto: Jana Jocif

Od leve proti desni: Nana Forte, Marjeta Naglič in Mojca Prus. Foto: Jana Jocif

za drugačnost. Drugače povedano: dober izvajalec in tudi dober poslušalec je tisti, ki se zna spoprijeti z raznolikostjo. Saj smo tudi ljudje boljši, če znamo sprejemati različnost in raznovrstnost.

Torej ti nočeš biti zborovodkinja zboru, ki bo pel samo romantiko.

Nikakor ne. Predvsem hočem, da izvajamo skladbe, s katerimi lahko nekaj povemo, da se znamo živeti vanje in prenesti vsebino. Torej da najprej najdemo tisto, kar skladba nosi v sebi, da nato znamo to tudi izraziti, dati iz sebe in prenesti na poslušalce. Iz src v srca.

Ambrož Čopi. Foto: Jana Jocič

Tik pred nastopom je treba postoriti mnogo "drobnih" stvari, ena najpomembnejših je akustična vaja. Kaj zboru pomeni akustična vaja?

Akustična vaja pevcem da možnost, da se seznanijo s prostorom, v katerem bodo koncertirali. Ker je od akustike v prostoru odvisno, kako potuje zvok, je to za pevca nujna vaja. Že tako ali tako je za pevca šok, ko na akustični vaji pred prazno dvorano preizkusi in začuti, na kakšen način se zvok, ki ga proizvede, širi, potem pa je dvorana polna poslušalcev, spremeni se akustika pa še trema se prikrade. Z vsako vajo in z vsakim koncertom si pevec pridobi izkušnje in strah izgine (smeh).

In tik preden greste na oder, kaj naredite?

Smo športno zagnane in skoraj pritečemo na oder (smeh). Od Ohrida naprej se, preden gremo na oder, zberemo v krog, in kakor bi bile iz plemena Divje babe (veliko smeha!!), vzkliknemo besedo, ki nam kaj pomeni. Najprej je bila to "uokekala", besedilo vzeto iz Merkujeve ljudske Čarni kus. V Talinu smo imele "urrrrok", ker smo hotele skriviti glasbene

Uokekala. Foto: arhiv Grudnovih Šmikel

vilice žirantom (smeh). Žirantov je več vrst: so taki, ki dajo poudarek sami muziki, interpretaciji in za labilno intonacijo ne zbijejo dosti točk, drugi izključno sledijo notnemu zapisu, intonaciji in so tu bolj strogi. Najboljši so tisti, ki znajo upoštevati oboje. No, me smo si v Talinu zamislile žirante, ki jih bolj zanima vsebina kot intonacija. Smo res mal čarovnce (smeh).

Pa ti veš, kdo bo v komisiji?

Ne. Ko se prijaviš, veš samo, kdo je v organizacijskem odboru, ne veš pa, kdo so žiranti.

Koliko bi spremenilo zadeve, če bi vedela, kdo je v žiriji?

Meni popolnoma nič. Vedno naredim po svojem prepričanju in vedno dam prednost vsebini in interpretaciji. Obenem se popolnoma zavedam, da sta jasnost artikulacije in intonacija osnova, na kateri zgradiš ostalo. Naše načelo je, da damo na odru vse od sebe, da se osredotočimo na skladbo. Tekmovanja v tujini so nam vseh tudi zato, ker se je na pot treba odpraviti nekaj dni prej in imamo tiste dneve res

na voljo, da smo same s programom tekmovanja, se pripravimo in osredotočimo samo na to, zaradi česar smo tja prišle: nastopiti, povedati zgodbo in biti čim bolj prepričljive na odru. Tehnična izvedba skladbe je stvar vaj prej, mesece, leta prej. Kaj kdo vidi in sliši, kaj je za posameznega žiranta pomembno, je njihova stvar. V veliki meri so žiranti zborovodje ali skladatelji z mnogimi zborovodskimi izkušnjami in različnimi uspehi. Mnenja takšnih ljudi spoštujem in se od njih učim.

Ko že stojite na odru, vaša srca redko bijejo v ritmu skladbe, ki jo boste zapele. Ali znaš tak adrenalinski ritem umiriti na zelenega?

Hm. Odlično vprašanje. Brez ure je včasih nemogoče ugotoviti, kako dolga je ena sekunda. Ko si na odru, je utrip tvojega srca hitrejši kot normalno, zato je občutek, kako dolga je ena sekunda na odru, lahko varljiv. Pogosto se mi zgodi, da izvedemo neko skladbo na vaji v popolnoma drugačnem tempu kot potem na odru. Potrebovala sem veliko izkušenj, da sem se navadila odreagirati na akustiko, na zvok v prostoru in ob vsem tem še kontrolirati svoj utrip.

Ko spregovori tišina. Foto: Jana Jocif

Pa še vedno nisem prepričana, da jim ne bom naslednjič spet kakšno ušpicila, ampak Šmikle zdržijo in preživijo marsikaj (smeh).

Ali ste Šmikle že od samega začetka načrtovali, da se boste dokazovale na tekmovanjih?

Ne, Šmikle ne. Kar nekaj Sore je preteklo, da smo se odločile, da gremo na tekmovanje. Ohrid je bil šele leta 2009. Tekmovanja se mi zdijo zanimiva zato, ker je tekmovalnost v človeški naravi in veliko pevec zato na tekmovanju daje še nekaj več od sebe. Meni to ni ravno všeč, ker je vsak koncert toliko vreden kot tekmovanje, vendar tako je. Ocene na tekmovanjih vzamem zgolj kot informacijo o tem, kaj smo naredile in česa ne.

Nastop na državnem tekmovanju v Mariboru gotovo predstavlja neko prelomnico Grudnovim Šmiklam?

(Dolga odločno razmišljujoča tišina.)

Ali pač ne?

Ne! Po moje ne! Prelomnica je bila jeseni leta 2007. Zasedba se je takrat ustalila, tako se je dalo delati na daljši rok.

Vendar daješ Mariboru kar veliko težo?!

Ne težo! S Šmiklami sem želela v Maribor, ker ima dogodek v sebi neko posebno energijo, ki sem jo občutila že kot pevka pri Cantemusu, ko smo peli na tem odru. Ta občutek, to energijo sem želela občutiti s Šmiklami, želela sem, da jo občutijo tudi Šmikle same. V slovenskem zborovskem prostoru ima mariborska Naša pesem vsekakor neko težo in pomeni tisto "zunanjo" potrditev. Sama takšnih potrditev ne potrebujem. Za punce vem že od prve vaje naprej, da nosijo v sebi veliko sposobnosti, potenciala, zdrave kmečke pameti in vseh vrst inteligenc. Z zavzetostjo, delom, ogromno smeha in dobre volje dajejo meni na vajah, na koncertih pa še poslušalcem doživetja, ki so edina prava potrditev.

Vem, da si med drugim sodelovala tudi s skladateljem Lojzutom Lebičem. Je tako sodelovanje, skladatelja z zborovodkinjo, pomoč ali ovira pri izvajanju njegove skladbe? Ali ti odpira pogled ali te omejuje pri interpretaciji?

Meni zagotovo odpira pogled. Notni zapis obstaja že tisoč let, Gvido iz Arezza je bil prvi, ki je zapisal glasbo na način, kot je ustaljen danes. Notni zapis, ki pa ga uporabljajo skladatelji v 20. stoletju, se je korenito spremenil. Notnega zapisa ne sestavljajo le notna črtovja in note, ampak kopica znakov, za katere potrebujemo legendo oziroma so zelo dobrodošla dodatna pojasnila. Kaj pravzaprav notni zapis predstavlja, se sliši na tekmovanju, ko deset zborov izvede isto skladbo, a vsak na svoj način. Res je fenomen, da lahko iz enih not dobiš toliko različnih izvedb. Kar je seveda dokaz, da glasba niso note, ampak je "tisto vmes". Skladateljeva doživetja so izražena v njegovi skladbi; ko skladatelja poslušáš o svoji skladbi govoriti, se ti še bolj pokaže vse "tisto vmes". Najprej odkriješ skladbo, ko jo odkriješ, pa najdeš v njej tudi sebe. Tu se začne poustvarjalnost.

Notni zapis je torej nekaj svetega ali naj bi bil?

Je, notni zapis je sveta stvar. Zborovodja nima pravice spremeniti skladbe. Če jo spremeni, potem naj napiše svojo. Torej, če sem izbrala določeno skladbo, jo moram izvesti, kot je napisana. To je moja dolžnost. Zgodi pa se, da se zborovodja pomeni s skladateljem, največkrat v primeru, ko skladatelj ustvarja za določen zbor in zborovodjo. Takšna so-

Zborovodkinja o skladbi s skladateljem Lojzutom Lebičem. Foto: Jana Jocif

Klasični notni zapis: Čopi, Stran iz priredbe ljudske pesmi Dajte, dajte, založba Astrum.

Sodobni notni zapis: Lebič, Poletje iz Štirih letnih časov.

delovanja zborovodje in skladatelja so pogosta pri zaključevanju ustvarjalnega procesa. Takrat lahko pride do določenih sprememb tudi na predlog zborovodje.

S Šmiklami si od samega začetka. Ali je za zborovodjo pomembno, da pozna zbor od njegovega rojstva, ali je vseeno, če se mu pridruži sredi rasti in dela z njim naprej?

Najbrž je neka romantika v tem, da si z zborom od samega začetka, rojstva. Vendar to ne sme vplivati na delo zborovodje. Pomembno je, da zborovodja pozna kvalitete in pomanjkljivosti zbora ter da zbor razvija od tam naprej.

Kaj je delo zborovodkinje Grudnovih Šmikel?

Izberem program, pridem na vajo, skorepetiram program, se nasmejimo – ne nujno v tem vrstnem redu. Včasih se čakamo, da pridemo skupaj. Sicer pa izberem program, se ga naučimo, izdelamo, da je tak, da ga lahko delimo z drugimi.

Ali izbereš tudi koncerte in tekmovanja?

Ne, to mora biti stvar dogovora, je stvar vseh, od prve do zadnje Šmikle. Včasih se kateri zdi, da je vseeno, če manjka, "saj jih je dovolj", ampak temu ni tako. Vsaka šteje. Morda je to najbolj stresna stvar pri mojem amaterskozborovodskem delu, da včasih ne vem čisto točno, s kakšno zasedbo bomo pele. To mi dela sive lase. Vendar na to ne morem vplivati, odgovornosti se moram zavedati jaz kot tudi vsaka Šmikla posebej, zato se prilagodim situaciji, kakršno imam in poskušam narediti najboljše, kar je mogoče.

Koliko je zbor demokratična, hierarhična zasedba ...?

Eni so mnenja, da demokracije v zboru ni. Jaz menim, da je prav, da se skupaj odločimo, kaj in koliko hočemo delati, ne morem se jaz odločiti za druge in jim določati, kaj in kako. In glede na to voljo se potem odločim, kaj in kako bom delala. Ob vsem tem zelo, zelo skušam slišati, upoštevati vsako pose-

bej: tako skozi pogovor, med vrsticami, medtem ko delamo ... Nismo zbor, ki ima ozko določene usmeritve in se po njih brezpogojno dela, ker se tako ne da upoštevati vseh raznolikosti pevcev. Šmikle smo amaterski pevski zbor pevk z glasbeno izobrazbo in brez nje, z ogromno časa za Šmikle in z ravno toliko časa, da se še da delati. V zasedbi, ki je, skušam najti tisto, kar je hkrati dobro za razvoj in je zasedbi pogodno.

Ali ima zbor prvo violino, kot jo ima na primer orkester?

Organizirale smo se, ampak v organizacijskem smislu: imamo odlično, aktivno predsednico zbora, starosto, ki je Grudnova Šmikla od prvih vaj, Jero Habjan, ki se zelo dobro znajde, tudi ko je treba dati kakšno modro vzgojno priporočilo.

Kako izbereš solistko? Ima prednost šolan glas, pevka, ki študira solo petje?

Merilo je barva glasu glede na skladbo, torej kakršna barva se glede na skladbo pričakuje oziroma kakršen glas jaz slišim. Seveda tudi sposobnost pevke; če gre za solistično zahtevnejši solo, bom izbrala tisto, ki ga bo zmogla zapeti.

Šmikle ste amaterski zbor, pa vendar ima tudi šolane glasove, pevke, ki so študirale solopetje. Ali študij solopetja pevcu pripomore k boljšemu petju v zboru ali mu je ovira in ga omejuje? Ali študij solopetja in zborovsko petje gresta skupaj ali ne?

Predsednica Jera Habjan. Foto: Jana Jocić

Študij solopetja in zborovsko petje sta dve stvari, ki gresta skupaj, če si pevec tega sam želi. Ni pa za takšnega pevca vedno lahko. Zgodita se mu namreč dve šoli: prva je solopevska, ko se pevec lahko ukvarja samo s seboj in s svojim glasom, odkriva svoje telo. Petje je namreč čutenje, pevec svoj glas čuti, nato šele sliši. Zvok in interpretacijo si izbira sam. V zboru pevec s svojim glasom sooblikuje zvok zbora. Njegova pozornost se obrne tudi navzven, ne samo ali predvsem navznoter kot pri solopetju. Kako se takšen pevec znajde v zboru, pa je lahko odvisno od njega samega in od načina dela zborovodje.

Ali se človek rodi z določeno lego glasu?

Ne vemo, kaj se bo zgodilo v puberteti. Ni nujno, da bo fantič, ki pred puberteto krasno poje prvi (visoki) glas, tenorist. V kateri legi, visoki ali nizki, pevcu glas dobro zveni, določata dolžina in zadebeljenost glasilk, ki svojo končno obliko in velikost dobijo po puberteti.

Torej kar ti zraste, to imaš in tako lahko poješ? Ne moreš preko tega?

Ne moreš, ker je fizično določeno. Določenih nižin ne moreš doseči, če imaš kratke in tanjše glasilke oziroma določenih višin ne, če so glasilke odebeljene in dolge. S tehnikami petja se priučiš, da je razpon zvena tvojih glasilk čim večji. Če pogledamo "nepevce", ti najlažje in najboljše pojejo v govorni legi, ker jo tudi največ uporabljajo. In če bo pel višje, česar ni vajen, in ne bo uporabil trebušnih mišic, celega telesa, ker v vratu ne bo ohranil prožnih mišic, si bo mislil, da visoko ne more zapeti, kar pa sploh ni nujno.

Zborovodkinja na vaji. Foto: Jana Jocič

Ali so ljudje, ki nimajo pevskega posluha?

Človek se rodi z zmožnostmi, da posluh razvije. Nato je odvisno od tega, kaj se zgodi v predmutacijskem času, tja do 13. leta (do pubertete), ki je za petje, za razvoj pevskega posluha ključno obdobje.

Ali je možno, da si posluha ne moreš razviti?

Če zamudiš, če nisi bil pevsko aktiven do pubertete, so možnosti za razvoj manjše.

Kaj ti je največji izziv pri zborovodskem delu, kaj je najlepše?

Najlepše je doživeti skladbo, ko si pred zborom, daš intonacijo in vstopiš v neko zgodbo. Izziv je, da je vsaka izvedba čisto in resnično doživljiva.

Kako zborovodja doseže, da pevci brezpogojno sledijo roki? Pri odraslih je to pričakovati, pri otrocih pa ne vedno?

Zdi se mi, da je pri otrocih in amaterskih zborih enako. Zborovodja to doseže z načinom dela. Če vse vaje korepetiraš sede za klavirjem in ne stopiš pred pevce ter prednje stopiš šele na koncertu, potem ne bodo nujno razumeli tvojih gibov. V veliki večini je tako, da se zborovodja skupaj z zborom nauči skladbo. Na koncertu ni demokracije, zborovodja mora prevzeti skladbo v svoje roke. Zborovodju, ki zborovodsko tehniko obvlada, je roka sredstvo, s katero pevce sprejme v svojo dlan in jih vodi skozi skladbo.

In ko gledam Šmikle na nastopu, ste vse skupaj eno: kar počneš ti in kar Šmikle pojejo – gre za isto "zgodbo". Kako se to spoji v eno?

Po uspehu v Talinu sem prejela čestitko, na kateri je pisalo takole: Iz tvojega srca v tvojo glavo, iz tvoje glave v tvoje roke, iz tvojih rok v oči deklet, iz njihovih oči v njihova srca, iz njihovih src v njihova grla, iz njihovih grl v naša ušesa, iz naših ušes v naša srca. Hvala Barbari, Robiju in Janezu za to čestitko.

Torej se vsak zbor nauči brati svojega zborovodjo?

Ja, je pa različno, čemu daje zborovodja večjo težo.

Drugi alt na ekstra vaji.
Foto: Jana Jocič

Je pevcem v večjo pomoč, če zborovodja bolj aktivno dirigira, več pokaže ...?

Zborovodja mora pevcu pokazati ravno toliko, da lahko skladbo dobro izvede. Včasih je dovolj, da daš vzmah in nato čutiš glasbo skupaj z njimi do konca. Če zborovodja pokaže preveč stvari, ni v redu, ker potem pevci ne delajo s svojo glavo. Potrebujejo svoj prostor, v katerem lahko zaživijo. Če pokaže premalo, se lahko v svojem izvajanju izgubijo. Fino je, če čutijo vznemirjenost in varnost hkrati.

Veliko je odvisno od dela na vajah, od predhodne priprave?

Je, ampak tudi če smo na vajah naredile vse, kot je treba, še ni zagotovila, da bo tako tudi na odru. Ko prideš na oder, moraš vstopiti v zgodbo in zgodba se lahko zgodi. Energija, ki se začne pretakati med pevci in zborovodjem, naredi "muziko".

Je za zbor pomembno druženje zunaj vaj in nastopov?

Ljudje moramo znati sobivati. Pevci, ki so del zбора, morajo znati sobivati. Šmikle to "treniramo". Ni samo po sebi umevno, ampak je za to potreben trud vsake posebej. Dekleta so stara med 18 in 45 let. Kaj vse se nam v takšnem obdobju življenja dogaja,

Prvi sopran, kadar zborovodkinja dela brez podnapisov.
Foto: Jana Jocič

vemo, tista pri 18-ih precej drugače razmišlja od tiste pri 45-ih, da vseh vmes niti ne omenjam. In vendar se lahko druga od druge učimo. Dokler se bomo trudile sobivati druga z drugo, se smejati skupaj in druga drugi, bo super.

Kako ti uspe uglasiti življenje na Šmikle, ker tudi ti nisi samo Šmikla, ampak še mnogo drugega?

Izdelaš si urnik in po njem delaš, dokler lahko. V devetih letih dela s Šmiklami sem imela v nekem obdobju poleg obvezne službe še nekaj "spremljevalnih" aktivnosti. Vsak dan je bil popolnoma zapolnjen in v tistem obdobju sem na vaje prihajala nepripravljena. Velikokrat sem program spoznavala šele na vajah, skupaj s puncami. Morala sem poiskati in postaviti prioritete. Odločila sem se, kaj poleg obveznega dela bom še počela. Naredila sem nov urnik in ta trenutno deluje.

Tisto preobremenjeno obdobje te je verjetno tudi česa naučilo? Takrat si bila, če začnem z obveznim delom, učiteljica glasbe na OŠ Železniki, kjer si vodila dva otroška zbora in

mladinskega, poleg tega pa si vodila Šmikle in Cantemus, pela pri Aeternumu, poučevala na Ljudski univerzi v Škofji Loki in mogoče še kaj?

Stvari so se kar kopicile, nisem mogla reči ne. V vsaki dejavnosti sem našla izzive, vendar če je preveč, ti kar naenkrat zmanjka energije. Takrat se odločiš, koliko in katere dejavnosti boš peljal na kakovostno višjo raven. Predvsem pa sebi dovolil "živeti".

S Šmiklami kar veliko potujete in še bi rade. Kako ti uspe uskladiti tvoje redno delo glasbene pedagoginje na OŠ Železniki? Ima vodstvo posluh za vaše smeje cilje?

Zelo me veseli, ker se vodstvo naše šole zaveda, da je zborovstvo pomemben del naše vzgoje in kulture. Hvaležna sem kolektivu OŠ Železniki in ravnatelju g. Francu Rantu, ki me podpirajo pri delu s Šmiklami in se skupaj z nami veselijo našega razvoja in uspehov.

Ste Šmikle idealen zbor?

Idealen zbor je nekaj podobnega kot perfektna izvedba. Zbor je živ organizem, ki se spreminja, raste

Izlet v Rezijo. Foto: arhiv Grudnovih Šmikel

... skratka, živi. V zboru, v kakršnem želim sobivati, mora med sodelujočimi živeti neka "kemija". Pomembno je sobivanje in medsebojno sprejemanje. Ljudje smo si zelo različni in hkrati enaki; kot dan ni dnevu enak, se vsak dan začne z jutrom in konča z večerom ... in z vsakim dnevom se razvijamo in trudimo biti "dober človek". To delamo tudi Šmikle. Želimo delati. Smo idealen zbor.

Kaj potrebuje zborovodkinja za idealno delo z zborom?

Stalno glasovno uravnoteženo zasedbo, na razpolago učitelje vokalne tehnike in korepetitorje. Idealno bi bilo imeti ustrezen prostor za vaje in koncerte. Vpet moraš biti tudi v zborovsko dogajanje: da si zmožen organizirati koncert, da si povabljen na koncerte. Z dvigom kakovostne ravni pridejo tudi nove ideje, katerih uresničitev je največkrat pogojena z denarjem ...

Imate Šmikle tudi svoj moto?

"Šmikla, ker se cenim" (smeh). Moto je nastal že zelo kmalu, avtorica pa je po mojem Mihaela Tavčar. Smo vesela in ponosna družčina.

Od kdaj pa rek "Enkrat Šmikla, vedno Šmikla"?

Od kdaj točno, ne vem. V prvih šestih letih se je zasedba precej spreminjala, dekleta so prihajala, odhajala, se vračala. Vsaka posebej je k zasedbi nekaj doprinesla, tistim, ki so in še vztrajajo že daljši čas, je zasedba tudi marsikaj dala in ni nenavadno, da ti skupina pusti pečat: biti Šmikla. Kaj pomeni biti Šmikla, pa bolje povedo dekleta sama.

In menda imaš tudi ti svoj moto, ki se skriva v kratiki za glasbeno vzgojo, GLV?

Najdem se v Glasbi, Ljubezni in Veri (smeh).

Kaj pa vaš videz za na oder?

Od odštekanih žab do čudovitih šalov.

Pestro in enotno. Najprej moram priznati, da mene videz nikoli ni obremenjeval, zagotovo ne toliko kot mojo mami. Pomembno je, kako se človek počuti, saj tako, kot se človek počuti, tudi zgleda. Kar pomeni: če se dobro počuti v razcapanih oblačilih, naj ima pa razcapana. Pred nekaj leti, ko smo si ogledovale fotografije, smo začele bolj razmišljati tudi o videzu, in ugotovile, da nam ne bi bilo všeč, če bi imele vse

Kreatorka Bedene prinese svilene šale. Foto: Jana Jocič

Gospe, ki občudujejo šale na Ohridu.
Foto: Jana Jocić

enake obleke. Hotele smo poudariti individualnost in povezanost. Tako je Jana Medževac stopila v stik z Minco Rihtaršič in Renato Bedene, moja sošolka iz osnovne šole, ki sta potem kreirali in izdelali svilene šale, ki nas krasijo na nastopih. Kot zanimivost: takrat v Makedoniji so nas obstopile gospe in občudovale naše šale, imamo tudi fotografijo.

Kaj pa zborovodkinja in njen videz na nastopu? Dekolte do riti?

Enkrat sem bila res "kregana", ker sem imela prekratko krilo! Res je zborovodja tisti, ki zakriva, ki stoji na poti med pevcem in poslušalcem. In če zbo-

Na Ohridu – neopazna zborovodkinja.
Foto: Phil Lampron

rovodja poslušalčevo pozornost usmeri nase, naj bo to zaradi odvečnega mahanja ali vpadljive obleke, ni v redu.

Vodiš štiri zборе: dva otroška, mladinskega in ženskega. Ali gre za eno in isto vrsto dela?

Gre za eno in isto, pa vendar za povsem različen način dela. S tretješolci ne morem delati na enak način kot s Šmiklami, pa čeprav vsi enako radi klepetajo (smeh). Način dela z otroškim zborom se povsem razlikuje od dela z mladinskim zborom in od dela s Šmiklami. Kar pa mi je zelo všeč in je skupno vsem brez izjeme, je doživljanje, ki je enako pri vseh treh.

Otroški pevski zbor OŠ Železniki 2009/10. Foto: Jana Jocić

Pri otroških zborih je povsem neposredno, seveda pri tem skrbim, da izberem program, ki ga lahko neposredno doživljajo. Pri mladinskem se z doživljanjem in izraznostjo kar ubadamo. Puberteta dobi krila in jim je težko doživeto zapeti na primer Cigansko. Takrat se moramo dobro pogovoriti, kaj pomeni biti pevec v zboru, biti poustvarjalec neke zgodbe. Petje v zboru je čudovita priprava na življenje. Pri petju se znajdeš v veliko zgodbah in otroški in mladinski zbori so tisti, ki hočejo vedeti, jih zanima, kaj je vsebina skladb, sprašujejo. Imajo različne odzive, se tako spoznavajo in vidijo, da je različnost lahko tudi enakost. Šmikle niso prav nič drugačne. Resnično hočejo vedeti, kaj pojejo, kaj pomenijo določene zadeve. Sprašujejo z otroško radovednostjo. Sprašujejo se in iščejo odgovore.

Kaj je torej zborovsko petje?

Petje je ena svoboda, radost, je včasih tako, kot da bi odprl ventil ... Je psiho-fizična aktivnost, ki poveže telo in duha. Ko poješ, čutiš, doživljaš. Pri zborovskem petju pa gre še za kolektivnost. Zborovsko petje obstaja, odkar človek živi in dela v skupini. Gre za dejavnost, kjer hkrati rasteš sam v sebi in tudi

socialno, ker si v skupini, v kateri moraš sodelovati z drugimi pevci, torej moraš delovati sam s seboj in hkrati skupaj z drugimi. Pri zborovskem petju spoznavаш, da nas raznolikost bogati, ne ogroža.

Ali je to eden od razlogov, da imaš rada slovensko ljudsko pesem, v kateri se odraža raznolikost slovenskega prostora?

Sem domoljub, tega se zavedam že kar nekaj časa. Spomnim se, da smo morali pri pouku slovenščine v času osamosvajanja Slovenije, v začetku leta 1990, še pred plebiscitom, o katerem pa se je že govorilo, izdelati reklamni letak. In nalepila sem vremensko sliko, karto iz časopisa, in pripisala: "Vremena Kranjcem bodo se zjasnila!" ter: "Plebiscit". Na to sem ponosna. Dokaz mi je, da so otroci, mladina izjemno sposobni dojemati okolico in dogajanje okrog njih, razmišljati, se izražati, delati ... Ne smemo jih podcenjevati. In iz tega narodoljubja, slovenceljubja imam izjemno rada slovensko ljudsko pesem, in tudi če se čustveno distanciram od nje, so to izjemne skladbe, ki nosijo v sebi ogromno bogastva. Naravne so, zrcalijo pokrajino, niso izumetničene, niso izsiljene, so odraz nekega čutenja, življenja. Saj ljudsko je ravno to, da se v

Mladinski pevski zbor OŠ Železniki 2010/11. Foto: arhiv OŠ Železniki

ljudski pesmi odraža narava, značilnost pokrajine in način, kako se ljudje tam izražajo, čutijo, doživljajo. Mejna območja od tamkajšnjih prebivalcev zahtevajo sobivanje. Ljudsko izročilo dokazuje, da smo ljudje del narave in nas poleg narodne identitete oblikuje tudi naravno okolje, torej moramo prisluhniti njej in tistim, ki z njo znajo živeti. Slovenija ima izjemen kotiček sveta, vso raznovrstnost imamo na dlani: in vsa je tudi v slovenskem ljudskem izročilu.

Je zborovodstvo umetnost ali obrt?

Ne sme biti obrt. Zborovodja se nauči tehnik, kako delati z zborom, kako pripraviti pevce ... Učiš se na vsakih vajah. Potem pa pride tisto "več": zborovodja mora poskrbeti, da se on in pevci ter poslušalci lahko vživijo, doživijo zgodbo skladbe, skladbo prenese skozi sebe navzven. Pravijo sicer, da slabe skladbe ni, da so slabi le izvajalci, s čimer se povsem ne strinjam, saj so nekatere skladbe vseeno bolj prepričljive kot druge. Zborovodja se mora zavedati, da je skladatelj, ko je pisal svojo umetnino, v njo dal vse svoje znanje in svoje čutenje. Gre za skladateljev izraz in tukaj nastopi umetnija, ki jo mora zborovodja poustvariti, oživiti, ne samo izvesti. Prav zato zborovstvo kot tudi katera koli druga dejavnost, ki ima nalogo oživljati, zato da doživimo, ne sme biti obrt ali bolje ne sme ostati pri obrti.

Kako zagotoviš, da si v stiku z dogajanjem, razvojem na področju zborovstva? Kako slediš trendom v delu z zborom?

Najlažje je slediti tako, da slišiš čim več stvari, ki se zgodijo. Slovenci imamo srečo, da je naša zborovska glasba na izredno visokem nivoju, ne sicer na tako visokem kot na primer v Estoniji ali v deželah Skandinavije, ampak še vedno na zelo visokem. Lahko se srečaš z našimi skladatelji ali zborovodji, ki so odlični na svojem področju in se od njih lahko veliko naučiš. Prej nisem omenila Martine Batič, ki je ena najboljših zborovodkinj na svetu, z njo sicer še nisem sodelovala, a se učim že s tem, ko imam možnost videti odlično zborovodkinjo, kako dela. Skratka, strokovnjakov s tega področja imamo na tem majh-

nem koščku sveta, v Sloveniji, izredno veliko.

Je težko priti v stik s temi velikimi umetniki na področju zborovske glasbe?

Ne, z vsemi, ki sem jih omenila, sem lahko prišla v stik.

Pa so to seminarji ali osebni stik?

Najboljši je osebni stik. Tudi seminarji so odlični. Zborovstvo na splošno, v svetovnem merilu, je izjemno dobro organizirana dejavnost. Na svetu veliko ljudi poje pri različnih pevskih zborih. Slovenija je glede na številčnost in kakovost svojevrsten fenomen. Menda smo po številu pevcev in številu kakovostnih zborov v samem vrhu. World Choir Association je organizacija, ki vsako leto organizira seminarje ter na dve leti svetovni simpozij po celem svetu. Priložnosti za izobraževanje zborovodij je dovolj.

Si že v otroštvu pela v zboru? Domnevam, da ravno dirigiraš ne od svojega petega leta, ali pa se motim?

Zbor in zborovsko petje zame nista obstajala do fakultete. V zboru nisem pela. Ne, ni res! Pela sem v prvem razredu, vendar se petja in zbora ne spomnim, spomnim se samo tega, da smo dobili indijančke, še bolj pa se spominjam tega, da nam je učiteljica naročila, da naj za nastop pridemo v belih majicah, a sem pozabila in sem prišla v rumeni. Ko smo se fotografirali, so bili vsi ostali v belih majicah, le jaz v ne čisto beli. In ta prvošolska izkušnja zbora na OŠ Cerklje je tudi moja edina. Osnovnošolska zborovska scena v mojem osnovnošolskem obdobju ni bila ravno bogata, vsaj v Cerkljah ne. Glasbenih pedagogov sploh nismo imeli oziroma je vsak, ki je prišel, prišel za pol leta ali pa še to ne. Tako da niti iz osnovne niti iz srednje šole nimam nobene prave zborovske izkušnje. Kot sem rekla prej, zborovstvo razumeš, ko ga doživiš.

Z zborovstvom po tem takem v otroštvu, v mladih letih nisi imela nobene zveze, imela pa si jo z glasbo.

Ja. Igrala sem klavir in rada ter veliko sem poslušala glasbo. Začela sem z Beatli, no in seveda Imela sva boben in lajno sem tudi zljajala, kolikor se je dalo. Za Beatle sem izvedela takrat, ko so leta 1980 ustrelili Johna Lennona. Moja starejša sestra Jana in sestrična Irena sta bili čisto paf, sploh nista prišli k sebi, bili sta čisto zaprepadeni in meni ni bilo jasno, kako sta lahko tako prizadeti zaradi smrti nekoga, ki z nami še v sorodu ni. Ko sem jih slišala tudi sama, so postali všeč tudi meni. Prej in bolj doživeto sem znala zaigrati Yesterday kot pa skladbe iz klavirske vadnice Po belih in črnih tipkah. Dobro se spomnim, da sem se včasih usedla za klavir tudi ponoči in preigrala celo noč ali pa vsaj nekaj ur. In moja draga družina se ni pritoževala kot tudi sosedje ne. Le enkrat se spominjam, da me je sosedja pri maši z nasmeškom vprašala: "A ponoč pa nis mogla spat?" No ... in zakaj omenjam Beatle: v tej glasbi, ki so jo ustvarjali John Lennon in ostali, je veliko polifonije. Spomnim se, da me je to najbolj privlačilo, kaseto sem vrtela naprej in nazaj, da bi slišala in znala zaigrati vsako linijo, melodijo, ki ni bila vodilna melodija. Ob tem sem se igranja klavirja učila v glasbeni šoli. Žal so se tudi učitelji klavirja takrat menjavali kot po tekočem traku. V nekem letu smo v glasbeni šoli zamenjali kar štiri učitelje. Skratka, kar se tiče formalne glasbene izobrazbe v osnovni in srednji šoli, nisem imela ravno idealnih pogojev. Žal. Te menjave, ta diskontinuiteta me je odvrnila od institucionalne vzgoje, ni me pa odvrnila od same glasbe.

Doma so podpirali tvojo glasbeno rast?

Pogled iz Nagličeve dnevne sobe.
Foto: arhiv družine Naglič

Ja. Pustili so mi živeti in omogočili, da razvijem svoje talente (smeh). Problem se je pojavil le pri izbiri med glasbeno šolo ali šolo smučanja v drugem razredu osnovne šole. Šola smučanja je predstavljala staršem prevelik finančni zalogaj, zato sem pristala v glasbeni šoli.

In da se boš poklicno ukvarjala z glasbo, se ne da razbrati iz tvoje izobraževalne poti, saj si po osnovni šoli šla na srednjo ekonomsko?

Možnost glasbenega izobraževanja po takšni osnovnošolski izkušnji ni prišla ne meni ne mojim staršem niti na misel. Kljub temu da imamo izjemno veliko glasbenega posluha, nihče ni pevec niti glasbenik. Še najbolj glasbeno aktiven je trenutno moj oče, ki vsak teden pritrkava na Šmarni gori. Skratka, poklic glasbenika se takrat ni zdel možen, življenjski.

Kaj je bil tisti ključni trenutek ali dogodek, ki te je usmeril na glasbeno pot?

V srednji šoli sem bila glasbeno ves čas dejavna; sodelovala sem pri različnih kulturnih prireditvah pa tudi med prijatelji sem imela veliko glasbenih navdušencev. Ob pripravah za maturo smo se odločali tudi, kako in kaj naprej. Spomnim se, da me v študij glasbe niso usmerili niti starši niti šola, ampak sem med razpisi, oziroma možnostmi, ki sem jih imela za nadaljnji študij, videla razpis študija glasbena pedagogika. Ja, še to: k temu me je spodbudilo tudi dejstvo, da sem zadnja dva letnika v srednji šoli pridobivala prve izkušnje z učiteljskim poklicem; učila sem otroke igrati klavir, kar tako, po svoje.

500-let stara spodnjebrniška cerkev in koruza (asociacija na Mihaelin zapis). Foto: Jana Jocif

S staršema
po razglasitvi
rezultatov
v Mariboru.
Foto: Jana Jocič

In potem si morala narediti še sprejemne izpite?

Ja, na srečo so za vpis na študij smeri glasbena pedagogika pričakovali od kandidatov čisto določeno znanje, brez spričeval, certifikatov. Edini predpogoj je bil uspešno opravljena matura.

Pa si vedela, kaj te čaka na sprejemnem izpitu?

Sem. Na informativnem dnevu so nam povedali vse zahteve. Potem sem se sama in s pomočjo Markunove Andreje, ki je takrat ravno z odliko zaključila srednjo glasbeno šolo iz klavirja, pripravila na sprejemni izpit. Sprejemni izpit je bil sestavljen iz več delov: najprej test iz solfeggia (branje glasbe iz notnega zapisa in zapis glasbe ob predhodnem izvajanju ritmično-melodičnih vzorcev), test iz osnovnega teoretičnega glasbenega znanja, zapeti sem morala pesem in se ob tem spremljati z igranjem na klavir ter program, ki je bil določen za klavir (lestvice, akordi, etude, skladbe iz različnih glasbenih obdobj in skladba slovenskega skladatelja). Prijavila sem se in ...

Vse naštetu si se uspela naučiti v času od informativnega dneva, ki je bil enkrat februarja, do julija, ko je bil sprejemni izpit?

Ne. Takoj po opravljeni maturi sem hotela opraviti še s pripravnostim in tako uradno zaključiti srednje ekonomsko izobraževanje. Pripravnostim sem opravila pri priznani računovodkinji v Škofji Loki, ki je, hvala bogu, razumela moje težnje, da v življenju nameravam početi nekaj drugega in da bom pač pol leta pri njej delala, da opravi pripravnostim, ter nato odšla v povsem drugo sfero. Lahko me je razumela, bila je širok in odprt človek ter ljubiteljica glasbe. Zahtevano delo sem pri njej opravila in se hkrati tudi pripravljala na sprejemni izpit.

Ob tem moram povedati, kako sem enkrat po "službeni dolžnosti" parkirala avto pred nekim podjetjem v Veštru in pogledala cesto, ki vijuga po polju in se skriva za ovinkom. Popolnoma jasno se spomnim, kako sem gledala cesto in si mislila: kako skrivnostna pot, kam neki pelje ta pot? (Smeh.)

Kako to, da si izbrala mariborsko pedagoško fakulteto in ne ljubljanske glasbene akademije?

Prijavila sem se pravzaprav na obe, ker pred opravljanjem sprejemnih izpitov ne veš, kje boš sprejet. V Mariboru so bili sprejemni izpiti en dan prej kot v Ljubljani. In ko smo čakali na "svoj trenutek", je bilo vzdušje v Mariboru naravnost čudovito: kandidati smo bili nabrani z vseh koncev Slovenije, med nami

ni bilo nobenega pregovornega rivalstva. Zaprli smo se v neko učilnico, t. i. "šok sobo za sprejemne", skupaj vadili ter razbili vso tremo, preden smo drug za drugim šli na sprejemni izpit. Že takoj so nam povedali, kdo je sprejet, kdo mora še kaj postoriti in se vrniti, če želi na jesenski rok. Zaradi te pozitivne izkušnje sem se odločila, da v Ljubljano sploh ne grem. Nikdar mi ni bilo žal, da sem se tako odločila. V času študija smo občutke teh prvih stikov samo še poglobili in nadgradili. Danes imam prave prijatelje, ki delujejo na vseh koncih Slovenije, na različnih glasbenih področjih.

Kakšni so tvoji spomini na pedagoško fakulteto v Mariboru?

Tam so se zgodile stvari, ki so me pahnile v zborovsko glasbo. Prej sem pozabila omeniti, da sem v času pred študijem veliko in zelo pozorno opazovala različna dogajanja v zvezi z glasbo in sem med drugim velikokrat gledala TV oddajo Jazz na ekranu pa tudi razne koncerte, občudovala sem Dannyja Kaya, ki je dirigiral z muholovcem (smeh). Nasploh so me zanimali koncerti in oddaje, ki so natančno pokazali delo dirigenta. Spomnim se, da sem posnela koncert, ki ga je dirigiral Claudio Abbado, in ga prevrtela ter pregledala naprej in nazaj. Tudi od-

daj o Rubinsteinu nisem smela zamuditi. In kaj se je zgodilo v Mariboru? Znašla sem se med ljudmi, ki so se intenzivno ukvarjali z glasbo, tako študentje kot profesorji. Ko sedaj gledam na ta čas, se zdi, kot bi živeli v nekakšni glasbenoustvarjalni komunizaciji: vsak zase, pa vendar skupaj.

Kaj te je premaknilo v zborovstvo?

Na akademiji je bil to obvezni predmet, saj se od glasbenega pedagoga pričakuje, da bo vodil pevske zборе. In prav z vidika zborovstva je bila izbira pedagoške fakultete v Mariboru zame prava izbira. V Mariboru oziroma na Štajerskem so dajali, najbrž tudi po zaslugi zborovodje in učitelja Branka Rajštra, žal že pokojnega, velik poudarek vodenju otroških in mladinskih zborov. On je tudi eden tistih, ki je začel z Mariborskim mladinskim zborom, v katerem je rasla in iz njega izšla tudi Karmina Šilec. Ta je po študiju v Zagrebu kasneje nadaljevala pot Mariborskega mladinskega zbora in ga oblikovala v zbor Carmina Slovenica. Branka Rajštra poznam po pripovedovanju tamkajšnjih učiteljev in je bil eden tistih mož, ki je res skrbel za učitelje in učiteljice v osnovnih šolah, da so bili zborovsko in zborovodsko dobro izobraženi. In zdelo se je samo po sebi umevno, da pedagoška fakulteta, ki vzgaja glasbene

Samo Ivačič, prijatelj, baritonist, profesor solo petja in avtor številnih priredb, ki smo jih Šmikle prepevale na enem izmed koncertov v Železnikih. Zraven sva njegova hči Veronika Ivačič in Veronikina botra. Foto: Jana Jocić

pedagoge, pomemben del študija nameni zborovstvu in zborovodstvu. Imel si možnost delovati kot pevec in kot dirigent in tako učinkovito spoznati obe vlogi. Najbrž je bilo podobno tudi v Ljubljani, a vendar tako velikega poudarka na zborovstvu, kolikor vem, v tistih letih tam ni bilo. Danes dajem velik pomen uram študija, ki smo jih imeli z dirigentom Jožetom Fürstom. Jože Fürst je bil nekdanji zborovodja APZ Tone Tomšič, vodil je komorni zbor Canticum v Mariboru ter je še danes žirant na zborovskih tekmovanjih, predvsem pa zborovodja in profesor s prepoznavno zborovodsko tehniko.

Pa vendar svojega diplomskega dela nisi posvetila niti zborovstvu niti zborovodstvu?

Ena od možnosti diplomske naloge je bila delo z zborom, v kateri si najprej analiziral skladbe, potem pa jih postavil na oder. Jaz svojega zbora takrat nisem imela, pela sem v dveh, s katerima bi takšno diplomsko delo lahko pripravila, vendar me je takrat bolj zanimal zlati rez. O zlatem rezu sem prvič slišala pri urah kompozicije. To razmerje, ki ga poznamo predvsem iz arhitekture, je name naredilo tako velik vtis, da sem začela brskati po gradivih in iskati različne povezave z njim. Spoznala sem, da je zlati rez eno tako "življenjsko razmerje". Privlačijo me stvari, ki so na prvi pogled enostavne, pa vendar večplastne in prepletene z vsemi mogočimi področji.

In ti ni žal, da si se odločila za zlati rez?

Ne, sploh ne. Med študijem sem odkrila kopico zanimivosti, povezanih z zlatim rezom: da ga najdemo vsepovsod: v naravi, arhitekturi, umetnosti ... Gre za filozofijo, za Platonovo pojmovanje estetike, ki je vplivalo na zahodnoevropsko miselnost in umetnost. Enako, kot je Platon razmišljal o "Velikem Ureditelju", ki je razvrstil vesolje tako usklajeno glede na že obstoječo, večno paradigmo, arhetip ali idejo; tak je tudi platonski, kasneje neoplatonski pogled na umetnost. Torej, ko umetnik ustvarja umetnost, se ozira na že obstoječ sistem razmerij kot na uglašeno kompozicijo, ki ji vlada "dinamična simetrija", ustrežna prostoru glasbene ritmičnosti v času. Ali so se tega zavedali

ali ne, Bachove, Mozartove, Debussyjeve, Bartokove skladbe in skladbe še mnogih drugih razkrivajo to razmerje. Intervali, glasbila, glasbena oblikovanost, vse so del razmerja, ki mu pravimo "zlati rez".

Ali bi dober zborovodja moral imeti dolg staž zborovskega pevca ali petje v zboru nima neposredne povezave z vodenjem zbora?

Pevski staž zborovodju zelo pomaga pri razumevanju pevca. Pevci niso stroji, so svojeglave osebnosti, s ka-

Profesor Jože Fürst podeljuje posebno priznanje za izvedbo sodobne slovenske skladbe na Naši pesmi 2010 Grudnovim Šmiklam. Foto: Jana Jocič

Od septembra do decembra 2008 je prevzela tudi dirigentsko vlogo. Foto: Jana Jocič

terimi soustvarjaš. Če si pevec-zborovodja, lahko opazuješ drugega zborovodjo pri delu in se ob tem veliko naučiš. Ko sem bila zborovodkinja in pevka, trenutno sem v nekakšni kratki pevski pavzi, sem lahko opazovala, kako je meni znane situacije reševal drug zborovodja. Kaj lahko naredim drugače, česa ne smem storiti in podobno. Takšne izkušnje te bogatijo. Veliko sem se naučila pri Sebastjanu Vrhovniku in zelo sem hvaležna Acu Biščeviću, izvrstnemu zborovodju in glasbeniku, ki Šmiklam in meni vedno rad priskoči na pomoč. Ob tem sem se spomnila še ene bogate izkušnje, ko sem na dve vaji pred odhodom na tekmovanje v Talin povabila Stojana Kureta, profesorja diriganja na konservatoriju v Trstu. Takrat sem imela priložnost delati s Šmiklami pod nekakšnim "nadzorstvom". Takoj sem dobila odgovor na "zakaj" in "kako".

Kaj določa tvoj glasbeni okus?

Nisem glasbenica klasične glasbene vzgoje. Imela sem celo vrsto učiteljev, nobene kontinuitete. Doma nisem bila deležna kakšne glasbene vzgoje, imela pa sem vso ljubezen in podporo domačih: oče je zadnjih nekaj let pritrkovalec, prej je bilo njegovo najbolj glasbeno dejanje to, da je šel na koncert Beethovenov v Kölnu (morda tudi od tod moje navdušenje

nad Beatli), a tam ni nič slišal, ker so bili poslušalci glasnejši od skupine. Zato je naslednji dan kupil ploščo, da je vsaj vedel, kaj naj bi slišal. Mami včasih reče, da je bila z glasbo najbolj povezana takrat, ko je stregla Slakom in Fantom s Praprotna na veselici pred domačo gostilno v Trbojah. Ima dobro razvit glasbeni posluš in vse večkrat tudi kaj zapoje. Tudi Jana, moja sestra, je imela dobro razvit glasbeni posluš, rada pa je sledila popularnim uspešnicam in jih prepevala. Če grem bolj nazaj po družinskem drevesu, pa je bil moj stari oče (po očetovi strani) bobnar in trobentar v pihalnem orkestru in Staruška (stara mama po mamini strani) je znala peti in igrati na kitaro. Pri njej me je najbolj navdušilo večglasje, ki sem ga slišala, kadar so se pele ljudske pesmi, in mi je žal, da jih nisem posnela. Staruška je vedno poiskala in zapela linijo, ki je ni pel nihče. V tem domačem okolju sem bila "izpostavljena" predvsem ljudski, popularni in narodnozabavni glasbi.

In kaj rada poslušáš? Poleg Šmikel.

Celo osnovno šolo sem poslušala glasbo skupin The Beatles, Queen, Doors, Pink Floyd, Metalica, kasneje skupin Emerson Lake & Palmer, The Eagles ..., vse mogoče, velikokrat tudi odvisno od tega, kaj so po-

Marjeta se je škofjeloškemu komornemu zboru Aeternum pridružila jeseni 2007. Foto: Janez Jocif

znali moji vrstniki. Zanimivo je bilo, da ko sem izvedela za kakšen nov bend in smo s sovrstniki poslušali albume v celoti, so mi bile pogosto bolj všeč manj znane, manj poslušane skladbe kot pa tiste, ki so bile splošni hiti. Veliko odkritje še v času osnovne šole sta bila zame Scott Joplin in George Gershwin. To je bil čas, ko smo Slovenci hodili po nakupih v sosednjo Avstrijo. Takrat sem si, velikopotezno, kupila note za Rapsodijo v modrem, tako sem dognala posamezne teme, malo iz not, malo iz posnetkov. Veliko sem poslušala, od kaset, ki sem si jih posnela, do LP plošč, vse bolj so nam bile dostopne tudi zgoščenke ... in ker sem občasno v restavraciji svoje tete igrala klavir in tako zaslužila tudi nekaj "svojega" denarja, sem vsega porabila za glasbo. Spomnim se, da sem lahko ure in ure preživela v prodajalnah s ploščami, seveda s slušalkami na glavi in polno košaro različnih plošč. Hodila sem po glasbenih trgovinah in našla oddelek s "klasično" glasbo ter jazzom. Od takrat se v moji "ploščarni" najde marsikaj, od Bacha do Šostakoviča, od Abbe do Franka Zappe, od All Cappone štrajh tria do Mie Žnidarič. V prvem letniku pedagoške fakultete so poskrbeli za vse nas, ki smo bili "glasbeno institucionalno podhranjeni". V prvih treh mesecih smo morali opraviti kolokvije iz več sto glasbenih primerov od srednjega veka do danes in v pol leta ponoviti vse srednješolske knjige o glasbeni in umetnostni vzgoji, da smo si ustvarili uporabno "klasično bazo". In znotraj teh posameznih odlomkov so bili tudi Bachovi, Šostakovičevi in Beethovnovi (kupila sem si tudi dirigentske partiture nekaterih simfonij in skladb omenjenih skladateljev, tako, za vsak slučaj). Potem je bila diploma in je bil Bartok ... pa Debussy ... Vseskozi sledim različnim glasbenim dogodkom, hodim na koncerte vseh mogočih glasbenih stilov in zvrsti. Poslušam veliko in večkrat. Doživljam vsebino v skladbah različnih glasbenih stilov in zvrsti. Rada poslušam glasbo, ki me prevzame in nagovori.

Ko si omenila Rhapsody in Blue, sem se spomnila, da si nekoč pripovedovala o svojem prvem klavirskem koncertu, ki si ga imela na gradu Kieselstein.

Ojoj. Res je bil prvi, tudi edini (smeh) pa še klavirski ne, ampak pianistični (smeh). V dvorani so imeli takrat samo pianino. Kar ne morem verjeti, da mi je takrat, nekoč sredi srednje šole, padlo na pamet, da organiziram in izvedem svoj koncert. Res sem bila v tistem času aktivna pri srednješolskih kulturnih dogodkih. Koncert je bil odlično obiskan: takratni hišnik je dejal, da že dolgo niso imeli tako obiskane-ga kulturnega dogodka. O programu in mojih različicah izvedenih skladb pa največ pove izjava Branke Potočnik, takrat še študentke glasbene pedagogike, da takšne Rapsodije v modrem še ni slišala (smeh). Je pa moja korajžna poteza spodbudila teto Francko, likovno pedagoginjo, da je pol leta kasneje pripravila svojo prvo slikarsko razstavo.

Se ta hip veseliš kakšnega glasbenega dogodka?

Zagotovo bom šla poslušat Christino Thaler v baročni operi Dido in Enej, ki bo na gradu Zemono. Uživam na koncertih, v glasbi v živo. Sem pa zahtevna, pričakujem, da profesionalni glasbeniki izvedejo glasbo, kot je treba, virtuosno in prepričljivo. Vsekakor vem iz izkušenj, da to ni lahko.

Imate Grudnove Šmikle v načrtu posneti kakšno zgoščenko?

Da. In srčno upam, da nam uspe. Želim, kljub temu da vsem Šmiklam sakralna glasba ni po godu in je to predvsem moja želja, da sakralni program posnamemo. Šmikle znamo sakralni program izjemno začititi. To smo dokazale tudi v Talinu, kjer smo pele Čopijevo Ave Marijo. Zdi se mi, da smo zaradi nje zmagale, zares smo jo zmolile. Zavedam se, da je posneti takšno doživetje težko, morda celo nemogoče, ampak bomo poizkusile. Potem želim, da bi posnele še slovenski ljudski in slovenski umetni program, za cukereček pa še božične, ki smo jih prepevale že nekaj sezon: Missonove, Habetove priredbe ... Tudi zato, ker so nas že spraševali po "naših" zgoščenkah. Bo kar zalogaj, vendar se mi zdi vredno truda, če ne zaradi drugega, pa nam v veselje in spomin.

Sodelovale ste tudi na RTV Slovenija?

Posneli smo že, a še ni bilo na sporedu. Predvidoma naj bi bilo na sporedu jeseni. Gre za oddajo Muzikajeto, v katero nas je povabil urednik, gospod Bitenc. Na snemanju je bilo zelo sproščeno in še vedno piha iz tiste luknje – tisti, ki gledajo oddajo, bodo vedeli, o čem govorim. Z Gojmirom Lešnjakom je bilo zabavno sodelovati. Bile smo pa tudi na TV3, posnetek proslave ob slovenskem kulturnem prazniku v parlamentu. Aja, saj res, tudi POP TV smo gostile v glasbeni učilnici naše šole. Prispevek o slovenskem zborovstvu ste morda zasledili v oddaji Preverjeno, na sporedu je bila lanskega novembra.

Kako je bilo doživeti parlament?

Gospa Potrata je bila o nas dobro obveščena in nas je res zelo izčrpno predstavila. Povabila nas je, ker nas je slišala na zaključnem koncertu v Mariboru. A smo bile malo razočarane, ker nismo nastopile prav v dvorani slovenskega parlamenta, ampak le v preddverju. Bil pa je simpatičen nastop, dobro smo se počutile.

Kaj delaš v svojem prostem času?

Zbor dandanes ni prostočasna dejavnost. Vsak pevec je pomemben člen in program lahko sestavim le na zasedbo, ki jo imam, kar od pevca zahteva veliko odgovornosti. Tako da zbor ni aktivnost v prostem času. Rada sem aktivna zunaj, športno: pozimi smučam in poleti morje, hodim v hribe, tečem, igram squash; da imam ali da si vzamem čas samo zase, da sem z ljudmi, ki jih imam rada, in tudi to, da popolnoma nič ne delam, včasih dobro de.

Kaj pa knjige?

Rada berem, a med letom težko najdem čas zanje. Če vzamem v roke knjigo, jo bom brala, dokler je ne preberem, to pa v delu leta z več obveznostmi ne gre. Če bom med letom imela na izbiro branje in izlet v hrib, bom šla v hrib. Se pa skozi leto nabere cela vrsta zgodb, ki jih prebiram v poletnih mesecih. Strokovno literaturo in dnevno časopisje vse večkrat poiščem na internetu.

Studijsko snemanje na RTV Slovenija. Foto: Jana Jocif

Snemanje oddaje *Muzikajeto*. Foto: Jana Jocif

Mihaela pri snemanju intervjua za prispevek o zborovstvu za POP TV. Foto: Jana Jocif

Šmikle v državnem zboru 7. februarja 2011. Foto: arhiv Grudnovih Šmikel

Za kaj ti časa zmanjka?

Kako je že s tem? Časa je dovolj, odvisno je le od tega, za katero stvar si ga vzamem. Srce mi bije bolj počasi in bom še dolgo živela (smeh), bo že še čas za vse.

Dragi spomini?

Potovanja in čas, ki sem jih preživela skupaj s svojo sestro.

Kako vidiš Šmikle v prihodnosti?

Imam idejo, ki so jo bile tudi Šmikle vesele: enkrat bi rade naredile, ob pomoči pevcev (smeh), program za mešani zbor. Prej nas čaka še nekaj obveznosti: najprej Oglej, nato Jesenske serenade, ki jih organizirata Glasbena mladina in RTV Slovenija: pet različnih izvajalcev, pet različnih koncertov, na petih različnih krajih: Ajdovščina, Ljubljana, Preska, Jesenice in Dravograd. Potem snemanje. Programsko bomo peljale naprej to, kar imamo, in kakšno malenkost zraven. Zelo nam diši, da bi spet kam šle. Tudi mariborsko Našo pesem imamo še v načrtu. Saj res, tu je še jesensko sodelovanje s Cantemusom, zborom iz Kamnika. Koledar dogodkov

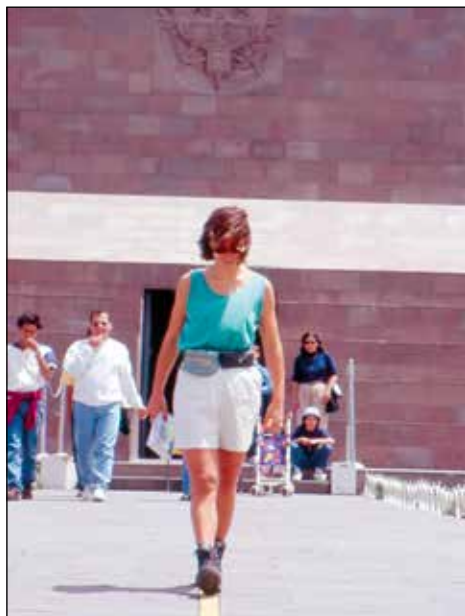
imamo precej zapolnjen, tako da se ga ne bi sramoval niti profesionalni zbor.

Kakšen nasvet bi dala nekemu, ki bi se odločil, da vstopi v zborovodske vode?

V prvi vrsti vedeti in se veseliti, da se iz vaje v vajo lahko nekaj novega naučiš. Torej, ko dobiš povratne informacije o svojem delu, jih ne smeš vzeti kot kritiko, ampak kot pomoč. Rad moraš imeti delo z ljudmi, zbor je živa skupina. Zborovodja amaterskega zbora mora priti na vaje, zavedajoč se, da je tam zato, da pevcem nekaj da. Vedeti, da tisti, ki so na vaji, niso odgovorni za tiste, ki jih ni. Zavedati se, da pevci pridejo na vajo iz zelo različnih situacij, z različno "polnimi" glavami, dober zborovodja bo znal z dobro energijo pevce sprostiti, jih spodbuditi k delu in po vaji bodo zadovoljni vsi. Pevci včasih klepetajo, Šmikle ogromno klepetajo, to pomeni predvsem to, da jih nisem dovolj zaposlila in tudi to je včasih prav. Če se pevec dobro počuti, če zborovodja ve, kaj hoče, bo tudi pevec vedel, kdaj gre zares in kdaj ne. To, da se zbor med vajami smeji, je zelo dobrodošlo, je prav. Zbor je skupinska terapija, ki je še kako dobrodošla v naših življenjih.

Novoletni spust s Kredarice. Foto: Veronika Benedičič

Stik z ekvatorjem. Foto: arhiv družine Naglič

"Vse sva se zmenila." V pogovoru z mrožem na Galapaških otokih. Foto: arhiv družine Naglič

S sestro Jano na Slemenu. Foto: arhiv družine Naglič

Najodmevnejši uspehi

V NOVEMBRU 2008 SO SE UDELEŽILE REGIJSKEGA SREČANJA SOZVOČENJA 2008 IN SI S PRVO NAGRADO PRISLUŽILE:

- nastop 13. decembra v Slovenski filharmoniji v Ljubljani skupaj s petimi izbranimi zbori iz vse Slovenije,
- arhivsko snemanje na Radiu Slovenija,
- brezplačne vstopnice za otvoritveni koncert 10. mednarodnega zborovskega tekmovanja Maribor 2009, ki je bil 17. aprila 2009,

Nastop v Slovenski filharmoniji v Ljubljani.

- udeležbo zborovodje v skupini šestih slovenskih zborovodij, ki bo na otvoritvenem koncertu 10. mednarodnega zborovskega tekmovanja Maribor 2009 izbrala zbor, ki je pripravil najbolj izviren koncept in prepričljiv nastop.

Priznanje s Sozvočenj 2008.

V AVGUSTU 2009 SO SE UDELEŽILE MEDNARODNEGA TEKMOVANJA V OHRIDU, KJER SO SE Z ODLIČNIMI NASTOPI V TREH KATEGORIJAH UVRSTILE NA TEKMOVANJE ZA VELIKO NAGRADO IN JO TUDI OSVOJILE.

Priznanje z Ohrida.

Nastop na Ohridu.
Foto: Phil Lampron

NOVEMBRA 2009 SO SI V ŠKOFJI LOKI NA REGIJSKEM TEKMovanJU ODRASLIH PEVSKIH ZBOROV IN MALIH PEVSKIH SKUPIN PRIPELE ZLATO PRIZNANJE Z ODLIKO IN SI TAKO ŽE PRISKRBELE VSTOPNICO ZA NAŠO PESEM, KI JE BILA APRILA 2010 V MARIBORU. POLEG TEGA SO PREJELE POSEBNO PRIZNANJE ZA NAJBOLJŠO IZVEDBO SLOVENSKE LJUDSKE, POSEBNO PRIZNANJE ZA NAJBOLJŠO IZVEDBO SKLADBE, NAPISANE V 19. STOLETJU, IN POSEBNO PRIZNANJE ZA NAJBOLJŠI ZBOR TEKMovanJA.

Posebno priznanje za najboljši ženski zbor tekmovanja.

Zlato priznanje z odliko za doseženih 90 točk.

Posebno priznanje za najboljšo izvedbo skladbe, napisane v 19. stoletju.

Posebno priznanje za najboljšo izvedbo skladbe slovenske ljudske pesmi.

LETA 2010 SO NA SLOVENSKEM ZBOROVSKEM TEKMOVANJU NAŠA PESEM V MARIBORU OSVOJILE ZLATO PLAKETO IN POSEBNO PRIZNANJE TER NAGRADO ZA IZVEDBO SODOBNE SLOVENSKE SKLADBE, NAPISANE PO LETU 1980.

Zlata plaketa z 21. slovenskega zborovskega tekmovanja Naša pesem v Mariboru.
Foto: Jana Jocif

Nastop na Naši pesmi. Foto: Janez Eržen

APRILA 2011 SO SE UDELEŽILE 12. MEDNARODNEGA ZBOROVSKEGA TEKMOVANJA V TALINU V ESTONIJI IN PREJELE PRVO NAGRADO V KATEGORIJI SODOBNA GLASBA IN DRUGO NAGRADO V KATEGORIJI ŽENSKI ZBORI. PREJELE SO TUDI NAJVIŠJE ŠTEVILO TOČK MED VSEMI ZBORI TEKMOVANJA.

Priznanja iz Talina. Foto: Jana Jocif

Veselo presenečenje v Talinu. Foto: Jana Jocif

In še reportaže Katarine Prezelj

Šmikla gre v Ohrid

Pravzaprav si še zdaj nisem povsem na jasnem, ali se piše na Ohrid ali v Ohrid. Kakor koli, Grudnove Šmikle smo se konec avgusta letos udeležile 2. Ohridskega zborovskega festivala. Dogajanje je potekalo od 27. do 31. avgusta.

Kako smo prišle do tega festivala, vam ne znam točno povedati, lahko pa povem, da smo letošnje poletje delale, da nam je teklo od glave. Vaje, vaje, vaje ..., v nedogled vaje. Toliko se nisem učila že od srednje šole, presneto.

Tudi v Ohridu nas Marjeta (zborovodkinja) ni nič šparala, he he. Vsak dan smo urile glasilke. Če nismo imele nastopa, smo vadile, nekajkrat smo šle poslušat tudi druge zборе. Zvečer pa smo prepevale kar zunaj, na ulici. Ali pa pred hotelom ...

Med vsem tem da ne rečem garanjem pa smo si vzele tudi čas, da smo se z ladjico zapeljale po jezeru; Kirčo, naš vodič, pa nas je podučil o zgodovini in kulturi Ohrida ter nam ju pobljže predstavil. Udeležile smo se makedonske večerje (Tavče gravče je zakon!) in izleta na Sv. Naum.

Festivala se je udeležilo 40 zborov iz držav bivše Jugoslavije, Romunije, Bolgarije, Poljske, Češke, Madžarske, Danske in Norveške. In seveda je vmes

vihrala tudi slovenska zastava. Naša. 28 zborov pa se je udeležilo tudi tekmovalnega dela. Grudnove Šmikle smo se predstavile z ljudskim, s sakralnim in tekmovalnim programom. Začele smo z ljudskim v petek dopoldne. Občinstvo je bilo navdušeno in že prvi nastop nam je dal kriiiiila. Je prišlo kar prav za zvečer, ko smo se predstavile s tekmovalnim programom. Noge so se mi tresle ko hudič, toda aplavz in navdušenje občinstva sta nam dala vedeti, da smo se dobro odrezale.

V soboto dopoldne smo bile na vrsti za sakralni program, ki smo ga odpele v eni izmed katoliških cerkva. Vam povem, da sem videla angele.

In mislim, da sem jih videla tudi potem, ko smo izvedele, da smo izbrane za t. i. finale, kjer nastopa osem najboljših.

V ponedeljek dopoldne smo suvereno stopile na oder in zapele, kot se šika. Naš vodič in zvesti navijač Kirčo je stal zadaj s slovensko zastavo, kar nas je še dodatno spodbudilo. Na koncu pa so nam ovacije občinstva dale vedeti, da smo razturala ohridsko sceno, ha ha. Bile smo najboljše. Osvojile smo prvo nagrado. Zdaj vem, kako se počutijo zmagovalci. Zares dober občutek.

Prebujanje.
Foto: Jana Jocić

Šmikla gre na Našo pesem

Hmmm, no ja, iskreno rečeno, takole med nami, Maribor in Naša pesem ... Španska vas.

No, saj ne, da še nikoli ne bi slišala. Sem. Ampak ... nobene predstave nisem imela o tem. Ob dejstvu, da moje srce utripa v ritmu rockovske glasbe, mi tega res ne gre zameriti.

Da to ni "kr neki", sem se prepričala šele na kraju samem. Jebela cesta, zadeva je prav prestižne narave.

Nastop na Naši pesmi sem vzela nadvse resno. Bilo je to naše prvo tekmovanje v Mariboru, in če odmislim Ohrid, sem bila v vsem tem pravi zelenec. Vedela pa sem nekaj: Moram se potruditi. Znam. Zmorem. Zase. Za Marjeto. Za Šmikle.

Mislim, da mi je kar uspelo. NAM je uspelo!

Zlata plaketa za 91,7 točk in posebno priznanje

za izvedbo sodobne slovenske skladbe, napisane po letu 1980, za skladbo Zima iz Štirih letnih časov skladatelja Lojzeta Lebiča.

Večkrat se vprašam: Presneto, a smo res tako dobre? Kaj je tisto, da je prepričalo komisijo? Saj ne, da ne bi dale vsega od sebe. Smo. Vendar dobro vemo, kje smo ga lomile. Mogoče imajo drobceno vlogo tudi naši žareči obrazi, pristni nasmehi, iskrice v očeh ... Ne znam povedati, kakšno energijo je bilo občutiti na odru. Mislim, da je skrivnost uspeha mešanica vsega tega.

Ponosna sem, da sem Šmikla.

Marjeta, zdaj razumem tvojo željo: Stati na mariborskem odru.

Šmikle te imamo rade!

NAM je uspelo! Foto: arhiv Grudnovih Šmikel

Šmikla gre v Talin

Lahko povem na kratko: Grudnove Šmikle smo aprila letos šle na mednarodno zborovsko tekmovanje v Talin. To je v Estoniji. Tekmovale smo v kategoriji ženski zbori, kjer smo zasedle drugo mesto, in v kategoriji sodobna glasba, kjer smo bile prve – z največjim številom točk med vsemi udeleženi zbori. Velik in čisto nepričakovan dosežek za nas pa je bila tudi uvrstitev v grand prix, kjer je nastopilo šest najboljših zborov.

Lahko povem tudi malo manj kratko:

Zametki Talina segajo eno leto nazaj, ko smo lani aprila tekmovali v Mariboru na Naši pesmi. Slišal nas je en fejšt Estonec, gospod Aarne Saluveer, ki je bil član žirije. Pocukal je našo zborovodkinjo Marjeto za rokav, češ, prijavi te dečve na naše tekmovanje v Talinu naslednje leto, utegne biti zanimivo. In tako je tudi bilo.

Prijavile smo se, plačale prijavnino, poslale posnetke in čakale ... Odgovor je bil pozitiven. Bile smo sprejete. Projekt Talin se je torej začel.

Najprej je bilo treba zadostiti pogojem tekmovanja. Minimalno 20 članov zbora in nihče se ne sme profesionalno ukvarjati s petjem. Je preteklo precej vode, da smo potrdile udeležbo in nazadnje se nas je nabralo točno 20. Program je izbrala Marjeta. Ko nam je naznanila, da je poleg ženskih zborov prijavila tudi sodobno glasbo, smo vedele, da bo noro. Saj človek ne more verjeti, česa vsega se je sposoben naučiti. Ko sem prvič videla note za skladbo Urok skladatelja Lojzeta Lebiča, nisem bila čisto prepričana, ali imajo vezo z glasbo ali mogoče bolj z matematiko. "Nč," sem si rekla, "če smo tisto njegovo Zimo nardile, prmejduš, de bomo tud tole!"

Januarja smo začele z vajami. Najprej dvakrat tedensko – ker ni zadoščalo, smo si utrgale še nekaj vikendov. Hvala našim družinam, ki so vso to odsotnost uvidevno prenašale.

Ob vsem tem pa je bilo treba organizirati še cel kup stvari. Rezervirati letalske karte, recimo. To ni tako, da bi poklical in rekel: "Rezervirajte mi 21 kart, prosim, na to in to ime," pa bi bila zadeva rešena. Oh, Jera bi imela o tem precej več povedati, ona je

Prvi nastop v Talinu. Foto: Tilen Bajec

bila namreč tista, ki je za to žrtvovala živce in oprabila nemalo telefonskih klicev. Če vam povem, da smo karte printale v torek zvečer, v sredo zjutraj pa smo imele let, si lahko predstavljate, da stvar ni bila enostavna.

Organizatorjem je bilo treba poslati originalne note za cel program, ki smo ga izvajale. Da se žirija lahko pripravi in na tekmovanju preverja, ali se držiš zapisanega.

Rezervirati je bilo treba tudi bivanje in hrano ter pri tem paziti, da ne bomo predalec od koncertne dvorane, urediti prevoz z letališča v mesto, dobiti prostor za vaje ..., vse to je preko elektronske pošte urejala naša odlična organizatorica Katja.

Najtežje od vsega pa je bilo iskanje sponzorjev. Finančni zalogaj je bil prevelik, da bi ga zmogle čisto same. Res ni prijetno fehtat za denar, ampak če smo hotele iti, smo morale tudi skozi to. In moram vam priznati, da imajo ljudje še posluh za punce s posluhom. Marsikje smo bile prijetno presenečene in naša iskrena zahvala gre vsem, ki so nam bili pripravljeni pomagati.

Imele smo priložnost sodelovati tudi z dvema priznanima "glasbenikoma", ki sta nas s svojo prisotnostjo počastila na vajah. To sta dva zelo simpatična moška, prvi je dirigent in profesor Stojan Kuret, drugi pa skladatelj Ambrož Čopi, čigar skladbe smo tudi izvajale na tekmovanju. Pošteno povem, da jima ni bilo treba nič dvakrat reči. Vse smo ubogale na prvo besedo.

Pred odhodom na tekmovanje je bilo treba vso stvar postaviti še na oder, da dobiš malo občutka. Imele smo koncerta v Škofji Loki in v Železnikih, ki pa nista prinesla drugega kot to, da smo bile še malo bolj zamorjene, saj tudi približno ni šlo tako, kot smo si želele.

No, čas je že, da se odpravimo, ali ne?

V sredo, 13. aprila, ob 6. zjutraj smo vzletele z Brnika, 4-urni postanek v Pragi (muke ježeve bi se temu lahko reklo), nato let v Talin. Na letališču sta nas pričakala dva predstavnika festivala, ki sta bedela nad nami, dokler nismo bile vse varno nastanjene v hostlu, ki je bil pet dni naš drugi dom.

Po ne vem kakšnem naključju sva z Jano dobili največjo sobo, tako s tremi posteljami. Punce so hitro ugotovile, da imam jaz kot matica seveda privilegije. Ne vem, mogoče je potem za kazen, ker sva imeli največjo sobo, že prvo noč spustil radiator. Itison je vodo ubogljivo vsrkal in nato vseh pet dni oddajal vlago in smrad.

Če sem stopila na posteljo, sem lahko pogledala skozi okno in videla trajekte v pristanišču. Talin (po estonsko Tallinn) je glavno mesto Estonije in njeno glavno morsko pristanišče, letos pa tudi evropska prestolnica kulture.

Zima se je komaj dobro poslovila. Slovenija je bila tisti čas že prav lepo zelena, Estonija pač ne. Še vedno je bilo kje opaziti umazane zaplate snega. Sonce se je sicer pogumno razkazovalo, a za nas razvajenke je imelo še čisto premalo moči. Za Estonce pa je bilo to že pravo razkošje.

Novější del mesta me ni pretirano navdušil. Polno prometa, prahu, prav neverjetno umazani avtomobili, še najbolj zanimiv je bil tramvaj. Nakupovalnih centrov, kolikor hočeš, in to tako velikih, da se je prav enostavno izgubiti. Enkrat sem že pisala, kako klavrn je moj smisel za orientacijo. No, tu je spet pošteno prišel do izraza.

Všeč pa mi je bil stari del mesta, tako srednjeveški in zelo lepo obnovljen. Škoda res, da je bilo tako zoprno mrz, človek bi z veseljem pohajkoval naokoli ali pa samo posedal zunaj in opazoval ljudi.

Na splošno ne vem, ampak kar se tiče samega tekmovanja, lahko rečem, da imajo Estonci izredno razvit čut za točnost. Ko smo dobile program oz. razpored, je bilo do minute natančno napisano, kdaj moramo biti v predverju koncertne dvorane, kdaj imamo akustično vajo, kdaj imamo tekmovalni nastop ... in tega so se res držali.

Tekmovanje je potekalo v operni hiši. V predverju, kjer so garderobe, smo pustile vso kramo in čakale, da nas je prišla iskat hostesa, ali kako bi se reklo tisti puncici. Vodila nas je po stopnicah, po hodnikih, jaz sem že po drugem ovinku izgubila orientacijo, celo pot nas je opozarjala, naj bomo tiho (to je bila, mislim, ena težjih nalog) in nas nazadnje pripeljala

v prvo šok sobo. Tako se temu pravi. Tam smo na zaslonu lahko spremljale dogajanje na odru. To je bil čisto navaden LCD-zaslon, da si ne bi kdo pomotoma predstavljal kakšnega big screena. Pssssst, pssssst, se je kar naprej slišalo. Za božjo voljo, ja kako naj bo človek tiho v taki situaciji? Veš sicer, da ne smeš govoriti, ampak besede kar same letijo iz ust. Pa saj se nismo prav dolgo zadržale tam, kmalu je prišla druga ženska (u, kako se je grdo držala!) in nas peljala v drugo šok sobo, kjer smo se lahko vsaj normalno pogovarjale. Marjeta je dajala še zadnje napotke, izvedle smo dihalne vaje za sprostitvev (čeprav meni to, oprostite, za en drek pomaga), očistile še nekaj čaker ter ene bolj, druge manj mirno čakale poziv za na oder. Spet je prišla tista, ki je tako grdo gledala, in nas peljala do zaodrja. Rada bi vam opisala občutek, ko čakaš tam za zaveso, vendar, verjemite, da se tega ne da. Slišala sem samo še Grudnove Šmikle, pomislila: "O, pravilno so izgovorili naše ime," in že stekla za Viko. Bil je petek, 15. april, ura pa 11.52. Naši obrazi so bili nasmejani in prav z ničemer niso kazali, kakšno tremo imamo. No, vsaj

zdelo se mi je tako, upala sem, da se bo tako zdelo tudi žiriji. Prva skladba Sancta Maria je bila obvezna za vse ženske zборе. Nadaljevale smo s slovenskimi skladatelji. Skladbi Pomlad in Zima Lojzeta Lebiča ter ljudska iz Bile v Reziji Injyn čeva jti gna (Nocoj bom gnala na pašo) v priredbi že prej omenjenega skladatelja Ambroža Čopija. Vse lepo in prav, vendar mene je motilo, ker niso nič ploskali. Ne vem, kakšna čudna pravila so to. Gotovo zato, da se vsa stvar preveč ne zavleče. Seveda, zato so pa lahko do minute natančno napisali nastope zborov. No, nazadnje so nas te minute stale prvega mesta v kategoriji ženski zbori, saj smo bile zaradi prekoračitve časa (vsak je imel na razpolago 12 minut) ob eno točko.

Drugi nastop (kategorija sodobna glasba) smo imele v soboto. Pet do pol desetih smo morale biti v koncertni stavbi. Nato je sledila ista procedura kot prejšnji dan in ob 9.56 smo spet stale na odru. "Čas navije drobnih niti, spredenih iz živih bitij," smo zapele. Spet smo se predstavile s slovenskimi skladatelji in spet je bil tu naš priljubljeni Lebič in njegov Čas. Tale Lojze, veste, piše res odštekane

Zvečer nas je kar nosilo po ulicah starega mesta. Foto: Jana Jocif

skladbe, moraš biti ravno prav nor, da jih izvajaš. In Grudnove Šmikle smo, to vam lahko zatrdim. V pozitivnem smislu, seveda. Tudi naslednja skladba Urok je bila njegova. HUUUUUUU, prelevile smo se v čarovnice in izvajale uroke zoper otekline, zoper kačji pik in zoper hudo kri. Prepričana sem, da je vsaka potihlo dodala še urok zoper žirijo. Ne bi pa vedela, ali smo jih začarale ali pa mogoče očarale s Čopijevo Ave Mario, ki smo jo zapele nazadnje. V tej kategoriji smo zmagale in dosegle daleč največje število točk, 94,4.

No, sedaj sicer malo prehitavam, ker sem vam povedala že vse rezultate. V resnici je bilo pa tako, da nismo ne v petek ne v soboto imele pojma, pri čem pravzaprav smo. Rezultati so bili skrivnost do razglasitve. Občutek je bil res beden, sploh ker smo pri tistem Uroku vmes malo zgrešile intonacijo.

V soboto okrog poldneva je bilo konec vseh tekmovanj. 39 zborov v osmih različnih kategorijah. Ob 13. uri naj bi objavili, katerih šest najboljših zborov se je uvrstilo na zaključno tekmovanje, t. i. grand prix, ki bo na sporedu še isto popoldne. Šmikle, sve-to prepričane, da nimamo možnosti, so šle ene na

kosilo, druge se preobleč, pravzaprav sploh ne vem, kam so vse šle. S Katjo sva rekli, da greva na razglasitve, in sva se vrnili v avlo koncertne dvorane ter se zrinili nekam naprej od sredine. Zadaj pri vhodu je bilo še nekaj naših punc, ki so prišle, tako kot midve, "za vsak slučaj". Pozabila sem že, kako je bilo ime gospe, ki je prišla prebrat imena tistih šestih zborov. Samo to sem razumela, da bodo zbori nastopali v takem vrstnem redu, kot jih bo prebrala. Vem, da sem premišljevala, kako neki so izbirali, ali po kategorijah ali vse skupaj. Bilo je zelo glasno, tisti, ki so bili izbrani, so kričali in se objemali. Pred nami sta bila že dva ženska zbora, no, od tega en mladinski, pa sem si mislila: "Uh, zej pa gotov nau nč, so že dvojne babe," ko zaslišim: "female choir Grudnove Šmikle". Aaaaaaaaaaaaa, to je bilo pa preveč! Najprej sem se prijela za glavo in se sklonila. "Notr smo, notr smo," sem si govorila. Nato sem začela skakati in kričati besede, ki niso primerne za objavo, potem pa so se mi ulile solze. Šmikle so tega že vajene, veste. Medtem pa se je pred vhomod odvijala prava drama. Punce, ki so bile na kosilu v restavraciji čez cesto, so povedale, kako so Veronika, Polona in Tina kar naenkrat

Sladka vrnitev. Foto: Jana Jocif

Častna
Šmikla Tadeja.
Foto: Jana Jocif

pritekle skozi vhodna vrata, tekale sem ter tja, krilile z rokami in se šle neko čudno pantomimo ... Medtem pa je Katja že dajala navodila, pravzaprav ukaze po telefonu: "Babe, kuj sem! Kuj! Vam bom jest že dala, nč ne bo! V granpriju smo, a slišite? Da se mi kuj nalimate tle. Dobimo se pri vohodu!" V petih minutah je bil zbor na mestu. Seveda je vladala panika. Vse je najbolj skrbel Godec pred peklom, skladba, ki se nam enostavno ni usedla, ki nam je povzročala nemalo preglavic in pri kateri si moram jaz na njih mestih še zmerom šteti, tako, da z roko skrivoma udarjam takt po mapi, in upam, da me nihče ne vidi. Dobre pol ure smo imele na voljo, da se pripravimo. V tem času pa je bilo treba poiskati vse note, mape, se spet preobleči ... Ja, res je vladala panika.

Tako smo v soboto popoldne še tretjič nastopile na odru v Talinu. Vedele smo, da programa nimamo dovolj dodelanega, vendar to ni bila ovira, da se ne bi potrudile in dale od sebe svoj maksimum. Ponosne, da smo se uvrstile v grand prix, smo zapele še tri skladbe, potem pa z mešanimi občutki pa tudi kar malce nestrpno in predvsem zbegano čakale na zaključno prireditev. Nепrestano smo razglabljale, po kakšnem postopku neki smo se uvrstile v grand prix (tega še danes ne vemo) in premlevalele vse mogoče kombinacije. Kaj vse je žirija upoštevala? Italijan, Šved, Estonec, Latvijec in Kanadčanka – petčlanska

žirija se je skrajno resno in strogo držala. Presneto dobro smo se zavedale storjenih napak, razen tiste seveda, da smo imele malce predolg program. Bi vi vedeli, ali stojite na odru 12 ali mogoče 14 minut? Dajte no. Med vsem tem analiziranjem in štosi, ki so se porajali ob mislih na zmago, sem prav neumno bleknila: "Ej, babe, če zmagamo, se pa jest tud na blond poštriham." Saj ne vem, kaj mi je bilo. V tisti evforiji in štosih, ki so bili vseh pet dni neprestano na sporedu, so mi besede kar same zletele z jezika.

Posledice pa so več kot očitne. Trenutno sem blondinka. In preživela sem.

Popoldne ob 17. uri, še vedno je bila sobota, smo šle na zaključno ceremonijo. Zdaj smo bile že bolj sproščene, saj smo vedele, da smo z uvrstitvijo v grand prix dosegle več, kot smo upale pričakovati. No, kako smo se uvrstile, ste si prebrali na začetku. Bilo je spet cel kup smeha, vriskanja, objemov ... Oh, kar ne morem povedati, kok fajn je bilo.

Zvečer nas je kar nosilo po ulicah starega mesta. Nazadnje smo pristale v Vana Viru Pub in nazdravile, nato pa nadaljevale v neki diskoteki, od koder smo potem po dve, tri, po štiri skupaj kapljale nazaj v hotel. Noč je bila malo krajša, pa nič zato. Smo imele čas počivati na poti nazaj domov, saj smo v Pragi spet čakale pet ur na letalo. Čas smo si krajšale na sto in en način. Grozno, vam rečem.

Ob pol polnoči smo že vse naveličane prišle na Brnik, kjer so nas navdušeno pozdravili Tadeja, mama Majda (Marjetina mami) in naš šofer Janez. Seveda smo morale še k Marjeti domov na Brnik, kjer smo nazdravile s šampanjcem in se posladkale z odlično saharco, ki jo peče mama Majda.

Ja, bi se našlo še cel kup zanimivih in smešnih stvari, da vam jih povem. Mogoče pogovorim našo

urednico Romano, da izdam posebno številko, hehe. Šala. Me je poklicala zadnjič in vprašala, ali bi napisala kaj o Talinu. "Sej ni treba velik, nekej malga napiš, a bi lohk?"

Zdaj pa poglejte, kaj "malga" je nastalo. Blondinkam se pa res ne da nič dopovedat.

Mogoče bi bilo pa res bolje, če bi ostala pri prvem odstavku: Lahko povem na kratko.

***Marjeta in Grudnove Šmikle,
hvala za vedno,
ker vas cenimo.***

Dipl. ing. Jožef Peternelj, Tonetov Jošk iz Selc, ta pa je kunde!

Marjeta Šketa

Jože Peternelj.
Foto: arhiv Jožeta Peternelja

Ko mi je urednik predlagal, naj pripravim članek o mojem malem stricu Jožetu, sem podvomila, da ga bom lahko. Nisem bila prepričana, da bo Jože sploh za to, pa tudi ne, da bova v pogovoru njegovo pestro življenje in njegov opus lahko obdelala: zdravje mu je namreč junija 2010 pošteno obrnilo hrbet. Vesela sem bila, ko se je pokazalo, da sem se v obojem krepko motila: šlo je kot po maslu, najini pogovori so mu tudi vidno razjasnili obraz in polepšali dan. Dragocen prispevek pa članku dajejo tudi pričevanja in zapis Jožetovega dolgoletnega sodelavca, še vedno najboljšega prijatelja, diplomiranega tehnika elektrostroke Božidarja (Boža) Bastarja iz Ljubljane, pričevanja dolgoletnega sodelavca dipl. ing. Branka Hribarja, ki zdaj živi v Radovljici, Jožetovih študijskih kolegov z elektrofakultete Univerze v Ljubljani dipl. ing. Milana Clementeja iz Ljubljane in dipl. ing. Antona Demšarja iz Železnikov ter opažanja Jožetove edine še žive sestre Marinke Žnidar z Bleda, Jožetovega bratranca Lada Hafnerja iz Selc, Jožetovega kar nekaj let mlajšega dobrega znanca, dipl. ing. gozdarstva in lesarstva Jožeta Demšarja iz Železnikov in 97-letnega Cirila Debeljaka, Bobkovega ata iz Selc. Vsem prisrčna hvala!

24. avgusta 1929 rojeni Jožef Peternelj, Selca 67, doma Joško in Jošk, kasneje v Ljubljani **Jože**, je pravi bratranec mojega pokojnega očeta, slavista prof. Ceneta Kopčavarja, Anžicovega Vinka iz Selc; njuni mami, Tonetova Milka in Anžicova Mica, sta bili sestri. Moji sogovorniki iz Selške doline so mi povedali, da **so tam Jožeta imenovali "kunde"**, in Jože mi je to s hudomušnim nasmeškom potrdil. V večni, podedovani skrbi za slovenščino sem najprej pomislila: se mar to piše z veliko ali z malo začetnico? Kot germanistka sem ob tem najprej pomislila na nemški samostalnik "Kunde" – "klient, komitent, stranka", a se ni zdel primeren, čeprav daje misliti na Jožetove znanja željne pogoste obiske pri prav vseh rokodelcih in obrtnikih v vasi, da je bil torej njihova "stranka". Seveda sem se spomnila tudi na nemško frazo "kund machen" oz. "kund werden" (kot pravi Johann Wolfgang Goethe v prvem delu svoje tragedije Faust: "Ob mir durch Geistes Kraft und Mund Nicht manch Geheimnis würde kund," "morda mi jezik, moč duha, preneko skrivnost razvozla"). Kot že tolikokrat prej sem izraz in pomen našla v starem, Wolfovem slovarju iz leta 1860: "znano mi je, vem", v Wolfovem slovensko-nemškem slovarju iz leta 1895 pa še geslo "kuendig sein" – "znati, vedeti, obvladati, spoznati se na kaj". Jože in nekateri sogovorniki pa menijo, da je vzdevek osnovan kar na izrazih, ki ju navajam v nadaljevanju, citiram kar Slovar slovenskega knjižnega jezika; tudi ta izraza izvirata iz nemščine, seveda pa se v dolini "u" v drugem izgovarja kot izrazit polglasnik:

kúnšten -tna -o prid. (ú ü) nižje pog. *bister, pameten, učen*: kunšten človek / kunštne besede / ne bodi tako kunšten

kúnšt kúnšti ž (ú ü) nižje pog. navadno v povedno-prislovni rabi *umetnost, znanost*: to narediti je velika kunšt

Iz časa svojega otroštva se spominjam občasnih družinskih obiskov in očetovih pogovorov s sedem let mlajšim Jožetom. Njun pogovor zagotovo ni bil o vsakdanjih stvareh, mojim otroškim očem in ušesom se je zdel prav "kunšten". Ne spominjam pa se, da bi takrat o Jožetu vedela kaj konkretnega; a eno

je veljalo, pravzaprav je viselo v zraku: **očetov bratranec Jošk je drugačen, je nekaj posebnega**. Da gre pri njem za genialnost, se verjetno takrat ni zavedal prav nihče v dolini, tudi najožji sorodniki ne, tudi zaradi njegove pretirane skromnosti, saj se s svojim delom in dosežki nikdar ni hvalil, o njih ni pisal. V svojem članku o dosežkih **Jožeta Peternelja z naslovom Tehnički Mocart** v hrvaščini, objavljenem v TN leta 1973 (ni mogoče ugotoviti, za katero publikacijo gre, morda Tehničke novine ali novosti), **avtor Marjan Kralj** v rubriki **Velikani naše savremene nauke i tehnike** Jožeta primerja kar z glasbenim genijem avstrijskega rodu, Wolfgangom Amadeusom Mozartom. In zdi se, da popolnoma upravičeno.

Jožetu je bilo to "drugačno" in to "posebno" tako rekoč položeno v zibel. Več o tem, v kakšnem okolju je prišel na svet, o njegovem domu, očetu, naprednem kmetu in nesojenem izumitelju Josipu Peternelju iz Cerknega, in o njegovi materi Ljudmili sem napisala v svojem prispevku v 7. številki Železnih niti.

Jožetova dve leti mlajša **sestra Marinka** se spominja, da je bilo od nekdanj čutili, da je Jože posebnejš, nekaj nemirni duh. Pravi, da je Jože doma ves čas nekaj delal, "drakslal in take svari, kar najprej delal, tako da je pozabil tudi sam nase, pozabil je jesti in piti". Sestre Stanka, Milica in Marinka so imele brata Jožeta zelo rade. Jože je kot otrok **rad obiskoval obrtnike v Selcih** in se seznanjal z vsemi podrobnostmi izdelave, danes bi rekli tehnološkega postopka izdelave, čevljev, lojtrskega voza, mizarških, kolarskih in kovaških izdelkov in vsega drugega. Povedal mi je, da so bili takrat v vasi zastopani prav vsi obrtniki. Opazoval jih je pri delu, se z njimi rad podrobno pogovarjal o vsaki fazi njihovega dela. Današnja mladina bi morda rekla, da jim je težil. A obrtniki njegove vedoželjnosti niso občutili kot teženje. Radi so mu posredovali svoje znanje. Jože se spominja, da je v mizarški delavnici Pr Aleš nasproti pokopališča "visel kot luster". Delavnica je bila menda moderno opremljena, s stroji, kupljenimi v Nemčiji, in ti so ga popolnoma prevzeli. Kot pravi, so obiski pri obrtnikih v njem vzbudili željo,

Jožetovo otroštvo, sredi tridesetih let. Foto: arhiv Jožeta Petermelja

da bi kaj izdelal tudi sam. Sicer pa pravi, da je znanje, ki ga je takrat pridobil od obrtnikov v Selcih, tudi od kovača, svojega strica po mami, uporabljal vse življenje: obrtniki naj bi ga naučili pravih prijemov, "grifov". Kar hitro se je v Selcih in drugod razširila vest o njegovi vedoželjnosti in ročnosti. Kot pravi Jože, je potem "zagrabilo" tudi njegove vrstnike, da bi doma kaj naredili, izdelali, čeprav pred tem tega niso počeli. A Jože pravi, da je opazil bistveno razliko: sam je ves čas kaj izdeloval zato, da je delal, "narediti" mu je bilo izziv, njegovi prijatelji vrstniki pa zato, da so potem tisto nekaj imeli. Mama je Jožetu povedala, da je že kot otrok ves čas razmišljal o vsem okoli sebe, da je tuhtal o vsem mogočem, podnevi in ponoči, da je bil nemirnega duha. **Na prvi pogled popolnoma razumljive zadeve je Jože postavljaj pod vprašaj.** Jože se dobro spominja, da je neke noči zbudil mamo in jo vprašal, kam vendar gre tisti les pri tem, ko zabija žebelj v tram ali v desko.

Jože je imel v Selcih kot otrok veliko prijateljev. Spominja se, da se je najbolje razumel s **Kovačevim**

Francijem, Francem Hafnerjem, svojim prvim bratrancem, z Jelencovim Jankom, še posebej pa z Mihovim Janezom. Danes tudi ve, zakaj sta bila z Mihovim Janezom tako velika prijatelja: med vrstniki se je bil edini pripravljen in se je tudi znal pogovarjati o "Jožetovem svetu". Kot pravi **Jože, je že v rosnih letih odkrival fizikalne zakone**, a to samo, kot pravi, ne bi pomenilo nič, če ne bi imel sogovornika: **"V fiziki je kup problemov, ki so težko razumljivi; če imaš sogovornika, ki razmišlja kot ti, pa v vsakem pogovoru prideš do novih spoznanj, do novega načina gledanja, in tako v reševanju problemov napreduješ."** In z Mihovim Janezom sta menda predebatirala cele noči. Jožetov dve leti starejši bratranec **Lado Hafner, Kovačev Lado, Francijev brat**, se spominja, da sta bila z bratom kot otroka več Pr Tonet kot doma, da pa se z Jožetom "ni dalo shajati, samo stroka ga je bila, nič otročjega, delal in počel je samo take stvari, ki jih ni nihče drug". V tem času je mama Jožeta že umno vključevala v kmečka dela. Ko je bil star pet let, si je pri delu po nesreči v nogo zapčil gnojne vile in

салон новостии

● **ДАЛЕКОВОДНЕ КОНСТРУКЦИЈЕ ФАВРИКЕ У ДОВОЈУ** постављају се у мрежу далековада „Навахо“ који ће спајати три савезне америчке државе: Аризону, Утаху и Неваду. Укупна тежина тих конструкција износи 17.000 тона. То ће бити један од највећих и најдужих далековада у САД. Последња испорука из Добоја поћи ће преко Атлантика крајем ове године. Конструкције се производе по најсавременијој технологији, са системом нумеричких команди.

● **САВЕЗ ИНЖЕЊЕРА И ТЕХНИЧАРА ЈУГОСЛАВИЈЕ** покрене акцију да 1974. буде проглашена Годinom технолошких иновација и заштите права индустријске својине. У њој ће учествовати, како се претпоставља, ССЈ, Комитет за науку, технологију, образовање и културу СИБ, привредне коморе, Савезни завод за међународну техничку и културну сарадњу, Савезни завод за патенте и Савез проналазача и аутора техничких унапређења Југославије.

● **МОСТ ИЗМЕЂУ ПАШМАНА И УГЉАНА** биће предат јавном саобраћају 1. маја. Он је дуг 213 m, а висок 18 m изнад површине мора. Грађевински радови су углавном завршени. Остало је још да се продуби морско дно, да би кроз теснац несметано пловали и већи бродови.

● **РУДНИК ЖЕЛЕЗНЕ РУДЕ ЉУБИЈА** знатно ће проширити своје капацитете. На централном руднику ове године подићи ће се мрежа сепарација, а на Источном ће бити решен проблем отприличања руде. До 1980. године ће се у Омарској изградити и железара која ће производити 2 милиона тона железа годишње.

● **ПРВА ФАВРИКА „МЕДИОНАН“ ПЛОЧА У ЕВРОПИ** подићи ће се у Бусовачи. То је нови грађевински материјал од шумских отпадака, пилевине и мање вредног дрвета. Он се све више употребљава и у производњи намештаја.

● **ПЕТСТОТА ГОДИШЊИЦА РОЂЕЊА НИКОЛЕ КОПЕРНИКА** биће обележена у нашој земљи низом свечаних академија, изложбама и другим пригодним манифестацијама. Покровитељ ове прославе је председник Савезне скупштине Миљалко Тодоровић.

● **ТЕХНИЧКО-ПУТНИЧКА СТАНИЦА У СКОПЉУ**, која има 116 скретница и 64 колосека, у дужини 16 km, завршена је и ових дана биће усељена. Техничко решење овог објекта, чији је саставни део и Дено за дизел и електро-локомотиве, припада врхунским остварењима у свету.

● **СМУЧАРСКА ЖИЧАРА ТОМОС SV 3** је усавршена низом нових проналазака. Њен погонски механизам и мотор смештени су на савицима. Прилагођена је за мале тежине, а поставља се брзо на теренима с успином и до 60 одсто.

● **ХИДРОИНСТАЛАЦИЈА ЗА „ОРЛОВАЦ“**, познату електрану код Сланица, успешно је пуштена у рад. Аутор ове инсталације је дипл. инж. Владимир Пигара са групом својих сарадника инжењера „Петолетке“ у Трстенику.

● **ПРОВИЈАЊЕМ ТУНЕЛА ОСТРОВИЦА (3.823 m)** савладана је и последња велика препрека на траси пруге Београд—Вар, која је у Првој Гори дуга 117 km.

● **ФОНД ЗА ЗАШТИТУ ТРАВЕ** набавиће скуповен филтер за пречишћавање отпадних вода из рудника олова и цинка „Бркови“ у Мојковцу, које угрожавају доскора ненарушене лепоте ове привлачне оазе природе.

● **НОВА ФАВРИКА ПРИКЉУЧАКА У СТАЊЕВУ** крај Александра успешно усавршава производњу. Модерну халу за обраду ових виталних елемената хидраулике и пнеуматике пројектовали су бирои „14. октобра“ и „Аркона“.

● **СЕРВОСТАБИЛИЗАТОРЕ МРЕЖНОГ НАПОНА 15/30 КВА** почела је да производи Фабрика професионалне електронике у Нишу. Они су неопходни болницама, лабораторијама, рачуњским центрима и поштама — свуда где су у погону врло осетљиви инструменти.

● **ТРЕЋИ МАМУТСКИ БРОД „БЕРГЕ БРИОНИ“** спојен је у пулском „Мељанику“. У овој операцији, уз скипу стручњака, учествовало је 46 електрозаварача.

JOZA PETERNELJ

ТЕХНИ

Kada sam prvi put sreo konstruktora dipl. inž. Jožeta Peternelja, šefa Razvojnog odeljenja za telekomunikacije u „Iskrinom“ Zavodu za automatizaciju, nisam bio svestan da govorim sa čovekom vanrednog talenta za tehničko stvaralaštvo i budućim autorom preko 100 značajnih otkrića. Govorio je polako, pribrano, skromno. Svaka njegova rečenica, svaka reč imala tačno određeni smisao.

Prolazile su godine. Neke od njih pune patnje. Kvar kičmenih prešljnova prikovao je mladog konstruktora na bolesničku postelju. Duge meseci probavio je u raznim lečilištima. Međutim, kad se vratio u laboratoriju, doneo je sa sobom u tanjine izrađen konstruktorski i električni nart za eidenobone transistorske uređaje ET 6 — plod mnogih besanih noći na tvrdom bolesničkom krevetu.

Joža Peternelj rodio se 1929. godine u Selenima, nedaleko od Škofje Loke. Otac mu je bio veoma napredan seljak. Uvodio je mnoge novosti u poljoprivredu — nove kulture i mehanizacije u obradi zemljišta. Imao je čak i sopstvenu kovčanicu u kojoj je pravio za sebe razna poljoprivredna oruđa. Mladi Jože mu je pomagao u tome još kao dečak. Radio je s njim i na nacrtima za navodnjavanje granica čitavog sela.

Sin Jože nastavio je delo svog oca. Završio je osnovnu školu. Za dalje obrazovanje nije imao novca, prkos vanrednom talentu za egzaktnu nauku. Zato je u večernjim časovima nastavio učenje — crtao i izračunavao nove mašinske konstrukcije koje je zatim sam gradio i očevoje kovčanicu. Tada je, uz svetlo gasne svetiljke, otkrio i trigonometrijske funkcije. „Doručke“, rekao je, često sam se sećao tih svojih matematičkih istraživanja i razglasanja.

Na kraju II svetskog rata, u 16. godini, bio je već poznat kao talentovan konstruktor-strojar. Za njega su čuli i stručnjaci onodobnog ministarstva za poljoprivredu i industriju u Ljubljani. Postili su ga i izmenadili se njegovim ostvarenjima. Shvatili su da je steta, ako mladić ostane na selu i da mu treba pomoći. Pozvali su ga u Ljubljanu i obećali da će mu pružiti pomoć.

Ali mladić nije mogao navrat-nanos da napusti svojsko imanje. To je odlučio tek posle dve godine, međutim tada su u Ministarstvu bili sasvim drugi ljudi. Oni nisu ništa znali o talenatima i običanjima, mladiću Peternelju.

U toj nevolji potražio je i našao zaposlenje kao učeni radio-mehanike u tadašnjem IEV (Institut za elektrovezu u

MART 1973

12

VELIKANI NAŠE SAVREMENE NAUKE I TEHNIKE

Ljubljani. Istrajao je — pomalo gladovao i mučio se sa stanom. Ispit iz radiomehanike položio je »uspuno«. Ubrzo zatim je i prvi razred srednjo-tehničke škole završio privatno, drugi i treći je pohađao kao redovno dak i završio sa odličnim uspehom.

Još kao učenik je samostalno konstruisao neke telekomunikacione uređaje, veštije od diplomiranih inženjera u istoj razvojnoj laboratoriji »Telekomunikacija« u Pržanu. Tada je pronašao prstenasti modulator i kasnije ga patentirao. Šef katedre za slabe struje Zagrebačkog univerziteta je smatrao da to delo

grupnom modulacijom govora i pozivnih signala pomoću pomenog modulacionog stepena; stabilizacioni spojevi za frekvenciju interferentnog modulatora; diferencijalna slušalica; reduktor za veća preobacivanja obrtaja; prstenasti modulator, upravljani pomoću modulacijskog generatora struje; postrojenje za uspostavljanje »optimalnog režima« kod tranzistorizacije sa kompenziranim i nekompensiranim aparatima; poboljšana kola za pojačavanje; postrojenje generacije nosećih frekvencija za prenos informacija, na-

čak ni ona vrhunska dostignuća koje je uspešno primenio u pojedinim aparatima. Za veliki broj tih pronalazaka saznao je svet tek kada su ih neka svetska poznata preduzeća objavila kao svoje originalne konstrukcije (na primer, elektronski termostati).

Zivot je hteo da Joža Petermelj nije postao mašinski inženjer. Ljudi koji ga znaju ubeđeni su da je mogao danas da bude i vodeći jugoslovenski konstruktor poljoprivrednih mašina. Da je kao naučnik radio u nekoj drugoj grani tehnike, takođe bi bio čuven. Jer, svaki razvojni zadatak koga se prihvati, završava sa najboljim rezultatima i nizom novih pronalazaka. On konstruise po sopstvenim metodama.

Za svoja ostvarenja primio je mnogobrojna priznanja, a u protekloj godini i nagradu iz Fonda Borisa Kidriča.

Dipl. inž. Joža Petermelj i dalje stvara. Sada studira sistemske probleme elektronskih uređaja za 300-kilovoltu mrežu. Njegovi blokovi su puni novih ideja, novih rešenja, novih konstrukcija. Međutim, mogućnosti za njihovo ostvarenje su mala, ipak, ograničene. Uzaloz za istraživanje i razvoj u laboratorijama drugih zemalja su znatno povoljniji. Ali, uprkos primamljivim ponudama, Joža Petermelj ne želi da napusti svoju zemlju. Uostalom, on nije umeo ni finansijski da iskoristi svoje mnoge patente. Jer, tom našem »tehničkom Mocartu«, koji je u svoje vreme suznih očiju molio da ga prime za šegrtu u IEV, nedostaje »smisao za komercijalu«.

Marjan KRALJ

ČKI MOCART

ima težinu jedne doktorske teze iz elektrotehnike.

Ovaj pronalazak mu otvorio vrata deljnom usavršavanju. Dobio je stipendiju svoje fabrike i upisao se na Elektrotehnički fakultet u Ljubljani. Završio ga je za ne, sa odličnim uspehom.

Prof. dr Marjan Gruđen, rektor Ljubljanskog univerziteta i njegov nekadašnji profesor, nedavno nam je pričao da je Joža Petermelj bio fenomen fakulteta, univerziteta i poseban čovek, na kakvog nije naišao u svojoj dugozodišnoj profesorskoj karijeri. Još tada je dolazio do značajnih rezultata po vlastitom metodu koji je često bio u opreci sa već utvrđenim principima i metodama.

Posle diplomiranja, Joža Petermelj je postao rukovodeći konstruktor i šef Razvojnog odeljenja za višekanalne uređaje u javnoj telefoniji »Iskre«. Bivši direktor razvojnih laboratorija te jednog velikom izjavio: »Sa samo nekoliko takvih Petermelja mogli bismo zamisliti sav razvojni potencijal naše države, osim radioničkih i administrativnih, naravno«. U to vreme, da vas podsetimo, te laboratorije su zaposlyivale oko 200 lica.

Evo nekih njegovih ostvarenja na području telekomunikacija između 1953. i 1957. godine, kada te imao 24—23 godina:

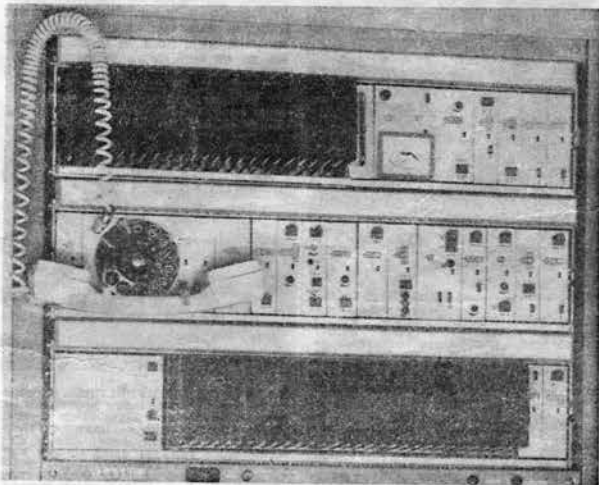
Generator ME 55 do 300.000 Hz; VA-metar ME 38 (nezamenljiv u razvojnim laboratorijama i proizvodnji); merač stepena modulacija ME 51; naponska normala za merenje cevniht voltmetara ME 44; merač otpora i klasifikacija dioda; elaborat nesimetričnog diferencijalnog transformatora; temetska studija elektroakustičkih problema telefonskog aparata po kojoj je ostvarena diferencijalna slušalica.

On je autor mnogih patenata. Na primer: modulacioni spojevi koji istovremeno ograničavaju amplitudu; spojevi za stvaranje 12-kanalne telefonske »B« grupe sa odvojenom

ročito visokonaponskim dalekovodima sa nosećim frekvencijama; poboljšano postrojenje dvosmernog prenosa kombinovanih informacija po spleljenim pojasevima pomoću nosećih frekvencija.

Još veći broj originalnih konstrukcija uopšte nije prijavio. On je autor i mnogih idejnih rešenja koje su drugi ostvarili i prikazali kao svoje.

Ko zna koliko je njegovih originalnih konstrukcija uređaja ostalo neostvareno, jer su svojom tehnološkom revolucionarnošću bile znatno ispred i iznad stručnog nivoa birokrata koji su odlučivale o njihovoj sudbini. Još više je »grešio« time, što je zanemarivao publikovanje svojih istraživačkih i razvojnih radova. On nije objavljivao

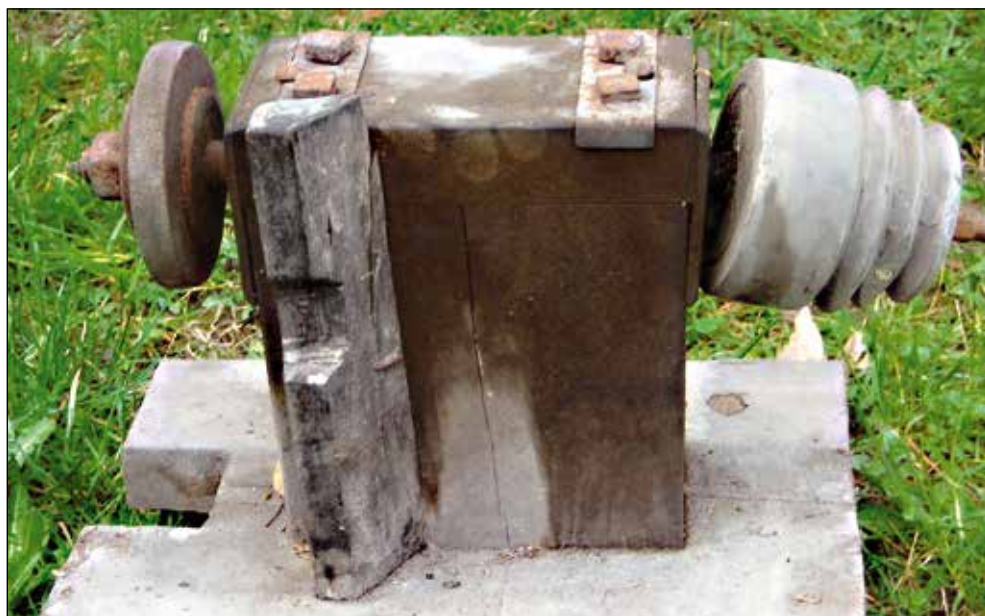
Deo jednobrane tranzistorne aparature ET-6 za prenos kombinovanih informacija — govor i telemehanika — preko dalekovoda visokog napona. To je samo jedno od mnogih dela dipl. inž. J. Petermelja, iz Zavoda za automatizaciju »Iskre«.

dobil tetanus. Zdravnica v Železnikih je žal menila, da mu ni treba v bolnišnično oskrbo, kar pa je imelo kar hude posledice, uničen sklep v gležnju.

V prvem razredu ljudske oz. osnovne šole se je Jože na podstrešju lotil izdelave miniaturnega kmečkega orodja. Kot pravi, mu je bil izziv narediti v miniaturi vse tisto orodje, ki ga je kje videl. Njegov oče je imel za svoje potrebe v hiši dve kovačnici: eno na meh iz lesa in usnja, drugo na kupljen ventilator, vezan na pedal, s katerim ga je z nogo poganjal. Jože je kovačnico z mehonom prenesel na podstrešje. Ko je delal miniaturno brano, je moral tudi kovati. Spominja se, da je vsak prosti trenutek prebil na podstrešju in zadnji trenutek pred poukom tekel v šolo. Kot vsak dan je tudi tistega dne zjutraj zakuril ogenj v kovačnici in delal do njih popoldne, takrat pa, že hudo pozen, tekel v šolo. Komaj je dočakal konec pouka. Ognja ni bil pogasil. Ko se je po pouku vrnil na podstrešje, je tam našel le še pogorišče: žerjavica se je razplamtela, plamen je zajel meh, da je pogorel. Potem ni več delal na podstrešju, ampak samo še v kleti, kjer je bila očetova druga kovačnica. Izdelal je kar precej orodja, pri tem pa mu je pomagal bratranec, Kovačev Franci.

Jože pravi, da je imel Francija pri svojem delu kar "za vajenca". Jože je izdelal tudi lesene drsalke in jih obil z železom, da so dobile klino. Videl jih je bil pri "tistih iz Ljubljane": pravi, da je Borut Mencinger, znani moderator z ljubljanske televizije, kot otrok prihajal v Selca na počitnice k sorodnikom svoje mame in некоč s seboj prinesel drsalke. Drsali so se kar na zaledeneli Sori. Jože je imel tudi smuči, Blažovcu v Selcih jih je bil dal za otroke narediti še oče. Takrat so se smučali "na Ledin pod Zavrnikom". Spominja se, da je bilo smučanje v Selcih pred vojno kar zelo popularno, menda zaradi planiških skokov, Blažovc pa da je bil znan kot dober izdelovalec smučiči. Jože je sam izdelal tudi "orožje", ki so ga potem z vrstniki uporabili pri igri ravbarji in žandarji.

Sicer je Jože po očetovi smrti začel razmišljati o izdelavi kmetijskih pripomočkov, s katerimi bi materi, sestram in sebi olajšal kmečka dela. Najprej je s popravki in izboljšavami poskušal odpraviti hibo na očetovem večvrstnem sejalniku, saj so nastavljive oz. premične zapore (v dveh ceveh, ki sta bili ena v drugi, izpiljeni trikotniki) na njem mečkale seme. Kot pravi, je takrat o možnih rešitvah za odpravo hibe razmišljal tudi ponoči in o njih celo

Glava stružnice. Foto: Marjeta Šketa, arhiv Jožeta Peternelja

sanjal. A izboljšave niso prinesle zelenih rezultatov. Potem je **Jožeta**, kot pravi, "**obsedla**" **stružnica za les**; potreboval jo je za izdelavo drugih pripomočkov. In izdelal jo je, kovinske dele mu je izdelal stric, kovač, po njegovih navodilih. Ohranjena je glava stružnice.

Jože še ni imel dvanajst let, ko je drugi dan vojne stal pred domačo hišo in zagledal s prosvetnega doma na drugi strani potoka Selščice plapolati zastavo vojnih oblastnikov, dolgo od strehe do tal. Spominja se tudi, da so župnika odpeljali iz razreda v šoli in ga skupaj s kaplanom izselili v Srbijo. Pravi, da so doma še naprej obdelovali polje, kot pravi, "je bila v začetku še prosta trgovina". Dogajanje pred domačo hišo in Pr Štefan po eksploziji v nemški postojanki v bivšem "farovžu" je opazoval in podrobno videl skozi trikotno lino s Kalanovega podstrešja, kamor so se bili z mamo in najmlajšo sestro zatekli, starejši sestri pa sta se bili iz previdnosti umaknili proti Železnikom, saj je bila Gašprčkova, ki je eksploziv prinesla v nemško postojanko, prijateljica mlajše od obeh, obe pa sta tudi veliko delali za partizansko bolnico na Prtovču. A to je bil še začetek: Jože je z mamo in najmlajšo sestro vsekakor vojno izkusil zelo od blizu. Pravi, da so bile okrog njihove hiše "stalne rabuke", saj so partizani hodili napadati nemško postojanko, po eksploziji preseljeno v prosvetni dom nasproti Jožetovega doma, in da je ponoči stalno pokalo. A to je druga zgodba.

Na začetku vojne je Jože s pomočjo težkega elektromotorja, ki ga je bil kupil še oče, **izdelal pravo atrakcijo, gibljive jaslice, katerih pastirci so se premikali**. Mamina naklonjenost in razumevanje njegovih nagnjenj sta bila neskončna, saj je dovolila, da je v zgornji sobi nameščeni motor z jasicami v bogkovem kotu "v hiši" v pritličju povezal tako, da je v strop izvrtel luknjo. Med vojno je Jože **izdelal tudi miniaturno štirno, ki je funkcionirala kot prava**: vanjo si nalil vodo, "gonil" si ročico in voda je tekla. Luknjo v stropu je Jože kasneje, ko so pred vsako "hajko" okupatorjevi vezisti za zvezo s štabom na Gorenjskem zasedli osrednji prostor Jožetovega doma, uporabljal za prisluškovanje. Miza, za katero

so vezisti sedeli, je bila tik pod luknjo v stropu in je, kot pravi, "dobro odmevala govor direktno na luknjo", torej v Jožetovo na luknjo prislonjeno uho. Nemško ni znal in ne razumel, a pod njim v hiši so govorili tudi v domačem jeziku. In pravi, da je imel kaj slišati. Potem so njega, najmlajšo sestro in mamo zaprli. S sestro sta menda po posredovanju svoje tete Anžicle, moje stare mame, prišla na prostost in potem sta sama, tako rekoč še otroka, v času, ko je bila mama zaprta v "Begnah", s sosedsko pomočjo vodila kmetijo. Jože pravi, da so mama, njegove sestre in on "srečno prifurali do konca vojne".

Vojno dogajanje pa Jožetove ustvarjalnosti ni ustavilo. Potem ko je še pred vojno iskal rešitev za izboljšavo očetovega sejalnika, se je takoj **po koncu vojne lotil izdelave sejalnika za repo po svoji zamisli**. Njegov leseni sejalnik je sicer v nasprotju z očetovim zasejal eno samo vrsto, a je dopuščal nastavitve razdalje in tudi sicer izpolnjeval zelene funkcije. Sejalnik so potem doma s pridom uporabljali, v mladih letih ga je uporabljal tudi še veliko kasnejši gospodar, Jožetov nečak, Tonetov Rudi. Ta ga tudi hrani. Rudi mi je tudi pojasnil njegovo delovanje: s prestavljanjem vrvice na manjše ali večje kolesce si reguliral hitrost vrtenja kolesa za zajemanje zrnja in tako doziral seme. Kovinska cev, v katero se je s kolesa spuščalo seme, pa je obenem delala v zemljo brazdo, v katero je padalo seme.

Jože je **izdelal tudi kanu iz lesenih desk**. Kot pravi, njegovi prijatelji niso mogli dočakati trenutka, da se bodo lahko z njim peljali. Spominja se, da je bilo sredi zime, a fant, "domači hlapčič, sin občinske reve," ki je hodil k njim jest, se je na vsak način hotel peljati s kanujem. Menda je le dvakrat zavesljal, potem pa se je nevesč veslanja prevrnil v ledeno mrzlo Soro. Veslat so šli potem raje kasneje, poleti. Sestra Marinka ve povedati, da je Jože **po vojni obnovil elektriko v prosvetnem domu v Selcih**, da je tam delal cele noči. Ciril Debeljak, **Bobkov ata** iz Selc, se spominja, da je za neko tekmovalno vajo gasilskih društev na mostu na Češnjici **motorko selškega društva "rihtal" Jože**, in to tako dobro, da so Selčani zmagali. Ker je Bobk dobro poznal že

Jožetovega očeta in je tudi po njegovi smrti pomagal njegovi družini pri raznih delih in opravilih, je seveda opazil, da je Jože ročne spretnosti podedoval po njem.

Jože se še dobro spominja tistega dne spomladi leta 1947, ko še ni imel osemnajst let in se je sredi Selc pred Tonetovo hišo ustavil imponanten črn avto, "ameriška ladja" – buick. Iz avta so izstopili takratni minister za kmetijstvo in dva sodelavca. Nagovorili so Jožeta. Iskali so njegovega očeta, ki je bil v prvi polovici tridesetih let v Dravski banovini poznan po svojem naprednem kmetovanju in lastnih, originalnih konstrukcijah naprav, pripomočkov in orodij za kmetovanje in sadjarjenje. Rekli so, da bi očeta nujno potrebovali v Ljubljani na načrtovanem novem inštitutu za konstrukcijo kmetijskih strojev in na posestvu zraven inštituta, na katerem bi stroje preizkušali. Razočarani, da oče ni več živ, so želeli videti očetove izdelke. Jože jih je peljal po drvarnici in jim je vse pokazal in obrazložil, kaj je čemu služilo. Eno napravo je preskočil, pa so obiskovalci opazili in se zanimali, kaj da je to in zakaj je napravo preskočil.

Pojasnil jim je, da je to pač njegov izdelek, sejalnik za repo. Lepa reč! Obiskovalci so bili navdušeni in so Jožeta vprašali, ali bi prišel v Ljubljano za sodelavca na prej omenjeni inštitut. In predestinirani naslednik na Tonetovem posestvu je, ne da bi trenil z očesom in ne da bi prej vprašal svojo mamo, ki se je bližala šestdesetim in je potrebovala naslednika, odgovoril: "Takoj!" Minister je potem povedal, da je zadeva šele v pripravi in da mu bo pisal takoj, ko bo primerno, da se oglasi pri njih.

Mama na Jožetovo samostojno odločitev ni imela pripomb. Jože je to spet, kot v primeru nočnega vprašanja o žeblju in lesu in v primeru luknje v stropu, razumel kot neskončno in nerazumljivo mamino naklonjenost. Sestra Marinka meni, da njuna mama na posestvu nikoli ni bila srečna in da je takrat z nenasprotovanjem Jožetovi odločitvi pokazala, da Jožetu želi boljše življenje. Najstarejšo hči Stanko je mama poslala na kmetijsko šolo v Maribor, da se je usposobila za napredno kmetovanje in za primerno naslednico na posestvu.

Jože je vse leto 1947 željno pričakoval pismo iz Ljubljane. Prejel ga je šele jeseni. Spominja se,

Jožetov sejalnik. Foto: Marjeta Šketa, arhiv Rudija Habjana

da je v njem pisalo približno tole: "V skladu z dogovorom vam sporočamo, da se zglasite na Vilharjevi cesti v Ljubljani zaradi dogovora." Jože se je odpravil v Ljubljano, poiskal Viharjevo cesto in pravo stavbo. Na stopnišču je naletel na neko žensko. Povedal ji je, zakaj in h komu prihaja, ona pa: "Ja, ampak tega gospoda pa ni, se boste z drugim pogovorili." In Jože je potem v pisarni začel pogovor z nekom drugim. Ta mu je povedal, da so morali zaradi hudih očitkov iz Rusije, češ da želimo v povojni Jugoslaviji gojiti kapitalistično kmetijstvo, **pod pritiski načrtovani program popolnoma spremeniti, in Jožeta pri tem ne potrebujejo**. Jože se je tako praznih rok in žalosten vrnil v Selca. **Za njegovo nesrečo je, kot pravi Jože, izvedela Plajbova Tona iz Selc, Antonija Krek, sestrična Jožetove mame po stari mami Tereziji Krek**. Tona je delala na ljubljanski pošti kot čistilka in je živela v Ljubljani. Neko nedeljo je Tona prišla k Tonet in nagovorila Jožeta v zvezi z njegovo propadlo namero, da gre v Ljubljano. Povedala mu je, da ima v Ljubljani podnajemnika, nekega Žirovca, radiomehanika, ki ji je povedal, da **bodo v Ljubljani ustanovili "inštitut za radio"**,

in rekla: "Če si že imel namen iti v Ljubljano in ker se zdaj veliko ukvarjaš z elektriko, **ali naj Žirovca vprašam, če bi te na novem inštitutu vzeli za vajenca?**". Jože je bil res ravno takrat napeljal elektriko po domačem stopnišču za razsvetljavo in je pristal. In tako je tisti Žirovec vprašal direktorja **uradno sicer šele 20. marca 1948 ustanovljenega Inštituta za elektrovezve** (v nadaljevanju IEV in/ali inštitut), Rudija Jančarja, in direktor je rekel, naj se Jože pride pokazat. Plajbova Tona, Jožetova mala teta, ga je počakala na železniški postaji v Ljubljani in ga pospremila do velike stavbe na križišču Linhartove in Topniške cesti, bivše Rižarne, preseljene v Makedonijo.

Direktor Jančar se je takoj odločil, da Jožeta vzamejo za vajenca. Dogovorila sta se, da vajeniško dobo začne 1. novembra 1947. Jože se spominja, kot bi bilo včeraj. Na dogovorjeni dan pride k direktorjevi tajnici. Direktorja Jančarja ni, tam je **njegov namestnik Silvo Hrast**, kasnejši republiški sekretar za industrijo in generalni direktor Iskre – kakšno naključje, oče moje dolgoletne prijateljice! **In Hrast mu gladko pove, da iz te**

Stavba IEV, bivša Rižarna. Foto: arhiv Boža Bastarja

moke ne bo kruha: medtem naj bi bili od pristojnega ministrstva dobili nalog, naj zaposlijo dvajset slovenskih vajencev, ki so se bili šolali na Češkem, pa so jih zaradi informbiroja poslali nazaj. Jože se dobro spominja svoje popolne poklapanosti. Potem v pisarno vstopi direktor Jančar in tudi on pravi, da z dogovorom iz pojasnjene razloga ne bo nič. A Jože se ne da odgnati, prosi, moleduje. In direktor Jančar se ga usmili: "Veš kaj, pejva v kevder, dol je en majster – a bi se ti samo za radiomehanika učil? No, vseeno, pejd z mano, greva k majstru, ki je doslej vzdrževal stroje za lupljenje riža." In gresta v klet barake na dvorišču k mojstru Kokalju, ki sedi za delovno mizo, "ponkom". In direktor Jančar mojstru pove, da mu je pripeljal vajenca v uk, "mojster pa v luft", pravi Jože, in odvrne: "Kaj mi vlačiš to mularijo, pripelji mi nekoga, ki bo kaj znal! Nimam se časa ukvarjati z njim!" Direktor Jančar pa mojstra potreplja po rami in mu zatrdi, da ta vajenec po priporočanju Žirovca, ki je radiomehanik, že nekaj zna. In potem se **mojster Kokalj** omehta in **Jožeta sprejme v uk**. Kot se Jože spominja, mu je mojster dodelil delovni prostor, "star, zašmiran, črn ponk iz hrastovih plohov, na njem prišraufan velik kovaški šraufštok". Jožeta je mojster takoj tudi zaposlil: dal mu je "kartice", aluminijaste ploščice, s katerimi si je v skladišču lahko dvignil orodje. Ker so imele ploščice luknjo, je Jože mislil, da jih v skladišču do takrat, ko orodje vrneš, nekam obesijo, in se je takoj lotil izdelave obeska zanje. Naslednji dan je originalno zasnovani obesek pokazal mojstru in ta se je samo čudil. Takrat je menda ugotovil, da bo Jože res kar uporaben. Kasneje ga je menda toliko hvalil, da se njegove hvale na račun Jožeta bivši sodelavci z inštituta še vedno spominjajo.

Jože je v Ljubljani najprej živel v zelo skromnih razmerah. Tonina prijateljica, mati blede, jetične hčerke, ga je vzela kot podnajemnika v svoje stanovanje na Ilirski cesti, kjer sta stanovala tudi Tona in Žirovec. V najem mu je dala samo kopalnico. A Jože se je znašel: iz Selc je s konjsko vprego pripeljal dva ploha, ju položil na kopalno kad in tam spal. Jest je hodil v ljudsko kuhinjo na Streliško ulico.

Imel je vajeniško plačo in z njo, skromen kot je bil, kar dobro shajal.

Inštitut je Jožeta še pred prihodom, ob dogovoru, da pride 1. novembra 1947, **vpisal v vajeniško šolo za radiomehanike**. Tako je bil vpisan v šolo, preden je bil sprejet v uk. Sicer pa, kot pravi, uradno ni bil "vajenec": takratna ljudska oblast je, kot pravi, naziv spremenila v "učenec v gospodarstvu", saj naj bi imel po takratnem pojmovanju, kot pravi Jože, "vajenec" prizvok izkoriščevalskega. Šola je bila takrat v Šiški, v bivšem gasilskem domu. Jože je imel pouk v šoli skozi tri mesece popoldne trikrat tedensko. Kot pravi, so zaposleni na IEV mislili, da se uči za mehanika. Dva meseca pred iztekom pouka pa je Jože potrkal pri direktorju Jančarju in ga opozoril, da so ga sicer vpisali na šolo za radiomehanike, pri praktičnem delu pa mu niso omogočili še nobenega "stika z elektriko". Izrazil je bojazen, da praktičnega izpita za radiomehanika ne bo naredil, saj je delal le pri mojstru Kokalju, ki je vodil veliko strojno delavnico, "štancarijo". Ko je šel leta 1948 mojster na dopust, je za svojega namestnika za čas dopusta postavil kar Jožeta: vanj je imel neskončno zaupanje. A to mu vseeno ni omogočalo "stika z elektriko". **Po tem so Jožeta dali v laboratorij za telekomunikacijske naprave. In to je, kot pravi Jože, usodno vplivalo na njegovo nadaljnjo poklicno in življenjsko pot.**

Rudija Jančarja, direktorja Inštituta za elektro-zveze od ustanovitve do leta 1961, se Jože rad spominja in ga opisuje kot zelo "fejst" človeka s posrečnim značajem, optimista – kot pravi Jože, je bil tak značaj v povojnem času "gradnje gradov v oblakih" nujno potreben, vsak realizem bi bil takrat po Jožetovem mnenju destruktiven. Jože se spominja, da ga je Jančar zelo cenil in ga spodbujal. IEV je imel v letu ustanovitve 1948. leta 55, leta 1955 s svojimi proizvodnimi obrati, ki so tudi ljudem na podeželju dali zaposlitev, že 550, leta 1958, ko je postal proizvodna organizacija, že okoli 1.500, skupaj s podjetjem Telekomunikacije, ki je nastalo iz matičnega inštituta, pa celo 2.700 zaposlenih. Leta 1961 se je IEV strateško združil z elektromehanično industrijo

Mladenič Jože kmalu po prihodu v Ljubljano.
Foto: arhiv Jožeta Petermelja

v kranjsko Iskro, ki je imela zadostno kritično maso za mednarodna partnerstva.

No, Jože je z levo roko končal prvi letnik vaje- niške šole za radiomehanike. Potem pa so ga **leta 1948 ob delu vpisali na t. i. tehnikum, sred- njo tehniško šolo, smer elektro**. Vpisali so ga kar v drugi letnik in mu rekli: "Vpisan si, hodi na predavanja, čez prvi letnik boš delal izpite." Spominja se, da je to povedal sestri Milici in da se je ta menda "držala za glavo", ni verjela v njegov uspeh. Prav Milica pa mu je potem pomagala pri zgodovi- ni in podobnih predmetih in Jože je izpit čez prvi letnik uspešno naredil med letom, na koncu šol- skega leta pa uspešno končal drugi letnik. Potem je nadaljeval s tretjim letnikom in ga uspešno kon- čal. Takrat **triletno šolo je torej naredil v samo dveh letih. Praktični izpit za radiomehanika je uspešno opravil kar v laboratoriju IEV**. In od takrat je delal le še v laboratoriju. Spominja se, da je bil vodja razvojnega oddelka, pod katerega je spadal tudi laboratorij, takrat Albin Wedam. Kako

Jožetova ožja družina avgusta 1948.
Foto: arhiv Jožeta Petermelja

majhna je Slovenija! Gospod je oče moje gimnazij- ske sošolke v šestdesetih letih.

Božo Bastar, diplomirani tehnik elektrostroke, šibki tok, razgledan v telekomunikacijah, je bil na IEV sprejet leta 1952. Jože je takrat že delal v labo- ratoriju za telekomunikacijske naprave MK4, Bastar pa v laboratoriju ET, ki je bil vključen v projekt elektrarniške telefonije; montiral in nadziral, vzdr- ževal je naprave ter ugotavljal pomanjkljivosti na njih. Bastar je hodil gledat, kaj delajo v sosednjem laboratoriju, in tam je spoznal Jožeta. Pravi, da so večinoma mladi sodelavci, brez izkušenj, kaj hitro spoznali Jožetovo pronicljivost. On in drugi inženir- ji in tehniki so znanje pridobili na konvencionalni način, v šolah, z znanjem tujih jezikov tudi iz tuje strokovne literature, **Jože pa je brez šol in brez strokovne literature spoznaval fizikalne fe- nomene in jih znal udejaniti**; to se je Bastarju zdelo čudovito. Spominja se, da se je pet sodelavcev pogosto družilo, da so bili nekakšna petperesna de- teljica: Bogdan Veljak, pomočnik, še študent, letnik

1925; Ljubo Planinšček, fakultetni absolvent, vodja merilnice, letnik 1926; Branko Hribar, pomočnik, še študent, letnik 1927; on, zadolžen za montažo in nadzor delovanja aparatov na terenu, letnik 1928; in Jože, letnik 1929. Bastar pravi, da je ožji krog na IEV sicer znal ceniti Jožetove dosežke, ne pa tega, kako je Jože takrat brez teoretičnega, konvencionalnega, šolskega znanja prišel do rezultatov. Spominja se, da je Jože po šoli prihajal v laboratorij, vzel osciloskop in modulator, potem pa dve uri buljil in buljil v sliko na osciloskopu. Pa so se spraševali, on in drugi sodelavci: "Kaj le vidi na tej sliki?" In Jože jim je pojasnil: "Kosmatince na sinusoidi." In te kosmatince naj bi mu povedale vse tisto, kar so drugi spoznali, če sploh, le s pomočjo kompliciranih meritev. Spominja se tudi, da je **Jože predelal švicarski stroj za navijanje tuljav** oz. ga usposobil, da se je na njem poleg običajnih dalo s pomočjo neke vrste prestav navijati tudi tuljave s križnim navitjem, in izdelal navodila za njegovo uporabo. Ko je Bastar dosti kasneje, leta 1965, kolegom iz nemške firme prinesel nekaj takih tuljav, so menda samo strmeli.

Ko so **Jožeta, še vajenca, iz kletne delavnice IEV premestili v laboratorij za telekomunikacijske naprave** – pravzaprav zato, da bi se "srečal z elektriko", da bi potem lažje opravil praktični izpit za radiomehanika – je bil dodeljen v **skupino MK**. Jože ne ve in ni mogoče ugotoviti, kaj pomeni kratica MK, morda medkrajevne komunikacije. **Pri-oritetna naloga** tega laboratorija je bila **vzpostavitev štirikanalne radijske zveze z Beogradom** za potrebe takratnega ministra za industrijo, Borisa Kidriča, torej radijske zveze, po kateri bi lahko hkrati prenašali štiri pogovore. Projekt je dobil oznako **MK4**. Načrt za to pripravo so poverili dr. Adolfu Schmidu, Nemcu, ki je bil pred vojno raziskovalec pri Siemensu v Berlinu. Po vojni, ko v razsutem Berlinu zanj ni bilo dela, je iskal delo in zaslužek, pa je menda s posredovanjem konzularne službe, ambasade na Dunaju, skupaj s kolegom Lilienthalom, strokovnjakom za brezžične zveze, prišel na IEV in tam ostal do leta 1953. V skupino za izvedbo MK4 pa so zaradi pomembnosti in nujnosti izbrali

najboljše strokovnjake. Načrti so vsebovali podsklope – filtre, obročne modulatorje itn. In izvedbena skupina se je zaradi pomanjkanja izkušenj s tako profesionalno tehnologijo kmalu začela soočati s problemi. Ugotovila je, da bi aparature delovale, če bi bili, med drugim, modulatorji dobri. Jože se spominja, da je v skupini delal tudi neki inženir Djordje Ignjatov iz Zrenjanina; ta je menda ugotovil, da so za probleme krivi modulatorji. Skupina je imela osciloskop, po Jožetovem "okno v svet elektronike, s katerim elektriko vidiš". V skupini MK4 so, pravi Jože, začeli ugotavljati, "da je projekt utopija, da je naprava tako zahtevna, da je ni mogoče narediti". V izvedbeni skupini so zato menda nekaj ljudi zamenjali. Jože jih je poslušal, kako so obupavali. Kot pravi, je bilo zanj, kmeta iz Selc, nepojmljivo, da naloge niso in niso mogli izpolniti. S svojo kmečko logiko je, kot se spominja, razmišljal: če so doma dali hlapcu plačo, je moral ta naročeno narediti, sicer so ga odpustili. A Jože je ugotovil, da skupine niso mogli kar tako ukiniti, saj bi to pomenilo kapitulacijo pred nalogo. Jože je bil po svojih besedah firbec. Ves čas je strigel z ušesi in slišal pripombe Ignjatova na račun modulatorjev. Pa je vajenec Jože vprašal: "In kaj je z modulatorji narobe?" In Ignjatov mu je razložil, da "če tu not daš generator nosilne frekvence osciloskopa z ene strani, z druge pa govor, mora na izhodu na osciloskopu nastati taka in taka slika," in mu pokazal, kakšna. Priključila sta osciloskop in slika je bila vse prej kot taka. Jože je kot vajenec delal tudi v navijalnici tuljav, nekaj časa je bil tudi "šef" za švicarski navijalni stroj. V delo so mu tuljave prinašali razvijalci in konstrukterji iz laboratorija, z njimi se je veliko pogovarjal. Pa je vrtal vanje, ko so prinesli v izdelavo novo tuljavo: "Zakaj pa ta ni dobra in zakaj hočete novo?" Pa so mu pojasnili, da zato, ker ima tuljava, "špula", preveliko kapacitivnost in funkcionira tako, kot bi paralelno dal še kondenzator. "Veš, tuljava ima lastno kapacitivnost," mi pojasnjuje Jože – meni germanistki! No, vajenec Jože je pripombe na račun tuljave v modulatorju naprave MK4 vzel resno: po "šihu" je šel po ključce navijalnice, navil tuljavo drugače, križno, in dosegel manjšo

kapacitivnost, preveril z osciloskopom – in glej, slika je bila že bolj podobna ciljni. Potem je neumorno delal, eksperimentiral – in z vsakim poskusom je bil bližje cilju. Ves čas je bil v stiku z Ignjatovim, saj se mu je zdelo, da o zadevi največ ve. Tako je eksperimentiral vse noči, sobote in praznike. In bil je navdušen: zdaj je elektriko lahko pogosto "gledal". Kot pravi, je po postopku "slepa kura zrno najde" izboljševal modulatorje in počasi je aparatura zaživela, s pomočjo aparature se je dalo pogovarjati, slika na osciloskopu pa je bila vse bližja zahtevani. Počasi je projekt MK4 z Jožetovo pomočjo končno stekel.

Takratni dekan elektrofakultete v Ljubljani, prof. dr. Mirjam Gruden, je bil zunanji sodelavec IEV. Pred vojno je delal pri firmi Philips na Nizozemskem. Ko je Jože, kot pravi, "divje eksperimentiral s tuljavami in modulatorji", je dr. Gruden večkrat prišel mimo in ga spraševal, kaj dela. Povedal mu je svojo zanimivo ugotovitev: če je dodal k modulatorju elektronko, je bila slika na osciloskopu lepša, taka, kot bi jo zarisal s črtalom. Bastar se tega še spominja: **moralo je biti leta 1952 ali 1953, Jože pa je takrat obiskoval tehnikum.** In dekan dr. Gruden je Jožetu rekel: "**To je pa zanimivo, treba je patentirati!**" Jože mu je skesano priznal, da tega ne zna, pa se je dekan ponudil, da bo to zanj uredil on. In tudi je: patent je prijavil, Jožeta Peternelja navedel kot avtorja, kot lastnika patenta pa, kot je bilo takrat v navadi, IEV. **Jože prijave svojega prvega patenta, "obročnega modulatorja s pentodo", ni nikdar videl,** menda je bil registriran leta 1954. Kot pravi avtor članka Tehnički Mocart, **je vodja katedre za šibki tok univerze v Zagrebu temu Jožetovemu izumu pripisal težo doktorske disertacije iz elektrotehnike.**

V zgodnjih letih po drugi svetovni vojni je bila v gospodarskem ospredju pospešena obnova, industrializacija in elektrifikacija države. **IEV je bil,** kot mi pove Jože, **ustanovljen v sklopu programa elektrifikacije in industrializacije povojne Jugoslavije.** Takrat so, na primer, v Ljubljani ustanovili Litostroj za proizvodnjo turbin, na Hrvaškem iz še predvojnega Siemensovega predstavništva to-

varno Rade Končar za proizvodnjo transformatorjev in generatorjev, v Srbiji Elektronsko industrijo v Nišu, Turbo inštitut v Guncpljah pri Ljubljani, Ke-mijski inštitut in Inštitut za vakuumsko tehniko za proizvodnjo elektronk v Ljubljani, gradili so hidroelektrarni v Medvodah in na Mariborskem otoku. Mreža elektrogospodarstva pa je lahko funkcionirala, obratovala in se dobro usklajevala le s pomočjo **neposrednih elektrarniških telekomunikacij, elektrarniške telefonije (v nadaljevanju: ET).** Še pred vojno so bili v Jugoslaviji le redki elektroenergetski objekti po daljnovodih povezani z visokofrekvenčnimi zvezami z aparaturami tujega, v glavnem nemškega porekla. Večji del posredovanih energetskih stanj so opravljali preko poštnih telefonskih zvez, kar pa ni bilo vedno zanesljivo. Zato so nastale potrebe po povezavi po lastnih daljnovodih po zgledu tujih energetskih objektov. IEV je dobil nalogo razviti aparature za visokofrekvenčni prenos telefonskega govora in teletmetričnih in komandnih signalov po daljnovodih visoke napetosti. Laboratorij ET je takrat vodil Mihael (Miha) Kuna-ver, ki se je bil pred vojno pri švicarski firmi Brown Boveri & Cie seznanil z aparati, takrat še z dvobočno modulacijo govornega kanala, in z bодоčim, mnogo zahtevnejšim enobočnim konceptom. Vsaka po vojni doma proizvedena naprava je morala pred vgradnjo pridobiti atest skupnosti jugoslovanskih elektrogospodarstev, JUGEL-a. Ko je proizvajalec javil, da je naprava nared, so v Beogradu sestavili komisijo, ki je prišla, pomerila in dala pozitivno ali negativno mnenje. Slovenija se je menda po vojni potegovala za vodilno mesto na področju proizvodnje aparatov ET v Jugoslaviji. Ko bi bilo znano in objavljeno, da ima Jugoslavija proizvajalca tovrstnih naprav, bi bil uvoz ustavljen. In potem so se po Jožetovih besedah začele težave: EI Niš naj bi bila izvedela, da aparaturo, ki bi jo radi ekskluzivno delali oni, pripravljala tudi konkurenca v Ljubljani, IEV.

Na IEV se je delo na projektu ET začelo. Prvi prototip naprave ET je bil razvit in izdelan v laboratoriju ET po konceptu in receptnih izračunih vodje laboratorija Mihaela Kunaverja, kot pravi Bastar,

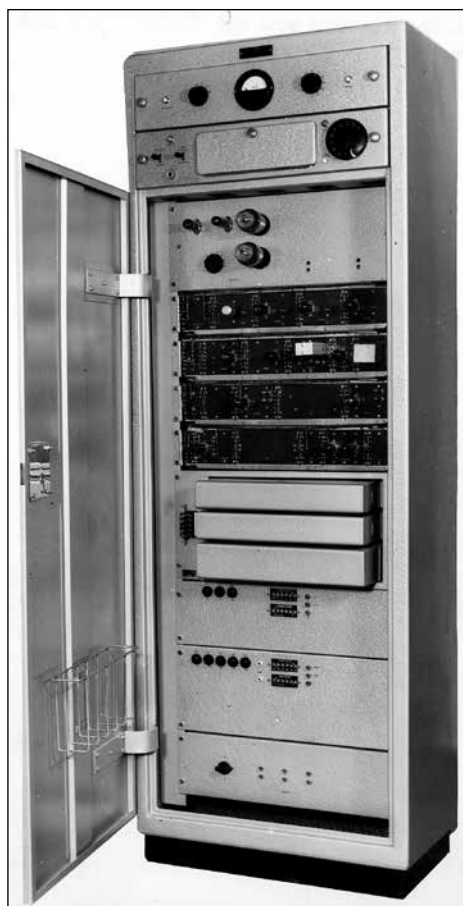
neverjetno zagnanega človeka, pravega deloholika. Direktor Jančar naj bi bil s svojim optimizmom postavil strokovno ekipo za projekt **ET1**, na vrh pa je za "duhovnega vodjo" postavil dr. Adolfa Schmida. Dr. Schmid je torej najbrž odobril načrte. Naprava je vsebovala podobne podslope kot MK4, torej do leta 1960 še elektronke, pa tudi majhno relejsko centralo, namenjeno medsebojni telefonski zvezi operaterjev v stikalnicah in upraviteljev objektov s področnimi dispečerji, in tudi dodatne aparature za prenašanje signalov, npr. telemetričnih podatkov, do dispečerja. Skupina za izdelavo pa se je začela kmalu soočati z enakimi problemi kot tista za MK4. Napravo je kljub temu pripravila za atest, jo začela tudi izdelovati in jo poskusno montirala v omrežje. Prototip ET1 je bil postavljen v poskusno delovanje na daljnovodu Laško–Podlog z namenom, da se v praksi potrdi delovanje oz. ugotovi morebitne pomanjkljivosti. Po pripovedovanju Bastarja, ki je eno leto kasneje montiral in postavil v delovanje **s popravki dodelano napravo ET2** na daljnovodu transformatorska postaja Laško–hidroelektrarna Fala, je obratovodja TP Laško omenjal, da je na kontrolo delovanja in pouglaševanje hodil dr. Schmid. Tudi daljnovodna zveza z ET2 je imela namen potrditi popravke. O delovanju te zveze je Bastar neposredno poročal Kunaverju. Aparature pa v delovanju niso bile stabilne, občasno je bilo treba pouglaševati oscilatorje in popravljati nivoje, kar je zopet terjalo popravke na vezju. Zaradi pospešene elektrifikacije so uprave terjale nujne dobave aparaturne ET z atestom JUGEL-a. Zato in zaradi upanja, da so narejeni popravki dokončni, so v dislociranem obratu Telekomunikacije v **Pržanu že zagnali maloserijsko proizvodnjo aparaturne ET3**. Sledil je dogovor, da bi ET3 z zadnjimi popravki še spomladi 1953 najprej atestirali na Zavodu za telekomunikacije zagrebške elektrofakultete. Bastar je bil zadolžen za poročanje o atestnih meritvah in o delovanju aparaturne ET3, ki so bile že montirane na nekaj daljnovodih po Jugoslaviji. A delovanje ni bilo zadovoljivo in naprava v Zagrebu ni dobila atesta. Atestno poročilo je po vrsti navajalo pomanjkljivosti: oddajna stopnja ni

zmogla zahtevane oddajne moči, stabilnost oscilatorjev je bila nezadostna, samoregulacija sprejemnih nivojev prav tako itn. Uprava IEV je bila v veliki zadregi. Proizvodnjo naprav so ustavili in laboratorij ET je dobil nalogo odpraviti pomanjkljivosti in v najkrajšem možnem času aparature prijaviti interni atestni komisiji.

V **skupini za napravo ET pa se je še kar najprej zatikalo**. Bastar se spominja, da se je takrat na IEV govorilo o "norcih, ki noč in dan garajo v laboratoriju ET". Pravi, da so potem sledili popravki za popravki, da je morala biti seja interne atestne komisije kar nekajkrat preložena, da pa je bila zadrega vedno večja. Jože se spominja, da je bila zagata dodelave takrat "glavna tema na stopnišču", in je tako prišla na ušesa tudi njemu. Pravi, da naj bi prav Ignjatov direktorju Jančarju neformalno predlagal, naj k reševanju problemov pritegne še njega. Še preden pa se je to zgodilo tudi formalno, je Jože najprej "na črno" po svoje predelal modulator na ET3. Potem ko je bil že formalno vključen v skupino, je uspešno izpeljal še najtežje, predelavo oddajne stopnje aparature ET3. Jože je namreč ugotovil, da je eden glavnih problemov oddajna stopnja aparature, da na izhodnem filtru nastajajo velike izgube, zlasti pri višjih frekvencah. Jože je filter z uvoženimi karbonilnimi jedri znane firme Vogt in neprimernimi kondenzatorji zamenjal z zračnimi, plitko križno navitimi tuljavami in močnimi sljudnimi kondenzatorji, ki jih je sam originalno razvil. S tako prirejenim vezjem je, na presenečenje vseh, dosegel zadovoljiv rezultat. Tu gre za še eno Jožetovo domisljico: za dodatno kompenzacijo izgub na sprejemnem filtru je domiselno uporabil resonančno transformacijo nivoja na prvo ojačevalno elektronko. Bastar pravi, da se je na tem primeru lepo pokazalo, da "receptna" vezja v profesionalnih okoliščinah ne delujejo vedno najbolje. Prav v tistem času je **Siemens** kot izbrani tuji dobavitelj montiral telemetrične in telekomandne naprave v dispečerskem centru v Ljubljani in ponekod po Sloveniji. **Obetal si je tudi prodajo svojih naprav ET**.

Zaradi pritiskov elektrogospodarstva so aparaturu **ET3 vseeno začeli izdelovati in montirati, a še vedno ni delala popolnoma tako, kot bi morala**. Nastala je dilema, ali naj delajo na napravi naprej, jo **poskušajo izboljšati in predelati v različico ET4. Jože pa naj bi vodstvu predlagal, naj nehajo predelovati ET3 in naj njemu zapujajo konstrukcijo nove naprave, poimenovane ET5**. In vodstvo se je strinjalo. Jože se spominja, da so mu dodelili Adama Perka v pomoč, da mu je asistiral. Takrat je popoldne po službi hodil v šolo na tehnikum. Z aparaturu se je ukvarjal vse noči in jo izdelal. Atestna komisija v Beogradu je bila obveščena. A Jože se je, kot pravi, zavedal, da bodo člani atestne komisije predvsem poskušali najti pomanjkljivosti aparature. Pa je vodstvu inštituta predlagal, naj organizira komisijo, v kateri bodo slovenski strokovnjaki s pošte, z IEV, z univerze, ki bo dala predhodno mnenje. In vodstvo se je strinjalo. Komisija se je sestala, aparaturu pregledala in jo ocenila kot odlično. In beograjski komisiji so potem najprej pokazali to mnenje. Beograjska komisija je začela z meritvami in bila je navdušena. Izmeriti je bilo treba le še popačenje, ki ga je povzročal oddajnik. Jože tega med konstrukcijo ni meril, a naredil je, kot pravi, vse tako, da bi bilo popačenje čim manjše. A tu se je zataknilo, popačenje je bilo menda res kar veliko. Jože je bil nad tem sam neprijetno presenečen. Prosil je, da se vsi razen sodelavca Adama Perka umaknejo. Že prej je bilo dogovorjeno, da bodo komisijo z avtobusom peljali na kosilo k Slepemu Janezu v Šentvidu in potem na izlet na Golico. Jože je potem opazil, da se rezultat slabša sorazmerno z dolžino časa, ko je aparatura vklopljena: ugotovil je, da se umetni vod v aparaturi, ki v laboratoriju nadomešča daljnovod, segreva. Če je pred aparaturu mahal s papirjem, torej s pahljanjem hladil žične upore, navite s cekas žico, se je rezultat izboljšal. Spominja se, da je potem Perka poslal v skladišče po 15 ogljenih uporov, z njimi zamenjal prej vgrajene žične in dobil fantastičen rezultat: naprava je prenašala telemetrične in komandne signale. Po telefonu je to sporočil, komisija se je z avtobusom vrnila. Jože jim

je pojasnil svojo ugotovitev, da cekas pri višji temperaturi kristalizira in njegovi kristali povzročajo popačenje. In IEV je **atest za ET5 dobil**. Napravo so začeli proizvajati in montirati. Elektrogospodarstvo naj bi po Jožetovih besedah takrat končno zadihalo, z aparaturu ET5 je dobilo potrebne komunikacijske zveze. Jože pravi, da je "bilo olajšanje nepopisno, da se je mora končno razrešila". Siemensovi upi, da bo plasiral svojo napravo, so šli po vodi: Siemensov strokovnjak je zaradi Jožetove originalne, samosvoje porazdelitve nivojev v aparaturi posebej natančno preveril delovanje svojih prej omenjenih naprav z uporabo Jožetove ET5 in je lahko le ugotovil, da delajo brezhibno. Napravo ET5 so potem začeli tudi tržiti. Ceno so, kot pravi Jože, postavili po evropskih merilih. Uvoz je bil definitivno nepotreben in

ET 5. Foto: arhiv Boža Bastarja

ustavljen. Jože se spominja, da sta dve aparaturi za eno zvezo stali kar 3.500.000,- din. Tovarna v Pržanu je takrat zaposlovala 730 ljudi, mesečni fond za njihovo plačo je znašal 3.750.000,- din. Jožetu je žal, da naprave ET5 niso ponudili na tuje trge, saj se je kasneje pokazalo, da bi bila še kako konkurenčna. V modernem žargonu bi rekli, da je bila naprava ET5 pravi bum. Jože je napravo brez konvencionalnega, šolskega znanja izdelal v času, potem ko so ga prvič vpisali na fakulteto. Zaradi naprave se študiju ni mogel posvetiti, kot pravi, je bil fizično in psihično odsoten. Bastar pravi, da je imel sam tudi kasneje leta in leta stike z razvojnimi laboratoriji v takratni Evropi in je lahko ugotovil, da razvijalci v glavnem delajo s pomočjo konvencionalnega znanja, in le redko je srečal fizikalno tako pronicljivega razvijalca, kot je Jože.

Bastar je s svojim 40-letnim stažem v razvoju telekomunikacijskih sistemov z izkušnjami v tujih razvojnih laboratorijih **o profilu razvijalcev vezij** razvil takole tezo: iz koncepta aparature se določijo funkcijska vezja in večinoma strokovnjaki s konvencionalnim znanjem vezja kreirajo na "receptni" način: za potrebno funkcijo izberejo predpisano, "receptno" vezje, "receptno" določijo in izbirajo dimenzije elementov vezja, z meritvami preverjajo funkcijske karakteristike, po potrebi jih optimirajo in potem to dokumentirajo. Le zelo redki, prodornejši razvijalci pa pridejo do spoznanja, da je treba "recept" spremeniti, uberejo samostojne razvojne pristope in z njimi dosežejo boljšo funkcionalnost in konkurenčnost. Tak, originalen razvojni pristop je praviloma predmet patentiranja. Bastar pravi, da je večina konvencionalno šolanih fiziko razumevala prek matematičnih formul. Jože pa strokovne, receptne literature sploh ni poznal, v strokovno šolo je šele dobro začel hoditi: vezja je znal učinkovito dimenzionirati na osnovi funkcijskih spoznanj in je uspešnost svojih kreacij tudi dokazal, njemu je bila **fizikalna pronicljivost "dana od boga"**.

Jože se spominja leta 1953, ko se je bližal **prvi sejemu elektronike, imenoval se je mednarodna razstava radia, združena z zametki profe-**

sionalne elektronike, v sokolskem domu na Taboru v Ljubljani. IEV se je odločil, da je aparaturi MK4 in ET3, radijske naprave in še kaj treba razstaviti in s tem dokazati, da je IEV sposoben izdelati kompleksne aparature. Takrat je podjetje Telekomunikacije v Pržanu, nastalo iz IEV, že delovalo. Eno aparaturo MK4 so postavili v Pržan, drugo pa na sejem, dodali so 50W oddajnike, in radijska zveza med obema je delovala. Navdušenje je bilo menda veliko. Naslednji **sejem je bil jeseni istega leta v Mariboru,** kot pravi Jože, bolj ljudski. Na njem je, na primer, Institut Jožef Stefan predstavil strojček za zbiranje fižola: strojček je ločil bel fižol od temnega. Dogovorjeno je bilo, da bodo trije sodelavci IEV na sejmu ljudem predstavili aparaturo MK4. Eden od njih je bil Jože, drugi njegov sodelavec Ignjatov. Jože se spominja, da si je bil Ignjatov od neke frizerke sposodil belo haljo in z njo naredil velik vtis na obiskovalce; take halje so v tistem času nosili sodelavci razvojnih laboratorijev le v tujini. Zanimanje obiskovalcev za aparaturo je bilo veliko, menda so med razstavljalci trije IEV-jevci absolutno dominirali.

Potem so Jožetu nekega dne na IEV rekli: "**Vpisali smo te na elektrotehnično fakulteto.**" Takrat je bil že stalno zaposlen in je na veliko delal in uspešno razvijal in konstruiral. Bastar mi pove, da so na IEV Jožetu potem zaupali in mu dodelili vodenje razvojnih laboratorijev. Zanimivo delo je Jožeta popolnoma angažiralo, tako da je predavanja na fakulteti zanemarjal. Oboje enostavno ni bilo mogoče. Seveda ni delal izpitov in fakulteta se mu je, kot pravi, "malo uprla". Razvojno delo ga je popolnoma "potegnilo vase". Bastar se spominja, da sta dolge ure v noč delala, včasih v laboratoriju tudi prespala. Tudi zato, ker je bil laboratorij ogrevan, privatni sobi, v katerih sta bivala, pa ne. Spominja se, da je dekan prof. dr. Gruden včasih prisedel, se zanimal, kaj delata, koliko časa to delata, ju "odprl kot školjki" in jima kaj svetoval. Med dr. Grudnom in Jožetom se je po njegovem razvila neke vrste empatija.

Bastar se spominja, da sta imela z Jožetom res dolge delavnice, od šestih zjutraj pa do enajstih zvečer.

Pozno zvečer sta šla pogosto k Slamič na vogalu Gosposvetske ceste in današnje Kersnikove ulice, kjer so imeli restavracijo in mesarijo. Ves dan nista jedla, morda le kos kruha in ribjo konzervo. Jože je imel zelo rad juhe in po prvi skoraj ob polnoči je naročil še eno in še eno. Kasneje so ju v restavraciji prepoznali kot "juharja". Jože je delal in delal, včasih ni niti vedel, kateri dan v tednu je: sestri Marinki je nekoč priznal, da je zgodaj zjutraj hitel v službo in se čudil, da na poti ni srečal prav nikogar. No, za razlog je po prihodu na inštitut le izvedel: bila je nedelja.

Da pa bi bil Jože tudi formalno izenačen s kolegi inženirji, so na IEV vztrajali pri zahtevi, da pridobi univerzitetno diplomu, in so **ga leta 1957 ponovno vpisali na elektrotehnično fakulteto** ter ga za čas študija osvobodili vseh delovnih obveznosti. Jože se spominja, da je k njemu prišel njegov neuradni mentor prof. dr. Mirjam Gruden: "Vemo in razumemo, da poleg službe ne moreš hoditi na predavanja in delati izpitov, a dogovorimo se, da te vpišemo na fakulteto ponovno in da se boš potem posvetil samo študiju. Plačo boš vseeno dobival." Jože je bil navdušen, **naenkrat ga je študij veselil in zagrabil ga je z obema rokama**. Takrat je bil že razvijalec in tehnični vodja laboratorija za aparature, torej vodilni kader, in je imel lepo plačo. Že dolgo ni več spal na deskah, položenih čez kopalno kad v Ilirski ulici: lepo sobo mu je bil pri samski gospodinjini za Bežigradom preskrbel inštitut. A tja je hodil samo spat. Med študijem se je Jože s prof. dr. Grudnom še zblížal in pri njem tudi uspešno diplomiral. Bastar se spominja, da je prof. dr. Gruden **Jožetovo diplomsko nalogo ocenil kot briljantno. V njej je Jože originalno obdelal obročasti modulator**, menda nepogrešljiv v vseh enobočnih kanalnih sistemih. **Na Jožetovi univerzitetni diplomi, datirani 15. 5. 1962, je napisano: Univerza v Ljubljani, Oddelek za šibki tok Fakultete za elektrotehniko Univerze v Ljubljani – Jožef Peternelj, inženir elektrotehniko.**

Dipl. ing. Anton Demšar, Jožetov študijski kolega in trajni prijatelj Ante, se spominja, da je

Jože – inženir. Foto: arhiv Jožeta Peternelja

Jožeta videl v Železnikih kako leto, preden je šel na fakulteto: peljal se je na motorju Java, v današnjem žargonu mi je povedal, da je bil Jože pravi mačo. Hitro sta se spoprijateljila in se potem veliko družila. Čeprav je bil Jože deset let starejši, so ga on in drugi kolegi na fakulteti imeli za vrstnika. Demšar pravi, da je bil Jože vedno nasmejan in dobre volje, vedno optimističen, a videlo se je, da je drugačen. Ker je bil starejši, je bil tudi pametnejši. Kolegi so ga imeli radi. Demšar pravi, da sta veliko debatirala, ne le o stroki. Jože je menda veliko govoril o svojih pogledih, o sebi pa ne veliko. Demšar je vedel, da je Jože že v službi in na študijskem dopustu. Spominja se, da je Jože včasih le omenil, da je dobil to in ono nagrado, a le mimogrede, ne kot nekaj pomembnega. Dosti kasneje pa mu je vendarle potožil, da bi bil moral dobiti Kraigherjevo nagrado in da je bil menda izigran. Demšar se spominja, da je imel Jože na fakulteti nekaj težav z matematiko, ker mu je manjkalo srednješolsko znanje. A tudi matematiko je kasneje obvladal, Demšar se spominja, da je Jože gradil na logiki in zelo obvladal sliko predmeta

"Mačo" Jože na
Bledu leta 1957.
Foto: arhiv
Jožeta Peternelja

v prostoru in da je eden prvih v letniku naredil izpit iz opisne geometrije pri prof. Marušiču. Menda je bil profesor nad Jožetom tako navdušen, da mu je ponudil nič manj kot asistentsko mesto na fakulteti. Profesorji strokovnih predmetov so Jožeta – raziskovalca poznali in so ga menda obravnavali zelo spoštljivo. Demšar pravi, da je Jože diplomiral med prvimi tremi iz letnika.

Anton Demšar se dobro spominja, da so Jožeta v Selcih imenovali "**kunde**". Tudi po koncu študija sta se z Jožetom občasno videvala in vedno debatirala.

Ko ga je obiskal, potem ko je zaradi problemov s hrbtenico eno leto delal leže na trebuhu, mu je Jože pokazal svoj kletni laboratorij, v katerem je razvil napravo ET6. Demšar pravi, da je naprava potem zaposlovala 120 ljudi. Jožeta je spodbujal, naj napiše knjigo, saj so se mu njegova razmišljanja zdela zanimiva, a Jože tega ni storil. Sicer Jožeta Demšarja vidi kot človeka, ki mora reševati tehnične probleme, ki je problemov vesel, ker so mu izziv, ki razmišlja tudi filozofsko, pa čeprav je na tem področju samouk – odkriva namreč tudi stvari, ki so bile na neki

Absolventi
fakultete za
elektrotehniko
leta 1961.
Foto: arhiv
Milana Clementeja

način že večkrat odkrite. Tudi Demšarju se Jože zdi izredno zanimiv sogovornik, tudi velik esteta, ki ima svoje poglede na vse in s pridom uporablja kmečko logiko. Demšar se široko nasmeji, ko se spomni, da je Jože v študentskih letih razmišljal o tehnični rešitvi, kako v usta potegniti kuhan špaget. Videla sta se tudi po veliki poplavni katastrofi v Železnikih: Jožeta je menda zelo zanimal predvsem tehnični aspekt poplave.

Jožetov študijski kolega dipl. ing. Milan Clemente se spominja, da so klenega Jožeta vesele narave ne glede na razliko v starosti imeli za vrstnika. Od mlajših kolegov se je, kot pravi Clemente, **Jože** razlikoval tudi po tem, da je imel motor, kasneje tudi avto. Predvsem pa naj bi **izstopal po pojmovanju fizikalnih pojavov**, saj je imel za seboj že obilico praktičnih izkušenj: stvari, ki so bile za mlajše kolege nekaj popolnoma novega, je on že poznal iz prakse. Clemente se spominja, da je bilo takrat v letniku veliko odličnih študentov, Jože pa da je bil "nadodličen".

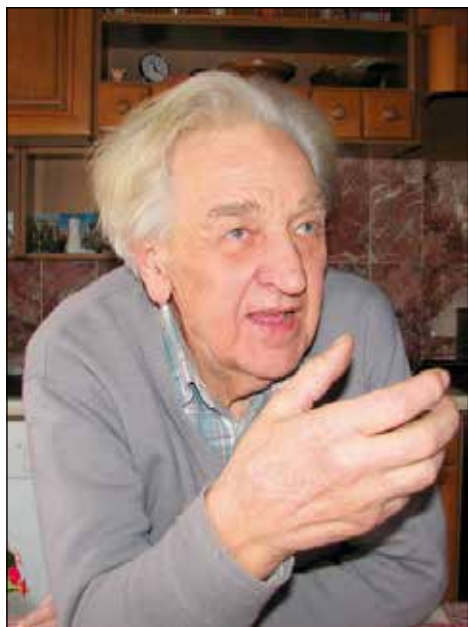
Clemente se spominja, da je Jože ocenjeval profesorje po tem, kako so predstavili fizikalne pojave. Profesorja dr. Mirjama Grudna je izredno cenil prav zaradi njegovega načina fizikalne predstavitve. Matematika namreč ni bila Jožetova specialnost, in zato ni toliko cenil tistih profesorjev, ki so operirali z zapletenimi matematičnimi formulacijami.

Clemente mi pove, da so imeli na fakulteti obvezno enomesečno prakso v tovarnah. Sam je prakso dobil v Iskrinih Telekomunikacijah v Pržanu. Oddelek, v katerega so ga dodelili, je vodil Božo Bastar. Bastar mu je menda prinesel kup načrtov in dokumentacije o aparaturi ET5. Clemente je potem študiral in študiral načrte in dokumentacijo ter na koncu ostrmel, ko je ugotovil, da se je prebijal skozi tisto, kar je ustvaril njegov študijski kolega Jože. On in drugi študijski kolegi so sicer vedeli, da je bil Jože takrat že v službi, a niso vedeli, da "je bil vreden tolikšnega spoštovanja, da so bili njegovi dosežki tako pomembni". Clementeju se primerjava Jožeta z Mozartom zdi res posrečena: kot iz Mozarta glasbene, so iz Jožeta vrele tehnične ideje.

Tudi s Clementejem je Jože med študijem navezal trajne prijateljske vezi. Clemente, ki je kasneje delal v računalniški stroki, je ves čas spremljal Jožetove dosežke. Pravi, da je bil **tipično za analogno tehniko talentirani Jože ob pravem času na pravem mestu, da je nadpovprečno dobro razumel fizikalne pojave in je v analogni tehniki blestel**. Digitalna tehnika, ki je prinesla silovit razvoj računalniških tehnologij, je začela prodirati tudi na Jožetovo področje. **A Jože je vse svoje aparature razvil še v času, ko je prevladovala analogna tehnika, in po mnenju Clementeja takrat odigral resnično veliko vlogo.**

Absolventski izlet
v Pariz leta 1961.
Foto: arhiv
Milana Clementeja

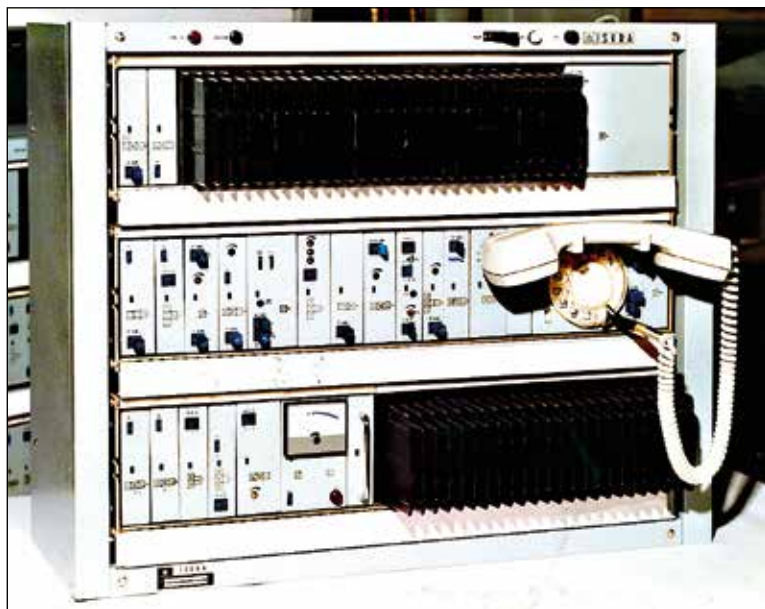

Sredi debate s prijateljem Clementejem, marec 2009.
Foto: arhiv Milana Clementeja

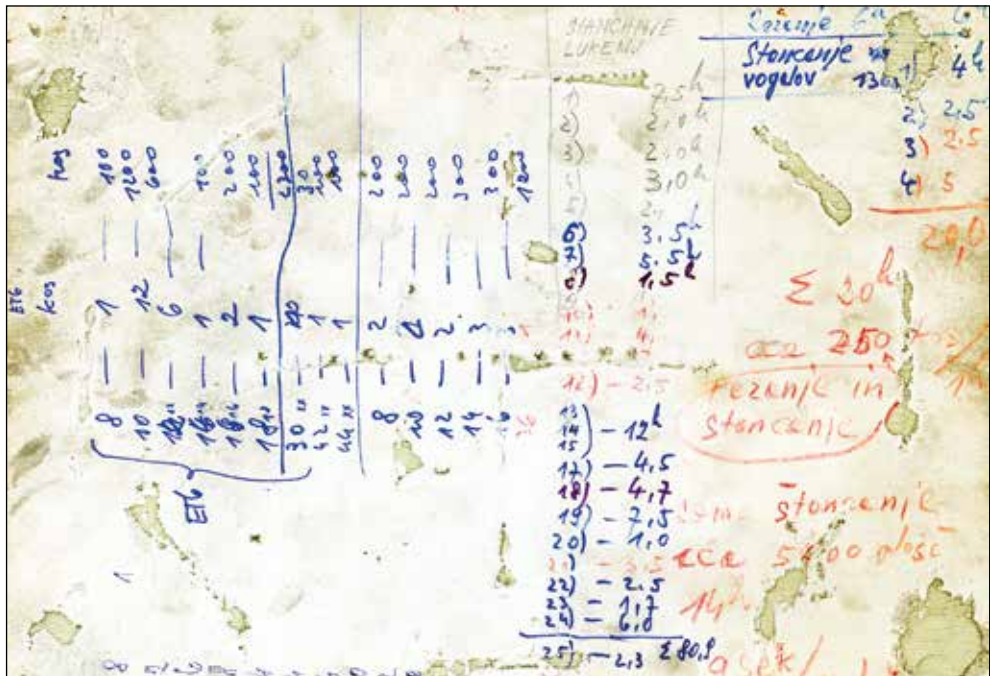
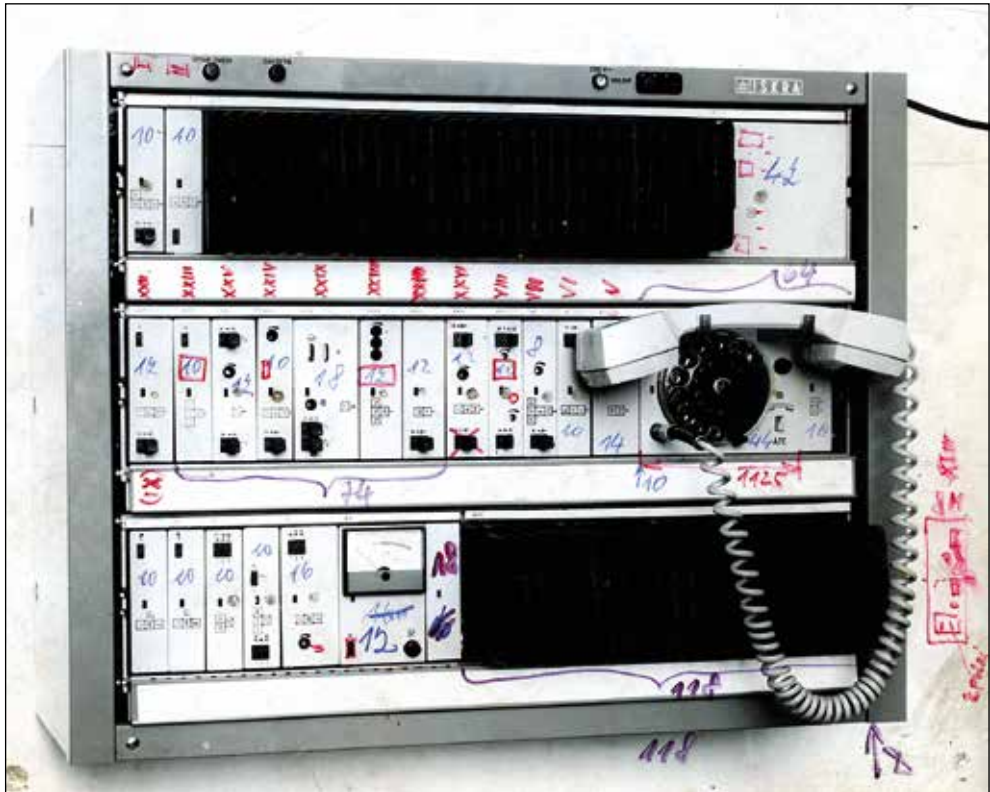
Jože se je poročil leta 1963 in si ustvaril družino in dom v Šentvidu v Ljubljani. Potem ko je v svetu za daljnovidne povezave prevladal novi koncept tranzistoriziranih naprav z "zlepljenimi" kanali, se je **Jože leta 1968 lotil naprave ET6.** Ugo-

tovil je, da za uresničitev zadanega potrebuje večjo organizacijsko samostojnost, zato je "prestopil" v Iskro Avtomatiko in tam vodil novoustanovljeno organizacijsko enoto, TOZD s 50 do 60 zaposlenimi. Kot pravi, se je v njej izživel. Clemente Jožetovo odločitev obžaluje, zdi se mu, da je z nalogami vodenja izgubljal dragoceni čas za ustvarjanje, a ni šlo drugače. Bastar pa pravi, da je **Jože ET6 sijajno razvil in v svetovni konkurenci realiziral nov koncept tranzistorskih visokofrekvenčnih elektrarniških zvez.** Šlo je za moderno aparaturo s tranzistorji namesto elektronk, s t. i. enobočnim prenosom zlepljenih kanalov.

Takrat je imel Jože hude težave s hrbtenico, a je vseeno delal: v službenem laboratoriju so mu najprej dvignili mizo, delal je stoje. Delal je v bolnišnici in med rehabilitacijskim bivanjem v Valdoltri. **Aparaturo ET 6 pa je v glavnem naredil v laboratoriju v kleti družinske hiše v Šentvidu** leže na trebuhu na posebej skonstruirani mizi vozičku. Pomagali so mu sodelavci, ki so v njegov laboratorij hodili v službo, dva redno – Adolf Divjak in mag. Janez Pavšek, nekateri drugi občasno. Jože se je z aparaturo ukvarjal 24 ur na dan. Kot pravi, taka reč zahteva celega človeka in ne dopušča polovičarstva.

ET 6, osnovna aparatura, Jože ji pravi "temelj".
Foto: arhiv Jožeta Peternelja

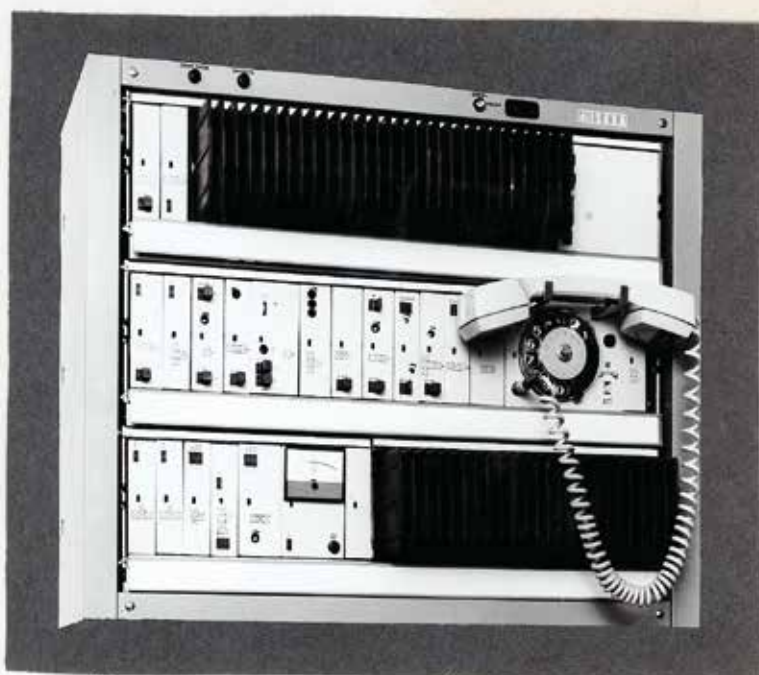

Osnovna aparatura z Jožetovimi navodili za izvedbo, zabeleženimi na hrbtni strani fotografije.
Foto: arhiv Jožeta Peternelja

1

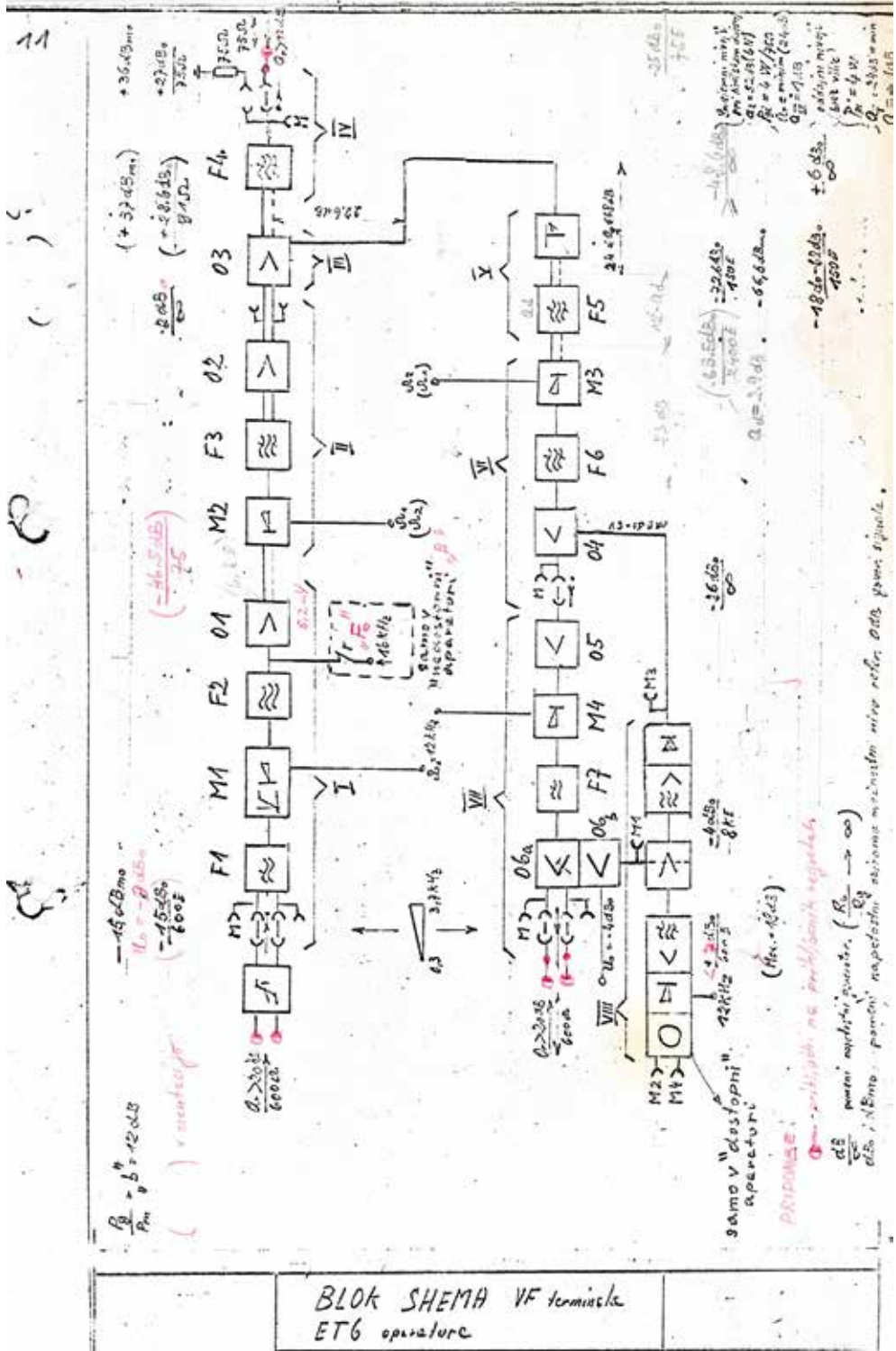

ISKRA - ZZA

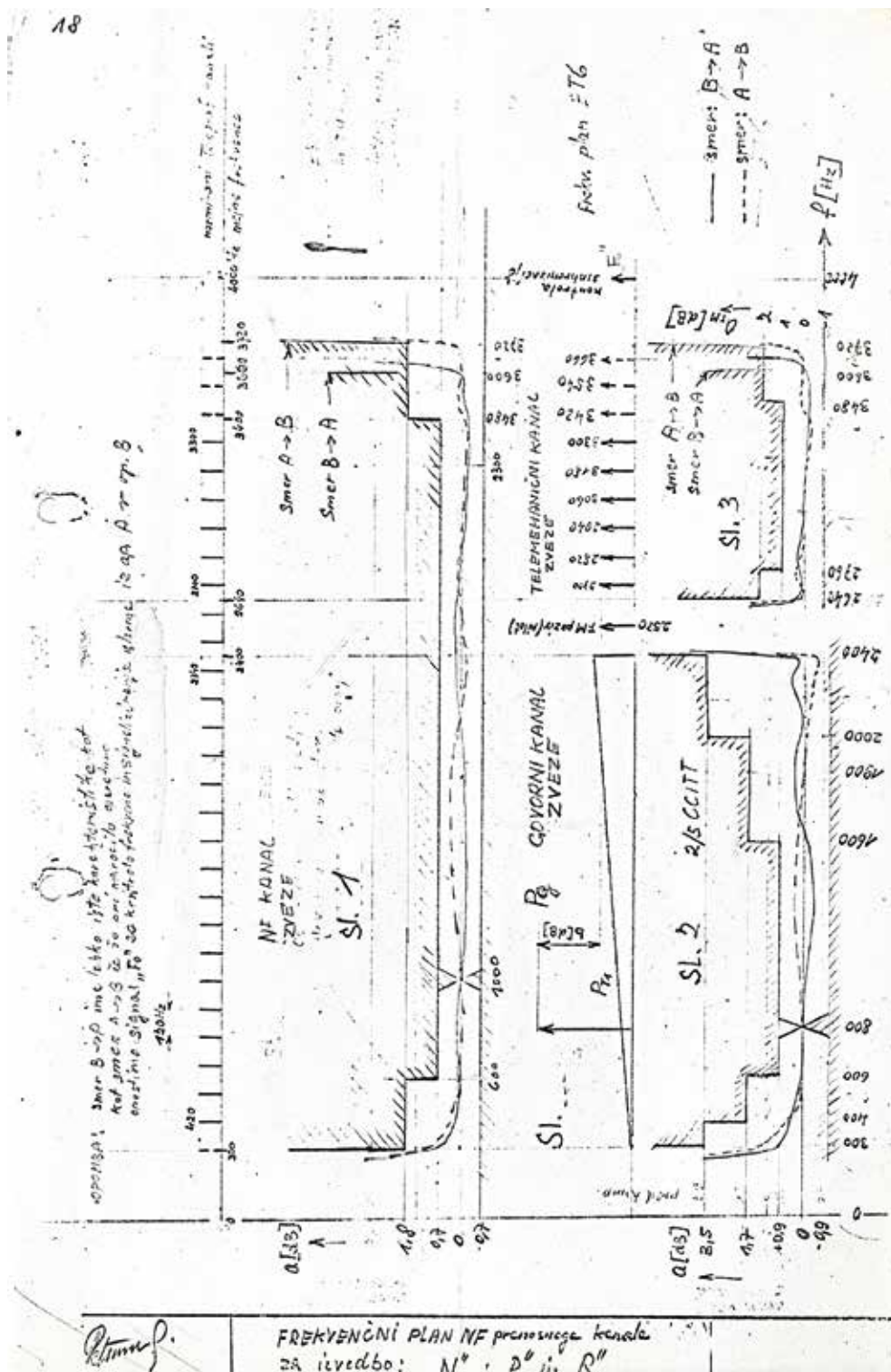

ENOBOČNA TRANZISTORSKA APARATURA ET 6

z zlepljenimi kanali za prenos
kombiniranih informacij
- govor in telemehanika -
po daljnovodih visoke napetosti

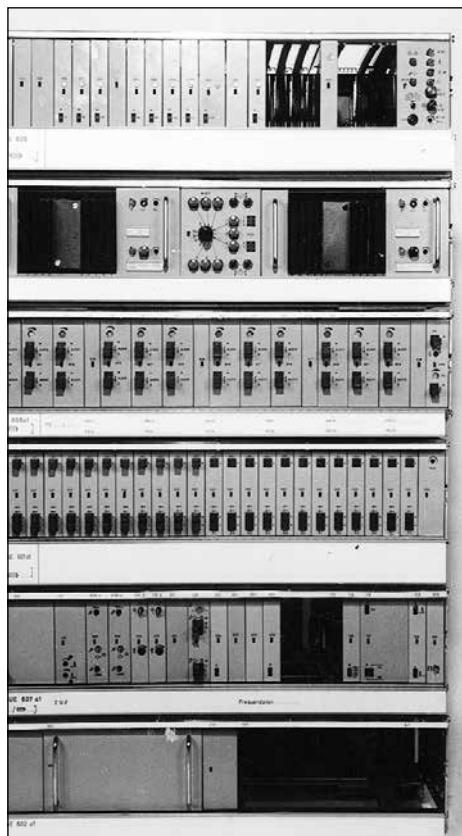

Blok shema VF terminala aparature ET 6 iz outputa prospekta. Foto: arhiv Jožeta Peternelja

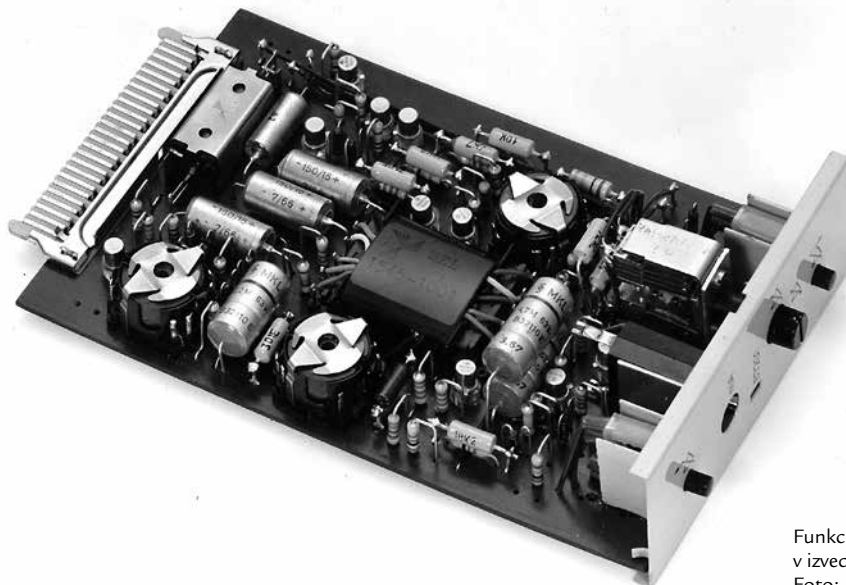

Jože se spominja, da so napravo izdelali v rekordnem času: šest mesecev in pol po tem, ko se je Jože naprave lotil, je šla na teren v obratovanje.

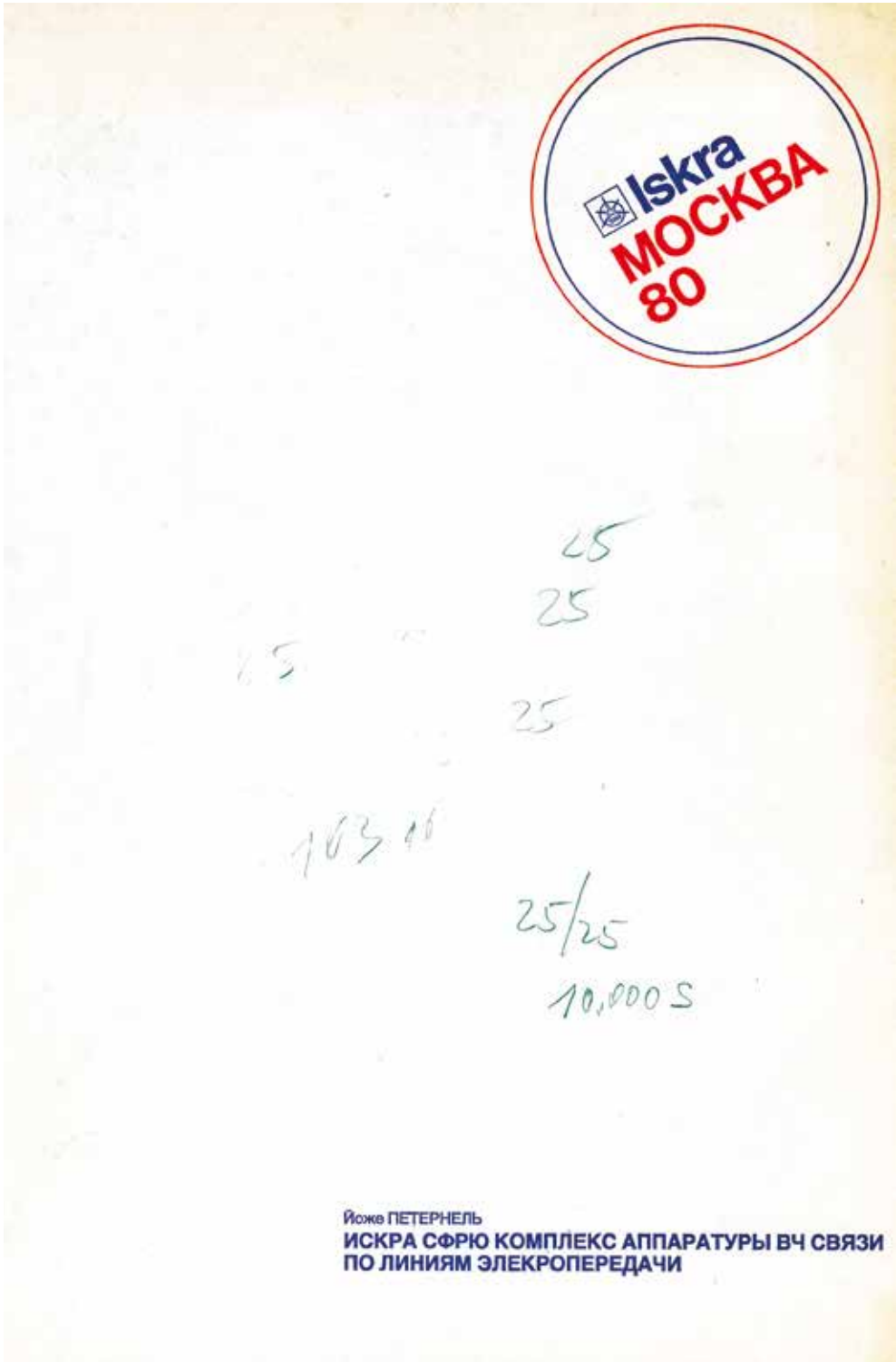
Z napravo ET6 je Iskra prodrla na svetovne trge, bila je svetovna uspešnica: z njo so bili opremljeni vsi daljnovodi v bivši SFR Jugoslaviji in v bivši Sovjetski zvezi, od Kavkaza do Vladivostoka, na Tajskem, na Balkanu, v nerazvitih državah. Zaradi uspešnega prodora v Elektrogosudarstvo Sovjetske zveze je kasneje prišlo do dodelave 12-kanalnega sistema Z12-E (ISEP) s posebno oddajno stopnjo z napajalnikom, ki jo je Jože razvil za specialne potrebe izredno dolgih daljnovodnih zvez ruskega elektroenergetskega daljnovodnega omrežja. Uspešno sodelovanje z rusko elektroenergetiko se je nadaljevalo še dolgo vrsto let, Jože je pri projektih sodeloval tudi po upokojitvi. Jože se spominja, da je leta 1980, torej v letu, ko je Moskva gostila 12. poletne olimpijske igre, na simpoziju predstavnikov vseh elektrogospodarstev Sovjetske zveze v Moskvi predstavil ET6. Imel je prevajalca, prospektna brošura pa je bila prevedena v ruščino. Še danes se mu zdi, da je bil njegov nastop nekaj neverjetnega: "Si predstavljaš, Selčan, pa predava v Moskvi!"

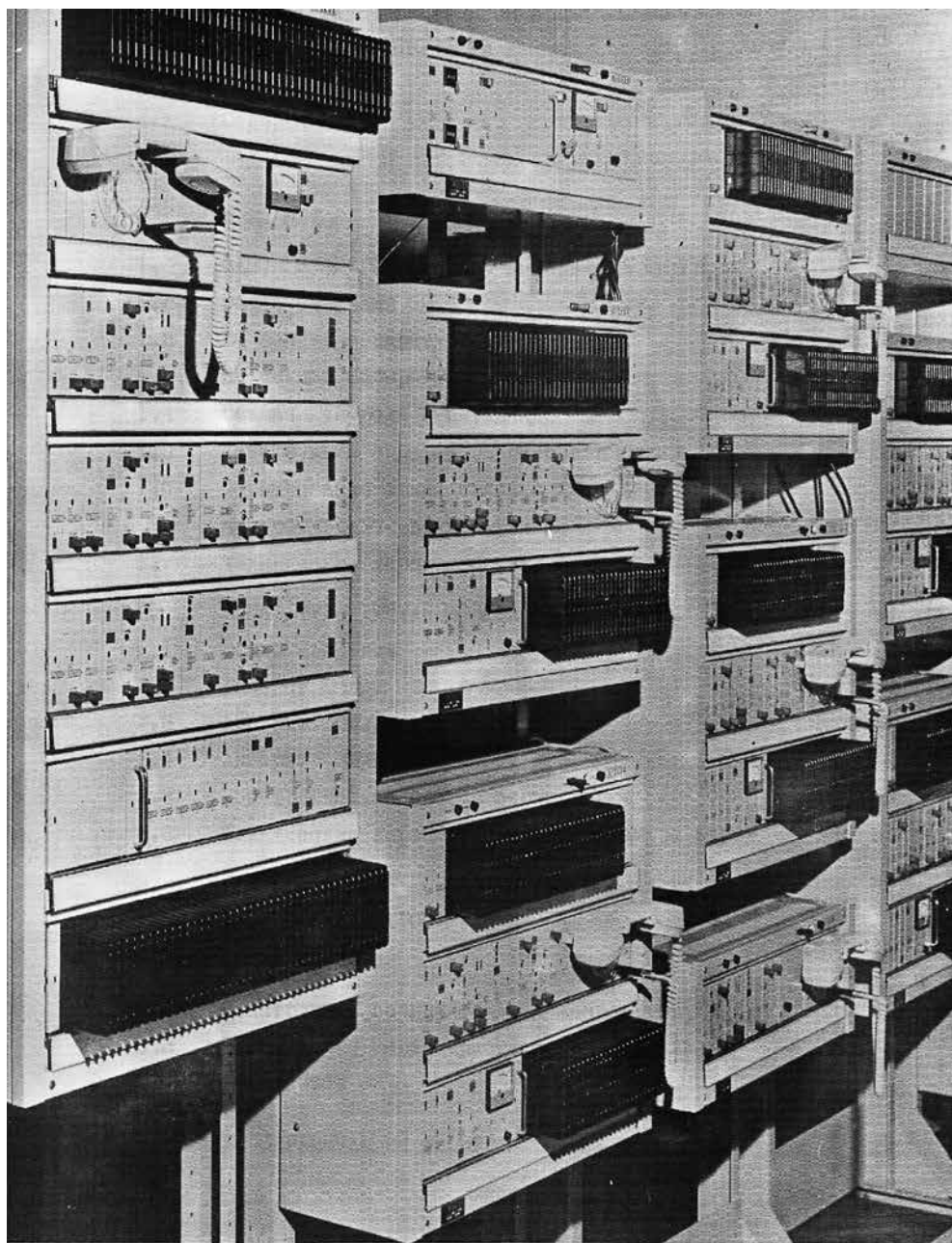
Za elektrarniške potrebe dodelana aparatura Z12-E v izvedbi ISEP. Foto: arhiv Boža Bastarja

Funkcijska enota v izvedbi ISEP. Foto: arhiv Boža Bastarja

Gradivo za predavanje v Moskvi, naslovnica. Foto: arhiv Jožeta Peternelja

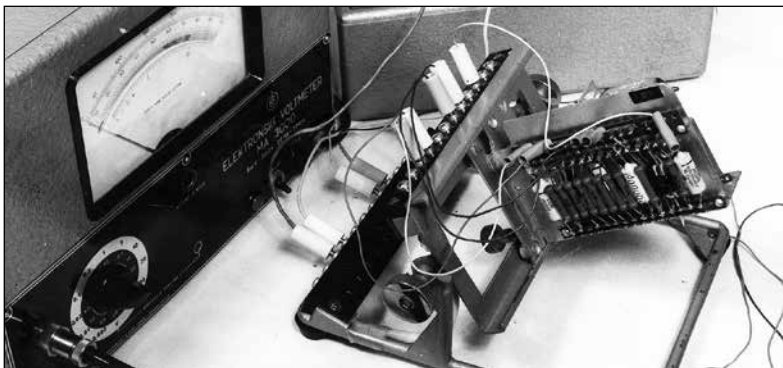
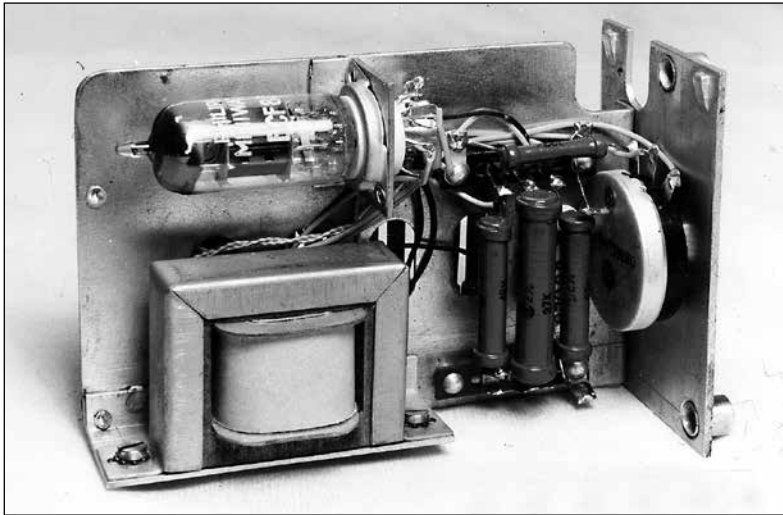
АППАРАТУРА ВЧ СВЯЗИ ДЛЯ НУЖД ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО
ХОЗЯЙСТВА ИЗ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ПРОГРАММЫ ЮГОСЛАВСКОГО
ОБ'ЕДИНЕНИЯ "ИСКРА"

Gradivo za predavanje v Moskvi, prva stran. Foto: arhiv Jožeta Petermelja

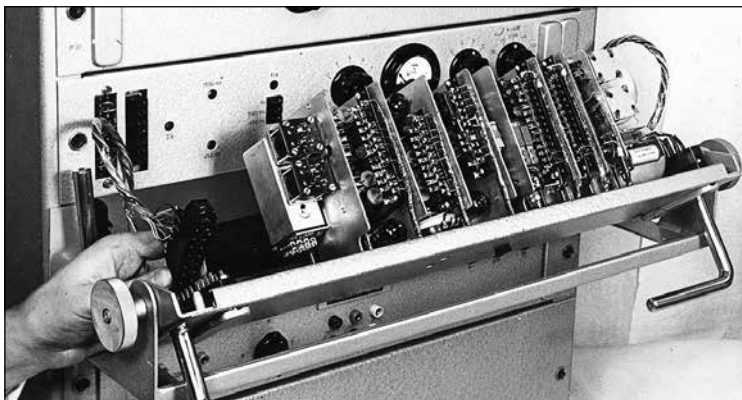
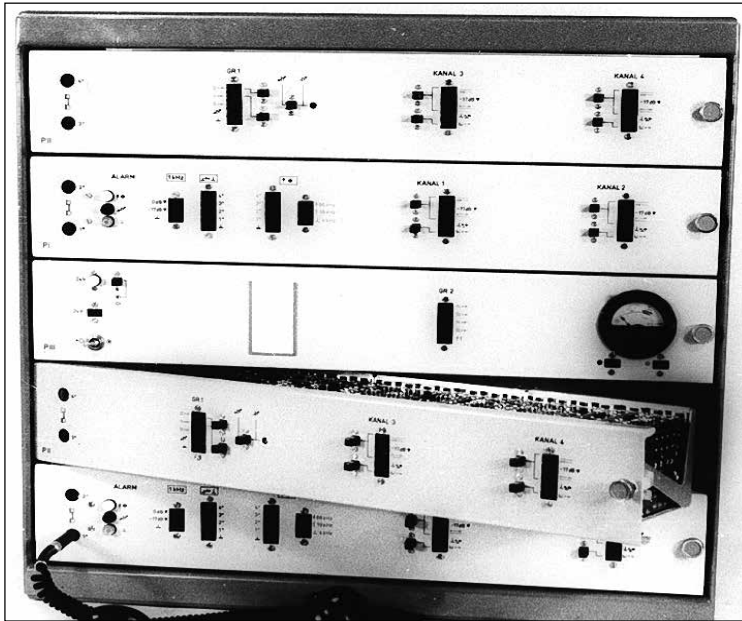
Dipl. ing. Branko Hribar iz Radovljice je Jožeta spoznal na IEV. Takrat sta delala v različnih oddelkih, oba pa sta ob delu tudi študirala na isti fakulteti. Ostala sta trajna prijatelja. Razvoj Jožeta – samouka – "od vaškega kovača do inženirja" se Hribarju zdi neverjeten. Spominja se, da je imel Jože mehaniko v malem prstu in si je z njo pri študiju pomagal razumeti vse drugo: vse probleme naj bi bil "prevedel" v mehaniko, pa je šlo. Spominja se tudi Jožetove izvirnosti v raziskavah. Ko so elektronke zamenjali prvi tranzistorji, jih je Jože brez kakršne koli literature takoj obvladal: do spoznanj naj bi prišel samo z meritvami. Po Hribarjevem je Jože vedno in povsod našel praktične in gospodarne rešitve. Zanimivo pa se Hribarju zdi, da se Jože nikdar ni spoprijateljil z računalniki. Hribar pozna tudi vse Jožetove "izume" za domačo rabo: kupljeni **sekalnik za drva**, ki ga je predelal tako, da je lahko razklal tudi večje kose; **nakladalec** za težka bremena – z njim je na tovorno prikolico lahko brez pomoči naložil svojo težko kosilnico, podobno malemu traktorju, **sistem obešanja kuhinjskih visečih omar** – v steno je Jože vzdal kar železno traverzo in nanjo obesil vsako omarico posebej, **bazen**, ki ga ni treba čistiti, **iz nerjaveče pločevine**, na robu obložen z gumo, da ni nevaren, **ogrevan s sončno energijo**, na domačem vrtu in v Selcih in drugo. Hribar pozna tudi Jožetov nazadnje razviti **univerzalni merilec**, ki meri napetosti toka, induktivnost, kapacitivnost, upornosti, diode, tranzistorje. Kot pravi Hribar, takega merilca na trgu še ni.

Jože se spominja, da se je res rad in veliko ukvarjal z mehaniko in s pridom izkoriščal teoretično znanje, ki ga je pridobil na fakulteti. Spominja se, da je strojne teorije poslušal skupaj s študenti gradbene fakultete. Kot elektrotehnik je potreboval kup znanja iz mehanike, pa si je, kot pravi, "postregel kar sam", ni potreboval pomoči. Jožetov prijatelj Bastar potrjuje, da je **Jože izvrsten mehanik in inovativen strojnik. Za ET5** je za "bežeče" oscilatorje izdelal termostat z originalnim mikropreklopnikom, tako je menda stabiliziral zaradi temperaturnih vplivov nihajočo, "bežečo" frekven-

co. Bastar mi še pove, da je bila konstrukcijska sestava aparatur ET1–5 grajena na predalčni zasnovi; posamezne funkcijske enote – modulatorji, filtri, ojačevalniki itn. – so bile vgrajene v predalčke in ti v ožičene predalčne vstavke, vstavljene v aparaturne omare. Bastar pravi, da je tako zasnovo na osnovi izkušenj iz predvojne Nemčije verjetno predlagal dr. Schmid. Nekaj let kasneje, v letih 1959–1961, je bila razvita visokofrekvenčna aparatura **VG4/8**, namenjena povezavi poštnih končnih in vozliščnih central. Prometno študijo za tovrstne povezave je za takratne potrebe izdelal Zavod za telekomunikacije zagrebške fakultete za elektrotehniko, elektronski in mehansko-konstrukcijski koncept pa je v laboratoriju za kanalno telefonijo takrat združene Iskre izdelal Jože in predlagal **povsem novo, originalno konstrukcijsko izvedbo** z vstavljivimi paneli, ki so nosili posamezne funkcijske enote. Enaka konstrukcijska izvedba je bila uporabljena tudi za aparature EG, namenjene elektrarniškim zvezam po daljnovodih 35 kV. Sredi šestdesetih let je bilo po Bastarju zaznati trend večje rasti telefonskega prometa. Zato in zaradi potreb jugoslovanskih železnic, jugoslovanskega elektrogospodarstva in jugoslovanske armade po magistralnem omrežju so postale aktualne povezave z 12- in večkanalnimi tranzistoriziranimi sistemi, zasnovanimi na kompatibilni osnovi mednarodnih tehničnih standardov CCIT. To je pogojevalo kooperacijo Iskre z nemško firmo SEL, izbrano za izgradnjo magistralnega omrežja železnic. Za sisteme magistralnega omrežja je bila uporabljena SEL-ova sodobnejša konstrukcijska izvedba ISEP, ki jo je Jože uporabil tudi v svojem novo zasnovanem tranzistorsem sistemu elektrarniških aparatur ET6, zatem pa v sedemdesetih letih v 12-kanalnem sistemu Z12-E, dodelanem za elektrarniške potrebe. Vse omenjene aparature je Iskra uspešno prodajala tudi na tujih tržiščih daleč v osemdeseta leta v Sovjetski zvezi, Rusiji, Aziji. **Omembe vredn se Bastarju zdi tudi originalen Jožetov razvoj visokofrekvenčnega mernega generatorja s satelitskim pogonom**, ki je kot izvrsten instrument služil razvoju in proizvodnji.

Funkcijski enoti.
Izvlčena funkcijska
enota, vstavljena v
merilni pripomoček,
pripravljena na
diagnosticiranje
napake.
Foto: arhiv
Boža Bastarja

VG4/8. Pomožni vstavek.
Izvlečen panel v
pomožnem vstavku.
Foto: arhiv Boža Bastarja

Jože z generatorjem. Foto: arhiv Jožeta Petermelja

Dipl. ing. Jože Demšar iz Železnikov Jožeta pozna že več kot petdeset let. Spremljal je njegove uspehe in ga videl, kot marsikdo, kot neke vrste posebna s superiornimi nagnjenji na področju inženirstva, in to ne le v svoji stroki. Ko je Jože po materini volji postal lastnik zemljišča nekdanje opekarne, cegounce, v Selcih in si tam začel urejati počitniško bivališče, mu je Demšar pomagal. Z njegovo pomočjo je Jože leta 1975 prišel do okrog sto let starega kozolca toplerja, ki ga je potem popolnoma obnovil in si pod delom njegove strehe uredil bivališče. Demšar se spominja, kako je Jože pri cegounci spet izumljal; samohodno kosilnico, na kateri se sedi kot na traktorju, je opremil z verigami, da je lahko z njo kosil tudi na mokrem in strmem terenu in z njo spravljal manjše tovore lesa iz gozda na hribu; izdelal je bazen iz nerjavečega jekla z izvornim tesnjenjem – po spodnjem robu je okrog napeljal cev $\varnothing 10$ mm in napolnil bazen, pod tlakom je bil bazen vodotesen; v svoje bivališče pod kozolcem je napeljal studenec in hladilnik predelal na hlajenje z vodo iz studenca namesto z elektriko. Naredil si je le električni priključek na 12 V, da si lahko po potrebi

svetil z uporabo avtomobilskega akumulatorja. Za gretje in ogrevanje vode je uporabil sončno energijo.

Skratka, bivališče pri cegounci je Jože naredil samozadostno. Demšar tudi ve, da se je Jože v razmišljanju "spustil" še na druga področja, razmišljal je o metafiziki, o vesolju, zanimala ga je zgodovina. Demšar je Jožeta vedno videl kot inteligentnega, znanja željnega, inovativnega in izredno vztrajnega inženirja.

Jože pravi, da je tehniko vedno podoživljal kot poezijo: v tehniki je našel harmonijo, ki ga je navduševala, saj je tehnika po njegovem predvidljiva, v tehniki vlada ponovljivost. V nasprotju s tehniko pa, se Jožetu zdi, je čustveni svet poln protislovij, nelogike, zaradi česar se mu zdi po svoje problematičen. Narava je za Jožeta fantastična, v njej izstopata svetloba in elektromagnetno valovanje. Jožetu je, kot pravi, pisana na kožo: vedno je potreboval probleme, da je o njih razmišljal. Čim težji je bil problem, čim več poglobljenega duha je zahteval, raje ga je imel.

Jožetov topler
z bazenom.
Foto: Marjeta Šketa

Napeljava studenca.
Foto: arhiv
Jožeta Peternejla

Studenc in sončne
celice danes.
Foto: Marjeta Šketa

Prijava izumov, patentiranje, pa je bila za Jožeta "morija". Pravi, da mu "papirologija" ni nikoli ležala. Kot pravi, se je srečeval z ljudmi, ki so se ukvarjali s patenti. Zdelo se mu je, da je bila zanje značilna neobjektivnost do lastnega izuma, da so bili čudaki, in začel se je bati, da jim je morda podoben. Jože se je zavedal tudi, da ne more solirati, da potrebuje institucijo za seboj. Zato se mu je zdelo usklajeno, pošteno in urejeno, da je nosilec patenta njegov delodajalec. Za kakih 15 svojih izumov je sicer pripravil dokumentacijo za registracijo na patentnem uradu sam, kasneje pa se mu je to zdela izguba časa, in je odnehal. Zanj je bilo pomembno, da so izumi zaživi, da so bili v uporabi. To je bilo zanj edino in veliko, popolno zadoščenje. Prejel je več priznanj za razvoj naprav, a o njih ne govori. Sestra Marinka pravi, da ji nikdar ni pravil, kje je v službi in kaj pravzaprav dela; vedela je le, da nima prav nič prostega časa. **Jože pravi, da je vedno raje gledal naprej, kot se oziral nazaj.** Svojih papirjev preprosto nikoli ni utegnil urediti in med neurejenimi sem lahko našla le eno patentno listino, vezano v debelo knjigo s temnozelenimi platnicami, naslovljeno Aparatura ET6:

Patentni spis br. 28 320 – Savezni ured za patente, SFR Jugoslavija.

Nosilec patenta: Iskra, Industrija za elektromehaniko, telekomunikacije, elektroniko, avtomatiko, Kranj

Izumitelj: Dipl. ing. Jože Peternelj, Ljubljana, SFR Jugoslavija

Predmet patenta: modulacijsko vezje, ki obenem omejuje amplitudo

Prijava od 25. novembra 1965 (P 1991/65), važi od 31. marta 1969, izdat 30. 9. 1969 – Beograd

Prijazni vodja sektorja za prijave in registre na Uradu Republike Slovenije za intelektualno lastnino (v nadaljevanju Urad) v Ljubljani mi je pojasnil, da na Uradu, ker gre s stališča Slovenije in Urada za zelo stare dokumente, v slovenski bazi

ni podatkov o Jožetovih izumih. Vedeti je treba, da so v slovensko bazo vpisovali patente in patentne prijave, ki so bili ob nastanku samostojne Slovenije še veljavni. Starejših patentov niso vpisovali, ker o njih ni bilo nobenih podatkov.

Edini vir, kjer je mogoče najti starejše podatke, je evropska baza Espacenet, v katere predhodnico, bazo Inpadoc, je podatke iz Jugoslavije posredoval Info center Ekonomske fakultete v Ljubljani. Vendar segajo tudi ti podatki nazaj le do leta 1973, starejših pa ni. Tako je v bazi Espacenet mogoče najti le osnovne podatke o petih patentih, pri katerih je kot izumitelj naveden Jože Peternelj. V bazi Espacenet za tisto obdobje namreč ni celotnih patentnih dokumentov. Kot pravi omenjeni gospod z Urada, bi se celotne papirne dokumente morda dalo dobiti pri sedanjem jugoslovanskem uradu v Beogradu, čeprav je vprašanje, koliko je teh dokumentov po vojni še ostalo, ali pa morda na patentnih uradih na Dunaju in v Münchnu.

Jože se je upokojil leta 1988 s 40 leti delovne dobe, obenem z Bastarjem in Planiščkom. Na poslovlilno slavje so povabili tudi direktorja Jančarja, prof. dr. Grudna in še nekatere sodelavce iz nekdanjega IEV in obujali spomine. V **domači kleti si je Jože uredil elektro-elektronski in strojni laboratorij**, po domače bi rekli delavnici, ter v njih neumorno nadaljeval s svojimi inovacijami. Vedno je bil tesno povezan z naravo in izredno je bil vesel, da mu je mama v Selcih zapustila parcelo, na kateri je včasih stala družinska opekarna, cegounca: tam je zdaj njegovo drugo bivališče, njegov "ranč". Ni ga opremil s sodobnimi napravami, naredil ga je samozadostnega z obnovljivimi viri. Tako kot doma v Šentvidu pri sistemu kombiniranega ogrevanja je tudi tu dal duška svoji ustvarjalnosti.

Stike s prijatelji je Jože obdržal tudi po upokojitvi: z njimi je hodil na izlete, jih včasih popeljal tudi na svoj "ranč" v Selca, drugič pa jim je razkazoval svoje "umotvore", narejene v svojih kletnih laboratorijih v Šentvidu. Bastar se spominja, da mu je podrobno predstavil svoj **univerzalni merilni instrument za zelo natančne meritve**, ki ga je

920

JUGOSLAVIJA

MPK H 04h

Kl. 21-1-4a, c

SAVEZNI
KURZ ZA PATENTE

PATENTNI SPIS Br. 28 320

IA — INDUSTRIJA ZA ELEKTROMEHA-
TELEKOMUNIKACIJE, ELEKTRONIKO
AVTOMATIKO, Kranj, SFR Jugoslavija

Patentelj: Dipl. ing. Jože Peternelj, Ljubljana,
SFR Jugoslavija

Patentno veže, ki obenem omejuje amplitudo

Patentna št. 191/65 (P 1991/65)

Važi od 31. marta 1969.

Izdat 30. 9. 1969 — Beograd

Patentno izuma je obročni modulator, ki je isto-
amplitudni omejevalnik. Običajen obročni
modulator postane kvalitetni amplitudni omeje-
valnik, če pripeljemo na njegove sponke modula-
cijske frekvence kot tok, nosilno frekvenco pa kot
napetost pravokotne oblike. S tem odpade po-
treba ločenem omejevalniku amplitude, s čimer
se poenostavi. Omejevalne karakteristike ta-
ko obročnega modulatorja se že močno pribli-
žajo idealnemu poteku.

Običajni obročni modulator, ki je obenem
amplitudni omejevalnik ima še sledečo prednost,
da s stališča kvalitetnega modulatorja. Zara-
di majhnega nelinearnega popačenja vse
oblike omejevanja, lahko izkoristimo skoraj vso
moč nosilca, oziroma je potrebna energija no-
določeni modulacijski nivo bistveno manj-
ša pri klasičnem modulatorju in je s tem raz-
merje moduliranega signala proti ostanku nosilca
večje. Omenjena lastnost odpira nove mož-
nosti tehniki amplitudnega omejevanja ener-
gijskih signalov. Na podlagi priložene ris-
be po bližje pojasnili izvedbeni primer izuma.
Priloga prikazuje delovne karakteristike obročne-
ga modulatorja po izumu,

na sliki 1 sta prikazani dve karakteristiki. Kri-
vulja A predstavlja izračunano omejevalno karak-
teristiko obročnega modulatorja, ki je obenem am-
plitudni omejevalnik. Na abscisni osi je v deci-
belih logaritem razmerja vhodne napetosti
modulatorju proti napetosti v točki A₁, tj.
omejevanja, kjer se konča linearni del te
krivulje. Ordinate na desni strani diagrama po-
kažejo decibelih logaritem razmerja amplitude
moduliranega signala proti napetosti v točki A₁

moduliranega signala proti napetosti v točki A₁. Do točke A₁ se
amplituda ne omejuje, od te točke naprej pa na-
stopa omejevanje. Na izdelanem prototipu izmer-
jena omejevalna krivulja je naznačena črtkano
in označena z A'. Primerjava obeh krivulj kaže,
da je odstopanje praktičnih vrednosti od račun-
skih vrednosti le malenkostno.

Druga krivulja predstavlja razmerje tretje har-
monске napetosti proti osnovnemu valu vhodne
napetosti v odvisnosti od vhodne napetosti. Abs-
cise so iste kakor zgoraj, ordinate na levi strani
diagrama pa v decibelih podajajo logaritem raz-
merja amplitude 3. harmonске napetosti proti am-
plitudi osnovnega vala. Krivulja B podaja račun-
ske rezultate, krivulja B' pa na prototipu izmer-
jene rezultate. Vidimo, da je do točke omejevanja
A₁ delež harmonске komaj 1%, kar je zelo ugo-
dno.

V vezju po sl. 2 privedemo modulacijski signal
na sponki 4a—4b tako, da obstaja močnostna pri-
lagoditev med bremenom, ki ga predstavlja na
sponkah 4a—4b obročni modulator 4 z upornosti-
ma 2 in 3, in med generatorjem modulacijskega
signala. Na ta način predstavlja generator modu-
lacijskega signala za sam obročni modulator 4 ge-
nerator toka.

Signal nosilne frekvence privedemo kot tok si-
nusne oblike na navitje 1c transformatorja 1. Ker
sta upornosti 2 in 3 vezani zaporedno z obročnim
modulatorjem 4, predstavlja za generator nosilne
frekvence breme predvsem obročni modulator 5,
ki je priključen na navitje 1B transformatorja 1
in ki se ne uporablja kot amplitudni omejevalnik.
V kanalskem pretvorniku je lahko to npr. demo-
modulator. Zaradi karakteristik diod dobi napetost
na navitju 1B transformatorja 1 pravokotno obli-
ko. Prav taka napetost se prenese, ustrezno presta-
vnemu razmerju tudi na navitja 1A transformator-
ja 1 in predstavlja z upornostima 2 i 3 genera-
tor toka pravokotne oblike, kot ga potrebuje ob-
ročni modulator 4 na svojih sponkah 4c—4d. Na
sponkah 4e—4f odvezemamo modulirani signal, ki
ga potem preko transformatorja 6 vodimo dalje.

Tako priključen obročni modulator torej izka-
zuje poleg odličnih modulatorskih karakteristik
tudi odlične omejevalne karakteristike.

Da se dobi res lepa pravokotna oblika toka no-
silne frekvence, kajti od te oblike so močno od-
visne karakteristike obročnega modulatorja, ki je
obenem amplitudni omejevalnik, je priporočljivo
uporabljati v pomožnem modulatorju diode z viš-

— 28 320 —

stostjo odpiranja in relativno ostrejšim ko-
npr. silicijeve diode.

ročnem modulatorju 4, ki tudi amplitudno
je priporočljiveje uporabljati diode z
napetostjo odpiranja, npr. germanijeve,
koraba takih diod močno olajšuje realizacijo
tih impedančnih razmer obročnega modula-
torja je obnem amplitudni omejevalnik.

šrom na razpoložljive tri pare spenk 4 ab,
obročnega modulatorja, ki je obnem ampli-
omejevalnik je teoretično možnih šest raz-
priključitev, vendar je na sliki 2 narisana
štitev praktično najugodnejša.

izhodni strani obeh obročnih modulatorjev
mestu transformatorjev 6, 7 lahko tudi upo-
kombinaciji, ohmski ali induktivni, s središ-
odcepom za ozemljitev.

koraba obročnega modulatorja, ki je obnem
tudni omejevalnik, zlasti govornih signalov,
v kanalski telefoniji vrsto koristnih izbolj-
poenostavitev.

PATENTNA ZAHTEVKA

1. Modulacijsko vezje, ki obnem omejuje am-
plitudo, vsebuje obročni modulator, sestavljen
prednostno iz diod z manjšo napetostjo odpiranja
npr. germanijevih, pri čemer ima napajalna no-
silna frekvenca pravokotno obliko, označeno s tem,
da sta na sekundarno navitje (1A) transformatorja
(1) nosilne frekvence s sponkama (4c, 4d) priklju-
čena po skupni upornosti tokokroga modulacijs-
kemu signalu močnostno prilagojena upora (2, 3)
in zaporedno z njima obročni modulator (4), med-
tem ko je dovod modulacijskega signala, ki ga je
treba amplitudno omejiti, priključen na drugi par
spenk prednostno na sponke srednjih odcefov (4a,
4b) navitij (1A, 6A) transformatorja (1) nosilne
frekvence, oziroma izhodnega transformatorja (6).

2. Modulacijsko vezje po zahtevku 1, napajano
iz tokovnega generatorja, označeno s tem, da je
na drugo sekundarno navitje (1B) transformatorja
(1) nosilne frekvence priključen obročni modula-
tor, npr. demodulator (5) nasprotno govorne smeri,
ki je sestavljen prednostno iz diod z večjo napeto-
stjo odpiranja, npr. silicijevih.

Espacenet - Prikaz mojega seznama patentov

Page 1 of 1

Espacenet

Moj seznam patentov

5 predmet(cv) v mojem seznamu patentov

1. TRAEGERFREQUENZGENERATOR FUER FERNMELDEVORRICHTUNGEN					
Izumitelj	Prijavitelj:	EC:	IPC:	Podatki o objavi:	Priority Date:
PETERNELJ JOZE DIPL ING [YU]	ISKRA SODZ ELEKTROKONVINSKE [YU]	H04J1/06	H04J1/06 (IPC1-7):H04J1/06	DE3033506 (A1) 1981-03-26	1979-09-07
2. TRANSISTORIZED POWER OUTPUT AMPLIFIER					
Izumitelj	Prijavitelj:	EC:	IPC:	Podatki o objavi:	Priority Date:
PETERNELJ J [YU] DIVJAK A [YU]	ISKRA [YU]		H03F3/00 (IPC1-7):H03F3/00	YU71879 (A) 1982-05-30 YU39436 (B) 1984-12-31	1979-03-26
3. ANORDNUNG DER GENERATION VON TRAEGERFREQUENZEN UND DER KONTROLLE DER FREQUENZGENAUIGKEIT DER UEBERTRAGENEN SIGNALE FUER DIE UEBERTRAGUNG KOMBINIERTER INFORMATIONEN, INSBESONDERE UEBER HOCHSPANNUNGS-FREILEITUNGEN MIT TRAEGERFREQUENZEN MIT EINSEITENBAND-UEBERTRAGUNG FUER ZWEIRICHTUNGSVERKEHR AUF ANEINANDERKLEBENDEN KANAELN					
Izumitelj	Prijavitelj:	EC:	IPC:	Podatki o objavi:	Priority Date:
PETERNELJ JOSCHE	ISKRA Z ZA AVTOMATIZACIJO V ZD	H04B3/54 H04J1/06	H04B3/54 H04J1/06 (IPC1-7):H04J1/06	DE2225426 (A1) 1973-02-22	1971-05-26
4. ARRANGEMENT FOR REESTABLISHING THE OPTIMUM WORKING REGIME AT TRANSITING WITH COMPANDORIZED AND UNCOMPANDORIZED APPARATUS					
Izumitelj	Prijavitelj:	EC:	IPC:	Podatki o objavi:	Priority Date:
JOZE PETERNELJ [YU] PETERNELJ JOZE [YU]	ISKRA [YU]		H04B1/58 H04M7/08 (IPC1-7):H04B1/58 (+1)	YU133871 (A) 1982-02-25 YU36952 (B) 1984-02-29	1971-05-26
5. AMPLIFICATION CIRCUIT					
Izumitelj	Prijavitelj:	EC:	IPC:	Podatki o objavi:	Priority Date:
JOZE PETERNELJ [YU] PETERNELJ JOZE [YU]	ISKRA		H03F3/181 (IPC1-7):H03F3/181	YU133671 (A) 1980-09-25 YU35697 (B) 1981-04-30	1971-05-26

Last updated: 26.04.2011 Worldwide Database 5.7.22; 93p

http://worldwide.espacenet.com/mydocumentslist?submitted=true&locale=si_SI

18.5.2011

Osnovni podatki o petih patentih, katerih avtor je Jože Peternelj, iz baze podatkov Espacenet (s posredovanjem UIL RS).

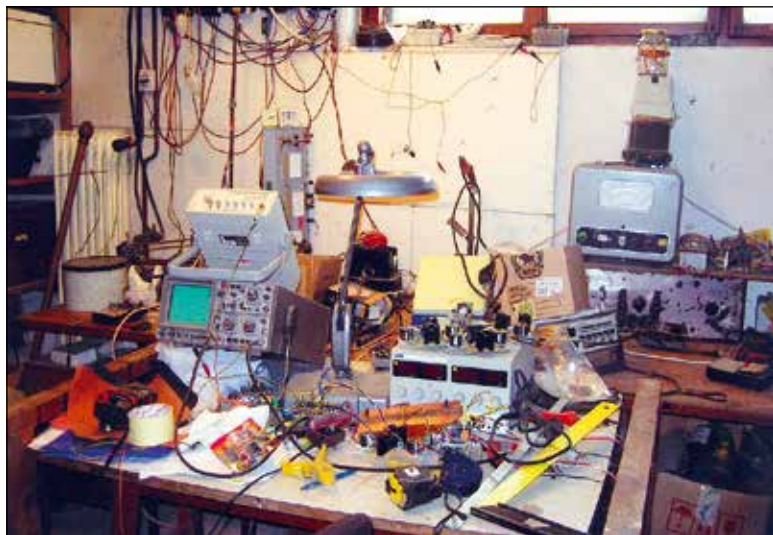
Ob Jožetovi
upokojitvi.
Foto: arhiv
Jožeta Petermelja

optimalno do skrajnosti, in vse dokumentiral za morebitno proizvodnjo, pa **nastavljivi termostat za hišno centralno ogrevanje, sončni kolektor z avtomatskim obračanjem za gretje hišne sanitarne vode, sistem hišnega ogrevanja na več različnih virov energije, izpopolnjeno oz. predelano kupljeno stružnico in električni varilni aparat** in drugo.

Ročno spreten Jože pač uživa v predelavi, v tehničnih izboljšavah konvencionalnih aparatov. Bastar pravi, da so **Jožetove tehnične izboljšave**

tako samosvoje in tako funkcionalne, da so pravzaprav izumi same po sebi. Tako je menda izdelal posebno **napravo, ki zadrži vrata**, da se ne zaloputnejo. Prednost njegove naprave pred konvencionalnimi je menda ta, da zanjo v vrata ni treba vrtati lukenj: Jože je na svoji stružnici izdelal vzmet, ki se jo natakne na tečaje vrat. Bastar mu je svetoval, naj vsaj ta svoj izum unovči, a ga ni prepričal.

Tudi po upokojitvi sta Jože in Bastar večkrat debatirala pozno v noč. Bastar pravi, da je Jože čas po

Jožetov elektro-
elektronski laboratorij.
Foto: Marjeta Šketa

Jože na svojem "ranču". Foto: arhiv Jožeta Peternelja

upokojitvi užival v polnem smislu, ker ga je lahko izkoriščal za svoje kreacije.

Bastar pove, da **se je Jože nazadnje lotil** – zanimivo, kot pred 55 leti, razvoja in konstrukcije **naprave za visokofrekvenčne oddajne stopnje 100 W za frekvenčno območje, večje od 600 kHz, z izjemno majhnim linearnim popačenjem, manjšim od 0,1 %** – kar je pogoj za zlepljene kanale, potrebne za ruske visokofrekvenčne daljnovodne aparature. Bastarju je ponosno pokazal izdelan 40W modul v fizikalno originalni konstrukciji, ki v sestavi 3 x 40 rezultira v 120W oddajno stopnjo. Pokazal mu je tudi prve testne meritve, ki jih je njegov bivši sodelavec potrdil kot zadovoljive. Po tem ponovnem izjemnem dosežku pa je **usoda Jožetovo ustvarjalnost junija 2010 kruto ustavila**. Bastar pravi, da je ponosen, da je imel življenjsko priložnost spremljati **Jožetovo pronicljivo inovativno ustvarjalnost**, da se je imel priložnost ob njem učiti in izpopolniti svoja znanja.

Jože mi pove, da še danes vse noči tuhta, rešuje probleme, same težke. Ne dajo mu miru. Pravzaprav

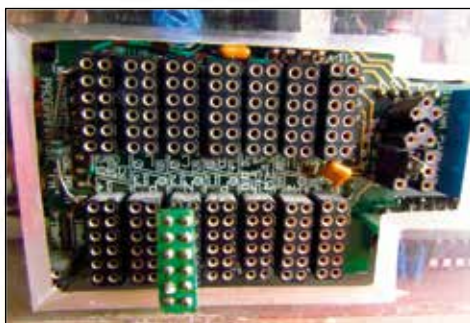
S prijateljema na Slavkovem domu leta 1993, drugi z leve je Božo Bastar. Foto: arhiv Boža Bastarja

se čudi, da se po toliko letih tuhtanja in ukvarjanja s problemi še ni izživel, še vedno ni potešil, da še vedno kar hlasta za problemi. Pravi, da je zdaj odkril nov problem, trd oreh, **unipolarni stroj**: to je lahko generator ali motor za enosmerni tok. Leta 2010 se je po svoje lotil Einsteinove teorije relativnosti. Kot pravi, ga je vse življenje žrlo, da v sebi ni razčistil relativnostne teorije. Einsteinova teorija se mu je zdela neke vrste magija in magijo je pravzaprav vedno sovražil. V vsem, prav vsem, se je hotel dokopati do resnice, do "tistega zadaj". Ne dokazuje, odpira svoje poglede na teorijo. Prepričan je, da je z drugačnim, po njegovem vedno genetsko pogojenim na svet prinesenim načinom razmišljanja mogoče priti do drugačnega rezultata od Einsteinovega.

Jože pravi, da zdaj pač samo še razmišlja, ker mu je edino to še dostopno. Primarnega pomena zanj je vedno bilo in je še prodreti v bistvo, da dobi odgovore na vprašanja, ki se mu pojavljajo. Brez problemov ne more živeti. Prijatelji ga obiskujejo. Bastar pravi, da ima v njem Jože pravega "sparing partnerja" za svoja razmišlja-

Jože je čas po upokojitvi užival, leta 2001.
Foto: arhiv Jožeta Petermelja

Lucir. Foto: arhiv Milana Clementeja

Jože z ženo Bredo v dobrih časih pred domačo hišo v Šentvidu. Foto: arhiv Jožeta Petermelja

nja. Bastar Jožeta že dolgo nagovarja, naj svoja spoznanja objavi v kakšni reviji, a Jožetu se to ne zdi potrebno. Uživa, da "se izpove" prijatelju, da se o njegovem razmišljanju pogovarjata.

Na polici ob Jožetovi bolniški postelji najdem njegove zadnje napisane študije: Relativnost – marec 2010, Obnovljivi viri – toplotni sončni kolektor, april 2010, Lucir – specifika instrumenta, maj 2010. Lucir je univerzalni laboratorijski merilec fizikalnih količin z izredno preciznostjo. Morda si bo pa le premislil in bo soglašal, da katero od teh njegovi prijatelji spravijo do objave.

Jože se zaveda in o sebi pravi, da je bil fenomen, da je "s svojo drugačnostjo okolico šokiral". Pravi, da je bil zanj zanimiv, in ugotavlja, da je družbo

stal zelo malo v primerjavi z iztržkom, ki ga je od njega dobila. To ugotavlja tudi avtor omenjenega članka v hrvaščini: pravi, da Jože ni znal finančno izkoristiti svojih izumov, da mu za to primanjkuje komercialna žilica. In Jože prizna, da je res tako.

Jože o sebi pravi, da je ekstremen primer srečnih okoliščin, talenta in naključij. Zaveda se, da je po očetu podedoval sposobnost opazovanja, energijo za razumevanje in razčlenjevanje. Vedno in povsod se je ravnal po očetovih napotkih, naj v naravi išče moč, naj bo dosleden, naj se ravna po resnicah, do katerih se bo dokopal, naj bo pokončen, naj se ne spreneveda in ne spreobrača.

Obnova prvih strojev z začetka kovinarstva v Železnikih

Ob 65-letnici ustanovitve Nika – proizvodne zadruge kovinarjev, z. o. j., Železniki

Dr. Janez Rihtaršič

Zaton železarstva

Železniki so prvič omenjeni leta 1348 in nato še leta 1354, ko freisinški škof Albrecht podari peterici furlanskih kovačev listino svoboščin, v kateri se jim za izkazane zasluge dovoljuje pridobivati železo^{1,2}. Obe fužini naj bi bili tod že vsaj leta 1426³ oz. do leta 1438². Na začetku 20. stoletja pa je železarstvo, ki je dajalo kruh prebivalcem Železnikov ter okolici, skupaj s plavžem ugasnilo.

Propada železarstva v Železnikih niso preprečila niti nekatera večja vlaganja v posodobitev opreme in procesov za pridobivanje kovnega železa ter procesov za izdelavo žeblice, ki so se dogodila v 19. stoletju. Te spremembe že ob njihovi uvedbi oz. kmalu potem niso bile več konkurenčne takratnim najnovejšim postopkom.

Po dr. Verbičevi naj bi v Zgornjih Železnikih prezidali peč v plavž leta 1816, v Spodnjih Železnikih pa leta 1833⁴. Po drugih virih naj bi bila v Zgornjih Železnikih peč v plavž prezidana leta 1826⁵ oz. celo šele leta 1860^{6,7}. V pečeh so namreč pridobivali žarečo kepo železa, imenovano "volk", ki je imel mnogo primesi, medtem ko so v plavžu po koncu taljenja že pridobili tekoči grodelj. Čeprav je imelo surovo železo po taljenju v plavžu manj primesi, pa je tudi to še vedno moralo biti ponovno segreti v fužinskih pečeh "presnovkah" in kovano pod velikim kladivom "norcem", da je postalo primerno za kovanje.

S postavitvijo valjarne na Jesenovcu leta 1858^{1,9} oz. 1860¹⁵ so pričeli z izdelovanjem valjanih palic

Fužina iz 17. stoletja v Zgornjih Železnikih s pečjo, v kateri pridelujejo "volka" (prva stavba na levi)⁸ z dimnikom in vodnim kolesom.

"cajn", iz katerih so potem izdelovali žeblje. Pred tem so bile cajne ročno kovane. Zadnja večja investicija je bila izvedena leta 1868, ko so obstoječi plavž malo povišali in preuredili v plavž na vročo sapo^{10, 11}. S tem so dosegli višje temperature taljenja in hkrati porabili manj goriva.

Vendar se že pred vsemi temi posodobitvami, to je v obdobju industrijske revolucije, pojavijo prvi strojno izdelani žebli. V tridesetih letih 19. stoletja pa so bili prijavljeni že številni patenti za strojno izdelavo žebeljev². Da je bil stari, manufakturni način izdelave žebeljev v zatonu, je dajalo slutiti tudi dejstvo, da je železnikarski fužinar Johan Globočnik kupil podjetje za izdelavo žičnikov v Ljubljani. Obrat za žico in žičnike, ki ga je leta 1862 ustanovil ljubljanski trgovec in bankir Emerik Mayer, je Johan Globočnik kupil leta 1882^{2, 9, 12}. Po preselitvi obrata iz Komenskega ulice na Metelkovo ulico in po povečanju zmogljivosti je njegova proizvodnja že presegala proizvodnjo žebeljev v Železnikih.

Plavž v Spodnjih Železnikih naj bi ugasnil leta 1889⁹ ali 1898^{2, 4}, plavž v Zgornjih Železnikih pa leta 1902. Plavžema je sledila še ugasnitev zadnjega ognja v vigenjcu, ki naj bi se po pripovedovanju zgodila leta 1909^{11, 13}.

Tovarna Plamen iz Kroke je leta 1933 skušala obnoviti žebljarsko dejavnost v Železnikih s tem, da je ustanovila obrat za proizvodnjo čevljarskih žebeljev

planinčarjev. V ta namen se je obstoječi Žumrovi delavnici prigradila nova stavba za kovaško-žebljarske potrebe, vendar so zaradi slabega povpraševanja po teh izdelkih morali obrat po poldrugem letu delovanja ukiniti¹⁴.

Tako je bilo po petih stoletjih masovne proizvodnje žebeljev v Železnikih dokončno konec.

Rojstvo nove obrti

Težka ekonomska situacija, v kateri se je kraj znašel, se je odrazila tudi v upadu prebivalstva v Železnikih. To se je konstantno zmanjševalo že od štetja leta 1834, ko je število prebivalcev kraja znašalo 1627, 23 let kasneje, tj. leta 1857, pa je prebivalstvo že upadlo na 1245. Leta 1900 je število prebivalcev znašalo še 1055, leta 1931 pa le še 838^{1, 12}. V času enega stoletja se je tako prebivalstvo kraja prepolovilo.

V obdobju do druge svetovne vojne so v kraju delovale različne obrti^{14, 16}, ki sicer niso zmogle nadomestiti žebljarske proizvodnje, so se pa v teh obrteh že porajali zametki industrij, ki so v letih po drugi svetovni vojni iztrgale kraj iz velike revščine in bede.

Z idejo o proizvodnji pisarniških potrebščin je okoli leta 1925 ing. Josip Boncelj pripeljal v Železni-

ke stroj za izdelavo papirnih sponk in stroj za izdelavo risalnih žebličkov¹⁷. Stroj sta bila nameščena v delavnici na dvorišču Boncljeve hiše¹⁸, ki stoji poleg današnjega muzeja (Plavčeve hiše). Za delo je zaposlil delavki Elizabeto Čemažar (Jožmanovo) in Mihaelo Luznar (Štincovo), sam pa se strojem ni mogel v celoti posvetiti, saj je bil v tem času polno zaposlen. Deloval je kot direktor Strojne tovarne in livarne v Ljubljani, potem pa še krajši čas kot inženir za kontrolo kakovosti pri Turbines hydrauliques iz Ženeve. Vzporedno je tudi poučeval kot docent na univerzi v Ljubljani. Leta 1927 je Josip Boncelj postal redni profesor za strojne elemente in dvigala na tehnični univerzi v Zagrebu, kamor se je potem tudi preselil¹⁸.

Po prodaji obeh strojev okoli leta 1930 sta prešla iz Zgornjih Železnikov na Škovine v ključavničarsko in kovaško delavnico Nika Žumra¹⁷. Niko je obrt prevzel po očetu Matiju, ki je bil kovač¹⁴. V registru trgovin, obrti in industrije¹⁹ je mogoče zaslediti, da je 27. 9. 1927 priglasil obrt, ki se nanaša na "kovaštvo in izdelovanje gospodarskih in poljedelskih strojev" in je obratovala na naslovu Škovine h. št. 23, občina Selca. Vendar že v letu 1933 zasledimo v seznamu industrije, trgovine in obrti v Dravski banovini kraljevine Jugoslavije oglas,

ki se nanaša na delavnico kovinskogalanterijskih izdelkov, kjer s strojnimi obratom izdelujejo vsakovrstne kovinske množinske izdelke lastnih patentov²⁰.

Pooblastilo sreske izpostave v Škofji Loki 20. 9. 1934 pa podeljuje Niku Žumru še pravico za opravljanje ključavničarske obrti²¹. Obrt se imenuje "Žumer Niko, ključavničar" s sedežem v kraju Škovine h. št. 3, občina Železniki.

Po pripovedovanju g. Petra Polajnarja naj bi bila stroja do leta 1932 že modificirana, lahko sklepamo, da se množinski izdelki iz oglasa nanašajo ravno na papirne sponke in risalne žebličke, ki so jih proizvajali na teh dveh strojih. Od leta 1932 sta redno obratovala 12 ur dnevno vse do leta 1941, ko je tudi te kraje zajel vihar druge svetovne vojne in je prišlo do prekinitve obratovanja¹⁷.

V času obratovanja v delavnici Nika Žumra so se stroja posluževali sledeči posluževalci - vajenci: Franc Gortner (Štincev) in Niko Koblar (Mažicov) iz Železnikov, Ignac Habjan (Šimnov) iz Dražgoš, Pfajfar Franc (Mlinarjev) iz Lajš ter Tone Čufer (Čočov) in Peter Polajnar s Češnjice. Najprej je bil vzdrževalec izučeni ključavničar Viktor Simončič, kasneje pa se je za to delo usposobil Janko Šmid (Fronc)¹⁷.

Josip Boncelj
(*Železniki, 17. 7. 1884, †Celje, 5. 1. 1971)¹⁹.

Niko Žumer
(*Škovine, 10. 12. 1905, †Železniki, 24. 4. 1989)²¹.

13.200 1937

Priloga 1 a.
Zbornica za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani.

Teloče število števničnega lista 48

48

Števniki list I

za podelitev obrtnih listov in dopustil kakor za pripoznanje realnih obrtov.

Politični okraj: <i>Novi trg</i>		Davčni okraj: <i>Stojšče Solca</i>	
Občina: <i>Solca</i>			
Dan ust. c, oziroma dan vložitve pomenne prigravitve, pri dopuščanih obrtih dan podelitve dopustila <i>27. septembra 1937</i>		Oznanilo osebe (prilimek in ime) firme, družbe, zdruge itd., na katero se glasi obrtni list ali dopustilo, oziroma imetnika realnega obrta: <i>Zumer M. Fabulovj</i>	
Dan in uravnilno število obrtnega lista ali dopustila, oziroma odloka, s katerim je bila resira lastnost pripoznana <i>11. oktobra 1937</i>		Simval-šče (naznanilo kmetice in katoliške občine, oz. ozemlja, posestva in naslona lista, hišna in popana števil) <i>Stojšče 33 obč. Solca.</i>	
Obrtnega registra št. Katastrska številka pri kmetijskih realnih obrtih:		Pri fizičnih osebah	
Obrt je: ☐ ne-nilak splošnostni dolaz vezan, prosti*) ☐ na splošnostni dolaz vezan, prosti*) ☐ rokodelski*) ☐ dopuščen*) ☐ senčni obrt*), in-storaz radiceleznj, kmetijev*)		Rojstno leto: <i>1905</i> Džavljanstvo: <i>S. S. S.</i>	
1. z dovoljenjem o končani učni in pomožni dobi, oziroma študijski dobi po § 13 a, odst. 1-3, oziroma 11 in 11 b obrt. reda*);		Rojstni kraj: <i>Stojšče</i> Rojstni dežela: <i>Storvinja</i>	
2. s predloženo zrednostni listi, izpiseval po § 13 a, odst. 4, oziroma 14 a obrt. reda*);		Pri odprtih trgovskih in komanditnih družbah, ki izvršujejo kak rokodelski ali kak na splošnostni dolaz vezan trgovski ali koncesionirani obrt, ime in prilimek za obrt usposobljenega družabnika:	
3. ob izprecedu pomožniškega pisma ali drugega izpisevala in izpisevala o pom. čimki prejšnjosti oziroma davčnega izpisevala po § 14 c, odst. 2 in 3 obrt. reda*);		Oznanilo obrta v obrtnem listu, v dopustilu, oziroma v priznanem odloku, v podretnim listini ali javni knjigi: <i>Novostrojnik izdelovanije gospodarskih in poljedeljskih strojev</i>	
4. pod običajni pogoji pri običajno po žetihkah izveševanih obrtih po § 14 d, odst. 1-4 obrt. reda*);		Statistična številka obrtne vrste:	
5. z dokazilom posebne pri koncesioniranih obrtih po § 23 in 24 obrt. c. zahtevane sposobnosti*);		Pri omejenih dopustilih za stavbne obrte naznanilo občin, za katere se je dopustilo dati:	
B. Kateri obrt se je prišlo do izpreceda splošnostnega dolaza pri preloži v leta druge dat:		Stojšče (trajevna in katastrska občina, oziroma ozemlje posestva) in nastanjen nastov obrtovanista: <i>Stojšče 6, št. 33 občina Solca.</i>	
1. po § 13 a, odst. 6 obrt. reda*);		Obrt je preseljen iz (dosedanje stojšče in prejšnji nastov obrta):	
2. po § 14 c, odst. 1, oziroma § 23 a, odst. 2 obrt. reda*);			
C. Izvika obrt je bil od druge splošnostnega dolaza prišlo uprta:			
1. radi zopetnega pričelja ozručenega obrta po § 11 c, odst. 5, oziroma § 14 d, odst. 5 obrt. reda*);			
2. radi preselitve po § 43 obrt. reda*);			
(Stojšče in nastov prejšnjega obrtovanista glej desno spodaj!)			
Oznanilo, stojšče in nastov vseh od lista imetnika izvrševanih obrtov, podružnic in zalog:			
Zbornica za trgovino, obrt in industrijo:		Število pridobinskega katastra:	
Oznanilo in nastov vseh v in izven zborničnega okraja nahajajočih se drugih stalnih obrtovanist, podružnic in zalog:	Kadar se izvršuje obrt pod vpisano firmo:		Imetnik:
	Besedilo firme:	Imena imetnikov (pri firmah posameznih trgovcev, javnih trgovskih in komanditnih družbah)	Zakupnik: Za zastopanje upravičen družabnik:
			Po zakupu v lastno obratovanje prevzeti:
			Obrt se nadaljuje na račun sodne, mladolčnih dedičev ali mase:
			Preseljeno v:

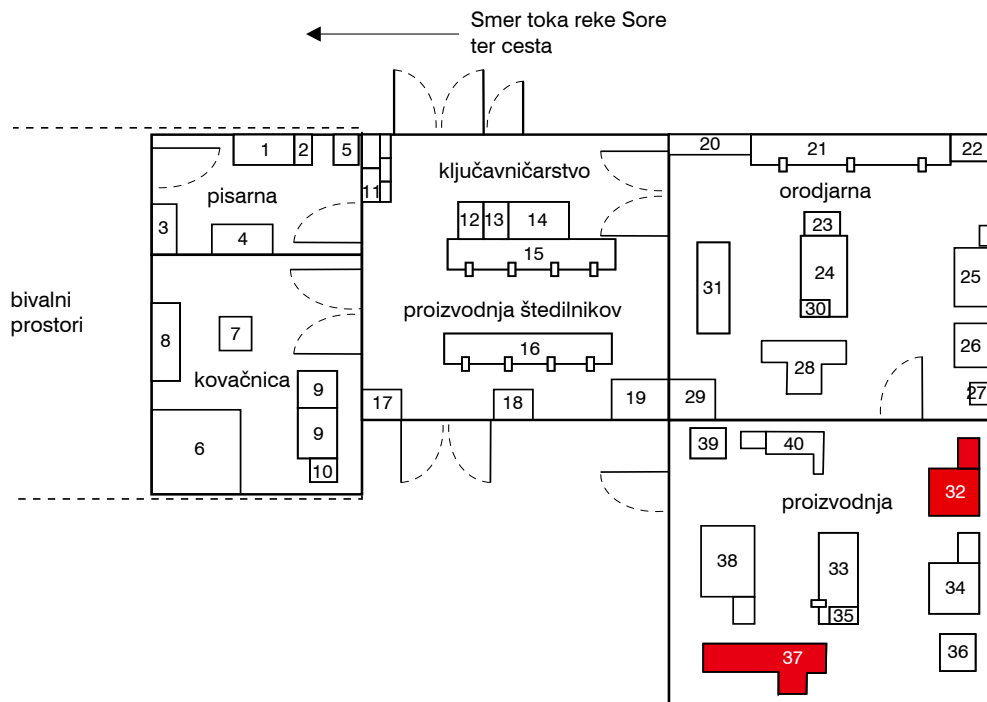
*) Prikladno podčrtati ali virgulirati.

Dokument o prigravitvi kovaške obrti Nika Žumra iz leta 1927¹⁹.

Žumer M. sin, Železniki, Dravska banovina.
Delavnice kovinsko galanterijskih izdelkov. — Izdeluje s strojnimi obrati vsakovrstne kovinske množinske izdelke lastnih patentov. — Metallmassenartikel.

Oglas iz leta 1933²⁰.

Tloris obrata Nika Žumra na Škovinah 4 iz leta 1946¹⁷. Št. 32 in št. 37 sta stroja za izdelavo papirnih sponk in risalnih žebličkov.

1. pisalna miza	21. delovna miza s predali in primeži
2. pisalni stroj Underwood, telefon	22. zabojnik
3. rolo omara	23. ravnalna plošča
4. risalna deska	24. delovna miza s predali
5. priročno skladišče drobnega materiala	25. vrtni stroj
6. kovaška ješa	26. brusilni kozel
7. nakovalo	27. transmisija s pogonom
8. regal s kovaškimi orodjem	28. skobeljni stroj
9. drgalna bobna	29. peč za ogrevanje prostora
10. transmisija s pogonom, ventilator	30. škarje na vzvod
11. fah, gotovi pisarniški izdelki	31. stružnica
12. škarje za pločevino	32. avtomat za izdelavo papirnih sponk
13. škarje za železo v palicah	33. delovna miza s predali, primež/nakovalo
14. naprava za krivljenje plošč	34. stiskalnica (15t)
15. delovne mize s predali	35. mizni brusilni stroj
16. mizni primeži, nakovalo	36. avtomat za izdelavo risalnih žebličkov Jesa
17. regal za drobno orodje	37. avtomat za izdelavo risalnih žebličkov
18. vrtni stroj	38. stiskalnica (30t)
19. varilnik	39. peč za ogrevanje prostora
20. regal za orodje	40. avtomat za izdelavo paličnih sponk

Slika ključavničarske in kovaške delavnice Nika Žumra na Škocjanah 4²¹. Leseni del na skrajni levi strani je bil dograjen za ponovno oživitve žebeljarske dejavnosti leta 1933. (vir: Peter Polajnar)

S koncem vojne so v okviru priprav na ponovni zagon industrije v Železnikih že v decembru 1945 pričeli s 24-urnim obratovanjem strojev; najprej na dve izmeni po 12 ur in nato na tri izmene po 8 ur. Leta 1946 sta bila ob ustanovitvi Nika, proizvodne zadruge kovinarjev, z. o. j., Železniki prenesena na lastništvo zadruge.

Stroja sta nato obratovala do leta 1977, ko sta bila ob selitvi podjetja Niko v nove prostore v Otoke 16

izložena iz uporabe. Leta 1978 sta bila stroja prepeljana v muzej v Železnikih, vendar so zaradi obnove prostorov leta 1990 stroj za risalne žebličke premestili v drvarnico ob Dermotovem jezu, medtem ko je bil stroj za papirne sponke takrat še razstavljen v avli muzeja in je bil naknadno premeščen v depo muzeja. Na obeh lokacijah sta bila nato izpostavljeni na vlagi, prizanesle pa jima niso niti velike poplave leta 2007.

Stanje strojev pred obnovo:

Stroji v drvarnici ob Dermotovem jezu, 26. 5. 2010. Foto: Janez Rihtaršič

Stroj za papirne sponke v depozu muzeja v Železnikih, 26. 5. 2010.
Foto: Janez Rihtaršič

Obnova

Na pobudo Muzejskega društva Železniki se je v letu 2010 pričela obnova, ko smo v sredo, 26. maja, s pomočjo sodelavcev iz Domela, d. o. o., uspešno opravili transport šestih strojev. Z lokacije muzeja v Železnikih smo prepeljali stroj za izdelavo papirnih sponk podjetja Wafios iz leta 1925 ter stroj za izdelavo paličnih sponk proizvajalca ing. Hansa Becherja iz leta 1940¹⁷. Iz drvarnice ob Dermotovem jezcu pa smo prepeljali štiri stroje, in sicer: stiskalnico Henrika Štolca s sinovi (1938), skobeljni stroj Klopp Werke (1938) ter še stroj za izdelavo risalnih žebličkov (1925) in stroj za izdelavo paličnih sponk, oba neznanega porekla¹⁷.

Usoda je hotela, da obnova poteka v prostorih Matije Žumra, vnuka glavnega ustanovitelja zadruga Niko. V letu 2010 in 2011 sta bila stroja za izdelavo papirnih sponk in risalnih žebličkov povrnjena v delujoče stanje. Za obnovo stroja za papirne sponke je bilo potrebnih približno 150 ur, medtem ko je bilo za obnovo stroja za risalne žebličke potrebnih okoli 200 ur. Obnovo so prostovoljno opravili naslednji restavratorji: Peter Polajnar, Matija Žumer, France Primožič, Ivan in Janez Mohorič, Jože Tolar, Tone Ozebek in Janez Rihtaršič. Pri sami organizaciji obnove so sodelovali še Anton Tavčar, Jure Rejec, Katja Mohorič Bonča, Andrej Bogataj ter Rudi Rejc.

V okviru svojih obrti pa so veliko delo opravili tudi Drago Thaler (prevozi posameznih kosov), Miran Derlink (peskanje), Franci Benedičič (barvanje) ter Uroš Markič (bruniranje).

Obnova pa je bila mogoča tudi zaradi podpore v znanju in opremi zaposlenih v Domelu, ki so pomagali pri izdelavi posameznih kosov ter pri prevozih strojev. Sam material za preskus in prikaz delovanja obnovljenih strojev je prispeval Niko, d. d. Obnovljen stroj za papirne sponke je sedaj ponovno razstavljen v muzeju v Železnikih, stroj za risalne žebličke pa je trenutno razstavljen v avli podjetja Tehnica, ki se je po pripojitvi Domelu v letu 2010 preimenovalo v poslovno enoto Laboratorijski sistemi. Tako so vsa podjetja, ki so zrastle iz zadruga Niko, tudi neposredno izkazala spoštovanje svojim koreninam. Vsem se za njihov prispevek na tem mestu iskreno zahvaljujem.

Do sedaj obnovljena stroja sta najstarejša izmed šestih ohranjenih strojev iz zadruga Niko. Čeprav sta predstavnika nove industrije v Železnikih, ju je čas že postavil med tehnologije preteklosti. Ker sta vmesna člena prehoda med železarstvom v moderno kovinarstvo, pa je prav, da ju nekoliko bolj podrobno predstavimo.

Obnova stroja za papirne sponke:

Snemanje delovne mize (od leve proti desni: Janez in Ivan Mohorič, Peter Polajnar ter Jože Tolar).
Foto: Janez Rihtaršič

Obnova stroja za risalne žebličke:

Razstavljanje vzvoda (od leve proti desni: France Primožič ter Janez Mohorič).
Foto: Janez Rihtaršič

Nastavljanje stroja
(Peter Polajnar ter Matija Žumer).
Foto: Janez Rihtaršič

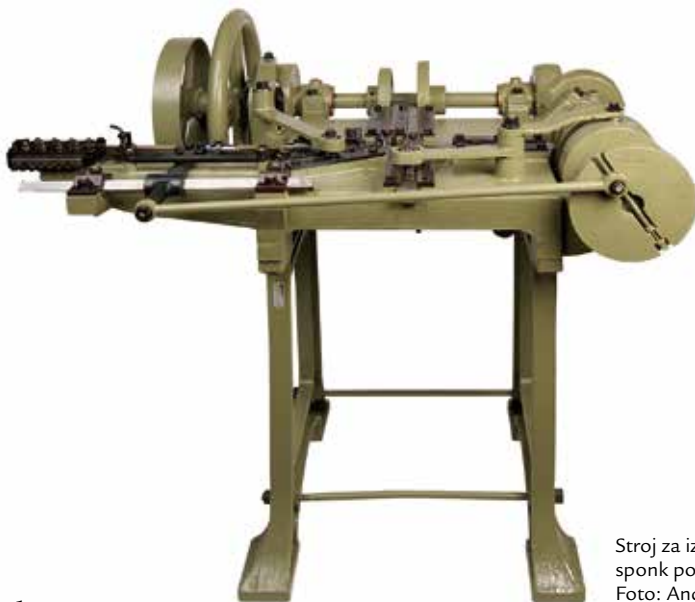

Sestavljanje enote za pomik
(Jože Tolar, Ivan Mohorič ter Peter Polajnar).
Foto: Janez Rihtaršič

Zadovoljstvo ob preizkusu stroja za izdelavo papirnih sponk.
Od leve proti desni: Peter Polajnar, Janez Mohorič, Jure Rejec, Janez Rihtaršič, Andrej Bogataj in France Primožič, 5. 10. 2010.
Foto: Rudi Rejc

Stroj za izdelavo papirnih sponk

Stroj za izdelavo papirnih sponk po obnovi v letu 2010.
Foto: Andrej Bogataj

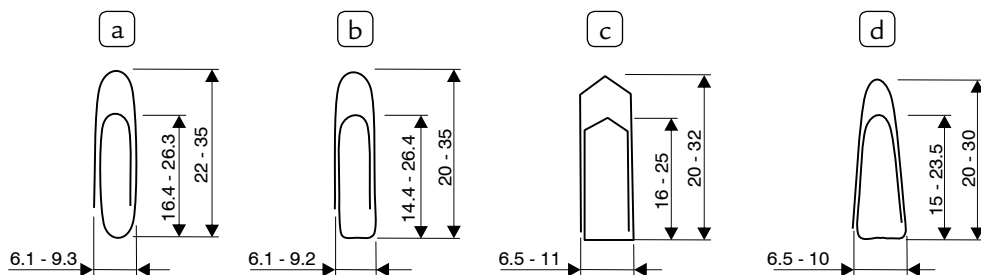
Proizvod

Papirne sponke so se kot proizvod v različnih oblikah začele pojavljati v 19. stoletju²². Glavni namen papirnih sponk je speti več listov papirja skupaj. Ko sponko razpremo, da vstavimo liste, ki jih bo sponka držala skupaj, se le-ta na mestu, kjer zunanji lok prehaja v notranjega, torzijsko zavrti. Če sponke ne razpremo preveč, deformacije ostanejo v elastičnem področju in po prenehanju delovanja zunanje razporne sile se sponka želi povrniti v prvotno lego ter pri tem stisne liste.

Stroj za izdelavo papirnih sponk, ki ga je v Železnike v dvajsetih letih 20. stoletja pripeljal ing. Josip Boncelj, je bil izdelan v podjetju Wafios iz Reutlingena¹⁷. Podjetje je leta 1893 ustanovil Ernst Wagner,

ki se mu je leta 1909 pridružil Hans Ficker in nazadnje leta 1914 še bivši konkurent dr. Otto Schmid. Iz črk njihovih imen in priimkov tako nastane ime podjetja, ki obstaja še danes²³.

Stroj je imel jermenski prenos, ki ga je gnal električni motor in je lahko izdelal do 90 sponk na minuto¹⁷. Dolžina stroja znaša 135 cm, širina 112 cm, višina 102 cm. Stroj tehta 360 kg. Izdeloval je lahko polkrožne kot tudi oglate sponke ter njune kombinacije. Sponke so se lahko izdelovale v več velikostih, pri čemer je premer žice znašal od 0.8 do 1.1 mm. Različne velikosti in oblike papirnih sponk zahtevajo različna orodja (vodilne plošče, pestiče, krivilne ročice).

Oblike papirnih sponk, ki jih je bilo mogoče izdelovati na obnovljenem stroju za papirne sponke. Izdelovali sta se samo obliki a in c. (Vir: Peter Polajnar)

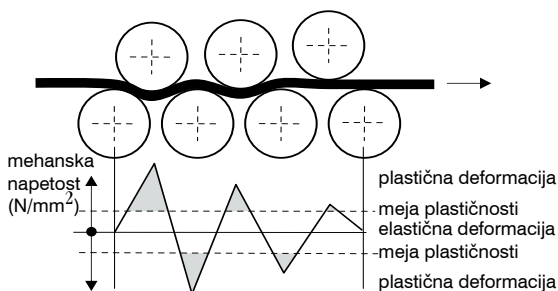
Delovanje

1. Ravnanje žice

Žica se po odvijanju z odvijalnega vretena vodi skozi ravnalno enoto, s čimer se prepreči nekontrolirano krivljenje žice v nadaljnjih stopnjah izdelave papirnih sponk. To krivljenje je posledica notranjih napetosti, ki so nastale v žici v teku njene izdelave ter pri navijanju na kolut. Žica se uravna tako, da prvi trije valjčki žico plastificirajo s prepogibanjem²⁴. Plastifikacija pomeni deformacijo do stopnje, ko deformacija ostane tudi po prenehanju obremenitve. S tem so različne predhodne notranje napetosti nadomeščene s poznanim napetostnim stanjem. Preostali valjčki izravnavajo žico in zadnja dva valjčka določita smer, v katero se nadalje vodi žica. Pozicija valjčkov se prilagaja in je odvisna predvsem od debeline ter trdote žice. Stroj za papirne sponke ima ravnanje žice samo v horizontalni ravnini, medtem ko je strojem za oblikovanje žice pogosto dodana še ravnalna enota za ravnanje v vertikalni ravnini.

Potek žice skozi horizontalno ravnalno enoto.
Foto: Andrej Bogataj

Shematski prikaz delovanja ravnalne enote²⁴.

2. Podajanje in odrez žice

Po ravnalni enoti žica potuje skozi podajalno pušo in skozi pušo za pridrževanje. V obeh pušah so nameščene kroglice v prostoru konusne oblike. S konično obliko je pomik žice v eno smer omogočen, v drugo smer pa kroglice žico stisnejo in blokirajo. Dolžina hoda podajalne puše določa dolžino žice, ki se uporabi za izdelavo papirne sponke, le-ta pa je odvisna od velikosti papirne sponke. Zgornja krivilna ročica žico pridrži, rezilni nož pa jo na izstopu iz puše za pridrževanje odreže.

Podajanje žice: Puša za pomik (spodaj) in puša za pridrževanje (zgoraj). Foto: Andrej Bogataj

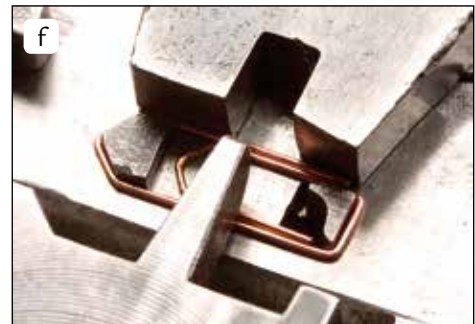
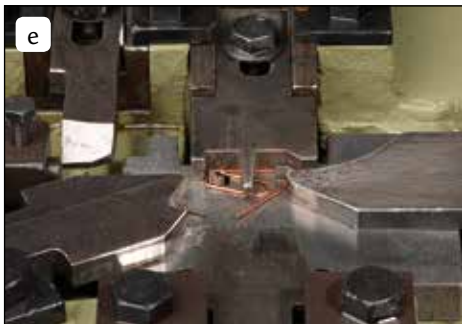
Odrez žice: Pridrževanje žice s krivilno ročico (na sredini) in odrez žice z rezalnim nožem (na levi).
Foto: Andrej Bogataj

3. Krivljenje žice

Najprej prične s krivljenjem okoli pestičev zgornja sredinska ročica (slika a). Nato s krivljenjem nadaljuje spodnja leva ročica (slika b) in za njo še spodnja sredinska ročica (slika c). Omenjeni spodnji ročici okoli spodnjega pestiča izdelata notranjo zanko papirne sponke. Po umiku spodnjega pestiča v vodilno ploščo nadaljuje spodnja leva ročica s krivljenjem notranje zanke v končno lego (slika

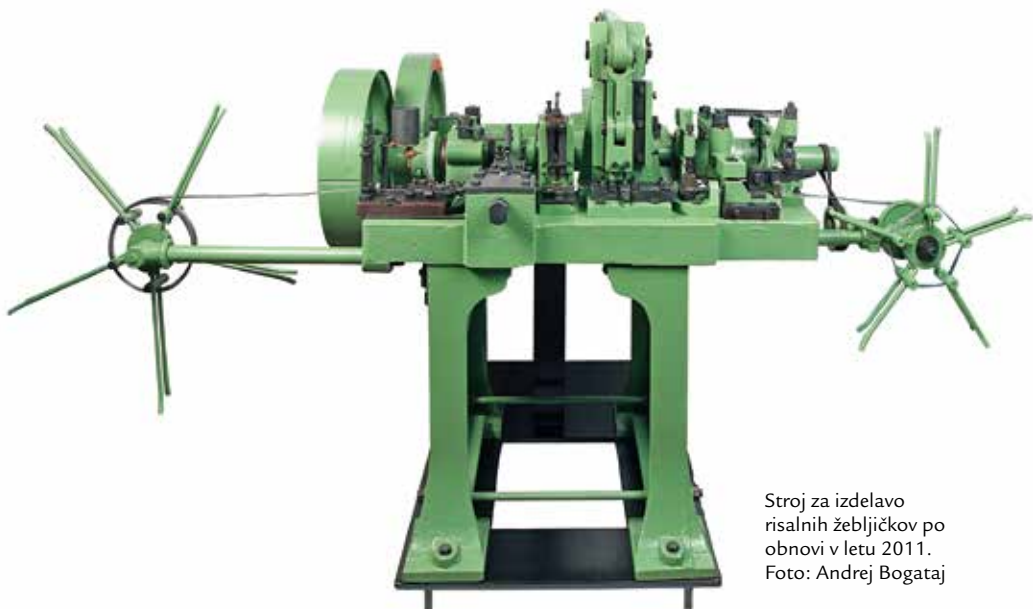
d). Sedaj spodnja desna krivilna ročica prične z izdelavo zunanje zanke papirne sponke (slike e). Za zaključek spodnja sredinska krivilna ročica stisne sponko v dokončno obliko (slika f) in jo ob umikanju zgornjih pestičev v vodilno ploščo tudi izvrže iz krivilne mize v zabojnik pod mizo.

V grobem ocenjujemo, da je bilo v letih med 1930 in 1977 na ta stroj izdelanih preko 500 milijonov sponk.

Posamezne faze izdelave papirne sponke. Foto: Andrej Bogataj

Stroj za izdelavo risalnih žebličkov

Stroj za izdelavo risalnih žebličkov po obnovi v letu 2011.
Foto: Andrej Bogataj

Proizvod

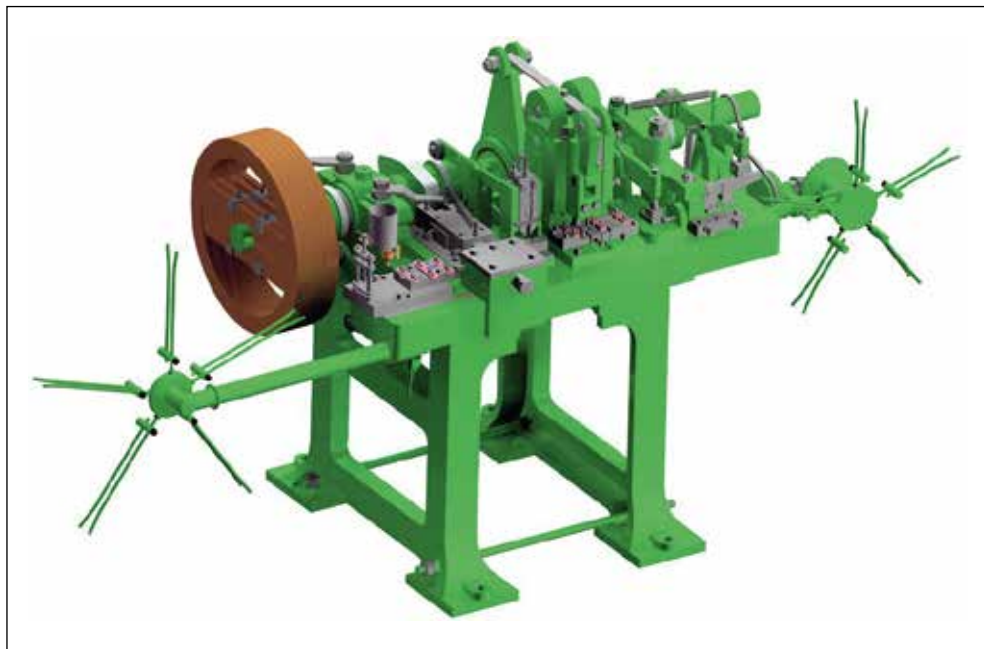
Risalni žeblički služijo za pritrnitev npr. papirjev, kot so načrti ali obvestila, na oglasne deske. Risalni žeblički so bili v uporabi že v 19. stoletju, vendar so bili prvi patenti podeljeni na začetku 20. stoletja²⁵.

Niko Žumer je stroj za risalne žebličke, ki ga je kupil, dal preurediti¹⁷. Stroju je bil dodan zobniški prenos z vztrajnikom. To je omogočilo spremembo dolžin ročic vzvoda iz razmerja 2 : 1 v 5 : 1, kar se je posledično odražalo v povečani odrezovalni sili. Funkcijo vzvoda je prvotno opravljala dvojna listna vzmet in je neposredno povezovala odrezovalno glavo z ekscentrom, ki je bil nameščen preko drsnega ležaja na pogonsko gred. Zaradi dodanega zobniškega predležja je bilo stroju treba dodati še

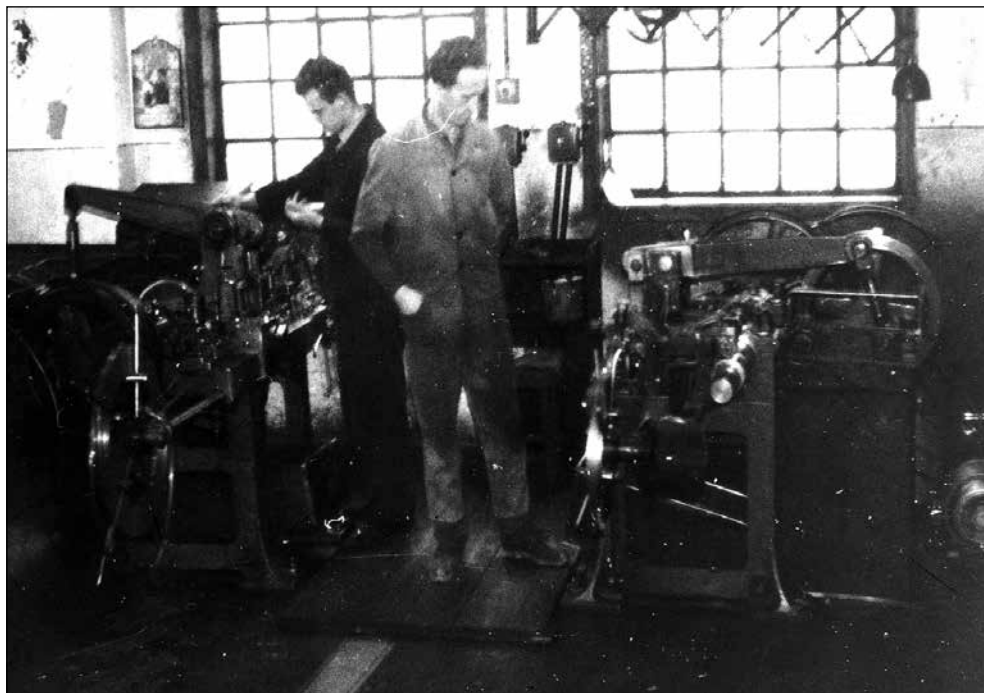
nosilec za zobnike, na katerega je bil nato nameščen celoten stroj.

Šele leta 1938 je bil stroju dograjen samostojni 1,2kW električni motor, ki se je vrtel s 1400 vrtljaji na minuto. Pred tem je bil stroj gnan s skupnim pogonom, vrtilni moment pa se je prenašal preko transmisij in lesene jermenice¹⁷. Po preureditvi je dolžina stroja znašala 276 cm, širina 120 cm in višina 130 cm. Tehtal je 1160 kg.

Leta 1947 so v zadrugi Niko od premoženja likvidiranega jeseniškega podjetja Sava kupili podoben stroj za risalne žebličke. Stroj so nato modificirali in mu dodali še zaščitne ograje, kot je prikazano na sliki na sosednji strani spodaj.

Izgled prvotnega stroja za izdelavo risalnih žebličkov pred spremembami v tridesetih letih 20. stoletja (po spominu Petra Polajnarja).

Franc Mihelčič (Zali log) in Jože Klemenčič (Bukovica) ob strojih za izdelavo papirnih sponk v prostorih Nika na Racovniku leta 1967.

Delovanje

Stroj je bil enoreden in namensko prirejen le za izdelavo risalnih žebličkov. Stroj je lahko izdeloval risalne žebličke št. 1, 2, 3 in 4. Množinsko sta se največ proizvajali št. 3 in 4, medtem ko je bila proizvodnja žebličkov št. 1 zanemarljiva. Avtomat je obratoval s 120 obrati na minuto, z vsakim obratom pa je bil izdelan le en izdelek¹⁷. Še živečim upravljavcem stroja je v živem spominu ostal močan hrup, ki ga je povzročal stroj in ga je bilo mogoče slišati v bližnji okolici.

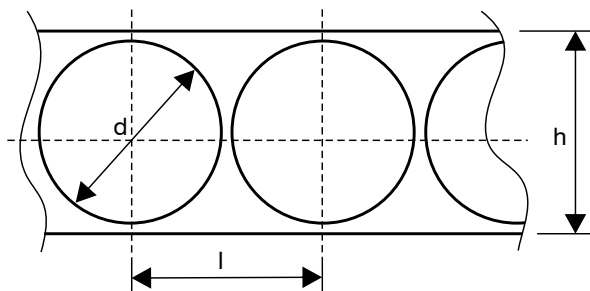
Za izdelavo risalnih žebličkov so uporabljali "poltrd" trak. Po odvijanju je trak tekel pod kapalko, kjer se je naoljil (slika a). Nato je rezalni nož s spodnje strani trak prebil in izdelal konico, ki je usmerjena navzgor (slika b). Sledilo je kovanje konice, s čimer

je le-ta postala ožja ter nekoliko daljša. To je omogočalo boljšo pritrnitev risalnega žeblička v desko. Za tem je prišlo na vrsto še posnemanje konice s kleščami, s čimer se je odpravila morebitna igla na robovih konice.

Odrezovalna glava je sočasno izdelala odtis napisa na glavici risalnega žeblička, nato pa je rezilni nož odrezal risalni žebliček, ki je padel v zabojnik pod delovno mizo (slika c). Na matrici za odtis napisa je bila številka (1 do 4), ki je označevala velikost risalnega žeblička, ter napis NIKO. V času kraljevine Jugoslavije so odtisnili tudi napis po željah kupca. Sledili sta stopnji za pridrževanje traku ter stopnja za pomik traku (slika d).

Risalni žeblički znamke Tiger št. 4, izdelani pred drugo svetovno vojno.
Vir: Gregor Boncelj
Foto: Andrej Bogataj

Št.	d (mm)	h (mm)	t (mm)	l (mm)
2	10	12	0,55	11
3	11,5	13,5	0,6	12,5
4	13	15	0,6	14,5

Dimenzije traku za izdelavo žebličkov št. 2, št. 3 in št. 4. Vir: Peter Polajnar

Vse gibanje je bilo izvedeno mehansko preko ročic in ekscentrov, ki so bili nameščeni vzdolž pogonske gredi (slika e). Na pogonski gredi je bil kasneje nameščen zobnik (slika f), ki je preko

vmesnega zobnika gnal gnani zobnik, na katerem je bila pritrjena nastavljiva ročica, s katero se preko vzvoda omogoča nastavljanje pomika odrezovalne glave.

Izdelava risalnega žbljička:

Mazanje traku. Foto: Andrej Bogataj

Prebijanje konice. Foto: Andrej Bogataj

Vtiskovanje napisa ter odrez risalnih žbljičkov iz traku. Foto: Andrej Bogataj

Pridrževanje traku med pomikom. Foto: Andrej Bogataj

Gibanje so omogočali ekscentri, pritrjeni na pogonsko gred. Foto: Andrej Bogataj

Zobniško predležje, ki je bilo dograjeno naknadno. Foto: Andrej Bogataj

Zaključek

Obnovljena stroja sta prva od šestih še ohranjenih strojev z začetkov zadruge Niko. Pomen obnove je dvojen: najprej prikazati samo delovanje obeh strojev, še bolj pomembno pa tudi predstaviti njuno vlogo v razvoju industrije v kraju.

Način delovanja obeh strojev v 21. stoletju ne omogoča več konkurenčne proizvodnje, vendar s svojimi mehanizmi ponujata zanimiv ter hkrati poučen prikaz delovanja strojev iz druge polovice 19. in prve polovice 20. stoletja. Morda še bolj pomembna pa je njuna vloga pri ohranjanju spomina na prehod iz železarsko-kovaške industrije v kovinarsko industrijo, ki danes daje kruh več kakor 1.300 zaposlenim. Iz zgodovine se lahko naučimo, da tolikšno število prebivalcev v tem okolju lahko preživi le masovna industrija. Obrtna podjetja so potreben sopotnik večjih industrij in v njih so tudi zametki novih industrij, vendar ob danih prostorskih in logističnih omejitvah sama ne zmorejo zagotoviti rasti kraja ter razvoja doline, kakor se je to dogodilo v letih med prehodom iz ene industrije v drugo.

Podrobnejši pregled literature o preteklih dogajanjih v Železnikih razkriva tudi številna razhajanja tako v letnicah posameznih dogodkov kot v vsebini obravnavane snovi. Avtor zato ob takšnih mestih navaja po več citatov in v virih dodaja stran navedka, ki bi morebitnim raziskovalcem omogočila hitrejše iskanje citatov ter njihovo vrednotenje.

Viri:

- ¹ Globočnik, A., *Železniki – kronika*, prev. Dolenc, J. Turistično društvo Železniki, PAN Dražgoše, 1999, str. 31, 45–49, 187.
- ² Mohorič, I., *Dva tisoč let železarstva na Gorenjskem, doba samoniklega železarstva*, Mladinska knjiga, 1969, vol. 1, str. 30, 52, 56, 202, 203.
- ³ Blaznik, P., *Kolonizacija in populacija na Selskem v Freisinskem času*, ur. Planina, F., Žumer, L., Žumer, N., Selška Dolina, Muzejsko društvo v Škofji Loki, pododbor Železniki, Železniki, 1973, str. 87.
- ⁴ Verbič, M., *Železarstvo in žebjarstvo v Železnikih v prvi polovici 19. stoletja*, ur. Planina, F., Žumer, L., Žumer, N., Selška Dolina, Muzejsko društvo v Škofji Loki, pododbor Železniki, Železniki, 1973, str. 101.
- ⁵ Kulturni spomenik, označevalna tabla na plavžu.
- ⁶ Ferle, M., *Vodnik po zbirkah muzeja v Železnikih*, Železniki, 1990, str. 7.
- ⁷ 1860 – letnica, vklesana v vzdani kamniti plošči na plavžu v Zgornjih Železnikih.
- ⁸ Valvasor, J. V., Slava vojvodine Kranjske, *Aisneren*.
- ⁹ Dolenc, J., Bonča, K., Cundrič, I. J., Bogataj, A., Ferle, M., *Doba železarstva v Železnikih*, ur. Bogataj, A., DECOP, Železniki, 2002, str. 22, 29, 31.
- ¹⁰ Peter Polajnar, *Prvi družbeni vložek, mejnik v rasti nove industrije kovinarjev v Železnikih*, Železni niti 5, Primož Pegam (ur.), Muzejsko društvo Železniki, 2008, str. 22.
- ¹¹ Demšar, V., *Drobtinice iz zgodovine Železnikov v drugi polovici 19. stoletja*, ur. Planina, F., Žumer, L., Žumer, N., Selška Dolina, Muzejsko društvo v Škofji Loki, pododbor Železniki, Železniki, 1973, str. 117.
- ¹² Žumer, L., *Prispevek h gospodarski zgodovini doline*, ur. Planina, F., Žumer, L., Žumer, N., Selška Dolina, Muzejsko društvo v Škofji Loki, pododbor Železniki, Železniki, 1973, str. 134, 147.
- ¹³ Jelenc, J., Fleischman, S., Kavčič, F., Megušar, L., Rakovec, A., Skok, J., Šturm, J., *Iskra v Železnikih, Železniki v preteklosti*, Stane Fleischman (ur.), ISKRA TOZD: Tovarna elektromotorjev in gospodinjskih aparatov Železniki, ob 35 letnici obstoja kovinarstva v Železnikih, 1981, str. 13.
- ¹⁴ Žumer, N., *Obrt in obrtna podjetja po prenehanju železarstva*, ur. Planina, F., Žumer, L., Žumer, N., Selška Dolina, Muzejsko društvo v Škofji Loki, pododbor Železniki, Železniki, 1973, str. 185, 169.
- ¹⁵ *Iz arhiva Muzejskega društva Železniki*, Železni niti 5, Pegam, P. (ur.), Muzejsko društvo Železniki, 2008, str. 18.
- ¹⁶ *Pregled registrov trgovskih, rokodelskih in industrijskih obrti*, Zgodovinski arhiv Ljubljana, enota Škofja Loka.
- ¹⁷ Peter Polajnar, *Obrt Nika Žumra*; Železniki, Škovine 4, pred ustanovitvijo zadruge Niko, po spominu, Železniki, 2009.
- ¹⁸ Gregor Boncelj, *Josip Boncelj – ob 40. obletnici njegove smrti*, Železne niti 7, Pegam, P. (ur.), DECOP, d.o.o., Železniki, 2010, str. 134, 143.
- ¹⁹ *Trgovina, obrt in industrija*, Arhiv Slovenije, signature fonda 448, fascikel 331-44.
- ²⁰ *Podrobni seznam industrije, trgovine in obrti v Dravski banovini kraljevine Jugoslavije*, ur. Ivan Trelc, Tiskarna Slovenija, Ljubljana, 1933. Zgodovinski arhiv Ljubljana, LJU 88, Okrožno gospodarsko sodišče v Ljubljani, str. 71, MF2.
- ²¹ Muzej v Železnikih, Zbirka o Niku Žumru.
- ²² http://en.wikipedia.org/wiki/paper_clip.
- ²³ Birkmann, H., Fischer H. J., *100 ans wafios*, Wafios Maschinenfabrik, Reutlingen, 1993, str. 17.
- ²⁴ Martz, A., *Wafios*, automatic paper clip machines, WAFIOS Maschinenfabrik, Wagner, Ficker & Schmid, Reutlingen, 1979, str. 11.
- ²⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/drawing_pin.

Staro mestno jedro Železnikov

v letu 1990 razglašeno za
urbanistični in kulturni spomenik

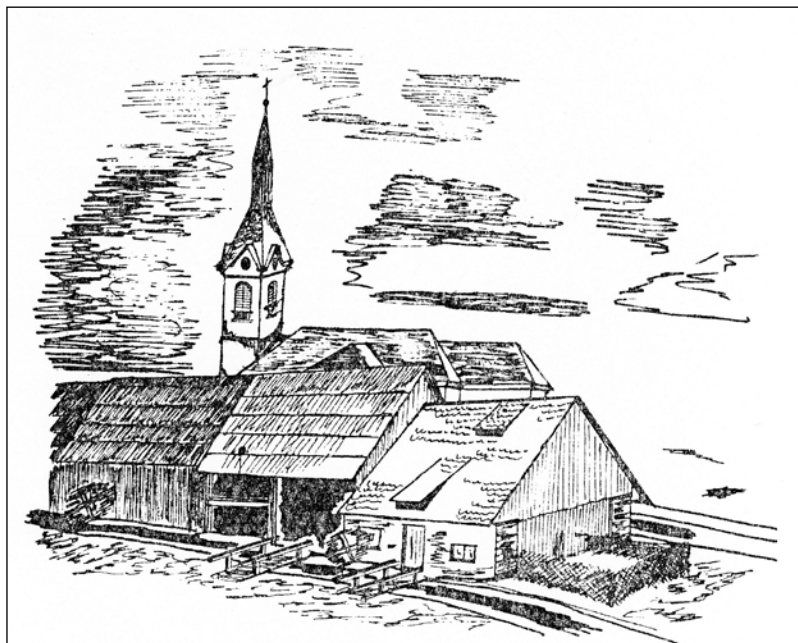
Anton Tavčar

Staro mestno jedro Železnikov je že od ugasnitve plavža v letu 1902 postopoma spreminjalo svojo podobo. Utrip življenja se je prilagajal novim razmeram.

Mnogi so odhajali s trebuhom za kruhom. Prostori in naprave za kovanje železa so propadale. Le močna volja in trdoživost je z novimi oblikami dela omogočala preživetje.

Kovači pri delu,
Janez Vajkard Valvasor,
Slava Vojvodine Kranjske.

Vigenjc na Klovžah, danes hiša s številko 52 na Racovniku.

Žal tudi obdobje vojne (1943–44) ni bilo prizanesljivo, staro mestno (trško) jedro je dobilo nov udarec z uničevanjem arhitekturne dediščine.

Povojna obnova je bila razumljivo usmerjena v preživetje in ustvarjanje pogojev za zaposlitev. Že tako osiromašena stavbna dediščina je še naprej razpadala in ni bilo možnosti za obnovo.

Sorazmerno hiter razvoj kovinske in lesne industrije je omogočil blokovno in individualno gradnjo. Mlada generacija v starem jedru ni bila zainteresirana za obnovo starih hiš in stanovanj, zato je iskala možnosti na novi lokaciji. Življenje in bivanje v starem mestnem jedru Železnikov je bilo še dodatno osiromašeno s selitvijo pošte, trgovine, banke, servisne dejavnosti in občine na novo lokacijo na Češnjici oz. Na Kresu.

Tako smo nekdaj staro mestno jedro z evropsko arhitekturo, prilagojeno za prijetno bivanje, spremenili v zapuščeno, neprijazno naselje.

Odgovorni organi KS Železniki so v obdobju po letu 1980 le prišli do spoznanja, da je treba slediti sosednjim občinam in mestom: Škofji Loki, Idriji, Piranu in Ptujju, ki so načrtno pristopali k obnovi starih mestnih in vaških jeder. Republiški organi so

z zakonodajo podprli tovrstna prizadevanja, pomoč pa nudi tudi mednarodna skupnost.

Občina Škofja Loka, v katere sestavu je bila tudi KS Železniki z vaškimi odbori in odbori naselij, je v obsegu skupščinskih organov imenoval odbor za obnovo starih mestnih in vaških jeder.

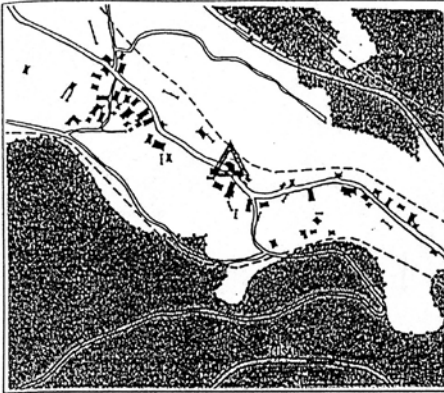
V letu 1986 tudi KS Železniki sprejme izziv z imenovanjem pododbora za obnovo starih mestnih in vaških jeder, kar je omogočilo vključitev svojega predstavnika v odbor v Škofji Loki.

Kako nadoknaditi zamujeno, je bila prva naloga pododbora kot odgovornih v odboru Škofja Loka.

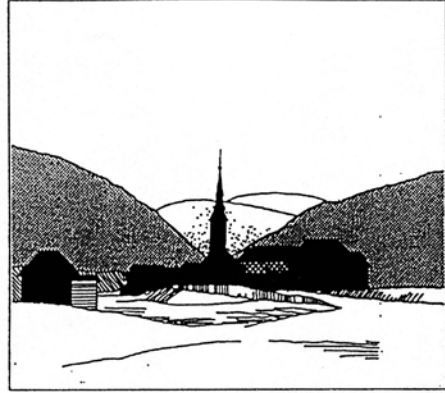
Strokovno delo z usklajevanjem projektne dokumentacije je bilo pogodbeno dodeljeno Fakulteti za arhitekturo (FAGG) v Ljubljani pod vodstvom prof. Fistra in njegovih sodelavcev.

Velika pridobitev za področje Železnikov so bili naši študenti in absolventi arhitekture, ki so seminarske naloge in diplomo opravljali na temo starega mestnega jedra. V prvi fazi g. Bertok in ga. Anika Logar, arhitektka iz Alples, že v letu 1986 ga. Marjana Rejc ter nekaj let kasneje g. Jernej Hudolin (vključitev skic s posnetki posameznih hiš) in ga. Boža Terpinč.

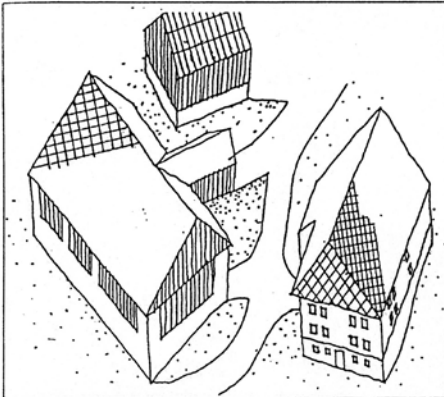
STROKOVNI STANDARDI UREJANJA PROSTORA - ŽELEZNIKI

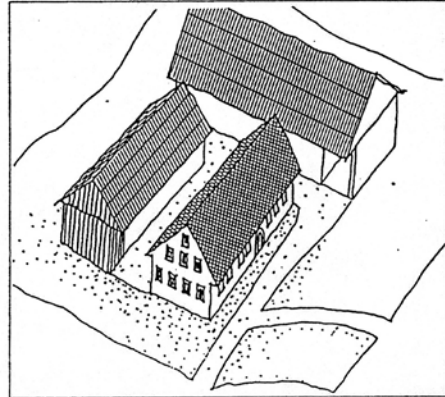
Bukovica - tloris naselja (vzorec B)
N.1.1.2.1, N.1.3.1, N.2.1.3, N.2.1.4.1, N.2.2.5, D.1.2, D.2.4.1

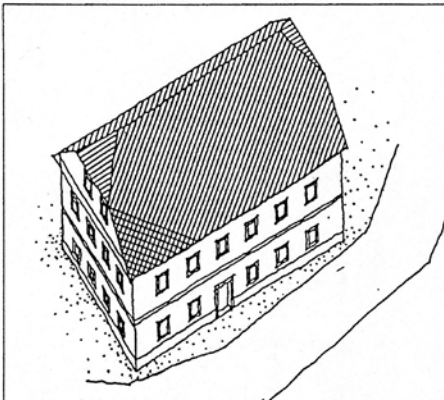
Bukovica - silhueta naselja (vzorec B)

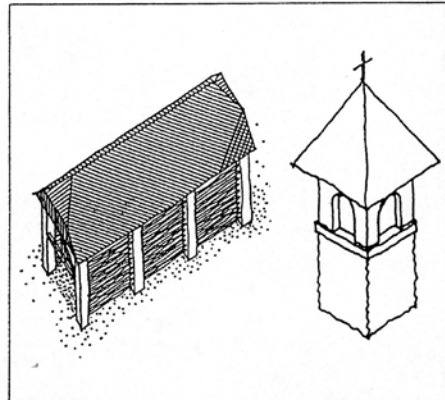
Sorica - domačija (vzorec A)
S.1.1.2.1, S.1.1.3.2, S.1.2.3, S.2.2.3.2, S.3.1.2, S:5.1.5,
S.3.2.1.1, S.3.2.1.4, S.4.3.1.2

Pevno - domačija (vzorec B)
S:1.1.2.1, S.1.1.3.2, S.2.1.2.1, S:2.2.1, S.4.2.1.2, S.2.2.4.3,
S.5.2.6

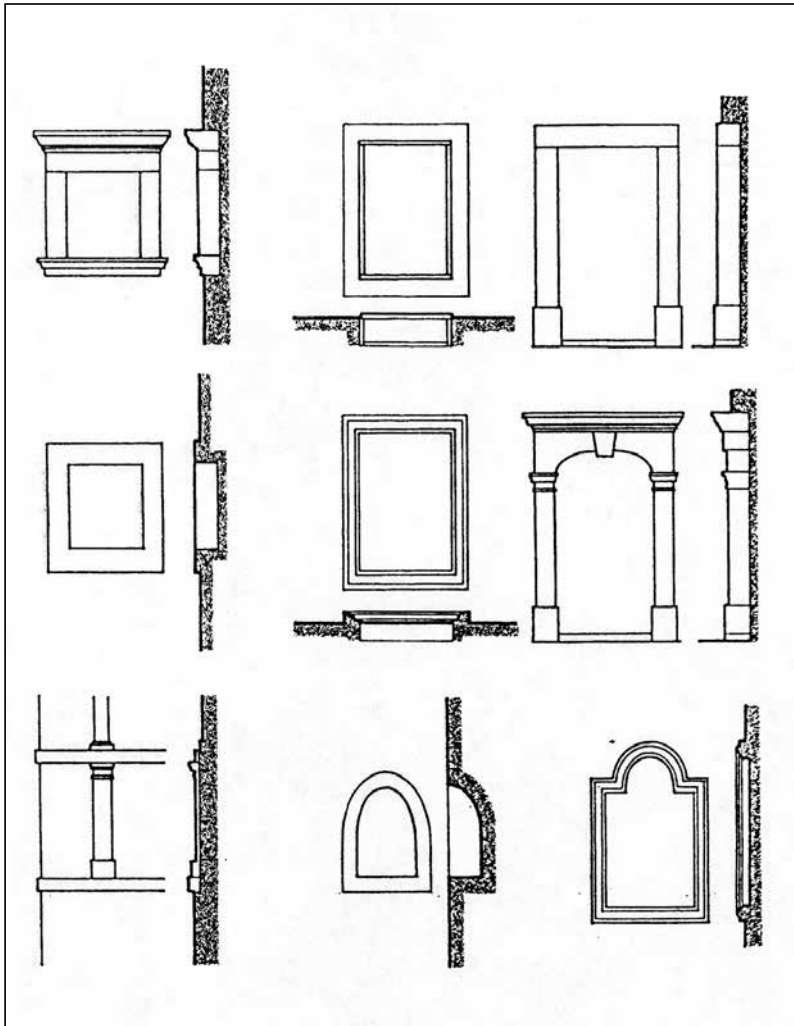

Železniki - stavba (vzorec C)
S.1.1.1, S.1.1.3.4, S.2.1.2.1, S.2.2.3.1, S.3.1.2, S.3.1.5, S.3.1.9,
S.3.2.1.1, S.5.2.6

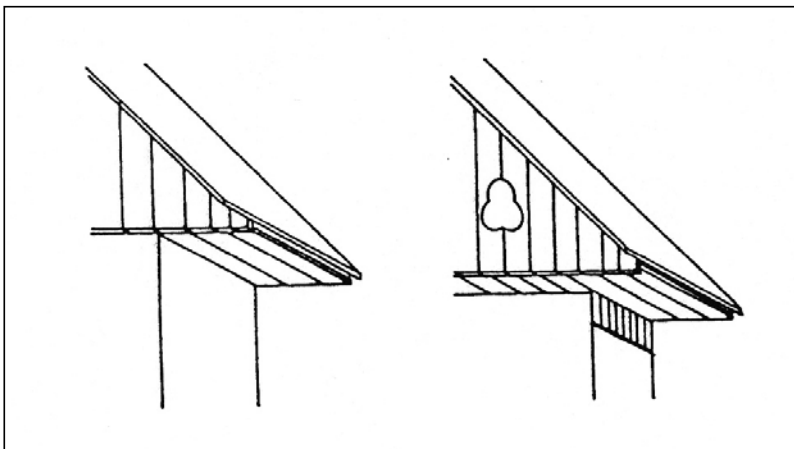

Zali log - kozolec
D.3.1.1, D.3.1.2, D.S.3.1.2, S.3.1.5

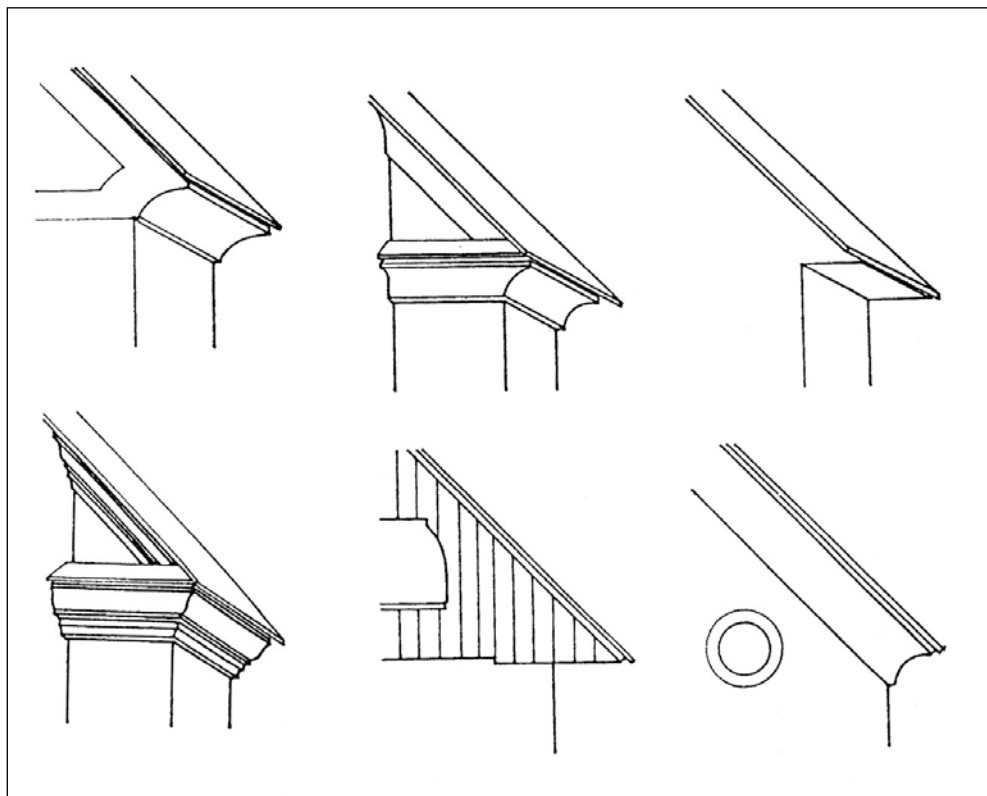
Bukovica - znamenje
D.1.1, D.2.3, D.3.5

Primeri kvalitetnih stavbnih členov: kamniti portali, kamniti okviri oken, niše, pilastri. Risba: M. Kavčič

Oblike lesenega opaža, ki so neustrezno nadomestile zidne vence iz ometov (stranska fasada in zatrep).

Različne izvedbe strešnega venca v ometu ali z lesenim opažem (stranska fasada in zatep). Risba: M. Kavčič

Odbor v Škofji Loki je s polno mero razumevanja potrjeval in sprejemal pobude za izdelavo ureditvenega načrta, ki opredeljuje staro mestno jedro Železniki z arhitekturnega, okoljevarstvenega stališča in z vsemi elementi urejenega mesta, ki zadovoljuje prijetno bivalno okolje in racionalno rabo prostora.

Takratni predpisi Zavoda za spomeniško varstvo Republike Slovenije zahtevajo predhodno tudi projekt strokovne osnove starega jedra Železnikov kot sredstvo pri izdelavi ureditvenega načrta.

Izvedeni so bili vsi postopki z zagotovljenim

financiranjem in podpisom pogodbe, s katero je FAGG Ljubljana zagotavljala strokovno izvedbo projektne dokumentacije.

Vzporedno z izdelavo projektov ureditvenega načrta pa je z Zavodom za spomeniško varstvo potekal dogovor in postopek, da staro mestno jedro Železniki razglasimo za urbanistični in kulturni spomenik.

V juniju 1989 smo dobili dokumentacijo s predlogom odloka o razglasitvi starega jedra Železnikov za urbanistični in kulturni spomenik, ki ga je pripravil Ljubljanski regionalni zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine.

LJUBLJANSKI REGIONALNI ZAVOD ZA VARSTVO NARAVNE
IN KULTURNE DEDIŠČINE, Ljubljana, Tržaška 4

PREDLOG ODLOKA O RAZGLASITVI STAREGA JEDRA ZELEZNIKOV
ZA URBANISTIČNI IN KULTURNI SPOMENIK

Pripravili: Ada Bar-Janša, konservator - etnolog
Modest Erbežnik, konservator - umet. zgod.
Gojko Zupan, umet.zgod. - konservator NOB

Direktor:
Aleksander Bassin

Ljubljana, junij 1989

ODLOK O RAZGLASITVI STAREGA JEDRA ZELEZNIKOV ZA URBANISTIČNI
IN KULTURNI SPOMENIK

1. člen

Železniki so star fužinarski kraj s posebno fiziognomijo naselja, ki sta jo narekovala naravna danost, oziroma konfiguracija terena v obliki ozke doline - grape in gospodarska dejavnost - taljenje rude, kovaštvo. V prostorskem, urbanističnem, zgodovinsko pričevalnem in arhitektonskem pogledu predstavlja izjemen dosežek v Sloveniji, zato se razglase za urbanistični in kulturno-zgodovinski spomenik.

Kraj, ki je začel nastajati v 2. pol. 14. stol., je dosegel v 17. stol. svoj gospodarski vzpon, s katerim so povezani tudi stavbni dosežki. Obseg, ki ga je doseglo naselje je bilo skoraj v mejah sedanjega. Talni in gradbeni sistem izpričan s stavbnimi zasnovami iz 17. stol. pa je arhivsko potrjen tudi s Franciscejskim katastrom 1825. l.

2. člen

Pomen Železnikov je poleg urbanistično arhitektonskih kvalitete do neke mere tudi v njegovi izjemnosti in redkosti. V Slovenskem prostoru se z njimi lahko primerja edino le Kropa s Kamno gorico in v pogojnem smislu Idrija.

Plavž v "Zgornjih Železnikih" je edini tovrstni tehnični spomenik, ki se je ohranil pri nas izmed osemnajstih plavžev, ki so še delovali v Sloveniji v 2. pol. 19. stol.

Kot izrazito delavsko naselje so Železniki predstavljali otok sredi kmetijske pokrajine.

Sčasoma se je znotraj naselja izoblikovalo troje optično relativno zaključenih prostorov - Racovnik, Trnje in Na Plavžu,

- 3 -

Čeprav je ta oznaka iz kasnejšega obdobja.

Cesta poteka skozi naselje v izrazitih okljukih, njeni razgibaní liniji sledi strnjena zazidalna linija s pogostimi zamiki.

Vse to daje celotnemu kraju in posamičnim, relativno zaprtim ambientom znotraj naselja določeno intimnost in posebno vizualno kvaliteto prostora, ki pa je odvisna tudi od historičnega stavbnega fonda. Zaradi specifične gospodarske dejavnosti in lastniških odnosov se je razvil poseben stavbni tip, ki je vključeval pogosto kar reprezentančne prostore lastnika fužin in skromne najemniške prostore delavcev. Vendar kovačevo stanovanje ni bila niti soba ampak miza, saj se je gnetlo več družin v istem prostoru, le mize so imeli svoje. Kuhinjo je nadomeščalo kurišče v veži, v takih hišah pogosto v pritličju in nadstropju iste stavbe. Spalnice so bile v predelkih na podstrešjih (vzporednice s Kropo in Idrijo).

Vse te stavbe so imele v pritličjih ali pod nivojem urejenega terena velika kletna skladišča, nekatera od teh so bila tudi izjemno oblikovana.

Po tlorisu, gmoti in razvoju prostorov v globino, kaže tip stavbe v Železnikih podobnosti s hišo na prehodu srednjega v novi vek.

Razvoj in vzpon fužinarstva v posameznih časovnih obdobjih se je odrazil tudi v likovno estetskem oblikovanju notranjih prostorov in z uporabo arhitektonskih detajlov na fasadah. Najštevilnejši so elementi iz 17. stol., redkejši iz 18., številnejši spet 19. čeprav so ti večinoma izraženi samo z detajli (portali, okna). 20. stol. se kreativno ni izrazilo, razvrednotenih pa je bilo nekaj objektov.

Vrsta stavb ima svoje osnove gotovo še v 16. stol., vsekakor pa so dokazljive za 17. stol. Na podlagi takega stavbnega fonda

- 4 -

sklepamo, da je gradbena linija v 17. stol. potekala tako kot danes, vsekakor pa je dokazljiva s Franciscejskim katastrom 1825, le da je bila večja gostota in več ožjih prehodov zaradi številnih vigenjcev, rak in "bajerja". Vse to so z zatonom fužinarstva ob koncu 19. stol. odstranili. Kljub takim posegom in nekaterim spremembam v zadnjem obdobju je naselje ohranilo celo vrsto kvalitet. Vsak objekt v naselju ima svoj prostorski pomen kot sestavni del ulične podobe, cela vrsta pa še pričevalno, stavbno razvojno in likovno estetsko kvaliteto. Med najpomembnejše objekte prištevamo stavbe Racovnik 9, 32, 34, 36, 41, 44, 45, 47, 49, 50, Trnje 33, Na Plavžu 12, 34, 39, 57 in 58.

3. člen

Spomenik obsega območje, ki je prikazano na karti v merilu 1 : 2880 in predstavlja sestavni del odloka z vrisano mejo območja. Znotraj se uveljavljata režima dveh različnih stopenj, posamični spomeniki znotraj območja pa so prav tako označeni z varstvenimi režimi, ki so treh različnih stopenj.

Vedutna občutljivost območja, ki se izraža predvsem iz naselja v širši prostor pa je simbolno označena na karti na območju Škovin in Ovčji vasi.

4. člen

Meja območja spomenika poteka po zunanjih mejah obodnih parcel: Na vzhodu se prične na S, oziroma levem bregu Sore, vključuje kamnit most z oznako 453,9, deli parcelo 665/4, 665/2, deli parcelo 674/4, poteka po 674/1, deli 670/2, deli 670/3, poteka po robu 670/4 in 627/1, deli 624/2, deli 623/2, deli 618/2, deli 616/1, deli 607, 606/1, 712/4, 601/1, 601/2, 601/4, 710, nato poteka ves čas ob kanalu proti zahodu, ob robu 581/2 in nato ves čas po desnem bregu Sore 127/7, 126, 709/5, 125 do parcele 129/2 nato proti severu in deli parc. 719/16, deli

- 5 -

parc. 719/15 zahodno od plavža, 719/4, 719/2, ki jo deli, enako deli 719/7, tu pa se ponovno obrne proti vzhodu ter poteka po zunanjem robu parc. 141/2, 143/2, 148/5, 148/2, 149/2, 152/2, 153/2, 159/2, 162/2, 163/2, 166/2, 102/2, 100/2, 97/2, 95/2, 90/2, 82/2, 81/2, 75/2, poteka po severnem robu regionalne ceste št. 318 do št. 110 in 42/1, ki jo deli, ob robu 42/3, 44/1, 47/2, 50, 51/3, 51/5, 51/6, 19/4, 15/3, deli 15/1 in 15/6, pri št. 14/1 se spusti do levega brega Sore 709/5 do izhodiščne točke vzhodno od mostu, ki ga vključuje v območje.

5. člen

Zaradi različne stopnje ohranjenosti in kvalitete veljata za območje urbanističnega spomenika dva različna režima:

Režim II. stopnje obsega območje Racovnika od mostu Na Grivi in št. 8 do št. 51

- zajema le ožje območje Na Trnju okrog župne cerkve in št. 15 območje Plnade z jezom ter pokopališčem
- osrednji del Na Logu (Na Plavžu) od tu dalje pa ves obcestni del naselja vključno do Plavža in št. 68, 69, kjer se zaključí.

Režim III. stopnje

obsega del območja Na Racovniku - na nekdanjem Egrovem vrtu, okoli Zdravstvenega doma, osrednji prostor Trnja ter južni del območja Na Plavžu proti bregu Sore.

V celotnem območju spomenika se ohranja stanovanjska namembnost, pri čemer bi morali zagotoviti da dobi nekaj objektov javno funkcijo zaradi izrednih notranjih prostorskih kvalitiet tako, da bi bila dostopna javnosti kot jo že ima Pavčeva hiša Na Plavžu 58. Isto bi bilo potrebno zagotoviti za pritličje in 1. etažo Boncljeve hiše Na Plavžu 57 (izjemen kupolasto zaključen prostor v 1. etaži), Antonova hiša na Racovniku 47, deloma Egrova 41 in R.9.

- 6 -

Vsaka sprememba v izrabi prostora mora biti širše družbeno verificirana.

6. člen

V območju urbanističnega spomenika so kot deli kulturne dediščine, ki imajo posebno zgodovinsko, pričevalno, stavbno razvojno, prostorsko, likovno in pejzažno kvaliteto razglašene kot kulturni spomenik naslednje vrste:

Urbanistični spomenik

Kot urbanistični spomenik se varuje celotno območje historične pozidave naselja z režimom II. in III. stopnje.

Arhitekturni spomeniki

V okviru zaščitenega območja se varujejo objekti navedeni v prilogi, ki so sestavni del tega odloka in se varujejo z režimom I., II. in III. stopnje. Dodane so tri spominske plošče.

Spomeniki ljudske revolucije

Z režimom I. in II. stopnje so zaščiteni spomeniki in spominske plošče znotraj meja zaščite.

Za urbanistični spomenik veljata naslednja varstvena režima, ki določata:

varstveni režim II. stopnje

varovanje vseh prostorskih in spomeniških lastnosti območja:

varovanje tlorisne zasnove naselja s historično parcelacijo in komunikacijskim sistemom, oziroma poteki ulic, uličnimi zamiki, trgi, razpotji, križišči, nabrežji in posamičnimi nepozidanimi površinami

vedutne podobe naselja in njenih ambientov z fasadami in vso historično opremo ter vegetacijo in pejzažnimi motivi

- 7 -

varovanje značilnega višinskega gabarita naselja
varovanje značilnih stavbnih gmot in njihove omejitve v višino
varovanje značilnih strešin, oziroma njihove enovitosti v prostoru,
varovanje značilnega rastra in barve strešne kritine
varovanje, oziroma uvajanje zaglajenih fasadnih ometov
dejavnost mora biti v skladu s funkcijo območja
pri zemeljskih delih so možne najdbe temeljev starih fužin in vigenjcev, take najdbe je treba v skladu in dogovoru s spomeniško službo dokumentirati, če je potrebno tudi ohraniti in ustrezno reprezentirati
območje je pod nadzorom pristojne spomeniške službe

varstveni režim III. stopnje

varuje se talna zasnova naselja
bistvene vidne sestavine ambienta - značilne gmote objektov, višinski gabarit, oblika streh in kritina ter posamični arhitektonski detajli na nekaterih fasadah
najdbe ob eventuelnih zemeljskih delih, ki so možne zaradi fužinarske dejavnosti v preteklosti na celotnem območju se morajo evidentirati in če je potrebno prezentirati v skladu s smernicami spomeniške službe
območje je pod nadzorom pristojne spomeniške službe

Na območju urbanističnega spomenika je prepovedano

1. spreminjati parcelacijo, oziroma sistem pozidanega prostora, v posameznih primerih tudi nepozidanega prostora
2. spreminjati historično oblikovane fasade - materiale ometov, členitve, arhitektonske detajle - portale, likovno oblikovana portalna vrata, okenske okvirje, poslikave, šivane robe, freske, fasadne niše s plastiko, konzolna nadstropja,

- 8 -

historično oblikovane kapi, fabione, profilacije, značilne čelne zatrepe, spreminjati višine, strešne naklone in kritino tam, kjer bi to okrnilo varovane vrednote. Adaptirane ali nove stavbe se morajo prilagoditi v gmoti, strešnih naklonih, proporcijah (okna, portali), rastru in barvi kritine ter fasadnih ometih historičnemu ambientu tako, da bo predhod optično in estetsko ustrezen.

Teranova in bavarski omet sta prepovedana, prav tako kovinske balkonske ograje. Balkoni na čelnih (ožjih) fasadah niso dovoljeni, možni so le v obliki lesenega "ganka" ob daljši fasadi in to na dvoriščni strani.

Ob gradnji novih ali nadomestnih objektih znotraj varovanega ambienta, serijski načrti niso ustrezni, ker njihove gmote, oblika strešin in proporcij detajlov niso prilagojeni historičnemu tipu naselja.

V varovanem območju je potrebno na nekaterih kasneje predelanih fasadah vzpostaviti prvotno stanje, oziroma tako stanje, ki zagotavlja enovitost ambienta v katerem objekt stoji (zamenjava fasadnih ometov, sprememba proporca okenskih in vhodnih odprtin, vrat, novo oblikovanje strešnih kapi, zamenjava z ustreznejšo kritino).

Za arhitekturne spomenike veljajo režimi I., II. in III. stopnje

režim I. stopnje

Objekt se varuje v svoji izvirni, neokrnjeni podobi. Možna, oziroma zaželjena je odstranitev kasnejših, neustreznih prezidav. Objekt je potrebno redno vzdrževati, po potrebi sanirati, konsolidirati in restavrirati.

režim II. stopnje

varuje se stavbna gmota objekta, strešni naklon, barva in raster

- 9 -

kritine (če je možno tudi historična kritina)

varovanje tlorisne zasnove objekta z vsemi obokanimi prostori, stopnišči, stebri in notranjimi portali, če so v stavbi vzidani

varovanje historične oblike fasad od arhitektonskih členov kot so portali, okenski okvirji, fasadne niše, konzolni pomoli, delilni in venčni zidci, rustika, do poslikanih šivanih robov, fresk in zaglajenih fasadnih ometov. V posameznih primerih se varuje tudi stavbno pohištvo.

Adaptacije so možne le ob sodelovanju spomeniške službe, vsi posegi pa se morajo prilagoditi proporcu obstoječe gmote in detajlov.

varstveni režim III. stopnje

varuje se stavbna gmeta objekta, strešni naklon, raster in barva strešne kritine

varujejo se posamični stavbni členi in detajli (posamičen obokan prostor), portali in členjene fasade (rustika, poslikava).

pri vseh arhitektonskih objektih je prepovedano

spreminjati gmote in gabarite (razen pri režimu III. stopnje, kjer so posegi možni v skladu s smernicami spomeniške službe)

spreminjati strešne naklone in kritino (slednjo je možno le ob smernicah spomeniške službe)

prepovedano je spreminjati historično podobo fasad in odstranjevati arhitektonske detajle tako na zunanjsčini kot notranjsčini,

spreminjati historično fasadno strukturo ometov (teranova in bavarski omet sta prepovedana),

prepovedano je odstranjevati historično značilna in ambientalno pomembna mansardna okna.

- 10 -

V okviru urbanističnega spomenika

sta kot naravna dediščina, oziroma pejzažni element varovana tudi lipa na Racovniku pred Debevčevo hišo in jez pri Plnadi.

Lipa na Racovniku pri Debevčevi hiši ima značaj vaške lipe in predstavlja tradicionalni element v oblikovanju vaškega prostora. Drevo je staro, značilno razvito in vitalno. Prepovedano je začasno in trajno odkopavanje ali nasipavanje materiala v radiju 8 m ob drevesu, obžagovanje in obsekavanje vej in drugih delov drevesa, pritrjevati na drevo razne predmete. Dovoljeni so sanitarni posegi s soglasjem pooblaščenice organizacije za VNKO.

spomeniki ljudske revolucije

so varovani z režimom I. in II. stopnje

režim I. stopnje

Za spomenik, varovan z režimom I. stopnje velja, da mora ostati na avtentičnem mestu in avtentičnem okolju. Prestavljanje, spreminjanje zunanje podobe spomenika, materialov in drugih prvin, ni dovoljeno. Spomenik je prostorska dominantna, ki so jim prilagojeni vsi drugi posegi v prostoru. Vsa vzdrževalna dela morajo biti v skladu s smernicami pristojne spomeniške službe in pod strokovnim nadzorom.

režim II. stopnje

Za zgodovinsko dediščino, varovano z drugim režimom velja, da mora ostati ohranjena na mestu postavitve. Njena neposredna okolica se mora s posegi prilagajati v meri, ki ne krni vizualne podobe spomeniških obeležij, v skladu s smernicami spomeniške službe.

Prepis tabele z dopolnitvami iz predloga odloka o razglasitvi starega dela Železnikov za urbanistični in kulturni spomenik:

Arhitekturni spomeniki

V okviru zaščitenega območja Železnikov se varujejo objekti

Zap. št. Vulgo	Lastnik	Oznaka	Spomeniška lastnost	Parc. št.	Vložek	Režim
1	2	3	4	5	6	7
1.	DL-javno dobro	Most Na grivi	Ločno zidan kamnit most, star način gradnje	709/5	XVIII.	I.
2.	Zupanc Ciril Delpinova 1, Nova Gorica	kapelica pri Racovniku 7	Kapelica iz 19. st., sestavni del ambienta	661/5	242	I.
3.	Končan Jože Ul. Bratov Učakar 80, Ljubljana "Jeger"	Racovnik 8	V zasnovi fužinarsko stanovanjska hiša, iz 17. stol. ohranjeni oboki, prezidave v 19. in 20. stol.	661/3	243	II.
4.	Jeglič Mercedes 2/6 "Poldetova hiša" Jeglič Željko, Marjo, Nevenka in Marjeta - vsak 1/6	Racovnik 9	Ambiciozna, v zasnovi fužinarsko stanovanjska hiša s stavbnimi elementi iz zg. 17. in 18. stol. (obokane kleti, veži, kvalitetno stopnišče s stebrom). Portal in okna iz 19. stol. (iz hiše izhajal rod Globočnikov)	674/2	360	I.
5.	Šraj Ivan, Italija "Šrajeva hiša"	Racovnik 10	v zasnovi fužinarsko stanovanjska hiša s skladišči. Zasnove iz 17. stol. - skladišča, oboki. Predelave v 18. stol. (okna) in 19. stol.	661/2	244	II.
6.	Bremec Francka "Blažkôva hiša" Brilejeva 22 Ljubljana	Racovnik 16	Prvotno fužinarska, sedaj stanovanjska hiša z gradbenimi osnovami (skladišča, oboki, stopnišče iz 17. stol. Z dozidavami in detajli iz 19. stol.), portal, kovana želez. vrata. Predelave po 2. vojni.	712/10	481	II.

Zap. št. Vulgo	Lastnik	Oznaka	Spomeniška lastnost	Parc. št.	Vložek	Režim
7.	Dolenc Blaž "Pri Frančet"	Racovnik 31	V zasnovi fužinarsko stanovanjska hiša z obokanimi prostori iz 17. stol. ter arh. elementi iz 19. stol., zadnje prezidave v 20. stol.	674/5	425	III.
8.	"Jozefova hiša" Margareta Kupfal do 5/6. Andrej Kupfal do 1/6	Racovnik 32	Fužinarsko stanovanjska hiša, v glavnem nastala po 1. 1825, na kletnih temeljih iz 18. stol. Obokani prostori, portal in okna iz 19. stol. Kvalitetno stopnišče.	674/6/7	424	I.
9.	Skok Marija "Lenartova hiša"	Racovnik 33	V osnovi fužinarska stavba. Obokani kletni prostori iz 18. stol., v 20. močno predelana. Predvsem ambientalen pomen skupaj s sosednjo št. 34	675/2	550	III.
10.	Debevec Franc Trubarjeva c. 41/a Ljubljana "Levičnikova hiša"	Racovnik 34	Ambiciozna fužinarska stavba. Ohranjeno gotsko okno iz 16. stol., ki je med najstarejšimi detajli v Železnikih. Številni detajli in oboki iz 17. in 18. stol., kvalitetna skladišča in stopnišče. Portal in deloma okna iz 19. stol. nekaj predelav v 20. stol.	675/3	162	II.
11.	Drol Leon in Petrač Valentin "Žandarmarija"	Racovnik 36	Fužinarsko stanovanjska stavba z ambiciozno grajenimi in oblikovanimi skladiščnimi prostori, z elementi iz 17. in 18. stol. (okenski okvir iz zelenega tufa.). Portal iz 19. stol. Šivani robovi. Predelave v 20. stol.	670/8	436	II.

Zap. št. Vulgo	Lastnik	Oznaka	Spomeniška lastnost	Parc. št.	Vložek	Režim
12.	Demšar Jakob, Ljudmila in Marija Benedičič Ivanka "Pri Jožbec ali Grogova hiša"	Racovnik 37 Racovnik 53	V zasnovi stanovanjska fužinarska stavba s stavbnimi elementi (oboki, nekaj oken) iz 17. in 18. stol. Portal in železna kovana vrata iz 19. stol. Predelave v 20. stol.	670/7	460	II.
13.	Trg. Podjetje Loka NIKO	Racovnik 38	Po 1. 1946 zgrajen časovno značilen obrtno tovarniški obrat, na temeljih znanega	670/4	201	II.
13.a	Žumer Franc	Trnje 2	Egrovega gospodarskega poslopja iz 19. stol.	670/11	580	
14.	Mohorič (V del) 1/2 Trpin (Z del) 1/2 "Egrova ali Johanova hiša"	Racovnik 41	Med največjimi in najpomembnejšimi fužinarskimi hišami. Mogočna stavba s konzolnim nadstropjem na prehodu iz 16. v 17. stol. Sočasne obokane kleti. Arkadni hodniki v pritličju in nadstropju dvoriščne fasade. Portal 19. stol., sočasna kovana vrata. Niše s plastiko in šivani robovi in pilastri.	670/9	470	III.
15.	Schulz Marija Logarčkova hiša	Racovnik 44	V zasnovi značilna stanovanjsko fužinarska hiša s skladiščnimi prostori. Ohranjeni oboki, stopnišče s stebrom in portal iz 18. stol. Nekaj predelav v 20. stol.	641/181/1	184	II.
16.	Osenčič J. "Pri Bognarju"	Racovnik 45	Stanovanjsko fužinarska hiša s stavbnimi elementi iz 16. (nekaj oken), 17. in 18. stol. Obokane kleti in kvalitetno stopnišče. Nekaj predelav v 20. stol.	626;167	364	II.

Zap. št. Vulgo	Lastnik	Oznaka	Spomeniška lastnost	Parc. št.	Vložek	Režim
16.a	Šturm Tone, Breda in Marta "Bravčkova hiša"	Racovnik 46	Pomemben objekt zaradi gradbene linije	623/4	668	III.
17.	Globočnik Anton "Antonova hiša"	Racovnik 47	Objekt je med najpomembnejšimi v Železnikih. Nastal je v 19. stol. po združitvi dveh starejših stavb z osnovami iz 17. in 18. stol. Sočasni oboki, 1. portal iz 18. drugi iz 19. stol. Vretenasto stopnišče iz 19. stol.	618/3	175	II.
18.	Košmelj - Beravs Vida "Drožjeva hiša"	Racovnik 49	Fužinarska hiša iz poznega 18. stol. Več elementov iz 19. stol. Oboki v obeh vežah, portal, okenski okvirji. Rojstna hiša planinskega pisatelja Janka Mlakarja.	618/4	498	II.
19.	Košmelj Cveta "Popčeva hiša"	Racovnik 50	Fužinarska hiša iz poznega 18. stol. Oboki in portali iz 19. stol. Sočasen ali kar izjemen štuko strop v "hiši".	639/3		II.
20.	Logar Julijana Janko, Jože, Franc, Slavko, Zdravko, Miran, Drago "v Štolm"	Racovnik 51	Sedanja, oblikovno nepomembna, historično pa zelo zanimiva stavba je nastala iz nekdanjega pokritega vhoda (štolm) v rudniški rov, v 18. in 19. stol. Zadnje predelave v 20. stol. Prostorski in tehnično-zgodovinski pomen.	616/2	156	III.
21.	Benedičič Marija "Morajna"	Racovnik 52	Nekdanji vigenjc, ki je stal v vrsti enakih na tej lokaciji, je z večjimi prezidavami spremenjen v stan. objekt. Časovno je težje opredeljiv, verjetno je stal na tem mestu že v 17. stol. (oboki). Historičen in lokacijski pomen.	639/5	447	III.

Zap. št. Vulgo	Lastnik	Oznaka	Spomeniška lastnost	Parc. št.	Vložek	Režim
22.	Kapelica "Antonova kapelica"	Kapelica ob mostu na Klovžah	Ambientalno pomembna psevdogotska kapelica	601/1	573	I.
23.	DL-javno dobro most	Most na Klovžah	Kamnit zidan, ločno oblikovan most, sestavni del ambianta.	709/5	XVIII.	I.
24.	DL-Obč. Škofja Loka Demšar Janez "pri Štalc"	Trnje 15	Fužinarska stavba z likovno bogateje oblikovanimi fasadami, členjenimi s plitkimi pilastri in motivom štirilista – nekaj obokov in oken iz 18. stol., druga okna in portal iz 19. stol. Zadnje predelave v 20. stol. Prostorsko izjemno pomembna	15/5	317	II.
25.	Rimokatoliško župnišтво Železniki Župna cerkev sv. Antona	Trnje	Cerkvena stavba zgrajena 1874 po načrtih F. Falens- chinija v neorenesančnem slogu. Po 2. sv. vojni delno predelana.	19/3	9	II.
26.	Razpelo ob župni cerkvi	Trnje	S kamnitim zidom ponazarja prvo pokopališče. V cerkvi sv. Antona Puščavnika je ob stranskem oltarju sv. Jožefa Kostnica.	19/4	10	I.
27.	Benedik Sašo in Angela "Dagarinova hiša"	Trnje 25	Stanovanjska stavba z nekaterimi skladiščnimi prostori, obokanimi značil- no za 17. stol. V večjem delu obnovljena v 19. stol. Portal in okenski okvirji iz 19. stol. Streha je poudarjena z likovno najkvalitetnejše oblikovanim mansardnim oknom v Železnikih. Skril. Izjemen je tudi prostorski pomen objekta.	22	12	II.

Zap. št. Vulgo	Lastnik	Oznaka	Spomeniška lastnost	Parc. št.	Vložek	Režim
28.	Thaler Stana "Pri Talarju"	Trnje 27	Stanovanjsko fužinarska stavba z obokanimi skladiščnimi prostori iz 17. stol. in stavbno arhitektonskimi elementi iz 19. stol. (portal). Prostorsko pomembna, ker omejuje prostor in gradbeno linijo Trnja.	25/2	488	II.
29.	Trojkar Jožica "Pri Klobčarju"	Trnje 31	Stanovanjska stavba z obokanimi prostori iz 17. in 18. stol. Izjemno dobro ohranjena čelna fasada s kamnitim baročnim portalom iz 18. stol. Nekaj predelav v 20. stol. Pogojno varovanje zaradi trasiranja nove ceste. Zaradi kvalitete čelne fasade, predvsem pa prostorskega pomena, predlagamo skrajšanje objekta in obnovo enake fasade z vzdanimi arh. elementi.	25/3	502	II.
30.	Torkar Jože	Trnje 32	Stanovanjsko-fužinarska stavba z baročnimi elementi iz 18. stol. (oboki), portalom iz 19. stol. in mansardnim oknom z dekorativno efektno položenim skriljem. Nekaj predelav v 20. stol.	47/3	34	II.

Zap. št. Vulgo	Lastnik	Oznaka	Spomeniška lastnost	Parc. št.	Vložek	Režim
31.	Thaler Antonija "Plnada" Jesenkova 1 Ljubljana	Trnje 33	Objekt sodi med najpomembnejše fužinarske stavbe v Železnikih tako po času nastanka, stavbni zasnovi in likovni izvedbi, v čemer se je močno naslonila na Homanovo hišo v Škofji Loki (okrogli vogalni pomoli z enako motiviko). Nastala je konec 16. ali v zač. 17. stol., o čemer pričajo poleg ostalega sočasen portal, okenski okvirji in obokanje.	600/2	515	I.
32.	Thaler Stana	Trnje 33	V isti kompleks sodi tudi kozolec toplar z vsemi regionalnimi značilnostmi (manira, material, proporci).	590/1	487	I.
33.	Cerkev sv. Frančiška s pokopališčem	Trnje	Pokopališka cerkev baročna stavba iz 1738. l. Johanova grobnica	593/3 593/5	9	I.
34.	Ramovš - Antonija "pri Gradnikarju"	Na plavžu 10	Skromnejša stanovanjska kmečka stavba loško cerkljanskega tipa. Značilen je tloris in od tega soodvisen notranji razpored prostorov, ki se razlikuje od fužinarskega. Edina stavba, poleg Plnade, ki ni bila prizadeta ob velikem požaru 1822. l. v Železnikih.	100/2		II.
35.	DL - javno dobro "Dermotova kapelica"	Na plavžu	Kapelica iz 19. stol. je sestavni del ambients (oltar in kipci iz stare cerkve pred gradnjo nove sv. Antona 1874)	696/13	XVIII.	I.

Zap. št. Vulgo	Lastnik	Oznaka	Spomeniška lastnost	Parc. št.	Vložek	Režim
36.	Fidler-Jenko Marija	Na plavžu 12	Značilna stanovanjsko fužinarska hiša z izjemnimi kletnimi prostori, obokanimi značilno za 17. stol. Nekaj stavbnih elementov iz 18. stol. Fasada in portal značilna za maniro 19. stol.	86/5	50	II.
36.a	DL-Občina Šk. Loka	Na plavžu 11	Značilno za 17. stol. Nekaj stavbnih elementov iz 18. stol. Fasada in portal značilna za maniro iz 19. stol.	86/3	363	III:
37.	Jakolič - Pavle "pri Lukelnu"	Na plavžu 27	Stanovanjsko fužinarska stavba, ki bi jo po nekaterih obokanih prostorih postavil v 16. stol., zagotovo pa po drugih v 17. stol. Arkade v pritličju dvoriščne fasade. Portal iz 19. stol.		136	II:
38.	Šuštar Tončka "Opalta"	Na plavžu 34	Zaradi zgodovinskih fragmentov, vzidanih v stavbo nad kletnim oknom "Jergmavrer 1513", predstavlja edinstven časovni dokument. Gmota stavbe, ki odstopa od uveljavljene fužinarske stavbe, ima več gradbenih elementov iz 17. stol., še več iz 18. stol. V delu pritličja je ohranjen arkadni hodnik, v nadstropju pa je zazidan. Deloma so ohranjeni šivani robovi.	729/2	375	II.
39.	Miklič Marija Giorgi Dimitrova 12, Beograd "pri Bičk"	Na plavžu 36	Stanovanjska fužinarska hiša z ohranjenim skladiščnim prostorom iz 17. stol., kasneje v 19., predvsem pa v 20. stol. močno adaptirana.	102/3	487	III.

Zap. št. Vulgo	Lastnik	Oznaka	Spomeniška lastnost	Parc. št.	Vložek	Režim
40.	Demšar Anton "pri Hafnerju"	Na plavžu 37	Stanovanjsko fužinarska hiša. Ohranjeni prostori, obokani značilno za 17. stol. Kvalitetno sočasno stopnišče. Ohranjeni plastično oblikovani šivani robovi. Portal 19. stol.	742	376.	II.
41.	Gartner Janez in Peter "pri Bargelnu"	Na plavžu 39	Objekt sodi med najpomembnejše fužinarske hiše v Železnikih. Izstopajoč poudarek, ki je istočasno izražal tudi poseben status lastnika, je fasadni pomol (erker), ki je edini tovrstni, čeprav časovno zelo značilen stavbni člen v Železnikih. Sicer pa je na kamnu v kleti vklesana letnica 1638. Ohranjenih je nekaj sočasnih portalov na fasadi in v notranjščini ter obokani prostori iz 17. in 18. stol. Kvalitetno stopnišče. Nekaj predelov v 20. stol. Objekt v lasti pomembne fužinarske družine Warl.	112/4	427	II.
42.	Rupar "pri Peku"	Na plavžu 40	Stanovanjsko fužinarska stavba s par ohranjenimi obokanimi prostori iz 18. in 19. stol.	1633	416	III.
43.	Košmelj Demitrij "pri Mehru" Veronika, Jože	Na plavžu 47	Stanovanjski in gostinski objekt. Ohranjeni so veliki skladiščni obokani prostori iz 17. in 18. stol. Fasada oziroma okna in portal so oblikovani značilno za 19. stol. Likovno dekorativni motivi na fasadi v obliki štirilista. Nekaj posegov v 20. stol.	114/2	663	II.

Zap. št. Vulgo	Lastnik	Oznaka	Spomeniška lastnost	Parc. št.	Vložek	Režim
44.	Lovska družina "pri Boncelju"	Na plavžu 55	Stanovanjsko fužinarska hiša s kvalitetno obokano vežo iz 17. stol. V 1. nadstropju štuko strop iz 18. stol. V notranjščini portal iz 17. stol., okna deloma iz 18. stol., deloma 19. stol.	119/1	591	II.
45.	Boncelj Mira, Anderjevica 3, Zagreb, do 1/3 Boncelj Primož, Ljubljana, do 1/3 Boncelj Alma, Ljubljana, do 1/3 "pri Bonceljnu"	Na plavžu 57	Dvonedstropna stavba med najpomembnejšimi v Železnikih, tako po zgodovinski, stavbno razvojni kot likovni plati. Najpomembnejše je dokaj celovito ohranjeno 17. stol. Od več obokanih prostorov, med katerimi je najlepši kupolast obok, pomemben tudi v širšem slovenskem prostoru, do množice portalov, ki so datirani (1650). Arkadni hodniki na dvoriščni strani stavbe. Nekaj kvalitetnih predelav na fasadi v 19. stol. Zadnje v 20. stol. (trgovski lokal).	80/1	484	I.
46.	Loški muzej, Železniki "Plavčeva hiša" Ljubljana	Na plavžu 58	Dvonedstropna stavba, poleg Plnade, Bargljeve in Boncljeve hiše najpomembnejši fužinarski objekt v Železnikih tako po pričevanjih, stavbno razvojnih kot arhitektonskih elementih. Arkadni pomol. Množica obokanih prostorov in notranjih portalov iz 17. stol. V delu dvoriščne fasade vidne zazidane arkade. Štuko strop iz 18. stol. v 2. nad.	148/5	370	I.

Zap. št. Vulgo	Lastnik	Oznaka	Spomeniška lastnost	Parc. št.	Vložek	Režim
47.	Šmid Majda, Anton, Zdravko "pri Furt"	Na plavžu 60	Značilna fužinarska stavba z odličnimi kletnimi prostori, verjetno iz 17. stol. Kvalitetno podstrešje. Zunanjščina predelana.	131/4	417	II.
48.	Lotrič Ivanka Vrhunc Štefanija "pri Kosmu"	Na plavžu 61	Značilna fužinarska stavba z dobro ohranjenimi obokanimi prostori (17. stol), ki so nekaj služila za skladišča. Kvalitetno stopnišče s stebrom. Zunanjščina v 20. stol. povsem predelana, vendar ima stavba še vedno izjemen prostorski pomen.	131/3	559	II.
49.	Plavž - DL – javno dobro	Na plavžu	Železarski tehnični spomenik	719/15	XVIII.	I.
50.	Benedik Franc in Lotrič Tončka "pri Pečnik"	Na plavžu 69	Značilna stanovanjsko fužinarska hiša nekaj ob robu naselja. Ambiciozno oblikovana fasada v maniri 18. stol. s plastično poudarjenimi šivanimi robovi. V notranjščini portal iz 18. stol., sicer pa ohranjeni obokani prostori iz 17. in 18. stol. ter kvalitetno stopnišče. Ni predelav fasade v 19. stol.	141/5	512	II.
51.	Lotrič Anica "pri Majdenk"	Na plavžu 68	Pritlična stavba z izjemnim prostorskim pomenom.	719/8	438	III.

Spominske plošče kulturnim delavcem v Železnikih

Zap. št. Vulgo	Lastnik	Oznaka	Spomeniška lastnost	Parc. št.	Vložek	Režim
1.	A. Koblarju	Racovnik 43		627/2	442	
2.	J. Mlakarju	Racovnik 49		618/4	498	
3.	Dermoti	Na plavžu 11		86/3	363	
4.	N. Žumru	Trnje 2				

Spomeniki ljudske revolucije in obeležja

Zap. št. Vulgo	Lastnik	Oznaka	Spomeniška lastnost	Parc. št.	Vložek	Režim
1.	DL – Obč. Škofja Loka	Racovnik 54 Gasilski dom	Plošča posvečena 14 padlim borcem, članom prostovoljnega gasilskega društva Odkrita 1960.	639/9	189	II.
2.	DL – javno dobro	Trnje stavba krajevne skupnosti	Plošča odlita v bronu, posvečena 47 padlim borcem in 11 talcem	19/1	XVIII.	II.
3.	DL – javno dobro	Spomenik na trgu na Trnju	Spomenik posvečen 62 padlim borcem in žrtvam vojne. Istrski kamen - avtor Milan Batista. Odkrit 1964.	696/12	XVIII.	I.
4.	Rimokatoliško župnijstvo Železniki	Pokopališče na Trnju	Spominska plošča na grobišču posvečena 21 padlim in 8 neznanim žrtvam vojne. Odkrita 1964.	593/5	9	I.
5.	Reja Otokar Trnje 6	Spominska plošča pod Zijavko	Spominska plošča, posvečena žrtvam Prešernove brigade januarja 1944.	39	36	

Pododbor za obnovo starih mestnih in vaških jeder pri KS Železniki je organizirano seznanjal krajanje o ukrepih in namenu sprejemanja odloka.

Za velik uspeh vsestranskih prizadevanj pa ocenjujemo razglas 25. 8. 1990 v Uradnem listu Republike Slovenije št. 20: Odlok o razglasitvi starega jedra Železnikov za urbanistični in kulturni spomenik.

Osnutek odloka o razglasitvi starega jedra Železnikov za urbanistični in kulturni spomenik

SKUPSCINA OBCINE ŠKOFJA LOKA
IZVRŠNI SVET

Številka: 617-1/89-3
Datum: 30/10-1989

ZBOR ZDRUŽENEGA DELA
ZBOR KRAJEVNIH SKUPNOSTI

OSNUTEK ODLOKA O RAZGLASITVI STAREGA DELA ŽELEZNIKOV ZA URBANISTIČNI IN KULTURNI SPOMENIK

Gradivo pripravil: Komite za družbeno planiranje in urejanje prostora

Poročevalec: Marjan Potočnik, tajnik odbora za prenovo starih mestnih in vaških jeder

Občinska skupščina je z zakonom o naravni in kulturni dediščini pooblaščen, da razglasi s svojim aktom za kulturni ali zgodovinski spomenik oziroma za naravno znamenitost nepremične dele naravne in kulturne dediščine in njihove pritikline, ki imajo posebno kulturno, znanstveno-zgodovinsko ali estetsko vrednost potem, ko dobi mnenje ali predlog organizacije za varstvo naravne in kulturne dediščine.

Ljubljanski regionalni zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine je predlagal, da se staro jedro Železnikov razglasi za urbanistični in kulturni spomenik. Naselje predstavlja v prostorskem, urbanističnem, zgodovinsko-pričevalnem in arhitektonskem pogledu izjemen dosežek v Sloveniji, saj se z njim lahko primerja edino le Kropa s Kamno gorico in v pogojnem smislu Idrinja. Plavž v Zg. Železnikih je edini tovrstni tehnični spomenik, ki se je ohranil pri nas izmed osemnajstih plavžev, ki so že delovali v Sloveniji v 2. polovici 19. stoletja.

V osnutku odloka je opredeljena meja območja spomenika, ki je grafično prikazana na kartah, katere so sestavni del odloka. Na kartah so značeni tudi spomeniki in stopnja njihovega varovanja.

V osnutku so določeni varstveni režimi za posamezne vrste spomenikov; urbanistične in arhitekturne spomenike ter spomenike ljudske revolucije. Seznam teh spomenikov je priložen in je sestavni del odloka.

V času priprave osnutka nismo uspeli pridobiti popolnih zemljiškoknjžnih podatkov o nekaterih spomenikih, ker so zajeti v novi izmeri v M 1 : 1000 za k.o. Železniki, ki pa še ni v celoti izvedena v zemljiški knjigi. V sodelovanju z Geodetsko upravo in zemljiško knjigo Temeljnega sodišča v Kranju, Enota v Škofji Loki, bomo te podatke v seznamu preverili in dopolnili do prijave predloga odloka.

Imetnikom spomenikov bo občinski upravni organ, pristojen za kulturo, izdal odločbo, občinski upravni organ pristojen za premoženjsko pravne zadeve, pa bo poskrbel za vpis spomenikov v zemljiški knjigi.

Strokovne naloge v zvezi z varstvom spomenika opravlja pooblaščen strokovna organizacija za varstvo naravne in kulturne dediščine, ki daje tudi soglasja za vse posege v prostor na njegovem območju, inšpekcijski nadzor pa izvajajo pristojne inšpekcijske službe.

Po zakonu o naravni in kulturni dediščini ima imetnik spomenika ali znamenitosti pravico do brezplačnih pojasnil strokovne organizacije v zvezi z lastnostmi in pomenom spomenika, do nasvetov in navodil glede njegovega vzdrževanja in do napotkov, kako naj opravlja svoje dolžnosti kot imetnik spomenika. Če bi omejitve in prepovedi bistveno poslabšale obstoječe pogoje za pridobivanje dohodka oziroma za življenje in delo in tega ni mogoče nadomestiti z dovoljeno dejavnostjo v okviru določenega varstvenega režima oziroma razvojnih usmeritev glede spomenika, bi družbenopolitična skupnost, katere organ razglasi spomenik, morala zagotoviti sredstva za enkratno nadomestilo imetniku spomenika. Ta je upravičen tudi do nadomestila za škodo oz. povračilo, ki bi nastala v zvezi z izvajanjem obveznosti kot imetnika spomenika.

Glede na navedeno ocenjujemo, da bo izvajanje odloka imelo finančne posledice, vendar sedaj še ni možno predvideti višine sredstev, ki bodo za to potrebna.

Osnutek odloka je obravnaval odbor za prenovo starih mestnih in vaških jeder na 4. seji dne 9/10-1989, komite za družbeno planiranje in urejanje prostora na seji dne 30/10-1989 in Izvršni svet na seji dne 31/10-1989.

Občinski skupščini se predlaga, da na seji zbora združenega dela in zbora krajevnih skupnosti sprejme naslednji

S K L E P :

1. Osnutek odloka o razglasitvi starega jedra Železnikov za urbanistični in kulturni spomenik se sprejme in posreduje za 30 dni v javno razpravo.

2. Občinska skupščina predlaga Republiške-mu izvršnemu svetu, naj se sredstva za sofinanciranje vzdrževanja in obnavljanja najpomembnejših naravnih in kulturnih spomenikov zagotavlja na ravni republike, kjer naj bi se tudi določili kriteriji za razvrščanje le-tih med spomenike republiškega pomena in vodil postopek za njihovo razglasitev.

3. Istočasno se predlaga, naj bi se vse oblike namenskega združevanja sredstev v občini obdržale tudi v naslednjem srednjeročnem obdobju.

Predsednik
Brane MOHORIČ

Odlok o razglasitvi starega jedra Železnikov za urbanistični in kulturni spomenik

nje odloka imelo finančne posledice, vendar se daš še ni možno predvideti višine sredstev, ki bodo za to potrebna.

Osnutek odloka je obravnaval odbor za preno-vo starih mestnih in vaških jeter na 4. seji dne 9/10-1989, komite za družbeno planiranje in urejanje prostora na seji dne 30/10-1989 in Izvršni svet na seji dne 31/10-1989.

Občinski skupščini se predlaga, da na seji zbora združenega dela in zbora krajevnih skupnosti sprejme naslednji

S K L E P :

1. Osnutek odloka o razglasitvi starega jedra Železnikov za urbanistični in kulturni spomenik se sprejme in posreduje za 30 dni v javno razpravo.

2. Občinska skupščina predlaga Republiške-mu izvršnemu svetu, naj se sredstva za sofinanciranje vzdrževanja in obnavljanja najpomembnejših naravnih in kulturnih spomenikov zagotavlja na ravni republike, kjer naj bi se tudi določili kriteriji za razvrščanje le-teh med spomenike republiškega pomena in vodil postopek za njihovo razglasitev.

3. Istočasno se predlaga, naj bi se vse oblike namenskega združevanja sredstev v občini obd-žale tudi v naslednjem srednjeročnem obdobju.

Predsednik
Brane MOHORIC

OSNUTEK
31/10-1989

Na podlagi 18. člena Zakona o naravni in kultur-ni dediščini (Uradni list SRS, št. 1/81, 42/86) in 82. in 89. člena Statuta občine Škofja Loka (Uradni vestnik Gorenjske, št. 10/88) in predlo-ga Ljubljanskega regionalnega zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine sta Skupščina ob-čine Škofja Loka na skupni seji zbora združenega dela in zbora krajevnih skupnosti dne in skupščina kulturne skupnosti Škofja Loka na se-ji dne sprejeli

ODLOK

o razglasitvi starega jedra Železnikov za urbanistični in kulturni spomenik

1. člen

Staro mestno jedro Železniki predstavlja v prostorskem, urbanističnem, zgodovinsko-pri-čevalnem in arhitektonskem pogledu izjemen dosežek, zato se razglasi za urbanistični in kulturno-zgodovinski spomenik (v nadaljnjem bes-edilu: spomenik).

Železniki so star fužinski kraj s posebno fizio-gnomijo naselja, ki sta jo narekovala naravna danost, oziroma konfiguracija terena v obliki oz-ke doline - grape in gospodarska dejavnost - taljenje rude in kovaštvo.

Naselje, ki je začelo nastajati v drugi polovici 14. stoletja, je doseglo v 17. stoletju svoj gospo-darski vzpon, s katerim so povezani tudi stavbni dosežki. Talni in gradbeni sistem, izpričan s stavbnimi zasnovami iz 17. stoletja, pa je arhiv-sko potrjen tudi s Franciscejskim katastrom 1825. leta.

2. člen

Spomenik obsega območje, ki je prikazano na karti v M 1 : 1000 in je sestavni del tega odloka. Na karti je označena tudi vedutna občutljivost območja, ki se izraža predvsem iz naselja v širši prostor na območju Škovin in Ovčji vasi.

3. člen

Meja območja spomenika poteka po nasled-njih parcelah v k.o. Železniki:

Na vzhodu se prične na levem bregu Sore, vključuje kamniti most na parceli št. 709/5, deli parcele 665/4, 665/2, 665/3, 712/1, 674/4, 674/1, 670/2, 670/3 in 670/11, nato poteka na

robu parcel 670/4, 670/10 in 627/1, deli parcele 624/2, 623/2, 618/2, 616/2, 616/1, 607, 606/1, 712/4, 706, 601/4, 710, nato poteka ves čas ob kanalu proti zahodu, ob robu parcele 581/2, nato po desnem bregu Sore po parceli 709/5 do parcele 129/2, nato se usmeri proti severu, deli parcele 719/16, 719/15, 696/10, 719/4, 719/2, in 719/7, nato se obrne proti vzhodu ter poteka po zuna-njem robu parcel 141/2, 143/2, 148/5, 148/2, 149/2, 152/2, 153/2, 159/2, 162/2, 163/2, 166/2, 102/2, 100/2, 97/2, 95/2, 90/2, 82/2, 81/2, 75/2, poteka po severnem robu regionalne ceste do parc.št. 42/1, ki jo deli, ob robu parcel 44/1, 27/3, 47/2, 50, 51/3, 51/5, 51/6, 52/2, 715, 19/2, 19/4, 696/5, 11/54, 15/3, deli parc.št. 15/1, 15/6, in 696/1, pri parc.št. 14/3 se spusti do le-vega brega Sore 709/5 do izhodiščne točke vzhodno od mostu, ki ga vključuje v območje.

4. člen

Zaradi različne stopnje ohranjenosti in kvali-tet veljata za območje urbanističnega spomenika dva različna režima:

Režim II. stopnje obsega:

- območje Racovnika od mostu na Grivi in objekte s hišno št. 8 do št. 51.,

- ožje območje na Trnju okrog župne cerkve objekt s hišno št. 15, območje Plnade z jezom ter pokopališčem,

- osrednji del Na Logu (Na Plavžu), od tu dalje pa vse občestni deli naselja vključno dc Plavža in hišnimi št. 69, 69, kjer se zaključijo.

Režim III. stopnje obsega:

- del območja na Racovniku - na nekda-njem Egrovem vrtu, okoli zdravstvenega doma,

- osrednji prostor Trnja ter

- južni del območja na Plavžu proti kraju So-re.

V celotnem območju spomenika se ohranja stanovanjska namembnost, pri čemer pa je po-trebno nekaterim objektom zagotoviti javno funkcijo zaradi izrednih notranjih prostorskih kvalitiet tako, da bi bila dostopna javnosti. (Boncljeva hiša na Plavžu 57, Antonova hiša na Racovniku 47, Egrova na Racovniku 41 in hiša Racovnik 9).

5. člen

V območju urbanističnega spomenika so kot deli kulturne dediščine, ki imajo posebno zgo-dovinsko, pričevalno, stavbno razvojno, prostorsko, likovno in pejsažno kvaliteto razglašene kot kulturni spomenik naslednje vrste:

1. urbanistični spomenik,
2. arhitekturni spomenik in
3. spomeniki ljudske revolucije.

Kot urbanistični spomenik se varuje celotno območje historične pozidave naselja z režimom II. in III. stopnje.

V arhivu zaščitenega območja se kot arhitekturne spomenike varuje vse objekte, navedene v prilogi, ki je sestavni del odloka, vključno s tremi spominskimi ploščami. Objekte se varuje z režimom I., II. in III. stopnje.

Kot spomenike ljudske revolucije se z režimom I. in II. stopnje varuje spomenike in spominske plošče znotraj meje zaščite.

6. člen

Za urbanistični spomenik veljata naslednja varstvena režima, ki določata:

1. varstveni režim II. stopnje:

- varovanje vseh prostorskih in spomeniških lastnosti območja,

- varovanje vedutne podobe naselja in njenih ambientov s fasadami in vso historično opremo ter vegetacijo in pejsažnimi motivi,

- varovanje značilnega višinskega gabarita naselja,

- varovanje značilnih stavbnih gmot in njihove omejitve v višino,

- varovanje značilnih strešin oziroma njihove

10

enovitosti v prostoru,

- varovanje značilnega rastra in barve strešne kritine,
- varovanje oziroma uvajanje zaglajenih fasadnih ometov,
- usklajevanje dejavnosti s funkcijo območja,
- morebitne najdbe temeljev starih fužin in vigenjcev ob zemljiških delih je treba v skladu z dogovorom s spomeniško službo dokumentirati in če je potrebno, tudi ohraniti in ustrezno prezentirati.

2. varstveni režim III. stopnje:

- varovalnje talne zasnove naselja,
- varovanje bistvene vidne sestavine ambienta kot so: značilna gmota objektov, višinski gabarit, oblika streh in kritina ter posamični arhitektonski detajli na nekaterih fasadah,
- najdbe ob morebitnih zemeljskih delih, ki so možne zaradi fužinske dejavnosti v preteklosti na celotnem območju, se morajo evidentirati in če je potrebno, prezentirati v skladu s smernicami spomeniške službe.

Na območju urbanističnega spomenika je prepovedano:

1. spreminjati parcelacijo oziroma sistem pozidanega prostora, v posameznih primerih tudi nepozidanega prostora,

2. spreminjati historično oblikovanje fasade: materiale ometov, členitve, arhitektonske detajle – portale, likovno oblikovana portalna vrata, okenske okvirje, poslikave, šivane robove, freske, fasadne niše s plastiko, konzolna nadstropja, historično oblikovane kapi, fabione, profilacije, značilne čelne zatrepe, spreminjati višine, strešne naklone in kritino, kjer bi to okrnilo varovane vrednote.

Adaptirane ali nove stavbe se morajo prilagoditi v gnoti, strešnih naklonih, proporcih (okna, portali), rastu in barvi kritine ter fasadnih ometih historičnemu ambientu tako, da bo prehod optično in estetsko ustrezen. Teranova in bavarski omet ter kovinske balkonske ograje so prepovedane. Možni so balkoni ob daljših fasadah na dvorišni strani v obliki lesenega "ganka", na čelnih (ožjih) fasadah pa balkoni niso dovoljeni.

V varovanem območju je potrebno na nekaterih kasnejših predelanih fasadah vzpostaviti prvotno stanje, oziroma tako stanje, ki zagotavlja enovitost ambienta, v katerem objekt stoji (zamenjava fasadnih ometov, sprememba proporca okenskih in vhodnih odprtin, vrata, novo oblikovanje strešnih kapi, zamenjava z ustrežnejšo kritino).

7. člen

Za arhitekturne spomenike veljajo trije varstveni režimi, ki določajo:

1. varstveni režim I. stopnje:

Objekt se varuje v svoji izvorni podobi, dovoljena oz. priporočljiva je odstranitev kasnejših, neustreznih prizidav. Objekt je potrebno redno vzdrževati, po potrebi sanirati, konsolidirati in restavrirati.

2. varstveni režim II. stopnje:

Varuje se stavbna gmota objekta, strešni naklon, barva in raster kritine (če je možno tudi historična kritina), tlorisne zasnove objekta z vsemi obokanimi prostori, stopnišči, stebri in notranji portali, historična oblika fasad od arhitektonskih členov kot so portali, okenski okvirji, fasadne niše, konzolni pomoli, delilni in venčni zidci, rustika, do poslikanih šivanih robov, fresk in zaglajenih fasadnih ometov, v posameznih primerih pa tudi stavbno pohištvo.

Adaptacije so možne le v skladu s soglasjem spomeniške službe, vsi posegi pa se morajo prilagoditi proporcu obstoječe gmote in detajlov.

3. varstveni režim III. stopnje:

Varuje se stavbna gmota objekta, strešni naklon, raster in barva strešne kritine ter posamični členi in detajli (posamičen obokan-prostor), portali in členjene fasade (rustika, poslikava).

Pri vseh arhitekturnih spomenikih je prepove-

dano:

- spreminjati gmote in gabarite objektov,
- spreminjati strešne naklone in kritino,
- spreminjati historično podobo fasad in odstranjevati arhitektonske detajle tako na zunanem kot notranjem delu objekta,
- spreminjati historično fasadno strukturo ometov,
- odstranjevati historično značilna in ambientalno pomembna mansardna okna.

Za vse posege ne objektih je potrebno pridobiti smernice spomeniške službe.

8. člen

V okviru urbanističnega spomenika sta kot naravna dediščina, oziroma pejsažni element varovana tudi lipa na Racovniku pred Debečvevo hišo in jez pri Plnadi.

Lipa na Racovniku pri Debečvevi hiši ima značaj vaške lipe in predstavlja tradicionalni element v oblikovanju vaškega prostora. Drevo je staro, značilno razvito in vitalno. Prepovedano je začasno in trajno odkopavanje ali nasipavanje materiala v radiju 8 m ob drevesu, obžogovanje in obsekavanje vej in drugih delov drevesa, pritrjevati na drevo razne predmete. Dovoljeni so samo posegi s soglasjem pooblaščenice organizacije za varstvo naravne in kulturne dediščine.

9. člen

Za spomenike ljudske revolucije veljata naslednja varstvena režima:

1. varstveni režim I. stopnje

Spomenik mora ostati na avtentičnem mestu in avtentičnem okolju; prestavljanje, spreminjanje zunanje podobe spomenika, materialov in drugih prvin ni dovoljeno. Spomenik je prostorska dominantna, ki so ji prilagojeni vsi drugi posegi v prostor. Vsa vzdrževalna dela morajo biti v skladu s smernicami pristojne spomeniške službe in pod strokovnim nadzorom.

2. varstveni režim II. stopnje

Zgodovinska dediščina mora ostati ohranjena na mestu postavitve. Njena neposredna okolica se mora s posegi prilagajati v meri, ki ne krmi vizualne podobe spomeniških obeležij, v skladu s smernicami spomeniške službe.

10. člen

Razvojna usmeritev spomenika je ustvarjanje novega življenjskega prostora višje vrednosti, prostora za kulturno in družbeno življenje, ohranitev vseh tistih vrednot, ki so nastale v stoletjih in se oblikovale v enkratno celoto.

11. člen

Strokovne naloge v zvezi z varstvom spomenika in znamenitosti opravlja Ljubljanski regionalni zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine, ki daje tudi smernice oz. določa pogoje za vse posege v prostor v območju spomenika.

12. člen

Občinski upravni organ pristojen za premoženjsko pravne zadeve, poda predlog za vpis spomenikov v zemljiško knjigo, upravni organ, pristojen za kulturo, pa izda odločbe imetnikom spomenikov.

13. člen

Za prekrške v zvezi z razglašenim spomenikom oziroma naravnimi znamenitostmi se uporabljajo določbe zakona o naravni in kulturni dediščini.

14. člen

Nadzor nad izvajanjem tega odloka izvajajo pristojne inšpekcijske službe.

15. člen

Ta odlok začne veljati osmi dan po objavi v Uradnem vestniku Gorenjske.

Žal rešitve ureditvenega načrta niso potekale po dogovorjenih terminih. Zapletalo se je že pri izdelavi strokovnih osnov. Nosilca naloge za diplomsko delo g. Koman in g. Vitez sta zavlačevala kar nekaj let. Pogoste urgence na sejah v Železnikih in Škofji

Loki niso pomagale. FAGG v Ljubljani je obljubila nove sodelavce. Dipl. arh. ing. Vili Eržen in njegov asistent g. Likar sta v oktobru 1993 dokončala projekt strokovnih osnov.

- CESTE, VOZNE IN POHODNE POVRŠINE
- VODNE POVRŠINE
- POTEK NEKDANJEGA "BAJERJA"
- PREDLAGANA PEŠ (IN KOLESARSKA) POT
- ZAŽELJENA ZAZELENITEV PO TRASI "BAJERJA"
- OBVODNA ZAZELENITEV - NIZKO GRMIČEVJE
- POTENCIALNA MOŽNOST UVEDBE NOVE FUNKCIJE
- POTENCIALNA MOŽNOST TURISTIČNEGA ALI NAJEMNEGA ODDAJANJA OBJEKTA (DELA OBJEKTA)
- POTENCIALNA MOŽNOST NOVOGRADNJE
- MOTEČ OBJEKT POTREBEN PREOBLIKOVANJA, UREDITVE
- KLJUČNE TOČKE PRIVLAČNOSTI

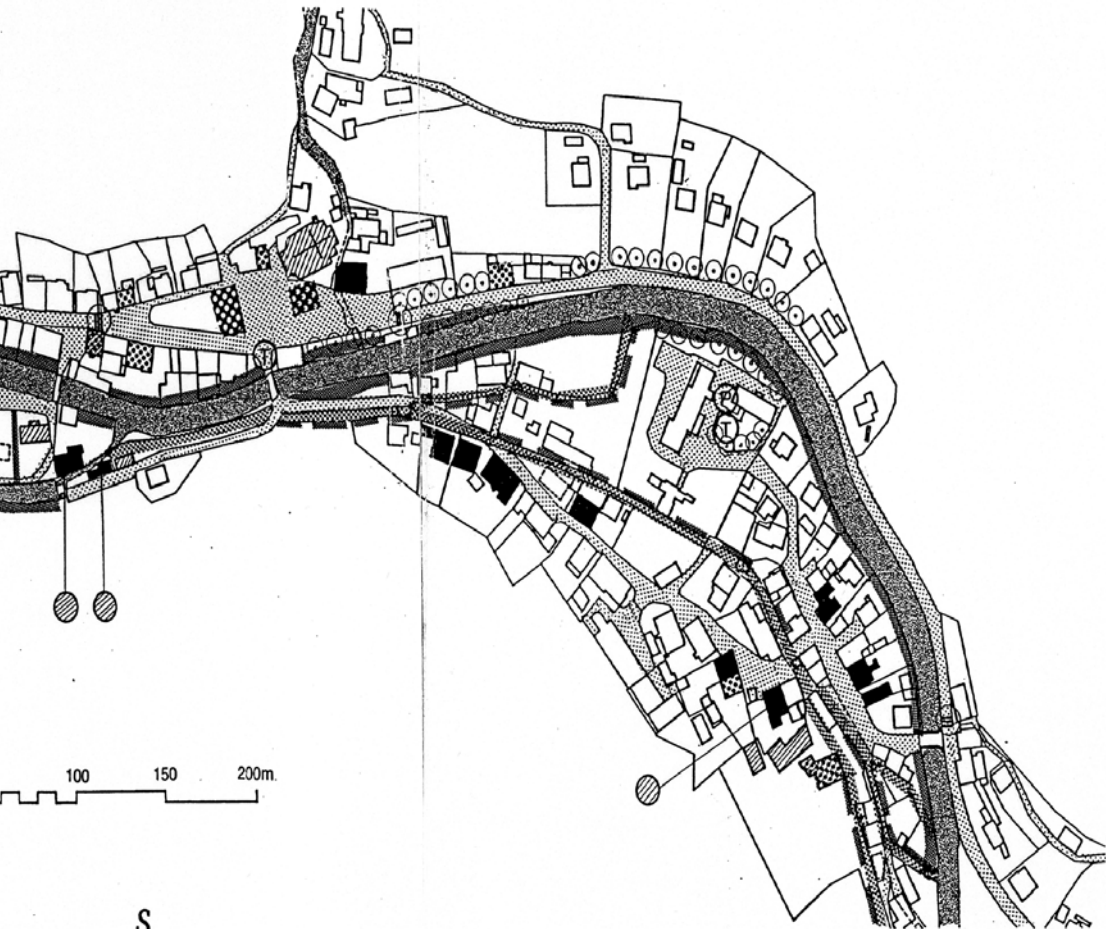
0.10

ŽELEZNIKI

MOŽNOSTI - POTENCIALI

PREDLOG

ZBIRNA KARTA

- ZASADITEV MEŠANIH DREVES
- CESTNE OVIRE ("LEŽEČI POLICAJI")
- TELEFONSKA GOVORILNICA
- POŠTNI NABIRALNIK
- EVENTUALNI SEMAFOR

Jegličeva hiša pred obnovo.

Jegličeva hiša po obnovi.

Racovnik 44
pred obnovo.

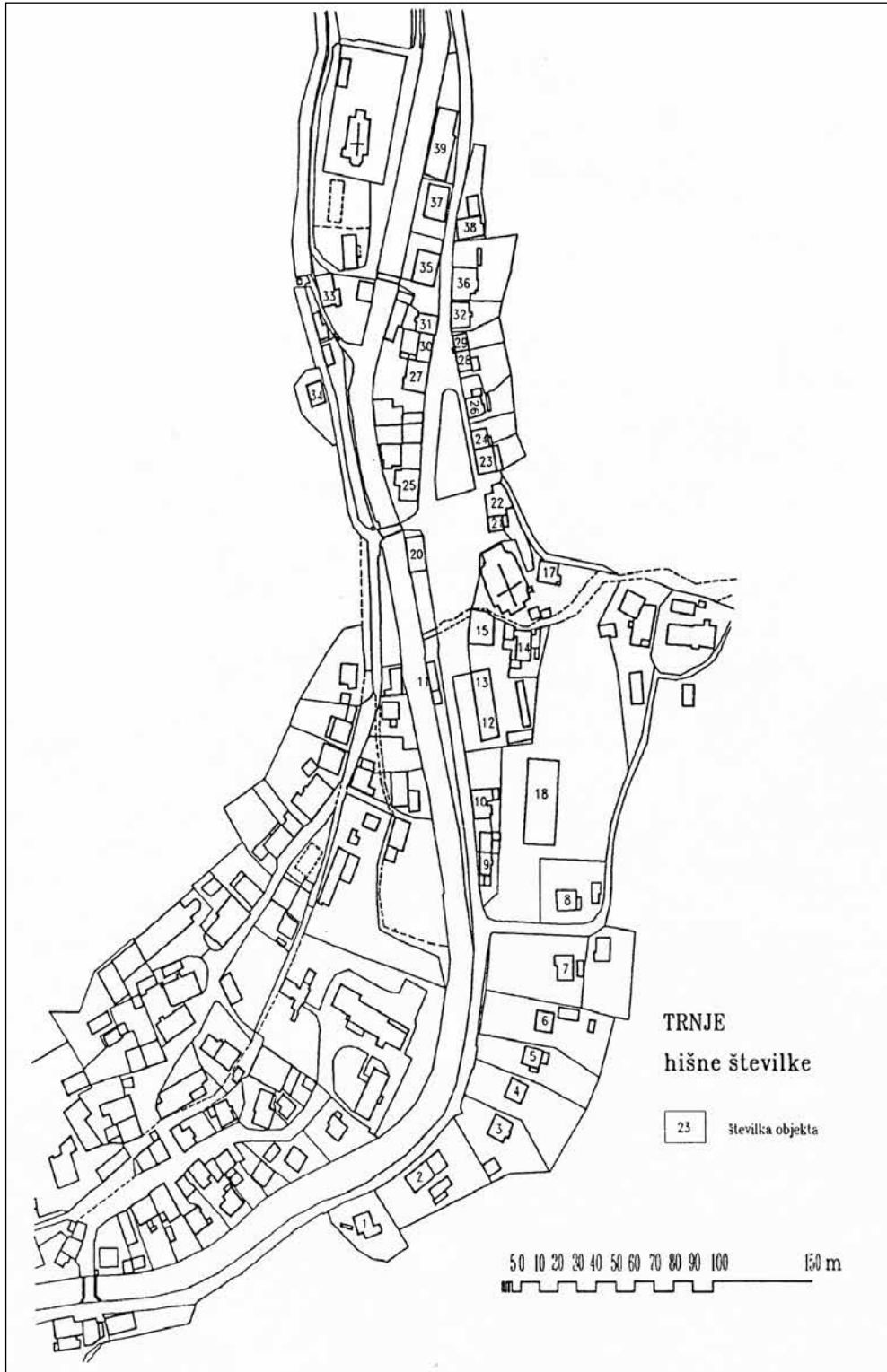
Racovnik 44
po obnovi.

Racovnik 49
pred obnovo.

Racovnik 49
po obnovi.

Vzporedno s pripravami za ureditveni načrt smo v prvi fazi kot vzorčni primer obnove vključili Plnado kot najstarejšo arhitekturno dediščino v Železnikih. V povezavi s FAGG je nalogo izvajal g. Jernej Hudolin, kar sovпада z njegovim imenovanjem v odbor za obnovo starih mestnih in vaških jeder ob-

čine Škofja Loka za pododbor KS Železniki.

Prisotnost poznavalcev stroke je omogočala hitrejši ter celovitejši pregled postavljenih nalog. Vključitev predstavnika muzealcev iz Železnikov g. F. Konjarja v pododbor KS je pospešilo nova spoznanja, ki se navezujejo na kulturno dediščino.

Cerkev sv. Antona s farovžom na Placu. Foto: arhiv Muzejskega društva

Dagarinova hiša, Trnje 25, v letu 1902. Foto: arhiv družine Demšar

Prvi korak je bila Plavčeva hiša (Na plavžu 58) – muzej, ki je bil v vseh pogledih potreben temeljite obnove.

Posredovane predloge o najnujnejših ukrepih je odbor v Škofji Loki z razumevanjem upošteval in nudil finančno pomoč. S strokovno opredelit-

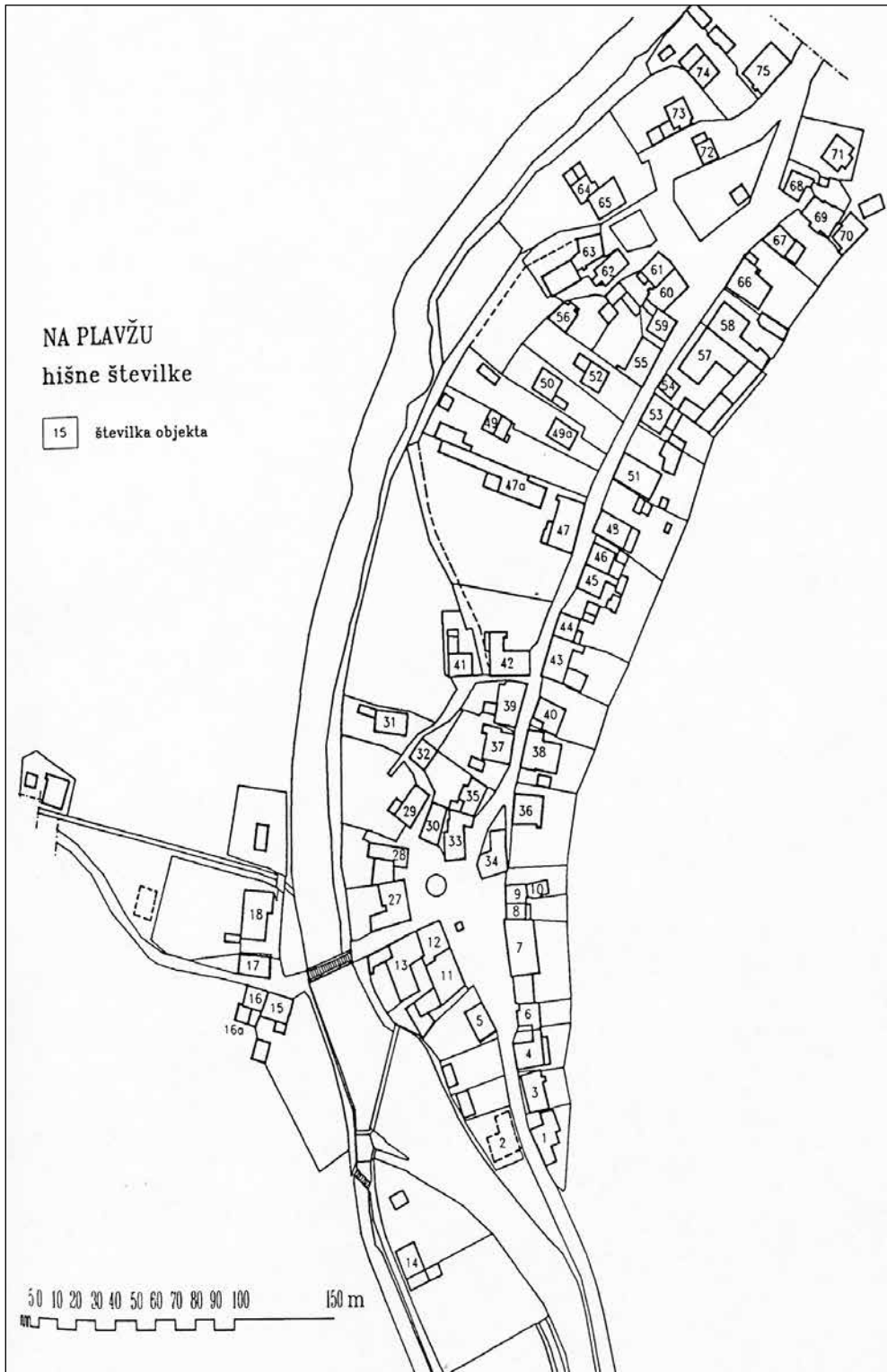
vijo stanja Plavčeve hiše v povezavi z Zavodom za spomeniško varstvo in FAGG ter uskladitvijo z odborom za obnovo starih mestnih in vaških jeter v Škofji Loki smo dobili zeleno luč za pristop k izdelavi potrebne dokumentacije do izvedbenih projektov.

Plnada
pred obnovo.

Plnada
po obnovi.

Na 25. seji 22. 2. 1994 je odbor za prenovu potrdil delno spremenjeno komisijo za vodenje projekta Plavčeve hiše v sestavi:

- ga. Damjana Pediček, LRZVNDK,
- ga. Mateja Kavčič, FAGG,
- g. Jernej Hudolin, RC,
- ga. Meta Mohorič-Peternejl,
- g. Peter Polajnar, Železniki.

V nadaljevanju priprave idejnih projektov je pobudo prevzelo Muzejsko društvo pod vodstvom arhitekta g. Jerneja Hudolina in kustosa g. Jureta Rejca, kar sovпада s prenosom postopkov na samostojno Občino Železniki.

Na plavžu 34
pred obnovo.

Na plavžu 34
po obnovi.

Zapis v peti številki zbornika Železne niti, str. 277, o tem, kako je Občina Železniki postala lastnik Plavčeve hiše, zahteva pojasnilo. Odstavek desno zgoraj se dopolni:

V letu 1955 postane lastnik Kmetijske zadruge Martinj Vrh. V letu 1961 s spremembo zakonodaje ostane Kmetijski zadrugi za njeno dejavnost (mlekarna) samo ena tretjina, to so prostori v pritličju. V letu 1964 postane Kmetijska zadruga Škofja

Loka pravna naslednica kmetijskih zadrug v Selški dolini.

S pogajanjem o delitvi lastništva stavbe zadrugnega doma na Češnjici je med solastnikoma Kmetijske zadruge Škofja Loka in LIP-om Češnjica prišlo do dogovora, da se prostori Plavčeve hiše namenijo za potrebe muzejske dejavnosti. Po sprejetem podpisu dogovora je takratni tehnični vodja LIP-a g. Jože Demšar dal podpisanemu nalogo, naj ključe

Na plavžu 37 in 38 pred obnovo.

Na plavžu 37 in 38 po obnovi.

Plavčeve hiše dvigne na upravi Kmetijske zadruga Škofja Loka pri takratnem direktorju zadruga Vinku Kržišniku in jih izroči takratnim zanesenjakom muzealcev pod vodstvom g. Nika Žumra.

Pravica uporabe je bila prenesena na Muzej Škofja Loka. Z delitvijo premoženja med novo nastale občine je Občina Železniki v letu 1997 postala lastnik celotne Plavčeve hiše, kar je omogočalo celovit pristop k obnovi.

Aktivnosti za pridobitev prostorov v Plavčevi hiši so se izvajale tudi za odkup sosednje Bonceljnovе hiše, ki jo je Ljubljanski regionalni zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine uvrščal med pomembnejše tovrstne arhitekturne spomenike v slovenskem prostoru. Žal v arhivu Muzejskega društva Železniki ni potrditve sklepne seje upravnega odbora, ki je po izjavi člana g. Štefana (Štefka) Primožiča ugotavljala, da politične, društvene in gospodarske razmere ne

Plavčeva hiša
(Na plavžu 58)
z Bonceljnovо
(Na plavžu 57)
pred obnovо.

Plavčeva hiša
(Na plavžu 58)
z Bonceljnovо
(Na plavžu 57)
po obnovi.

omogočajo odkupa ter sredstev za obnovo.

Odbor za obnovo starih mestnih in vaških jeder v Škofji Loki je iskal še druge možnosti financiranja odkupa in pomoči pri obnovi.

V letu 2003 je nova Občina Železniki imenovala komisijo z nalogo priprave za odkup in obnovo Boncelj-nove hiše. Prve seje komisije je s polno mero optimiz-ma in konkretnih rešitev vodil župan g. Mihael Prevc. Že za leto 2004 in 2005 so se predvidevala sredstva v občinskem proračunu. Izdelani idejni projekt v občin-skem svetu ni dobil zadostne podpore, da bi prišlo do odkupa ter nadaljnje izdelave postopkov. V letu 2007 je staro mestno jedro prizadela katastrofalna popla-va, kar je dodatno oviralo 45-letna prizadevanja.

Pogoji financiranja obnove objektov in posega-nja v prostor kulturne zaščite so bili povezani z iz-vedenim ureditvenim načrtom. Žal kljub neštetim urgencam izvajalcem z določenimi roki pogodbenih obveznosti FAGG s sodelavci ni uspelo realizirati projekta, kar bi omogočalo strokovni pristop s hi-trejšo obnovo starega mestnega jedra Železnikov kot v vaških naseljih Selške doline.

Uspešno pa se je izvajala finančna pomoč pri ob-novi Groharjeve hiše v Sorici.

Dobrodošla je bila finančna pomoč pri obnovi strehe zaščitnih kozolcev topplerjev na domačiji Ja-neza Benedika Pr Prešenk na Studenem.

Izvajane so bile strokovne študije naselij pod Ra-titovcem, Zgornjih in Spodnjih Danj ter Sorice.

Obnova trga na Placu na Trnju ob farni cerkvi sv. Antona Puščavnika je bila v prvi fazi izvedena s pre-ureditvijo meteorne kanalizacije. Ob cerkvi je bil

postavljen kamnit zid, ki s prenovljenim razpelom ponazarja prvotno pokopališče. Priprave na obno-vo cerkve so spremenile načrt urejanja trga.

V cerkvi sv. Frančiška na pokopališču se bile re-novirane slike stranskih oltarjev Marija – zdravje bolnikov akad. slikarja Metvingerja iz leta 1740 in glavnega oltarja Frančiška Ksaverja akad. slikarja Layerja iz leta 1800 ter obnovljene orgle. Cerkev je bila razglašena za spomenik lokalnega pomena in pomoč Ministrstva za kulturo RS je bila upravičena.

V letu 1994 je bila ob zaključku mandata odbora in pododbora za obnovo uspešno izvedena obnova kamnitih mostov Racovnik in Trnje, ki sta se čvrsto upirala katastrofalni poplavi v letu 2007. S preho-dom Železnikov v samostojno občino je odbor v takratni obliki prenehal delovati.

Hvalevredne pa so aktivnosti Občine Železniki in Ministrstva za okolje in prostor RS z lastniki pri ob-novi poškodovanih hiš ter izvajana projekta uredit-ve trgov ob plavžu in na Trnju ob cerkvi sv. Antona.

S poplavno zaščito in obvoznico Na plavžu staro mestno jedro Železnikov dobiva pogoje za nadaljnji razvoj ter varno in prijetno bivanje.

Zahvala

Marjani Rejc in Jerneju Hudolinu za dopolnitve ter dvajset- in večletno soustvarjalno delo na po-dročju varovanja naravne in kulturne dediščine v Železnikih. Ivani Tavčar in Katji Egart za pomoč pri obdelavi besedila.

Viri:

Zapisnik sestanka 6. 6. 1986 v kulturnem domu v Železnikih.

Zapisnik javne obravnave osnutka odloka o razglasitvi starega dela Železnikov za urbanistični in kulturni spomenik 7. 2. 1990. Plavž, glasilo KS Železniki, *Prenova starega jedra Železnikov*, Tadeja Šuštar.

Strokovne osnove za prenavo starega jedra Železnikov – Naselbinski sklop.

Zapisnik 7. seje pododbora za prenavo starega dela Železnikov 11. 11. 1993.

Gradivo zavoda za spomeniško varstvo Ljubljana.

Foto: Aleksander Čufar, Tine Benedičič in arhiv Občine Železniki

Nasilna selitev družin iz zgornjega dela Selške doline o božiču leta 1945

Vincencij Demšar

Kot študent zgodovine sem v šestdesetih letih preteklega stoletja poslušal med drugim tudi predavanja o selitvah med drugo svetovno vojno in po njej. O mojih sorojakih iz Selške doline pa niti besedice. Prav je bilo, da smo izvedeli veliko o nasilnih selitvah in taboriščih okupatorja.

Za Loško področje je v Loških razgledih, št. 16 in 17, oz. leta 1969 in 1970, objavljen podroben poimenski Seznam žrtev fašističnega nasilja v loški občini. O tem, kako pa je povojna komunistična oblast selila ljudi že v "svobodi", o božiču leta 1945, pa nič. O tem se tudi ni govorilo, mogoče se je kje o tem zaupno pogovarjalo. Ne v osnovni šoli na Zalem Logu ne v nižji gimnaziji v Železnikih ni bilo nobene domoznanske ure na to temo. Šele po koncu študija sem od redkih posameznikov izvedel več o nasilju komunistične oblasti, zlasti prva leta po drugi svetovni vojni. To nasilje je mnogokrat presegalo nasilje, ki so ga izvajali nacisti in fašisti med drugo svetovno vojno. Žalosten dokaz te trditve je tudi usmrtitev več domačinov brez sodbe in množične prisilne izselitve domačinov o božiču leta 1945. Jugoslavija je etnično čistila!¹

Bolj natančno sem o izgonu več družin izvedel šele okoli leta 1975 od sedaj že pokojne Kopačeve Štefanke, ki je tedaj živela sama v Zabrdi, in malo kasneje od Milke Gaser z Zalega Loga. Obe sta bili prisilno izseljeni.

Po letu 1991 sem uspel priti do arhiva nekdanjega Sekretariata RS za notranje zadeve². Ohranjeni so sezname posameznih članov družin in podatki, kje so "šli" čez mejo. Letos sem želel nekatere ljudi s sezama povprašati, kako so doživljali ta izgon, pa so mi pripovedovali samo nekateri, pa še to nekako z nelagodjem. Zamislil sem se, ko so me nekateri zavrnil, da o tem sploh ne bodo nič povedali. Še tisti, ki so kaj povedali, želijo, naj jih poimensko ne imenujem. Zakaj tako nezaupanje, strah? Odgovorov je lahko več. Mogoče je bilo ponižanje teh ljudi tako veliko in hudo, da je še sedaj tako hudo, da v javnosti o tem ne spregovorijo. Tudi če je ta rana še tako boleča, je še toliko bolj nujno, da se jo odpre, očisti in da zdravila, kar pomeni priti z resnico na dan. Dejstva jasno kažejo, da se je zgodila krivica, za katero se jim ni še nihče opravičil. Če je bil kdo res-

nično kriv, naj se tudi pove. Resnica, naj bo še bolj kruta, osvobaja, mar ne?

Prvi zapis o selitvi iz omenjenih krajev sem zasledil šele letos v knjigi Ivana Kejžarja³. Po njegovi evidenci so bile iz Sorice izgnane tri družine s 17 člani, iz Spodnjih Danj devet družin z 59 člani in s Torke dve družini z 10 člani, skupno 86 ljudi: 22 staršev in 64 otrok.

V Arhivu Ministrstva za notranje zadeve sem našel nekaj dokumentov, ki s poročili iz leta 1951 delno osvetljujejo tisti čas. Delni pregled o dogajanju o božiču 1945 nam daje nepodpisano poročilo majorja Zvoneta Debevca iz novembra 1951. Ker je vsebina tega poročila tako pomembna, pomembna je vsaka beseda, ga objavljam v celoti.⁴

Mežnar in mežnarica v taborišču Judenburgu, doma nekje pri Ljubljani.

Seljenci iz Selške doline pred taboriščno barako v Judenburgu leta 1946.

Slovenski osnovnošolci v Judenburgu leta 1946, med njimi učenka iz Davče.

P o r o č i l o

o selitvah Volksdeutscherjev iz IRS v letih 1945 - 1946.

Izseljevanje iz Slovenije se je pričelo sept. 1945. V obzir so se jemali vsi nemški in avstrijski državljani, skoraj brez razlike ter vsi Volksdeutscherji in Slovenci, ki so se pred ali med okupacijo kompromitirali kot sodelavci Nemcev, oz. okupatorja in ki po osvoboditvi ali niso bili sojeni ali pa niso sami pobegnili. Gotovo je, da je bil kriterij za izselitev ozirom na povojno stanje zelo oster in da so se delale napake. So slučajni, da se je zaradi enega člana družine, ki se je kompromitiral kot sodelavec Nemcev, izselilo tudi ostalo neoziraje se na njihovo osebno zadržanje, starost in podobno. So tudi posamični primeri, da se je selilo ljudi, proti katerim so se dobile prijave s strani oseb, ki so bile osebno nerazpoložene do njih. V veliki večini primerov, pa so izselitve upravičene. To je razvidno tudi iz tega, da je zaprosilo za povratek v FIRJ približno eno desetino vseh izseljenih.

Za izvedbo izseljevanj so bile za posamezne sektorje določene skupine organov UDV, ki so skupno z ostalimi organi oblasti akcijo izvedle.

Rok, ki je bil postavljen osebam, ki so bile določene za izselitev, je bil v glavnem zelo kratek (tudi po par minut). S seboj so v glavnem vzeli le najnujnejše stvari, dočim je drugo premoženje ostalo na mestu. Več so vzeli s seboj oni, ki so bili transportirani na avtomobile ali direktno na vlak.

Izseljene osebe so se pošiljale v Avstrijo in Madžarsko. Večina jih je bila transportiranih v Avstrijo, manjši del v Madžarsko in nato v Avstrijo oz. delno v Nemčijo, kar so izvedli Sovjeti.

Prva selitev je bila izvršena na Stajerskem v sept. 1945 leta in se je izseljence z vlaki prepeljalo v Madžarsko in od tam v Avstrijo. Zaradi volitev je bilo izseljevanje ustavljeno in se je nadaljevalo konec decembra 1945. Največji obseg je doseglo v januarju, februarju, marcu, aprilu ter maju 1946. Zadnji večji transport je bil v novembru 1946. Izseljence, transportirane z vlaki, se je pošiljalo iz posameznih zbirnih baz preko Področja in št. 11ja v Avstrijo ter Hodoša in Motoribe na Madžarsko. Največ transportov je šlo preko Področja. Izseljevanje v Avstrijo se je vrnilo delno v sporazumu z Angleži, ki so sprejeli vsakoogar, ki je bil rojen v Avstriji.

ali Nemčiji. Za izselitev v Avstrijo so se uporabljale UMRRA karte. Osebe, ki so bile s strani Angležev ali Rusov zavrnjene, so se nato enostavno vrgle preko meje na drugih sektorjih. Točnega seznama po posameznih transportih oz. števila izseljenc po posameznih obdobjih nimamo. Skupno pa imamo registriranih 9474 izseljenih oseb, od tega po posameznih okrajih naslednje število:

Ljubljana okolica	89
Ljubljana mesto	447
Kranj	499
Kamnik	124
Jesenice	350
Trbovlje	83
Celje mesto - okolica	509
Mozirje	125
Krško	1129
Novo mesto	10
Črnomelj	3
Kočevje	35
Gorica	3
Maribor mesto	1662
Maribor okolica	791
Poljčane	154
Ptuj	151
Ljutomer	59
Dravograd	531
Radgona	1344
Murska Sobota	481

Skupaj: 7.470

Da je preje navedeno število popolno, je treba prišteti še število 2004 izseljencev, ki so navedeni v kartoteki izseljencev - Volksdeutscherjev, za katere pa ni naveden kraj oz. okraj, od koder so bili izseljeni. To so osebe, rojene bodisi v Avstriji, bodisi v drugih krajih FNRJ izven Slovenije. Ker na kartotečnih kartah ni točnih podatkov (pri večini se poleg imena nahaja še samo oznaka "Volksdeutscher"), je točna statistika po okrajih nemogoča.

Ljubljana, dne 26.11.1951

Referent - major:

(Debevec Zvone)

S t a t i s t i k aiz LR Slovenije izseljenih Volksdeutscherjev.Okraji:

Ljubljana - mesto	262	439 + 8
Ljubljana - okolica	89	47
Kranj	63	290
Kamnik	46	120
Jesenice	72	350
Trbovlje	54	
Celje - mesto	54	
Celje - okolica	65	814
Mozirje	118	
Krško	1129	
Novo mesto	10	
Črnomelj	3	
Kočevje	35	
Gorica	3	
Postojna	5	
✓ Maribor - mesto	261	1849 (medlapnik)
Maribor - okolica	189	
Poljčane	44	
✓ Ptuj	151	
Ljutomer	59	
Dravograd	90	
Radgona	345	1344
✓ Murska Sobota	57	+ 424
<u>Skupaj</u>	<u>3204</u>	<u>+ 424</u>

K tej vsoti je treba še prišteti število

2004 izseljencev, ki so navedeni v kartoteki izseljenih Volksdeutscherjev, za katere pa ni naveden okraj oz. kraj, od koder so bili izseljeni, zato jih ne moremo prišteti k nobenemu okraju. To so osebe, rojena bodisi v Avstriji, bodisi v krajih FLRJ izven Slovenije. Ker na kartoteki ni točnih podatkov/pri nekaterih se poleg imena nahaja samo še oznaka "Volksdeutsch" in ni niti rojstni kraj označen/ je točna statistika po okrajih nemogoča. Potemtakem znaša število iz LR Slovenije izseljenih Volksdeutscherjev

skupaj 5208 + 424

Število + 424 pri okraju Murska Sobota je navedeno posebej, ker iz seznama, ki smo ga dobili od okraja, ni razvidno, če so to samo Volksdeutscherji. Iz seznama je mogoča sklepati, da gre tudi za ljudi, ki so med okupacijo simpatizirali oz. sodelovali z Madžari in so bili po osvoboditvi izseljeni, čeprav niso bili Volksdeutscherji.

Samo poročilo je vredno nekaterih poudarkov oz. opozoril, ki dajo slutiti tudi tisto, za kar za zdaj ni konkretnih dokumentov. Zagotovo so obstajali predhodni sezname, ki so se spreminjali. Kdo je predlagal konkretno koga seliti, tudi še ni jasno. Kolikokrat so se sezname spreminjali, kdo in kdaj je predlagal, preden se je konkretno selilo, za zdaj tudi ni jasno. Zgoraj objavljeno statistično poročilo, ki ima z roko v oklepaju pripisano, da je bilo v Mariboru – mesto predlaganih za prisilno izselitev 1489, dejansko pa seljenih samo 261 ljudi, pove, da se ni selilo po prej jasno določenem kriteriju, temveč po sovražnem občutku predlagateljev. Kot pravi poročilo, je bil rok za izselitev zelo kratek, "tudi le par minut". Štefanka Kopač je povedala, da je ravno grela otroku mleko, in na njeno prošnjo naj počaka, da mleko da otoku, ji ga je tisti, ki je selil, zvrnil po štedilniku. V Davči je bil rok ravno tako kratek – deset minut. Vzeti so smeli le tisto, kar so lahko nesli, nahrbtnik in koš. Otroke, ki so se vračali iz šole v Sorici v Danje, so kar na polovici poti, na Rotki, obrnili in odgnali z drugimi Danjarji. Poročilo omenja, da se je selilo tudi zaradi "nerazpoloženja do njih". V velikih primerih se je selilo iz osebnega sovraštva in pohlepa, da so lahko "zaslužni" v revoluciji dobili premoženje prisilno izseljenih. Selitev naj bi bila dogovorjena avgusta 1945 v Potsdamu med tremi zaveznicami – zmagovalci druge svetovne vojne. Enotni so bili, da mora biti selitev "urejena in izvedena na človeški način"⁵. Konkretno pa so jo izvajale oborožene skupine posameznih držav, med katerimi so bili tudi oboroženi domačini, osebno poznani. Milka Gaser z Zalega Loga mi je omenjala takega domačina. Nekaj mu je ugovarjala in ni se zadosti hitro obrnila, pa je pokazal na svojo puško, da bo tista pela, če ne bo poslušna. Sama selitev pa je bila vendar odvisna od ekipe, ki je selila. Navadno so bili na eno osamljeno hišo vidni trije iz ekipe, koliko pa je bilo drugih v okolici, v zasedi, ni znano. V Danjah so bili neki otroci zdoma in jih niso poiskali in so ostali doma, medtem ko so pri eni družini v Davči odšli od hiše šele, potem ko so bili zbrani vsi družinski člani. Prej so bili namreč vsak po svoje razkropljeni na delu.

Dokler niso bili zbrani vsi družinski člani, tudi niso povedali, kaj nameravajo z njimi. Ko so bili vsi zbrani, so imeli deset minut časa do odhoda. Iz Davče so selili 20. decembra 1945 zvečer, ko je rahlo pršil dež in se je delala poledica. Dovolili pa so, da je bil na primer dojenček pregnane družine oddan v varstvo sorodnikom v domačem kraju. Med seljenimi so bili tako dojenčki kot tudi starejši in bolni.

V dolini blizu Zgage in v Podroštu so ljudi naložili na tovornjak. Pobrli so še druge po dolini in jih odpeljali na železniško postajo v Škofji Loki. Transport izgnancev z Loškega se je nadaljeval v živinskih vagonih do zbirne baze na Jesenicah. Zavezniške oblasti so počasi sprejemale te ljudi na Koroško preko Podrošče in Korenskega sedla. Koga od prisilno seljenih Slovencev so zavezniki pustili na svojo stran na Koroško, ni jasno, saj so tudi nekateri z Loškega že pred novim letom oz. 27. 12. 1945 šli čez Korensko sedlo. Nekateri pa so povsem zavrnil. Neka udeleženka se spominja, da so dočakali novo leto v mrazu na tirih nekje proti Planici, drugi v nemških lesenih barakah na Jesenicah. V spominu ene od pripovedovalk je ostalo, da se je na Jesenicah Strojčevca Tončka z Zalega Loga, ki je bila tudi seljena, presedela na stolih in se ni ulegla na tla ter da je Pavlinova mama iz Davče (iz Davče so selili Pavlinove, Lukove in iz Podporezna Zgagove) molila in molila. Na Jesenicah so seljence, predvsem družinske očete, tudi silili, naj podpišejo, da so Volksdeutscherji, pa niso hoteli. S takimi izjavami bi jih lažje pognali na Koroško. Za božič so jim dali grahovo juho, v kateri je plavalo več črvov kot graha.

Po devetih dneh neuspešnega čakanja v barakah in na vagonih, da bi jih Angleži spustili na Koroško, so seljence naložili ponovno na živinske vagone brez vsakih stranišč in jih odpeljali čez Ljubljano v Maribor. Med vožnjo so pobirali še nove seljence. Z železniške postaje v Mariboru do semenišča so šli peš. Morali so biti tiho, sicer je imela ena "spremljevalka" pripravljen za neposlušneža pravi bič. Ob 23. uri so jih nagnali v večjo dvorano, kjer so jih ponovno besedno obdelali. V spominu je še sedaj velik napis v dvorani: "Izseli se iz Slovenije, drugače boš

poginil tle. Izrjumjo zadnji fašistični plevev iz naše narodne njive!" Tu so dali vsakemu še hlebček kruha in kos trde marmelade. Malo pred polnočjo so jih naložili na vagone in odpeljali nedaleč stran ter spet zložili. Sredi noči so jih spodbujali, naj svojo prtljago naložijo na kamion, da jim jo bodo prepeljali, a so to storili le nekateri – seveda je niso nikoli več videli. Sredi noči so jih zbrali na neki jasi. Videli so se samo vrhovi dreves. Obstali so v krogu v skupini in ni se vedelo, kaj bo. Obkroženi so bili z oboroženimi preganjalci, pijanimi oznovci.⁶ Starejši so svetovali: "Molimo! Sedaj nas bodo tu pobili!" Neka seljenka je povedala, da se je zavedala morilsko-dramatičnega trenutka in je bila pripravljena tudi na beg, a ne ve, zakaj se je premislila. Onemoglega osemdesetletnika in nezmožnega hoje so sorodniki napol nesli, napol podpirali, ko jim je bil izdan ukaz "mars". Kopačeva se je spominjala, da so šli dobesedno v neznano, ker so hodili ponoči, niso vedeli, kje hodijo in kam bodo prišli, če jih ne bodo prej pobili. Vmes se je pojavil še izprijenec, ki je hotel tudi njih zapeljati na rusko okupirano območje. Tam so nekaterim ljudem vse pobrali, tudi obleke s teles; posledično so nekatere ženske drugi dan videli zavite samo v odeje. Malo pred avstrijsko mejo so jih oboroženci nehali spremljati. Proti jutru so prišli na rampo, mejo z Avstrijo. Celo uro je trajalo pregovaranje z Angleži, dokler se jih niso usmili in pustili naprej. Zavezniki so jih naprej za nekaj dni spravili v večjo kasarno – "loger" Wagnerja v Leibnizu, kjer je bilo veliko nemških bunkerjev. Pregnanci so iz njih trgali vse, kar je bilo leseno, da so se vsaj malo pogreli ob gašprčkih. Počasi so odhajali na posamezne domačije ali pa so delali kot gozdni delavci. Družine niso delili. Družini iz Davče je Fidlerjeva mama iz Sorice, ki je bila prav tako nasilno seljena, prišla skuhat polento. Nekatere družine so sprva delale pri kmetih in ti so jih imeli sorazmerno radi. Prvi so se poleti, drugi pa jeseni 1946 večinsko, ne pa vsi, zbrali v velikem taborišču ("logerju") v Judenburgu. V eni baraki je bilo več družin. Družina iz Davče je bila v baraki števil. 51. Po barakah so bili ločeni glede na narodnost, ločeno Slovenci, Hrvati itd. Iz tabo-

rišča so lahko hodili zelo omejeno. V taborišču so imeli nekakšen svoj denar – kovance za plačilo hrane in podobno. Kot taboriščniki so opravljali razna opravila: čistili, pletli torbice itd. Tu so imeli organizirano šolo za otroke, versko življenje z mašo in tudi dvorano za razne nastope in proslave.

Neka seljenka zna še sedaj na pamet pesem, ki jo je deklamirala na eni od proslav:

*Teme kraljestva so se zarotile,
da bodo duše vseh peljale v mrak.
Na nebu zvezd ni, vse so ugasnile,
človeštvo v zmote strašne je utonilo.
Ne, Luč prihaja, konec je teme,
mladina nova svet bo osvobodila,
z ljubeznijo bo duše pridobila.
Vse žrtve voljno nase bo sprejela
in z blagoslovom Božjim svet bo naš.
Zdaj Luč prihaja, konec je teme.
Otroci božji smo, orodje njega,
ki je ustvaril svet, ustvaril nas zanj,
gremo se borit zanj, gremo v zmage.*

Za dovoljenje za vrnitev domov je bilo treba napisati prošnjo. Pa ne samo eno! Družini iz Davče je uspel šele tretji poizkus, pa še ta šele ob pisnem pričevanju poštenega domačina, ki je upal zastaviti svoje ime za resnico in je ovrgel laži.⁷ Koliko drži podatek iz uvodoma omenjenega uradnega poročila, da je za vrnitev domov zaposila le desetina prisilno seljenih, se ne ve. Upoštevati pa je treba, da se je glede na to, kako so jih pregnali iz lastnih domov, v marsikoga globoko zajedel strah pred revolucionarno oblastjo v Jugoslaviji. Pomembno besedo so imeli najnižji oblastni organi, tedanji t. i. Krajevni ljudski odbori oz. kratko KLO-ji. Nekateri so morali veliko storiti, da so ovrgli laži, ki so jih razširjali posamezni domačini proti njim. Nekateri so se vrnili že prej kot po enem letu, nekateri po dobrem letu, drugi po več letih, šele v petdesetih letih. Želja, priti nazaj domov, je bila tako velika, da tudi še večje ovire vračajočih niso zaustavile: visok sneg, slaba pot, izčrpanost, politična zaslješenja itd. Družina iz

Davče se je z vlakom konec januarja 1946 vračala na Jesenice, kjer jih je pričakala še vedno ista komisarka, kot jih je pošiljala čez mejo. V Škofji Loki je bilo v neki kleti še eno temeljito zaslisevanje. Vračajoče družine so po Selški dolini dobile začasna bivališča ali pa samo prenočišča pri dobrih ljudeh. Mnogi se še sedaj spominjajo, kje in kaj so jim dali jesti. Nekateri pa je doma čakalo še eno gorje. Kot da jih še ni bilo dosti. V njihove domove so se vselili "tujji" domačini in niso hoteli iti ven. Ena od vseljencev je gospodinja, ki se je vrnila z družino na svoj lasten dom, rekla: "Če ne veš, ti pa jaz povem, da ta hiša ni tvoja!" Ko so odhajali, so morali pustiti vse premoženje, kot so orodje, živina in drugi inventar. Mnogi, ki so se vrnili, so dobili veliko uničenega. Živeža (žito, krompir itd.), ki so ga pustili o božiču leta 1945, jim ni nihče vrnil. Človek očitno res ne živi samo od kruha, saj bi sicer otroci vračajočih družin, ki so prišli nazaj, pomrli, saj v opustošenih domovih ni bilo kruha. Toda bili so vsaj na svojem in doma.

Da je lahko nova vseljenka zabrusila v obraz prejšnji gospodinjji, ki se je vrnila, da hiša ni njena, je imelo svojo osnovo poleg nesramnosti še v zaplembi premoženja prisilnih izseljencev, ki ga je leta 1946 na osnovi tajnega dokumenta, odloka AVNOJA,⁸ izpeljalo sodišče v Škofji Loki. V Spodnjih Danjah so že marca 1946 v korist FLRJ zaplenili sedem nekdanjih kmetij in eno stanovanjsko hišo in jih vpisali v zemljiško knjigo od srede aprila do konca julija istega leta. Zaplembe so bile pri večini nasilnih preseljencev: pri Zgagi v Podporeznu, v Davči, v Spodnji in Zgornji Sorici pri dveh posestnikih, na Zalem Logu (Vebrovi, p. d. Pr Strojce), pri Deissingerju v Škofji Loki. Kako je bilo drugod, bo treba še raziskati, saj so bili prisilno seljeni tudi Žirovci, pa še kdo. Sodišče je bilo v bistvu podrejen organ, saj se na "osnovi pravnomočne odločbe Okrajne zaplembne komisije v Škofji Loki z dne 15. 3. 1946 pod opr. št. 9 odreja zemljiški knjigi Okrajnega sodišča v Škofji Loki, da vknjiži pri vlož. št. ... k. o. in pri (ime in priimek) ... lastninsko pravico v korist FLRJ". Formular je za vse enak. Odločba je bila izdana za vsakega lastnika posebej s formulacijo "sedaj ne-

znanega bivališča". Okrajna zaplembna komisija v Škofji Loki je tako opravila zaplembe na osnovi tajnega dokumenta, zato se tudi ne sklicuje na nobeno pravno podlago.

Potem ko so se nekateri prisilni izseljenci z več prošnjami le uspeli vrniti domov, se je začela trnjeva pot za vrnitev njihovega premoženja, ki jim je bilo zaplenjeno po odhodu. Zbrati je bilo treba dovolj zagovornega gradiva v korist prosilcev, ki so se z dokazi in pričami obračali na javnega tožilca. Leta 1947 so se z dovoljenjem javnega tožilca lahko začele obnove zaplembnega postopka. Zelo pomembno vlogo so pri tem spet imeli domači KLO-ji.

Poglejmo en primer pozitivne rešitve zaplembe: KLO Sorica januarja 1947 piše, da je bila sedaj vdova ... "med vojno ves čas doma. Tudi mož ..., ki so ga mobilizirali Nemci februarja 1944 in je služil na nemški postojanki kot graničar do osvoboditve, nakar se je javil našim vojaškim oblastem in se sedaj ničesar ne ve o njem. Ni znano, da bi ... storil kak zločin ... Državljanstvo so imeli na preklic ... Vdova ... je bila jeseni 1945 izseljena v Avstrijo, a se je z dovoljenjem naših oblasti vrnila." Nekateri so zaplenjeno premoženje dobili nazaj šele leta 1948. Nepremična in premična posest nekaterih seljencev je že leta 1947 po zakonu postala iz državne lastnine splošno ljudsko premoženje – SLP.

Nekateri so se vračali šele po 50. letu. Večina je bila sprva v taborišču v Judenburgu, kasneje pa so se nekateri razselili po Avstriji ali šli naprej v druge države in opravljali različna težaška dela, bili so na primer gozdarji ali delavci na žagah itd.

Vzrok, da se je toliko podatkov in preglednosti ohranilo, je pisanje Ministrstva za notranje zadeve v Beogradu oktobra 1952. Jugoslavija je predpostavljala, da bi utegnila zahodna Nemčija v pogajanjih postaviti vprašanje lastnine in odškodnine pregnanih Volksdeutscherjev. Kot pišejo v dokumentu svojim podrejenim v Ljubljano, so le-ti zapuščali Jugoslavijo na različne načine: eni so odšli ob koncu vojne z nemško vojsko, nekaj jih je ilegalno pobegnilo kasneje, tretji so bili na silo seljeni. Beograd je želel številčne podatke za vsako skupino posebej. V

tej zvezi so želeli podatke o imovini, njenem obsegu in kako je bila zaplenjena ali odvzeta, na sodni način, "konfiskovano ili oduzeta, sudskim presudom". Že 11. novembra leta 1952 je Uprava državne varnosti za LRS, I. odsek, s podpisom majorja Miloša Bučarja, pomočnika načelnika II. oddelka, poslala na 23 okrajev okrožnico, s katero so zahtevane podatke želeli imeti že do 18. novembra, tj. v roku enega tedna. Podatki so bili zbrani in so se ohranili. Težavo tega poročila omenjajo že takratni poročevalci zahtevanih podatkov. Tako ni jasno, katere številke so prave. Težave pa predstavljajo tudi pri pripravi tega zapisa, ker so navedeni abecedno samo imena in priimki, za vsakega piše, da je Volksdeutscher in da so bili izseljeni 2. januarja preko Šentilja, razen nekaj izjem "preko Sedla - Koren" in Kotaribe nekaj dni prej oz. kasneje. Ker manjkajo kraji rojstva oz. bivališča in letnice rojstva, je brez drugih primerjalnih podatkov težko zapisati, kdo je kdo.

Sam zapis odpira še vrsto vprašanj, ki bi jih bilo vredno razvozlati. Predvsem gre za to, kdo je pri-

pravljaj seznam za prisilno izselitev in po kakšnem kriteriju. Davški družini zagotovo nista bili po izvoru nič bolj nemški, kot smo bili drugi tedanji prebivalci občine Sorica, kamor sem tisti čas spadal tudi sam. To potrjuje, da je bil izgovor za selitev - pripadnost Voksdeutscherjev, popolnoma izmišljen. Še več, eden od dveh oznovcev je že na večer prisilne selitve na poti od hiše v dolino rekel davški družini: "Za selitev se zahvalite domačinom!" Prepričan sem, da tudi tistim, ki so si pri tem umazali roke, kasneje ni bilo lahko.

Mnogokrat sem v samostojni Sloveniji že slišal: Pustimo preteklost, zgodovino! Kar je bilo, je bilo! Pa ni tako. Zakaj pa je pregovor, da je zgodovina učiteljica življenja (Historia magistra vitae est). V zmoti je tisti, ki ne verjame več v slovenski pregovor: Nič ni tako skrito, da ne bi bilo enkrat očitno! Pomembno je tudi zato, da v kriznih situacijah ne bi naredili drug drugemu toliko gorja, kot so ga doživeli nasilno seljeni leta 1945 in 1946.

Birmanka z botro iz Selške doline v avstrijskem taborišču Licheinstain leta 1946.

Opombe:

- ¹ O Volksdeutscherjih in prisilnih selitvah po drugi svetovni vojni je že kar nekaj literature. Kočeverjarji, ki so bili v času druge svetovne vojne kar dvakrat seljeni, razkropljeni po celem svetu, imajo svoja združenja in publikacije. Nekaj je v raznih enciklopedijah. Največ je o tem pri nas pisal Dušan Nečak: O problemu "razseljenih oseb" (D. Ps.) in jugoslovanskih "Volksdeutscherjih" v Avstriji ter o britanski ideji njihove zamenjave s koroškimi Slovenci (1945–1947). V: Zgodovinski časopis, letnik 50, šte. 4, leta 1996, str. 561–571. (V nadaljevanju: Nečak.)
- ² Arhiv RS, Ministrstvo za notranje zadeve, AS 1931, Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS, t. e. 1062, Mapa: *Seznam Volksdeutscherjev, ki so bili v letih 1945–1946 izseljeni od naše oblasti*. Pregledoval sem seznam za Okraj Kranj.
- ³ Ivan Kežar: *Soriški rodovi*, Škofja Loka: samozaložba, 2011, str. 192.
- ⁴ V prvem stavku tu objavljenega poročila je povedano, koga so selili, in to naj bi bili Volksdeutscherji. Enciklopedija Slovenije, šte. 14, leto 2000, na straneh 359–360 opredeljuje Volksdeutscherja kot »pripadnik(a) katere od nem. narodnih manjšin predvsem v državah vzhodne in jugovzhodne Evrope. Izraz je uvedel nacizem ... to niso Nemci iz Nemčije, pa tudi ne Avstriji, temveč pripadniki nem. naroda s prebivališčem v drugih državah. Obračun s Volksdeutscherji po 2. sv. v. je temeljil na 13. členu zavezniškega sporazuma iz Potsdama avgusta 1945«.
- ⁵ Nečak, str. 561.
- ⁶ OZNA – oddelek za zaščito naroda, varnostno-obveščevalna služba v FLRJ.
- ⁷ Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki, KLO Davča, fasc. 2.
- ⁸ Nečak v omenjeni razpravi, str. 570, objavlja ta t. i. drugi avnojski odlok. Zanimivo, da ga objavlja kot neavtoriziran prevod iz nemške predloge. Prevod se glasi:
1. "Vse v Jugoslaviji živeče osebe nemškega izvora samodejno izgubijo jugoslovansko državljanstvo in vse državljanske pravice.
 2. Celotno premično in nepremično premoženje oseb nemškega izvora velja za zaplenjeno in samodejno preide v državno last.
 3. Osebe nemškega izvora ne smejo zahtevati oziroma izvajati nobenih pravic, niti se ne smejo obračati na sodišča in institucije za svoje osebno ali pravno varstvo".
- Le kje je torej original tega odloka, da ga avtorju ni uspelo videti še niti leta 1996. Kdaj je bil ta tajni odlok sprejet, mi ni jasno; ali 2. novembra 1943 ali na tretjem zasedanju AVNOJA 7.–10. avgusta 1945 v Beogradu. Bolj verjetno je bilo to leta 1945 v povezavi z zavezniškim potsdamskim dogovorom 2. avgusta 1945.
- ⁹ Tri pike označujejo opustitev navedbe ali imena, včasih pa tudi teksta.

60 let organizirane strelske dejavnosti v Železnikih

Katja Mohorič Bonča

Zlata plaketa SZS ob 60-letnici
obstoja Strelskega društva
v Železnikih, november 2010.
Foto: Igor Mohorič Bonča

Predgovor

Opisati 60-letno delovanje nekega društva in zajeti vse ključne momente v delovanju tega društva v nobenem primeru ni lahka naloga. Če pa se soočimo z zelo luknjičastim arhivom, pa je tovrstno delo sploh oteženo.

Arhivski pisni viri o začetkih delovanja organizirane strelske dejavnosti v Železnikih so zelo skopi. Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Gorenjsko, Kranj (v nadaljevanju ZAL Kranj), hrani gradivo ustanovitve društva. Arhiv je nepopoln, saj hrani le nekaj gradiva Okrajnega strelskega odbora Kranj, ustanovljenega 13. 11. 1948. Gradivo, ki se nanaša na strelstvo v Železnikih, je iz let 1949 in 1950. Tudi Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki (v nadaljevanju ZAL Škofja Loka), ne ponuja dosti več gradiva. Gradivo, ki je na voljo v omenjenem zgodovinskem arhivu, je gradivo Športne zveze Škofja Loka 1973–1997. Gre za letna poročila, ki so jih športne organizacije oddajale Športni zvezi Škofja Loka. Prvo letno poročilo Strelske družine Ratitovec Športni zvezi Škofja Loka sega v leto 1980. Do leta 1980, z izjemo nekaj prvih zapisnikov občnih zborov in poročil, torej ni znanih pisnih arhivskih virov o delovanju društva.

Strelsko društvo Lotrič Železniki o svojih začetkih hrani tipkopis z osnovnimi podatki o ustanovitvi Strelske družine Ratitovec, o predsednikih društva, o tekmovanjih in dosežkih strelcev. Arhiv društva je nekoliko bolje ohranjen od leta 1984 dalje, šele od leta 1997 pa so arhivski podatki, ki jih hrani društvo, dokaj bogati.

Dragocen vir, ki sem ga pri raziskovanju društva poleg arhivskih še uporabila, je osebni arhiv nekdanjih aktivnih strelcev, vendar je tudi ta dokumentacija izredno skopa. Poleg redkih pisnih in fotografskih virov so mi bili pri pisanju tega zapisa v izredno pomoč ustni viri.

To so razlogi, da je ta prispevek le zapis o delovanju Strelskega društva Železniki skozi šest desetletij in nikakor ne natančen opis delovanja društva.

V primeru organizirane strelske dejavnosti v Že-

leznikih naletimo na različna poimenovanja organizacije, ki se je ukvarjala s strelstvom. Sprva so se strelci združili v Strelski družini Ratitovec Železniki, kasneje v dokumentih zasledimo Strelsko družino Železniki in Strelsko društvo Železniki. V zadnjem času se društvo zaradi sponzorskih vložkov podjetja Lotrič, d. o. o., v medijih pojavlja kot Strelsko društvo Lotrič Železniki. Da bi se izognila zmeda zaradi različnih poimenovanj ene in iste krajevne strelske organizacije in da bi napisano lahko brali in razumeli na primerljiv način ne glede na različna časovna obdobja, sem poenotila terminologijo. V besedilu uporabljam današnji termin 'strelsko društvo', čeprav se je strelska organizacija v Železnikih v določnem zgodovinskem obdobju imenovala strelska družina.

Strelsko društvo Lotrič Železniki

Strelci so v Sloveniji vključeni v 114 strelskih društev, strelska društva pa v Strelsko zvezo Slovenije, ki je bila ustanovljena leta 1948. V letu 2010 je bilo število registriranih tekmovalcev 1.793, število vseh članov pa 5.401.¹ Med to športno družino strelcev v Sloveniji vključujemo tudi strelce Strelskega društva Lotrič Železniki. Teh je bilo v preteklem letu 130. Aktivnih članov je približno 50, tekmovalcev pa 32. Razdeljeni so v kategorije: cicibani/cicibanke, mlajši pionirji/mlajše pionirke, pionirji/pionirke, kadeti/kadetinje, mladinci/mladinke, člani/članice in veterani/veteranke. Nekateri tekmovalci so člani slovenskih strelskih reprezentanc, ki se udeležujejo tekmovanj na mednarodnem nivoju. Velik del članstva predstavljajo tudi rekreativni strelci, ki s svojimi izkušnjami ali drugače podpirajo delovanje društva. Predsednik društva je od leta 2008 Branko Košir, ki je obenem tudi trener in tekmovalec.

Leti 2010 in 2011 sta za strelce iz Železnikov najuspešnejši leti v zgodovini društva. Da se v društvu lahko ponašajo z izjemnimi dosežki članov, je rezultat usklajenega dela vodstva društva, trenerjev, inštruktorjev in tekmovalcev. Najpomembnejši dosež-

Člani in članice SD Lotrič Železniki, 2005. Foto: Igor Mohorič Bonča

Na slavnostni akademiji v športni dvorani v Železnikih. Foto: Igor Mohorič Bonča

ki tekmovalcev v zadnjih letih bodo predstavljeni v nadaljevanju tega sestavka v poglavju Tekmovanja in uspehi strelcev.

60-letnico delovanja je Strelsko društvo Lotrič Železniki obeležilo novembra 2010. V športni dvorani v Železnikih so v soboto, 19. 11. 2011, in nedeljo, 20. 11. 2011, pripravili strelski državni tekmovanji za člane in mladince. Po zaključku tekmovanja je v nedeljo sledila slavnostna akademija. V programu akademije so se izmenjevale besede, glasba in ples. Predstavili so zgodovino društva, ustanovne člane in nekdanje predsednike društva. Pri povezovanju programa slavnostne akademije in v vseh glasbenih ter plesnih točkah so sodelovale članice in člani strelskega društva. Najzaslužnejši bivši in sedanji člani so prejeli priznanja za delo v strelskem društvu. Plaketo Strelske zveze Slovenije je ob 60-letnici delovanja prejelo tudi Strelsko društvo Lotrič Železniki.

Začetki organizirane strelske dejavnosti v Železnikih v letih 1949 in 1950

V duhu časa in skladno z idejo po krepitvi nove države in ljubezni do domovine² se nekaj let po drugi svetovni vojni ustanavljali strelska društva širom Slovenije. Na Gorenjskem je bilo takrat ustanovljenih 13 strelskih družin: SD Franca Rozman Staneta (1949), SD Štefa Antona Kostja, tovarna Tržič (1949), SD bratov Kavčičev Škofja Loka mesto (1949), SD Predilnica Škofja Loka (1948), SD Storžič Gorice (1949), SD Prešeren Naklo (1949), SD Vrhan Jezersko (1949), SD Janka Premrla Vojka Sovodenj (1949), SD Slavc Ivo Jokl Kranj (1949), SD Ljubelj Sv. Ana (1949), SD Ratitovec Železniki (1949), SD Štefa Antona Kostje Tržič (1949) in SD Duplje (1949).³

V virih se pojavljata dve letnici ustanovitve društva. ZAL Kranj hrani zapisnik ustanovnega občnega zbora Strelske družine Ratitovec Železniki z datumom ustanovitve 22. 4. 1949. Ustanovnega občnega

Sekretar Strelske zveze Slovenije Simeon Gönc je predsedniku Strelskega društva Lotrič Železniki Branku Koširju podelil plaketo. Foto: Igor Mohorič Bonča

zbora v kulturno-prosvetnem domu v Železnikih se je udeležilo 17 članov. Za predsednika društva je bil imenovan Vinko Markelj, za sekretarja Milan Veber. Ostali člani upravnega in nadzornega odbora so bili še Viko Benedik, Igor Lotrič, Franc Taler, Tone Markelj, Janez Koblar in Franc Pfajfar. Kot pomembno nalogo si je društvo ob ustanovitvi zadalo ureditev strelišča na Češnjici.⁴ Za ustanovitev strelskega društva so poleg naštetih članov upravnega in nadzornega odbora pomembni vsi prisotni na ustanovnem občnem zboru. K ustanovitvi strelskega društva sta bila zaradi izkušenj s strelnim orožjem povabljeni tudi predstavnika policije (milice) Ivan Hribar in predstavnik Lovske družine Železniki Vinko Markelj.⁵

V mesečnih statističnih poročilih Strelske družine Ratitovec za oktober 1949 in december 1949 Okrajnemu strelskemu odboru najdemo osnovne statistične podatke. V strelski družini je bilo 41 članov. Na vad-

bah je sodelovalo 18 strelcev (0 strelk) ter 9 mladincev. Strelska družina je imela urejeno strelišče na 200 metrov, primanjkovalo pa je strokovnega kadra.⁶

Nadaljnji argument za obstoj društva že v letu 1949 pa je že omenjeni Seznam strelskih družin 1948–1949. Med 13 strelskimi družinami na Gorenjskem je navedena tudi Strelska družina Ratitovec, osnovana 22. 4. 1949. Ob ustanovitvi je družina štela 17 članov, januarja 1950 pa 32 članov. Za naslednje mesece ni več podatkov.⁷

Redni občni zbor Strelske družine Ratitovec Železniki se je vršil leto kasneje, 9. 3. 1950 v sindikalni sobi Niko zadruga. Udeležilo se ga je 27 članov. Na dnevnem redu so bile tri točke: 1. Poročilo predsednika, 2. Volitve upravnega in nadzornega odbora in 3. Slučajnosti. V prvi točki je predsednik podal kratko poročilo o delovanju družine, pozval je navzoče "k delovanju in agilnosti" in poudaril, da je bilo društvo v preteklem letu nedelavno. Izvolili so tudi nov upravni in nadzorni odbor družine. Za predsednika so izvolili Vika Benedika. Ostali člani odbora strelske družine so bili Matevž Šmid, Tončka Lotrič, Milan Veber, Stane Potočnik, Anton Kranjc, Alojz Janežič, Janez Gartner, Marjan Kramar, Mici

Gartner, Miro Markelj, Franc Lotrič, Jakob Benedičič, Jožef Mohorič, Jožef Torkar in Anton Pegam.⁸ Na prvi seji strelske družine 5. 4. 1950 so govorili o strelskih vajah na strelišču. Zadolžili so odbor, da do prve strelske vaje pregleda in pripravi strelišče, in poudarili, da je k vajah treba pritegniti čim več mladincev in mladink.⁹

Glede na ohranjene zapisnike sklepam, da je Strelska družina Ratitovec pomladi 1950 začela z aktivnejšim delom. Mogoče je tu tudi razlog, da se v nekaterih dokumentih kot leto ustanovitve Strelske družine Ratitovec pojavi leto 1950.¹⁰

Predsedniki strelskega društva

V šestdesetih letih delovanja društva se je zvrstilo enajst predsednikov. Prvi predsednik Strelske družine Ratitovec je leta 1949 postal Vinko Markelj¹¹. Predsednik je bil zgolj eno leto,¹² kajti že na naslednjem občnem zboru družine so izvolili nov odbor, predsednik katerega je postal Viko Benedik (1950–1953).¹³ Vika Benedika je na predsedniški funkciji zamenjal Anton Vrhunc. V letih od 1966. do 1969.

Legitimacijska knjižica člana Strelske družine Železniki Vinka Marklja. Hrani Vinko Markelj. Foto: Igor Mohorič Bonča

Branko Košir, Vinko Markelj, Janko Pintar, Boštjan Možina, Vencelj Šturm, Aleš Debeljak in Simeon Gönc na slavnostni akademiji ob 60-letnici društva v športni dvorani v Železnikih. Foto: Igor Mohorič Bonča

je predsedstvo prevzel Janko Slabe, v sedemdesetih letih pa Pavle Pikuš. Janko Pintar je vodil društvo med letoma 1978 in 1982. Z letom 1982 je vodenje ponovno prevzel Janko Slabe.¹⁴ Od leta 1984 in v devetdesetih letih je bil predsednik društva Boštjan Možina.¹⁵ Od leta 1996 do leta 2000 je bil za predsednika imenovan Vencelj Šturm,¹⁶ od leta 2000 do leta 2008 pa Aleš Debeljak. Aktualni predsednik društva je Branko Košir, ki opravlja predsedniško vlogo strelskega društva od leta 2008, v društvu pa je aktiven že od leta 1997.¹⁷

Strelišča

Prostor za streljanje, strelišče, je najpomembnejši prostor športnih strelcev. Na strelišču potekajo strelske vaje, treningi, tekmovanja in zelo pogosto tudi društveni sestanki. Zagotavljati dobre pogoje za vadbo na urejenem strelišču je bila pomembna naloga vsakega odbora strelskega društva od ustanovitve dalje. In ravno z zagotavljanjem tega so imeli različni odbori precej težav. V Železnikih je bilo v šestdesetih letih več lokacij strelišč.

Ob ustanovitvi strelske družine so si kot pomembno nalogo zadali izgradnjo strelišča. Na ustanovnem

občnem zboru so sklenili, da takoj začnejo z gradnjo strelišča na Češnjici, kjer je strelišče nekdanje stalo in kjer je primeren prostor.¹⁸ V začetku so za strelske vaje uporabljali prostor za streljanje, ki ga je imel predvojaški center v Železnikih.¹⁹ Prve strelske vaje v letu 1950 so bile 16. aprila na "Strelišču"²⁰. V prvem desetletju delovanja društva so vaje z zračno puško potekale na streliščih v Primčevem logu na Češnjici in v kulturnemu domu v Železnikih²¹, z malokalibrsko in vojaško puško pa na Egrovem vrtu na Racovniku²².

V naslednjih desetletjih so se strelske vaje odvijale na Egrovem vrtu, na nogometnem igrišču v Njivici in v zgornjem nadstropju tovarne Niko na Racovniku. Te prostore so uporabljali brezplačno. Leta 1982 so strelišče s prinašalcem tarč uredili pod plavalnim bazenom v Železnikih,²³ ko pa je najemnina za prostor postala previsoka za društveno blagajno, so poiskali nove prostore.

Strelišče so v osemdesetih letih uredili v zaklonišču osnovne šole v Železnikih²⁴, kjer strelci Strelskega društva Lotrič Železniki še vedno trenirajo. Strelišče ima pet strelskih mest za trening na 10-metrsko razdaljo. Aleš Debeljak, predsednik društva v letih 2000–2008, je povedal: "Petmestno strelišče zadošča le minimalnim pogojem za izvajanje treningov,

Na treningu na strelišču v osnovni šoli v Železnikih, 2011. Foto: Igor Mohorič Bonča

vizija društva je bila ves čas pridobiti nove prostore, za kar smo se lotili pridobivanja sredstev in iskanja lokacije, ki mora biti enostavno dosegljiva mlajši populaciji. Obravnavanih je bilo nekaj idej, vendar so naravne nesreče v Železnikih močno oklestile možnosti občine za investicije v šport. Ob tem velja omeniti vlogo ravnatelja osnovne šole, ki je imel razumevanje za društvo tudi ob občasnih problemih in neugodnih situacijah.²⁵ Obstoječe strelišče je pretesno za potrebe treningov članov društva, popolnoma pa je neprimerno za izvedbo tekmovanj, saj ne ustreza osnovnim normativom Strelske zveze Slovenije. Treninge z malokalibrsko puško in pištolo izvajajo na strelišču Lovske družine Železniki pod Sušo.

Treningi in trenerji

Na strelišču strelci vadijo za tekmovanja. O strelskih vajah v začetnem obdobju je malo podatkov. V poročilu iz leta 1949 beremo, da strelski družini primanjkuje strokovnega kadra.²⁶ Na občnem zboru strelske družine leta 1951 so določili dva člana, ki bosta v bodoče skrbela za treninge na strelskih vajah. Tako sta trenerja postala Leopold Gartner in

Alojzij Basaj, za pomoč so določili mladince Cirila Benedičiča in Franca Kalana. Treningi so potekali dvakrat mesečno.²⁷

Za šestdeseta in sedemdeseta leta 20. stoletja ni znanih pisnih virov o delovanju društva, zato so podatki precej pomanjkljivi. Med letoma 1960 in 1970 so trenersko vlogo vršili Polde Dolenc, Vinko Rant in Tone Vrhunc. Treningi niso potekali po tedenskem urniku, ampak se je število treningov ravnalo po tekmovanjih: treningi so bili bolj pogosti pred tekmovanji.²⁸

Z ureditvijo strelišča v kletnih prostorih bazena v letu 1982 so pripravili tudi urnik treningov. Ob nedeljah so potekali treningi od 9. do 12. ure, ob torkih pa od 19. do 21. ure. Treninge je vodil dežurni član izvršnega odbora strelskega društva, ki je vodil tudi knjigo strelcev in rezultatov.²⁹

Nekaj več podatkov o trenerjih oz. strokovnem kadru ponudi arhiv Občinske strelske zveze (1973–1997), saj so v vsakoletnem poročilu o delu v športni organizaciji navedeni tudi strokovni kadri. Tudi v času predsednika Janka Slabeta niso imeli šolanega trenerskega kadra, vendar Poročilo o delu v športni organizaciji pod rubriko Spisek aktivnih strokovnih kadrov za leto 1983 navaja prav Janka Slabeta.³⁰

Ko je leta 1984 predsednik Strelskega društva po-

stal Boštjan Možina, je prevzel tudi trenersko vlogo. V devetdesetih letih sta se mu kot trenerja pridružila še Davor Ambrožič in Boris Mohorič.³¹

Leta 1997 so po nekajletnem mrtvilu v Železnikih ponovno obudili strelski šport. Trenersko vlogo sta prevzela Branko Košir in Aleš Debeljak, ki sta se pridružila strelskemu društvu.³² Strelci so na strelišču v osnovni šoli lahko trenirali vse dni v tednu, ob vikendih pa so se udeleževali tekem.³³ Aleš Debeljak je primerjal rekreativno strelstvo z vrhunskim: "Pri zahtevnejših strelcih se zahteva določena specializacija, ker rezultatski nivo državnih tekmovanj zahteva najmanj štiri do osem ur treninga tedensko, mednarodni nivo pa še precej več. Strelski šport zadnjih desetletij pri nas ni več to, kar je bil, nekakšna množična rekreacija, pač pa zahteva načrtovano in sistematično delo ter vključevanje raznih strokovnjakov. V klubu smo dajali vedno večji poudarek strokovnemu usposabljanju, torej za trenerje, vaditelje in sodnike, ki morajo vsi letno potrjevati licence. Strelstvo je olimpijski in vrhunski šport, je neagresiven in poudarja sposobnosti fine motorike, osredotočanja, discipline in je precej drugačen od dejavnosti, ki so jo mogoče starejši poznali pred kakimi 25 ali več leti."³⁴

Danes strelci SD Lotrič Železniki pod vodstvom trenerja Branka Koširja trenirajo štirikrat tedensko, ob petkih, sobotah in nedeljah pa se udeležujejo tekmovanj. Vsaj dvakrat letno organizirajo priprave, v jeseni navadno v Ankaranu.

V društvu delujejo tudi inštruktorji strelstva Klemen Tomaševič, Jani Šuštar, Oto Kokl, Aleš Debeljak, Romana Prelec, Jože Benedičič in Franci Markelj, pri treningih pa pomagajo tudi Jožica Rant, Irena Prezelj in Luka Rejc.

Orožje

Orožje, ki ga uporabljajo športni strelci, je zračno orožje, malokalibrsko orožje, velikokalibrsko orožje, samostrel in puška šibrenica. Glede na vrsto orožja so oblikovane tudi tekmovalne kategorije, znotraj

teh pa še kategorije glede na spol in starost strelcev.

Ob ustanovitvi strelskega društva v Železnikih so člani izvršnega odbora zaprosili odsek strelske družine iz Kranja, da jim pomaga pridobiti orožje. Poročilo o delovanju strelskega društva Strelski zvezi Slovenije iz julija 1949 navaja: "Streljanje se je vršilo v tem mesecu štirikrat. Rezultati so (se) dokaj dobri, bili bi še lahko boljši, ako bi nam strelska zveza dala boljše puške, kakor nam jih je nakazala sedaj."³⁵

Obrazec za mesečna statistična poročila vsebuje tudi podatke o orožju, ki ga je imelo strelsko društvo. Poročili za oktober in december 1949 navajata, da je imelo strelsko društvo na razpolago dve pištoli. Ostale kategorije pri orožju, kot jih navaja omenjeni obrazec, so še vojaške puške, malokalibrske puške, zračne puške in precizne puške.³⁶ Poleg orožja Strelske zveze so sprva za treninge uporabljali tudi orožje, s katerim je razpolagala milica.³⁷

V času predsednika Janka Pintarja je 10 do 15 pušk (Crvene zastave) in strelivo zagotovila tudi Občinska strelska zveza Škofja Loka.³⁸ Janko Slabe se spominja, da je od preteklega društvenega delovanja ostalo 10 zračnih pušk Crvena zastava, 3 malokalibrske puške in 4 vojaške puške. Dobri strelci so orožje hranili doma, ostalo orožje pa je bilo zaklenjeno v omari za orožje v Egrovi vili na Racovniku. Ključne omare sta imela predsednik društva in orožar. Kasneje, ko je v veljavo prišla odredba, da je orožje dovoljeno hraniti le na policiji, so strelci po orožje hodili na policijsko postajo.³⁹

V osemdesetih letih 20. stoletja, ko je bil predsednik društva Boštjan Možina, so trenirali z zračnim orožjem, malokalibrsko puško in vojaško puško.⁴⁰

Ko so v Železnikih leta 1997 ponovno obudili strelski šport, je "Branko Košir zelo dobro poznal razmere v slovenskem strelstvu in vedel, da je za društvo z majhnimi finančnimi sredstvi bolj aktualna zračna pištola."⁴¹ Preusmerili so se na zračno pištolo⁴², z zračnimi puškami, ki so bile v lasti društva še od prej, pa so tekmovali pionirji in mladinci.⁴³

Danes strelci SD Lotrič Železniki trenirajo in tekmujejo z zračno puško in zračno pištolo ter z malokalibrsko puško in malokalibrsko pištolo. Orožje, ki ga

uporabljajo člani, je društveno, vendar običajno vsak strelec vedno trenira in tekmuje z istim orožjem.

Ko je bilo strelišče urejeno pod plavalnim bazenom v Železnikih, so tam v vojaški omari hranili tudi orožje.⁴⁴ Po postavitvi strelišča v kletnih prostorih osnovne šole v Železnikih, so strelci dobili tudi majhno sobo, kjer imajo arhiv in kjer hranijo orožje. Strelsko društvo mora skrbno voditi evidenco orožja, ki ga poseduje, in evidenco nabojev.

Tekmovanja in uspehi strelcev

Tekmovanja so pomemben del vsakega športnega udejestvovanja. Treningom dajejo pomen in smisel, obenem pa so tekme pravo družabno športno srečanje. V strelskem društvu so se od samih začetkov dalje ukvarjali tako z organizacijo tekem kot s tekmovanjem. Podatki o strelskih tekmovanjih iz za-

četnega obdobja strelskega društva, ki so navedena v nadaljevanju, so nepopolni. Pomanjkanje pisnih virov in slab spomin informatorjev o tej temi društvene dejavnosti sta glavna razloga, da je iz začetnega obdobja navedeno zgolj par tekem, o katerih je ohranjenih nekaj informacij.

Prva tekma, ki jo zasledimo v pisnih virih, je bila leta 1951 v okviru počastitve 10. obletnice Osvobodilne fronte. V Poročilu o izvršenem tekmovanju in delu v počastitev 10. obletnice OF Okrajnega strelskega odbora in njegovih družin zasledimo poročila o izvedenih tekmovanjih v strelskih društvih in kratko novico, ki se nanaša na SD Ratitovec Železniki: "Medčlansko tekmovanje za obletnico OF so izvedle še SD Visoko, Železniki in Sv. Ana".⁴⁵ Žal niso navedeni ne lokacija, ne datum tekmovanja in ne tekmovalci.

V šestdesetih letih so na pobudo Janka Slabeta strelci pričeli aktivno nastopati na občinskih strelskih tekmovanjih. Večinoma so se udeleževali tekem

Vitrina s priznanji in odličji v kletnih prostorih osnovne šole v Železnikih. Foto: Igor Mohorič Bonča

Strelci iz Železnikov na tekmovanju za zlato puščico, 1965.
 Zadaj z leve: Janko Pintar, Ivan Vrhunc, Tone Potočnik, Rafko Pogačnik, Stane Benedičič, Jože Frelih, Jakob Benedičič, Jože Rihtaršič, Polde Gartner.
 Spredaj z leve: Ivan Čufar, Janez Frelih, Pavel Pikuš, Viktor Rakovec, Janko Slabe, Stane Habjan, Tone Vrhunc, Vinko Rant.
 Foto: Anton Sedej

Strelci SD Lotrič Železniki na tekmi, 2009.
 Foto: arhiv SD Lotrič Železniki

Klemen Tomašević na državnem prvenstvu, 2003.
 Foto: arhiv SD Lotrič Železniki

v Škofji Loki (v Vincarjih in na Trati v osnovni šoli). V tem obdobju so se z dosežki v strelstvu izkazali predvsem Anton Sedej, Vinko Rant, Stane Habjan, Janko Frelih in Anton Krajnik.⁴⁶

Tekmovanja za zlato puščico so bila pomembna tekmovanja in so potekala na občinskem, regijskem in republiškem nivoju. Janko Slabe se spominja, da so se udeleževali tekem za zlato puščico v Škofji Loki. Stroške avtobusnega prevoza na tekmo jim je povrnila Občinska strelska zveza Škofja Loka.⁴⁷ Leta 1965 je strelsko društvo v kulturnem domu v Železnikih pripravilo tekmovanje za zlato puščico. Premjemnik zlate puščice je to leto postal Anton Sedej. Ohranjena je fotografija udeležencev tekmovanja za zlato puščico v Železnikih leta 1965.

Konec devetdesetih let so strelci SD Železniki za-

čeli nastopati v državni strelski ligi in že kmalu so dosegli vrhunske rezultate. V sezoni 2002/2003 so v III. državni ligi v streljanju s pištolo dosegli 1. mesto.⁴⁸ Najuspešnejši tekmovalci v tem obdobju so bili Darko Benedičič, Klemen Čufar, Monika Žibret, Igor Šalkovič, kasneje tudi Romana Prelec, Aleksander Zupanc in Klemen Tomaševič.⁴⁹

V zadnjih nekaj letih strelci SD Železniki dosegajo najboljše uvrstitve v zgodovini strelstva v Železnikih. Udeležujejo se društvenih in občinskih tekem, državnih prvenstev in kot člani strelskih reprezentanc tudi mednarodnih tekmovanj.⁵⁰ Udeležili so se evropskega in svetovnega prvenstva. V tabelah so predstavljeni samo vrhunski dosežki strelcev SD Lotrič Železniki, veliko pa je tudi srebrnih in bronastih odličij, tako ekipnih kot posameznih.

Zlate medalje z državnih prvenstev

Leto	Zlata medalja
1998	Mlajši mladinci ekipno
1999	Mlajši mladinci ekipno, nov državni rekord
2000	Mladinci pištola posamezno, Klemen Čufar
	Mlajši mladinci pištola posamezno, Igor Šalkovič
2001	Mladinke pištola posamezno, Monika Žibret
	Mladinci pištola ekipno
2002	Mladinci pištola ekipno
2003	Mlajši mladinci MK pištola proste izbire posamezno, Klemen Tomaševič, nov državni rekord
	Mlajši mladinci MK pištola proste izbire ekipno
2004	Mlajši mladinci MK pištola proste izbire ekipno
2007	Mlajše pionirke zračna puška, Anja Tomaševič
2008	Mlajši mladinci zračna pištola, Aleksander Zupanc
2010	Cicibanke zračna puška, Laura Rant, nov državni rekord
	Mlajše pionirke zračna puška, Vesna Markelj, nov državni rekord
	Pionirke MK puška 3×10, Anja Tomaševič
	Pionirke MK puška 30 leže, Anja Tomaševič
2011	Cicibanke zračna puška, Anja Prezelj
	Cicibanke ekipno zračna puška, nov državni rekord
	Mlajši pionirji zračna puška, Rok Frelih
	Pionirke zračna puška, Nadja Kaplja
	Pionirke malokalibrska puška, Nadja Kaplja
	Članice ekipno zračna pištola

Mednarodna tekmovanja

Leto	Rezultati
2000	München, evropsko prvenstvo, Darko Benedičič, 42. mesto, ekipno 9. mesto
2006	Zagreb, svetovno prvenstvo, Klemen Tomaševič zračna pištola 63. mesto, MK pištola proste izbire 33. mesto
2010	Vroclav, svetovno univerzitetno prvenstvo, Klemen Tomaševič zračna pištola 8. mesto, MK pištola 33. mesto

Športnik leta Občine Železniki

Leto	Priznanje športnik leta Občine Železniki
2000	Darko Benedičič
2008	Klemen Tomaševič, srebrna plaketa Občine Železniki
2010	Zlata plaketa Strelskemu društvu Lotrič Železniki
2010	Anja Prezelj, bronasta plaketa Občine Železniki
2010	Laura Rant, bronasta plaketa Občine Železniki

Zlata plaketa
Občine Železniki
2010 Strelskemu
društvu Lotrič
Železniki.
Foto: Igor
Mohorič Bonča

Priznanja Strelske zveze Slovenije

Leto	Priznanje
2000	Ekipe mlajših mladincev: Benedičič, Grgič, Primožič, bronasto priznanje za nov državni rekord
2001	Janko Slabe, zlato priznanje za življenjsko delo
2003	Klemen Tomašević, bronasto priznanje za nov državni rekord
2007	Anja Tomašević, bronasto priznanje za nov državni rekord
2010	Zlata plaketa SZS ob 60-letnici obstoja društva
2010	Vesna Markelj, bronasta plaketa
2010	Laura Rant, bronasta plaketa
2010	Vesna Markelj, najboljša strelka med pionirkami
2010	Laura Rant, najboljša strelka med pionirkami

Članice in člani SD Lotrič Železniki z Rajmondom Debevcom, 2007. Foto: arhiv SD Lotrič Železniki

Strelsko društvo je poleg tekem na lokalnem nivoju proti koncu devetdesetih let pričelo z organizacijo tekem na državnem nivoju.⁵¹ Poskrbeti so morali za izobraževanje sodnikov in za nakup montažnega strelišča, ki ga po potrebi lahko postavijo v primernem prostoru. Za izvedbo tekmovanj v želez-

nikih uporabljajo 40-mestno montažno strelišče, ki ga postavijo v primeren prostor. Leta 2003 so v novi športni dvorani v Železnikih izvedli tekmovanje, na katerem je streljalo preko 500 najboljših slovenskih strelcev v I. in II. državni ligi, mladinski ligi ter na regijskem prvenstvu.⁵²

Tekmovanje v športni dvorani v Železnikih, 2003. Foto: arhiv SD Lotrič Železniki

V Železnikih ni primernega strelišča za organizacijo takih tekem, strelsko društvo pogosto tekmovanja organizira v Ljubljani. Organizacija tekem društvu poleg sponzorskih sredstev in občinskega proračuna predstavlja pomemben vir dohodka. Med najpomembnejše tekme v organizaciji SD Lotrič

Železniki sodijo: dvakrat državno prvenstvo za mlajše kategorije, šestkrat kolo 1. državne lige za člane in mlade, trikrat kvalifikacije za državno reprezentanco, 13-krat kolo 2. državne lige, štirikrat državno univerzitetno prvenstvo, 11-krat državno prvenstvo za zdravnike in 12-krat tekmovanje za zlato čipko.⁵³

Arhivski viri:

1. Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki (ZAL ŠKL); Športna zveza Škofja Loka, 1973–1997; t. e. 9, 232; t. e. 10, 290; t. e. 10, 310; t. e. 11, 334; t. e. 11, 376; t. e. 12, 416; t. e. 13, 464; t. e. 14, 516; t. e. 14, 551; t. e. 14, 564; t. e. 14, 589; t. e. 15, 640; t. e. 15, 691; t. e. 15, 742; t. e. 15, 757; t. e. 16, 856.
2. Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota Kranj (SI-ZAL-KR-95); Okrajni strelski odbor Kranj; t. e. 1, a. e. 11; t. e. 1, a. e. 12; t. e. 1, a. e. 14; t. e. 1, a. e. 15; t. e. 1, a. e. 16; t. e. 1, a. e. 17; t. e. 1, a. e. 19; t. e. 1, a. e. 24; t. e. 1, a. e. 25; t. e. 2, a. e. 45; t. e. 2, a. e. 58.
3. Arhiv Strelskega društva Lotrič Železniki; zgodovina in rezultati.

Drugi pisni viri:

Tipkopis o strelskem društvu. Hrani Strelsko društvo Lotrič Železniki.
 Ob jubileju zlata plaketa. Gorenjski glas, torek, 23. novembra 2010, str. 6.
 Elektronska pošta, Branko Košir, Škofja Loka, 30. maj 2011.
 Elektronska pošta, Antonija Dolžan, Škofja Loka, 7. junij 2011.
 Elektronska pošta, Vencelj Šturm, Železniki, 4. junij 2011.
 Elektronska pošta, Aleš Debeljak, Škofja Loka, 11. junij 2011.

Ustni viri:

Branko Košir, Škofja Loka.
 Vinko Markelj, Železniki.
 Peter Polajnar, Železniki.
 Jožica Rant, Železniki.
 Anton Sedej, Železniki

Opombe:

- ¹ <http://www.strelska-zveza.si/zveza.asp?qID=1>, 28. 5. 2011.
- ² SI-ZAL-KRA-95, Okrajni strelski odbor Kranj; t. e. 1, a. e. 12; Nekaj o strelskem športu iz kranjskega okraja.
- ³ SI-ZAL-KRA-95, Okrajni strelski odbor Kranj; t. e. 1, a. e. 16; Seznam strelskih družin 1948–1949.
- ⁴ SI-ZAL-KRA-95, Okrajni strelski odbor Kranj; t. e. 2, a. e. 58; Zapisnik ustanovnega občnega zbora 22. 4. 1949.
- ⁵ Informatorja Vinko Markelj, Železniki, in Peter Polajnar, Železniki.
- ⁶ SI-ZAL-KRA-95, Okrajni strelski odbor Kranj; t. e. 1, a. e. 17; Mesečna statistična poročila.
- ⁷ SI-ZAL-KRA-95, Okrajni strelski odbor Kranj; t. e. 1, a. e. 16; Seznam strelskih družin.
- ⁸ SI-ZAL-KRA-95, Okrajni strelski odbor Kranj; t. e. 2, a. e. 58; Železniki – Strelska družina Ratitovec.
- ⁹ SI-ZAL-KRA-95, Okrajni strelski odbor Kranj; t. e. 2, a. e. 58; Železniki – Strelska družina Ratitovec.
- ¹⁰ Datum ustanovitve 14. 3. 1950 navaja Tipkopis o Strelskem društvu Železniki, ki ga hrani Strelsko društvo Lotrič Železniki. Antonija Dolžan, svetovalka za stranke na Upravni enoti Škofja Loka, je posredovala datum ustanovitve 19. 5. 1950. Elektronska pošta, Antonija Dolžan, Škofja Loka, 7. 6. 2011.
- ¹¹ SI-ZAL-KRA-95, Okrajni strelski odbor Kranj; t. e. 2, a. e. 58; Železniki – Strelska družina Ratitovec.
- ¹² Vinko Markelj se je preselil v Žiri.
- ¹³ SI-ZAL-KRA-95, okrajni strelski odbor Kranj; t. e. 2, a. e. 58; Železniki – Strelska družina Ratitovec.
- ¹⁴ ZAL ŠKL Športna zveza Škofja Loka; t. e. 11, 334; Poročilo o delu v športni organizaciji za leto 1983.
- ¹⁵ Poročilo za leto 1984 navaja Boštjana Možina kot predsednika. SI-ZAL-ŠKL, Športna zveza Škofja Loka; t. e. 11, 376.
- ¹⁶ Informator Vencelj Šturm, Železniki.
- ¹⁷ Tipkopis o strelskem društvu. Hrani Strelsko društvo Lotrič Železniki.
- ¹⁸ SI-ZAL-KRA-95, Okrajni strelski odbor Kranj; t. e. 2, a. e. 58; Železniki – Strelska družina Ratitovec.
- ¹⁹ SI-ZAL-KRA-95, Okrajni strelski odbor Kranj; t. e. 2, a. e. 58; Poročilo o delovanju Strelske družine Ratitovec, 1. 5. 1949.
- ²⁰ V zapisniku 1. seje Strelske družine Ratitovec 5. 4. 1950 je strelišče pisano z veliko začetnico, natančna lokacija pa ni podana. Verjetno je bilo to strelišče na Češnjici v Primčevem logu. SI-ZAL-KRA-95, Okrajni strelski odbor Kranj; t. e. 2, a. e. 58; zapisnik prve seje Strelske družine Ratitovec 5. 4. 1950.
- ²¹ Informator Anton Sedej, Železniki.
- ²² Tipkopis o strelskem društvu. Hrani Strelsko društvo Lotrič Železniki.
- ²³ Pogodba med Plavalnim bazenom Železniki in Strelsko družino Železniki o najemu kletnih prostorov bazena za ureditev strelišča za zračno puško je bila sklenjena 18. 11. 1982. Arhiv Strelskega društva Lotrič Železniki.
- ²⁴ Tipkopis o strelskem društvu. Hrani Strelsko društvo Lotrič Železniki.
- ²⁵ Elektronska pošta, Aleš Debeljak, 11. 6. 2011.
- ²⁶ SI-ZAL-KRA-95, Okrajni strelski odbor Kranj; t. e. 2, a. e. 58; mesečna statistična poročila strelskih družin, poročilo za december 1949.
- ²⁷ SI-ZAL-KRA-95, Okrajni strelski odbor Kranj; t. e. 2, a. e. 58; Zapisnik občnega zbora Strelske družine Ratitovec 7. 2. 1951.
- ²⁸ Informator Anton Sedej, Železniki.
- ²⁹ Arhiv Strelskega društva Lotrič Železniki; Zapisnik 1. seje izvršnega odbora SD Ratitovec.
- ³⁰ ZAL ŠKL, Športna zveza Škofja Loka; t. e. 11, 334.

- ³¹ ZAL ŠKL, Športna zveza Škofja Loka; t. e. 11, 376; t. e. 12, 416; t. e. 13, 464; t. e. 14, 516; t. e. 14, 551; t. e. 14, 589; t. e. 15, 640; t. e. 15, 691; t. e. 15, 742; t. e. 14, 757.
- ³² "Po večletnem premoru sem se v SD Železniki ponovno pričel ukvarjati z aktivno udeležbo v strelskem športu kmalu po ponovni aktivaciji klubskega športnega strelstva v Železnikih, ki ga je spodbudil in izpeljal Branko Košir." Elektronska pošta, Aleš Debeljak, 11. 6. 2011.
- ³³ Elektronska pošta, Vencelj Šturm, Železniki.
- ³⁴ Elektronska pošta, Aleš Debeljak, Škofja Loka, 11. 6. 2011.
- ³⁵ SI-ZAL-KRA-95, Okrajni strelski odbor Kranj; t. e. 2, a. e. 58; Zapisnik ustanovnega občnega zbora 22. 4. 1949 in Poročilo o delovanju strelske družine, 28. 7. 1949.
- ³⁶ SI-ZAL-KRA-95, Okrajni strelski odbor Kranj; t. e. 1, a. e. 17; Mesečna statistična poročila strelskih družin.
- ³⁷ Informator Vinko Markelj, Železniki.
- ³⁸ Tipkopis o strelskem društvu. Hrani Strelsko društvo Lotrič Železniki.
- ³⁹ Tipkopis o strelskem društvu. Hrani Strelsko društvo Lotrič Železniki.
- ⁴⁰ Tipkopis o strelskem društvu. Hrani Strelsko društvo Lotrič Železniki.
- ⁴¹ Elektronska pošta, Vencelj Šturm, Železniki, 4. 6. 2011; "Uspešni smo predvsem v zračni pištoli, ki smo jih zaradi nižje cene v primerjavi z opremo za puško kmalu nabavili nekaj kosov tekmovalne kvalitete." Elektronska pošta, Aleš Debeljak, Škofja Loka, 11. 6. 2011.
- ⁴² Pri nakupu novega orožja je društvu pomagalo SD Olimpija in podjetja Domel, Alpes in Zasebna ambulanta Košir. Tipkopis o strelskem društvu. Hrani Strelsko društvo Lotrič Železniki.
- ⁴³ Elektronska pošta, Vencelj Šturm, Železniki, 4. 6. 2011.
- ⁴⁴ Tipkopis o strelskem društvu. Hrani Strelsko društvo Lotrič Železniki.
- ⁴⁵ SI-ZAL-KRA-95, Okrajni strelski odbor Kranj; t. e. 1, a. e. 17; Poročilo o izvršenem tekmovanju in delu v počastitev 10. obletnice OF Okrajnega strelskega odbora in njegovih družin.
- ⁴⁶ Tipkopis o strelskem društvu. Hrani Strelsko društvo Lotrič Železniki.
- ⁴⁷ Tipkopis o strelskem društvu. Hrani Strelsko društvo Lotrič Železniki.
- ⁴⁸ Tipkopis o strelskem društvu. Rezultati. Hrani Strelsko društvo Lotrič Železniki.
- ⁴⁹ Elektronska pošta, Aleš Debeljak, Škofja Loka, 11. 6. 2011.
- ⁵⁰ "Povezani smo v krovno organizacijo - zvezo klubov SZS, ki skrbi za reprezentance, v katere smo tudi mi prispevali kandidate v kadetskih in mladinskih kategorijah, naši strelci in strokovni delavci so se udeleževali tekm na mednarodnem nivoju. To dejstvo postavlja SD Železnike med uspešnejše klube v lokalnem okolju." Elektronska pošta, Aleš Debeljak, Škofja Loka, 11. 6. 2011.
- ⁵¹ Elektronska pošta, Vencelj Šturm, Železniki, 4. 6. 2011.
- ⁵² Elektronska pošta, Branko Košir, Škofja Loka, 30. 5. 2011; "Leta 2003 smo v novi športni dvorani uspešno izvedli tekme za državno prvenstvo vseh kategorij zračnega orožja, kar je za majhen klub velik zalogaj, in smo se s tem postavili ob bok večjim klubom v državi. Prav tako je prepoznavnost tega športa v lokalni skupnosti dobila novo dimenzijo." Elektronska pošta, Aleš Debeljak, Škofja Loka, 11. 6. 2011.
- ⁵³ Elektronska pošta, Branko Košir, Škofja Loka, 30. 5. 2011.

NAŠE POTI vodijo v svet! In to že 40 let!

Katarina Primožič

"Kdaj bodo pa Naše poti izšle? Do vatele bodo, a ne? A jih vsi dobimo?" so simpatična vprašanja učencev, ki jih srečujem med odmori na hodnikih naše šole. Njihovo pričakovanje naraste, ko opazijo, da se devetošolci hodijo fotografirat na šolski vrt. Roke in vznemirjenje pred izidom glasila pa seveda najbolj čutijo članice in člani literarnega krožka, ki so hkrati tudi uredništvo Naših poti. Tik pred zdajci je treba napisati še uvod k intervjuju, pesem spremeniti v slikopis, v spisih poiskati citate, ki bi jih izpostavili mogoče že v naslovu prispevka ipd.

Šolsko glasilo zagotovo obogati in popestri delo ter življenje šole. Tega so se v šoli v Železnikih zavedali učenci in učitelji že nekaj let pred izidom prve številke. "Po raznih šolah v Sloveniji že po več let izhajajo šolska glasila. Zelo so različna, a v vseh so dela malih umetnikov iz šolskih klopi. Tudi mi smo si že nekaj let želeli imeti svoj list. Letos se nam je želja uresničila. Pred nami je prva številka tega lista. Kot vidite, smo ga poimenovali NAŠE POTI," so ponosno napisali v uvodniku k 1. številki.

Želja se jim je uresničila pred 40 leti. Januarja leta 1971 (v šolskem letu 1970/71) so člani literarnega, likovnega in fotokrožka, ki so skupaj s predstavnikoma pionirske organizacije in tabornikov sestavljali uredniški odbor, ter njihova mentorja Martina Sedej (literarni krožek) in Franc Berčič - Berko (likovni krožek) oblikovali in v svet poslali prvo številko Naših poti. Veseli, polni idej, ustvarjalnosti, načrtov pa volje in zagnanosti do dela so se preizkusili v novih vlogah in nalogah ter pokazali in dokazali, da so se dela lotili na pravi način.

Člani literarnega in likovnega krožka so se menjali, mentorji ravno tako, avtorji prispevkov – največkrat so to učenci – seveda tudi. Njihove misli, izkušnje, doživljaje, spomine, slike itd. pa ohranjajo prav Naše poti.

Vsaka nova številka predstavlja duha sedanjosti, vse pretekle pa spomin na prejšnje čase.

Z voljo in zagnanostjo so postavili temelje

Kako se je začelo, je **Katjuši Benedik**, takrat osmošolki (NP; XX. letnik, šol. leto 1989/90), povedal njen oče **France Benedik**, nekdanji ravnatelj v železniškarski osnovni šoli. V intervjuju je povedal tudi tole:

"Nekatere šole v Sloveniji so v tistem času že izdajale svoja glasila. Vedel sem, da imamo na šoli veliko nadarjenih učencev in dobre slaviste, zato sem se vprašal, zakaj tudi mi ne bi izdajali svojega glasila. Tega smo se lotili z veliko vnemo. Veliko delo sta opravila mentorica Martina Sedej in Franc Berčič, ki je skrbel za tehnično urejenost in videz glasila. Na šoli je takrat že deloval fotografski krožek, zato so bile že prve številke Naših poti opremljene tudi s fotografijami. Čeprav smo že prvo leto realizirali veliko idej, smo bili vseeno presenečeni, ko se je naše glasilo na srečanju pionirjev dopisnikov v Murski Soboti pojavilo med petimi najboljšimi v Sloveniji. Presrečni so bili predvsem učenci, ki so takrat sodelovali pri urejanju prvih dveh številok."

Prva literarna mentorica šolskega glasila **Martina Sedej** pa se prvih korakov spominja takole:

"Otroci so bili sposobni in pripravljeni delati. Samo zaposlitvi jih je bilo treba s čim zanimivim. Kmalu po diplomi sem v ožjem krogu kolegov izrazila željo in pripravljenost, da začnemo s šolskim glasilom. Seveda skupaj z likovnim mentorjem oz. mentorico, ki pa ni bila za to. Šele ko je prišel na šolo likovni pedagog akademski slikar Franc Berčič in ko je nastopil delo novi ravnatelj Franc Benedik, je bil čas zrel."

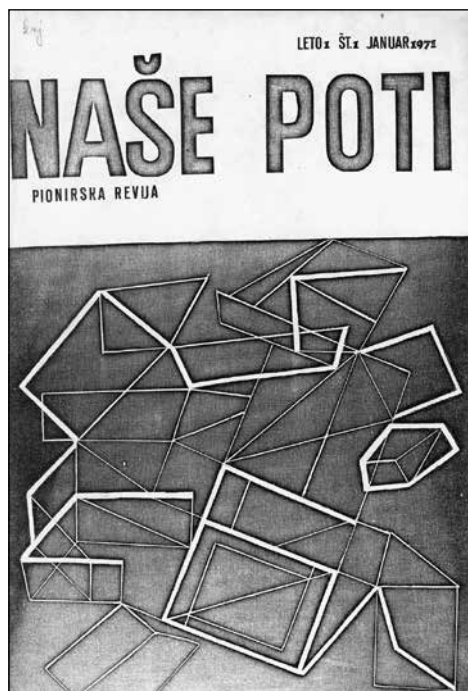
Nekega septembrskega dopoldneva leta 1970 je ravnatelj prihitel v zbornico in krenil naravnost k meni. Da, prihitel. Gotovo se je mudilo z delovnim načrtom. Vanj bi rad napisal. V tem šolskem letu bomo začeli izdajati šolsko glasilo. Vprašal me je torej: "Martina, bi prevzela glasilo?" Niti malo nisem oklevala: "Seveda. Rada!"

Skolegom Berčičem sva dobro sodelovala. "Problem" je bil edino, da so hoteli njegovi oblikovalci imeti čisto vse gradivo dokončno pripravljeno. "Je zdaj vse? Ne pride nič več?" so spraševali. Kak mladi novinar pa je še nesel intervju v potrditev in podpis intervjuwancu, zato je zamujal. Gradivo se je dalo oblikovati v lepo, zračno revijo seveda šele, ko so imeli celotni natipkani kupček listov pred seboj.

Kdo naj piše? V pionirsko revijo, kot je glasilo poimenoval kolega Berčič, naj piše in riše čim več učencev. O čem naj pišejo? O sebi. O svojem pisarnem življenju. O vsem!"

Članica prvega uredniškega odbora je bila tudi **učenka Irena Prevc** (takrat sedmošolka). Ob izidu XX. letnika je napisala: *"In kako je bilo? Revije smo se lotili z mladostno zagnanostjo in predanostjo. Skupaj smo iskali teme, se pogovarjali o življenju, izbirali primerne tekste za objavo. Zame je bilo to najsrečnejše obdobje življenja."* (Irena Hajdinjak, NP; XX. letnik, 1. št., šol. leto 1989/90)

V uredniškem odboru 1. številke so podpisani: Irena Prevc (glavna urednica), Ivanka Eržen (tehnična urednica), Breda Bešter (pionirska organi-

Naslovnica 1. številke.

zacija), Marko Černivec (fotokrožek), Jože Čufer (likovni krožek), Janez Markelj (taborniki) in Jožica Rant (literarni krožek).

Naslov glasila je večpomenski in večer

K izbiri naslova nastajajočega šolskega glasila so povabili vse učence. Razpisali so natečaj in zbirali predloge. Učenci so se odzvali in pridno pisali svoje ideje. Sodelovala je tudi **učenka Danica Benedik**, ki je 25 let kasneje napisala:

"Takrat je začelo nastajati šolsko glasilo. Potrebno mu je bilo izbrati ime. Prav dobro se spominjam, kako je učiteljica Martina Sedej pri uri slovenščine predlagala, naj na listke napišemo predloge in jih oddamo. Meni je bilo takoj jasno, da bomo v časopisu pisali o naših poteh, zato sem na listek napisala "NAŠE POTI". Po nekaj dneh je učiteljica prebrala par predlogov. Mojega ni bilo med njimi. Priznam, da sem bila razočarana. Posebno

še, ker so se mi zdeli tisti predlogi malo otročji.

Minilo je še nekaj časa, ko je učiteljica povedala, da so se zdaj za ime šolskega glasila že odločili. Ušesom nisem verjela, ko je prebrala: NAŠE POTI. Bila sem vesela in ponosna. Za nagrado sem dobila knjigo z naslovom Bevkova knjiga." (Danica Benedik, NP; XXV. letnik, šol. leto 1997/1998)

Likovnik France Berčič je v pogovoru z literarno mentorico predlagal še podnaslov "pionirska revija OŠ Železniki". Nekaj letnikov kasneje se pojavi podnaslov "literarna revija", čeprav v celoti ne ustreza temu nazivu. Tudi zadnji letniki imajo pripis "literarno glasilo". S tem je nakazana razlika med Našimi potmi in Peharjem novic, glasilom izbirnega predmeta šolsko novinarstvo.

"Dober časopis mora ustrezati bralcu!"

(Jože Bogataj)

Zbiranje in izbiranje gradiva

Večina številke ima izbrano rdečo nit – krovno temo, ki so jo izbrali v uredništvu. Načini zbiranja prispevkov pa so različni. V veliki meri so delo članic in članov literarnega krožka, ki od vsega začetka skrbi za vsebino glasila. V vsaki številki se čuti trud vseh sodelujočih, da bi bilo glasilo vedno znova zanimivo za mlade bralce.

- Trudili so se, da bi k pisanju in soustvarjanju privabili čim več učenk in učencev. Spoznavali so, da to ni enostavno. **Urednik Jože Bogataj** (takrat osmošolec) je poskusil takole:

"Že v prejšnji številki smo vas prosili, da nam pošljete čim več prispevkov. Ne vem, ali je zmanjkalo črnila ali ste bili brez papirja. Spisov ni in ni hotelo biti. Tole vam povem na uho: papirja imamo v šoli dovolj, in če ga potrebujete, ga lahko dobite. Naš nabiralnik pred govorilnico požira vse, od spisov, pohval, graj, šal do novih idej. Žal pa nerad prebavlja papirnatte prtičke." (NP; V. letnik, 2. št., šol. leto 1974/75)

- Dve leti kasneje je član uredništva, **sedmošolec Zoran Trojar**, napisal uvodnik (NP; VII. letnik, 1. št., šol. leto 1976/77), v katerem je dopisnike glasila pohvalil in okrcal:

"Zadovoljni smo bili, da je bil vaš odziv tolikšen. Dobili smo množico dobrih spisov. Nekoliko nas je motilo, da včasih prispevki niso bili pisani nalašč za glasilo. Nekateri so prepisovali stare spise iz še starejših zvezkov, drugi pa so celo pozabili, da v Naše poti spadajo samo lastni prispevki, ne pa skoraj dobesedno prepisani sestavki piscev zgodb iz revij z večjim, republiškim krogom bralcev."

- "Oh, kolikokrat smo se nasmejali!" se dela pri Naših poteh spominja **Marjeta Šmid, roj. Lotrič**.

"Najprej smo vsem na očeh na učiteljskem hodniku obesili nabiralnik, ki naj bi privabil čim več vnetih piscev, da ga napolnijo s svojimi prispevki. Vsak član je bil zadolžen še za kakšno posebno nalogo. Spominjam se, da sva se s sosoško Vanjo močno trudili okoli intervjuja s tov. Kačarjem. Preizkusili smo se tudi v tipkanju, a ne celega glasila, le kakšno stvar tu in tam."

- Z **dopisovanjem** so privabili k sodelovanju ljudi, ki so s svojimi odgovori sledili izbrani temi.

"V posebnem spominu mi je ostala priprava revije o poklicih. (NP; II. letnik, 2. št., šol. leto 1971/72) Takrat smo bili skoraj vsi člani uredništva pred poklicno odločitvijo. Želeli smo predstaviti čisto vsakdanje, pa tudi bolj nenavadne poklice. Pisali smo znanim osebam in nestrpno čakali odgovorov. Precej smo jih dobili in objavili." (Marija Urh, roj. Bernik; NP; XX. letnik, 1. št., šol. leto 1989/90)

- V glasilih so objavljeni tudi številni zanimivi **intervjuji**, ki s pomočjo osebnega stika predstavijo človeka in njegovo delo. Učenci se radi lotevajo te oblike, saj jim predstavlja poseben izziv in preizkušnjo na srečanju z intervjuvancem.

"V najlepšem spominu mi je ostalo pripravljaj-

nje številke o poklicih. Takrat sem obiskala akademskega kiparja Toneta Logondra, akademskega slikarja Doro Plestenjakovo, modnega kreatorja Rajka Pretnarja in akademskega slikarja Franceta Berčiča, ki je v tistem času poučeval na naši šoli in pomagal reviji, da je bila lepše videti. Našo revijo so tiskali v Kranju. Z Ivanko Erženovo naju je doletela čast, da sva si v ravnateljovem spremstvu ogledali, kako nastaja." (Irena Hajdinjak, roj. Prevc; NP; XX. letnik, 1. št., šol. leto 1989/90)

Za jubilejni, XX. letnik je **Nataša Benedik** napisala: *"Nikoli ne bom pozabila, kako smo delali intervjuje. To delo mi je najbolj ležalo. Pri prvem sem imela kar veliko tremo, pri drugem me je skrbela tehnična izvedba (bo kasetofon delal?), na tretji obisk pa sem šla popolnoma nepripravljena, saj sem zanj zvedela šele kakšno uro prej. Moram reči, da mi je bil prav ta, zadnji intervju, najljubši."*

- Člani literarnega krožka tudi sami radi ustvarjajo. O tem je nazorno pisala **Kristina Eržen**, ki je v uredništvu sodelovala od leta 1986/87.

"Kaj mi je bilo pri Naših poteh najbolj všeč? Pisanje, pisanje, pisanje. Lahko si se po mili volji zafilozofiral in razglabljal o zadevah, kot so smrt in ljubezen. Ali pa se pridušal nad matematiko. Lahko si ušel v svoj svet in potem besedam dodal šegavost in smeh, da ti ni bilo nerodno. Lahko si bil jezen in si pridevniko pozneje nekoliko nadišavil."

- Z **anketami** večkrat "pretresajo" misli, predloge, izkušnje in mnenja vrstnikov.

*"Pri krožku smo sestavljali ankete ter učence spraševali o knjigah in branju. Vsak ima svoje mnenje, ki je zanimivo. Nekateri mislijo, da so knjige na svetu zato, da nam grenijo življenje, večina pa meni, da brez njih ne bi šlo," o izkušnji z anketiranjem pišeta **sedmošolka Urška Čufar** in **osmošolka Špela Bešter**. (NP; XXXIII. letnik, 1. št., šol. leto 2008/09)*

Šestošolki Jera Šuštar in Ema Jensterle sta stvarno ugotavljali: *"Večina vprašanih je odgovorila z veseljem, le "devetčki" odgovorov niso želeli napisati. Na pot nam je stopil tudi kakšen tak, ki je menil, da so te ankete 'brezvezne'."* (NP, XXXIII. letnik, 1. št., šol. leto 2008/09)

- Marsikatera številka bi lahko dobila podnaslov "raziskovalna naloga", saj so se člani uredništev lotevali tudi **raziskovanja** s pomočjo pisnih in ustnih virov.

V uvodniku 1. št. XXVI. letnika (šol. leto 1998/99 – številka ob 650-letnici Železnikov) so člani uredniškega odbora napisali:

"V prvem delu vam je naša učiteljica slovenščine in zgodovine, ga. Mira Šmid, pripravila nekaj drobcev iz gospodarske, socialne in kulturne zgodovine Železnikov do propada železarstva. Obiskali smo kustosa muzeja v Železnikih, g. Jureta Rejca, ki je spregovoril o svojem delu in muzejskih zbirkah. V drugem delu pa smo v zgodovino pokukali sami. Pocukali smo naše dedke, babice, strice, tete, očete, mamice ... in jih povprašali, kaj so delali v otroških letih ..."

- **Sodelovanje z učitelji različnih predmetov**, ki z učenci pri pouku ustvarijo zanimive plakate, prevode, literarne in neliterarne prispevke itd. *"Za pomoč smo prosili tudi učiteljice. Pa ne le tiste, ki na naši šoli poučujejo materni jezik, ampak tudi tiste, ki učijo angleščino, ter učiteljice razrednega pouka. K pisanju so nago-vorile nas, najstnike, od sile pridno pa pišejo učenci razredne stopnje. Tudi prvošolci!"* sta bili s sodelovanjem zadovoljni **devetošolki in urednici Katarina Tolar in Kristina Nastran**. (NP, XXXI. letnik, 1. št., šol. leto 2006/07)

- **Devetošolci se predstavijo**

"Letos smo v uredništvu tuhtale, da bi bilo fino uvesti nekakšno tradicionalno temo šolskega glasila, v kateri bi se vsako leto znova predstavi-li najstarejši učenci šole. Kmalu smo dobile

prispevkov "ko listja in solate" (bi rekla kakšna učiteljica), da nismo vedele, kam bi jih dale. Vse smo pregledale, prekomentirale, se tudi nasmejale, nato pa razvrstile tako, da je nastalo to, kar imate v rokah," je novost predstavila **sedmošolka Tajda Koblar**. (NP, XXXIII. letnik, 3. številka, šol. leto 2008/09)

Člani uredništev in njihovi mentorji

Vsako leto se je v uredništvu kaj spremenilo. Seveda, osmošolci so odhajali, petošolci oz. šestošolci so prihajali. Redko kdo se je med letom premislil. Večina je ugriznila v delo in ustvarjala.

"Učenke in učenci v uredništvu so bili sposobni in delavni, radovedni in domiselni, pa tudi zanesljivi. Skupno delo jim je prinašalo odgovornosti, ki jih prej niso poznali. Kar smo se dogovorili in kar so sprejeli, je bilo treba izpolniti, in to v zastavljenem roku. Hkrati pa ne zanemariti rednih šolskih obveznosti," je svoje mlade sodelavce v pogovoru z **urednico**, takrat devetošolko, **Barbaro Okorn** pohvalila **mentorica Martina Sedej**. (NP, XXX. letnik, 1. št., šol. leto 2005/06)

V šolskem letu 1992/93 je mentorstvo literarnega krožka prevzela **učiteljica slovenščine Dorica Prevc**. V pogovoru z mladima novinarjema **Lu-**

Literarna mentorica Martina Sedej (NP, XXX. letnik, 1. št., šol. leto 2005/06).

NAŠE POTI

Literarno glasilo OŠ Železniki, 30l. I. 2008/2009, letnik XXXIII, 3. številka

Devetošolci so pisali o sebi in svojih izkušnjah.

Literarna mentorica Dorica Prevc z Lukom Debencem in Katarino Tolar (NP; XXX. letnik, 1. št., šol. leto 2005/06).

kom Debencem in Katarino Tolar (oba sta bila takrat osmošolca) je povedala: *"Uredniški odbor je zasedal v dopoldanskem času, šesto ali sedmo šolsko uro. Včasih smo se pred izidom nove številke sestajali tudi popoldne. Pri ustvarjanju novih števil, predvsem prve, smo strašno uživali. Našo prvo številko smo namreč delali še na klasičen način, na način, ki ga je imela ga. Sedejeva. Vse spise je bilo treba prilepiti na matrice in te velike pole papirja potem poslati v tiskarno. Jaz bi temu rekla prej zabava kot resno delo, čeprav je bilo dela zelo*

veliko, vendar so ob tem pripravale na površje vsakršne možne domislice in ideje. Od ustvarjalnosti so se takrat iskre kresale." (NP, XXX. letnik, 1. št., šol. leto 2005/06)

Naše poti nekaj let niso izhajale. Ni bilo človeka, ki bi prevzel vlogo 'spodbujevalca', zbiralca, urejevalca, lektorja, tipkarja, oglaševalca, prodajalca ... Vsako leto znova sem razmišljala o glasilu, ki spet ni izšlo, o generacijah otrok - ustvarjalcev, ki jim nismo ponudili možnosti, da bi svoje spise objavili tudi v šolskem glasilu. Marsikaj, kar je napisano, mora v svet, med ljudi!

*"Na konferenci ob zaključku šolskega leta 2002/03 sem dvignila roko in ... In ravnatelj pa tudi sodelavci so bili veseli, da bodo Naše poti nadaljevale s svojim potovanjem. Vesela sem, da je tistega dne roko dvignila tudi učiteljica Mateja Markelj, s katero sva sodelovali prvih nekaj let," sem **Barbari Okorn** odgovorila na vprašanje o mentorskih začetkih. "Delo mentorja najbolj popestrijo tedenska srečanja s člani literarnega krožka. Pridejo učenci, ki jih veseli pisanje, branje pa tudi igranje - največkrat z besedami. Razveselimo se pošiljk*

Literarna mentorica Katarina Primožič v družbi članov uredništva: Špela Kavčič, Tjaša Polajnar Vešligaj, Lucija Čufar, Sara Šmid, Petra Benedičič, Kristjan Bradač in Domen Prevc (NP; XXXV. letnik, 1. št., šol. leto 2010/11).

prispevkov, se vanje poglobimo, jih ovrednotimo in nazadnje se razvrstimo glede na temo. Pri delu smo kritični, ne objavimo vsega, kar pride. Naše načelo in želja pa je, da bi v glasilu objavili čim več prispevkov različnih učencev, saj vemo, da je to dobra motivacija za nadaljnje ustvarjanje."

Tudi likovni mentor **Franc Berčič - Berko** ima na čas ustvarjanja Naših poti lepe spomine. *"Veselilo me je delati glasilo z učenci. Zelo radi so se pridružili in jih ni bilo treba prav nič priganjati. Delali smo po šoli. Pred očmi so imeli uresničljiv cilj: izdali bodo glasilo. Pri pisanju niso sodelovali, bili pa so izredni pri risanju, likovnem in tehničnem oblikovanju. Ko si gledal te otroke, kako z veseljem delajo nekaj novega, kar ni bilo nič podobno vsakdanjemu učenju, ko si videl njihovo pripravljenost vztrajati, dokler delo ne bo končano, si vedel: To je tisto pravo. To je potrditev, da delamo dobro in prav."* (NP, XXX. letnik, 1. št., šol. leto 2005/06)

V šolskem letu 1974/75 je na šoli v Železnikih likovni pouk pričel poučevati akademski slikar **Janez Hafner**. Prevzel je tudi skrb za likovno podobo glasila.

"Pred tridesetimi leti je bilo ustvarjanje Naših poti popolnoma drugačno: delali smo s škarjami in lepilom. Še o kopirnem stroju, da bi nam kaj povečal ali pomanjšal, smo lahko le sanjali." Do danes se je tudi pri tem delu veliko spremenilo. O tem je današnji mentor Janez Hafner v pismu pisal članu uredništva **Luku Debencu**. *"Tesneje sodelujem s tehnično urednico: gre za izbor digitalnih posnetkov uspešnih likovnih del, nato pa določiva njihov raspored, velikosti in odnose glede na pomembnost. Tudi jaz razmišljam o bolj barvitih straneh. Verjamem, da nam bodo cenovno vsak dan dostopnejše."* (NP; XXX. letnik, 1. št., šol. leto 2005/06)

Tako kot literarni tudi likovni mentor skrbi, da so v glasilu predstavljena dela učencev razredne in predmetne stopnje. Ko smo v šolskem letu 2009/10 pri literarnem krožku prebirali in vrednotili prispevke, smo premišljevali, kaj storiti, da

številka Naših poti ne bi bila preobsežna, saj so se besedila, primerna za objavo, pošteno namnožila. Devetošolci pa so nam pričeli posredovati tudi spomine na osnovno šolo. Ugotovili smo, da so nam učenci od 1. do 5. razreda poslali toliko pravljič, pesmic in zgodb, da bi glasilo lahko izšlo le z njihovimi literarnimi prispevki. S tem predlogom sem sez-

Likovni mentor Franc Berčič - Berko
(NP; XXX. letnik, 1. št., šol. leto 2005/06).

Likovni mentor Janez Hafner in Luka Debenc
(NP; XXX. letnik, 1. št., šol. leto 2005/06).

nanila še somentorico Marijo Gasser in ravnateljca Franca Ranta. Oba sta ga podprla. Učiteljica Marija Gasser je z ostalimi učiteljicami nižje stopnje poskrbela za likovne izdelke, ki jih je nato izbral likovni mentor Janez Hafner. Takrat je prvič izšla številka, ki so jo dobili le učenci razredne stopnje.

Brez odgovornih in zagnanih učencev ter njihovega veselja ne bi šlo

Okoli glasila se je zbiralo in do zdaj nabralo mnogo ustvarjalcev in članov uredništev. Ob okroglih obletnicah Naših poti so jih "aktualni" sodelavci kaj povprašali. V XX. letniku Naših poti lahko preberemo bogato zbirko njihovih izkušenj. Tu jih je le nekaj.

- **Jože Bogataj:** *"Ko sem bil urednik, sem moral napisati urednikovo besedo, ki naj bi govorila o rdeči niti glasila. Urejen časopis mora imeti članke, ki ustrezajo bralcu. Spisi so se mi že tedaj zdeli zelo suhoparni. Raje sem koga intervjuval ali pa smo skupaj kaj raziskovali."*
- **Marija Demšar:** *"Včasih smo se pri delu nasmejali. Izbrane prispevke so nam pretipkali v tajništvu, saj sami nismo imeli pisalnega stroja. Dobili smo ga proti koncu mojega sodelovanja za neko nagrado."*
- **Marjeta Šmid (roj. Lotrič),** članica uredništva od leta 1977/78 do 1979/80: *"Najlepše pri delu? Branje prispevkov! Nič ni bolj zanimivega kot poslušati, kaj je kdo napisal, kaj je doživel, videl, občutil, kako je znal biti duhovit in vsestransko zanimiv. Kolikokrat smo se nasmejali! To je bilo gotovo najlepše!"*
- Od 5. do 8. razreda je **Marija Benedik** prispevala veliko duhovitih in zanimivih literarnih prispevkov. O svoji izkušnji z delom pri glasilu pa je napisala: *"Vsako leto smo imeli probleme s tem,*

da smo spravili skupaj le eno ali dve številki. Prispevki so se zaradi tega seveda dolgo zbirali. Tako sta bila nekoč v rubriki o živalih dva spisa istega učenca iz Sorice. V prvem je opisal ovco, ki so jo imeli doma in je bila breja. V drugem pa smo izvedeli, da ima ta ovca že dva potomca."

- Mentorica je na enem izmed izobraževanj poslušala o tem, da je dobro, če se mentor včasih popolnoma umakne. To je seveda mogoče, če ve, da ima med mladimi uredniki učenca, sposobnega voditi ostale. Učenec, ki je imel ogromno idej in volje, da jih je uresničeval, je bil **Marjan Pogačnik**. Sam se svojega dela spominja takole: *"Ne da bi se hvalil, lahko rečem, da sem bil takrat s srcem in dušo pri Naših poteh. Ogromno časa sem posvetil tej reviji. Bil sem "punčka" za vse: skrbel sem najprej za reklamo in se bal, če se nas bo kdo usmilil in kaj napisal. Prispevke sem prebral, jih izbral, popravil. Tipkal, pa čeprav samo z dvema prstoma in čeprav je na začetku mrgolelo napak. Zbiral sem sodelavce, ki bi revijo ilustrirali in tehnično urejali. Ilustriral, fotografiral, organiziral. Seveda pisal, intervjuval, anketiral. Bil sem pravi entuziast, ves navdušen in poln idej. Včasih so bile te tudi malo čudne, preveč nenavadne, samosvoje ali pa visokoleteče. Toda delo je zaman, če človek zanj nima veselja."*

Literarne mentorice

- učiteljica slovenščine Martina Sedej od I. do XXI. letnika
- učiteljica zgodovine Vera Završan posebna številka, maj 1974
- učiteljica slovenščine Nika Marenk Vujić sodelovala pri X. letniku
- učiteljica slovenščine Dorica Prevc XXII., XXIV. do XXVII. letnik
- profesorica slovenščine in angleščine Mira Prevc XXIII. letnik
- profesorica razrednega pouka Barbara Demšar XXIII. letnik in 2. št. XXVIII. letnika

- profesorica slovenščine Katarina Primožič od XXVIII. letnika naprej
- profesorica angleščine Tadeja Šuštar posebna številka (2. št. XXVIII. 1.)
- učiteljica razrednega pouka Mateja Markelj sodelovala od XXVIII. do XXX. letnika
- univ. dipl. kulturologinja Katja Mohorič Bonča sodelovala pri 2. št. XXXI. letnika
- profesorica razrednega pouka Andreja Rant Bogataj sodelovala pri XXXII. in XXXIII. letnika
- profesorica razrednega pouka Marija Gasser sodelovala pri 1. št. XXXIV. letnika

Likovna mentorja

- akademski slikar Franc Berčič - Berko od I. do IV. letnika
- akademski slikar Janez Hafner od V. letnika naprej

Oblikovanje glasila

Za oblikovanje glasila so bili vrsto let odgovorni člani likovnega krožka. Sodelovali so kot tehnični uredniki. Ko se je nabralo dovolj prispevkov za novo številko, so v popoldanskem času učenci in oba mentorja (literarni in likovni) snovali in pripravili koncept revije: natipkane prispevke, razvrščene po temah, so strigli, razvrščali na risalne liste, dodajali slike in fotografije ter vse to predstavljali po papirju toliko časa, dokler niso bili zadovoljni z izgledom revije. Šele nato so gradivo prilepili in ga poslali v tiskarno.

V šolskem letu 1992/93 (XXII. letnik) je izšla zadnja številka, ki so jo natipkali s pisalnim strojem ter pri oblikovanju uporabili škarje in lepilo.

Naslednje leto (1993/94) so besedila že tipkali z računalnikom. Ta sodobni pripomoček je bil v veliko pomoč tudi pri oblikovanju. Tega dela se je lotil **Franc Rant**, ki je bil takrat ravnateljev pomočnik, danes pa je ravnatelj naše šole. Z oblikovanjem glasila se je ukvarjal do šol. leta 1999/2000. Ob izidu XXX. letnika (šol. leto 2005/06) se je spominjal:

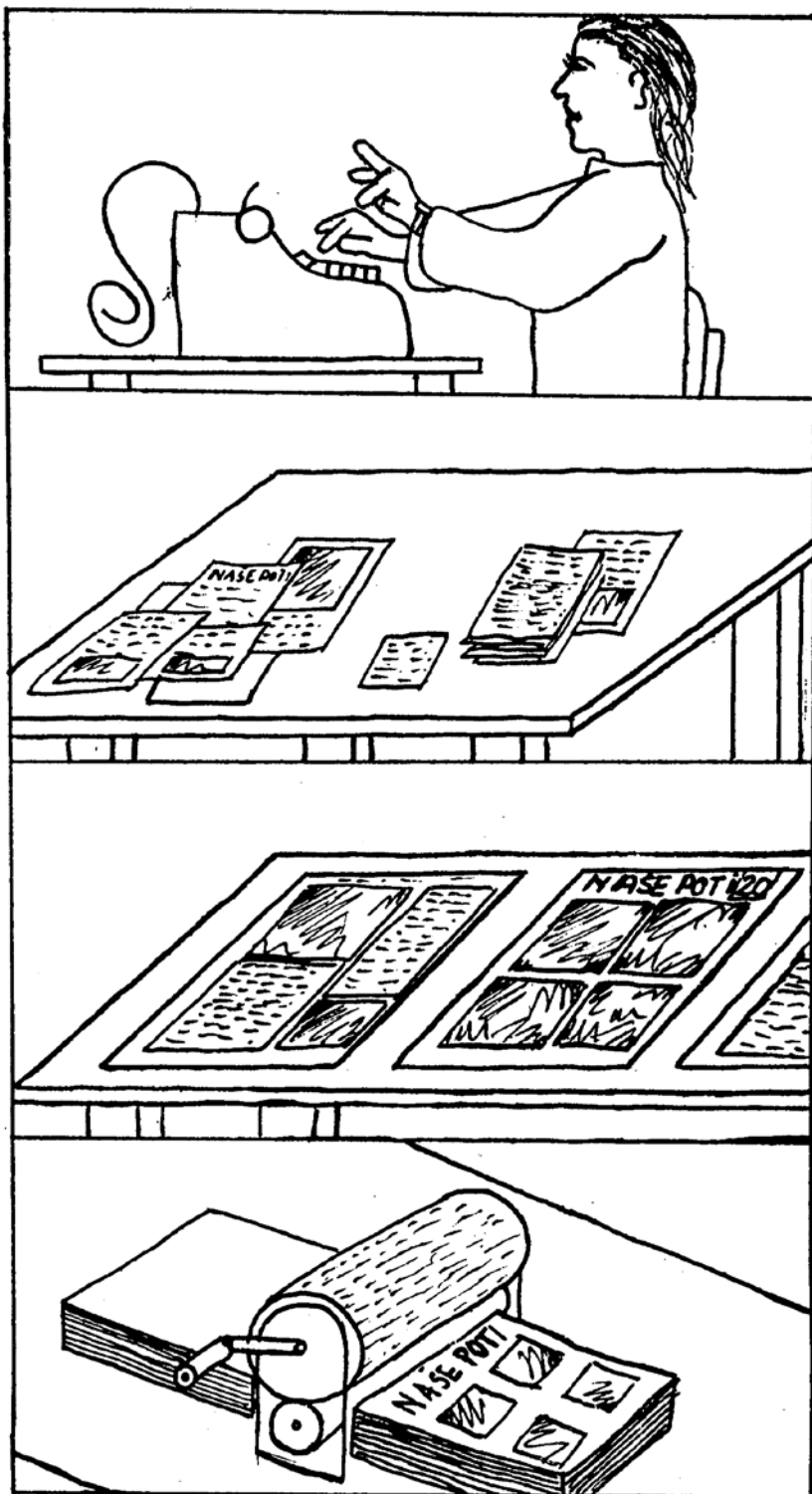

Naslovnica XXII. letnika.

"Takrat so bili časi pohoda računalnikov, zato so v uredništvu rabili nekoga, ki je to obvladal in je bil za to pripravljen žrtvovati tudi nekaj časa. Oblikovanje glasila sem vzel kot hobi. V šoli smo uporabljali še Commodore 64, pozneje pa osebni računalnik, s katerim bi se danes lahko merilo vsako elektronsko računalno."

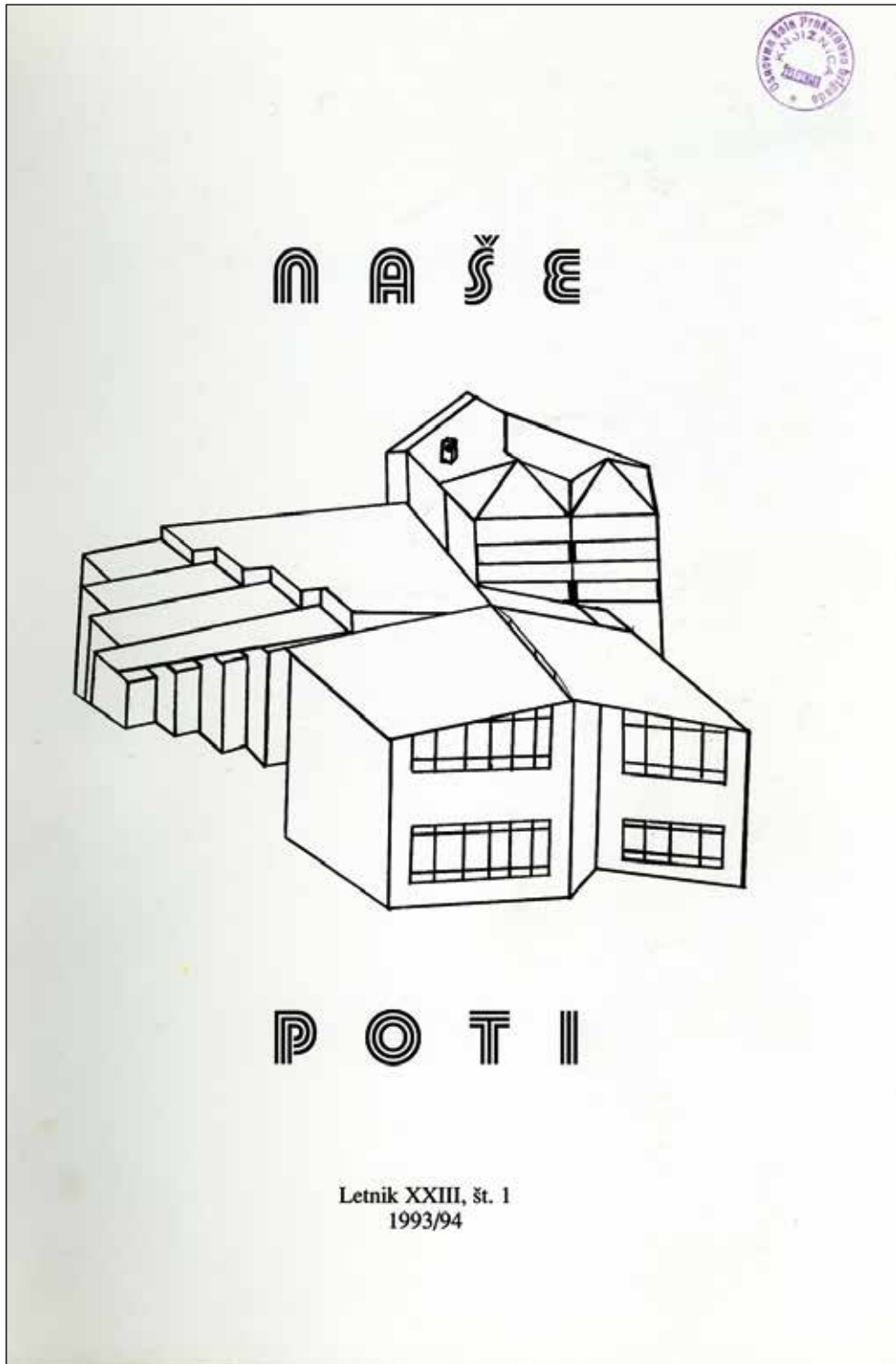

Franc Rant – prvi, ki je oblikoval glasilo z računalnikom.

Bilo je nekoč ...
(Simon Benedičič,
8. c; NP, XX. letnik,
šol. leto 1989/90).

SIMON BENEDIČIČ 8.c

Naslovnica prve številke, oblikovane s pomočjo računalnika.

Alenka Bertoncely med intervjujem z novinarkama Jernejo Okorn in Kristino Nastran.

Od šol. leta 1999/2000 do 2003/2004 glasilo ni izhajalo.

Po ponovnem zagonu glasila je delo oblikovalke prevzela učiteljica fizike in poznavalka dela z računalnikom **Alenka Bertoncely**, ki je sodelovala tudi pri nekaterih prejšnjih letnikih, ko je z učenci fakultativnega predmeta računalništvo tipkala prispevke. Novinarkama **Jerneji Okorn** in **Kristini**

Nastran je razložila svoje delo: *"Zdaj dobim že skoraj dokončno obliko besedil, ki jih pripravi mentorica Katarina Primožič. Ona mi da že vse pretipkano in mi pove, kako si bodo prispevki sledili. To, kar dobim, mora biti čim manj oblikovano. Ko vse to postavim v neko obliko, z g. Hafnerjem, ki je likovni urednik, pripraviva slike. Potem sproti določam obliko besedila in vstavljam slike."* (NP; XXX. letnik, 1. št., šol. leto 2005/06)

Glasilo je bilo kar nekaj let črno-belo. Le naslovnice so bile včasih natisnjene na barvno podlago.

Barvni tisk je glasilo prvič popestril v šolskem letu 1997/98. Takrat so bile v barvah platnice in dve sliki v reviji. Kasneje je likovno podobo glasila obogatil barvni sredinski list. V uvodniku (NP, XXVIII. letnik, 3. št., šol. leto 2003/04) pa mentorici pozivata bralce, naj kar sami pobarvajo nekatere naslove rubrik.

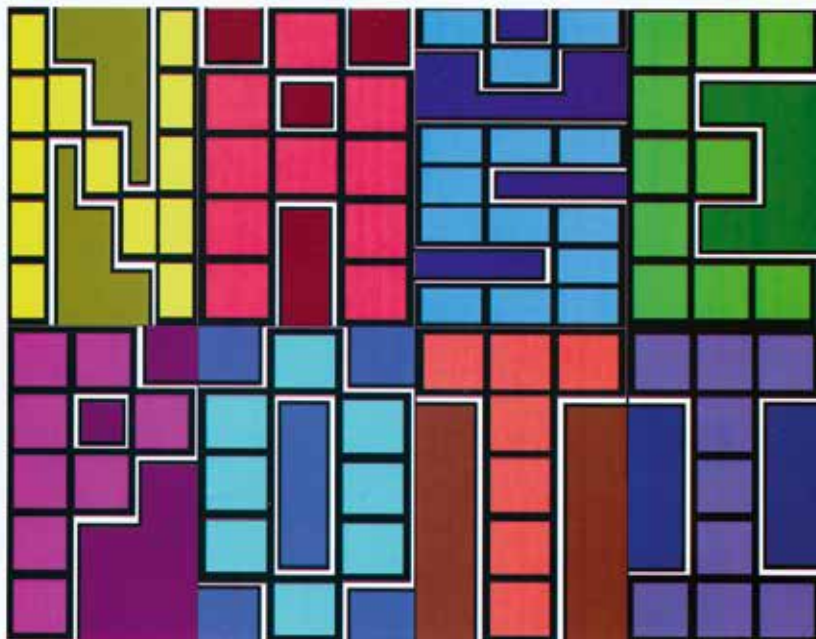

Naslovnica XX. letnika.

NAŠE
POTI

Literarno glasilo OŠ Železniki, šol.l. 2010/2011, letnik XXXV, 1. številka

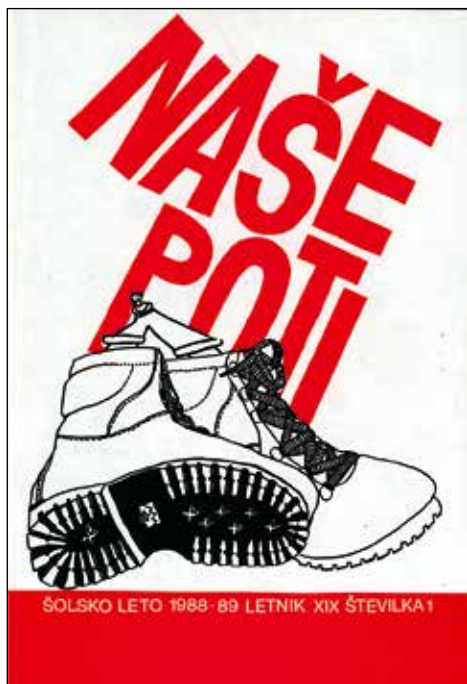

Literarno glasilo OŠ Železniki, šol. l. 2010/2011, letnik XXXV, 2. številka

Naše poti gredo v svet

Člani uredništev so bili kar nekaj let (od I. do XXVIII. letnika) zadolženi tudi za prodajo glasila. V šoli so ga kupovali učenci in učitelji, nato pa so stopili še v delovne organizacije, kjer so jim dovolili prodajo v času delavske malice. Včasih so se po dva in dva preizkusili kot trgovci po domovih. Marsikdo jih je pohvalil in seveda revijo tudi kupil.

Nika Tušek je kot osmošolka opisala svojo izkušnjo prodajalke Naših poti: *"S Tatjano sva šli prodajat Naše poti v Tehnico in Dom opremo. Rosilo je in sva kar precej mokri prišli v tovarno. Najprej sva revijo ponudili delavcem v Dom opremi, nato pa še v Tehnici. Imeli so vrsto šaljivih pripomb. Nekdo je rekel, da je ta revija namenjena le Čevljarni Ratitovec, ker je na naslovni strani čevelj. Svetoval nama je, da naj v prihodnji številki Naših poti na naslovnico narišemo Tehnico. Seveda sva vsakomur vse obljubili in pritrdili. Revija je šla kar dobro v prodajo."* (NP, XX. letnik, šol. leto 1989/90)

Naslovnica XIX. letnika.

Zelo aktiven in ustvarjalen član uredništva je bil **Marjan Pogačnik**. V anketi, ki jo je objavil v XVI. letniku, ko je bil osmošolec, je bralce tudi vzgajal: *"Zamislil sem se ob naslednjih vrsticah iz ankete: 'Doma so rekli, da lahko denar porabim za kaj bolj koristnega.' O ljubi očetje in mamice! Učenci morajo imeti tudi nekaj takega branja. O ceni je težko govoriti. Lahko rečem, da je v eno samo številko vložena veliko truda. Če bi jih učenci radi kupili, jim tega ne branite. 'Cena ni večja od osmine kilograma motovilca, 'bi rekel Rifle."* (NP, XVI. letnik, št. 1-2, šol. leto 1986/87)

Po nekajletnem premoru je glasilo spet šlo na pot v šolskem letu 2003/04. Takrat sem prevzela delo mentorice literarnega krožka. Novinarka **Barbara Okorn** me je v pogovoru za Pehar novic spraševala tudi o nakladi in prodaji glasila: *"Ob izidu naše prve številke si ob podatku 250 izvodov nisem najbolje predstavljala, kaj to pomeni. Nekateri so se čudili, da na tako veliki šoli natisnemo le toliko izvodov posamezne številke. 'Ponatis je vedno mogoč,' sem si mislila. Pa ni bil nikoli potreben. Moja prva izkušnja s prodajo Naših poti ni najboljša. Kljub temu, da so strokovnjaki glasilo pohvalili (poslali smo ga v uredništvo revije Otroci in družina, kjer je šolska glasila ocenjevala bibliotekarka Franceska Žumer), ga učenci in njihovi starši niso kupovali. Zgodilo se je celo, da je učenka, ki je imela v glasilu objavljen prispevek, pripeljala v šolsko knjižnico nekaj prijateljic, jim pokazala in prebrala svoje besedilo, Naših poti pa ni kupila."* (Pehar novic; III. letnik, 1. št., šol. leto 2004/05)

V šolskem letu 2004/05 je glasilo prvič izšlo v družbi s **Peharjem novic**, ki ga izdajajo učenci izbirnega predmeta šolsko novinarstvo pod vodstvom učiteljice **Tadeje Šuštar**. Takrat smo prvič natisnili toliko revij, da smo jih posredovali vsaki družini naših učencev. S tem predlogom, ki so ga sprejeli, so bili starši seznanjeni na roditeljskih sestankih. Od takrat pa do danes so nekaj številčk plačali starši, nekaj pa jim je bilo podarjenih, saj jih je plačala šola.

Luka Debenec, Kristina Nastran, Barbara Okorn, Jerneja Okorn, Katarina Tolar in Vid

Vodopivec so ob XXX. letniku (šol. leto 2005/06) poudarili: *"Niso pa Naše poti namenjene samo tistim, ki imajo v njih objavljen prispevek. Namenjene so vsem: od tistih, ki niti brati še ne znajo, do tistih, ki obiskujejo šolo, mamicam, ki kuhajo kosilo, pa tudi dedkom, ki sedijo v naslanjačih in prebirajo naše prispevke. Skratka vsakomur, ki jih vzame v roke. Naše poti torej niso samo naše, ampak so last vseh, ki jih želijo brati."*

Nagrajene številke

Marjan Pogačnik, osmošolec in urednik glasila v šol. letu 1986/87, je v anketi o Naših poteh kritično razmišljal tudi o nagradah: *"Nagrade v veliki meri dobijo tista glasila, ki so zanimiva. Toda nekaj pa je le: vsi ob tem pozabljamo na učence od prvega do petega razreda, ki nekaterih sestavkov ne razumejo. Četrtošolci mogoče že, toda kako naj razumejo prvošolci, ki komaj poznajo črke. In še nekaj. Dobro bi bilo, da bi bili v žiriji tudi učenci, ki bi vsako glasilo prebrali. Tako pa odrasli odločajo, kaj da radi berejo otroci."* (NP; XVII. letnik, 1./2. št.)

Različne organizacije in uredništva so razpisovali nagradne natečaje za šolska glasila. Mentorji in učenci – člani uredništev – so jih večkrat poslali in za svoje delo prejeli tudi nagrade.

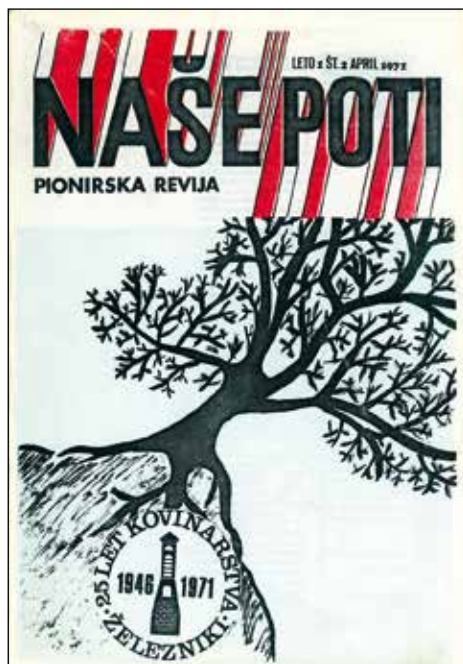
- Glasili **I. letnika** so korajžno poslali v ocenjevalne komisiji Zveze prijateljev mladine Slovenije. In ...

"Nagrajeni smo!" je nekega dne veselo zaklicala Irena. Debelo sem jo pogledala, pa je začela pojasnjevati: "Naš list NAŠE POTI je nagrajen. Zato gremo štirje člani uredniškega odbora v Mursko Soboto na srečanje mladih literatov in pionirjev dopisnikov." (Ivanka Eržen, NP; II. letnik, 1. št., šol. leto 1971/72)

Seveda se tudi mentorica z veseljem spominja tega dogodka. *"Leto 1971 je ponujalo še nekaj. Bilo je 25 let od ustanovitve kovinarske zadruga NIKO, nove industrije kovinarjev v Železnikih. Na to me*

je opozoril moj mož Niko Sedej, vodja splošno-kadrovskega sektorja v tovarni Niko. Zato so učenci kot novinarji obiskali ustanovne člane te zadruga. Pogovarjali so se z učenci in ti so jim kasneje prinesli natipkana besedila v podpis. Vse to smo objavili. Tisti intervjuji so zdaj, po 40 letih, veliko vredni. Menda vsako leto več. Le vedeti je treba, kje so: v 2. številki I. letnika pionirske revije Naše poti. Da je bil že prvi letnik Naših poti nagrajen kot eno od petih najboljših slovenskih osnovnošolskih glasil v šolskem letu 1970/71, pravzaprav ni čudno. Kar pogledjte obe številki, kako sta lepi že na zunaj! V utemeljitvi pa so omenjali tudi dobra, zanimiva besedila, vzorno razvrščena v rubrike z ustreznimi naslovi, in notranji videz. Ocenjevalni komisiji je bila vseh tudi povezava šole s krajem. In skrb za jezik."

Prvo leto so pri delu uredništev aktivno sodelovali: Irena Prevc, Ivanka Eržen, Breda Bešter, Marko Černivec, Jože Čufer, Janez Markelj, Jožica Rant, Tomaž Demšar, Janez Ferlan, Ivanka Hudo-

Naslovnica 2. številke 1. letnika Naših poti, ki je posvečena 25-letnici kovinarstva.

lin, Miran Jemec, Sonja Plešec, Marta Prezelj, Aleš Primožič in Radovan Triler.

"Ponosni smo odpotovali v Mursko Soboto. Tam smo si ogledali razstavo glasil ter se pogovarjali s pesniki in pisatelji. Stanovali smo po domovih in spoznali mnogo novih prijateljev, s katerimi smo si še dolga leta dopisovali. Osebo pa imam še lep spomin na prvo vožnjo z vlakom. To so bili zares zlati časi!" (**Irena Prevc Hajdinjak**, NP; XX. letnik, 1. št., šol. leto 1989/90)

Članice literarnega krožka so bile objavljene na srečanje pionirjev dopisnikov v Mursko Soboto. O obisku vrstnikov iz Prekmurja in doživetjih ob podelitvi nagrad so poročale v naslednji številki Naših poti (NP; II. letnik, 1. št., šol. leto 1971/72).

"Jeseni 1972 so nas povabili še v Kranj. Bila sem osmošolka," se spominja **Ivica Krek, roj. Bohinc**. (NP; XX. letnik, 1. št., šol. leto 1989/90) *"Z mentorico sva se udeležili podelitve v Prešernovi hiši. Spominjam se, da so bile navzoče samo odrasle osebe. ... Zdelo se mi je zelo imenitno, da*

so v tako izjemnem kulturnem ozračju omenjali tudi Naše poti, delo neukih mojstrov, učencev."

- Leta 1979 je uredništvo revije Pionir nagradilo literarno-dopisniški krožek naše šole, ki je bil v prejšnjem šolskem letu zelo dejaven. Podarili so jim 1.500 dinarjev, Zveza kulturnih organizacij je dodala še 1.000 dinarjev. S tem denarjem so si člani krožka kupili pisalni stroj. Darilu so do-

Nasmejano uredništvo se je razveselilo nagrade – pisalnega stroja (NP, XX. letnik, šol. leto 1989/90).

Srečanja pionirjev dopisnikov v Murski Soboti so se udeležile Irena Prevc, Ivanka Eržen, Ivica Bohinc, Mira Gaser, Sonja Plešec in Magda Čenčič. Med njimi je tudi Alenka Sadar iz Škofje Loke.

Na obisku pri Mateju Boru. Od leve proti desni: pesnik Matej Bor, mentorica Martina Sedej, učenki Maja Korošak in Štefka Zadravec.

dali še zanimivo nalogo, ki so jo člani literarnega krožka ponosno sprejeli z velikim veseljem in odgovornostjo. Dobili so priložnost, da obiščejo in intervjuvajo pesnika Mateja Bora. Delo sta dobro opravili osmošolki Maja Korošak in Štefka Zadravec. Njun intervju s pesnikom je bil objavljen v reviji Pionir.

- Nagrajene so bile tudi Naše poti **XIII. letnika** (šol. leto 1982/83). Tokrat (leta 1984) so šli učenci po nagrado v Škofjo Loko. Skupaj s starši so bili tudi gostitelji nekaterih pionirjev dopisnikov iz vse Slovenije. *"Pri meni je prespala učenka iz Nove Gorice, leto dni starejša od mene,"* je pisala **Špela Bradeško – Brudar** v 1. številki XX. letnika. *"Še dolgo sva si dopisovali. Spominjam se, da smo si ogledali tudi Dražgoše in da smo zadnji večer v Šk. Loki imeli ples."*
- Po nagrado za celoten **XVI. letnik** so šli pa v Ljubljano. Nad Našimi potmi je takrat bedel urednik Marjan, tretja, obsežna posebna številka pa je bila posvečena **40-letnici kovinarstva**. To je bilo spet zadoščjenja in zadovoljstva! Posebnost 3. številke je še v tem, da je izšla v kar 1.900 izvodih, tako da so jo lahko dobili vsi zaposleni v treh železnikarskih tovarnah. Ustvarjalo jo je res veliko učencev, dogovarjati se je bilo treba z intervjuvanci in jih s kasetniki obiskovati po to-

varnah in tudi doma. Potem pa mukotržno sedeti ob posnetkih, jih poslušati in prepisovati ter iz pogovorov v pogovornem jeziku in narečju napisati sestavke v knjižnem jeziku. Koliko so se vsi skupaj naučili pri tem!

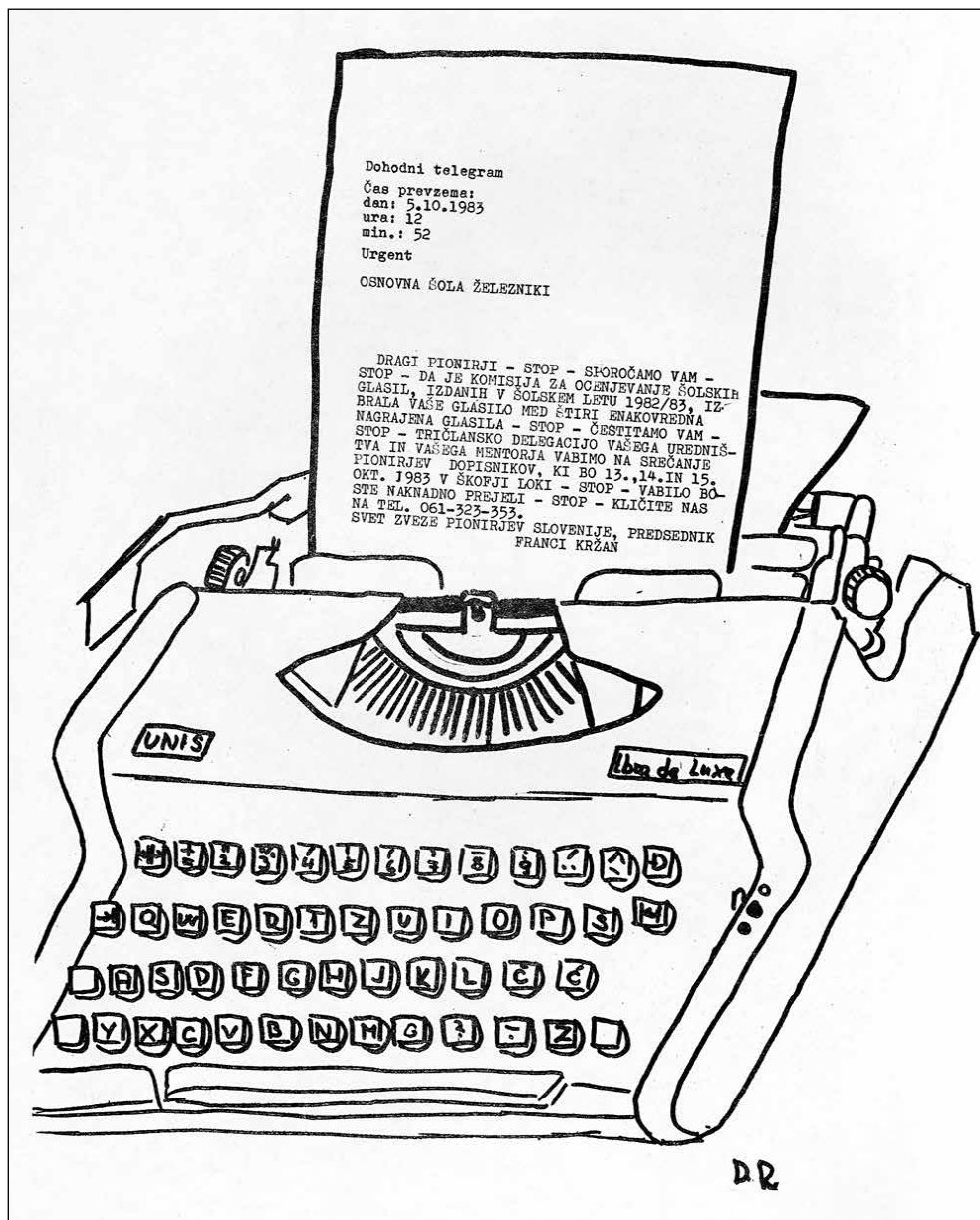
Aktivni sodelavci v tem letu so bili: Marija Benedik, Marko Bobar, Anika Bogataj, Andreja Božič, Martina Čemažar, Simona Čufar, Boštjan Demšar, Jan Eržen, Mateja Gaser, Mija Habjan, Valerija Habjan, Mojca Jelenc, Niko Jensterle, Uroš Koblar, Jure Leva, Mirjam Lotrič, Nataša Lotrič, Gregor Malenšek, Alenka Markelj, Mojca Mesec, Breda Pfajfar, Mateja Pfajfar, Tomaž Pintar, Damjana Rakovec, Irena Rejc, Darja Rihtaršič, Majda Sedej, Metka Štalec, Andreja Tolar, Milena Trajkovič, Rok Trojar, Tina Valentinčič, Aleš Žumer, Petra Benedičič, Marjeta Bertoncelj, Andrejka Demšar, Kristina Eržen, Gregor Kalan, Vilko Leben, Nataša Mohorič, Karmen Nastran, Barbara Peternelj, Rafko Primožič, Nataša Sedej, Jana Šturm, Mojca Tolar; Jure Tarfila, Tomaž Pintar, Joži Pintar, Anita Žitnik, Tončka Tolar, Mira Rovtar, Lucija Šolar, Tina Burger, Valči Klemenčič, Bernarda Rovtar.

- *"Aja, še to! Tudi "višje sile" niso spregledale revije Naše poti, saj smo se tudi na zadnjem razpisu za najboljša glasila v Sloveniji uvrstili na lestvico najboljših. Dodelili so nam POHVALO ZA CELOTO (za obe lanskoletni številki: XXVI.*

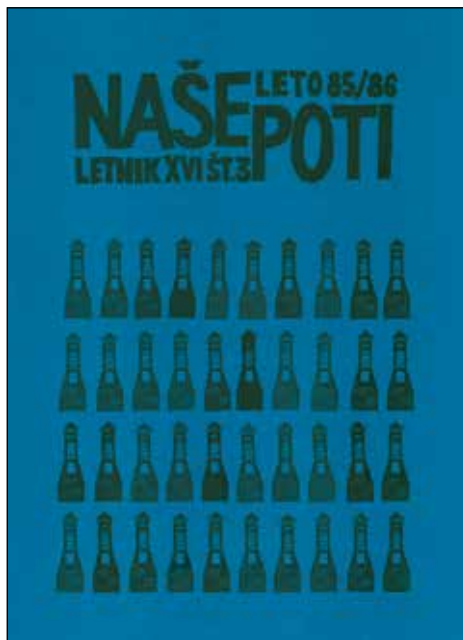
letnik, šol. leto 1998/99) in to ni kar tako. Ne verjamate? Berite Naše poti!" so se priznanja veselili v uredništvu XXVII. letnika glasila.

Uredniški odbor nagrajenih številčk so sestavljale: Andreja Benedičič, Silvija Benedičič, Ana Berce, Tina Bonča, Andreja Božič, Marija Božič, Mojca Čemažar, Natalija Čufar, Barbara Demšar, Mateja

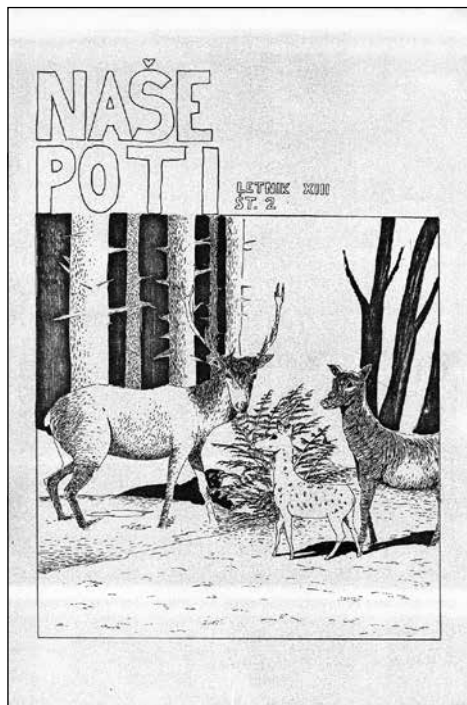
Demšar, Tina Fajfar, Katja Gartner, Mateja Gortnar, Nina Gortnar, Erika Habjan, Ema Jelovčan, Nina Kavčič, Polona Kenda, Janja Koblar, Tamara Lavtar, Barbi Mohorič, Tatjana Nastran, Ines Penič, Nina Pintar, Lucija Prevc, Katra Rant, Polona Reya, Lucija Rihtaršič, Urška Šolar, Anka Tolar, Lidija Tolar, Ana Tušek in Sandra Zupanc.

Obvestilo o nagradi (NP; XIV. letnik, 1. št.).

Naslovnica XVI. letnika.

Naslovnici nagrajenega XIII. letnika.

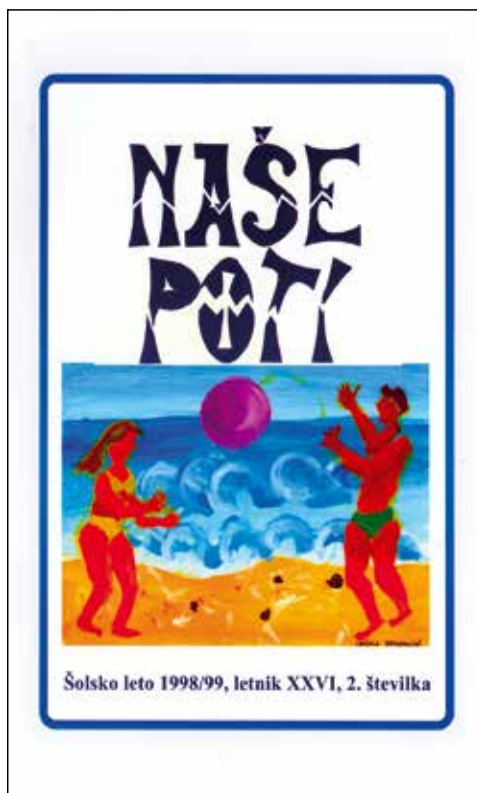
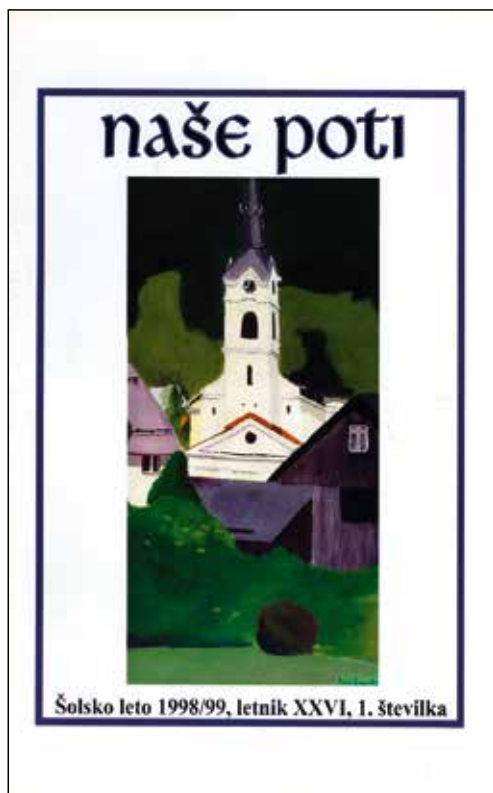
Povezanost s krajem

Pohvalno je, da šolsko glasilo Naše poti skrbno spremlja dogajanje v Železnikih in okoliških krajih. Uredništva, mentorji in učitelji so poskrbeli, da so učenci tudi s pomočjo glasila spoznavali pomembne mejnike, dogodke, krajevne posebnosti, tradicijo krajev naše doline, znane in manj znane ljudi itd. Ker so aktivno sodelovali pri nastajanju prispevkov, so nekatera vedenja o kraju res obogatili.

Izšlo je precej tematskih števil, ki poudarjajo tradicijo in razvoj Železnikov (npr. 25, 35 in 40 let kovinarstva, 30-letnica osvoboditve in zmage nad fašizmom, 35. obletnica pionirske organizacije, 40 let svobode, 50 let Čevljarne Ratitovec, spomeniki v Selški dolini, otvoritev nove šole v Selcih, nov prizidek šole v Železnikih, 175 let šole, 650-letnica Železnikov, 100 let čipkarske šole v Železnikih). Ob podrobnem pregledu glasil sem ugotovila, da se prav v vsaki številki najdejo prispevki, pomembni za kraj: otvoritev obnovljenega kulturnega doma, razlage hišnih imen, ledinska imena, slovar narečnih izrazov, predelava lanu, spomini domačinov, poplave itd.

Pohvala za stalno kakovost glasiloma Pehar novic in Naše poti.

Naslovnici XXVI. letnika.

Da je delo in življenje šole povezano s krajem, se čuti na vsakem koraku po Naših poteh. S šolarji doživljamo njihov svet in čutimo, kako drugačen je od tistega v spominih staršev in starih staršev. Kako drugačen, pa vendar enako vihrav, radoveden, samosvoj, željan lepega!

Ali pa vzemo kaj novega in zanimivega o človeku, ki ga sicer srečujemo, a ga v resnici ne poznamo: kaj ustvarja, o čem razmišlja, od kod je. Med listi je skrito toliko vsega! Da je nekoč sredi vasi raslo lepo drevo! Da so se pred hišami zbirale klekjarice pri punkeljnih. Beremo, katerega leta je bil obnovljen kulturni dom, pa kakšna je bila notranjost najstarejše hiše v vasi. Beremo tudi šolske anekdote prejšnjih in sedanjih časov. In še in še in še ... Bo kdaj kdo preštel liste vseh letnikov Naših poti in izmeril debelino knjige, ki bi nastala, če bi jih zvezali?

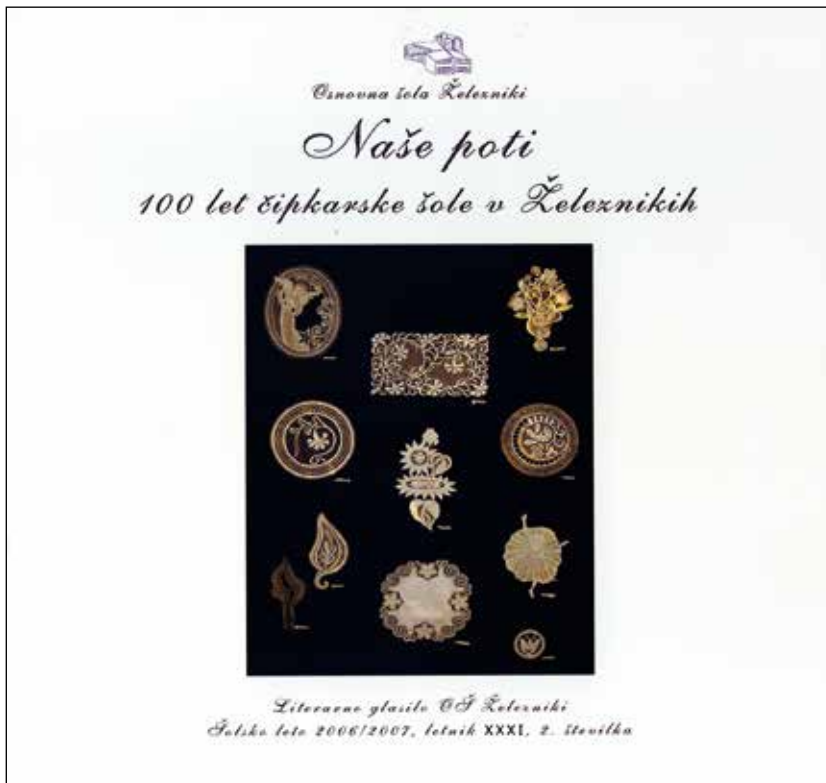
In še zanimivost

Naše poti so in še vedno spremljajo in ohranjajo poti ter puščajo sledi. Ne le na papirju, tudi v mislih in spominu. Da je res tako, dokazuje številka, ki so jo leta 2006 ob 35. obletnici valetе izdali odrasli ljudje, ki so leta 1970/71 zaključili osmi razred. Rojstvo Naših poti so takrat spremljali v živo, marsikdo izmed njih je bil pri tem tudi aktiven. V šolski arhiv smo dobili spominsko glasilo te generacije. Uredniki, ki so poskrbeli za izid teh Naših poti, pa so bili: Anamarija Habjan, Fani Panjtar, Primož Pegam, Janez Ferlan in Aleš Primožič.

NAŠE POTI

Literarno glasilo OŠ Železniki
šolsko leto 2007/2008, letnik XXXIII, 1. številka

Naslovnica
XXXI. letnika.

Popotnica ustvarjalcem

"Leta 1970/71 je neka zavzeta generacija stori-la prvi korak, naslednje so potem vsaka po svoje stopale po Naših poteh. Otroci, ki so jim te poti prinašale radost in zadoščenje, so danes babice in dedki, mame in očetje. A Naše poti ostajajo mlade in sveže, zahvaljujoč vam, drage mlade prijateljice, dragi mladi prijatelji, in vaši ne-utrudni, predani, domiselni mentorici Katarini Primožič, likovnemu mentorju Janezu Hafnerju, oblikovalki Alenki Bertoncelj in seveda učitelji-cam in učiteljem, ki učence pri pouku spodbujajo k pisanju. Vsem skupaj sem iz srca hvaležna. Sku-paj z vami se veselim nove številke Naših poti," je

Barbari Okorn pisala **prva mentorica Martina Sedej** (NP; XXX. letnik, 1. št.; šol. leto 2005/06), ki še vedno z zanimanjem prebere vsako novo številko Naših poti.

Šolsko glasilo nadaljuje svoje potovanje iz gene-racije v generacijo. Naše poti so postale shramba prvih šolskih korakov, razmišljanj, hihitanj, navihano-sti, lenobe, znanj, raziskovanj ... Nekoč tretješolka je danes mamica ali pa babica. In veselje je pokukati v otroški svet staršev, starih staršev, tet, sosedov, učiteljic ... Vsaka številka pripoveduje svojo zgodbo.

Srečno pot iz roda v rod!

Pisni vir: različni letniki in številke Naših poti.

Ustni vir: mentorica Martina Sedej.

Kratek pregled Naših poti

1970/71 • I. letnik • 1. številka	
Rdeča nit, tema	• VSEGA PO MALEM
Posebnosti	• Zanimiva in izčrpna predstavitev muzeja v Železnikih • Delo tabornikov Selškega odreda
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Franc Berčič - Berko

1970/71 • I. letnik • 2. številka (nagrajena številka)	
Rdeča nit, tema	• 25 let kovinarstva v Železnikih (fotografija ustanoviteljev Zadruga Niko)
Posebnosti	• Pogovori z ustanovnimi člani Zadruga Niko: Nikom Žumrom, Nikom Bertoncljem, Antonom Dolencem, Antonom Jelencem, Jožetom Kristanom, Jožetom Mohoričem, Petrom Polajnarjem, Matevžem Šmidom in Josipom Torkarjem • Drugi predstavljeni člani Zadruga: Lojze Čemažar, Jože Osencič, Anton Rodič, Janko Šmid in Milan Veber • Franc Pfajfar in Jakob Benedičič sta omenjena le z imeni. • Pogovora z direktorjem Tehnice Antonom Pegamom in direktorjem Iskre Alojzom Žumrom
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Franc Berčič - Berko

1971/72 • II. letnik • 1. številka	
Rdeča nit, tema	• SPOMENIKI v Selški dolini
Posebnosti	• Vtisi s srečanja pionirjev dopisnikov v Murski Soboti, kjer so uredništvu Naših poti podelili eno od petih republiških nagrad za 1. letnik Naših poti. • Pogovor z opernim pevcem Ladkom Koroščem • O obisku Ištvana Korpe, igralcu namiznega tenisa
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Franc Berčič - Berko

1971/72 • II. letnik • 2. številka

Rdeča nit, tema	• Poklici
Posebnosti	• Učenci so pisma z vprašanji poslali: igralcu Zlatku Šugmanu, akademskemu kiparju Tonetu Logondru, akademski slikarki in kostumografinji Alenki Bartl, akademski slikarki in ilustratorki Marlenki Stupica, akademski slikarki Dori Plestenjak in pisatelju Antonu Ingoliču.
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Franc Berčič - Berko

1972/73 • III. letnik

Rdeča nit, tema	• Čestitamo, pionir in pionirka!
Posebnosti	• Knjižico Naše poti na formatu A5 so dobili pionirji ob sprejemu v pionirsko organizacijo.
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Franc Berčič - Berko

1973/74 • IV. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	Številka je posvečena: • slovenskemu kulturnemu prazniku 8. februarja in • otvoritvi obnovljenega kulturnega doma v Železnikih.
Posebnosti	• Oj, mladost ti moja (spomini učencev) • Radovedni svinčnik (intervjuji) • Kaj delamo? (obšolske dejavnosti, krožki) • Šport in šah (športni krožki, klubi) • Številka je natisnjena v manjšem formatu.
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Franc Berčič - Berko

Maj 1974 • Posebna izdaja

Rdeča nit, tema	• Moj domači kraj med NOB
Posebnosti	• Pripovedi borcev, aktivistov in domačinov v Davči • Po poti kurirčkove pošte
Literarni mentorici	Martina Sedej in Vera Završan
Likovni mentor	Franc Berčič - Berko

1974/75 • V. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	• TEDEN OTROKA z geslom "Pridobivajmo prostor za otroke!" • Počitnice
Posebnosti	• Program pionirske organizacije za l. 1974/75 • Številke nimamo v tiskani obliki. V šoli je le izvod, pretipkan na matrice.
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Janez Hafner

1974/75 • V. letnik • 2. številka

Rdeča nit, tema	• 30-letnica osvoboditve in zmage nad fašizmom
Posebnosti	• Pogovori z nekdanjimi taboriščniki in borci • Srečanje pionirjev dopisnikov (Vinica, oktobra 1974).
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Janez Hafner

1975/76 • VI. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	• Vsega po malem
Posebnosti	• Dopisovanje s pisateljem Karlom Grabeljškom • Preglednica Pionirskega odreda Ratitovec • Obisk dekliškega pevskega zbora Lipaites iz Litve • Seznam učencev, ki so bili odlični vseh osem let (šolanje so zaključili v letih od 1970/71 do 1974/75)
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Janez Hafner

1975/76 • VI. letnik • 2. številka

Rdeča nit, tema	Številka izšla ob: • otvoritvi novega dela šole, • preimenovanju šole v OŠ Prešernove brigade Železniki.
Posebnosti	• Na pisma članov literarnega krožka so odgovorili nekdanji komandanti Prešernove brigade: Ivan Javor - Igor, Milan Tominec, Ferdo Tolar - Mirko in Janko Prezelj - Stane.
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Janez Hafner

1976/77 • VII. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	• 35. obletnica pionirske organizacije
Posebnosti	• Spomini nekdanjih pionirjev 1. pionirskega odreda Predstavljeni so: Jože Bajželj – Dušan, Silvo Zelj, Tine Petrač, Tone Keržar, Francelj Vrhunc, Jože Demšar, Filip Blaznik, Tine Šmid, Janko Cvek, Tone Vrhunc, Jože Košmelj in Stane Kemperle.
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Janez Hafner

1977/78 • VIII. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	• Titov obisk v Dražgošah • Spomini na NOB
Posebnosti	• Intervju z Ivanom Trojarjem – Zaglobo • Komandant in pisatelj Karel Leskovec se spominja
Literarni mentorici	Martina Sedej in Vera Završan
Likovni mentor	Janez Hafner

1978/79 • IX. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	• Klekljanje • Spomini dveh učiteljev • Na obisku pri Mateju Boru • Ljudsko blago (hišna imena, ljudske pesmi, nekaj narečnih izrazov) • Anketa o šolskih zabavah • Društva, družine
Posebnosti	• Pogovor z gospo Toniko Ramovš in njena pesem Od zore do mraka • Intervju z učiteljem Mirom Kačarjem in upokojeno učiteljico Olgo Šmid • Intervju s polkovnikom JLA Janezom Lušino - Malim • Spomin Luznarjeve mame na šolo v Selcih • Pogovor s pesnikom Matejem Borom • Predstavitve ljudskega pevca in šaljivca Franca Vidmarja - Pstotnika ter njegova pesem Volk je hodil po Moškrin • Lovska družina Železniki, Lovska družina Sorica, Lovska družina Selca, Planinsko društvo Železniki
Literarni mentorici	Martina Sedej in Vera Završan
Likovni mentor	Janez Hafner

1979/80 • X. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	• Titova smrt • Prijateljstvo, pomoč
Posebnosti	• Sošolec iz Bosne • Spomini Milke Šmid, nekdanje taboriščnice
Literarni mentorici	Martina Sedej in Nika Marenk Vujić
Likovni mentor	Janez Hafner

1980/81 • XI. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	• 40-letnica vstaje • 35-letnica kovinarstva v železnikih
Posebnosti	• Spomini Matevža Šmida na čas pred drugo svetovno vojno, med njo in po njej • Spomini direktorja tovarne Niko Petra Polajnarja • Intervjuji s smučarskim trenerjem Alešem Gartnerjem, razredničarko Miro Gaser in slikarko Doro Plestenjak
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Janez Hafner

1981/82 • XII. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	• Spomini na vojni čas • Naša krajevna skupnost
Posebnosti	• Pionirji v NOB • Prešernova brigada na Pokljuki
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Janez Hafner

1982/83 • XIII. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	• Otvoritev šole v Selcih
Posebnosti	• Zbranih je veliko spominov na šolo v Selcih. • Intervju s Francetom Strelom, očetom Borisa Strela • Strip Marka Kocipra in Klemena Peternelja
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Janez Hafner

1982/83 • XIII. letnik • 2. številka (nagrajeni letnik)

Rdeča nit, tema	• Prešernova brigada • Življenje v vasi
Posebnosti	• Pogovori in spomini nekdanjih partizanov: Ivan Franko - Iztok, Ferdo Tolar - Mirko, Janko Eržen, Vinko Žontar, Franc Mohorič, Ferdinand Koblar - Mohor • Najstarejša hiša v Davči (Pri Joklcu) • Paša na planini Porezen (spomini) • Ob 70-letnici pesnika Mateja Bora • Pogovor s kiparjem Tonetom Logondrom
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Janez Hafner

1983/84 • XIV. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	• Kruh • Knjiga
Posebnosti	• Prvorborca Valentin in Francej Pavšič (ob odkritju spominske plošče) • Učenje branja in pisanja • Razstava knjig v šoli
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Janez Hafner

1984/85 • XV. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	• 40 let svobode
Posebnosti	• Pismo pisatelja Karla Grabeljška • Predstavitev Grabeljškovih knjig • Album zanimivosti (npr. prva tovarna sladoleda, prva prometna nesreča, veselica na hlodu ipd.)
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Janez Hafner

1985/86 • XVI. letnik • 1. številka (številke nimamo v arhivu)

Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Janez Hafner

1985/86 • XVI. letnik • 2. številka

Rdeča nit, tema	• Vsega po malem
Posebnosti	• V objemu gora • Varčevanje • Moje igrače • Dober tek! • Življenje z živalmi • Čevelj me žuli • Anketa o kajenju • Zapis v soriškem narečju • Po poteh dedkov in babic
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Janez Hafner

1985/86 • XVI. letnik • 3. številka (nagrada za celotni letnik)

Rdeča nit, tema	• 40 let kovinarstva v Železnikih
Posebnosti	• Intervju - z direktorjem tovarne Niko Petrom Polajnarjem, - z direktorjem tovarne Iskra Tonetom Rakovcem, - z direktorjem Tehtnice Ivanom Lazarjem, - z vodjem razvojnega oddelka tovarne Iskra Jankom Jelencem, - z inženirko kemije Sonjo Zavrl, zaposleno v Niku, - z vodjem razvoja v Tehtnici Radom Goljevščkom, - z analitikom tovarne Niko Janezom Frelihom, - s finomehanikom iz Tehtnice Ivanom Koblarjem, - s strojnim ključavničarjem iz Nika Francem Hudolinom, - z orodjarjem iz Iskre Nandetom Šmidom, - z delavko iz Iskre Francko Demšar, - z Mico Benedičič, eno izmed prvih delavk v Niku in prvo žensko, zaposleno v Tehtnici, ter igralko kulturno-umetniškega društva Svoboda, - z delavcem Karlom Juričem, - s sekretarjem Iskre Mirkom Polajnarjem, - s sekretarjem Tehtnice Andrejem Tuškom, - s slikarji kovinarji: Rafkom Primožičem, Francem Rantom in Lojzetom Tarfilom • Zapisi o delu in poklicih, ki jih opravljajo ljudje v naši dolini • Stari običaji, Pesem nočnega čuvaja • Povest iz vigenjca: Janez in Micka (avtor: Janko Mlakar)
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Janez Hafner

1986/87 • XVII. letnik • 1. in 2. številka

Rdeča nit, tema	• Gradnja nove šole • Poklici
Posebnosti	• Pogovor z ravnateljem Leopoldom Nastranom • Pogovor s psihologinjo Danico Bradeško • Pogovor z učiteljico glasbe Veroniko Kamenšek • Razmišljanja o šoli, učenju, učiteljih ... • Anketa o šoli • Intervju z zdravnikom dr. Gregorjem Habjanom, mesarjem v trgovini Lojzetom Rihtaršičem, z režiserjem Igorjem Šmidom, voditeljico Periskopa Blažko Müller
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Janez Hafner

1987/88 • XVIII. letnik • 1. in 2. številka

Rdeča nit, tema	• O Svetlani Makarovič
Posebnosti	• Razmišljanja učencev o njenih delih Kosovirja na leteči zlici, Gal v galeriji, Aladinova čudežna svetilka, Pravljica iz Mačje preje, Teta Magda in o različnih živalskih zgodbah • Rosna leta osnovnošolcev • 8. februar 1988 (razstava starih predmetov) • Hišna imena • Prešernova brigada na Pokljuki
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Janez Hafner

1988/89 • XIX. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	• 50-letnica Čevljarne Ratitovec
Posebnosti	• Spomin na ustanovitev tovarne (Ljubo Bradeško: Alojz Čufer, dolgoletni direktor) • Pogovori z zaposlenimi: direktorjem Matjažem Tičarjem, modelarko Minko Oter, čevljarji Francem Benedičičem, Matijem Megušarjem, Zdravkom Lavtarjem, Ivanom Gaserjem in Stanetom Habjanom ter s prešivalko Ivanko Jeram • Stare šušarske pesmi • Stare in narečne besede iz čevlarskega poklica • Bibliografija o čevljih in čevljarjih v knjigah
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Janez Hafner

1988/89 • XIX. letnik • 2. številka

Rdeča nit, tema	• Anketa (odnosi med generacijami) • Pridelava in predelava lanu • Otrokove pravice • Ledinska imena • Stari predmeti
Posebnosti	• Zanimiva analiza odgovorov • Pridelava in predelava lanu • Smeh v šoli
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Janez Hafner

1989/90 • XX. letnik

Rdeča nit, tema	• 20 let šolskega glasila Naše poti • Dramski krožek • Režiser Igor Šmid: ocena scenarijev
Posebnosti	• Na pismo mladih članov uredništva so odgovorili njihovi predhodniki: Marko Černivc, Marija Urh (roj. Bernik), Ivica Krek (roj. Bohinc), Irena Hajdinjak (roj. Prevc), Alenka Bertoncelj (roj. Rejc), Marjanca Nastran, Jože Bogataj, Marija Demšar, Tina Marinšek (roj. Demšar), Marko Rihtaršič, Marjeta Šmid (roj. Lotrič), Kristina Eržen, Špela Brudar - Bradeško, Marija Benedik, Irena Bertoncelj, Mateja Tolar, Katarina Kemperle, Martina Pfajfar, Darja Marenk, Damjana Rejc, Nataša Benedik, Marjan Pogačnik in Nika Tušek. • O dramskem krožku razmišljajo: mentorica Ladi Trojar, "aktualni" in nekdanji člani krožka. • Družabne igre. • Igor Šmid oceni scenarije osnovnošolcev.
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Janez Hafner

1991/92 • XXI. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	• 175 let šole v Železnikih
Posebnosti	• Zgodovina šole: iz spominov Nika Žumra, Petra Polajnarja • Pogovor s Toniko Ramovš, ki je poučevala v času druge svetovne vojne • Šola med okupacijo • Učitelji - Nekateri so predstavljeni v daljših zapisih: Jožef Levičnik, Edvin Klemente, Josip Zupančič, Milena Dobovšek, Marjan Kne, Franc Benedik, Leopold Nastran. - Nekateri so le omenjeni.

Posebnosti	• Prepisi iz črnih bukev Josipa Levičnika • Starši in stari starši o svojih učiteljih in šoli • Pogledi in mnenja učenk in učencev • Seznam zaposlenih v šol. letu 1990/91 • Iz šolske kronike: 1945–1990 • Na pismo članov lit. krožka so odgovorili učitelji: Jože Cuderman, Marko Erznožnik, Marjana Gabrijelčič, Francka Gortnar, Polonca Jeseničnik, Danica Kopač, Cveta Košmelj, Angelca Kunstelj, Tone Lotrič, Zlata Lotrič, Marija Mihič, Vinko Mlakar, Slavko Ovsenek, Martina Sedej, Matevž Šmid, Marija Tavčar, Stana Thaler, Ladislava Trojar, Peter Weiffenbach, Pavle Zajc, Ivo Zorman, in Čipkarska šola. • Razvoj šolske knjižnice, prehrane
Literarna mentorica	Martina Sedej
Likovni mentor	Janez Hafner

1992/93 • XXII. letnik • 1. in 2. številka

Rdeča nit, tema	• Šolski živzav, prosti čas, smeh, sreča
Posebnosti	• Pogovor z ravnateljovo pomočnico in predmetno učiteljico Marijo Bertoncej • Družina, dom • Narečja v okoliških vaseh • Intervju s pisateljem Bogdanom Novakom • O obisku begunskega centra v Škofji Loki
Literarna mentorica	Dorica Prevc
Likovni mentor	Janez Hafner

1993/94 • XXIII. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	• Resnični in domišljjski svet (Vsega po malem)
Posebnosti	• O odnosu do narave in zdravem načinu življenja
Literarni mentorici	Barbara Demšar in Mira Prevc
Likovni mentor	Janez Hafner

XXIV. letnik (številke nimamo v arhivu)

Literarna mentorica	
Likovni mentor	

1997/98 • XXV. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	• JAKOB ŠOLAR (duhovnik, vzgojitelj, šolnik, publicist, jezikoslovec, urednik): ob 100-letnici rojstva
Posebnosti	• Intervju s pesnikom Tonetom Pavčkom • Pesniško obarvana številka
Literarna mentorica	Dorica Prevc
Likovni mentor	Janez Hafner

1997/98 • XXV. letnik • 2. številka

Rdeča nit, tema	• 25 let Naših poti • 30 let bralne značke na naši šoli
Posebnosti	• Pogovor s prvo literarno mentorico glasila Martino Sedej • Spomin Danice Benedik, ki je predlagala ime šolskega glasila • Intervju s pesnico Nežo Maurer in glasbenikom Vilijem Resnikom
Literarna mentorica	Dorica Prevc
Likovni mentor	Janez Hafner

1998/99 • XXVI. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	• 650-letnica Železnikov • Spomini dedkov in babic, staršev, tet in stricev, sosedov ...
Posebnosti	• Številne fotografije • Naselitev, vzpon in propad železarstva, druge dejavnosti v kraju (rudarstvo, oglarstvo, sodarstvo, žagarstvo, čipkarstvo) • J. Levičnik: Problem nočnega dela žebeljarjev • Pomembne osebnosti iz Železnikov: France Koblar, Janko Mlakar, Anton Globočnik pl. Sorodolski, Anton Pintar, Anton Dermota, Blaž Crobath, Jernej Levičnik, Jožef Levičnik, Jožef Dagarin • Pogovor z Juretom Rejcem, kustosom muzeja v Železnikih • Spomini Anice Primožič • Otroštvo, šolanje, vzgoja, igre in prosti čas, hrana, običaji, prazniki, gospodinjstvo, delo na kmetiji
Literarna mentorica	Dorica Prevc
Likovni mentor	Janez Hafner

1998/99 • XXVI. letnik • 2. številka (letnik je dobil pohvalo za celoto)

(podeljuje uredništvo revije PIL – Mladinska knjiga)

Rdeča nit, tema	• Vsega po malem
Posebnosti	• Pogovori z županom Občine Železniki Mihaelom Prevcom, mentorico šolskega radia in učiteljico angleščine Tadejo Šuštar ter maratoncem Romanom Kežzarjem
Literarna mentorica	Dorica Prevc
Likovni mentor	Janez Hafner

1999/2000 • XXVII. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	• Od najboljših spisov za Cankarjevo priznanje do pesmi in tarnanja nad šolskimi tegobami
Posebnosti	• Intervju z alpinistom Milanom Potočnikom • Pestra rubrika z naslovom Imamo se radi
Literarna mentorica	Dorica Prevc
Likovni mentor	Janez Hafner

2003/2004 • XXVIII. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	• Ob otvoritvi športne dvorane • Pospravljanje • Praznik izvirne slovenske slikanice
Posebnosti	• Tekmovanje za Cankarjevo priznanje • Bralna značka v tem šolskem letu, anketa o branju slikanic, najljubše knjige ...
Literarni mentorici	Mateja Markelj in Katarina Primožič
Likovni mentor	Janez Hafner

2003/2004 • XXVIII. letnik • 2. številka

Rdeča nit, tema	• Posebna izdaja ob zaključku projekta Comenius "Kultura nas zbližuje"
Posebnosti	• Sodelovanje s šolami iz Avstrije, Grčije in Škotske • Ljudske in moderne pesmi, plesi, pravljice in pripovedke, rajalne igre, izdelki domače obrti
Literarne mentorice	Tadeja Šuštar, Barbara Demšar, Alenka Bertoncej
Likovni mentor	Janez Hafner

2003/2004 • XXVIII. letnik • 3. številka

Rdeča nit, tema	• Od nekoč do danes
Posebnosti	• Pogovor z Juretom Rejcem, kustosom v muzeju v Železnikih • Klekljanje • Družina, prijateljstvo • Dolgčas
Literarni mentorici	Mateja Markelj in Katarina Primožič
Likovni mentor	Janez Hafner

2004/2005 • XXIX. letnik • 1. in 2. številka (v družbi s Peharjem novic)

Rdeča nit, tema	• Potovanja
Posebnosti	• Vasi v Selški dolini • Poletna šola v naravi
Literarni mentorici:	Mateja Markelj in Katarina Primožič
Likovni mentor	Janez Hafner

2005/2006 • XXX. letnik • 1. številka (v družbi s Peharjem novic)

Rdeča nit, tema	• Nekdanji sodelavci Naših poti • Natečaj anekdot • Turizem v Selški dolini
Posebnosti	• Pogovor z literarnima urednicama Martino Sedej in Dorico Prevc, z likovnima mentorjema Francem Berčičem - Berkom in Janezom Hafnerjem, oblikovalcema glasila Francem Rantom in Alenko Bertoncely • Dopisovanje z naključno izbranimi nekdanjimi sodelavci glasila in avtorji prispevkov • O klekljanju s Heleno Kramar, mojstrico te umetnosti • Turizem v občini Železniki • Spomini na šolo in otroštvo v Dražgošah • Intervju s pisateljem Ivanom Sivcem
Literarni mentorici	Mateja Markelj in Katarina Primožič
Likovni mentor	Janez Hafner

2006/2007 • XXXI. letnik • 1. številka (v družbi s Peharjem novic)

Rdeča nit, tema	• Kultura
Posebnosti	• O kulturi z več plati • Pogovor s fotografom Aleksandrom Čufarjem
Literarna mentorica	Katarina Primožič
Likovni mentor	Janez Hafner

2006/2007 • XXXI. letnik • 2. številka

Rdeča nit, tema	• 100-letnica Čipkarske šole Železniki
Posebnosti	• Predstavljene so učiteljice v Čipkarski šoli Železniki. • Spomini nekdanjih učenk in učencev • Izkušnje "aktualnih" učenk in učencev
Literarni mentorici	Katja Mohorič Bonča in Katarina Primožič
Likovni mentor	Janez Hafner

2007/2008 • XXXII. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	• Poplave v Železnikih
Posebnosti	• Izkušnje učencev, ki so jih doživeli ob hudih septembrskih poplavah • Številka je nastala takoj po tem dogodku.
Literarni mentorici	Andreja Rant Bogataj in Katarina Primožič
Likovni mentor	Janez Hafner

2008/2009 • XXXIII. letnik • 1. številka (v družbi s Peharjem novic)

Rdeča nit, tema	• Branje, knjige in bralna značka (30-letnica "branja za značko" na naši šoli)
Posebnosti	• Učenci so pisali ustvarjalcem, ki so v preteklosti predstavili svoje delo našim bralcem. Odgovorili so jim: pesnika Tone Pavček in Mohor Demšar, pisateljice Kristina Brenkova, Berta Golob, Polonca Kovač, pisatelji Bogdan Novak, Tone Partljič in Ivan Sivec, klovnesa Eva Škofič Maurer, pravljničarka Anja Štefan, glasbenik Sten Vilar, lutkarica Jana Stržinar, ilustrator Gorazd Vahen, fotograf Aleksander Čufar ter pesnik, pisatelj in gledališčnik Andrej Rozman Roza.
Literarni mentorici	Andreja Rant Bogataj in Katarina Primožič
Likovni mentor	Janez Hafner

2008/2009 • XXXIII. letnik • 2. številka

Rdeča nit, tema	• Glasba
Posebnosti	• Pogovor s profesorico Marjeto Naglič • Folklorne skupine iz Železnikov in iz Selc
Literarni mentorici	Andreja Rant Bogataj in Katarina Primožič
Likovni mentor	Janez Hafner

2008/2009 • XXXIII. letnik • 3. številka (v družbi s Peharjem novic)

Rdeča nit, tema	• Devetošolci
Posebnosti	• Predstavitev in spomini devetošolcev • O odraščanju • Kako vidijo devetošolce mlajši učenci
Literarni mentorici	Andreja Rant Bogataj in Katarina Primožič
Likovni mentor	Janez Hafner

2009/2010 • XXXIV. letnik • 1. številka

Rdeča nit, tema	• Presenetljiva spremljevalka domišljija
Posebnosti	• Pravljice, zgodbe, pesmi ...
Literarni mentorici	Marija Gasser in Katarina Primožič
Likovni mentor	Janez Hafner

2009/2010 • XXXIV. letnik • 2. številka (v družbi s Peharjem novic)

Rdeča nit, tema	• Devetošolci
Posebnosti	• Devetošolci se predstavijo in razmišljajo o šolanju v OŠ Železniki.
Literarna mentorica	Katarina Primožič
Likovni mentor	Janez Hafner

2010/2011 • XXXV. letnik • 1. številka	
Rdeča nit, tema	• Branje in bralci
Posebnosti	• Težave z branjem • Priloga: barvno bralno ravnilo in bralna ravnila iz kartona • Pogovor s pisateljico Majdo Koren
Literarna mentorica	Katarina Primožič
Likovni mentor	Janez Hafner

2010/2011 • XXXV. letnik • 2. številka (v družbi s Peharjem novic)	
Rdeča nit, tema	• Devetošolci
Posebnosti	• Spomini in predstavitev devetošolcev • Pogovor s pantomimikoma Andresom Valdesom in Jano Kovač Valdes
Literarna mentorica	Katarina Primožič
Likovni mentor	Janez Hafner

NAŠE POTI
 vodijo sem ter tja.
 Daleč od doma
 ali pa le k sosеду.

Športno društvo Selca

Društvo za šport in
rekreacijo Selca
25 let (1985–2010)

Brane Bertoncely
Brane Lavtar
Jana Lavtar

Ustanovitev društva

Zametki sedanjega Športnega društva Selca segajo v petdeseta leta prejšnjega stoletja, ko je v Selcih že obstajalo športno društvo z imenom TVD Partizan Selca, ki je bilo dejansko začetnik rokometna in sankanja v Selški dolini. V letu 1963 so člani društva TVD Partizan Selca na Rovnu z udarniškim delom zgradili rokometno asfaltno igrišče.

Rokometna ženska ekipa pod istim imenom pa že dosega prve uspehe, postane prvi republiški pokalni zmagovalec Slovenije, in sicer leta 1967. Z reorganizacijo športa v Selški dolini pa je prešlo društvo pod okrilje športnega društva Alples Železniki.

Rokometne prvačkinje v Sloveniji za sezono 1972/1973.

Izgradnja prvega mostu na Rovnu.

Takrat je športno življenje v Selcih, predvsem v organizacijskem smislu, zamrlo, stanje pa se je začelo popravljati po zaslugi neorganiziranih skupin mladih, ki so bili zainteresirani za določena športna področja. Ker je ta aktivnost stalno naraščala, smo

se ob podpori Zveze telesnokulturnih organizacij občine Škofja Loka in Krajevne skupnosti Selca (v nadaljevanju KS Selca) odločili za ustanovitev športnega društva, kot ga poznamo danes. Športno društvo Selca, društvo za šport in rekreacijo, Selca, pod svoje okrilje združi vse športne aktivnosti v okviru KS Selca in s tem nadaljuje tradicijo TVD Partizan Selca. V upravljanje in vzdrževanje prevzame obstoječe športne objekte na Rovnu.

ŠPORTNO DRUŠTVO SELCA, društvo za šport in rekreacijo, je bilo ustanovljeno na ustanovnem občnem zboru v Selcih 15. 12. 1985.

Ustanovni člani

1.	Bojan Berce	9. 9. 1959	Selca 100
2.	Primož Bernik	17. 9. 1961	Selca 105
3.	Brane Bertoncej	31. 12. 1958	Selca 119
4.	Brane Lavtar	16. 12. 1961	Selca 79
5.	Štefan Lotrič	28. 5. 1960	Selca 120
6.	Rudi Markelj	16. 4. 1960	Selca 116
7.	Vinko Prevc	1. 6. 1956	Selca 73
8.	Franc Potočnik	11. 12. 1962	Selca 126
9.	Franc Rant	16. 5. 1955	Selca 101
10.	Tomo Vrhunc	29. 5. 1961	Selca 131

V preteklih 25 letih so v upravnih organih društva poleg ustanovnih članov in sedanjih članov odbora delovali še: Robi Ozanič, Gregor Habjan, Aleš Leben, Janez Ferlan, Uroš Podlipnik, Vilko Berce, Aleš Hajnrihar, Jože Tušek, Janez Thaler, Janez Potočnik, Brane Čenčič, France Tušek, Janko Zadavec, Igor Nastran, Franci Dolenc, Jure Rakovec, France Pohleven in Matej Podlipnik.

Dosedanji predsedniki Športnega društva Selca:

France Rant	1985–1991
Brane Bertoncej	1992–1995
Marko Lotrič	1996–1997
France Rakovec	1998–2005
Brane Bertoncej	od 2006 dalje

Vodstvo ŠD Selca za obdobje 2009–2012

Predsednik		Brane Bertoncej
Gospodarski odbor	Predsednik	Marko Lotrič
	Član	Franc Rakovec
	Član	Brane Lavtar
Športni odbor	Sekretar	Gašper Benedik
	Nogomet	Gašper Benedik
	Košarka	Mitja Lotrič
	Tenis	Lado Hašič
	Namizni tenis	Marko Čenčič
	Tarok	France Rakovec
	Hokej	Gregor Lavtar
	Kegljanje	Florjan Šturm
	Člani	Borut Fejfar Andraž Vrhunc Miha Thaler Zdravko Markelj France Rant
	Nadzorni odbor	Boris Nastran Tomaž Habjan Andrej Habjan

Svoje prostore je društvo na začetku imelo v Krekovem domu v Selcih, kjer so se v bivši mladinski sobi odvijali sestanki in družabna srečanja. Po letu 1993, ko je bil na športnem parku Rovn vsaj delno urejen prostor za takšne namene, pa je sedež preselilo na to lokacijo.

Sprehod skozi zgodovino

1985–1988

Da bi Rovn naredili še bolj pester in zanimiv za vse generacije, smo se leta 1988 odločili za postavitev otroškega igrišča, kar se je kasneje izkazalo za izredno dobro potezo.

Velik poudarek smo namenili obnovitvi nogometnega igrišča, ki je bilo v zelo slabem stanju. Uredili smo drenažo, izravnali igrišče s humusom, posejali travo ter okoli igrišča namestili leseno ograjo.

Nabavili smo manjkajoče športne rekvizite in opremo, in sicer smučarske kole, mreže za roketne in nogometne gole, mrežo za tenis in kosilnico.

V Krekovem domu so nastale prostorske spremembe, zato smo izgubili sobo za druženja in se stanke. V zamenjavo nam je KS Selca dodelila drug prostor, ki pa smo ga morali temeljito obnoviti.

1989

V tem letu je bilo v okviru delovnih akcij izvedenih kar nekaj del. Na zahodnem delu nogometnega igrišča smo postavili zaščitno mrežo (izkop temeljev, izdelava in postavitve kovinske konstrukcije, namestitve mreže). Nad nogometnim igriščem smo izdelali cesto za traktorje in kamione, prenovili pa smo tudi zaščitno mrežo na roketnem igrišču.

Nova zaščitna mreža.

Že nekaj časa smo člani izvršnega odbora resno razmišljali o izgradnji teniškega igrišča. Začeli smo z razgovori in zbirati informacije o načinu gradnje igrišča in stroških. Oblikovali smo tudi gradbeni odbor v sestavi Marko Lotrič, Brane Lavtar, Brane Bertonec, France Rant in Mario Thaler, kasneje pa smo v odbor vključili še Franca Rakovca. Ogromno dela smo imeli z ureditvijo dokumentacije, in sicer s pridobitvijo soglasij (sosedov, Kmetijskega odbora Selca, Upravnega odbora Kmetijske zadruge Škofja Loka, Komiteja za družbeno planiranje in Geodetske uprave), z izmero zemljišča ter s prijavo gradbenih del. Dela na teniškem igrišču so se pričela 18. 9. 1989 s pričetkom zemeljskih del. Odstranili smo 5.000 m³ zemlje, nato smo postavili betonski oporni zid ter delno izravnali nasipe.

Izkop zemlje za teniško igrišče.

Delovna akcija: izdelava betonskega opornega zidu (v ozadju).

Istega leta smo s Krajevno skupnostjo Selca uredili vse potrebno, da smo postali upravitelji Športnega parka Rovn.

1990

Za to leto smo si glede izgradnje parka Rovn zadali cilj, urediti okolico. Tako smo izravnali nasipe proti Sori in na njih posadili okrasne smreke. Dokončno smo uredili otroško igrišče, na celotnem parku pa s peskom nasuli poti in parkirni prostor. Izvedli smo obsežno akcijo napeljave glavnega električnega kabla od Alplesovega obrata Podzavernik do parka Rovn. Ker finančnih sredstev za nadaljnja dela na teniških igriščih ni bilo dovolj, smo izvedli le izravnavo terena nad betonskim opornim zidom in nanj namestili zaščitno mrežo.

1. 11. 1990 so Rovn opustošile poplave in napravile ogromno škode.

Odplavljen je bil most, potrgane in poškodovane so bile električna in vodovodna napeljava ter kanalizacija, spodkopane in poškodovane dovodne poti in parkirni prostor, odtrgano obrežje Sore vzdolž parka, porušeni zaščitni mreži na rokometnem in nogometnem igrišču, uničena dva rokometna gola, cel park naplavljen z blatom, skalami in vejevjem. Voda pa ni prizanesla niti stavbi z garderobo, v katero sta vdrla voda in blato.

Rovn je v celoti poplavljen (prvič).

Posledice poplav na nogometnem igrišču.

1991

Takoj po poplavih smo pričeli z odstranjevanjem posledic poplav na celotnem parku, odstranili smo vejevje, skale, razne naplavine, odstranili smo podrete mreže. Na asfaltnem igrišču smo odstranili 50 cm debel nanos blata in popravili cesto nad nogometnim igriščem. Celotno nogometno igrišče, ki je bilo pred poplavami usposobljeno in redno vzdrževano, smo očistili, in sicer najprej strojno in nato še ročno. Navozili smo velike količine prsti, zasejali travo in povaljali igrišče. Očiščeno in na novo posejano s travo je bilo tudi otroško igrišče, okrog njega smo namestili nove robnike. Okoli otroškega in nogometnega igrišča smo postavili kovinsko ograjo. Novi most čez Soro je financirala občina, KS Selca in Športno društvo pa sta uredila nasipe z obeh strani.

Pri odpravljanju posledic poplav so se spet izkazali prostovoljci.

Okrog teniških igrišč smo zabetonirali metrski oporni zid zaradi zavarovanja proti izlitju Sore.

1992

Dela na dveh novih teniških igriščih se nadaljujejo. Navozili smo skupaj 600 m³ grobega materiala, položili drenažo in električni kabel, nato pa smo

120 m³ separacije razprostirli čez obe igrišči. Na tako pripravljeno podlago smo položili tenisit. Vzporedno s tem smo izdelali temelje za nosilce mrež in drogov za razsvetlavo ter na obeh straneh igrišča položili betonske kanalete. Postavili smo nosilne cevi ter nanje pritrdili zaščitne mreže. Popravili smo dovod pitne vode in napeljali priključek na teniško igrišče.

Za postavitev kontejnerja smo pripravili in utrdili teren ter namestili inštalacije (elektrika, voda, odtok, kanalizacija) in uredili greznico.

V tem letu je Domel, d. o. o., financiral gradbena dela v višini 50.000 DM. Zaposleni v Domelu, d. o. o., so zato v tem obdobju več let imeli popust pri najemu teniškega igrišča.

Udeležba na delovnih akcijah je bila vedno številčna.

1993

Teniški igrišči smo dokončali do te mere, da je bilo možno igranje tenisa.

Postavili smo kontejner ter ga pokrili s streho, uredili notranjost kontejnerja in uredili okolico s tlakovci. Poskrbeli smo za komunikacijo in kupili prenosni telefon ter izvedli še več manjših del.

Otvoritvena prireditev.

Prvi servis na novem igrišču.

Nastaja streha nad kontejnerjem.

1994

Na parku Rovn pri brunarici smo zgradili WC in tuše, na otroško igrišče postavili dodatne gugalnice in koš, nabavili nove mreže za nogometne gole, napeljali telefonski priključek in poskrbeli za redna vzdrževalna dela celotnega parka.

1995

Izvedli smo geodetsko izmero zemljišč parka Rovn in poskrbeli za izdelavo podrobnega načrta stanja igrišča, potek vodovoda, elektrike, kanalizacije, drenaže in poti. Popravili in prebarvali smo otroška igrala.

Na teniških igriščih smo dokončno uredili razsvetljavo ter s tem bistveno podaljšali čas igranja tenisa. Betonske mulde na teniškem igrišču smo prekrili z deskami. Izdelali smo napisno tablo ob glavni cesti (kažipot).

Tudi v tem letu je narasla Sora povzročila škodo, ki smo jo odpravili, očistili naplavine in obnovili poti.

1996

Poudarek je bil na vzdrževanju parka Rovn. V kontejnerju smo položili ploščice, dokončno uredili sanitarije s tuši in delno prenovili garderobo. Na asfaltnem igrišču smo popravili zaščitno mrežo in uredili otroško igrišče za tenis in badminton.

1997

Z obilno finančno pomočjo Občine Železniki je bila največja pridobitev tega leta asfaltiranje rokoletnega igrišča. Prvo preplastitev smo zaradi slabe izdelave reklamirali, tako da je SCT, izvajalec del, poskrbel za novo plast asfalta. Okrog rokoletnega igrišča smo postavili novo kovinsko ograjo in zaščitne mreže, pripravili elektroinstalacije za

razsvetljava igrišča in izdelali dva nova gola. Povečali smo brunarico in jo znotraj opremili, uredili zunanjo razsvetljava, poleg brunarice pa smo postavili otroško igrišče.

Otrokom je nova lokacija igrišča všeč.

1998

Pomladi smo se lotili temeljitih vzdrževalnih del, prebarvali smo gole, ograje, zaščitne mreže, otroška igrala, zamenjali in podaljšali smo zaščitno mrežo pri roketnem igrišču in popravili peščene poti.

Opustošenje po poplavi (drugič).

Poplave, ki so prizadele občino Železniki, so spet prizadejale ogromno škodo tudi parku Rovn v Selcih. Oporni zid pri teniških igriščih dolžine 36 m in višine 5 m je popolnoma izpodkopalo in ga zrušilo, novi asfalt na roketnem igrišču je bil na več mestih dvignjen, uničeno je bilo nogometno igrišče, ceste na parku izpodkopane, na njih nanosi blata, nasipi proti Sori pa izpodkopani in krepko poškodovani.

Zato smo konec leta organizirali delovne akcije ter z ročnim čiščenjem očistili asfaltno igrišče, poti in nogometno igrišče, kar naj bi omogočilo vsaj delno uporabo športnih površin za dejavnost v naslednjem letu.

1999

Takoj spomladi smo se odločili rešiti problem podtega opornega zidu, ki je spet obetal precejšen finančni zalogaj. S tem, ko smo oporni zid podrli proti bregu in položili na rob teniškega igrišča robnike ter igrišče ogradili z zaščitno mrežo, smo poceni sanirali škodo. Nato smo breg izravnali, posejali travo, položili slamo in mreže proti izpiranju prsti, seveda je bilo v projekt spet vloženih veliko prostovoljnih delovnih ur.

Sanacija opornega zidu na igriščih za tenis.

Zaradi posledic poplav ter zaradi potrebe po obnovi odvodnjavanja smo se odločili, da temeljito rekonstruiramo nogometno travnato igrišče. Po poplavah smo odstranili nanos blata in vejevje ter igrišče začasno usposobili za rekreativne namene.

Julija smo igrišče preorali, dodali dober humus ter zasejali primerno travo. Še prej smo čez celo igrišče napeljali drenažne cevi za ureditev odvodnjavanja. Večino dela smo opravili sami s prostovoljnimi delom pod budnim strokovnim nadzorom.

Sanacija nogometnega igrišča.

Obnovljena igralna površina nogometnega igrišča.

Garderobe pred prenovo in po njej.

Streetball je popularna igra.

2000

Konec junija smo na prenovljenem nogometnem igrišču lahko pričeli z nogometno ligo na travi.

Na rokometnem igrišču smo uredili razsvetljavo, okoli njega postavili lično leseno ograjo in postavili dva koša za streetball (košarko). Temeljito smo obnovili garderobno stavbo (nova streha, podaljšek za prireditve, zamenjava opaža in žlebov).

2001

Največja in najbolj potrebna investicija v letu 2001 je bilo asfaltiranje poti in parkirišč po Športnem parku Rovn. S tem smo izboljšali zunanji izgled in povečali funkcionalnost.

Spomladi in jeseni smo spet obnovili travnato nogometno igrišče in ugotovili, da bomo delne obnove morali opravljati vsako leto, če bomo želeli, da bo igrišče v dobrem stanju.

Pripravili so se načrti za novo igrišče za odbojko na mivki. Zaradi pomanjkanja finančnih sredstev se je izvedba prestavila na kasnejše obdobje.

Položili smo tlakovce pred brunarico in delno pred garderobno stavbo ter uredili pešpot proti brunarici.

Nove asfaltne poti.

Povečali smo prostor pred brunarico in položili tlakovce.

Občinsko športno priznanje za Športno društvo Selca je prevzel predsednik France Rakovec. Občinsko priznanje "športni delavec" je prejel Brane Bertoncelej.

2002–2003

Prvič smo poskusili z ureditvijo ledene površine. Po zaslugi tedanjega upravnika in nekaterih članov ter s pomočjo ugodnih temperaturnih razmer sta bila zaledenela tako asfaltno kot teniško igrišče. Zanimanje za tovrstno zimsko aktivnost je bilo zelo veliko.

Ledena površina je privabila mnogo rekreativcev.

Pri uvozu z glavne ceste na Rovn smo namestili označevalno tablo "Športni park Rovn", po igriščih pa razne obvestilne table o uporabi in odgovornosti na igriščih. Nabavili smo večjo rotacijsko kosilnico, ki je bila že nujno potrebna in je bila največja investicija v letu 2003. Obnovili smo tudi lesene mize in klopi.

Z lastnikom zemljišča smo sklenili pogodbo o najemu zemljišča ob glavni cesti za potrebe parkiranja v primeru organizacije večjih prireditvev. Prav tako smo se dogovorili tudi o najemu zemljišča na

zahodni strani parka Rovn, kjer smo uredili prostor za piknik. Lastnik sosednjih zemljišč (parkirišča in prostori za piknik) je bil pokojni Vinko Prevc, ki je bil aktivni član upravnega odbora, zagrizen tarokist in je veliko pripomogel k razvoju Rovna.

2004

Upravnik je poleg brunarice izdelal simpatičen skalnjak z ribnikom in raznovrstnimi okrasnimi rastlinami. Obnovili smo betonski oporni zid okoli obeh teniških igrišč. Oktobra smo končno opravili izmero celotnega Športnega parka Rovn, kar je bila osnova za parcelacijo in zaključek denacionalizacijskega postopka. Novembra so velike vode spet delale škodo, k sreči Sora ni poplavlila, vendar pa je bil Športni park Rovn poln vode, ki je prihrumela z bregov.

Pozimi smo na klančini ob teniških igriščih postavili majhno vlečnico, da so otroci lahko smučali.

Upravnik je lepo uredil prostore za rože in jih med letom obnavljal.

Poplavljeni Rovn (tretjič).

2005

Povečali smo prostor za piknike, zraven njega pa smo uredili tudi prostor za kampiranje. Dela, ki so bila izvršena v zvezi z novim kampom, so naslednja: napeljava sanitarne vode in elektrike, postavitve platoja z lijaki, lesene ograje in označevalnih tabel.

Pričeli smo z oglaševanjem prostora za kampiranje z željo, da bi v prihodnjih letih kampiranje na tem prostoru zaživelo.

Ob pomoči Krajevne skupnosti Selca smo na Športni park Rovn iz vodovodnega zajetja Ustran napeljali nov priključek v dolžini ca. 550 m in postavili hidrant. Vodovodni in električni priključek z Rovna se je podaljšal do prostora, ki ga uporablja Kinološko društvo Železniki.

Zaradi zahtev sanitarne inšpekcije smo pričeli s postopkom pridobitve uporabnih in obratovalnih dovoljenj za gostinsko dejavnost v brunarici.

Občinsko priznanje je prejel Danilo Benedik, občinsko priznanje "športni delavec" pa Vinko Bernik.

Vsakoletni uporabniki kampa so udeleženci padalskih tekmovanj.

V poletnem času se na Rovnu redno odvijajo najrazličnejše prireditve.

2006

Ob nogometnem igrišču smo izdelali novo igrišče za odbojko na mivki velikosti 16 m x 8 m. Zaradi tega je bilo treba nogometno igrišče na novo urediti. Uredili smo drenažo, breg nad igriščem, utrdili igralno površino in z dveh strani namestili novi zaščitni mreži.

Od dveh lastnikov smo odkupili zemljišča, na katerih so že bili zgrajeni športni objekti, za nogometno igrišče v izmeri 785 m² in za teniško igrišče v izmeri 98 m².

Zanimanje za odbojko je veliko.

Tudi mladi člani društva so bili aktivni pri gradnji.

Občinsko priznanje za leto 2006 je prejelo Športno društvo Selca.

Praznik športa v parku Rovn

Društvo za šport in rekreacijo Selca bo tudi letos sredi avgusta v športnem parku Rovn v Selcih pripravilo vrsto prireditev, med njimi tudi praznik malega nogometa.

Selca - V letošnjem letu Športno društvo Selca praznuje dvajseto obletnico ustanovitve, z zagnanim delom pa so si ob jubileju zaslužili tudi priznanje Občine Železniki. Prek vsega leta namreč pripravljajo različne športne prireditve, od leta 1986 pa upravljajo tudi športni park Rovn, kjer so zgradili dve teniški igrišči, obnovili nogometno igrišče, novo asfaltirano rokometno igrišče, otroško igrišče, postavili so koše, največja letošnja pridobitev pa je novo igrišče za vse bolj popularno odbojko na mivki. Slavnostno odprje novega igrišča za odbojko na mivki bo v petek, 18. avgusta, ko bo na Rovnu potekal letošnji "Selca open 2006". Prireditve se bodo sicer začele že 14. avgusta s tekmovanjem v hokeju na rolerjih, se nadaljevale z učnim košarskim turnirjem, rokometnim, teniškim in nogometnim turnirjem ter turnirjema v pikadu in namiznem nogometu. Vrhanec športnih dogodkov bo zagotovo tako imenovani "PRAZNIK SLOFUTSALA 2006", niri in maletem nogometu, ki se bo začel v petek, 18. avgusta s kvalifikacijami za glavni niri in se zaključil z ekshibicijsko tekmo dan kasneje ob 20. uri. Vse podrobnosti o turnirju si lahko ogledate na www.slofutsal.com. Tako v soboto kot v nedeljo bodo merili hitrost udarca z nogometno žogo in tenis žogico (speedmeter), udeleženci vseh prireditev pa bodo v športnem parku Rovn lahko brezplačno kempirali.

Vilma Stanovnik

Najnovejša pridobitev v športnem parku Rovn je igrišče za odbojko na mivki.

V poletnem času se na Rovnu redno odvijajo tudi športna tekmovanja.

2007

V tem letu je bila glavna aktivnost društva usmerjena v pridobivanje uporabnih dovoljenj za gostinski objekt in igrišča za šport. S pridobitvijo uporabnega dovoljenja in posledično odločbe o izpolnjevanju pogojev za opravljanje gostinstva v brunarici je bila legalizirana gostinska dejavnost društva.

Pridobili smo uporabno dovoljenje za nogometno in rokometno igrišče ter za stavbo z gardero-bami. Pridobili smo tudi status društva v javnem interesu in s tem društvu omogočili sodelovanje na razpisih ministrstev za sofinanciranje oz. pridobivanje finančnih sredstev za projekte. Postali smo eno od društev, kamor se lahko nameni 0,5 odstotka dohodnine. Pridobili smo tudi odločbo o kategorizaciji kampa Športni park Rovn.

Z lastnikom zemljišč je bila podpisana pogodba o najemu parkirišč in prostora za piknike za dobo 5 let.

Kupili in postavili smo kontejner s sanitarijami in tuši ter kontejner za skladiščenje. Hkrati se je kupila in namestila čistilna naprava.

Zaradi pridobitve hišne številke, Selca 162, se spremeni naslov društva.

13. 4. 2007 predsednik ŠD Selca Brane Bertonec in podžupan Janez Ferlan predata lokal svojemu namenu.

POPLAVE 2007

Katastrofalne poplave, ki so prizadele območje Železnikov 18. 9. 2007, tudi Športnemu parku Rovn v Selcih niso prizanesle in so povzročile ogromno razdejanje.

Sanitarni kontejner je vodna sila prestavila in uničila inštalacije, skladiščni kontejner pa je odplavilo. Vsa vodovodna in elektronapeljava ter telekomunikacija in kanalizacija so bile uničene ali poškodovane. Prav tako ograje, igrala, klopi, goli in ostali športni rekviziti, ki so bili na športnih površinah.

Asfaltne, peščene in tlakovane poti je voda poškodovala ali izpodjedla. Prav tako je bila načeta nabrežina Sore in s tem ogrožen most, ki je bil že pred poplavo v slabem stanju.

Na prostoru za piknike in kampiranje so bile uničene ograje, mize, klopi, napeljave vode in elektrike.

Na celotno površino športnega parka Rovn je naplavilo ogromne količine blata, lesa, različnih predmetov, skratka, opustošenje je bilo nepopisno.

Ljudje iz cele Slovenije so ob teh katastrofalnih poplavah dokazali, da je solidarnost še živa, da so pripravljeni pomagati po svojih močeh, nekateri s prostovoljnim delom, drugi finančno, tretji s pozitivno promocijo. Brez vsega tega bi bila sanacija nemogoča.

V delovnih akcijah v septembru in oktobru so sodelovali člani društev ŠD Selca, PGD Selca, TD Selca, prostovoljci iz KS Selca, občine Železniki in številni prostovoljci iz drugih krajev Slovenije. Odstranili smo naplavljeno blato, mivko, les, podrte ograje, zaščitne mreže in druge naplavine. Šele potem smo lahko ocenili, kakšna je dejanska škoda. Prva ocena je bila, da le-ta znaša ca. 180.000 €, po temeljitem pregledu stanja pa smo ugotovili, da je škode za najmanj 400.000 €.

Obe teniški igrišči sta bili popolnoma uničeni.

Asfalt na roketnem igrišču je bil dodatno razpokan, uničeni so bili zaščitne mreže z nosilci, ograja, goli in koši za streetball.

Uničeni so bili travnata površina nogometnega igrišča, zaščitne mreže z nosilci ter ograja, goli in klopi.

Igrišče za odbojko na mivki je bilo polno blata, uničene so bile zaščitne mreže.

Gostinski objekt in stavba z garderobami sta bila poškodovana, uničeno stavbno pohištvo in oprema ter zaloge.

Poškodovano parkirišče.

Klicu na pomoč so se odzvale organizirane skupine in posamezniki.

Sanacija poplav 2008

Izdelali smo temeljit sanacijski program in se odločili za popolno prenovo Športnega parka Rovn, kar bo tudi ob morebitnih prihodnjih poplavah povečalo poplavno varnost.

V letu 2008 smo izvedli naslednja sanacijska dela:

- V sodelovanju s podjetjem Elektro Kranj smo predstavili visokonapetostno omrežje z drogov v tla.
- Na novo se je izdelala vsa napeljava vodovodnega in električnega omrežja, kanalizacija in odvodi meteornih vod na športnih igriščih in objektih športnega parka.
- Očistili in usposobili za delovanje smo čistilno napravo.
- V celoti smo obnovili ali izdelali na novo igralne površine.

Teniški igrišči

Na površini, kjer sta bili prej igrišči za tenis, smo izdelali eno novo igrišče za tenis z umetno travo, igrišče za odbojko na mivki in igrišče za badminton na umetni travi. Predhodno je bilo treba obnoviti stare betonske oporne zidove, na novo izdelati drenažo, tamponsko podlago, namestiti robnike, zaščitno ograjo in razsvetljava. Nabavili smo nove mreže za tenis, odbojko in badminton z ustreznimi nosilci.

Na razvalinah prejšnjih dveh teniških igrišč smo uredili nova igrišča za tenis, odbojko in badminton.

Rokometno igrišče

Tudi rokometno igrišče smo v celoti prenovili. Z nasutjem tamponske podlage smo dvignili nivo igrišča za 1 m, okrog njega izdelali nove betonske oporne zidove, izdelali drenažo in asfaltirali površino.

Namestili smo nove zaščitne mreže, razsvetljava ter nabavili nova rokometna gola in koše z nosilci za streetball.

Rokometno igrišče takoj po poplavih in po prenovi.

Nogometno igrišče

Obnovili smo igralno površino, nasuli smo novo humusno plast, posejali travo in površino utrdili ter namestili nova gola. Okoli igrišča smo namestili nove zaščitne mreže, ograje in klopi. Zraven igrišča smo postavili nov kontejner za športno garderobo in obnovljeni kontejner s sanitarijami.

Nogometno igrišče pred in po prenovi.

Otroško igrišče in brunarica

Na otroškem igrišču smo na novo utrdili podlago, posejali travo, obnovili igrala in postavili nove klopi. Na brunarici smo obnovili stavbno pohištvo ter notranjo opremo in lesene dele brunarice na novo prebarvali. Okoli brunarice smo na novo uredili in tlakovali površino za mize in klopi ter postavili nov kontejner s sanitarijami.

Tudi otroško igrišče in brunarica sta dobila novo, lepšo podobo.

Stavba z garderobami

Obnovili smo stavbno pohištvo in jo na novo prebarvali.

Prostor za piknik

Obnovili smo obstoječi nadstrešek, namestili nov opaz ter ga pobarvali. Utrdili in tlakovali smo teren znotraj in okrog nadstreška. Levo in desno od nadstreška smo uredili tri nove površine za piknik in jih opremili z novimi koriti z vodo in ograjo. Na vseh prostorih za piknik, pokritem in nepokritih, smo poskrbeli za novo razsvetljavo in razdelilne elektroomarice.

Pokrit in odprt piknik prostor.

Prostor za kampiranje

Prostor smo opremili z novo razsvetljavo in razdelilno elektroomarico in ogradili.

Dovozne poti in parkirišče

Obnovili smo vse peščne poti in na novo asfaltirali parkirišče in pot mimo roketnega igrišča do brunarice.

Most čez Soro

Za prenovo močno načetega mostu je v celoti poskrbela Občina Železniki.

Slovesna otvoritev prenovljenega Rovna

14. 6. 2008 je potekala slovesna otvoritev objekta, na kateri smo se želeli javno zahvaliti vsem, ki so se nesebično odzvali in dobrovoljno pomagali pri realizaciji zahtevnega in dragega projekta.

Predstavniki Ministrstva za šolstvo in šport g. Marko Rajšter, predsednik ŠD Selca Brane Bertonec in župan Občine Železniki Mihael Prevc so z rezanjem traku predali objekte v uporabo.

Vodstvo ŠD Selca (z leve): Franc Rakovec, Brane Bertonec, Brane Lavtar, Marko Lotrič.

Otvoritev se je kljub slabemu vremenu udeležilo veliko ljudi.

Vsi ljudje dobre volje, ki so prispevali humanitarna sredstva ali sodelovali pri obnovi poplavljenega Rovna:

ZA OBNOVO SO

NAJBOLJ ZASLUŽNI:

- ŠPORTNO DRUŠTVO SELCA
 - Predsednik: BRANE BERTONCELJ
 - Vodja gospodarskega odbora: MARKO LOTRIČ
 - Vodja sanacije: BRANE LAVTAR
 - Nadzor del: ŠTEFAN ZADRAVEC
- OBČINA ŽELEZNIKI
- MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT
- FUNDACIJA ZA ŠPORT
- OLIMPIJSKI KOMITE SLOVENIJE
- SKUPNOST OBČIN SLOVENIJE
- SLOVENSKA VOJSKA, 14. INŽB
- REPUBLIŠKI ŠTAB CIVILNE ZAŠČITE

MEDIJI:

- RADIO SORA
- GORENJSKI GLAS
- TV SLOVENIJA
- RADIO SLOVENIJA, VAL 202
- ŠPORTNI DNEVNIK EKIPA
- SPLETNI PORTAL SLOFUTSAL.COM
- SPLETNI PORTAL KAPODOL

DONATORJI:

- ROTARY CLUB, Ljubljana
- ŠPORTNA LOTERIJA, Ljubljana
- HELIOS, Domžale
- DRUŠTVO ŠPORTNIH NOVINARJEV
- POŠTA SLOVENIJE
- DOM TRADE, ŽABNICA
- LEDUK, d. o. o., Škofja Loka
- ELEKTRO GORENJSKA, Kranj

DONATORJI:

- SORA INŽENIRING, d. o. o., Škofja Loka
- LOKAINŽENIRING, d. o. o.
- OBRTNO PODJETNIŠKA ZBORNICA, Škofja Loka
- ALPLES, d. d., Železniki
- DRUŽBE GUMARSTVO SAVA, Kranj
- SAVA MEDICAL IN STORITVE, d. o. o., Kranj
- SAVA, d. d., Kranj
- SAVA TIRES, d. o. o., Kranj
- VEYANCE TECHNOLOGIES
- QUICK, d. o. o., Poljane
- TISKARNA RADOVIJICA, Radovljica
- MESARIJA ŠTAJNBIRT, Škofja Loka
- ORKA, d. o. o., Ljubljana
- DESIGEN LOJZE TARFILA, s. p., Železniki
- VISTOP, d. o. o., Dolenja vas
- LIHA, d. o. o., Škofja Loka
- KEMPERLE, d. o. o., Železniki
- PIRANHA, d. o. o., Škofja Loka
- DEMŠAR JURE IN MARTIN, s. p., Martinj Vrh
- ANDREJ RANT, odvetnik, Železniki
- KUM PLAST, d. o. o., Zagorje
- ŠP. ŠIVILJSTVO MIGOLINE, Poljane
- PROSIGMA, d. o. o., Ljutomer
- MICROSOFT SLOVENIJA, d. o. o., Ljubljana

DONATORJI,

FUTSAL DRUŠTVA:

- MARKO BERGINC, SLOFUTSAL
- NZS – Komisija za mali nogomet
- AGENCIJA MAK 66, d. o. o., Grosuplje
- S. V. – RSA, d. o. o., Ljubljana
- KMN RATTTOVEC, Železniki

DONATORJI,

FUTSAL DRUŠTVA:

- AS BAU, d. o. o., Nova Gorica
- KMN DOBOVEC, Dobovec
- KMN LESNA LITIJA, Litija
- NIKE SLOVENIJA, d. o. o., Ljubljana
- NZS – KMN, Ig pri Ljubljani
- KMN OPLAST, Kobarid
- KMN PUNTAR, Tolmin
- KMN IZOLA, Izola
- KMN KIX, Ajdovščina
- KMN BENEDIKT, Benedikt
- VEMASSPORT, d. o. o., Škofja Loka
- ŠD GAMS, Kobarid
- ŠD EXTREM, Sodražica
- KMN SEVNICA, Sevnica
- DOLORES KOGOJ, s. p., Bača
- KMN ŽIVEX, Celje
- KMN TOMAŽ, Sveti Tomaž
- KMN SLOVENSKE GORICE, Voličina
- FUTSAL CLUB MARIBOR
- KMN MARTINIŠČE, Murska sobota
- KMN MARINCI VEŠČICA, Ljutomer
- ŠD BIOTERME, Mala Nedelja
- KMN CERKVENJAK, Cerkevjak
- KMN SAN MARTINS, Goriška brda
- KMN BRONX, Škofije
- KMN JOMA IG Mokerc, Ig
- DRUŠTVO SODNIKOV GORENJSKE
- MIKROPLAST BERGINC, Kobarid
- KMN TBS team 24, Duplec
- BEZJAK DUŠAN, Tolmin
- KMN NAZARJE, Nazarje
- STANKO DAMIŠ, Ljubljana

**DONATORJI,
FUTSAL DRUŠTVA:**

- EXTRALUX DERMSTAJA, Ljubljana
- KMN YOUNG BOYS, Hrastnik
- ANDREJ VRHOVEC, Vače
- TAXA, d. o. o., Ajdovščina
- EUROPRINT, d. o. o., Ajdovščina
- VEMASPORT, d. o. o., Škofja Loka
- KIA ČREŠNIK, Medvode
- VESTTISK EGON VOVK, Litija
- STUDIO MAZZINI, Ljubljana
- ŠPORTNI DNEVNIK EKIPA
- AGRO ROMANA, d. o. o., Črniče
- EUROTEKSTIL, d. o. o., Trzin

**DONATORJI,
OSTALA DRUŠTVA:**

- TENISAČI, Vrhnika
- RK GOLD KLUB, Hrpelje
- ŠD DAŠNICA – BELE TRATE, Železniki
- ŠD BLEGOŠ, Gorenja vas
- ŠPORTNO DRUŠTVO Portorož
- KŠPD Gorenja vas

**DONATORJI
POSAMEZNIKI:**

- MARIJA BENEDIČIČ, Dražgoše
- MATEJ BENEDIČIČ, Dražgoše
- BERTA BERTONCELJ, Selca
- BRANE BERTONCELJ, Dašnica
- MILADI BERTONCELJ, Dašnica

**DONATORJI
POSAMEZNIKI:**

- VIKTOR BERTONCELJ, Selca
- DUŠAN BEZJAK, Tolmin
- STANKO DAMIŠ, Ljubljana
- IVAN DOLINAR, Dašnica
- SLAVI DOLINAR, Dašnica
- EDNA DŽANIČ
- IVAN FAJFAR, Log
- MAJDA FAJFAR, Log
- BORUT FEJFAR, Dolenja vas
- JURE FEJFAR, Dolenja vas
- MAJDA FEJFAR, Dolenja vas
- TEJA FEJFAR, Dolenja vas
- ZVONKO FRELJH, Zg. Sorica
- RUDI HABJAN, Selca
- VALERIJA JAVH, Ševlje
- TONE KEMPERLE, Sveti Duh
- ALEKSANDRA KISOVEC
- BLAŽ KRIŽAJ, Zgornja Senica
- NATAŠA KRIŽAJ, Zgornja Senica
- HERMINA KRT, Kranj
- BRANE LAVTAR, Selca
- JANA LAVTAR, Selca
- MARKO LOTRIČ, Selca
- ZDRAVKO MARKELJ, Bukovščica
- NADA MIHOVILOVIČ
- ANTON MOHORIČ, Martinj vrh
- JERNEJ MOHORIČ, Ševlje
- FANI PANJTAR, Trnje

**DONATORJI
POSAMEZNIKI:**

- ZVONE PANJTAR, Trnje
- MILOJKA PFAJFAR, Lajše
- ANTON PINTAR, Studeno
- URŠKA PINTAR, Studeno
- VIKTOR POTOČNIK
- NIVES PREZELJ, Češnjica
- ROMAN PREZELJ, Češnjica
- ALEŠ PRIMOŽIČ, Na plavžu
- ANTON PRIMOŽIČ, Železniki
- ANKA RAKOVEC, Selca
- FRANCE RAKOVEC, Selca
- MIRA REYA, Na plavžu
- DON SCHOEFFMANN, Jesenice
- NADA SOMRAK
- MIHA STRŽINAR
- JANEZ SVOLJŠAK, Mavčiče
- MARIJA ŠAVLI, Selca
- TANJA ŠINKOVEC, Na Kresu
- ALOJZ ŠMID, Selca
- FLORJAN ŠTURM, Selca
- IRMA ŠTURM, Selca
- MARIO THALER, Studeno
- MIRA THALER, Studeno
- TOMAT, Škofja Loka
- VLADIMIRA TOMAT, Škofja Loka
- ČILKA ZRIMŠEK, Stari trg pri Ložu
- ZDRAVKO ZRIMŠEK, Stari trg pri Ložu
- KLARA ŽAGAR

Vsi ljudje dobre volje, ki so sodelovali pri obnovi

POMOČ SKUPIN IN POSAMEZNIKOV

- ROKOMETNO DRUŠTVO ALPLES
- KMN RATTOVEC, ŽELEZNIKI
- GASILSKO DRUŠTVO SELCA
- TURISTIČNO DRUŠTVO SELCA
- SANKAŠKO DRUŠTVO DOMEL
- JAVNI ZAVOD RATTOVEC, ŽELEZNIKI
- ZAVOD SNOP, ŽELEZNIKI
- GASILSKO DRUŠTVO ŽELEZNIKI
- OSNOVNA ŠOLA ŽELEZNIKI
- OSNOVNA ŠOLA SELCA
- MLADINSKI SVET ŽELEZNIKI
- OBČINSKI SVET OBČINE ŽELEZNIKI
- KLUB ŠTUDENTOV SELŠKE DOLINE
- MIHAEL PREVC
- JANEZ FERLAN
- DARKO GORTNAR
- CIRILA TUŠEK
- PETER MESEC

IZVAJALCI DEL

- ŠTEFAN ZADRAVEC
- PIRANHA, d. o. o., Škofja Loka
- DOMO- FITOLAB, Ljubljana
- BOŠTJAN JALEN, s. p., Huje
- TOMAŽ LAVTAR, s. p., Selca
- ALEŠ ROBERT, s. p., Kranj
- CESTNO PODJETJE Kranj
- DANILO BENEDIK – KGZ, Škofja Loka
- DOM-TRADE, d. o. o., Žabnica
- PETERLIN, PESKANJE, d. o. o.
- ARCONT, d. d.
- ELMEG, d. o. o.
- LEDUK, d. o. o.
- COMA COMMERCE, d. o. o.
- DECOP, d. o. o.

IZVAJALCI DEL

- SORA INŽENIRING, d. o. o.
- PROSIGMA, d. o. o.
- FRANC PEGAM, s. p.
- VILJEM BERCE, s. p.
- SANING INTERNATIONAL, d. o. o.
- JOŽE GAŠPERSIČ, s. p.
- HELIOS, d. d.
- JOŽE TOMPA, s. p.
- STANE CEFERIN, s. p.
- ANTON BERNIK, s. p.
- GREGOR LIPIČ, s. p.
- SLOVENSKA VOJSKA, 14. INŽB

PROSTOVOLJCI:

september, oktober 2007:

- PGD DOLENJE JEZERO, CERKNICA
- PGD COL
- PGD PODNANOS
- PLANINSKO DRUŠTVO PODNANOS
- GRC AJDOVŠČINA
- PGD AJDOVŠČINA
- PGD SELO ČRNIČE
- PGD VIPAVA
- PGD VOPOLJE
- ZDRUŽENJE SLOVENSkih KATOLI-
ŠKIH SKAVTINJ IN SKAVTOV

POMOČ S STROJI:

september, oktober 2007:

- MATEVŽ DEBELJAK
- TADEJ ZAMAN
- JURE PFAJFAR
- TOMAŽ LAVTAR
- BOŠTJAN KOKALJ
- DAMJAN KEMPERLE
- JOŽE TOMPA

PROSTOVOLJCI:

september, oktober 2007:

- DAVOR AMBROŽIČ
- MILENA ANDREEVSKI
- TODOR ANDREEVSKI
- GAŠPER BENEDIK
- BOJAN BERCE
- VILKO BERCE
- BOJAN BERTONCELJ
- BRANE BERTONCELJ
- MARKO ČENČIČ
- JOŠT ČUFAR
- BLAŽ DOLENEC
- SANDI DOLENEC
- BORUT FEJFAR
- JANČE FEMANOV
- FILIP GARTNER
- JAKA GORTNAR
- TONI HABJAN
- PETER KOBLAR
- ANŽE KRAJNIK
- KATARINA KRAJNIK
- MARJAN KRAJNIK
- NINA KRAJNIK
- BRANE LAVTAR
- GREGOR LAVTAR
- TOMAŽ LAVTAR
- AJDA LOTRIČ
- EVA LOTRIČ
- FRANCE LOTRIČ
- KRISTINA LOTRIČ
- MARKO LOTRIČ
- MITJA LOTRIČ
- SONJA LOTRIČ
- JAKA LUŠINA
- TJAJA LUŠINA
- BORIS MALEŃŠEK

PROSTOVOLJCI:**september, oktober 2007:**

- MITJA MARENK
- ROK MARIN
- ZDRAVKO MARKELJ
- DEJAN MOHORIČ
- TOMAŽ MOHORIČ
- BORIS NASTRAN
- MATIJA NASTRAN
- ROBI OZANIČ
- ALEŠ PFAJFAR
- JURE PFAJFAR
- PRIMOŽ PFAJFAR
- ANŽE PINTAR
- BRANKO POTOČNIK
- ROK POTOČNIK
- FRANCE RAKOVEC
- PETER RAKOVEC
- VILI RAKOVEC
- MARKO RAMOVŠ
- FORD RIHTARŠIČ
- ERMIN RIZVANOVIČ
- JOŽE ŠEKLI
- STANE ŠOLAR
- FERI ŠTURM
- MIHA THALER
- LUKA UŠENIČNIK
- ANDRAŽ VRHUNC
- JOŠT ZAMAN
- TADEJ ZAMAN

PROSTOVOLJCI 2008

- DANI BAJREKTAREVIČ
- DANILO BENEDIK
- GAŠPER BENEDIK
- BOJAN BERCE
- BOŠTJAN BERNIK
- TADEJ BERNIK
- BRANKO BERTONCELJ

PROSTOVOLJCI 2008

- VIKTOR BERTONCELJ
- ALEŠ BEŠTER
- ROK CENČIČ
- MEL CHIWELE
- SID CHIWELE
- ANŽE ČESEN
- MATIČ ČESEN
- JOŠT ČUFAR
- BLAŽ DOLENEC
- FRANCI DOLENEC
- BORUT FEJFAR
- MATIČ FERLAN
- DANI GAŠPERŠIČ
- JOŽE GAŠPERŠIČ
- JAKA GORTNAR
- ALJOŠA HABJAN
- ANDREJ HABJAN
- RUDI HABJAN
- STAŠ HABJAN
- TOMAŽ HABJAN
- LADO HAŠIČ
- METKA KOBLAR
- PETER KOBLAR
- VINKO KOBLAR
- ANŽE KRAJNIK
- MARJAN KRAJNIK
- NINA KRAJNIK
- BRANKO LAVTAR
- GREGOR LAVTAR
- JANA LAVTAR
- MIHA LAVTAR
- PETRA LAVTAR
- TOMAŽ LAVTAR
- TOMAŽ LAVTAR, ML.
- URŠKA LAVTAR
- FRANCKA LEBEN
- JERNEJ LEBEN
- MAJA LOTRIČ

PROSTOVOLJCI 2008

- MARKO LOTRIČ
- MITJA LOTRIČ
- JAKA LUŠINA
- ŠTEFAN MAGIČ
- MITJA MARENK
- ROK MARIN
- ZDRAVKO MARKELJ
- BORIS NASTRAN
- MATIJA NASTRAN
- ROBERT OZANIČ
- ALEŠ PFAJFAR
- PRIMOŽ PFAJFAR
- ANŽE PINTAR
- MATEJ PODLIPNI
- JANEZ PODREKAR
- MATJAŽ PODREKAR
- TOMAŽ PODREKAR
- GAŠPER POTOČNIK
- ANDRAŽ PRELEC
- IVO PREVC
- MARJAN PREVC
- ANKA RAKOVEC
- FRANCE RAKOVEC
- VILI RAKOVEC
- FRANC RANT
- SREČO REHBERGER
- JOŽE ŠEKLI
- STANE ŠOLAR
- MIHA THALER
- MIHA THALER
- SEBASTJAN TUŠEK
- MARJAN URANJEK
- TOMAŽ UŠENIČNIK
- ANDRAŽ VRHUNC
- NEJC ZADRAVEC
- ŠTEFAN ZADRAVEC
- TOMO ZADRAVEC
- JOŠT ZAMAN

Na otvoritveni prireditvi s kulturnim programom in pogostitvijo smo vsem zaslužnim podelili plakete in priznanja v zahvalo za izkazano pomoč.

Športni park Rovn je poleg svoje lepe nove podobe dobil tudi novo ime "Rovn – moj park", ki ga obeležuje zdaj že zelo prepoznaven znak.

Ekipa, ki je vodila sanacijo.

Člani ŠD Selca upamo, da smo tudi mi s svojo pozitivno energijo, dobro voljo in nesebičnim prostovoljnim delom (ca. 3000 ur) dokazali, da nam ni vseeno za matično okolje, in da smo vas prebivalce bližnjih krajev z novo in lepšo podobo športnega parka navdušili, da boste nove pridobitve z veseljem koristili.

Člani ŠD Selca so se vedno radi udeleževali delovnih akcij.

Druge aktivnosti v letu 2008

V postopku sprejemanja prostorskega plana smo podali pobudo, da se celotno zemljišče na Rovnu opredeli kot zemljišče, namenjeno za šport in rekreacijo. Športno društvo Selca pa si je uspelo podaljšati status društva v javnem interesu na nivoju države.

Celotna površina športnega parka je označena svetlo zeleno.

Tudi v letu 2008 sta dva člana ŠD Selca prejela občinski priznanji. Občinsko priznanje "športni delavec" je prejel Brane Lavtar, občinsko priznanje pa Marko Lotrič.

Priznanje "športni delavec" Občine Železniki sta prejela Brane Lavtar in Brane Cencič, občinsko priznanje je prejel tudi Marko Lotrič.

Sanacija poplav 2009–2010

Prostor, kjer se po navadi odvijajo družabne prireditve, smo se odločili urediti v obliki večnamenske ploščadi. Na njej pa se lahko izvajajo tudi športne dejavnosti, kot so hokej na rolerjih, floorball, pozimi pa drsanje. Izdelali smo jo tako, da je ploščad z opornim betonskim zidom dvignjena za 50 cm in s tem dosti bolj varna pred poškodbami ob morebitnih poplavih. Izvedena so bila vsa potrebna gradbena dela, drenažna napeljava, napeljava cevi za razsvetljava, odtočne cevi za meteorno vodo in nasutje tampona. Na koncu smo ploščad še asfaltirali, prav tako pa tudi parkirne površine okoli nje.

Večnamenska ploščad, na katero je možno postaviti šotor dimenzije 40 m x 25 m.

Ker je prostor v brunarici sčasoma postal premajhen, smo se odločili, da ga povečamo. Najprej smo pridobili gradbeno dovoljenje in postavili leseno strešno konstrukcijo, ki je skupni prostor povečala za 140 m². V sklopu novega projekta smo zamenjali tudi strešno kritino na starem objektu in na celotnem objektu namestili nove žlebove in snegolovce. Na novo smo postavili lesene zunanje stene in namestili velika drsna okna. Prenovili in uredili smo vodovodno in elektonapeljavo, ogrevanje prostora in na novo tlakovali talne površine. Vse stare stenske in stropne obloge smo odstranili in jih nadomestili z novimi. Gostinski lokal je dobival drugo podobo tudi z novo opremo v gostinskem delu in v kuhinji. Z zgraditvijo odprte peči se je možno na Rovnu razvajati tudi ob dobrih picah. Namestili smo tudi novo avdio-video opremo in objekta zaščitili z alarmnim sistemom.

Nastal je sodoben gostinski objekt.

Nad teniškim in nogometnim igriščem smo uredili brežino.

Vodno gospodarstvo Kranj je v okviru državne sanacije poplav s sofinanciranjem ŠD Selca uredilo nabrežino vzdolž Sore in poglobilo strugo.

Ostala izvedena dela v tem letu so bila:

- Nameščene so bile dodatne zaščitne mreže ob asfaltnem igrišču.
- Zaradi večje varnosti smo kovinske stebre pri košarki in odbojki zaščitili z oblogami.
- Namestili smo prometne znake za varno vožnjo po parku.
- Igrišča smo opremili z obvestilnimi tablam o uporabi in z varnostnimi navodili.
- Ob regionalni cesti smo namestili novi usmerjalni tabli za Moj športni park Rovnu.
- Povečana je bila priključna moč elektrike z 32 A na 50 A.
- Izvedena so bila manjša vzdrževalna dela na objektih in peščenih poteh.
- Namestili smo zapornico pri teniškem igrišču.
- Nabavili smo gasilske cevi in ročnika za zalivanje nogometnega igrišča.

Občinsko priznanje "športni delavec" za leto 2010 je prejel Marko Lotrič.

Božične narasle vode v letu 2009 so grozile tudi Rovnu, toda zaradi pravilne gradnje športnih objektov tako, da smo dvignili nivo igralnih površin, niso naredile škode. To je bil prvi dokaz, da smo se sanacije po poplavih lotili na pravi način.

Narasla voda je zaradi pravilne gradnje prizanesla športnim objektom.

Finančni podatki sanacije po poplavih

ZBIRNO – STROŠKOVNO PO POSTAVKAH

Odhodki:

Sanacija 2007	42.537,00
Sanacija 2008	383.038,00
Sanacija 2009	200.069,00
Sanacija 2010	86.079,00
Skupaj	711.723,00

Prihodki:

Zavarovalnica odškodnina	10.660,00
Humanitarne pomoči direktno ŠD	35.000,00
Humanitarne pomoči preko Občine	68.146,00
Ministrstvo za šolstvo in šport – razpisi	66.120,00
Ministrstvo za okolje – poplave	46.000,00
Fundacija za šport – razpisi	139.993,00
Ostali razpisi – OKS, NZS	10.000,00
Občina Železniki – iz proračuna	74.714,00
Lastna sredstva – donacije, sponzorstva	42.090,00
Najemnina, vložena v sanacijo	55.000,00
Dolgoročni kredit ŠD Selca	164.000,00
Skupaj	711.723,00

Kakšni so naši načrti v letih 2011 in 2012

- Dokončati gradbena dela na večnamenski ploščadi in urediti razsvetljavo.
- Na polovici večnamenske ploščadi v smeri Sore zgraditi igrišče 25 m x 20 m z leseno ograjo in zaščitnimi mrežami, ki bi bilo namenjeno igranju hokeja na rolerjih in floorballa poleti ter drsanju in hokeju pozimi.
- Izdelati nadstrešek desno od ploščadi, ki bi zaščitil kontejnerja, s sanitarijami in skladiščem, podaljšek nadstreška pa bi uporabljali za shranjevanje opreme za vzdrževanje površin in shranjevanje odpadkov.
- Ograditi otroško igrišče in ga posodobiti z novimi, sodobnimi igrali.

Dosedanji upravniki Športnega parka Rovn:

Tomo Vrhunc	1993–1994
Rudi Basaj	1994–1996
Srečko Rehberger	1996–1999
Marjan Krajnik	2000–2009
Igor Marin	od 2010 dalje

Celotna družina Krajnik se je dolga leta trudila, da je bilo na športnem parku Rovn vse tako, kot je treba.

Postopek denacionalizacije Rovna

Parcele, na katerih se nahaja Športno-rekreacijski park Rovn, so bile pravno-formalno v lasti Sklada kmetijskih zemljišč Republike Slovenije. Za vse parcele je bil sprožen denacionalizacijski postopek. Po zakonu o športu je bila dana možnost lastninjenja na podlagi 64. člena zakona. Športni objekti s tem preidejo v last lokalnih skupnosti, če jih le-te v predpisanem roku določijo za objekte občinskega pomena. Društvo, ki je sovlagalo v športne objekte, pa lahko uveljavlja solastniško pravico. Občinski svet Občine Železniki je 3. 2. 1999 določil te objekte za objekte občinskega pomena, Športno društvo Selca pa je 11. 2. 1999 na Občino Železniki vložilo zahtevek za solastništvo nad objekti.

Občina Železniki nas je pooblastila, da urejanje lastništva prevzame Športno društvo Selca. Zato smo v zadnjem trenutku ustavili vrnitev nepremičnin v naravi denacionalizacijskim upravičencem. Pridobiti smo morali aerociklični posnetek iz leta 1968, pridobiti potrdilo upravne enote in zagotoviti zgodovinske izpiske.

Na obravnavi o postopku denacionalizacije 4. 7. 2001 je bilo ugotovljeno, da vlagatelji vztrajajo pri vračilu nepremičnin v naravi in da po denacionalizacijskem zakonu ni nobenih zadržkov. Športno društvo Selca je dokazovalo, da so bili objekti zgrajeni pred letom 1967, teniško igrišče pa leta 1989. Zato smo morali pridobiti več dokumentov, nekatere smo že imeli, dodatno pa smo poiskali potrdilo o namembnosti parcel s 15. 9. 1989 ter potrdilo o namembnosti parcel s 11. 4. 2001. To sta bila najpomembnejša dokumenta, saj sta zagotavljala, da vrnitev v naravi ni možna.

Na podlagi vseh naših dokazil smo končno z argumenti prepričali tako upravno enoto kot denacionalizacijske upravičence, da vračilo v naravi ni možno in da je pravična rešitev, da upravičenci prejmejo nadomestilo v obveznicah, Športni park Rovn pa preide v solastništvo lokalne skupnosti in društva.

Na podlagi sklepa upravne enote smo pridobili tudi soglasje Sklada kmetijskih zemljišč za

parcelacijo zemljišč in s pomočjo pooblaščenega geometra določili parcele, na katerih se nahajajo športna igrišča in funkcionalna zemljišča, ki k tem parcelam pripadajo. Na podlagi parcelacije je v letu 2005 upravna enota 2. 6. 2005 izdala sklep o ustavitvi postopka denacionalizacije za parcele Športnega parka Rovn v Selcih in ta sklep je postal pravnomočen 23. 6. 2005. S tem sklepom je bil ustavljen postopek denacionalizacije in izpolnjen pogoj za prenos lastništva s Sklada kmetijskih zemljišč na Občino Železniki in Športno društvo Selca. Sklad kmetijskih zemljišč pa je zahteval še dodatne dokaze o upravičenosti prenosa, tako da smo morali celoten postopek praktično ponoviti. Ta postopek je trajal praktično celo leto, novembra 2005 smo pridobili podpisano pogodbo med Skladom kmetijskih zemljišč in Občino Železniki. Ta podpisana pogodba je bila osnovni temelj za naše aktivnosti na Športnem parku Rovn ter osnova za dokončno razrešitev solastništva med Občino Železniki in Športnim društvom Selca. Torej je bilo 15. novembra 2005 lastništvo Športnega parka Rovn tudi zemljiškoknjižno preneseno na Občino Železniki.

Naročili smo cenitev Športnega parka Rovn, Selca, in na podlagi te je bilo dogovorjeno razmerje solastništva med ŠD Selca in Občino Železniki: Športno društvo Selca ima tripetinsko, Občina Železniki pa dvopetinsko lastništvo. 18. 12. 2006 je bila tako tudi uradno podpisana pogodba o solastništvu in takšna lastniška struktura je tudi vpisana v zemljiško knjigo.

Dosedanje dejavnosti Športnega društva Selca

V preteklih 25 letih se je ŠD Selca ukvarjalo z organizacijo različnih, predvsem športnih prireditev, organiziralo je razne turnirje, tečaje, srečanja. Vrsta aktivnosti in število organiziranih dogodkov sta bila odvisna od trenutnega stanja v društvu, pogojev, predvsem na Športnem parku Rovn, ter od zagnanosti vodij sekcij.

Divja liga v nogometu na travi od leta 1975 dalje

Divja liga v nogometu na travi že vrsto let povezuje vse ljubitelje nogometa na Selškem. Prva omemba same Divje lige sega že v leto 1975, tako da ima tekmovanje že dolgoletno tradicijo. Takrat so na pobudo Matjaža Dolenca, ki je dolga leta vodil to tekmovanje, posamezni zaselki v Selški dolini oblikovali nogometne ekipe in tako je prvotno nastalo kar nekaj ekip: Vrtičkarji iz Selc, Bodičarji s Trnja in Racovnika, Sokoli iz Sorice, Bombaši z Zalega Logu, Žeja s Plavža, Bife Boysi s Češnjice, Buldožerji z Rudna, Sapa iz Dražgoš, Lubadarji z Bukovice, iz Ševelj in iz Luše, 10 jugovičev, ki je bazirala na igralcih iz bivšega samskega doma, kasneje pa še: Apostoli iz Dolenje vasi, Argonavti, Veterani, Mački, Mafija, Beli vragi, Cebri ... In tako se je sama Divja liga obdržala vse do danes kljub raznim naravnim nesrečam, ki so znova in znova poškodovale nogometno igrišče. To je tekmovanje in druženje, ki ima v Selški dolini na področju rekreacije najdaljšo tradicijo.

Divja liga v preteklosti in danes.

Pokal Ratitovec v velesalomu

Začetki Pokala Ratitovec v velesalomu segajo v leto 1980, ko so se v Selcih odvijala tekmovanja v smučanju, na teh tekmah pa so sodelovale ekipe Selc in Dolenje vasi. V tem času so imeli podobna tekmovanja tudi na Bukovici, na Zalem Logu in v Sorici. Leta 1991 se je Pokal Selca preselil na Soriško planino, sodelovale pa so ekipe iz Selc, Dolenje vasi, z Zalega Loga in Bukovice in prvič so bila podeljena tudi ekipna priznanja. Jeseni 1991 smo na sestanku vodij ekip sklenili, da se tekmovanje preimenuje v Pokal Ratitovec. Dogovorili smo se, da vsaka vas ali društvo pripravi tekmovanje v velesalomu, na katerem sodelujejo ostale ekipe. V letu 1996 se priključi tudi ŠD Dražgoše, kar da tekmovanju nov zagon. V letu 1998 se priključi Sorica in v letu 2000 Rudno. Ker je ŠD Selca usmerjeno predvsem na Rovn, je aktivnost na tem področju v zadnjih letih manjša.

Pokal Ratitovec se tradicionalno odvija na Soriški planini.

14 let tarok turnirjev "po selško"

V Selcih ima tarok kar dolgo zgodovino. V razgovorih raznih tarok omizij je večkrat padla ideja o tarok turnirju. V športnem društvu Selca smo se ideje oprijeli in leta 1997 organizirali prvi turnir s pravili igranja taroka, ki smo jih poimenovali po kraju, "tarok po Selško". Turnirji se igrajo v Lajšah, Dolenji

vasi, Železnikih (2) in Selcih. Igralci so iz celotne Selške doline, občasno pridejo posamezniki tudi iz bolj oddaljenih krajev: z Bleda, iz Logatca in iz Ljubljane. Posameznega turnirja se udeleži od 38 do 48 igralcev (povprečje 11 miz, to je 44 igralcev).

Za organizacijo in tehnično podporo skrbita France Rant in France Rakovec.

Zmagovalci.

Če pogledamo še malo statistiko, se je turnirjev udeležilo 151 udeležencev, od teh je bilo 12 prisotnih na prav vseh turnirjih.

Prvih pet iz 13-letne zgodovine:

	Ime in priimek, kraj	Leta tekmovanja	Zbrane točke
1.	Franc Ažbe , Spodnja Luša	od 1998	2455
2.	Miha Berce , Lajše	od 1998	2053
3.	Jože Šturm , Log, Češnjica	od 1998	1985
4.	Brane Reya , Studeno	od 1999	1966
5.	Rudi Habjan , Selca	od 1998	1958

Hura, prosti čas

Organizacija množičnih športno-rekreativnih prireditvev ter še več posameznih tekmovanj za otroke, mladino in odrasle ima cilj čim bolj razširiti rekreacijo med prebivalce predvsem občine Železniki in cele Selške doline, seveda pa so vsa tekmovanja odprta tudi za ostale. Vsako leto se organizirajo različni turnirji za osnovnošolce in mladino v naslednjih disciplinah: hokej na rolerjih, streetball, tenis, odbojka na mivki, mali nogomet ter različni tečaji: smučarski, nogometni, teniški. Prav tako se v teh disciplinah organizirajo občinska prvenstva.

Za tečaje je vedno veliko zanimanja.

Praznik slofutsala

Praznik slofutsala je največji turnir v malem nogometu (futsalu) na področju celotne Slovenije, na katerem sodelujejo najboljši igralci te zanimive in atraktivne igre. V dveh dneh se v sklopu te prireditve tudi na vseh ostalih igriščih dogajajo športna srečanja, tako da je trenutno to največja športno-rekreativna prireditev daleč naokoli. Letos bo organiziran šestič in vsako leto prinese določene izboljšave.

Praznika futsala se udeležujejo najboljše ekipe iz cele Slovenije.

Športno srečanje podjetij Selške doline

Športno sodelovanje med podjetji v občini Železniki traja že od leta 2002. Ekipe posameznih podjetij se pomerijo v različnih disciplinah, in sicer: nogomet na travnatem igrišču, streetball, tenis, pikado, streljanje z zračno puško, odbojka na mivki – moški in odbojka na mivki – ženske. Sodelujejo ekipe: Alples, Domel, Niko, Indramat, KŠSD, podjetniki pod okriljem občine Železniki in Obrtne zbornice Škofja Loka ter zunanji. Samo srečanje postreže z zanimivimi boji na športnih igriščih, največji pomen pa je druženje športnih rekreativcev. Letos bo organizirano tradicionalno deseto srečanje.

Za športno druženje se vedno najde čas.

Selca open

Od leta 1993 na Športnem parku Rovn organiziramo športne prireditve Selca open. Pričetek je temeljil na vrhunskem teniškem turnirju, kjer so v začetkih sodelovali najboljši slovenski igralci tenisa, odkar imamo samo eno teniško igrišče, pa je turnir na nižjem kakovostnem nivoju. Cel teden se v okviru prireditve dogajajo turnirji v različnih disciplinah.

Tovrstne športne prireditve so vedno dobro obiskane.

Turnirji

Organizirajo se turnirji in lige v različnih disciplinah: mali nogomet, nogomet na travi, tenis, odbojka, pikado, hokej na rolerjih, streetball, rokomet, badminton, namizni tenis, kegljanje, smučanje, smučarski teki. Ekipe, sestavljene iz članov ŠD Selca, pa se udeležujejo turnirjev in tekmovanj tako v okviru občine Železniki kot tudi izven nje.

Te aktivnosti pa so še najbolj odvisne od aktivnosti posamezne sekcije in se iz leta v leto spreminjajo.

Zaključne misli predsednika ŠD Selca

Na Rovnu so že generacije pred nami zgradile nogometno in rokometno igrišče z garderobami. Ko smo Rovn prevzeli v upravljanje, smo si zadali nalogo, zgraditi športni park, in smo ga tako tudi poimenovali – Športni park Rovn. Pri tem pa se nismo ustavili. Uredili smo kamp, otroško igrišče, prostore za druženje večjih in manjših skupin. Tako je športni park prerasel svoje okvire in preimenovali smo ga Rovn – moj park, park, ki človeku priraste k srcu, park, kjer se počutim doma in kjer je dobrodošel prav vsak.

Ljudje iz cele Slovenije so ob katastrofalnih poplavih dokazali, da je solidarnost še živa, da so pripravljeni pomagati po svojih močeh, nekateri s prostovoljno pomočjo, drugi finančno, tretji s pozi-

tivno promocijo. To nam je vlilo pogum in energijo, da smo se sploh lotili obsežne in zahtevne sanacije. Upamo pa, da smo vsem dokazali, kaj se z veliko truda in volje da postoriti ter da smo Športni park Rovn obnovili za vse obiskovalce. Na lepo urejenem parku poleg številnih športnih aktivnosti lahko ponudimo tudi izobraževanje (vadbeni tečajji), zabavo, oddih, druženje ob dobri gostinski ponudbi in preživljanje prostega časa v mirnem okolju. Prepričan sem, da se razvoj dejavnosti ne bo ustavil, vedno pa bomo lahko rekli: pojdemo na Rovn – moj Park.

Upam, da bodo tudi naslednje generacije nadgrajevale naše delo ter v prihodnosti urejale Športni park Rovn, da bo v ponos tako Selcem kot celotni občini Železniki.

Brane Bertonec, predsednik ŠD Selca

ROVN

SELCA

Športno društvo Selca
Društvo za šport in rekreacijo
Selca 162, 4227 Selca
Tel.: 04 51 47 776

Pod zijavko Izvor železnikarskih poimenovanj naselij

Dr. Vida Košmelj

Namesto uvoda je dobro nekoliko osvetliti poimenovanja in prvotna zgodovinska imena nekdanjega trga (od leta 1575 do imenovanja v mesto v 21. stoletju). Železniki se delijo v tri dele: Racovnik, Trnje ali Plac in Gorenj konc. Pred naselitvijo Furlanov v 12. in 13. stoletju je skozi bodoče ozko naselje tekla hudourniška divja reka s poraslimi bregovi. Le pod nekoliko širšim ravnim predelom (pod današnjim Placem) sta verjetno ležali dve hubi bodočega neimenovanega naselja. To je ostalo v ljudskem izročilu, vendar zgodovinsko ni potrjeno.

Ozka bregova reke Sore, poimenovane že po Keltih, sta se razširila na mestu današnjega spodnjega Racovnika. Zaporo reki na mestu današnjega vzhodnega kamnitega mostu je tvorilo skalovje, kjer sta se skoraj stikali strmini racmanskega Kovaškega vrha ob reki in nasprotnega Snegovnika. Pred zaporo je nastalo majhno jezero, poraščeno s ščavjem in šašjem, po katerem so plavale divje race. Od tod izvira starodavno in tudi še današnje ime Racovnik.

Tesen na današnji Grivi so razširili, da je voda odtekla.

Obrežje reke so naseljenci utrjevali s škarjami, gradili so potrebne bajerje in tako umirjali divjo reko. Za plavže, fužine in kovaštvo so rabili železariji veliko vode. Problemov z železovo rudo ni bilo. Večina površja zemlje bodočih Železnikov je bila posuta z drobnimi krompirju podobnimi kroglastimi kosi nečiste rude, imenovane bobovec. Kmalu so odprli še danes priznано najstarejši slovenski rudnik na Racovniku v Štolmu ("štolm" je ime za rov v stari nemščini). Na koncu 18. stoletja je bila tukaj ruda izčrpana. Rudnik so zaprli, pred vhod v hrib pa so postavili visoko dvonadstropno hišo brez kleti, imenovano "V štolmu", Racovnik št. 92. Hišo so zaradi dotrajanosti lastniki pred leti podrli.

Prvotno naselje se je širilo z Racovnika, kjer je stal tudi prvi plavž, proti zahodu. Posamezni oddelki so dobivali svoja imena:

Griva

Travnata vzpetina nad tesnijo, ki je zapirala jezero ob bodočem mostu. Tu je bila nekoč meja med občinama Selca in Železniki.

Pod drčo

Velik, visok kamnolom nad cesto, ki je segal skoraj do vrha hriba Snegovnika (sneg je na njem najprej skopnel, od tod njegovo ime, po ljudskem izročilu pa so loški škofje na njem imeli vinograde). Prvotno je stala ob kamnolomu samo hiša Poddrčarjev. Žumri so jo pozidali šele v 19. stoletju pri naselitvi v Železnike.

Na terbuš ali Na trebušniku

Tu se je nahajal topel studenec z vedno enako temperaturo vode, kjer so pozimi prale perice. Pri mrazu se je iz njega kadilo. V njem smo si greli otroci pri sankanju ozeble roke. Tu je bila nekdanja velika hiša s cvetočo gostilno in kovačijo, kasneje trgovina in skladišče trgovca Janka Bogataja.

Spodnji Racovnik

Pred Muho, kjer cesta pravokotno zavije čez nekdanji most preko bajerja.

Na klovžah

Prvotno so bile tu tri hiše: Benedikova, Štolmarjeva in Popčeva, star leseni gasilski dom in zadnji vijenjc – Morajna. Ime Na klovžah izvira iz furlanskega poimenovanja "clusa, kluža", kar pomeni vodna zapornica na bajerju.

Trnje ali Plac

Je bil večji prostor pred cerkvijo, mežnarijo, šolo, trgovino in župniščem; stara majhna cerkev je stala v Trnju, nova velika pa na Trnju.

Plnada

Hiša in večji prostor za mostom preko Sore. Prvo veliko zidano hišo so naredili naseljeni fužinarji Furlani, ki so prišli iz Palmanove. Zato so jo imenovali Palmada in v dialektu je nastala Plnada. Delno je pogorela v velikem požaru leta 1620, nedotaknjena pa je ostala v požaru leta 1822, ko je pogorel skoraj cel kraj skupaj s Češnjico in Studenom.

Na logu

Večji prostor med Dermotovo in Lukelnovo hišo pred mostom čez Soro v Ovcjo vas. Za Bebarjevo hišo je bil nekdanji manjši kamnolom. Na njegovem vrhu je nekoč po letu 1930 sedel učenec osnovne šole. Po premiku je sprožil plaz, ki ga je odnesel na ravnino in ga ubil.

Pod lipo

V Gorenjem koncu pred Tobakarjevo in Pintarjevo hišo so rasla tri drevesa, ena je bila lipa, druga dva, če se prav spominjam, pa oreha. Drevesa so že zdavnaj posekali, ime pa je ostalo.

Tukaj na bolj tesnem prostoru je na velikonočni ponedeljek popoldne nastajala vrsta v mešanih parih za "potovanje v Emavs". Plesoč so potovali skozi Gorenj konc, čez Trnje in Pod drčo v gostilno pri stari zadrugi na Češnjici, kjer so rajali in peli do naslednjega dne. Tega potovanja so se lahko udeležili samo neporočeni pari iz Gorenjega konca.

Pod zijavko

Skrivnostno in nenavadno ime ceste in ožine med Trnjem in Gorenjim koncem v Železnikih. Zadnja hiša na Trnju pod strmim hribom v smeri Gorenjega konca, nekoč imenovana Plnadarjeva, saj so bili lastniki iz zelo premožne družine Demšarjev iz Plnade, je rojstna hiša dr. Jerneja Demšarja, ki je bil eden prvih slovenskih dermatovenerologov in je med drugim z dr. Tičarjem že leta 1912 v Kranjski Gori soustanovil gorsko reševalno službo, ki je bila med prvimi v Alpah. Domačijo z mlinom in žago v Plnadi je po prvi svetovni vojni nasledil zdravnikov nečak Janko Demšar, ki je v nekaj letih vse zapravil. Posojilnica je vse stavbe razprodala. Hišo v obliki črke L in velik hlev čez cesto je na razprodaji kupila zdravnica dr. Valerija Strnadova, ki je tam živela do smrti. Nad cesto ob levi strani hiše je bil manjši zelenjavni vrt, nad njim pa v strmini hriba večji travnik, danes večinoma zaraščen in manjši. Travnik se je končal ob strmem skalovju.

Pritrjena spominska plošča na skali opozarja mimoidoče na tragičen dogodek leta 1944, ko so Nemci stisnili mlade partizane v Soro in jih pobili.

Pečina nad cesto je dolga približno deset metrov. Nadaljuje se do prve hiše v Gorenjem koncu z zelo strmim predelom, poraščenim s travo.

V tej ob strmino naslonjeni Homarjevi hiši je stala še do začetka 20. stoletja zelo velika lesena naprava, imenovana monga. Sestavljena je bila iz več velikih, težkih, lesenih kolobarjev, podobnih mlinskim kammom. Nikoli je nisem videla. Slikovito sta mi jo nekoč opisovala pismonošinja Mica Primožič, Škrbinova, in stari stric Matevž Tavčar, mlinar. Priprava je služila za mrzlo, mokro likanje lanenih izdelkov in je bila edina v Selški

dolini. Tanka lanena mokra tkanina se z likalnikom more zlikati. Debelo in hodnično platno pa je tudi monga težko izravnala.

S travo poraščeno strmino še danes na več mestih prečno zastirajo do enega metra visoke pregrade iz debelih vrbovih vej in žice. Vsak najmanjši hrup ali komaj zaznaven potres lahko sproži plaz s strmega pobočja. Zato je že stoletja znano poimenovanje terena Pod zijavko, kjer je treba vedno zijati v hrib, da uideš nenadnemu plazu. Plazovi so se najraje pojavljali ob pomladanskem taljenju snega, po dolgotrajnem deževju ali ob najmanjšem hrupu.

V šoli in tudi doma so otroke vedno opozarjali, da smo prešli cesto posamič in v popolni tišini. Vsi številni furmani, ki so vozili les na kolodvor v Škofjo Loko, so vedeli, da Pod zijavko ne smejo govoriti ali peti, pokati z bičem in voziti v koloni. Tudi Mihovi muzikantje, ki so se večinoma sredi tedna vračali domov v Ojstri Vrh, ker so igrali na porokah ali veselicah v dolini, so med potjo venomer igrali, le Pod zijavko so utihnili. Otroci smo jih velikokrat spremljali, uživali v njihovi muziki in strmeli nad njihovo hojo v gosjem redu. Na čeli je korakal stari sivolasi oče s klarinetom, za njim sin Jaka s harmoniko, nato še trije bratje s "pompardonom", klarinetom in meni neznanim inštrumentom.

Megleno se spominjam, ko so delali Pod zijavko prvo škarpo nad Soro. Prej breg ni bil zaščiten. Cesto so očistili samo plaz in material zmetali v Soro. Bilo je veliko govorjenja, kako kopljejo skale v kamnolomu v Ovčji vasi, jih tam oklešejo in s samokolnicami vozijo Pod zijavko. Tam jih že obdelane v tišini nalagajo v škarpo.

Ko so gradili železniški tunel iz Bohinja v Baško grapo (1904–1906), so vsakodnevno vozili kamenje iz kamnoloma v loškem Kamnitniku za gradnjo tunela v Podbrdu. Vozniki so posamič

tiho vozili skozi tesen. Večkrat so pred kamenjem na posebnem vozu vozili razstrelivo. Tedaj je vodil kolono vozačev jezdec na konju in skozi naselja venomer trobil s trobilom, podobnim poštarški trobenti. Pod zijavko je utihnil in jezdit popolnoma sam v tišini.

V ljudskem spominu je ostalo še nekaj drobcev o nesrečah, ki so jih povzročili tukajšnji plazovi. V letih od 1880. do 1890. je šla Pod zijavko lepa 17-letna Lukelnova hčerka, Katarina ali Marija Košmelj, moja prednica. Nenaden plaz jo je delno zasul. Po hitri rešitvi ni mogla več stati na nogah in hoditi. Ohromela je od pasu navzdol. Ljudsko mnenje je bilo, da je hromost povzročil prestani strah. Verjetno pa drži moje strokovno mnenje, da je v ledvenem delu hrbtenice dobila močan udarec, ki ji je uničil vretenca in hrbtini mozeg. Hromo je nato prevzel brat France, ki se je preselil k Popču. Šele po prvi svetovni vojni so v domači hiši odstranili debelo staro hrastovo obzidno klop v hiši z večjo okroglo luknjo. Vsako jutro so hromo dekcle prinesli iz postelje in jo posedli na odprtino, da je lahko skozi okno opazovala dogajanje na cesti. Na tleh pod luknjo je stala večja posoda za telesne izločke. Nikakor pa nisem mogla ugotoviti, katera od sester, Katarina, rojena leta 1865, ali Marija, rojena leta 1867, je bila ponesrečenka, ki je nato živela še več let.

Po letu 1930 je vozil pozimi na delovnih saneh Francelj Benedičič - Cvek z mrežo pokrito tele. Pridrvel je snežni plaz in prestavil sani s konjem, voznikom in psom, vse nepoškodovane, čez snežni nasip

v Soro. Največjo težavo je rešiteljem povzročala odlična črna kobila Švora, ki je zaradi strahu ponorela in so jo iz napol zaledenele reke spravili z največjo težavo. Cveka so sicer imeli na sumu, da je med vožnjo pel. Gospodarji so ga venomer opozarjali na tišino, iz česar se je norčeval.

Pri gradnji Rupnikove linije je skozi Železnike vozilo veliko tovornjakov znamke Praha v lasti vojske. Vozniki so bili samo šoferji civilisti. Domačini so jih opozorili na nevarnost, ki jim preti Pod zijavko, in temu primerno so se obnašali. Cesta v tesni je bila ozka, slaba makadamska. Komandant Rupnikove linije v Selški dolini je bil liški Srb, spoštovan, miren človek. Od občine je zahteval, da cesto razširijo in jo redno vzdržujejo. Kljub veliki brezposelnosti in revščini ta ni dobila niti enega delavca domačina, da bi popravljal in širil cesto oziroma razbijal pečino. Komandant se je razjezil in poslal iz Davče Pod zijavko vod mladih vojakov, vojnih obveznikov z orodji in razstrelivom. Že pri prvem miniranju se je sprožil kamniti plaz. Na mestu je bilo mrtvih štiri ali pet fantov, drugi so bili ranjeni. Ranjence so takoj nekam odpeljali. Mrliče so za nekaj dni položili v slabo oskrbovano mrliško vežico, "totenkamro". Ker je bila velika večina vojakov južnjakov, je prišlo v Železnike nekaj žensk "naricalk" (Srbkinje ali Šiptarke?), ki so pri mrličih vpile, jokale in povzročale hrup, ki so ga bile navajene doma. Nikoli se ni izvedelo, kam so poslali ranjence in kje so pokopali mrliče.

Hrup, ki se je razlegal iz Sokolskega doma ob raznih nastopih, igranh ali veselica, pa ni bil nevaren in nikoli ni sprožil nobenega plaz! Verjetno ga je odbijala visoka skalnata pečina nad cesto.

Koflerjev jajčar

(*Aphaobius kofleri*)

Novoopisana vrsta slepega hrošča iz okolice Železnikov

Bojan Kofler

Moje skoraj trideset let trajajoče biološke raziskave v opuščenih rudarskih rovih in jamah v okolici Železnikov so potrdile prisotnost pestre in izredno zanimive podzemeljske favne hroščev. Še več, našel sem kar nekaj za biološko znanost takrat novih in še neopisanih slepih vrst in podvrst: Koflerjevega orotrehusa (*Orotrechus kofleri*), Miroslavinega brezokca (*Anophthalmus miroslavae*), škofjeloškega brezokca (*Anophthalmus alphonsi skofjeloscensis*), soriško ploskonogo pretnerijo (*Pretneria latitarsis soriscensis*) in soriškega brezokca (*Anophthalmus ravasini soriscensis*). V pasti sem pogosto ulovil tudi primerke slepih jamskih mrharčkov, ki so pripadali rodu jajčarjev (*Aphaobius*). Posamezne vrste tega rodu so si po zunanjem izgledu izredno podobne, zato je bila determinacija

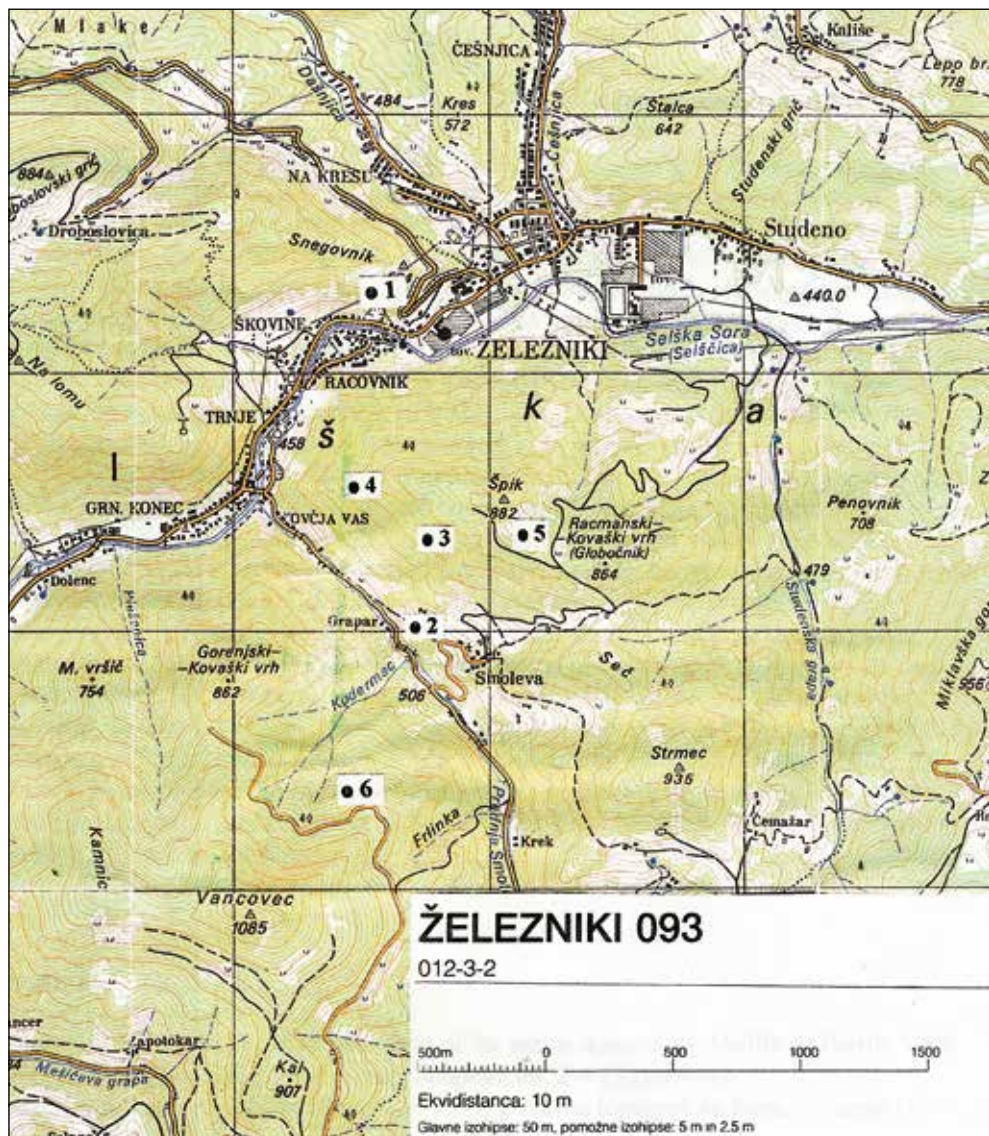
težka in vprašljiva. Leta 2010 je moj dober prijatelj in odličen biospeleolog Marco Bognolo iz Trsta po večletnem trdem delu končno uspel dokončati svojo pri kolegih težko pričakovano revizijo tega rodu. Izkazalo se je, da primerki, ki sem jih že leta 1984 ulovil v Rudniku Pri Graparju, pripadajo novi vrsti, ki jo je opisal kot Koflerjevega jajčarja (*Aphaobius kofleri*).

Do sedaj je znanih 19 vrst jajčarjev (*Aphaobius*). Rod je razširjen predvsem v Sloveniji, pri tem pa nekatere populacije segajo v južno Avstrijo (Koroška), severovzhodno Italijo (Furlanija) in severozahodna območja Hrvaške (Istra, Gorski Kotar in Žumberačka gora). Vrste iz rodu jajčarjev navadno najdemo v jamah, in to tako ob vhodih vanje kot tudi v njihovih najglobljih delih. V severnem delu

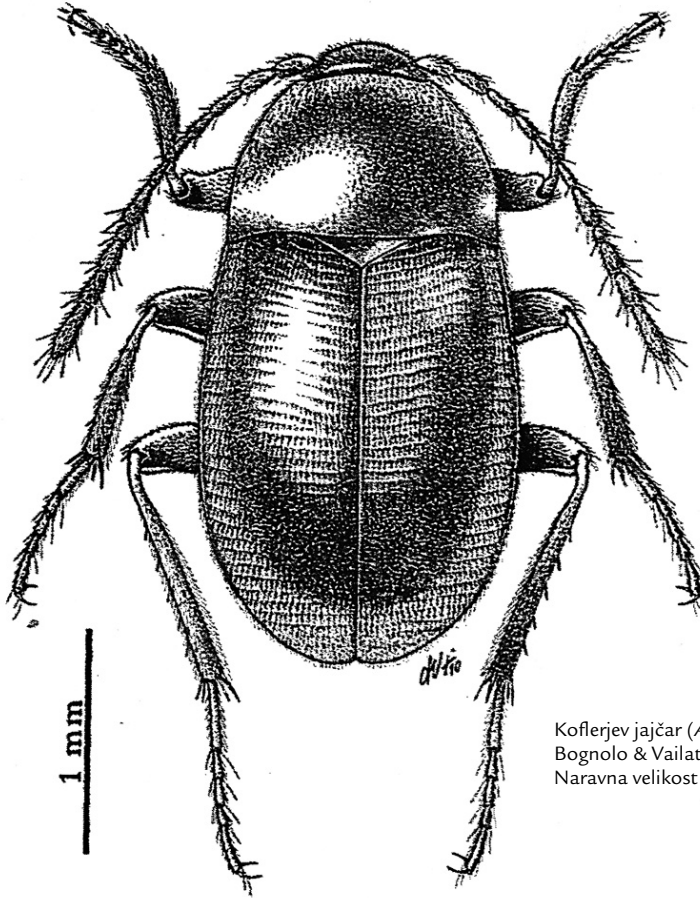
območja razširjenosti so bili mnogi osebki odkriti v starih opuščenih rudarskih rovih ali celo zunaj jam. Naseljujejo torej jamsko okolje in tudi sisteme z manjšimi razpokami. Vse lokalitete z najdenimi osebki, bodisi jame bodisi podzemeljski sistemi z razpokami, ležijo znotraj apnencev ali konglomeratov na nadmorskih višinah od 300 do več kot 2000 metrov v alpskem svetu.

Koflerjev jajčar je slepa, srednjevelika vrsta tega rodu in je že deloma depigmentirana. Je rdeče rjave barve in po

vsem telesu porasla z gostimi, dolgimi dlakami. Ima podolgovato, jajčasto razpotegnjeno telo z izrazito dolgimi ter tankimi nogami in tipalnicami. Tako kot ostale vrste tega rodu je popolnoma brezoka in se hrani z mrhovino. Po dosedanjem vedenju je vrsta endemit hribovja v neposredni bližini Železnikov. Našel sem jo na Snegovniku (Jama na Snegovniku), na Racmanskem Kovaškem vrhu (Rudnik pri Graparju, Štoln na grebenu Špika, Rudnik nad Smolevo, Rudnik Bela njiva) in na Vancovcu (Rudnik na Vancovcu).

Nahajališča Koflerjevega jajčarja: 1 – Jama na Snegovniku, 2 – Rudnik pri Graparju, 3 – Rudnik nad Smolevo, 4 – Štoln na grebenu Špika, 5 – Rudnik Bela njiva, 6 – Rudnik na Vancovcu.

Koflerjev jajčar (*Aphaobius kofleri*,
Bognolo & Vailati, 2010).
Naravna velikost 2,8–3,3 mm.

Literatura

Bognolo M. & Vailati D., 2010: *Revision of the genus Aphaobius*, Abeille de Perrin, 1878 (Coleoptera, Cholevidae, Leptodirinae). *Scopelia* 68: 1–75. Ljubljana.

Geodetska uprava Republike Slovenije, 1997: Državna topografska karta, Železniki 093. Ljubljana.

Kofler B., 1999: *Podzemeljska favna hroščev v opuščeni rudarskih rovih v bližnji okolici Železnikov (Severozahodna Slovenija)*. *Acta entomologica slovenica* 7(2): 129–136. Ljubljana.

Trilar T., Vrezec A., Kapla A., Polak S., 2004: *Hrošči v alpskem svetu*. V: *Alpe* (Narava Slovenije), 102–108. Ljubljana.

Zaključena je sanacija zemeljskega plazu v vasi Smoleva v Selški dolini

Anica Jelenc
Jasna Jerman

Zemeljski plaz je premik večje količine zemlje. Pogosti vzroki za plazove so potresi, še pogosteje pa so zemeljski plazovi posledica povečanih količin padavin. Prav to se je pred desetimi leti dogajalo tu pri nas, v majhni vasi Smoleva v občini Železniki, ki leži v severozahodnem delu Slovenije, dovolj blizu Zgornjega Posočja, kjer je bil leta 1998 potres. Tedaj so si podtalne vode zaradi potresa utrle drugo pot, svoje pa so prispevale še večje količine padavin ob koncu leta 2000.

Kar ne morem verjeti, da je od takrat, ko smo pri nas s strahom začeli opazovati zemeljske premike, razpoke na posameznih objektih, ki so nas opozarjale na zemeljski plaz, že tako dolgo. Naši pogovori so bili takrat namenjeni le situaciji, v kateri smo se znašli. Sploh se nismo več znali otresti skrbi, ki nas je vedno bolj prevzemala. Ob obilnejših padavinah se je stanje zelo hitro slabšalo. Kmalu nam je bilo jasno, da temu sami ne bomo kos, zato smo začeli iskati pomoč. Na srečo nam je naš župan g. Mihael

Prevc pri tem pomagal, saj sami ne bi zmogli, ne strokovno in ne materialno.

V enem letu se je plaz izoblikoval tako, da sta bila zelo dobro vidna meja plazju in kaj vse ta plaz ogroža. Takrat je bilo ogroženo gospodarsko poslopje, ki je bilo kasneje porušeno, vezani kozolec, kasneje prav tako porušen, ena stanovanjska hiša, ki je bila le delno na plazju in je bila kasneje prav tako porušena, ena stanovanjska hiša pa je bila v celoti na plazju, kar se je še posebej odražalo na samem objektu. Prav v tej hiši živimo, zato še kako dobro vemo za vsako spremembo, ki se je znova in znova odražala na sami stavbi ali v njeni bližnji okolici. Po končani prvi fazi sanacije plazju se plaz v celoti še ni umiril, saj je bila to le delna rešitev trenutne situacije na plazišču. Plazenje so spremljale ustrezne službe z odčitavanjem meritev plazenja v vgrajenih inklinometrih v štirih vrtnah. V eni od vrtnin kasneje ni bilo več možno odčitati stanja drsenja, ker je teža zemlje povzročila zdrs, tako da je premik one-

Pogled na odmik pločnika od stanovanjske hiše, 2. 9. 2010.

Cesta v Smolevo, ki se je pogrezala, 5. 11. 2009.

Dostopna cesta v Smolevo, 17. 11. 2009.

mogočil dostop inštrumentom za odčitavanje. Za meritev naklona v vrtinah se uporabljajo tako imenovani inklinometri. V vrtino so namestili ohišje z vdolbinami, ki kontrolirajo orientacijo inklinometra. Senzorji merijo inklinacijo ohišja, sprememba v meritvi pomeni premik zemljine, v kateri se nahaja vrtina. Uporabljajo jih za nadzor plazovitih območij, za nadzor premika tal pri spremljanju takšnih plazov ...

Večji del nadaljnega plazenja pa smo lahko spremljali kar sami, saj se je za našo stanovanjsko hišo pločnik kar pogrezal, hiša pa se je odmikala od svoje prvotne lege. Ob vsaki spremembi, ki smo ji bili priča, je v nas rasel strah, ki pa ga ni nihče mogel prepoditi. Zares težko bi opisala, kaj vse smo doživljali ob vsakih večjih padavinah, mislim, da so z nami isto doživljali tudi naši bližnji sosedje, pa tudi vaščani iz spodnjega dela vasi. Tudi cesto do Smoleve smo morali večkrat obnavljati, da je bila za silo prevozna, ker se je del cestišča stalno pogrezal. V strmini pod cestiščem pa se je zemljina kopičila v gube in izbokline, ki so se kasneje tudi posule po strmini. Takrat si nismo upali niti pomisliti na to, kaj bi bilo, če bi plaz ob kakšnem dolgotrajnem deževju res zdrsnil v dolino. Začetek reševanja tega plazu se je pričel s terenskimi raziskavami, z izkopi sondažnih jaskov, vrtnjem sondažnih vrtin, raznimi meritvami nivoja vode in laboratorijskimi raziskavami.

Tako so se pričela dela za prvi del sanacije plazu (leta 2002), torej odvodnjavanje površinskih voda, izvedba drenaž in ureditev zgornjega dela struge potoka, ki izvira izpod porušenega gospodarskega objekta. To je bila le začasna rešitev, za nadaljnje delo pa je bilo treba najprej izdelati projekte, kako naj bi potekali gradbeni posegi za večjo stabilnost zemlje. Za vse te projekte in dela dokončne sanacije nam je s pomočjo g. župana sredstva zagotovila država. To pa je že druga faza sanacije, o kateri v zborniku še nisem pisala, zato je sedaj posvečam nekoliko več

pozornosti temu drugemu delu sanacije, saj so bila ta dela zares zelo obsežna in zahtevna.

Za natančnejši in strokovnejši opis poteka vseh del na plazu Smoleva sem poprosila odgovorno projektantko go. Jasno Jerman, univ. dipl. inž. geol., ki mi je prijazno ponudila pomoč za predstavitev projektov in del, ki so bila izvajana pri nas, in sicer v prvem delu sanacije v letu 2002 in v drugem delu sanacije od začetka novembra leta 2009 pa do konca novembra leta 2010.

V času gradnje smo bili tu v Smolevi kot ena velika družina: vaščani vasi Smoleva, delavci gradbenega podjetja PUH, ki so vsa dela izvajali, nadzornik g. Metod Kranjc, projektanta ga. Jasna Jerman in Matjaž Saviozzi, glavni projektant g. Dragotin Očeppek, odgovorni vodja del g. Izidor Karničar in župan g. Mihael Prevc ter drugi, ki so le občasno prišli na ogled poteka del.

Ko so v začetku novembra leta 2009 začeli voziti v Smolevo težko mehanizacijo za pričetek gradbenih del, je bilo to za nas kar zastrašujoče. Ob vsem tem nas je obdajal občutek tesnobe pred nekim novim, neznanim dogajanjem, ki se je po dolgih pričakovanjih res pričelo. Odslej nas je vsak dan spremljal hrup strojev in tresenje tal zaradi vrtnanja pilotov, k nam so zdaj s težkimi kamioni vozili velike količine betona in železnih armatur, ki so jih potrebovali za takojšnje betoniranje zvrtnih pilotnih vrtin. Z velikim zanimanjem smo spremljali dela, ki so jih delavci opravljali. Moram priznati, da so delali tudi v težkih razmerah, pozimi jih je zeblo, poleti pa je bilo hudo vroče. Sicer pa je bila že sama narava dela zelo zahtevna in nevarna, tako da smo zadovoljni, ker ni bilo nobenih poškodb.

Bralcu za lažje razumevanje na kratko predstavlja plan in izvedbo del, ki so potekala na plazišču v Smolevi, ga. Jasna Jerman, univ. dipl. inž. geologije.

Sanacija plazu Smoleva

k. d., in Načrt št. 3/3, št. načrta 465/10 – PID, ISB, d. o. o., ki so bili izdelani decembra 2010

1. SPLOŠNO

Vas Smoleva leži na pobočju nad potokom Prednja Smoleva.

Nadmorska višina obravnavanega terena je ca. 510–640 m, sicer pa se pobočje vzdiguje do najvišjih vrhov višine 882 in 935 m. Pobočje je strmo in v celoti labilno.

Južno od vasi je globoka erozijska grapa, ki jo je ustvaril večji potok kot levi pritok Prednje Smoleve.

Območje plazu leži na srednje strmem pobočju s povprečnim naklonom pobočja od 25 ° do 30 °. Plaz se širi z različnimi fazami aktivnosti in zajema celotno pobočje.

V letih od 2001. do 2010. so se za plaz Smoleva izdelali naslednji elaborati in načrti:

1. Projekt sanacije plazu v vasi Smoleva, Geoinženiring, d. o. o., št.: 20-2/2001 PGD, avgust 2001
2. Geološko geotehnični načrt sanacije plazu, Geoinženiring, d. o. o., št. 8, načrt št. 8461b/PZI, julij 2006
3. Načrt gradbenih konstrukcij, pilotna stena I. in II., Ozzing, d. o. o., št. 3.1, št. načrta 639/06, julij 2006
4. Načrt gradbenih konstrukcij, "L" zid in kamnita zložba, Geoinženiring, d. o. o., št. 3. 2, št. načrta 8461a/PZI, julij 2006
5. Dopis 23. 10. 2007 o pregledu plazu (z meritvami inklinacij po katastrofalnih poplavih v občini Železniki)
6. Načrt št. 3.1, št. načrta 04/09b PZI, Ozzing, d. o. o., Načrt št. 3. 2, št. načrta 04/09c – PZI, Geoeng&Co, k. d., in Načrt št. 8, št. načrta 04/09a – PZI, Geoeng&Co, k. d. – renovelacije projekta PZI, ki so bile izdelane marca 2009
7. Načrt št. 3.1, št. načrta 27/10 PID, Geoeng&Co, k. d., Načrt št. 3. 2, št. načrta 28/10 – PID, Geoeng&Co,

2. GEOLOGIJA TERENA

Območje plazu zajema srednje strmo pobočje, katerega kompaktno hribinsko podlago gradijo **kredne plasti (K)**, ki pa so na pobočju večinoma prekrite z **deluvialno preperino (de)**. Registrirali pa smo še **proluvalni nanos – vršaj (VR)** in že izven plazu hribinsko podlago iz **zgorjetriasnih plasti**.

Kredne plasti sestavljajo na eni strani plazu apnenci z vložki laporjev, na drugi strani pa sivi do temno sivi glinasti skrilavci s polami meljevca s plastmi oz. polami peščenjaka in sivi ploščati apnenci z roženci.

Južno od večje grape, na drugi (levi) strani potoka dobimo še zgorjetriasne plasti, ki jih predstavljajo plastoviti svetlo sivi do sivi dolomiti in apnenci z gomolji roženca in temno sivi ploščati apnenci. So pa že izven območja obravnavanega plazu.

Zaradi tektonike, ki je bila na danem področju zelo aktivna, so te plasti razpokane, preperle in na površini spremenjene v debel sloj **deluvialne preperine**. Sestavljene so iz treh različnih glineno-gruščnih slojev, to so zaglinjeni, mestoma zameljeni gruščki rjave in sivo rjave barve z drobci grušča meljevca, peščenjaka in apnenca ter peščene do mastne gline z drobnim gruščem težko gnetne do poltrde konsistence.

Ob potoku, ki teče po sredini plazu, je v spodnjem delu odložen **proluvalni nanos – vršaj**, to je rjava glina in zaglinjen grušč z ostrorobimi do rahlo zaobljenimi prodniki različne sestave in zrnivosti.

Inženirskogeološki in hidrogeološki pregled

Kredne plasti, ki tvorijo podlago obravnavanemu delu pobočja, izdanjajo predvsem v strmih brežinah grap in na strmih pobočjih, kjer ni deluvialne prepe-

rine. Generalno vpadajo proti severozahodu za ca. 20–35°. V bližini so večji prelomi, zato je hribina pretrta, razpokana in podvržena intenzivnemu preperevanju. Hidrogeološko je kompaktna hribina neprepustna do razpoklinsko prepustna. Pretakanje vode se lahko vrši po razpokah in med plastmi ter v območju cone preperele hribine.

3. OPIS PLAZU

Fosilni plaz se je narinil na spodnji del pobočja. Dimenzije aktivnega dela plazu znašajo: dolžina ca. 150 m, širina plazu spodaj na asfaltni dostopni cesti pod vasjo je ca. 74 m, na zgornjem delu asfaltne ceste med kozolcem in hišo pa ca. 90 m.

Za drugo serpentino v območju plazine med kozolcem in staro hišo smo ob cesti izvedli tri vrtine, v katere so bili vgrajeni inklinometri – piezometri.

Čez ta del pobočja poteka prelomna cona, ob kateri je osnovna hribina pretrta in preperela mnogo globlje kot drugod. Do te globine se preceja voda; precejanje vode do take globine (12,7 m) pogojuje poleg pretrtosti in preperelosti hribine tudi strukturna lega plasti hribine, ki vpadajo prečno v smeri pobočja navzdol. Voda se preceja delno razpoklinsko, delno med plastmi, predvsem pa v območju preperele cone hribine. Manj prepustne do neprepustne so plasti skrilavega meljevca, bolj prepustne so le v območju preperele cone. Ob dežju se v pobočju aktivirajo številni površinski izviri, ki ob normalnih pogojih presahnejo.

Plaz Smoleva uvrščamo med **globoka plazišča v II. razred varnosti plazišč** (Projektiranje sanacij plazišč po Eurocode – dr. S. Škrabl). Vzroke njegovega nastanka bi lahko opredelili kot sledeče:

- tektonska pogojenost (prelom – prva splazitev ob potresu 1998),
- vpliv koncentracije padavin (november, december 2000; februar, marec 2001 – druga in tretja splazitev).

Plaz je imel značaj občasnih trenutnih zdrsov

(potres, velike koncentracije padavin), v normalnih pogojih pa počasnega plazenja (ca. 1,5 mm na dan – meritve inklinacij).

4. KRATEK REZIME POROČIL IN NAČRTOV

I. Najprej je bilo narejeno **Geološko-geotehnično poročilo o pogojih izvedbe sanacije plazu** za fazo PGD-2001, kjer so bile izvedene stabilnostne analize obstoječega in saniranega stanja. Ugotovljeno je bilo, da se v odvisnosti od količine padavin plaz občasno giblje hitreje (jesensko-pomladanska obdobja), občasno počasneje. Zato smo v I. fazi sanacije predvideli poleg podporne konstrukcije, ki rešuje le plitve drsine, še sistem odvodnjevanja. Ta je razdeljen na zgornje **površinsko ter globoko odvodnjevanje** in vzdolžne **drenaže**. Celoten sistem odvodnjevanja je skonstruiran tako, da so iztoki speljani po pobočnih muldah ter novo izvedeni kanalizaciji z urejenim iztokom v stabilno grapo izven plazljivega področja.

V geološko-geotehničnem poročilu so bili podani rezultati terenskih in laboratorijskih preiskav ter stabilnostnih analiz s predlogom sanacije. Izdelani so bili štirje geološko-geotehnični profili.

Meritve inklinacij so v zimsko-spomladanskem obdobju pokazale premike plaz u na globinah od ca. 2,8 do 4,4 m (plitvi premiki) in od ca. 6,55 do 12,7 m (globoki premiki), skupni premiki so bili velikostnega reda ca. od 4 mm do 9,0 cm (plitvi) in od ca. 2 mm do 8,5 cm (globoki).

II. V letu 2006 so bili izdelani projekti PZI, ki so določili natančne načine sanacije plaz u. Sanacija naj bi se izvajala po fazah.

Prva faza sanacije predvideva rušenje objektov (stare hiše Smoleva št. 1 in hleva Smoleva št. 4), ureditev površinskega odvodnjevanja in izvedbo vzdolžnih drenaž v območju labilnega področja s plitvimi plazišči nad aktivnim plazom in pod zgoraj ležečim umirjenim plazom ter ureditev struge potoka (kamni v betonu).

Druge faze sanacije:

Sanacija spodnjega dela plazu:

1. Ob dostopni cesti je bila predvidena izvedba **kamnite zložbe v betonu – dolžine $L = 75,5$ m**, nadvišana z rolirano brežino. Po končani izvedbi zložbe se uredi dostopno cesto (zamenjava nasipa z drobljencem), ob vznožju svetlega dela zložbe pa asfaltno muldo z iztoki, ustrezno povezanimi z novo urejenimi prepusti, za odvodnjevanje površinske vode.
2. Predvideva se dokončna ureditev dostopne ceste v vas Smoleva. Površinski odron pred zadnjim ovinkom izven območja aktivnega dela plazu je možno zaradi izredne strmine tega dela pobočja pod cestnim nasipom najučinkoviteje sanirati z **L-zidom dolžine $L = 36$ m**. Zid se izvaja po kampadah.

Sanacija zgornjega dela plazu:

Zaradi težjega pristopa mehanizacije naj bi se sanacija izvedla z dvema nivojsko različno lociranimi konstrukcijama:

1. **Zgornja sidrana mikropilotna stena I dolžine $L = 52$ m**: piloti $d = 0,4$ m, dolžine $L = 10,5$ m v rastru / 1,0 m, povezuje jih AB-greda, učvrščena z geotehničnimi sidri $3 \varnothing 0,6''$, dolžine $L = 16$ m, v rastru $b = 2$ m.
2. **Spodnja sidrana pilotna stena II dolžine $L = 59,5$ m**: piloti $d = 0,8$ m, dolžine $L = 9-10$ m v rastru / 2,5 m, povezuje AB-greda, učvrščena z geotehničnimi sidri $4 \varnothing 0,6''$, dolžine $L = 20$ m, v rastru $b = 2,5$ m in nadvišana z AB-zidom ter zasipom do ceste.

III. Na željo Občine Železniki smo zaradi katastrofalnega dežja, ki je 18. 9. 2007 zajel občino Železniki, nadaljevali z meritvami inklinacij na plazu Smoleva. Ugotovili naj bi, ali so zaradi tega hudega dežja nastale kakšne spremembe tudi na

plazu Smoleva. Meritev smo izvedli 3. 10. 2007. 10. 10. 2007 smo si plaz tudi ponovno ogledali in ga podrobno inženirsko-geološko skartirali ter fotodokumentirali.

Na podlagi tega smo podali zadnji dopis z opisom plaz, stanja na njem in s predlogom, da se čim prej pristopi k sanaciji.

V tem dopisu je poudarjeno, da meritve kažejo, da se je nivo vode v vseh vrtninah nekoliko dvignil. Največje spremembe po hudem dežju 18. 9. 2007 so merjene v vrtni V-8, to je nad hišo št. 2, in nekolikšne pri V-9, pod zgornjim odlomnim robom plaz.

5. IZVAJANJE SANACIJE V LETIH 2009 IN 2010 IN IZVEDENA SANACIJA – PROJEKTI PID

I. Zgornji del plazu Smoleva

Piloti so se izvajali z vrtnjem s spiralo ($\varnothing 80$, $\varnothing 40$), sidra pa z vrtnjem udarno rotacijsko.

1. konstrukcija je spodnja sidrana pilotna stena **dolžine $L = 59,5$ m**, nadvišana s kamnito gredo v betonu in zasipom do ceste. Piloti so $\varnothing 80$ cm, dolžine $L = 9,0-10,0$ m, v rastru $b = 2,5$ m. AB-greda je učvrščena s 4-pramenskimi geotehničnimi sidri tipa **Freysenet ($A_p = 600 \text{ mm}^2$)** dolžine **$L = 20,0-24,0$ m** (vezni del $l_v = 6$ m, prednapetje $P_0 = 400$ kN), v rastru $b = 2,5$ m.
2. konstrukcija je zgornja sidrana mikro pilotna stena dolžine **$L = 52$ m**, piloti $\varnothing 40$ cm, dolžine $L = 9,0-11,0$ m, v rastru $b = 1$ m. AB-greda, učvrščena s 3-pramenskimi geotehničnimi sidri tipa **Freysenet ($A_p = 450 \text{ mm}^2$)** dolžine **$L = 16,0-19,0$ m** (vezni del $l_v = 7$ m, prednapetje $P_0 = 350$ kN), v rastru $b = 2$ m.

Priprave za vrtanje
zgornje pilotne stene,
5. 11. 2009.

Vrtanje zgornje
pilotne stene
(pilot d = 0,4 m),
10. 12. 2009.

Priprave za vrtanje
spodnje pilotne stene,
1. 12. 2009.

Vrtanje spodnje pilotne stene (pilot $d = 0,80$ m), 10. 12. 2009.

Izdelava AB-grede, ki povezuje pilote in sidra, 10. 12. 2009.

Zaključevanje pilotov in mikro pilotov, kjer je vgrajen inklinometer, 15. 4. 2010.

Izdelava AB-grede –
spodnja pilotna stena,
16. 3. 2010.

Izkopi pilotov in mikro pilotov so bili pred betoniranjem geološko-geomehansko pregledani. Ustrezno so bile izvedene tudi meritve zveznosti pilotov ter odvzeti in preiskani vzorci betona.

Na zgornji pilotni steni v mikro pilotu **P-26** je bil po vgradnji armature **vgrajen inklinometer**. Na spodnji pilotni steni je bil vgrajen **inklinometer** v pilotu **P-13**. Po izvedbi sten so bile izvedene ničelna in tri dodatne meritve.

Na spodnji pilotni steni sta bila vgrajena **dva merilca sidrne sile**.

II. Spodnji del plazu Smoleva

1. IZVEDBA KAMNITE ZLOŽBE

Kamnito zložbo se je izvajalo z izkopom ob notranjem robu ceste iz platoja po kampadah. Zložbo nad cesto dolžine **L = 79 m** se izvede kontaktno po brežini v naklonu $n = 2 : 1$, zadaj $n = 3 : 1$ ob dostopni cesti v vas. Kamnita zložba v betonu je izvedena z vkopanim delom (do temeljev z vzdolžno drenažo) globine $h = \text{ca. } 2,5\text{--}3,5 \text{ m}$ in svetlim delom nad cesto višine $h = \text{ca. } 5,5 \text{ m}$.

Izvedba kamnite
zložbe v betonu
na robu ceste,
1. 7. 2010.

Temeljenje zložbe je bilo izvedeno v zmerno preperelo do kompaktno mešano hribinsko maso skrilavcev in laporjev ter ploščatih apnencev z roženci kredne starosti. Kjer ustrezno trdne hribinske podlage z izkopom ni bilo možno doseči, je bilo temeljenje ojačeno s tirnicami dolžine $L = 3$ m.

Pri prerezu P-1 je bila pri izkopu za temelje ugotovljena kraška kaverna, povezana s snopom nateznih razpok. Kaverna je bila ustrezno založena s kamnitimi bloki in z urejenim iztokom v prepust.

2. IZVEDBA PODPORNEGA ZIDU

Izvedba sanacije površinskega usada pod dostopno cesto v vas s podpornim L-zidom dolžine $L = 40$ m. Zid se je izvajal po kampadah približno od roba z izkopom do preperete hribinske podlage globine $h = \text{ca. } 3,2\text{--}5,0$ m. Izvajal se je s temeljenjem na tirnicah $L = 5,0$ m (25 kom) in $L = 6,0$ m (13 kom) ter $L = 7,0$ m (12 kom). Poleg izvedbe zidu ($H = 1,5$ m, $L = 3,6$ m) ob levi strani ceste je bilo izvedeno varovanje na vkopni strani ceste s kamnito obložno zložbo v naklonu $n = 2 : 1$, višine do $H = 1,5$ m in vzdolžno drenažo, položeno ob temelju zložbe.

Med izvedbo podpornega zidu promet do vasi ni bil možen, zato je bilo urejeno parkiranje ob križišču z dostopno cesto v vas (pod pobočjem).

3. ORGANIZACIJA PROMETA MED GRADNJO IN OBNOVA VOZIŠČNE KONSTRUKCIJE

Ko se je izvajala kamnita zložba, je bil promet do vasi še možen z občasnimi zastoji, med izvedbo podpornega zidu pa promet ni bil možen.

Po končani izvedbi zložbe je bila urejena dostopna cesta (obnova vozišča) z asfaltno muldo, ustrezno povezano z novo urejenimi prepusti. Cesto je bilo treba zaradi poškodovanosti od težkega prometa pri izvedbi sanacije plazu obnoviti vse do spodnjega mostu čez potok.

Kraška kaverna, odkrita pri izkopu za temelje ceste, 20. 5. 2010.

Temeljenje ovinka ceste s tirnicami, 5. 7. 2010.

Tirnice že nabite
v hribino,
6. 7. 2010.

Ovinek ceste,
pripravljen za
betoniranje,
6. 7. 2010.

Asfaltiranje ceste,
6. 11. 2010.

III. Izvedbe sanacije hiše Smoleva 1

Sanacija je imela tri faze:

1. FAZA: Stabilizacija hiše s stabilitetnimi vodnjaki in gredami preko njih
2. FAZA: Izvedba drenažnega vodnjaka pod pilotno steno za zbiranje globinskih voda
3. FAZA: Izvedba drenažnega rebra na severozahodnem delu hiše

Z izvedbo sanacije objekta hiša Smoleva 1 naj bi se zagotovila trajna stabilnost objekta.

Temeljenje objekta je bilo izvedeno s petimi vodnjaki \varnothing 120 cm (AB-piloti), št. 1–3 globine 8,3 m, št. 4 globine 7,3 m in št. 5 globine 4,9 m. Vsi so temeljeni 0,5 do 1,0 m v hribinsko podlago.

Vodnjake je med sabo povezala vezna AB-temeljna greda.

Med stanovanjsko hišo in garažo je bil izveden 4 m dolg zid za stabilizacijo brežine.

Po zaključenih delih je sledilo še urejanje brežin, ponovna zasaditev sadnega drevja, nova asfaltna prevleka na cesto, ki je bila zdaj res potrebna obnove v celoti.

Izkop stabilitetnega vodnjaka pri hiši Smoleva 1 ($d = 1,20$ m).

Povezava z gredo in stabilitetnimi vodnjaki, 19. 10. 2010.

Izvedba drenažnega vodnjaka pod zgornjo pilotno steno za zbiranje globinskih voda (d = 2,5 m), 2. 9. 2010.

Po končani sanaciji plazu, 19. 10. 2010.

Urejena okolica pomladi 2010.

Zahvala

Na koncu bi se zahvalila vsem, ki so kakor koli pripomogli k pristopu in izvedbi sanacije tega plazu, vsem smo vsi vaščani Smoleve neizmerno hvaležni. Zdaj lahko rečemo, da smo pomirjeni po vseh teh strahovih, ki so nas obdajali ob vsakih hudih nali-vih vsa ta leta, pa tudi takrat, ko si samo pomislil na grozeči plaz, za katerega nikoli nisi vedel, kako dolgo, če sploh, bo zdržal na pobočju. To je bila res prava nočna mora, za katero si upam trditi, da se ne bo nikoli več ponovila, nikoli več!

Zdaj imamo popolnoma prenovljeno vasico, ki je ena izmed najstarejših zaselkov v železnikarskem kraju, saj je s Škovinami omenjena že v dobi prve kolonizacije, ki se je pričela v letih 973 do 1291. Uspelo nam jo je rešiti in upamo, da bo še dolgo kljubovala na tem pobočju in da se bo še pisalo Smoleva, da bodo naši potomci vedeli, da si je to naselje pisalo svojo zgodovino že zelo dolgo in lepo dobo.

Zahvala vsem tistim, ki so s svojim delom kakor koli prispevali pri sanaciji plazu Smoleva:

- odgovorni vodja projekta: dr. Dragotin Ocepek, univ. dipl. inž. geol.,
- odgovorni projektant: Jasna Jerman, univ. dipl. inž. geol.,
- odgovorni projektant: Matjaž Saviozzi, univ. dipl. inž. grad.,
- odgovorni projektant in nadzor: Metod Kranjc, inž. grad.,
- odgovorni vodja gradbenih del: Izidor Karničar, inž. grad.,
- župan občine Železniki, ki je pomagal pri pridobitvi sredstev: Mihael Prevc,
- izvajalec gradbenih del: Gradbeno podjetje PUH,
- in še vsi ostali, ki so kakor koli pomagali pri izvedbi del.

Franc Vidmar, ljudski pesnik

Nikolaj Štibelj

V knjigi V zavetju sv. Tilna, kroniki Župnije Javorje, izdani leta 2010, je tudi članek o ljudskem pesniku Francu Vidmarju – Pustotniku. Avtorica dr. Milena Alič navaja, da je gradiva oz. zapisov njegovih pesmi zelo malo. Nadalje pravi, da je nekaj pesmi zapisala Kamnarjeva Angela, Martinj Vrh 12, in navaja, da se je sled za temi zapisi izgubila. Po naključju so se ti zapiski znašli pri meni. In to je tudi vzrok, da sem se lotil pisanja tega prispevka, da del teh pesmi oz. zapiskov objavimo. Zapiske mi je dal že pokojni Miznikarjev Vencelj iz Martinj Vrha. Zbirka obsega tudi štiri originalne fotografije ljudskega pesnika.

Sedaj so ljudje, ki so Franca Vidmarja – Pustotnika poznali in se zapomnili katero od njegovih pesmi, že redki. Skoraj pol stoletja pa ga je poznala Selška in Poljanska dolina. Pa tudi Ločani so poznali tega ne-

navadnega moža. Bil je brez šolske izobrazbe in nepismen, v sebi je čutil pesniški dar in v napevu domačih ljudskih pesmi še mlad začel opevati vse, kar se je okrog njega zanimivega dogajalo. Kolikor mi je znano, so do sedaj o pesniku Pustotniku napisani trije prispevki. Prvi je o njem pisal dr. Jože Rant v članku Lov in lovci na škofjeloškem ozemlju v Loških razgledih leta 1966. Več je o njem napisal Janez Dolenc ob 40-letnici njegove smrti prav tako v Loških razgledih leta 1991. Tretji zapis pa prinaša že prej omenjena kronika V zavetju sv. Tilna avtorice dr. Milene Alič, ki delno navaja tudi gradivo Janeza Dolenca.

Franc Vidmar – Pustotnik se je rodil 6. 4. 1867 v zaselku Pustote v dolini Pustotnice, ki je del vasi Zgornja Luša in na robu Selške doline v območju selškega narečja, vendar s prvina mi bližnje poljanščine. V domačem narečju sam takole opeva svoj rojstni kraj:

*Take vasi ni nikir,
ket so Pstote,
k sa hiše štir;
u vas je sedemnajst ludi,
zato pa bogatije ni!*

O njegovi mladosti je malo znanega, vojsko je služil le dva meseca v času ljubljanskega potresa leta 1895. Že mladega je mikal lov, ki je bil sprva le krivolov – "ravbšic". Poročil se je 19. 5. 1890 s Terezijo Potočnik, ki je bila doma na veliki Potočnikovi kmetiji v Rovtu. Bila je pet let starejša od njega. Z njo je imel še pred poroko sina Urbana, ki je umrl še kot otrok, novih naslednikov pa ni bilo več. Umrl je v hudi zimi leta 1952, 19. februarja. Pokopan je na pokopališču pri Sv. Lenartu.

S Francem Vidmarjem – Pustotnikom sem se večkrat srečal v otroških letih med šestim in devetim letom. Pesnik se je večkrat na leto oglašil na našem domu v Golici št. 11, pri Lajbonu. Če se prav spominjam, je občasno tudi prespal. Moj oče je bil doma v Spodnji Luši, pesnik Pustotnik pa v Zgornji Luši. Zato sta se dobro poznala že iz očetove mladosti. V hišo je prihajal kot znanec, rad je zvrnil kakšen kozarec, a nikoli preveč. Njegovo finančno stanje je bilo po drugi svetovni vojni bolj skromno. Pred vojno pa je bilo drugače. Dolga leta je bil zapriseženi lovski čuvaj pri znanem lesnem trgovcu Francu Dolencu iz Stare Loke, ki je bil njegov bratranec. Po drugi svetovni vojni pa tega mecena ni bilo več. Prizadeval se je, da bi si z objavo svojih pesmi izboljšal finančni položaj, in je naivno pričakoval velik honorar. Jamnikov profesor Janez Dolenc iz Sopotnice mu je celo dvakrat omogočil nastop na Radiu Ljubljana. Ko se

je oglašil pri nas doma, je običajno iz notranjega žepa suknjiča izvlekel papirje in zagotavljal, da bo glede na vsebino zapisov kmalu bogat. Stopil je k očetu in dejal:

"Korl, dobil bom maljone in tudi tebi bom precej dal." Kljub večkratnim zagotovitvam z "maljoni" ni bilo nič. Očitno se je nekdo z njim igral in ga zavajal. V pričakovanju denarja oz. honorarja je zložil naslednjo pesem:

*V Lublan v tej tiskarn
študirani so muže,
dali bodo meni dnarce
za pesmice nove,
da se bom laži živu
pa hodil bom po svet,
veselo bom prepevu.
Bogdaj dolgo nem živet.
Častita komesija jih bodo potrdil,
men je pomagala Marija,
da jih dobro sem zložil.*

Pustotnika se spominjam kot postavnega, starejšega možakarja z dolgo suknjo in z nekoliko zanemarjenimi sivimi lasmi. Imel je tudi velike košate brke. Običajno je povedal oz. zapel v svojem značilnem melodičnem stilu in v narečju takratne ljudske govornice katero od svojih pesmi. Pesnitev se je običajno nanašala na tematiko pogovora, ki sta ga imela z očetom. Včasih je vmes zaigral tudi na orglice, na koncu pa zavriskal. Za nas otroke so bili ti dogodki zelo zanimivi. Pesmi se nisem zapomnil, ker se mi to takrat ni zdelo pomembno. V tistem času je bilo precej obiskov različnih ljudi, od krošnarjev, Dalmatincev z blagom, prosjakov, takrat smo jih imenovali berači, do raznih drugih rokodelcev in podobnih. Vsi so bili zanimivi, vsak s svojo značilnostjo. Večinoma smo jih poznali po imenih. Delno se spomnim le ene pesmi. V času volitev po drugi svetovni vojni je Pustotnik pel naslednjo pesem:

*Gremo na voliše,
može, žene od vsake hiše,
da se bomo tam zmenil,
kerga bomo izvolil.
Petrčku bomo kpil en mejhen grent,
da bo sadu fežu pa kromper,
da ga v jedu zjutrej pa zvečer.*

(Op. p.: Petrček – prestolonaslednik stare Jugoslavije)

Kot navajajo že predhodni avtorji, je bil Pustotnik neke vrste kronist tistega časa, ki je dogodke ohranjal v pesniški obliki, npr. v pesmi Goliškim in dolenskim fantom, kjer obravnava spor med goliškimi in dolenjevaškimi fanti, kdo bo nosil bandero v procesiji na praznik svetega rešnjega telesa.

Pesmi je pel le, kadar je imel družbo, to je v gostilnah, na veselicah in ob večerih pri znancih.

Pesnil pa je tudi ljubezenske pesmi. Precej teh

pesmi je v zapiskih Kamnarjeve Angele.

Kot navaja Janez Dolenc po pripovedi Franca Potočnika, Jernaja s Krivega Brda, ki je bil Pustotnikov sorodnik, je Pustotnik zložil in nosil v glavi okrog 150 pesmi. Tako je ohranjal brez zapiskov vse pomembnejše dogodke v kraju za pol stoletja nazaj.

Kogar zanima več o Pustotniku, naj prebere oba prispevka v Loških razgledih in prispevek v knjigi V zavetju sv. Tilna. V teh prispevkih je navedenih tudi več njegovih pesmi, ki so jih znali in povedali različni Pustotnikovi poslušalci, ki so danes večinoma že pokojni.

V nadaljevanju sledi nekaj pesmi iz zapiskov Kamnarjeve Angele, roj. Benedičič, poročene Jelovčan iz Martinj Vrha 12. Zapiski obsegajo 168 strani formata 8 x 13 cm. Zapiski so ohranjeni v rokopisu. Po ženini smrti je Pustotnik začel zahajati h Kamnarjevi Angeli v Martinj Vrh. Po pripovedi nekaterih pa že tudi prej, kar je razvidno v zapiskih.

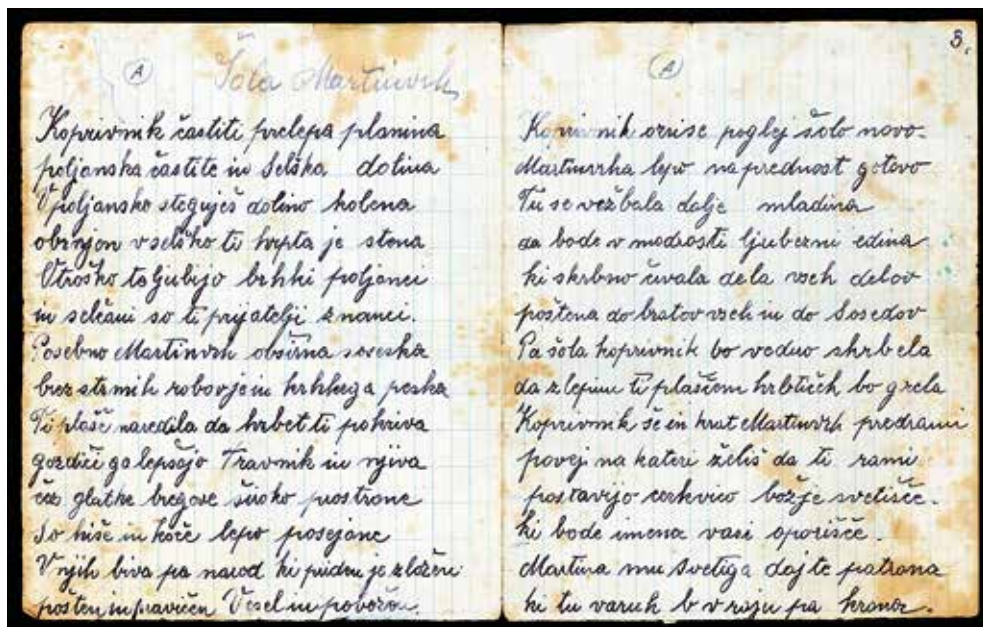
Pesmi Franca Vidmarja iz zapiskov Kamnarjeve Angele iz Martinj vrha

Izbrala: Ladi Trojar. Prepisala: Neža Rejc.

ŠOLA MARTINVRH

Koprivnik častiti prelepa planina
poljanska častite in Selška dolina
V poljansko steguješ dolino kolena
obrnjen v selško ti hrpta je stena
Otroško te ljubijo brhki poljanci
in selčani so ti prijatelji znanci
Posebno Martinvrh obširna soseska
brez strmih robov je in krhkega peska
Ti plašč naredila da hrbet ti pokriva
gozdčiči ga lepšajo travnik in njiva
čez gladke bregove široko prostrane
So hiše in kočje lepo posejane
V njih biva pa narod ki priden je zložen
pošten in pravičen Vesel in pobožen.

Koprivnik ozri se poglej šolo novo
Martinvrha lepo na prednost gotovo
Tu se vežbala dalje mladina
da bode v mladosti ljubezni edina
ki skrbno čuvala dela vseh delov
poštena do bratov vseh in do sosedov
Pa šola koprivnik bo vedno skrbela
da z lepim ti plaščem hrbtček bo grela
Koprivnik še enkrat Martinvrh predrami
povej na kateri želiš da ti rami
postavijo cerkvico božje svetišče
ki bode imena vasi oporišče
Martina mu svetiga dajte patrona
ki tu varuh b v raju pa krona.

PISMO ZA SLOVO

*Ker je danes prijazno vreme
Ti želi moje Srce par besedi
Solnce je začelo nizko sijati
Skoraj bo za goro šlo
Pa vidim mile ptice ki prepevajo
meni se pa tako dozdeva kot jemali bi slovo
nama so že časi stekli le podajva si roke
Mila luna Se že skriva kmal se na bo vidla več
Jaz pa tega nisem kriv kar jeziki govore
Nisem lep in ne bogat pa tud ne mislim več nate
ko bi bilo Tvoje srce zlato ne pogledal bi te več
Meni so perjatli te branili
pa so mi Srce ranili
zdaj je moje Srce ozdravljeno
in na Tebe čist pozabljeno
če se na poti Srečava Najine oči lahko v drugo
stran pogledajo
Saj to se vse lahko zgodi ...
zdaj bodi pa od družih pozdravljena
od mene pa čist pozabljena ...
Pozim Polj... za vedno mi ostane
Spomin nate nikdar pozabljeni.
Adijo z Bogom*

Stara pesem, iz zapiskov Kamnarjeve Angele

Stara pesem....
 Za kdaj star manka se joha,
 izgubila je talent ...
 Bla imeti bila bi poroka,
 pa vredi so ji se grant....
 Zdaj ki grunta nima
 ji na bo v beden dav
 Pa stara semo
 skrbi jo še glik prau
 Hje Milhna rvedla rkahta
 to ta Neža se mozi
 Pa kmal je Neža rvedla,

oh abom se rmeraj tak
 Vh kaj ste mi naredili
 kdaj bom ob vse
 kdai bom ob vse.
 pa še privoščijo mi
 Klode bodo sacal
 na novo bo sacil
 kdo bo pa to placal
 oh kaj ste mi naredil
 se večja ta nesreča
 dobila ni moža
 če bla nosča

Kako se ji godi.
 Hren je sel k notarju
 kako je to narjen
 Da mi otrok ta stari
 se grant mu rgovarjen
 Neža se je rjokala
 hje en krat rvedla to
 Je hčerka podpisala
 prejela za prvo.
 Vh kaj si mi naredila
 to ti presneti otrok
 Jest se bla umozila

kaj bo pa potem ravela
 kdo bo pa rdaj delal
 ragal in oral
 kdo mi bo pa kaj pomagat
 le kaj bo kdo djal
 Kdo bo pa za gospodajou
 teh dolgih sedem let.
 Hren me je opcharil
 kdaj mi ni več ra rivet.
 V rodo bom skočila,
 kot Metja kovskarca,
 če na bom dobila

Te ga rudi ga Toneta
 dvakrat je vdova
 umrl ji je en sam moč
 In guba je huda
 vdova bom ra skor,
 ~~~~~
 Novaschim dekletom!
 Lima se je umahnila
 pomladi Veselijo se stari
 in mladi Narava spomin
 ja se lice radostno pojajo
 ptice Veselijo se tudi no

GOLIŠKA IN DOLENSKA FANTOM

Goličan so se troštal kak lušno bo to
 Bander bomo nosil na svet Rešni Telo
 Pa hiteti bomo mogli da nas ne prehititi
 Ta Jerina garda iz Dolenje vasi
 Ko v Selca bomo prišli prijel ga bomo takoj
 Če bo le sila ga bomo pustil pa poj
 Bander je že zunaj na cesti stoji
 Ko prišla je garda iz Dolenje vasi
 Takrat pa šlo za božjo je čast
 Tako so se gledal kakor Pošast
 Dolenčan so rekli Bander bomo nosil
 Če ga ne boste dal zlepa ga vzel mo prosil
 Gregorjev profesor je stopu širok
 Zdaj boste mene poslušal jaz nisem otrok
 Jaz sem pri čukah ta velka glavina
 Mene posluša vsa Selška dolina

*Tudi Janez pepelov je zraven biv koj
 Je petje popustiv pa šov je na boj
 Ti Janez če si moj boš ja nesuv Bander
 Ga je šuntala ljubca v soboto zvečer
 Še Štefan pepelov takoj se oglasi
 Smo krancl napravli nosil ga bomo mi
 Ta drugi so rekli bit mora tako
 Tudi Jera je dala en dinar zato
 No če j pa tako pa Golčan bomo odstopil
 Ne moremo da bi vas sramotil
 Bander bote nosil to mora tako bit
 Če ne boste zgubili pri Jeri kredit
 Ko eden zmed fantov tud zraven je biv
 Ko včasih pri Jeri Lovričkov sej pomudiv
 Goličan so mu rekli a nič te ni sram
 Bander boš prijemov pa s takim rokam
 Kako se Dolenčan zdaj nobel derže
 Bander ma nov krancl oj zdaj bo pa že
 Pa krancl ta nov bi lep nabiv tako
 Ko bi Jeriniga cvetja nič zraven ne blo
 Pa pustimo zdaj Jero pa pojdimo naprej
 Kako se ta vas ima od znotraj že kaj
 Pa kakor se sliši nič prida nabo
 Preveč so namarni to je zanje gerdo
 Pa res so namarni to sliš se povesod
 Stranišče imajo kar na Benetkovmu pod
 Pa nova postava odredila tako je
 Stranišče prestavli de kazni nabo
 Za bander so se kregal to znano je povesod
 Po Sevcih in Češnic pa tud še drugod
 Še v Ševlje smo zvedli za tisto vojsko
 Boga smo prosili da bi hujšega ne blo*

*Ta novica je zveduv tud Svet Miklavž
Ni moguv verjeti je misluv dej laž
Zdelo se mu je čudno kak mora to bit
Z oltarja biv paduv ko bi nabiv p̄rabit
Ko natank je vse zveduv se zdel mu je velik
Grdo je pogledov ta velik Svetnik
S palco je zažugov zdaj je pa preč
Dolenskim fantinam na bom nosiv nič več
Nisem verjev da imam take ljudi
Zares so hudobni še bolj pa gerdi
Zares so namarni pa nič jih ni sram
Bander so nosil pa s takim rokam
Če mežnarjov očka tako so zvolil
Do Dolenski fantini Bander so nosil
Mu bom kar en nareduv ki bo prišu zvonit
Fest ga bom natepu s palico po rit
Šestindvajstega leta se to je godil
K Dolenčan Bander vzel so posil
Pa stem se ne morejo posebno postovt
Tud Jera jih ne more zato nič pohvalit
Ta pesmica kratka bo spomin za naprej
Če je pa premajhna lahko zveste še kej
Prišla iz Pariza Štemflana je tud
Zato pa ne sme biti nobeden nič hud*

V Martin Vrh spisoua

Dne 1. februarja 1927

Prepisana tukaj

Dne 4. Januarja 1931

Andžolina Benedick

OŽENIL BI SE RAD ...

*Še fantič sem od fare oženil bo se rad
kako pa Naj izberem, predražestni Zaklad ...
Tem deklet sam dosti, na slednji prst deset
ni moč se odločiti bi hotel katero vzet ...*

*Je bila prva črna a črne so hudič
ubogati jo moraš ukazati pa nič ...
Pa druga je blondinka ne maram takih las
preveč vodeno gleda prenežen njen je glas ...*

*Je tretja bila majhna, ta zame tudi ni
kot pišče pod nogami se vedno mi vali ...
Četrta je velika visoka kakor hrast,
ne maram take dokler ne grem na luno krast ...*

*O peta pa visoke nosila je pete
telo je bilo kratko predolge pa noge ...
In šesta je frizuro od glave metra pol
jaz rad bi le ženico ne maram takle kol ...*

*A sedma pa se pači in čudno govori
ne maram za strašilo ki vrane naj plaši ...
Deveta barva lica po pudru vsa smrdi ...
le takrat ljubim moka če v kruh se zamesi ...*

*Deseta je pokrila, celo lep bel klobuk.
pa tisoč stokrat ljubši mi je na palci čuk ...
Res fantič sem od fare rad šel bi pred oltar
katero naj si vzamem, da bova srečen par*

Viri:

dr. Milena Alič: *V zavetju Sv. Tilna*

Loški razgledi leta 1991 – Janez Dolenc

Foto: arhiv Nikolaja Štiblja

Gozdna učna pot Kres

Člani študijskega krožka Kres

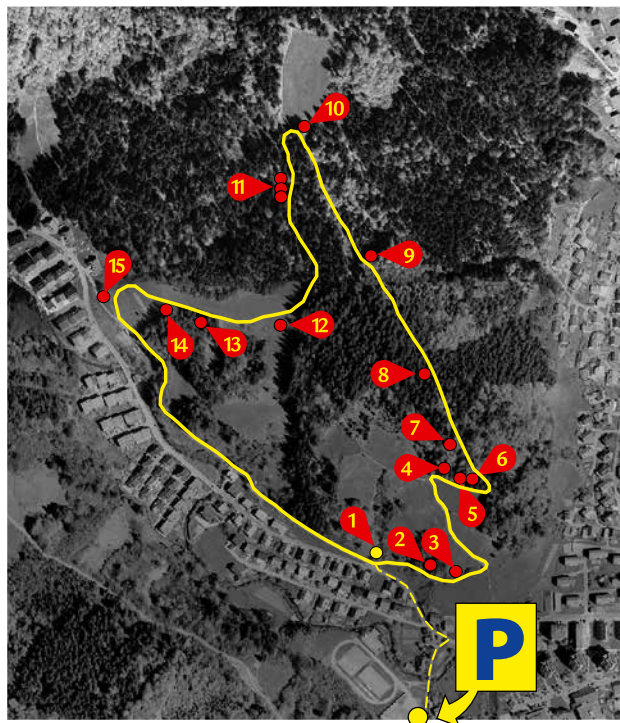
Učenci na gozdni učni poti.

ALI VEŠ ...?

- Zakaj je Martin Krpan posekal lipo?
- Da se imata goba in drevo zelo rada?
- Kako gre pesem o hudi mravljici?
- Zakaj se reče, da je človek trden kot hrast?
- Da so mrtva drevesa zelo živa?
- Da sapica lahko odnese fantička, kapico pa pusti?
- Koliko so stara drevesa ob poti in koliko let šteješ ti, zala sprehajalka in korenjaški popotnik?

Na ta in še več vprašanj lahko najdete odgovore, če se sprehodite po gozdni učni poti Kres, ki je sestavljena iz naslednjih točk:

1. INFORMATIVNA TABLA
2. ČEŠNJA
3. BREZA
4. MACESEN
5. KROŽENJE SNOVI
6. KOLUT SMREKE Z OZNAČENIMI ČASOVNI DOGODKI
7. RDEČI BOR
8. SMREKOV GOZD
9. BUKOV GOZD IN POMLAJEVANJE
10. JASA S PREŽO
11. POVIRJE S ČRNO JELŠO, VELIKIM JESENOM IN GORSKIM JAVORJEM
12. PAST ZA PODLUBNIKE
13. PEDOLOŠKI PROFIL
14. HRAST GRADEN
15. KOZOLEC Z LIPO

TOČKE NA GOZDNI UČNI POTI

- Dolžina: 2050 m; Višina: 110 m (460 – 570 m)
- Čas hoje z vodenjem: 2 uri

Začetek gozdne učne poti je nekoliko bolj strm.

Pogled na gozd, skozi katerega se boste sprehajali.

Ob točkah na gozdni učni poti Kres boste seznanjeni z naslednjimi tematskimi sklopi:

- DREVESNE VRSTE
- POVIRJE
- KROŽENJE SNOVI
- PEDOLOŠKA JAMA
- ŽIVALSKI SVET
- GOZD IN ČLOVEK

Spoznali boste zakonitosti bukovega in smrekovega gozda, osnove pomlajevanja in značilnosti povirja. Obenem vas bodo ob poti spremljale vse glavne drevesne vrste in njihove posebnosti. Nastanek gozda je povezan tudi z oždiranjem in kroženjem snovi, ki so hrana novemu mlademu gozdu. V pogled v gozdna tla vas bo seznanil s sestavo tal, ki pogojuje sestavo rastlinstva.

Gozdna učna pot poteka tik nad Železniki po pobočju in grebenu hriba Kres. Spremljate lahko prvine primestne krajine v Selški dolini in gozdnate krajine, ki obkroža mesto do vrhov Ratitovca in Jelovice.

Zaradi pestrosti ptičjega sveta vas bodo na sprehodu po gozdni učni poti Kres spremljale ptičje valilnice različnih dimenzij. Ornitologi so na hribu Kres našli skoraj 30 vrst ptic. Večina od njih je stalic, nekaj pa jih domuje v bližnjih gorovjih in kraj le preletajo.

Tudi zaradi ptic se moramo na sprehodu obnašati strpno. Zahvalile se vam bodo s petjem in z zanimivim oglašanjem.

Na gozdni učni poti je dosti zanimivosti za vse.

KJE NAS NAJDETE?

Železniki ležijo v severozahodni Sloveniji.

Čiščenje Gozdne učne poti Kres

Otroci iz 5. razreda osnovne šole Železniki smo letošnjo jesen po gozdni učni poti Kres pobirali smeti. Dan Zemlje je bil sicer že v aprilu, a takrat nismo imeli sreče z vremenom.

Po malici smo se odpravili proti gozdni učni poti, kjer nas je čakal gozdar. Najprej se nam je predstavil in dal štirim učencem vreče za smeti. Zmenili smo se, v katero vrečo bomo odlagali plastiko, papir, pločevinke in ostale odpadke. S sabo smo morali imeti tudi zaščitne rokavice, s katerimi smo pobirali smeti po tleh. Ko smo hodili po gozdni učni poti, smo se na določenih točkah ustavili. Gozdar nam je razložil, zakaj moramo skrbeti za čisto okolje. Povedal nam je še več zanimivosti v zvezi z rastlinami in živalmi, ki živijo v tem delu gozda. Učiteljica je gozdarja vprašala, kam naj posadimo hraste, ki jih imamo posajene v razredu. So še bolj majhni, saj smo seme na pred približno petimi meseci nabrali na gozdni učni poti Kres. Skupaj smo določili kraj, kjer bodo najbolje rasli. Po nekaj minutah smo prišli na jaso, kjer je stala lovška opazovalnica. Nato se je začela

malo bolj blatna pot. Neki učenki je spodrsnilo, ko je skočila čez blatno lužo. Nato smo si ogledali še past za lubadarje. Snov, ki je skrita v notranjosti pasti, diši po samicah lubadarja. Ta vonj privablja samce, ki se ujamejo v korito in ne morejo več ven. Nato smo odšli do kozolca, kjer nam je učiteljica razdelila piškote. Pri igrišču v Dašnici je bilo največ smeti, ker jih puščajo otroci, ki se tam igrajo. Do vrha smo napolnili vse vreče, ki nam jih je dal gozdar. Na koncu gozdne učne poti smo razdelili smeti v zabojnike. Gozdar nam je dal za nagrado sladkarije in liste, na katerih je pisalo, kako moramo razvrščati odpadke.

Vsi izmučeni in utrujeni smo prišli v učilnico, a na srečo je bilo pouka že konec. Razdelili smo si nagrado, popili sok in odšli domov. Učenci smo se ta dan dobro naučili, kako moramo skrbeti za čisto okolje in razvrščati odpadke. Naša gozdna učna pot je lepa v vseh letnih časih. Odločili smo se, da bomo zanjo še naprej skrbeli.

Nika Rant in Špela Bernard, 5. a

Učenje v naravi je bolj prijetno.

V spomladanskem času smo si obisk gozdne učne poti zamislili nekoliko drugače. Učenci so sami pripravili vodenje. Vsak je po svojih močeh nekaj pripeval. Pesmice, zgodbice, uganke, basni in pravljice smo nalepili na velik zemljevid poti in se podali proti gozdu.

Med žvrgolenjem ptic in skrivnostnim šepetanjem vetra v krošnjah dreves smo pripovedovali pesmice.

LOVEC

*Če lovec hoče loviti, mora po tiho hoditi,
da živali, ki jih lovi, sproti ne spodi.
Včasih za grmovjem čepi cele noči,
da divjega petelina ulovi.*

*Za večje živali postavljene so preže
visoko na drevesu, kamor se po lestvi zleze.
Tam lovec sedi in čaka, komaj dihati si upa,
da ne bi povzročal hrupa.*

Jan Peternelj, 5. b

MACESEN

*Macesen zeleni na hribu stoji
osamljen med smrekami.
Poleti se ga ne vidi,
ko pa pride jesen, barvo spremeni,
tedaj je najbolj viden
zlat med smrekami.*

Sara Kežar, 5. b

Mentorica: Danica Mohorič

Gradivo, s katerim smo po gozdni učni poti vodili našega gozdarja Boštjana.

Pogled na gozdno učno pot s sosednjega hriba.

Nasmeh moje knjige

Marija Prevc

V šolskem letu 2010/2011 smo se na naši šoli že drugič zapored udeležili tekmovanja v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje z učenci od 2. pa do 9. razreda. Vsi sodelujoči so tekmovali na šolskem tekmovanju, osmošolci in devetošolci pa tudi na regijskem in nato še na državnem nivoju.

V tem šolskem letu je državna komisija za tekmovanje izbrala pripovedna besedila. Z naslovom Nasmeh moje knjige je želela izpostaviti predvsem branje kot prijetno doživetje, v katerem naj bi se bralec čim bolj poglobil v besedilo samo. Svoje doživljanje prebranega naj bi nadgrajeval v razpravljanju o prebranem ter ob spoznavanju vrstno-vrstnih značilnosti izbranih besedil. Ob tem pa naj bi spoznaval tudi življenje in delo ustvarjalcev ter svet, ki ga knjige prikazujejo. Vsi tekmovalci so pisali spise na določeno tematiko (ena knjiga predpisana, druga po izboru šole), učenci od 6. do 9. razreda pa so morali v svoj spis vključiti tudi književno znanje.

V nadaljevanju lahko preberete najboljše spise učencev po posameznih razredih. Tekmovanje je bilo zastavljeno tako, da so učenci dveh razredov obravnavali isto književno besedilo ter pisali spis z istim naslovom.

Učenci 2. in 3. razreda so se poglobljali v svet slikanice Saše Vegri Jure kvak kvak. Na šolskem tekmovanju so morali napisati pravljico o sebi. Prilagam spise treh učenk 2. ter dveh učenk 3. razreda, ki so v svojih kategorijah dosegli enako število točk.

JURE SE JE SPREMENIL V ŽABO. POSTAL JE JURE KVAK KVAK.

ČE BI V PRAVLJICI NASTOPAL(-A) TI, BI POSTAL(-A) ...

ANJA MJAV MJAV

NEKEGA DNE SE MI JE VSEENO PRIMERILO NEKAJ, ZA KAR ČLOVEK NE BI MOGEL REČI, DA JE BILO V NAJLEPŠEM REDU. NEKAJ NENAVADNEGA, ZARADI ČESAR BI MI LAHKO REKLI TUDI ANJA MJAV MJAV.

MAMA MI JE REKLA, NAJ HITRO POJEM ZELENJAVNO JUHO. KER NISEM MARALA ZELENJAVNE JUHE, SEM ZA VSAKO ŽLICO POPILA POŽIREK VODE. MAMA MI JE REKLA, DA SE BOM SPENENILA V ŽABO. IN SEM SE V TISTEM HIPU SPREMENILA V MUCO. NATO SEM SKOČILA S STOLA NA TLA. MAMA JE REKLA, KAJ DELAŠ. REKLA SEM SAMO MJAV MJAV. MAMA SE JE ZELO USTRAŠILA. REKLA JE, KAKO NAJ TE REŠIM. REKLA SEM, IMAM TRI ZAHTEVE. MAMA ME JE VPRAŠALA, KAKŠNE PA. TAKŠNE, DA MI NE BOŠ VEČ SKUHALA ZELENJAVNE JUHE IN DA MI BOŠ SPEKLA NEKAJ SLADKEGA, TA ČAS ME PA DAJ V TOPLO KOŠARO. MAMA ME JE UBOGALA IN JE STORILA, KAR SEM REKLA. POTEM ME JE PRIŠLA ISKAT IN MI JE DALA, KAR JE SPEKLA. PRIGANJALA ME JE, NAJ HITRO POJEM SLADICO. NAREDILA SEM PAR ŽLIC IN SEM SE V TISTEM HIPU SPREMENILA NAZAJ V SEBE.

ANJA BENEDIČIČ, 2. a

NINA HOV-HOV

NEKEGA DNE SE MI JE VSEENO PRIMERILO NEKAJ, ZA KAR ČLOVEK NE BI MOGEL REČI, DA JE BILO V NAJLEPŠEM REDU. NEKAJ NENAVADNEGA, ZARADI ČESAR BI MI LAHKO REKLI TUDI NINA HOV-HOV.

NEKOČ JE V DOLENJI VASI ŽIVELA NINA. ŠLA JE NA POČITNICE K MAMI KATARINI. NEKEGA DNE JI JE MAMA KATARINA SKUHALA PARADIŽNIKOVO JUHO. NINA JE NI MARALA. Z ŽLICO JO JE MEŠALA. PROSILA JO JE ZA POLN KOZAREC VODE. MAMA KATARINA JI JE NALILA POLN KOZAREC VODE. KO GA JE NINA POPILA, SO SE JI NAREDILA PRAVA PASJA UŠESA IN SMRČEK IN NASTALA JE PRAVI PES. MAMA KATARINA JE REKLA, KAJ DELAŠ IN ŠE ENKRAT KAJ DELAŠ. NINA PA JE REKLA SAMO HOV, HOV. IN MAMA KATARINA JE REKLA, KAJ NAJ NAREDIM, DA BOŠ SPET NAVADNA NINA. NINA HOV HOV PA JE REKLA: IZPOLNILA MI BOŠ TRI ŽELJE. KAKŠNE TRI ŽELJE? NINA HOV HOV JE REKLA: 1. NIKOLI VEČ MI NE KUHAJ PARADIŽNIKOVE JUHE. 2. ŽELJA: NAREDI MI PECIVO. IN TRETJA ŽELJA: SKOPAJ ME. MAMA KATARINA JI JE IZPOLNILA VSE 3 ŽELJE. NINA HOV HOV PA JE POSTALA SPET NAVADNA NINA.

NINA TRILER, 2. razred, PŠ Selca

TARA ZI-ZI

NEKEGA DNE SE MI JE VSEENO PRIMERILO NEKAJ, ZA KAR ČLOVEK NE BI MOGEL REČI, DA JE BILO V NAJLEPŠEM REDU. NEKAJ NENAČADNEGA, ZARADI ČESAR BI MI LAHKO REKLI TUDI TARA ZAJČICA.

MAMI JE SKUHALA VAMPE. TARA VAMPOV NI MARALA. MAMI JE TARI DALA POLN KROŽNIK VAMPOV. TARA JE POTISNILA KROŽNIK PROČ OD SEBE IN ZAKRIČALA FUUUJ IN SE ZAČELA SPREMINJATI V ZAJKLJO. SKAKALA JE SEM TER TJA. TETA MICI, KI JO JE ČUVALA, JE REKLA, JOJ, JOJ, IN ZAČARANO TARO VPRAŠALA, KAJ NAJ NAREDIM, DA BOŠ SPET TARA. TARA JE REKLA, IZPOLNI MI TRI ŽELJE. TETA MICI JO JE HITRO VPRAŠALA, KAKŠNE SO TE TRI ŽELJE.

1. NAREŽI SADJE ZI ZI IN GA DAJ V SKLEDO. 2. NESI ME PRED TELEVIZOR. 3. SKLEDO PRELIJ S SMETANO IN POSTALA BOM SPET TARA. TETA MICI JE HITRO NESLA TARO PRED TELEVIZOR IN HITRO, HITRO VZELA SLIVO IN JO ZAČELA REZATI. MEDTEM PA JE ZAČARANA TARA GLEDALA RISANKE. TETA MICI JE REKLA, HITRO MORAM IZPOLNITI TISTE TRI TARINE ŽELJE. ČE NE, BOSTA TARINA MAMI IN ATI ŽE PREJ PRIŠLA DOMOV. TARA JE MALO SKAKALA SEM TER TJA, AMPAK ŠE VEDNO JE GLEDALA RISANKE. TETA MICI JE IZPONJEVALA ŠELE DRUGO TARINO ŽELJO. TARA PA JE POSKAKOVALA SEM TER TJA. TARI SE JE TO ZDELO ZABAVNO, A TETA MICI JE DELALA ŽE TRETJO ŽELJO. TETA MICI JE HITRO NESLA TARI NJENO POSLASTICO IN TARA JE POSTALA SPET TARA.

TARA NASTRAN, 2. razred, PŠ Selca

LEA MU MU

NEKEGA DNE SE MI JE VSEENO PRIMERILO NEKAJ, ZA KAR ČLOVEK NE BI MOGEL REČI, DA JE BILO V NAJLEPŠEM REDU. NEKAJ NENAČADNEGA, ZARADI ČESAR BI MI LAHKO REKLI TUDI Lea Mu Mu.

Nekega dne sem bila na kmetiji pri teti Barbari. Ampak kuhala je samo zelenjavo. Ko sem v soboto prišla v kuhinjo, je kuhala meso. Zelo sem bila dobre volje. Zelo rada sem jedla. Rekla je, da je meso od krave. Ko sem pojedla zadnji kos, je rekla: Saj boš postala še krava in res, postala sem krava. Teta Barbara se je zelo prestrašila, ker so bili starši pred vrati. Hitro se je spomnila treh želja in rekla: Kaj naj ti storim? Rekla sem: Vzemi hrenovko, štručko in majonezo. In hitro je vse pripravila. Tako je bilo vse v najlepšem redu.

Lea Demšar, 3. b

NIKA HOV HOV

NEKEGA DNE SE MI JE VSEENO PRIMERILO NEKAJ, ZA KAR ČLOVEK NE BI MOGEL REČI, DA JE BILO V NAJLEPŠEM REDU. NEKAJ NENAČADNEGA, ZARADI ČESAR BI MI LAHKO REKLI TUDI Nika Hov Hov.

Pazila me je stara mati. Ravno, ko sem začela jesti kurje bedrce in meso, se je zgodilo nekaj nenavadnega. Najprej mi je zrasel ljubek repek, potem pasja ušesa in vse drugo. Postala sem psička. Mama se je tako prestrašila in zaklicala: O moj bog, jaz pa sem le skakala in lajala. Mama je vprašala: Kako naj te rešim, jaz pa sem rekla: Naredi dve dejanji. Prvo, naredi veliko svežega kruha, drugo, kupi kanarčka in vse postavi na mizo. Mama je takoj naredila veliko kruha, potem je stekla v trgovino z živalmi in kupila kanarčka. Vse je postavila na mizo in me pripeljala tja. Takoj sem se spremenila v Niko in vse pohrustala, kanarčka pa nesla v sobo.

Nika Tolar, 3. b

Četrtošolci in petošolci so prebrali knjigo Dima Zupana Hektor in male ljubezni in še eno knjigo o Hektorju. Na tekmovanju naj bi v svojem spisu na kratko predstavili Hektorja in tiste, ki jih ima Hektor rad. Razložiti so morali tudi, zakaj jih ima rad, nazadnje so morali še pojasniti, zakaj se Hektorju nekatera pravila iz "človeškega sveta" zdijo čudna in katera pravila bi Hektorju polepšala življenje in zakaj.

SVET PO HEKTORJEVIH PRAVILIH

Hektor pravi: "Vse, kar je prelepo, ljudje pokvarijo."

Hektor je majhen psiček oziroma labradorec. Ima dve nagajivi sestri Mijo in Pijo. Včasih se vedeta malo trapasto, a vseeno ju ima zelo rad. Mama Janja in oče Štefan se velikokrat jezita zaradi lužic. Štefan ima tako rad svoj parket, da bi umrl zanj. Če naredi čisto mini lužico, oče Štefan že bla bla bla. A tudi Janjo in Štefana ima rad, ker ga vedno peljeta na sprehod, Mijo in Pijo pa, ker ga tako zabavata in seveda, ker sta mu dali ime. Štefana pa, ker je malce smešen, ko se jezi, ker dela lužice na parket. V glavnem, Hektor ima rad vse družinske člane. Toda najrajši od vseh pa ima Hektor Nike. Veste, zaljubljen je vanjo. Sploh pa se mu zdi, da je Nike lepa in prijazna, pa ne vem, kaj še vse. Torej, Hektor ima najrajši vse družinske člane in Nike.

Hektorju se zdijo najbolj čudna pravila, da nekateri ljudje ne pustijo, da so psički zaljubljeni. Na žalost mora biti ravno lastnik Nike tak. Hoče, da psi vsi ubogi čakajo, da odpre vrata. In še huje. Namesto da bi jih enkrat že odprl, vse, ki čakajo, poškropi z vodo, brrrr. Pa to še z mrzlo vodo! In zaradi njega so vsi premočeni. To je prvo, najbolj bedno pravilo. Drugo bedno pravilo je, da morajo obstajati zdravniki in zobozdravniki. Nekateri pravijo, da pri zobozdravniku boli in da zobozdravnik celo vrta po zobeh. Kar predstavljajte si, kako to boli. In tretje: najbednejša so hišna pravila: Ne delaj lužic! Pazi na parket! In še marsikaj. Same oslarije.

Veliko lepše bi bilo, če bi lastniki dovolili, da se psi zaljubijo. Samo to, pa bi bilo življenje za Hektorja veliko lepše.

Tjaša Oman, 4. a

SVET PO HEKTORJEVIH PRAVILIH

Hektor je bil labradorec. Rad je imel Janjo, Štefana, Mijo, Pijo in Nike.

Janjo je imel rad zato, ker ga je skoraj zmeraj peljala na sprehod. Štefana ni imel rad tako kot Janjo, ker ga ni velikokrat peljal na sprehod. Rad pa ga je imel tudi zato, ker ga je kdaj pa kdaj pocrkjal. Mijo je imel rad zato, ker se je včasih kregala s Pijo, katera ga bo peljala ven, a sama ga pelje ven malokrat. Pijo pa je imel rad zato, ker ga je peljala ven kdaj pa kdaj, a ne večkrat kot Mija. Rada pa ga boža in crklja, tako kot oče.

Hektorju se nekatera pravila zdijo čudna zato, ker je on žival in razmišlja drugače, ljudje pa razmišljamo drugače kot živali. Pa tudi zato, ker imajo drugačne možnosti. Pa tudi zaljubijo se drugače kot ljudje. Hektorju bi življenje polepšalo to pravilo, da bi se ljudje bolj zanimali za živali, da bi lahko razumeli, kaj živali hočejo, kdaj so lačne, kdaj bi rade šle ven ...

Če bi živali imele ta pravila, bi bilo življenje živali bolj zanimivo ljudem. Če bi svet imel taka pravila, bi bil Hektor bolj vesel.

Breda Gartner, 4. razred, PŠ Davča

SVET PO HEKTORJEVIH PRAVILIH

Hektor je črn škodran psiček. Ima visoko čelo in le nekaj gubic. To pomeni, da je pameten. Rad ima vse družinske člane. Janjo ima rad, ker se vedno vda, ko ga nihče noče peljati na sprehod. Na koncu ga pelje ona. Mijo in Pijo ima rad, ker sta navsezadnje njegovi gospodarici. Tudi ko ga je zeblo v pred-sobi, sta ga odnesli v svojo sobo na posteljo. Hektor ima rad očeta Štefana. Štefan se je takrat, ko je Hektor izginil, odvrnil od teniškega dvoboja in ga s celotno družino odšel iskat. Hektor ima torej rad celo družino svojih gospodaric. Rad ima še zlato prinašalko Nike. Pravzaprav je zaljubljen vanjo. Hektorju se veliko pravil iz človeškega sveta zdi čudnih. Najraje bi jih kar spremenil. In kaj, če bi jih? Če bi jih, bi svet izgledal takole. Nikjer ne bi uporabljali čistil, saj Hektorju in drugim psom smrdijo. Vsi, ki bi na sprehod hodili s psom, bi s sabo nosili vrečke, če se slučajno njihov pes pokaka. To pa zato, ker je Hektorja in druge pse sram, če njihov kakec ostane ob poti. Nikoli ne bi gospodarji svojega psa, ki ni pes

čuvaj, postavili pred hišo. To Hektor ve, saj ga je oče Štefan hotel postaviti v mráz pred hišo. Psov sploh nikoli ne bi kopali, saj je to zanje višek predrznosti, saj so tudi oni živa bitja. Spustili bi jih iz hiše, kadar bi si sami to zaželeli, saj imajo tudi psi prijatelje, znance ali ljubljeno osebo. Hektor bi na tak način spremenil lahko še veliko pravil.

A ta pravila po človeškem mnenju ne bi bila najboljše. Saj bi jim smrdelo celo stanovanje, če ne bi uporabljali čistil. Porabili bi preveč plastičnih vrečk, če bi za vsak pasji kakec uporabili eno. Če ne bi bilo psov čuvajev, bi do hiš prišlo preveč roparjev. Če psov ne bi kopali, bi bilo stanovanje umazano in bi smrdelo. Če bi gospodarji svoje pse kadar koli spustili iz hiše, bi bila na ulici prava zmešnjava. Še več Hektorjevih pravil bi lahko bilo, vse bi spremenili ljudje.

Zdaj lahko vidite razliko med psom in človekom.

Taja Basaj, 5. razred, PŠ Selca

V 6. in 7. razredu je bilo temeljno besedilo, ki so ga tekmovalci obravnavali, zbirka črtic Toneta Partljiča Hotel sem prijeli sonce.

V razlagalnem spisu z naslovom Nasmehi raznobarnih trenutkov so morali pojasniti pisateljevo doživljanje otroštva in ga primerjati s tem, kako otroštvo doživljajo sami. Njihova primerjava naj bi vključevala tudi drugo knjigo, ki so jo prebrali za Cankarjevo priznanje.

NASMEHI RAZNOBARVNIH TRENUTKOV

Naslov knjige ter črtica Hotel sem prijeli sonce opisuje Tonetovo hrepenenje, da bi se lahko dotaknil sonca. Zelo je bil užaljen, ko je ugotovil, da se sonca ne da dotakniti. Počutil se je prevaranega, ker mu starši tega niso prej povedali.

Potovanje skozi črtice Toneta Partljiča Hotel sem prijeli sonce ter črtice Franceta Bevka Zlata voda je bilo zelo zanimivo. Otroštvo Toneta Partljiča, otroštvo Franceta Bevka ter moje otroštvo. Trije različni časi. Enaka starost, včasih podobne, včasih pa tudi čisto drugačne zgodbe. Tone Partljič je v svojem otroštvu doživel občutek sramu, posmeha, izločenost ter kesanje. To poznam tudi jaz. Lansko leto smo se s sošolkami velikokrat prepirale in na koncu je bila vedno ena izločena. Tudi jaz sem bila izločena iz družine. Kako to boli! Tone Partljič je bil priden otrok, ki je imel rad družino. Zelo veliko je bral. V knjigi Hotel sem prijeli sonce opisuje čas, ki ga ni več. Zelo dobro se je razumel z bratom. Skupaj sta se kopala, peljala kozo h kozlu, skupaj nakupovala čevlje. Razumel se je tudi s sestro, ampak v knjigi ne opisuje veliko njunih dogodivščin. Oba pisatelja sta imela rada živali. Živela sta na kmetijah. Imeli so koze, ovce, krave ... Otroci ne razumemo nekaterih

stvari. Jaz ne razumem, zakaj je svet razdeljen na revne in bogate, ne razumem, zakaj se o nekaterih stvareh ne sme govoriti, kot ni razumel Tone, ko je ponosno pohvalil mamo pred očetom, da je zelo lepo skrbela za vojake. Črni kruh ob progi prikazuje, kako so bogati pravzaprav revni, saj so bogati hoteli prav tak sendvič, kot ga je pisatelj zavrgel. Tone Partljič je doživel občutek sramu in žalosti, kar je opisal v črtici Za vodo, ko je pustil umreti ribico. Tudi jaz poznam občutek sramu. Pri kontrolni nalogi sem popravila napako in nesla učiteljici, da je narobe popravila, ter ji rekla, da si zaslužim boljšo oceno. Seveda me je spregledala. Ta občutek sramu si bom za vedno zapomnila. Oba pisatelja sta živela z naravo. Veliko sta se učila od nje. Pomagala sta pri družinskih opravilih. Zdaj ni več tako. Dopoldne šola, popoldne krožki. Staršem se vedno nekam mudi. Otroci mislimo, da živimo polno otroštvo, vendar ni tako. Meni se zdi, da sta Tone Partljič in France Bevk živela lepše ter mirnejše otroštvo.

Otroški spomini so nekaj najlepšega. Upam, da svojih ne bom nikoli pozabila.

Tinkara Šmid, 6. a

NASMEHI RAZNOBARVNIH TRENUTKOV

Prebral sem knjigo Toneta Partljiča *Hotel sem prijeti sonce*. Knjiga opisuje pisateljevo otroštvo. Kot knjigo po izbiri sem prebral besedilo z naslovom *Genija*. V tej knjigi je opisano razmišljanje dveh majhnih otrok.

Naslovna zgodba knjige avtorja Toneta Partljiča *Hotel sem prijeti sonce* opisuje eno od pisateljevih zgodb. Tone Partljič je, ko je bil še otrok, rad opazoval sonce. Zato se je odločil, da ga bo prijel. Zjutraj je vstal zelo zgodaj in šel v smeri, iz katere bo prišlo sonce. Sonce je vzšlo in pohitel je na prvi hrib. Ko je prispel nanj, je spoznal, da sonca ne more prijeti. Počutil se je prevaranega in ogoljufanega. Besedilo je prikaz otroške zvedavosti. Pisatelj je namreč poskušal nekaj, česar ni mogoče doseči. V resnici mu ni bilo storjenega nič hudega. Če bi vedel, da sonca ne more prijeti, tega zagotovo ne bi poskušal in se ne bi tako počutil. Pisatelj se je rodil v težkih časih, ko mnogih stvari še ni bilo ali pa jih niso imeli. Bil je na primer zelo vesel prvega sladoleda. Sladoled pa danes ni nič posebnega. Pisatelj je bil zelo zvedav in danes bi se mu veliko takratnih vprašanj zdelo neumnih. Tudi meni se zdijo nekatere stvari, ki sem jih

storil nekoč, zelo smešne. Moje otroštvo je v nekaterih stvareh podobno pisateljevemu. Oba si namreč zastavljava vprašanja in iz radovednosti poskuša veliko stvari. Najini otroštvu pa sta hkrati zelo drugačni, saj imamo danes mnogo stvari, ki jih takrat niso poznali. Pisateljevi starši so svojemu sinu hoteli omogočiti več, kot so omogočili njima. Pošiljala sta ga na izlete. Tudi moja družina gre velikokrat na izlet. Pomembno je, da veliko časa preživimo skupaj in se pogovarjamo. Kot drugo knjigo sem prebral *Genija*. Ta knjiga govori o Geniju in Niji, ki sta brat in sestra. Oba dobro vesta, kaj so njune pravice, ne zmenita pa se za svoje dolžnosti. Zdi se mi, da se podobne stvari dogajajo tudi danes. Otroci so pri pouku nemirni, učitelj pa zato povzdigne glas. Tako so vsi zgroženi. Ne zavedajo se, da morajo sošolcem omogočiti normalno delo.

Spoznal sem, da se moje in pisateljevo otroštvo ne razlikujeta prav veliko in da sta si v bistvu zelo podobni. Ugotovil sem, da se veliko otrok ne zaveda, kaj so njihove dolžnosti, in poznajo samo svoje pravice.

Tom Freljih, 7. a

Učenci 8. in 9. razreda so brali knjigo Geniji z nasmehom – antologijo sodobne slovenske mladinske kratke proze, in sicer izbor desetih kratkih zgodb različnih mladinskih pisateljev.

V razlagalnem spisu z naslovom Košček skrivnosti za ta ne preveč prijazni svet so se spopadali z legendo Dima Zupana Duh Maksa Zeljarskega, kjer so bili predusem pozorni na skrivnostnega glavnega junaka, na odnose med književnimi osebami, morali pa so dodati tudi svoje razmišljanje.

KOŠČEK SKRIVNOSTI ZA TA NE PREVEČ PRIJAZNI SVET

Duh Maksa Zeljarskega je pripoved oz. zgodba, ki jo je napisal Dim Zupan, rojen leta 1946. V pripovedi nastopajo tako odrasle kot tudi otroške književne osebe. Vsebina oz. temelj celotne zgodbe je v tem, kako se v Trnovu priklati neki brezdomec, ki je na videz čisto podoben Maksu Zeljarskemu. Trnovo, naselje v Ljubljani, je bilo včasih posejano s samimi hišicami in ena od ulic, ki so bile tam, je bila tudi Zeljarska, kjer so pridelovali zelje. Tu je živel neki čuden možak, ki se je imenoval Maks. Kasneje še Zeljarski zaradi imena ulice. Stari ljudje so imeli o njem veliko povedati. Umrl je star skoraj 100 let, sam pa še po smrti ni našel miru in je taval naokoli kot duh. Vse bi se pozabilo, če ne bi v 4. b pri slovenščini pisali spisa z naslovom Trnovo nekoč in danes. Učenka Vesna pa je imela prababico, staro Repičko, ki je znala povedati vse o Trnovem. Vesna je premišljevala, kaj naj si izbere za spis. In odločila se je prav za legendo o Maksu Zeljarskem. Čas je minil in spis je morala oddati. Učiteljica Majda Zorko je doma pregledovala spise, in ko je brala Vesnina, je zapihal veter in v sobo prinesel nekaj plataninih listov, na ulici pa je videla drobiti čisto enakega moža, kakor ga je opisala Vesna v spisu. Ni mogla verjeti. O Maksu je slišala govoriti tudi Vesnino prababico, kasneje pa ji njen mož pove, kar je slišal od hišnika, da je ta starček, ki naj bi bil duh, le star brezdomec, ki včasih prenoči v hišnikovi delavnici. Učiteljica se znajde pred težko odločitvijo, kako to pojasniti otro-

kom, zato se z možem oglasi pri hišniku, ki obljubi, da bo pripeljal možega v razred. Dan za tem Vesnina prababica zaradi kapi umre in otroci se odpravijo na pogreb, kjer spet vidijo "duha". Končno jim je obljubljeni, da bo prišel starec pozimi ob snegu v razred in vse razložil.

Odrasle književne osebe, kot so učiteljica, Vesnina prababica, učiteljin mož, hišnik, so s starcem povezane vsaka na svoj način. Prababica in hišnik ga poznata že od prej, vsi ostali pa ne. Tudi otroci, razen Vesne, za Maksa slišijo šele preko spisa.

Današnji svet je velik, poln lepih, dobrih, pa tudi strašljivih, grdih, žalostnih stvari, zaradi katerih ljudje tudi umirajo. Biti majhen meni ne pomeni majhen po višini, temveč majhen, kot človek je. Nemočen in minljiv. Brez moči, da bi kako stvar imel večno. Zato je to eden od mnogih razlogov, zakaj je danes težko biti človek. So vojne, grozote, naravne nesreče, zlorabe, ki po navadi prizadenejo človeka, ki pa je za večino katastrof kriv kar sam zaradi svojih posegov. Pa vendar obstajajo ljudje, in teh je veliko, ki ne storijo ničesar, pa jih vojne, poplave, požari in spopadi ravno tako, če ne še bolj, prizadenejo. Tudi takrat, ko imajo nad seboj nekoga, ki jim ukazuje, jim je odvzeta pravica do svobodnih misli in govora. Vse, kar lahko storijo, je, da so tiho. Tišina. Tista tišina, ko si nekaj misliš, pa ne moreš ali ne smeš izgovoriti. Je pa neka stvar, ki take ljudi lahko še bodri, drži pokonci: upanje. Kratka beseda, mogoče ne najboljši občutek,

KOŠČEK SKRIVNOSTI ZA TA NE PREVEČ PRIJAZNI SVET

pa vseeno. Nekaj, kar v tebi tli, ko vse ostalo ugasne. Majhna lučka, ki zlepa ne ugasne. Tisti občutek, ko upaš na boljše ... upaš, upaš in morda, morda se uresniči. Imajo pa taki ljudje, predvsem otroci, pred sabo še obdobje odraščanja, ali kot mu radi rečemo, obdobje mladosti. To je čas, ko je človek vsaj nekaj časa brez skrbi, ima sicer veliko problemov, a se z njimi ne ukvarja kaj dosti. Gleda vse s svetle strani in ni stvari, ki bi v njegovem življenju lahko naredila temo. Smo žalostni, jezni, nezadovoljni, a vse to mine. Ni toliko vzdihovanja in pritoževanja čez druge. Je pa tudi naporno, sploh problemi s starši, zaljubljenost, puberteta ... pa tudi skrivnosti.

Na življenje književnih oseb je ta duh vplival različno. Nekateri otroci so bili navdušeni, drugi prestrašeni, nekateri sploh niso verjeli, češ da je vse izmišljeno. Prav tako odrasli z mešanimi občutki navdušenja, strahu in nejevere. Meni osebno, če povem čisto po pravici, je bila ta zgodba že takoj nekaj posebnega. Nisem mogla verjeti, da se je zgodilo takšno naključje, glede duha mi je pa še zdaj nejasno in v tančico zavito: Je duh res obstajal? Se je vse skupaj res zgodilo, so si izmislili? Ne vem. Odgovor je skrit nekje v daljavi, v naravi, na nebu, mogoče vedo živali, drugi ljudje pa ne povedo, ne vem. Tisoče "ne vem". Mogoče bom pa kdaj izvedela in bom lahko rekla: VEM!

Eva Megušar, 8. a

Knjiga Geniji z nasmehom vsebuje deset zanimivih črtic znanih slovenskih pisateljev. Ena od njih je tudi zgodba Duh Maksa Zeljarskega, ki jo je na čisto svoj način zapisal Dim Zupan. Opisoval je namreč, kako so otroci razkrivali košček skrivnosti za ta ne preveč prijazni svet.

Pripoved se začne z napeto zgodbo o duhu, ki je vsem, ki so jo slišali, lahko močno burila domišljijo. Seveda smo pravi domišljavci prav mi, otroci, ki nas odrasli večkrat morajo buditi iz sanj, ki se rodijo v naših glavah. Pravo zmedo v glavah je v zgodbi povzročil Vesnin spis, ki je govoril o trnovskem duhu nekega Maksa Zeljarskega. Snov za ta spis je dobila iz prababičine pripovedi o zgodovini Trnovega in njenem otroštvu. Učiteljica Majda je bila sprva prav tako zelo zmedena, in ker so otroci svojo raziskovalno nalogo vzeli že preveč resno, jih je morala ustaviti. Pri tem ji je seveda lahko pomagal le gospod Opasni, ki je edini vedel resnico v povezavi med zgodbo učencev in realnostjo. Resnica je bila namreč, da naj bi v Trnovem res nekoč živel neki zeljar in da je domačine že dolgo strašil duh. Prav tako je bilo res tudi to, da je bilo v bližini Trnovega zeljarsko naselje – in to prav tam, kjer zdaj stojijo stanovanjski bloki. Kljub vsemu pa se ni več prikazoval in gospod s klobukom, plaščem in psom ni bil duh, ampak le brezdomec, ki je pozimi hodil blizu naselja in iskal prenočišče. Njuna naloga ni bila več tako enostavna, saj sta morala

otroke prepričati, da bi verjeli resnici in končali svoje raziskovanje.

Otroci so bili kot vsi ostali – radi so imeli dogodivščine in zaplete ter raziskovanje in odkrivanje starih skrivnosti. Mladim književnim osebam je takoj zadišal skrivnostni svet. Celo tako, da se je vonj zaznaval v njihovem resničnem življenju. Zdaj je bilo vse mogoče – duha so lahko srečali kjer koli, bil bi lahko kdor koli. Ne preveč prijazni in zanje celo malo dolgočasni svet je zdaj dobil novo podobo. Ves je bil zavrit v mrežo nadzemskih bitij, kot so duhovi in vsi z njimi povezani pripetljaji.

Čarobna zgodba se je zdela neskončna. Prav tako tudi za starko, ki je o tem duhu tako rada pripovedovala. Otrokom je povedala več, kot so hoteli slišati. A žal sama ni dočakala konca te raziskovalne pripovedi mladih nadebudnežev. Pri tem mi je po glavi šla le ena misel – svet ni preprost in čas beži. In za otroke, ki so začutili tek časa in staranja, seveda tudi ni bilo več tako preprosto. Izgubili so glavno nit svojega razmišljanja in njihovo pletenje zgodbe se tako ni moglo nadaljevati. Toda bili so otroci; imeli so upanje.

Vsa neskončnost pa naposled le doseže svoj pravi konec. Učiteljica Majda je to dobro vedela. Zavedala se je, da njena naloga ni le suhoparno razlaganje snovi in ocenjevanje znanja, ampak tudi vzgajanje in vsestransko razsvetljevanje. Slučajnosti, ki se jim je pripetila, ko so pomešali zgodbo o nekem duhu z brezdomnim starčkom, pa seveda ni bilo lahko pojasniti. A obstajal je odgovor, ki je razredu za nekaj časa podaril mir. Gospod Opasni je mulariji, muhastim domišljavčkom, moral obljubiti, da jim bo pri-

peljal brezdomca takoj, ko ga bo srečal, in jim tako dokazal, da starček ni duh. In otroci so potihoma začeli verjeti in zgodba se je počasi bližala pravemu koncu, kljub vsem novicam in pripetljajem, ki so jih učenci pridno beležili v spomin. In prav v odlomku, ki je opisoval misli o tej zahtevni nalogi gospe Zorko, je pisatelj tudi nam bralcem dokončno želel pojasniti glavni zaplet celotne zgodbe.

Take zgodbe, ki na zanimiv in nenavaden način poskušajo povedati čim več o zgodovini in dogajanju, ki ni čisto vsakdanje, bi zagotovo tudi v meni spodbudile kanček domišljije in mi, tako kot otrokom iz zgodbe, olajšale naporno in skrivnostno odraščanje, ki je za vsakega izmed nas ena sama dolga zgodba.

Na tem svetu je polno stvari; živih, barvitih, samoumevnih in dolgočasnih ali pa kar najbolj skrivnostnih. Mi smo del vsega tega, ampak sami sebi se zdimo majhen del, ki nima veliko moči nad vsemi dogodki. Kljub temu da na svetu ni le lepega, skrivnostnega in barvitnega, mora za nas ostati neko upanje. In če že ravno govorimo o duhovih in bogovih, ki so menda pred dawnimi časi hodili po našem modrem planetu, lahko menim, da so tudi oni poznali upanje v vsako stvar.

Po vseh teh letih pa smo tukaj mi, ki ustvarjamo svoje lastne zgodbe v dobi odraščanja. Pa četudi je to naporno, je odrasti nekaj neznanško lepega. In ko odrasteš, si razkril večno skrivnost sveta, v katerem živijo zgubljeni najstniki, radožive najstnice in vse njihove misli, skrivnosti in upanja.

Urška Košir, 9. a

Uspehi učenk in učencev Osnovne šole Železniki v šolskem letu 2010/2011

Primož Šmid

Avtor: Aljaž Čemažar, 7. a. Mentor: Janez Hafner. Toplo-hladni kontrast.

Datum	Predmet	Dosežki, priznanja, nagrade	Učenec	Razred	Mentor
26. 01. 2011	Slovenščina	Srebrno Cankarjevo priznanje	Eva Megušar	8. a	Marija Prevc
			Neža Habjan	8. b	
			Urška Košir	9. a	
			Zala Tolar	9. b	Doroteja Prevc
			Katja Trampuš	9. a	
16. 04. 2011		Zlato Vegovo priznanje	Katja Trampuš	9. a	Bernarda Kavčič
30. 03. 2011	Matematika	Srebrno Vegovo priznanje	Nika Rant	7. b	Anka Arko
			Žan Kramar	7. b	
			Jaka Primožič	7. c	
			Patrik Tarfila	7. a	
			Monika Berce	7. c	
			Miha Rejec	7. b	
			Neža Habjan	8. b	Vesna Božič
			Sara Kokalj	8. c	
			Neža Luznar	8. c	
			Tina Mesec	8. a	
			Rebeka Livk	8. b	
			Jakob Bernik	8. c	
			Cene Prevc	9. b	Bernarda Kavčič
			Nejc Kokalj	9. a	
Nejc Peternelj	9. b				
20. 01. 2010	Angleščina	Srebrno priznanje	Neža Zupanc	9. c	Tadeja Šuštar
			Zala Tolar	9. b	
03. 12. 2010	Biologija	Zlato Proteusovo priznanje	Lucija Tolar	9. a	Mihela Lahajnar
		Srebrno Proteusovo priznanje	Nadja Kaplja	9. a	
			Urška Košir	9. a	
			Nejc Peternelj	9. b	
Nadja Benedičič	9. a				
12. 03. 2011	Kemija	Zlato Preglovo priznanje	Cene Prevc	9. b	Mihela Lahajnar
		Srebrno Preglovo priznanje	Sara Kokalj	8. c	Magda Šlibar
			Luka Galjot	8. b	
			Neža Habjan	8. b	
Urška Košir	9. a	Mihela Lahajnar			

Datum	Predmet	Dosežki, priznanja, nagrade	Učenec	Razred	Mentor
25. 03. 2011	Fizika	Srebrno Stefanovo priznanje	Andreja Koblar	8. b	Anka Arko
			Neža Habjan	8. b	
			Cene Prevc	9. b	Alenka Bertoncej
			Katja Trampuš	9. a	
			Urška Košir	9. a	
14. 01. 2011	Zgodovina	Zlato priznanje	Lucija Tolar	9. a	Janja Janc
		Srebrno priznanje	Nejc Peternelj	9. b	
			Eva Megušar	8. a	
30. 10. 2010	Logika	Zlato priznanje	Sara Kokalj	8. c	Monika Čemažar
		Srebrno priznanje	Neža Habjan	8. b	
			Nejc Peternelj	9. b	
20. 11. 2010	Državno tek. iz znanja o sladk. bolezni	Zlato priznanje	Lea Šturm	9. c	Mihela Lahajnar
		Srebrno priznanje	Urška Košir	9. a	
			Nadja Benedičič	9. a	
21. 03. 2011	Angleščina	Zlata bralna značka	Zala Tolar	9. b	Tadeja Šuštar
			Nejc Peternelj	9. b	
			Nadja Kaplja	9. a	
			Urška Košir	9. a	
			Katja Gajgar	9. a	
			Irena Tavčar	9. a	
			Cene Prevc	9. b	
			Katja Trampuš	9. a	
			Jera Šuštar	9. b	Ana Krompič
			Andreja Koblar	8. b	Tadeja Šuštar
			Nika Rant	7. b	Ana Krompič
			Eva Korošec	7. c	Katja Mohorič
			Nika Šmid	7. c	
12. 02. 2011	Nemščina	Zlata bralna značka	Urška Košir	9. a	Majda Tolar
			Nadja Kaplja	9. a	
			Cene Prevc	9. b	
			Nejc Peternelj	9. b	
			Neža Habjan	8. b	
			Nace Kejžar	7. b	
			Andraž Jelenc	7. b	
			Tom Frelih	7. a	
			Patrik Tarfila	7. a	

Datum	Predmet	Dosežki, priznanja, nagrade	Učenec	Razred	Mentor
02. 03. 2011	Športna vzgoja	ekipno državno prvenstvo v veleslalomu – 1. mesto	Lucija Tolar	9. a	Jože Reya
			Matej Marenk	9. b	
		1. mesto na državnem prvenstvu v veleslalomu	Lucija Tolar	9. a	
		ekipno državno prvenstvo v deskanju – 1. mesto	Lucija Primožič	9. b	
			Neža Zupanc	9. c	
1. mesto na državnem prvenstvu v veleslalomu	Lucija Primožič	9. b			
01. 06. 2011		drž. prvenstvo v plavanju 50 m prosto – 4. mesto	Nika Šmid	7. c	Ana Luznar
01. 06. 2011	Ples	Zlato priznanje	Sara Kokalj	8. c	Valentina Pintar
			Neža Habjan	8. b	
			Ana Demšar	7. a	
			Neža Luznar	8. c	
			Katja Jensterle	8. b	
			Lea Luznar	7. a	
			Lea Šturm	9. c	
			Matic Potočnik	9. c	
			Maša Bernik	9. b	
			Jan Bernik	9. b	
			Jera Šuštar	9. b	
			Cene Prevc	9. b	
20. 06. 2010	Čipkarska šola	3. mesto in zlato priznanje	Katarina Derlink	3. b	Irena Benedičič
		2. mesto in zlato priznanje	Meta Rejec	4. b	
		4. mesto in zlato priznanje	Tina Mesec	8. a	
		4. mesto in zlato priznanje	Jera Šuštar	9. b	
		Zlato priznanje	Lucija Primožič	9. b	
		Zlato priznanje	Špela Bernard	7. c	
		Srebrno priznanje	Agata Štravs	2. a	
			Laura Rant	5. c	
			Blaž Freljih	4. a	
			Anže Prezelj	5. b	
			Špela Gortnar	6. b	
			Petra Benedičič	6. c	
Irena Tavčar	9. a				
28. 05. 2011	Otroški pevski zbor	Srebrno priznanje	Učenci 1.–5. razred		Marjeta Naglič

Muzejsko društvo Železniki

Katja Mohorič Bonča

Galerijska dejavnost Muzejskega društva Železniki v Galeriji Muzeja Železniki 2010/2011

Mira Golja in Ivanka Keber (17. 9. 2010–20. 10. 2010)

S slikami v akrilni, oljni tehniki in akvarelu sta se predstavili članici društva kreativnih dejavnosti Me Vi Art Mira Golja in Ivanka Keber. Mira Golja živi in ustvarja v Železnikih, Ivanka Keber pa na Gode-

šiču pri Škofji Loki in prav motiv domačega okolja se močno odraža v njunih slikarskih delih. Odprtje razstave so popestrili Katarina Podobnik, Gaja Medvešek, Sara Šmid in člani KUD France Koblar.

Prvi koraki v fotografiji: Tomaž Benedičič, Matjaž Benedičič, Janez Tolar in Ludvik Leben (22. 10. 2010–19. 11. 2010)

Z naravoslovnimi, pokrajinskimi in portretnimi fotografijami so se v Galeriji predstavili ljubiteljski fotografi Tomaž Benedičič, Matjaž Benedičič, Janez Tolar in Ludvik Leben. Kljub temu da se s fotografijo ukvarjajo šele

zadnjih par let, so njihove fotografije že dosegle visoke rezultate na naravoslovnih fotografskih natečajih v Sloveniji in tujini. Na odprtju fotografske razstave so nastopili Petra Benedičič, Lucija Čufar in Aleksander Čufar.

Fotografije manj znanih Groharjevih del (11. 2. 2011–8. 3. 2011)

V Groharjevem letu je bila v februarju na ogled razstava fotografskih preslikav originalnih manj znanih zgodnjih del Ivana Groharja, ki so v zaseb-

ni lasti. Kakovosten spremljevalni program odprtja razstave so pripravili dijaki in dijakinje Gimnazije Škofja Loka pod mentorstvom Ane Prevc Megušar.

Ilustratorka in oblikovalka Nina Drol (12. 3. 2011–5. 4. 2011)

Marca in aprila so bila na ogled dela ilustratorke in oblikovalke Nine Drol. Na ogled je bilo preko sto ilustracij, ki krasijo leposlovne knjige za otroke, šolske učbenike, delovne zvezke in revije. O njenem delu je sprego-

vorila urednica Jana Babšek. Barvitost, razigranost in brezskrbnost razstavljenih ilustracij je na otvoritvi dopolnila glasbena razigranost uigranih glasbenikov Patrika Tarfile, Žana Ambrožiča in prof. Jaka Strajnarja.

Rezbarije Olge in Alojzija Šmida (15. 4. 2011–11. 5. 2011)

Rezbarske izdelke sta na ogled postavila Olga in Alojzij Šmid. Ustvarjata in živita v Ljubljani, a se v nekaterih rezbarskih delih odraža navezanost na Selško dolino. V uvodnem programu odprtja razsta-

ve so v glasbenem programu nastopili Janez Triler, France Tušek, Boris Kurent, Sine Lenarčič in Danilo Lukan, avtorja pa je obiskovalcem razstave predstavil mentor rezbarstva v Trzinu Marjan Vodnik.

Podružnična šola Davča (14. 5. 2011–7. 6. 2011)

Tik pred koncem šolskega leta so izdelke predstavili učenke in učenci podružnične šole v Davči. Razstavo so naslovili *Živimo v naravi – z naravo*. Velik del razstave je zavzemala predstavitev njihove dejavnosti in izdelkov njihovih spretnih prstkov. Poseben

prostor je bil namenjen aktivnostim pri projektu *Babica* pripoveduje o zeliščih, v katerega je vključena njihova šola. Odprtje razstave je spremljal kulturni program, ki so ga pripravili učenci pod mentorstvom učiteljic Martine Peternele in Milice Križič.

Med gorami: Oton Naglost (10. 6. 2011–8. 7. 2011)

Galerija Muzeja Železniki je gostila fotografa iz Vipave Otona Naglosta. Predstavil se je s fotografijami, posnetimi v visokogorju. Da se fotograf v gorah počuti zelo domače, je razbrati iz razstavljenih fotografij. Otona Naglosta in njegovo delo je predstavil fotograf

Aleksander Čufar, EFIAP/s, PPSA, MF FZS, ki je povedal, da fotografi vedno stremijo k popolnosti in da je na "razstavi nekaj biserov, ki so se povsem približali popolnosti". V kulturnem programu so nastopili Irena in France Čufar ter Anica in Janče Habjan.

Izlet Muzejskega društva Železniki v Istro 2011

Strokovne ekskurzije so pomemben vidik društvene dejavnosti. Gre za druženje in neformalno izobraževanje članov ter seznanjanje s kulturno in naravno dediščino. Člani MD Železniki smo se 7. maja 2011 podali v Slovensko Istro. Morje smo tokrat gledali bolj od daleč, zato pa druge stvari bolj pobljže in podrobno. Obiskali smo meščansko in kmečko okolje Istre, srečali smo se z meščansko in kmečko stavbno dediščino, s kmečkim in z meščanskim načinom življenja.

V Pokrajinskem muzeju Koper, ki letos praznuje stoto obletnico ustanovitve, smo se seznanili z bogato kulturno dediščino južne Primorske. Zanimiv je bil sprehod med predmeti premične kulturne dediščine v čudoviti baročni palači Belgramoni Tacco v središču Kopra, kjer se nahaja muzej. V muzeju hranijo bogato arheološko, umetnostno, kulturnozgodovinsko in etnološko zbirko ter zbirko novejše zgodovine. Na notranjem dvorišču muzeja je urejen lapidarij, kjer so na ogled kamniti spomeniki od antike do baroka.

Po ogledu muzejskih zbirk in sprehodu po starem delu Kopra smo se zapeljali v Šavrinska Brda. V vasi

Sveti Peter smo si ogledali značilno istrsko kmečko hišo, Tonino hišo. V pritličju etnološke zbirke je predstavljeno oljarstvo, dejavnost, ki je v Istri še vedno zelo razširjena. V Tonini hiši sta poleg oljarne iz 19. stoletja v prvem nadstropju na ogled še kmečka kuhinja in soba, kjer je predstavljen način življenja istrskega kmeta nekdanj.

Iz Šavrinskih Brd smo se spustili do Dragonje in naprej v Sečovelske soline. Muzej solinarstva, ki spada pod okrilje Muzeja Sergeja Mašere Piran, se nahaja v enonadstropni hiši, ki je služila bivanju solinarjeve družine, in v pripadajočem pritličnem skladišču soli. V času našega obiska se je v Piranu in solinah odvijal solinarski praznik kot spomin na čase, ko so solinarske družine na sv. Jurija odhajale na sezonsko delo v soline. Po kosilu v gostilni na Belem križu smo se pridružili še prazničnemu dogajanju v Piranu.

Muzejski izlet smo zaključili s sprehodom po ozkih srednjeveških piranskih ulicah in z vzponom do prelepega razgleda na Tržaški zaliv pri baročni cerkvi sv. Jurija nad Piranom.

Nekateri udeleženci muzejskega izleta v Piranu na Prvomajskem trgu. Foto: Katja Mohorič Bonča

Pedagoške muzejske delavnice v Muzeju Železniki 2010/2011

Katja Mohorič Bonča

Muzejska delavnica: Slike iz peska

Julijska muzejska počitniška delavnica (14. 7. 2010) je udeležence popeljala v svet likovne umetnosti. V delavnici je kot mentorica sodelovala Stanka Golob, ki ustvarja v posebni tehniki oblikovanja slik iz peska. Njena dela smo imeli priložnost videti

tudi v Galeriji Muzeja Železniki leta 2000 in 2010. Likovna ustvarjalka iz Baške grape za svoje osnovno sredstvo likovnega izražanja uporablja rečni pesek različnih debelin, oblik in barv, ki ga z lepilom pritrjuje na slikarsko površino.

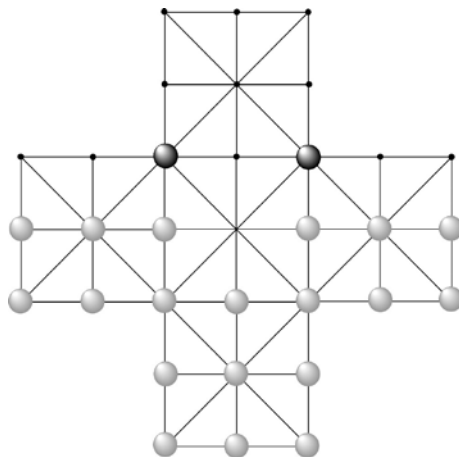
Mentorica Stanka Golob in udeleženci muzejske počitniške delavnice z izdelki. Foto: arhiv Muzeja Železniki

Tudi muzejska počitniška delavnica je nosila naslov Slike iz peska. Stanka Golob je udeležencem, zbranim na muzejskem dvorišču, najprej predstavila pripravo slikarskega gradiva: iskanje, nabiranje ter razvrščanje peska po barvi in debelini, nato pa nastajanje slike iz peska. Mladi likovni ustvarjalci so na slikarsko površino narisali izbrani motiv slike, nato pa z lepilom pritrjevali pesek ustrezne debeline in barve. Dokazali so, da otroška ustvarjalnost res ne pozna meja, kajti nastale so čudovite otroške slike iz peska.

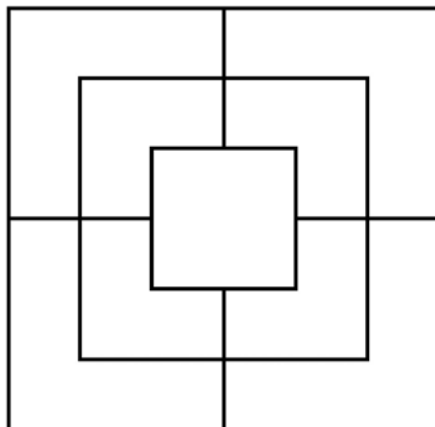
Muzejska delavnica: Stare družabne igre

Med zimskimi šolskimi počitnicami smo v Muzeju Železniki za osnovnošolce pripravili dve muzejski delavnici. V sredo, 23. februarja 2011, smo obudili stare družabne igre, ki so nekdanje igrane pomembno vlogo v družabnem življenju otrok: igro z vrtavko in fižoli "marjanca", "volkarco" in "mlin" ("fiželkarco").

"Marjanca" je družabna igra s preprostimi pravili in nepredvidljivim koncem. Igra jo lahko neomejeno število otrok. Igralec, ki je na potezi, zasuče vrtavko, na kateri so napisana navodila. Ko se vrtavka ustavi, igralec prebere navodilo na zgornji strani. Upoštevati mora navodila in od sreče je odvisno, ali bo fižole dobival ali izgubljal.

Risba igralne plošče za volkarco.
Risba: Igor Mohorič Bonča

Igralna plošča za mlin. Risba: Igor Mohorič Bonča

Vrtavka.

"Volkalca" je stara strateška igra za dva igralca. Eden igra volka, drugi ovce. Igralec, ki igra ovce, želi z ovcami zasesti vseh devet polj zgornjega kvadrata na igralni plošči. Drugi igralec, volk, pa mu skuša to preprečiti tako, da ovco s preskokom požre. Če na igralni plošči ostane le osem ovc, zmaga volk, če pa ovce zasedejo vseh devet polj, zmagajo ovce.

"Mlin" ali "fiželkarca" je družabna igra za dva igralca. Eden ima devet belih, drugi devet črnih fižolov, ki jih izmenično polagata na presečišča na igralni plošči in poskušata zgraditi mlin, tri enake barve v vrsto. Če nasprotnik položi svoj žeton v nasprotnikovo vrsto, mu prepreči, da bi mlin zaprl. Kdor mlin zapre, lahko nasprotniku vzame žeton z igralne plošče, vendar ne iz nasprotnikovega že zgrajenega mlina. Ko igralca odložita vse svoje žetone, jih začneta izmenično premikati. Igralec, ki je na potezi, lahko premakne le en žeton do sosednjega polja. Tudi sedaj vsak poskuša zgraditi nov mlin, da bi nasprotniku vzel žeton. Ko igralcu ostanejo samo še trije žetoni, lahko skoči na katero koli prazno polje. Zmaga igralec, ki nasprotniku pobere sedem žetonov.

Z udeleženci muzejske delavnice smo dokazali, da je tudi v digitalni dobi igranje starih namiznih iger lahko zanimivo in napeto, predvsem pa družabno doživetje.

Muzejska delavnica: Poslikane skrinje

Pomemben del kulturne dediščine so lesene poslikane skrinje in prav te so bile predmet zanimanja muzejske delavnice v četrtek, 24. februarja 2011. Z udeleženci smo se v zbirki Muzeja Železniki, kjer hranimo štiri poslikane skrinje, pogovarjali o njihovem namenu, o obrtnikih, ki so jih izdelovali, in o vlogi, ki so jo igrale v vsakdanjem življenju ljudi nekoč, in o vlogi, ki jo tovrstne skrinje igrajo danes.

Drugi, praktični, del delavnice je bil namenjen izdelavi papirnatega modela poslikane skrinje. Nastali so čudovito poslikani modeli skrinj, nekateri s tradicionalnimi motivi, drugi z motivi, značilnimi za sodoben čas.

Skrinje so udeleženci z lepilom pritrdili na plavajoče podlage in dobile so novo vlogo – vlogo "gregorčkov", ki so 11. marca v Plnadi pomagali vreči luč v vodo.

Izdelovanje modelov poslikanih skrinj.
Foto: arhiv Muzeja Železniki

Muzejska delavnica: Stare igrače

Igranje je del otroštva. Tako je bilo že davno in tako je sedaj. Igranje je zabavno, družabno in obenem poučno. Za družabnost na muzejski delavnici so poskrbeli otroci, ki so se v čipkarskem tednu, 14. julija 2011, udeležili muzejske delavnice v Muzeju Železniki. Obudili smo igranje z nekaterimi igračkami, ki so jih za igro uporabljali otroci nekoč.

Izhodišče pogovora o igračah je bil obisk čipkarke zbirke Muzeja Železniki, kjer hranimo otroški voziček in zibelko. Z udeleženci muzejske delavnice smo se pogovarjali o igranju in igračah nekoč in danes, nato pa smo dogajanje preselili na muzejsko dvorišče. Tam smo izdelali dve otroški igrači: "oreh jojo" in "brnek".

"Oreh jojo", kot smo poimenovali igračo, je stara pastirska igrača, izdelana iz orehove lupine, lesene osi z vetrnico in vrvice. Skozi tri luknji v orehovi

lupini so otroci izbezali jedrce. Nato so skozi dve luknji speljali vrstico, ki so jo na enem koncu navezali in navili na os z vetrnico, drugi konec vrvice pa speljali skozi drugo luknjo. Os z vetrnico so nato postavili skozi navpični luknji v orehovi lupini. Ko potegnemo za vrstico, se navpična os z vetrnico zavrti, in ko jo spustimo, se vrstica, kot pri joju, navije nazaj na os.

Druga igrača, ki smo jo na delavnici obudili v življenje otrok, je "brnek". Gre za preprosto igračo, za katero potrebujemo le večji gumb in vrstico. Skozi luknjici na gumbu napeljemo vrstico. Oba konca vrvice primemo, gumb pa postavimo na sredino. Vrstico z gumbom na sredini dobro navijemo, nato pa vrstico popuščamo in zategujemo, da se gumb na vrstici odvija in zavija. Pri tem se sliši nekakšno brnenje, ki je tej igrači tudi dalo ime.

Udeleženci delavnice z novimi igračami na dvorišču Muzeja Železniki.
Foto: arhiv Muzeja Železniki

Za pomoč pri izdaji Zbornika Selške doline Železne niti
se zahvaljujemo donatorju:

FREISING, d. o. o., Škofja Loka

Železne niti